ПАВЛО ГАЙ-НИЖНИК

Фінансова політика уряду Української Держави Гетьмана Павла Скоропадського (29 квітня – 14 грудня 1918 р.)

Київ-2004

ПАВЛО ГАЙ-НИЖНИК

Фінансова політика уряду Української Держави Гетьмана Павла Скоропадського (29 квітня 14 грудня 1918 р.)

Київ-2001

PAVLO HAI-NYZHNYK

Financial police of Government
Ukrainian State
headed by Hetman Pavlo Skoropads'ky
(29 aprill – 14 december of 1918)

Kyiv-2004

ПАВЛО ГАЙ-НИЖНИК

Фінансова політика уряду Української Держави Гетьмана Павла Скоропадського (29 квітня – 14 грудня 1918 р.)

Київ-2004

Гай-Нижник Павло Павлович

Фінансова політика уряду Української Держави Гетьмана Павла Скоропадського (29 квітня – 14 грудня 1918 р.). – К., 2004 – 430 с.

Пропонована монографія є першим в сучасній історіографії комплексним історико-джерелознавчим дослідженням фінансової політики уряду Української Держави під час гетьманування Павла Скоропадського. Саме на час Гетьманату 1918 р. припадає період юридичного завершення запровадження національних грошових одиниць, започаткованих Центральною Радою. Тоді ж було на практиці закладено підвалини вітчизняної грошової системи. До наукового обігу автором було вперше введено сотні невідомих раніше документальних матеріалів які, в поєднанні із здобутками вже існуючих дослідів з фінансової політики України 1917-1921 рр., допоможуть читачеві пізнати історію цієї досить специфічної галузі вітчизняного державотворення.

Праця розрахована для широкого використання теоретичних фактів щодо історії створення грошової системи України початку ХХ ст., документальних матеріалів із міжнародної й вітчизняної фінансової політики, досвіду емісій паперових грошей під час викладання курсу ”Допоміжні історичні дисципліни” та на історичних факультетах. Фактологічний зміст дослідження рекомендується до залучення на курсах, що торкаються грошового обігу та кредиту на економічних факультетах, історії фінансового права і податкової політики, на економіко-юридичних та історії міжнародних угод, на факультетах міжнародних відносин тощо. Матеріали дослідження можуть бути використані при читанні курсів історії України, політекономії, історії дипломатії й інших дисциплін у вузах та державними відомствами.

Пропонується історикам, архівознавцям, дослідникам фінансів, економістам та широкому колові читачів, що цікавляться минувшиною України.

Рецензент:

Ляхоцький Володимир Павлович,
доктор історичних наук, професор,
академік АН Вищої Школи України

© Павло Гай-Нижник, 2004.

ЗМІСТ

Т о м I
Фінансова політика уряду Української Держави Гетьмана Павла Скоропадського (29 квітня – 14 грудня 1918 р.)

ВСТУП....9
РОЗДІЛ 1. Джерельно-літературна база....15
РОЗДІЛ 2. Структура Міністерства фінансів та здійснення державної емісійної політики....19
2.1. Організація Міністерства фінансів і структур державного управління у фінансовій сфері....19
2.1.1. Департаменти Міністерства фінансів 23
2.1.2. Фінансова рада, Комітет фінансів та Фінансова комісія....28
2.1.3. Заснування Українського Державного банку 32
2.1.4. Утворення Українського Державного Земельного банку....40
2.2. Характер і природа українських паперових грошових знаків....45
2.3. Грошова (емісійна) політика уряду Української Держави....52
2.3.1. Законодавча база емісій 1918 року та їхній обсяг 52
2.3.2. Розмінні марки-шаги, їх характер та завдання....62
2.3.3. Фальшування національних паперових грошових знаків і заходи гетьманського уряду. Боротьба з валютною спекуляцією....65
РОЗДІЛ 3. Міжнародні фінансові угоди та позики Гетьманату 1918 року 68
3.1. Фінансові угоди з Німеччиною та Австро-Угорщиною....68
3.1.1. Фінансова угода від 15 травня 1918 року....70
3.1.2. Фінансова угода від 10 вересня 1918 року 76
3.2. Фінансові взаємини з частинами колишньої Російської імперії....86
РОЗДІЛ 4. Реформа грошової системи України. Податки та укладання бюджету.... 94
4.1. Реформа фінансової системи. Вихід України з рубльової зони....94
4.2. Податкова політика Гетьманату. Створення державного бюджету 105
4.2.1. Прості податки 107
4.2.2. Посередні податки 114
4.2.3. Створення митної служби і кордонної охорони 126
4.3. Таємні видатки Гетьманату П.Скоропадського 139
4.4. Укладання державного бюджету....149
ВИСНОВКИ 154
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ 156
ДОДАТОК. Перша світова війна і її вплив на європейські державні фінанси ...169

Т о м II
Фінансова політика уряду Української Держави Гетьмана Павла Скоропадського (29 квітня – 14 грудня 1918 р.). Документи і матеріали

КНИГА 1. Документи і матеріали (29 квітня – 31 липня 1918 року)....175
КНИГА 2. Документи і матеріали (1 серпня – 14 грудня 1918 року)....263
ПОКАЖЧИК ІМЕН....380

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

в. о. – виконуючий обов'язки.
ЕЗДП – Експедиція заготовок державних паперів.
Протофіс – Союз промисловості, торгівлі, фінансів і сільського господарства України.
Св. зак. Рос. имп. – Свод законов Российской империи.
Собр. Узак. и расп. Рос. имп. – Собрание указоненных и распорядительных актов Российской империи.

ПАВЛО ГАЙ-НИЖНИК

Фінансова політика уряду Української Держави Гетьмана Павла Скоропадського (29 квітня – 14 грудня 1918 р.)

Том І

ВСТУП

Історія вчить нас не лише досвіду минулого, а й досвіду уникання помилок минулого. Справа ж істориків донести зміст подій колишніх часів до своїх сучасників і нащадків у їхньому дійсному, якомога правдивішому вигляді. На жаль донедавна історична наука нашої країни не мала змоги виконати це завдання перед власним народом. Атмосфера ідеологічного терору та ізоляції в СРСР торкнулася чи не всіх напрямків історичних досліджень, але найбільшого удару радянським тоталітаризмом було завдано вивченню та аналізу революційних подій 1917-1921 років в Україні. Репресивною машиною було знищено цілі історичні наукові школи, від дослідників у архівних спецфондах приховувалися документи і матеріали без яких неможливо було виробити правдиву і комплексну концепцію тієї чи іншої історичної події, дати виважену й відповідну до дійсності оцінку фактам. Нерідко з історії просто зникали окремі факти, цілісні події та, власне, й самі люди.

Новітня незалежність України надала нового, свіжого дихання і можливостей для розвитку національної історичної науки. Попри всі складнощі, що спіткали країну в перехідному від колоніалізму періоді, історична наука України почала бурхливо розвиватися у всіх своїх напрямках, а історики нарешті отримали можливість вільної фахової праці, керуючись у ній не інструкціями ”вождів”, а власним розумом, аналітизмом і прагненням дійти до історичної істини в оцінці всіх періодів минувшини Батьківщини.

Так поступово сформувалася науково оновлена цілісність українського новітнього історико-національного та державного відродження початку ХХ століття. Проте серед цього комплексу переусвідомлень і переоцінок в певний час залишався недостатньо дослідженим невеличкий історичний період у сім з половиною місяців 1918 року, а саме – існування Української Держави у формі Гетьманату Павла Скоропадського. Особа і діяльність П.Скоропадського (1873-1945) були однією з найбільш заплямованих і обреханих у радянській історіографії [126]. Відсутніми були й критичний життєпис Гетьмана, аналітичні монографії про гетьманську державу та наукові праці спеціалізованого (галузевого) спрямування.

Такому стану речей, і не лише відносно Гетьманату, сприяло й те, що ”археографія як самостійна наука була сер’йозно деформована у радянський період, оскільки йшлося насамперед, про інтелектуальний [*а не пропагандисько-упереджений – П.Г.-Н.*] доступ до неопублікованої інформації і незалежність наукового пошуку, ступінь достовірності, об’єктивності та вичерпності джерельної бази в оцінці історичного процесу” [11, 104]. Історичне ж джерело, на користування яким у СРСР в напрямі об’єктивного аналізу, зокрема й щодо діяльності Павла Скоропадського та його соратників, було накладено жорстке табу, є вихідним поняттям історичної науки.

За часів існування Радянського Союзу, втім, вийшли друком збірки окремих документів і матеріалів, які більшою чи меншою мірою стосувалися

періоду Гетьманату [40; 69; 90; 96; 103; 134]. Підібрані тенденційно-вибірково і з попередньо визначеним протигетьманським спрямуванням, вони, безумовно, є надто упередженими за змістом і, відповідно, не несуть всебічної інформації про українську державність 1918 року. Відтак, історико-інформативну нішу заповнила зарубіжна україністика, що почала поширюватися в Україні з часу отримання нею незалежності у 1991 році. Серед неї, власне, праці авторів з української діаспори двох спрямувань: лояльних до Гетьманату[1] і тих, що негативно оцінюють діяльність П.Скоропадського.[2] Такі узагальнені праці, проте, не можуть задовольнити сучасного історика не лише через обмеженість у них документально-архівного матеріалу, але й упередженністю авторів, що належали до різних емігрантських політичних таборів. Важливими, хоча й доволі суб'єктивними, джерелами до пізнання подій 1918 року є спогади сучасників Гетьманату. Частину з них було опубліковано за радянської влади в збірнику "Революция на Украине по мемуарах белых" у 1930 році [132] та за кордоном в окремих томах "Архива русской революции" [3-5]. Події періоду 1918 року висвітлюють у своїх спогадах й інші сучасники.[3] Емігрантська історіографія, попри всі свої ідеологічні відтінки, залишається й досі важливим джерелом до розуміння історії українських державотворень початку XX століття. Допомогою в ознайомленні з внутрішнім світом П.Скоропадського є і видані 1992 року його "Спомини" [136]. Втім, ці праці торкаються переважно політичного боку і практично не висвітлюють урядової фінансової політики. Не висвітлюється належним чином фінансова політика України і в збірнику документів "Ereignisse in der Ukraine 1914-1922 deren Bedeutung und historische Hintergrunde" [286-287].

З відродженням незалежності України в 1991 році у вітчизняній історіографії з'являються праці, що по-новому висвітлюють період визвольних змагань, а між тим й Гетьманату П.Скоропадського.[4] Рубіжною віхою у переоцінці і якісно новому осмисленні місця Української Держави 1918 року і особи Павла Скоропадського у вітчизняній історії стала І Міжнародна науково-практична конференція, присвячена Гетьманату, що відбулася 13-15 травня 1993 р. у Києві, Чернігові і Тростянці, й за підсумками якої було видано збірник "Останній Гетьман" [124]. На ній було зроблено спроби в новому світлі проаналізувати окремі галузі державного будівництва часів Гетьманату.[5] Проте

[1] Серед них, зокрема, В.Вакуловський [13], І.Вислоцький [16], О.Войнаренко [19], Д.Гирський [32], Д.Дорошенко [72-74], А. Кущинський [100], В.Личманенко [104], І.Нагаєвський [113], О.Назарук [114], Н.Полонська-Василенко [131], О.Субтельний [143], П.Солуха [139], С.Томашівський [148], П.Феденко [155], С.Шулухін [283] та інші.

[2] Це, між інших, праці Т.Гунчака [44], С.Доленги [70], В.Іваниса [79], М.Ростовця [133], П.Христюка [157] та інших.

[3] Серед них: В.Винниченко [15], М.Грушевський [42-43], Д.Дорошенко [72-74], Д.Донцов [71], П.Краснов [95], Г.Лейхтенбергський [102],О.Лотоцький [105], Н.Суровцева [144] та багато інших.

[4] Серед них праці О.Білодіда [8], В.Кульчицького [98], В.Кулика [97], О.Лупадіна [106], Р.Пиріга і Р.Проданюка [128], світ побачив збірник конституційних актів України доби національного відродження [93], збірник бібліографічних матеріалів про П.Скоропадського [31] та інші історичні розвідки.

[5] Відмітимо доповіді Б.Андрусишина і В.Ульяновського [154], В.Барладяну-Бирладника [6], Я.Пеленського [126] та інших.

грунтовного обміркування форми та змісту економічної політики гетьманських урядів взагалі і фінансової зокрема зроблено не було.[6]

Втім, саме у 1918 році Україна змінила не лише напрямок свого політичного будівництва (від соціалістично-деморатичної республіки до тимчасової диктатури з перспективою встановлення конституційної або виборної монархії), але й економічний фарватер свого розвитку в бік розбудови соціально-врівноваженого буржуазного ладу або, іншими словами, так званого "поміркованого капіталізму". Нинішня Україна йде важким шляхом перебудови своєї економіки з соціалістично-командного зразка на капіталістичний. Складнощі, що спіткають нашу державу у цій перебудові в багато чому схожі на проблеми, з якими зіткнувся свого часу гетьманський уряд. Між ними не лише можливо, але й необхідно проводити історичні паралелі.

На сьогоднішній день діяльність П.Скоропадського стала об'єктом дослідження вже досить широкого кола істориків та архівістів. Про це свідчить, зокрема, і численний склад учасників II Міжнародної науково-практичної конференції "Гетьман Павло Скоропадський та Українська Держава 1918 року" (Київ, Чернігів, Тростянець, 21-23 травня 1998 р.) та науково-практичної конференції "Українська Держава і Гетьманський Рух новітньої доби" (Київ, 16 травня 2003 р.). Активну участь в них приймав й автор цієї праці, що запропонував увазі колег, зокрема у 1998 році, доповідь "Фінансова політика Гетьманату 1918 року". Спробу заповнення історіографічної ніші у висвітленні вітчизняної фінансової політики доби національно-визвольних змагань було зроблено нами у низці публікацій, видрукованих в українських наукових часописах та збірниках, що торкалися періоду національного відродження України 1917-1921 років взагалі і Гетьманату зокрема [23-26; 29]. Також опубліковано наукові розвідки з інших аспектів діяльності Гетьмана [21-22; 27, 30], історії роду Скоропадських [125] та з різних напрямів державотворчої праці в Україні 1917-1921 років. Однак головну увагу, на разі, було приділено фінансовій політиці гетьманського уряду, бачення якої подається автором у цій книзі. Результатом дослідження автором фінансової політики гетьманського уряду стала написана, на певному етапі наукової праці в Інституті української археографії та джерелознавства ім. М.С.Грушевського НАН України, відповідна дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук, яку було успішно захищено 2000 року в Київському Національному університеті імені Тараса Шевченка[*].

На більш як 10-річному відрізку свого незалежного існування в сучасній Україні так і не набули розв'язання соціально-економічні та фінансові проблеми, що тісно переплітаються між собою. Залишилися вже позаду питання запровадження (чи не запровадження) національної валюти, вилучено з

[6] Доповідь І.Пасько про фінансову і торговельно-промислову політику України в цей історичний період навіть не увійшла до вищевказаного нами ювілейного збірника.

[*] *Гай-Нижник П.П.* Фінансова політика уряду Української Держави Гетьмана П.Скоропадського (29 квітня – 14 грудня 1918 р.): Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук: 07.00.01. - Київ: Інститут української археографії та джерелознавства ім.М.С.Грушевського НАН України, 2000. - 20 с.

обігу купоно-карбованці, введено нову грошову одиницю – гривню, засновано Національний банк, сформовано структуру Міністерства фінансів тощо. Подібний шлях у створенні національної фінансової системи було пройдено й у 1918 році. На шляху цьому було багато ідентичних складнощів за якісно різних історико-політичних обставин і досвід їхнього розв'язання повинен бути й у нинішньої України. Тому на сьогодні актуальним є досвід провадження фінансової політики Україною у 1918 році. На жаль, на початку 90-тих років (ХХ ст.) сучасними провідниками України у багатьох напрямах державного будівництва не було враховано досвід історії. Лише пізніше (1997 року), наприклад, перший Президент незалежної України Л.М.Кравчук зауважить, що "...Постать П.П.Скоропадського, це історична постать сина України, постать реформатора, який зміг відновити наше державництво. У нинішній і майбутній розбудові держави Україна традиції і досвід Гетьманату П.П.Скоропадського – маємо використовувати в практичній роботі. Навчатися в академії українського державотворення П.П.Скоропадського – наша національна гордість" [66]. Після десятиліть забуття тільки-но 2003 року, під тиском наукової громадськості, пам'ять і діяльність Гетьмана вшановувалися на державному рівні.

Потреба у подібному дослідженні зумовлена не лише в практичній нерозкритості вказаного питання в історіографії національно-визвольних змагань загалом і зокрема Гетьманату П.Скоропадського, а й схожістю за своєю сутністю з процесами та проблемами, які спіткали вітчизняне суспільство у ті роки та за сучасних умов у розбудові національних фінансів. Аналіз процесу започаткування на початку ХХ століття вітчизняної грошової системи, організації фінансово-адміністративного апарату влади й проведення державою власної фінансової політики є не лише корисним і необхідним чинником наукових досліджень з історико-пізнавальної точки зору, а й в багатьох випадках повчальним з погляду на сьогодення. Саме тому висвітлення фінансових справ і політики минулих державотворень будь-якої країни не мусить обмежуватися лише фактологічними даними без поєднання з історико-теоретичним описом, як і навпаки.

Досвід України у справі започаткування власної грошової системи і урядової політики протягом 1918 року є також корисним не лише у спектрі історичному, але з огляду досвіду історії. Адже, як, цілком слушно, зазначав Є.Гловінський, "спроби побудувати власне грошове господарство, запровадити власну валюту, встановити власний бюджет, – ці спроби не лише належать до минулого, вони кидають світло також і на майбутнє" [34, 8]. Актуальність цієї теми визначається необхідністю розв'язання і розкриття даної наукової проблеми, яка має як загальнотеоретичне, так і практичне значення. В науковий обіг було введено близько сотні невідомих раніше документальних матеріалів, які, в поєднанні зі здобутками вже існуючих дослідів з фінансової політики України 1917-1921 років, допомогли авторові у прагненні досягти мети і завдання роботи – аналізу і створенні цілісної, комплексної, системної та об'єктивної картини фінансової політики уряду Павла Скоропадського. Одночасно уникався розгляд різноманітних грошових знаків, бонів, купонів

тощо з причини, що вони є об'єктом спеціальної історичної дисципліни – боністики і, крім того, вже були детально проаналізовані іншими дослідниками [153]. Не розглядалося в дослідженні і питання випуску різноманітних бонів, купонів та інших сурогатів паперових грошей міськими самоврядуваннями України у зв'язку з тим, що такий розгляд не входив до мети і завдання розкриття (урядової) національної фінансової політики за Гетьманату і потребує окремого опрацювання.

Сьогодні не існує цілісної концепції тогочасної фінансової системи і політики України. Фінансова ж політика Гетьманату 1918 року та питання утворення структури грошової системи Української Держави й досі залишається однією з найбільш невідомих, найбільш недосліджених тем в українській новітній історії. Необхідність наукового розв'язання цього питання диктується одразу низкою потреб як з огляду історичного аналізу, так і з огляду досвіду сучасної доби. Саме на час Гетьманату припадає період юридичного завершення запровадження національних грошових одиниць, започаткованих Центральною Радою, та практичного закладання підвалин вітчизняної грошової системи. На Гетьманат припадає й становлення новітньої безпосередньої і всебічної державної фінансової політики в Україні зі сформуванням мережі такої діяльності через державний апарат та провадження реальної фінансової політики в повному її розумінні та обсязі. Було укладено державний бюджет, створено Державний банк, проведено міжнародні фінансові трансакції, здійснено випуск облігацій внутрішньої позики, починали діяти механізми податкових стягнень, встановлювався контроль за внутрішнім ринком обігу цінних паперів, здійснювалася робота по виходу України з рубльової зони тощо. Всі ці та інші аргументи дають нам право і змогу обмежити номінально хронологічні рамки праці періодом існування Гетьманату (29 квітня – 14 грудня 1918 р.), але практично дозволяють і зобов'язують частково, за необхідністю, розширяти їх у коротких узагальнених відступах до часів царизму, Центральної Ради та Директорії УНР з метою надання дослідженню історичної цілосності у розкритті теми і довершенності форми у викладанні змісту.

Характер предмету дослідження, мета і завдання монографії обумовили логіку викладу і методологічні основи дослідження. У своїй роботі автор керувався загальнонауковими принципами історизму і об'єктивності. Широко застосовувалися порівняльно-історичний та системний методи. Це дозволило вивчати залучені джерела та літературу у комплексному плані, простежувати у взаємозалежності та взаємообумовленості окремі елементи досліджуваних джерел. Застосування всього цього наукового інструментарію сприяло глибшому розкриттю проблеми, новому трактуванню низки важливих питань, які раніше ігнорувалися або спотворювалися. Наукова новизна роботи, що пропонується увазі читача, визначається постановкою і втіленням авторської концепції дослідження, аналізу і викладу власного бачення фінансової політики гетьманського уряду. Створено цілісну картину фінансового стану країни у 1918 році і заходів, що були застосовані Міністерством фінансів щодо його покращення та організації адміністративно-державного апарату тощо.

Вперше нами запропоновано поділ на планову етапність урядової фінансової політики, пов'язання її з теорією тогочасної фінансової думки, розкрито рушійні підстави тих чи інших законодавчих актів, висвітлено міжнародні грошові трансакції Гетьманату з постановкою питання про зовнішні фінансові кредити України та інше. Автором зроблено певний внесок у вивчення теорії українських національних фінансів, введено до наукового обігу понад сотні джерел, які не перебували у ньому досі.

Видання може сприяти широкому використанню теоретичних фактів з укладу грошових систем початку ХХ століття, документальних матеріалів з міжнародної і вітчизняної фінансової політики, досвіду емісій паперових грошей під час викладання курсу "Допоміжні історичні дисципліни" на історичних факультетах, курсах, що стосуються грошового обігу і кредиту на кредитово-економічних, історії фінансового права і податкової політики на економіко-юридичних та історії міжнародних фінансових угод на факультетах міжнародних відносин тощо. Матеріали монографії можуть бути використані у викладанні курсів історії України, політекономії, історії дипломатії й інших дисциплін у вузах та сучасними державними відомствами з приводу факту надання гетьманською Україною грошових позик іншим державам. Робота автора може також використовуватися науковими працівниками музейних та архівних установ тощо.

Основними положеннями дослідження є:

1) Характеристика джерельно-літературної бази до історії фінансової політики уряду Гетьмана П.Скоропадського як вступ до розкриття теми. 2) Визначення фінансово-економічного стану в Україні на час приходу до влади Павла Скоропадського. 3) Характеристика емісійної політики гетьманського уряду. 4) Теоретичні засади фінансової системи і політики за Гетьманату 1918 року. 5) Аналіз міжнародної фінансової політики уряду Української Держави. 6) Реформа вітчизняної грошової системи у 1918 році, вихід України з рубльової зони. 7) Податкова політика уряду Гетьмана і укладання державного бюджету. 8) Автор поділяє (і обґрунтовує такий поділ) фінансову політику гетьманського уряду на два періоди (з 29 квітня по 1 серпня та з 1 серпня по 14 грудня 1918 року), під час яких тривало формування вітчизняної фінансової системи, в контексті загальноукраїнського державного розвитку. 9) Фінансова політика і організація органів державної влади в країні за Гетьманату були продовженням розвитку української державності від 1917 року в сфері державних фінансів і мали в основі своїй зразок та досвід російського (як імперського, так і республіканського) фінансового права й системи, з перенесенням їх на український грунт. В той же час українська фінансова система і політика періоду Гетьманату формувалися за загальноприйнятою тодішньою світовою та європейською фінансово-економічною схемою розвитку державного фінансового господарства.

Відповідно до авторської концепції та методології дослідження обрано структуру роботи, яка складається із вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел та літератури, додаткової розвідки, подання документального матеріалу та іменного покажчика, що дозволять краще й всебічно висвітлити стан фінансових справ в Україні та світі в добу існування Гетьманату Павла Петровича Скоропадського.

РОЗДІЛ 1
ДЖЕРЕЛЬНО-ЛІТЕРАТУРНА БАЗА

Стан державних фінансів є не лише барометром, а й важливим чинником економічного розвитку суспільства, зворотнім впливом з ним пов'язаним, є показником його громадсько-політичної стабільності. Саме тому історичний аналіз фінансової політики у схожих за своєю сутністю обставинах державотворення 1918 року та сьогодення є актуальним і повчальним для сучасного державотворення України. Нагальна потреба в історико-науковому аналізі становлення української грошової політики та системи у 1918 р. зумовлюється й практичною відсутністю подібного дослідження у вітчизняній історіографії. Вимагають введення до наукового обігу нові, досі невідомі документи та факти з цієї тематики.

Радянська історіографія ігнорувала розгляд цього питання взагалі. Теперішні історики здебільшого лише приступили до його опрацювання в архівах держави. На сьогоднішній день в Україні з'явилися окремі публікації, що певною мірою висвітлюють стан вітчизняних державних фінансів у 1918 році. У 1990 році у статтях А.Бойка [10] та С.Білоконя [9] про Г.Нарбута лише побічно було згадано про національні грошові знаки України 1917-1920 років. Згодом, після проголошення 1991 р. незалежності України, вийшли друком доробки В.Писарєва [129], І.Ветрова та М.Виговського [14], М.Дмитрієнко та О.Лисенко [68], Р.Тхоржевського [153], В.Перепаді [127], в яких було зроблено спроби опису окремих грошових паперових знаків державної України і деяких аспектів фінансової політики УНР та Гетьманату. З цих та інших доволі узагальнюючих публікацій, окремо слід виділити спільну працю М.Дмитрієнко, В.Литвина, В.Ющенка та Л.Яковлевої "Гроші в Україні: факти і документи" (Київ: Інститут історії України НАНУ, Національний банк України, ЦДАВОВУ України, 1998. - 454 с.). Щодо паперових грошових знаків, то тут заслуговує на увагу докторська дисертація "Паперові грошові знаки і бони як історико-економічні джерела і об'єкт боністики (1917-1925)" Р.Й.Тхоржевського [153]. Проте навіть сам заголовок її говорить про віддаленність завдання вказаної праці до аналізу фінансової політики тих років, та й мета її була зовсім іншою.

Важливим джерелом до ознайомлення з процесами, що відбувалися в Україні протягом 1918 року, стало видання у 1995 році "Спогадів" самого П.Скоропадського [135]. Історики отримали можливість ознайомитися з поглядом на події, що тривали в країні протягом 1917-1918 років, безпосередньо від особи, яка стояла на чолі Української Держави, з його власною аргументацією тих чи інших своїх та урядових рішень і дій.

Проте найбільший історіографічний матеріал з історії вітчизняних фінансів доби національного відродження 1917-1921 років належить до зарубіжної україністики нашої діаспори. Серед мемуарної літератури з фінансового питання сучасників Гетьманату слід виділити аналітичні спогади безпосередніх учасників державотворення в Україні. Перш за все – працю (німецькою мовою) колишнього директора Державної скарбниці Х.Лебідь-Юрчика "Перший український державний бюджет на 1918 р. (Бюджет

Української Держави 1918 р.)", що була опублікована в Берліні у "Abhandlungen des Ukrainischen Wisserschaftlichen Institutes in Berlin" у 1929 році (Lebid-Jurcyk Ch. Das erste ukrainische Staatsbudget fur das Jahe 1918 // Abhandlungen des Ukrainischen Wissenschaftlichen Institutes in Berlin. - Bd. 2. - 1929. - S. 148-186). Про її видання в першому та другому томах Записок Українського наукового інституту в Берліні листом від 3 квітня 1927 року М.Стороженка повідомляв Д.Дорошенко [282], праця якого "Історія України, 1917-1923" (- Т. 2) [73, 272-282] є також важливим джерелом з історії фінансової політики Гетьманату. Того ж таки 1927 р. у Львові Х.Лебідь-Юрчиком було випущено з цього питання грунтовну монографію-спогади "Бюджетове право" [101], яка й досі залишається цінним дослідом з бюджетової справи тих часів.

Бібліографічною рідкістю є нині "Финансовая политика Украины (7 ноября 1917 - 4 декабря 1919 г.)" Л.Нєманова, видрукована в Києві 1919 року [116]. Автор вивчав матеріали та документи гетьманського Міністерства фінансів після залишення Києва Директорією, користувався свідченнями і допомогою службовців українських Кредитової канцелярії та Управління цукровою монополією [116, 4]. Фахівцями-економістами і сучасниками тих часів були відомі історики вітчизняних фінансів Б.Мартос [109] та Я.Зозуля [78], головною працею яких є спільна книжка "Гроші Української Держави" [110] із поміщенням у додатку альбому українських паперових грошей С.Ленкавського [2]. Незважаючи на те, що автори були політичними опонентами Гетьмана, їхня робота містить широкий фактичний та теоретичний матеріал з фінансової політики урядів України 1917-1921 років.

Досить об'ємною є книга М.Гнатишака "Державні гроші України 1917-1921 років" [37]. Це грунтовний каталог національних цінних паперів і підбір окремих свідчень з фінансової політики тогочасної державної України різних авторів, зокрема Д.Дорошенка [74], С.Кікти [65], Є.Гловінського [33], власної праці автора [36] та інших дослідників. Серед робіт, що стосуються фінансів доби української революції, але менш інформативних, відмітимо також доробки С.Кікти [91], Є.Гловінського [34-35], О.Війтенка [17], М.Гнатишака [36;38], В.Ніньовського [118-119], М.Обідного [122], О.Соколишина [138], В.Трембіцького [149], П.Стерча [141-142], М.Слободи [137] тощо.[7]

Відзначимо також й перший каталог українських паперових грошей, виданий анонімно 1923 року у Львові в друкарні Ставропігійського інституту обсягом у 8 сторінок під назвою "Гроші Української Держави 1917-1920 рр.", який було передруковано в США з додатком двосторінкового тексту англійською та французькою мовами [41]. Корисними для розуміння окремих теоретичних аспектів фінансово-політичних поглядів тих часів є праці сучасників Гетьманату М.Туган-Барановського [151-152], М.Тимофіїва [147] та інших. Така, здавалося б на перший погляд, поважна чисельність історіографічного матеріалу все ж не дає

[7] Цікавими є й витяги з рідкісних нині Видбиток з II Наукового збірника Українського високого педагогічного інституту ім. Драгоманова у Празі зі статті "Структура Державного бюджету на Україні і у Чехо-Словацькій республіці" І.Кабачківа (видана 1932 р.), які наводить Є.Гловінський [34, 13, 19, 20, 22].

необхідної бази для глибокого, комплексного і багатогранного висвітлення фінансової політики уряду П.Скоропадського.

Значна доля вищевказаних авторів часто дублюють одне одного хронологічними даними і каталогічними свідченнями емісій та замальовок державних грошових знаків України. Дослідник одразу ж відчуває для повнішого розкриття теми необхідність в архівній джерельній базі.

Джерельне підгрунтя є найвагомішим чинником історичної науки. Головними документальними джерелами при дослідженні та написанні книги стали матеріали архівних фондів. Більшість документів періоду Гетьманату після його повалення залишилися, попри всі негаразди XX ст., в Україні і сьогодні зберігаються в архівних установах держави. Виходячи з завдань та потреб у висвітленні теми дослідження, основною архівною базою автора став Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВОВУ).

ЦДАВОВУ є основною архівною установою України. В його сховищах зберігаються фонди органів влади та управління, а також установ і організацій радянського періоду. Основну масу фондів архіву складають такі, що довгий час були недоступними для істориків та фахівців з інших наук, доступ до них був закритий. Серед таких закритих фондів донедавна належали й ті, що стосувалися діяльності П.Скоропадського та державного утворення, на чолі якого він перебував. Незалежність України і демократизація суспільства відкрили лаштунки таємничості перед дослідниками минулого українського народу, держави, і сьогоднішні історики мають можливість плідно працювати у цій скарбниці національної пам'яті.

Документи періоду Гетьманату П.Скоропадського почали поступати до архівного зберігання від самого 1918 року згідно з розпорядженням власної канцелярії Гетьмана від 17 липня 1918 року: "Всі грамоти, акти, і ін[ші] документи з оригінальною підписью Ясновельможного Пана Гетьмана всієї України, по мінованню в них потрібности, належить, не затримуя в цілях їх схования надіслати для здачі під розписку Завідуючому Ученим Архівом при Генеральному Писареві" [281]. При дослідженні фінансової політики уряду Гетьманату нами було опрацьовано низку фондів Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України, зокрема, фонди 1064, 1509, 2199, 3766, 4465 та інші.

Основний шар документальних джерел щодо фінансових справ Гетьманату зберігається у фонді 2199 – фонді Міністерства фінансів. Останній раз перевірка фонду, після попередньої в червні 1969 року, відбулася 27 серпня 1971 року, а нове копіювання його матеріалів на мікрофільмову плівку – в 1993 році. Фонд 2199 складається з шістьох описів, в яких нараховується 825 одиниць зберігання (справ). Зокрема, в описі 1 утримується 482 справи (від № 1 по № 433 "а" плюс 43 одиниці особистих справ, у тому числі й літерні 1 "а", 16 "а", 28 "а", 30 "а", 38 "а", 156 "а", 433 "а"). В описі 2 – 5 справ (від № 1 по № 4, в тому числі літерна за № 2 "а"). В описі 3 – 12 одиниць зберігання (від № 1 по № 11, в тому числі літерна справа за № 1 "а"). В описі 4 – 36 справ (від № 1 по № 36). В описі 5 – 202 одиниці зберігання (від № 1 по № 202). В описі 6 – 88

справ (від № 1 по № 90, на підставі акту перевірки від 5 червня 1969 року було вилучено справи за №№ 78 та 82).

Основним же фондом, який було використано нами, й що зберігає найважливіші документальні джерела урядової політики Гетьманату, є фонд 1064 – Ради Міністрів Української Держави. У його сховах утримуються головні документи й фінансового спрямування державної ваги з 1918 року, ухвалені урядом і затверджені Павлом Скоропадським, журнали Ради Міністрів, Малої Ради Міністрів, звіти різноманітних комісій, міжнародні угоди, закони, накази, постанови, доповідні записки міністрів, проекти тощо[8]. Фонд 1064 містить три описи. Більшість документів щодо фінансової політики уряду утримується у першому, найзмістовнішому описі. Загалом фонд 1064 містить 372 одиниці зберігання (справи), з яких у описі 1 знаходиться 340 справ (від № 1 по № 331, у тому ж числі літерні 13 ”а”, 24 ”а”, 31 ”а”, 37 ”а”, 105 ”а”, 123 ”а”, 125 ”а”, 291 ”а”). Опис 2 має 24 одиниці зберігання (від № 1 по № 24, в тому числі й літерні 12 ”а” та 13 ”а”). Опис 3 містить 8 справ, з яких справа № 5 – географічні мапи, а справи №№ 6, 7, 8 – старі описи 1, 2 та 3.

Одним із складових джерельної бази є періодичні часописи з 1918 року. Для опрацювання поставленого питання нами використовувалися часописи різних громадських і політичних організацій [18; 77; 88-89; 115; 120; 123], серед яких, з огляду на тему дослідження, важливе місце посіли ”Известия Союза промышленности, торговли, финансовъ и сельскаго хозяйства Украины” [81-87] та ”Українська кооперація” [45; 151]. Головним же джерельно-документальним друкованим виданням, яке автор використав у процесі дослідження фінансової політики Гетьманату з питань урядового законодавства, став офіційний ”Державний вістник” [46-64] – інформативний орган Ради Міністрів Української Держави, де зібрано значну частину законів, наказів, постанов, розпоряджень та обіжників, що були прийняті урядом і затверджені П.Скоропадським. В опрацюванні теми доробку ми прагнули використати всю сукупність документальних джерел, які стосуються поставленого питання, зокрема, текстові документальні джерела, що включають текстову інформацію – надруковану, писемну і ту, що може сприйматися як текстова; документальні аудіовізуальні джерела – фотодокументи та аудіоматеріали; а також документальні образотворчі та графічні джерела – оригінали державних паперових грошових знаків 1918 року.

Ми, також, прагнули подати всеохоплюючу історію формування грошової системи України і провадження урядової фінансової політики у 1918 році не лише як окремо взятої державно-територіальної одиниці, але й як суб’єкта, складової тогочасного міжнародного суспільства і, зокрема, фінансово-економічного права та традицій. Таким чином, праця автора базується на спробі гармонійного поєднання історико-теоретичних засад у висвітленні фінансових, окремих політичних й міжнародних аспектів, що відбувалися у 1918 році і без яких висвітлення даного питання було б неповним, а в багатьох випадках й незрозумілим, та фактологічних документах обов’язкових у будь-якому науковому висліді.

[8] Дивіться: *Гай-Нижник П.* Документальні джерела і матеріали до історії фінансової політики уряду Української Держави (29 квітня – 14 грудня 1918 р.). Довідник. - К., 2004. - 47 с.

РОЗДІЛ 2
СТРУКТУРА МІНІСТЕРСТВА ФІНАНСІВ ТА ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ЕМІСІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

2.1. Організація Міністерства фінансів і структур державного управління у фінансовій сфері за Гетьманату 1918 року.

Лютнева (1917 року) революція в Росії призвела до повалення царської влади і до важливих перетворень на терені всієї імперії як політичного, так і економічного характеру. У підросійській Україні національно-культурницький рух і крайове управління очолила Центральна Рада – загальнопредставницький орган демократичних партій та об'єднань переважно соціалістичного спрямування. Здобуття елементів державності УНР та складне фінансове становище крайового уряду винесло на порядок денний перед її керівними колами, поряд з іншими, одне з найважливіших питань державного функціонування – необхідність провадження власної фінансової політики, створення вітчизняної грошової системи і запровадження національної грошової одиниці. Невдовзі відповідні економічні закони довели доцільність такого кроку і потребу в укладанні Україною власного бюджету. Україна, власне, не є одиноким прикладом цієї закономірності. З подібною проблемою рано чи пізно, як правило, стикаються всі державні утворення на початкових етапах свого самостійного існування.

З самого початку свого утворення Центральною Радою не ставилося за мету, окрім здобуття національно-культурної автономії (пізніше – федерації) в межах Росії, запровадження українських грошових знаків і, відповідно, створення національної фінансової системи. Проте, на нашу думку, політико-економічні обставини примусили її провідників наприкінці 1917-го - початку 1918 років стати на шлях державної самостійності та створення власного фінансового господарства [28]. Незабаром, 6 січня 1918 року Центральною Радою було прийнято *Тимчасовий Закон про випуск державних кредитових білетів УНР*, що отримали назву карбованців [78, 34-35; 37, 91]. Війна з більшовицькою Росією, однак, не дала змоги продовжити створення національної грошової системи. З проголошенням IV Універсалом самостійності України УНР отримала можливість заключити Берестейську угоду з Центральними державами. Вигнання більшовиків однак обернулося німецько-австро-угорською окупацією, що невдовзі сприятиме фатальному кінцю існування самої УНР.

З визволенням Києва 1 березня 1918 року в УНР було запроваджено нову грошову одиницю – гривню, яка дорівнювала половині карбованця [18; 78, 35-36]. Хоча ще з кінця 1917 року владою УНР було обрано курс на створення власної грошової системи, через низку як об'єктивних, так і суб'єктивних причин її (на квітень 1918 року) так і не було налаштовано [28]. Повне безладдя панувало і на фінансовому ринку країни. На терені України продовжували безперешкодно обертатися російські рублі, випущені різними урядами, які номінально було прирівняно до карбованця. В той же час, протягом світової

війни державні борги Росії, що складали на 1 січня 1913 року 8 млрд. 858 млн. 054 тис. руб., зросли ще на більш як 27 млрд. на кінець 1917 року [190, 26]. За той самий час російським урядом було випущено нічим не забезпечених грошових знаків на близько 12 млрд. руб., вартість рубля впала до 15 коп. щодо золотого запасу імперського Державного банку і до 7 золотих копійок у відповідності до обійнятого нестримною спекуляцією товарного ринку [190, 26]. У 1918 році більшовицький уряд став на шлях необмеженої емісії паперових грошей, що, в свою чергу, призвело до шаленої інфляції і подальшого знецінення рубля [68, 2-3]. Незважаючи, однак, на безупинне зростання кількості грошової маси, на терені України в обігу її катастофічно не вистачало. Народ утримував гроші “у коморах”, було порушено ринковий механізм й торгівлю, виробництво паралізовано, транспортне сполучення не налаштовано... Уряд УНР постійно перебував у стані ”фінансового голоду”, в той час як налаштовування державно-економічного життя вимагало коштів. Не було налагоджено й систему податкових зборів [28].

За таких фінансових умов владу в Україні 29 квітня 1918 р. перебрав на себе генерал Павло Скоропадський. На зміну владі соціалістичній прийшла влада консервативно-капіталістична. На зміну Української Народної Республіки постала Українська Держава з тимчасовою диктатурою у формі Гетьманату П.Скоропадського.

Спочатку сформувати уряд нового державного утворення було доручено М.Устимовичу, але 30 квітня 1918 року це завдання було перепоручено М.Василенку. Як повідомляв до Відня київський агент австро-угорського уряду, в місті ходили чутки що український уряд буде очолювати або М.Василенко, або Ф.Лизогуб, а на чолі фінансового відомства очевидно стане В.Бернацький [73 а, 38]. 3 травня 1918 року Микола Василенко сформував Раду Міністрів у складі: тимчасово виконуючий обов’язки міністра закордонних справ – М.Василенко, міністр внутрішніх справ – Ф.Лизогуб, міністр фінансів – А.Ржепецький, міністр торгу і промисловості – С.Гутник, міністр хліборобства – В.Кияницин, харчових справ – Ю.Соколовський, міністр праці – Ю.Вагнер, міністр народного здоров’я – Ю.Любинський, міністр шляхів – Б.Бутенко, міністр юстиції – М.Чубинський, державний контролер – Г.Афанасьєв і державний секретар – М.Гижицький. Через кілька днів обов’язки голови уряду перейняв Федір Лизогуб, який завершив створення Кабінету Міністрів. Остаточний склад уряду набув такого вигляду: голова і міністр внутрішніх справ – Ф.Лизогуб, міністри: закордонних справ – Д.Дорошенко, військовий – О.Рогоза, фінансів – А.Ржепецький, торгу і промисловості – С.Гутник, земельних справ – В.Колокольцов, харчових справ – Ю.Соколовський, ісповідань – В.Зіньківський, народного здоров’я – Ю.Любинський, освіти та мистецтва – М.Василенко, шляхів – Б.Бутенко, юстиції – М.Чубинський, праці – Ю.Вагнер, державний контролер – Г.Афанасьєв і державний секретар – І.Кістяківський [73 а, 43].

З проголошенням Української Держави перед її урядом постало нелегке завдання – відродження в країні народного господарства, політичної і економічної стабільності. Розбудову державності потрібно було починати й зі

зміцнення власної грошової одиниці, яка могла б бути забезпечена природніми багатствами краю та його продуктивними силами, укладання державного бюджету, відновлення структури оподаткування тощо, а, власне, із створення повносяжної національної фінансової системи. Однак, для виконання такого завдання слід було, перш за все, створити дієздатний урядовий апарат і, відповідно, здатне до практичного функціонування фінансове відомство. Для розв'язання фінансових питань, з якими неминуче мав зіткнутися новий уряд, у складі Ради Міністрів було створено Міністерство фінансів.

З самого початку Гетьманату і до його падіння міністром фінансів України був відомий громадський і політичний діяч, член партії конституційних демократів (кадетів) Антон Карлович Ржепецький. В травні 1918 року на з'їзді своєї партії у Києві він так обгрунтував своє входження до складу гетьманського уряду: "Я не хочу каятися тут в утворенні гетьманщини і в зближенні з новими союзниками, бо я був переконаний, що іншого виходу для 40-мільйонового народу не було... я увійшов до міністерства тому, що, обміркувавши питання про добробут країни, прийшов до переконання, що [ми] можемо існувати тільки відокремившись від Росії. Кажуть, що коли потопають дві близькі особи, не можна розлучатися одно з другим, а погибати разом, але цього сказати про 40-мільйоновий народ не можна" [73 а, 33]. Крім того, говорячи про оформлення державних кордонів України, А.Ржепецький наголосив, що до її меж конче необхідно приєднати Крим, який дасть країні вино, садовину, купелеві міста, гавані й доки, заключивши, що "не можна навіть й уявити собі, як наша держава може існувати без Криму" [73 а, 33].

Антон Карлович Ржепецький походив із старої київської шляхти і був людиною мішаної польсько-української культури [72, 81]. У Києві він мешкав на розі Софіївської вулиці та майдану [162]. До революції А.Ржепецький був головою Землеробного синдикату, п'ять років працював у банках, був головою Товариства взаємного кредиту, радником Київської міської думи, очолював виборчу комісію для обрання до Державної думи [135, 166, 357]. Під час світової війни – головою "Тетянинського комітету", що опікувався біженцями. Д.Дорошенко згадував, що напочатку війни мав з ним багато прикрих суперечок через те, що А.Ржепецький виступав проти створення окремого українського допомогового товариства і який ще перед 1918 р. був в очах Дорошенка "крайнє одіозною фігурою" [72, 81-82]. Разом з тим міністр закордонних справ зазначає про Ржепецького, що незважаючи на те, що до "національних українських стремлінь ставився він байдуже, але Україну любив і працював для неї чесно. ...Він був добрим і вірним слугою Української Держави" [72, 81-82]. Д.Дорошенко згадував, що А.Ржепецький був людиною дуже експансивною, палкою й часто нестриманою, але разом з тим особою високої честі і порядності в громадському розумінні [73 а, 45]. Інший державний діяч Гетьманату М.Могилянський відзначав фінансового міністра як людину добросовісну і чесну, яка за будь-яких умов намагалася відстоювати фінансову незалежність України [111, 133]. Потреба ж у такому відстоюванні була чи не постійною. Адже ще перед переворотом, коли 24 квітня 1918 року П.Скоропадський домовлявся про прихильну нейтральність

окупаційної влади до цього акту на нараді у штаб-квартирі Начальника штабу німецьких військ в Україні генерала В.Гренера, серед вимог висунутих йому була й така: "Фінанси й валютне питання мають регулюватися на основі взаємного порозуміння" [73, 31-32]. Все той же М.Могилянський додає, що А.Ржепецький "вибивався з сил", аби відстояти свою фінансову незалежність [111, 133]. З опануванням Києва військами Директорії А.Ржепецького, поряд з іншими гетьманськими урядовцями, було заарештовано в грудні 1918 року. Він примусово утримувався під вартою в готелі "Версаль", після чого був переведений до Лук'янівської в'язниці [150]. При відступі Директорії перед натиском більшовиків до Вінниці, туди було перевезено і в'язнів. Більше року країни Антанти (зокрема Франція через генерала Бертело) вимагали від уряду УНР звільнення Гербеля, Ржепецького, Рейнбота та інших [108, 384]. Як згадував начальник охорони полонених Крезуб-Думин, згодом в'язнів, а отже й гетьманського міністра фінансів, було переправлено до Одеси і там "подаровано" Антанті [139, 147-148]. Подальша доля А.К.Ржепецького невідома.

Показовим є те, що, як засвідчував пізніше сам Гетьман, навіть за умов німецько-австро-угорської окупації, “іти на якійсь-либонь поступки німцям Ржепецький вважав немислимим, і не тому, що це були німці, він просто як господар був скупий і беріг кожну державну копійку” [135, 194]. Вже лише вищенаведене може засвідчити про громадські, фахові, господарські чесноти та людські якості гетьманського міністра. Втім, портрет цей був би неповним, коли б ми не згадали про його державницьку позицію щодо окремих реформ і української справи. За спогадами самого П.Скоропадського, А.Ржепецький представляв праве крило Ради Міністрів щодо господарських й політичних перетворень і вважав, наприклад, що в аграрному питанні “ніяких реформ не потрібно, земля звичайно перейде до дрібних хліборобів. Політичного значення цієї реформи він не визнавав” [135, 166].

Попри все, ми вважаємо, що було б невірним записувати А.Ржепецького лише до пасивних виконавців своєї посадової роботи, адже мав він і власну позицію щодо розуміння України. На нашу думку, А.Ржепецький пройшов еволюцію свідомості, як і багато інших осіб його виховання, а, власне, й сам П.Скоропадський, від романтичної закоханості в Україну, але з неусвідомленням можливості її незалежності і асоціативності українського руху з соціалістичним, до поміркованого федераліста-державника. Це підтверджується і його словами, коли ще на початку свого перебування на посаді міністра А.Ржепецький сказав: “Потрібна самостійна Україна, але без шовінізму. Треба звернути увагу на кордони України. Крим мусить відійти до України, як потрібний їй для вільного господарського розвитку” [88]. Таким чином, А.Ржепецький представляється нам як український федераліст-русофіл, який, втім, понад усе ставив у праці фахові навички і практичний результат у діяльності в ім’я самостійної державної України незалежно від власних політичних міркувань, чим заслужив авторитет та повагу співробітників уряду і міністерства.

2.1.1. Департаменти Міністерства фінансів.

Очоливши 3 травня 1918 року Міністерство фінансів, А.Ржепецький одразу ж взявся за його організацію. Павло Скоропадський згадував, що на той час "міністерство фінансів було у зачаточному стані" і саме "Ржепецький багато зробив для правильної постановки справи" [135, 193]. У свою чергу уряд одразу ж додатково асигнував "на утримання центральних установ Міністерства, а також на неодкладні заходи" 10 мільйонів карбованців [46]. Заходів слід було застосувати негайно, адже попри те, що "апарат влади був вкінець зруйнований на Україні", – як засвідчує Микола Могилянський, – події розгорталися з такою феєричною швидкістю, що за ними важко було поспішати думці та психиці... обивателя, а життя вимагало рішення на кожному кроці" [111, 125-127]. Крім того, кадрова ситуація спричинялася до того, як згадував той самий державний діяч, що "новий апарат створювався у надзвичайно важких умовах. З елементів, котрі все життя своє були в опозиції урядові і зовсім не були виховані у владі, важко було її конструювати: вони вносили лише розлад та роздратування, дискредитуючи саме владу, як таку. Нові представники влади не вміли, часто при кращих намірах, підійти впритул й авторитетно до нової для них справи. Старі ж діячі, часто знов закликані до влади, застосовували надто старі та ненависні прийоми керівництва" [111, 127].

До того ж, обставини ускладнювало протистояння новій владі у самому урядовому апараті, нижня і середня ланки якого майже не притерпіли на перших порах кадрових змін. Урядовець Міністерства освіти та мистецтва згадував про намагання членів соціалістичних партій дезорганізувати і до того ще не налагоджену роботу міністерських відомств. "Після гетьманського перевороту, – пише він у спогадах, – загуло як у вулику. В перервах, а особливо в їдальні, чого тільки тоді не говорилось? З уст до уст передавались усякі провокативні чутки... Кидано заклики до страйку, передавались з рук до рук протигетьманські відозви та летючки" [19, 13]. Ці приклади ще раз свідчать про ту складну ситуацію, в якій опинилися Гетьман та його міністри.

За таких умов "Ржепецький не виробляв яких-небудь ефектів новими фінансовими операціями, – згадував П.Скоропадський, – не вражав всіх своїми блискучими комбінаціями, цього не було. Він просто налагоджував урядовий апарат, без котрого задовільного нічого не можна було провести... Перш за все необхідно було налагодити урядовий апарат, і тільки тоді лише можна було подумати про ефекти, якщо вони були необхідні" [135, 194]. У приміщенні по вулиці Олександрівській, 15 у Києві, де розташувалося управління Міністерством фінансів [162], А.Ржепецьким не було зроблено відчутних кадрових змін. Майже всі посадові особи, в тому числі й вищі урядовці, зберегли свої робочі місця. Згодом, за допомогою своїх товаришів (заступників) Григорія Митрофановича Курила [56], Бориса Вікентійовича Матусевича [64], Василя Петровича Мазуренка,[9] Германа Германовича Лерхе та фон Заммена

[9] На посаді товариша міністра було залишено й колишнього урядовця УНР соціал-демократа В.Мазуренка в присутності якого між українським есдеком В.Винниченком та більшовиком Д.Мануїльським велися переговори про повалення Гетьманату [139, 32-36].

міністрові фінансів Антонові Карловичу Ржепецькому вдалося налагодити чітку і плідну співпрацю усіх підрозділів свого відомства.

З метою запровадження практичної роботи для функціонування, зміцнення фінансової бази України та її стабілізації у складі Міністерства фінансів розпочали діяти департаменти: Загальної канцелярії (директор – С.Афанасьєв, займав цю посаду до 17 липня 1918 року [54]), Кредитової канцелярії (директор – Г.Лерхе, який змінив на цій посаді Г.Супруна [73, 272]), Митних зборів (виконуючий обов'язки директора – П.Андреєв [54]), Посередніх податків (директор – А.Гуменний [60]), Державної скарбниці (директор – Х.Лебідь-Юрчик [54]), Простих податків (директор – А.Маршинський [73, 272]) та інші відділи. На посаду товариша міністра фінансів було також запрошено фахівця з тогочасних фінансових справ, колишнього директора Кредитової канцелярії в Петербурзі фон-Заммена [73, 272]. Крім того, разом із канцелярією самого міністра у його розпорядженні також була і Рада міністра фінансів. Для влаштування митних справ було створено Раду для організації митної служби на Україні [54].

Урядовцям міністерств призначалася, згідно *Штатного розкладу міністерств Української Держави*, досить висока на той час заробітня платня [158]. Так, річна ставка утримання становила: міністра – 15 тис. крб., член Ради міністра на рік отримував 13 тис. крб., а директор департаменту – 12 тис. крб. Всі посади урядовців міністерств (за зразком Російської імперії) поділялися на окремі класифікації і ряди, від яких залежала безпосередньо й величина заробітньої платні. Посада міністра відповідала II класу, а його товариша, члена Ради міністра та директора департамента – третьому. До IV класу належала посада віце-директора департамента, річне утримання на якій складало 11 тис. карбованців. П'ятому класу відповідали посади керуючого відділом, який отримував на рік 10 тис. крб., головного бухгалтера – 11 тис. крб., старшого юрисконсультанта – 9 тис. крб., чиновника особливих доручень – 9 тис. крб. та старших спеціалістів, платня яких була від 9 до 12 тис. крб. тощо. До останнього, IX класу, належала посада урядовця II ряду, річна ставка якого складала 3 тис. 600 карбованців [158].

Величина платні урядовцям могла коливатися, хоча й без суттєвих відмінностей, в залежності й від департаменту праці урядовців. Так, наприклад, у Департаменті посередніх податків на початку червня 1918 року урядовці I ряду отримували щомісяця платню у 300 крб., II ряду – у 250 крб., III ряду – у 200 карбованців [48]. Щоправда, із зростанням цін заробітня платня урядовцям підвищувалася, або надавалися одноразові грошові допомоги. Наприклад, у бурхливі для Гетьманату осінні дні міністр фінансів звернувся [238] до уряду з проханням надати службовцям Департаменту простих податків грошову допомогу, "вважаючи на дійсно скрутне становище деяких урядовців, як Департаменту Простих Податків і Гербової Скарбниці, так і урядовців Податкової Інспекції та Начальників Відділів Фінансових Палат, котрі підлягають до цього Департаменту" [238, 4]. 19 листопада 1918 року Гетьманом П.Скоропадським було затверджено асигнування 64 тис. 06 крб. для видачі

грошових допомог у виключних випадках урядовцям Департаменту простих податків та Податкової інспекції [237]. Такої платні було достатньо, зважаючи на порівняно набагато гірші умови життя поза Україною в найближчому зарубіжжі, для нормального утримання сім'ї. Ціни в Україні були відносно терпимі, а для приїжджаючих з Росії здавалися навіть низькими. Так, наприклад, викладача університету Г.Ігрєньова "приголомшувала дешевизна цін на з'їстні припаси" і їхня велика кількість на ринках Катеринослава, а його ставки у 450 крб. на місяць "з лишком ставало на життя" [80, 234].[10]

При Міністерстві фінансів було збережено засновану ще 14 грудня 1917 року як тимчасову [116, 33] *Експедицію заготовок державних паперів України* (ЕЗДП). Вона розташувалася в друкарні В.Кульженка в Києві (по вул. Пушкінській, 6 [37, 183]), де ще за Центральної Ради було видруковано перші українські державні паперові грошові знаки [37, 189]. При новій владі призначення її залишилося таким самим – виготовлення державних цінних паперів України.

З цією метою при ЕЗДП продовжував роботу Мистецько-гравірувальний відділ на чолі з І.Мозалевським, який перебував на цій посаді до червня 1919 року [37, 19]. Іван Мозалевський народився 1890 року на Чернігівщині, вивчав графіку у перербурзькій Академії мистецтв, фахівець з дереворізу та медериту, виробник екселебрісів, ілюстрацій до книг, мініатюр зі слонової кістки [37, 236]. Відділ І.Мозалевського виготовляв проекти грошових знаків, поштових марок, державних гербів тощо. Над їхнім виробленням працювало понад 20 митців, які перебували у 6-ти підвідділах, а саме: літографічно-перекладному, конгревному (різноколірного друку), металевої гравюри, фототипії, фотоцинкографічному та мистецькому з музеєм [37, 19].

Замовлення на виготовлення державних паперів отримував І.Мозалевський у порозумінні з директором ЕЗДП, яку очолював спершу А.Венеракий, а потім банківський урядовець Барбарів. Згодом на цій посаді його замінить більш досвідчений колишній заступник директора російської ЕЗДП А.Михайловський [37, 189]. Ще з квітня 1918 року всі замовлення провадилися тільки після їхньої реєстрації у Департаменті простих податків [236]. Уряд одразу ж взявся за всебічну організацію Експедиції. З цією метою планувалося реквізувати в примусовому порядкові для потреб ЕЗДП електричні станції, двигуни, паровики, електричні мотори, дроти та інші прилади і матеріали. Порядок винагороди власникам та арендаторам станцій, машин і приладів передбачалося визначити окремими правилами [226]. Наприкінці травня 1918 року Малою Радою Міністрів було ухвалено відпустити на потреби ЕЗДП 500 тис. крб. [184, 1 зв.], а вже на початку червня 1918 року її ж ухвалою було вирішено відпустити 3 млн. 10 тис. 20 карбованців [185]. 28 червня 1918 року Гетьманом було затверджено *Постанову про відпуск на потреби ЕЗДП З*

[10] У Мелітополі на 29 липня 1918 року фунт білого хліба коштував 60 коп., а стакан молока – 30 копійок. Щоправда, північніше, на прикордонні з більшовицькою Росією, приміром у Харкові, ціни були дещо вищими і становили на 27 липня 1918 року за фунт білого хліба вже 1 крб. 20 коп., а абрикосів – 80 копійок [1, 253].

млн. 10 тис. 20 карбованців. [218]. Восени 1918 року планувалося відпустити з коштів Державної скарбниці 2 млн. 600 тис. крб. в розпорядження ЕЗДП для будівельних робіт [169, 31 зв.], а також надати їй авансом 12 млн. крб. на різні видатки [169, 31 зв.]. Однак через відомі соціально-політичні події кінця 1918 року задум цей здійснити не вдалося.

Експедиція також оголошувала конкурси на проектування різновартісних цінних паперів. В конкурсах брало участь чимало вже визнаних митців, серед яких, зокрема, були І.Мозалевський, Г.Нарбут, А.Середа, Г.Золотов, В.Кричевський, А.Богомазов, М.Ждаха та інші [37, 19]. Оцінкою і прийняттям (чи відхиленням) проекту певного державного паперу займалася окрема комісія, що була створена при Міністерстві фінансів. До її складу належали: товариш (заступник) міністра фінансів В.Мазуренко (голова), Барбарів (заступник голови) та члени: від Міністерства освіти і мистецтва – професор Д.Антонович, від Української Академії мистецтв – професор Г.Нарбут, від Мистецько-гравірувального відділу Експедиції І.Мозалевський, завідуючий цинкографією Н.Негель та гравери Гришманюк і Петенко [37, 19-20]. За умов прийняття проекту певного паперу, його автор отримував досить високий гонорар, а саме: за проект грошового знаку – від 2 до 5 тис. крб., за проект поштової марки – від 700 до 1 тисячі карбованців [37, 20]. За виготовлення, наприклад, проектів державних герба і печатки Г.Нарбут отримав, згідно постанови Ради Міністрів, що була затверджена Гетьманом 20 листопада 1918 року, 2 тисячі карбованців [217].

Восени 1918 року інтенсивність та обсяги роботи ЕЗДП зросли, а тому 13 листопада Гетьман затвердив постанову Ради Міністрів про виділення авансом в рахунок сміти Кредитової канцелярії 12 млн. крб. на видатки по Експедиції заготовок державних паперів [278]. Однак зовсім скоро почався протигетьманський заколот Директорії, який дестабілізував ситуацію в державі і призвів до вибуху масового повстання, а згодом й до падіння Гетьманату. З приводу роботи ЕЗДП П.Скоропадський згадував, що А.Ржепецький ”перетягнув старих службовців з Петербурзької експедиції заготовок паперів і блискуче поставив цю справу” [135, 193].

Збережено було і основні штати департаменту *Державної скарбниці*. До її завдання входило господарювання державними фінансами країни, забезпечення державного бюджету через акумуляцію податків, інших прибутків та кредитових операцій, знаходження фондів для надзвичайних витрат тощо. Грошові знаки випускалися Державною скарбницею як позика від Державного банку, на що йому подавалося письмове зобов’язання сплати наданого кредиту. На час перевороту Державною скарбницею керував Х.Лебідь-Юрчик.

Харитон Михайлович Лебідь-Юрчик (1877-1945) – економіст із східного Поділля. До новітньої історії України цей державний діяч і економіст увійшов як визнаний авторитет з питань ведення державних фінансів взагалі і бюджетної галузі зокрема та історик українських національних фінансів. З оголошенням УНР самостійності і утворенням Республікою власної Державної скарбниці Х.М.Лебідь-Юрчик посідає крісло її директора. З переворотом 29 квітня 1918

року і встановленням Гетьманату його було залишено на цій посаді. З 28 червня 1918 року він – голова створеної при Міністерстві фінансів Фінансовій комісії. Голова спеціальної Бюджетової комісії при Департаменті Державної скарбниці Міністерства фінансів УНР, а згодом й Гетьманату. У 1919 році – заступник міністра фінансів УНР і доцент Державного університету в Кам'янці-Подільському. Згодом емігрував до Польщі, а звідти до Німеччини, де й помер. Його прізвищем занотовано 8 знаків Державної скарбниці і 4 облігації УНР [37, 181]. На вигнанні зайнявся науковою працею та написом спогадів про свою службу на благо Української держави, які стали важливим аналітичним джерелом до історії становлення і розвитку вітчизняної фінансової та бюджетної політики початку XX століття. Перш за все, це німецькомовна праця "Перший український державний бюджет на 1918 р.", що була опублікована в Берліні у "Abhandlungen des Ukrainischen Wisserschaftlichen Institutes in Berlin" в 1929 році (Lebid-Jurcyk Ch. Das erste ukrainische Staatsbudget fьr das Juhe 1918 // Abhandlungen des Ukrainischen Wissenschaftlichen Institutes in Berlin. - Bd. 2. - 1929. - S. 148-186) та видана 1927 року у Львові "Бюджетове право", яка і досі залишається цінним дослідом з бюджетової справи тих часів.

19 липня 1918 року наказом Гетьмана по Міністерству фінансів Х.Лебідь-Юрчика було офіційно затверджено директором Департаменту Державної скарбниці [54]. В липні ж 1918 року Малою Радою Міністрів розглядалося питання про збільшення йому річної ставки до 18 тис. крб. ”з огляду на величезну справу цього Департаменту”, з одночасним касуванням права міністра збільшувати директорську платню персонально до 30 % річної ставки. Пропонувалося, крім того, збільшити річні ставки й завідуючому канцелярією департамента та його помічнику, відповідно, до 10 та 7 тис. 200 карбованців [187, 15]. При Державній скарбниці працювало також 4 фахівці з бюджетової справи, виділені у бюджетну нараду, десять бухгалтерів, архіваріус тощо [187, 15]. На базі Державної скарбниці з літа 1918 року планувалося також заснувати Головну скарбницю Української Держави [187, 15 зв.], а також Гербову скарбницю, на влаштування комор якої урядом з вересня планувалося виділити 50 тисяч карбованців [189, 31].

Безпосередньо Міністерству фінансів підпорядковувалася і центральна хімічна лабораторія та місцеві Фінансові палати, скарбниці, податкові інспекції, урядовці канцелярії податкових іспекторів, акцизних інституцій, скарбових монополій, самостійних ощадних кас, митних установ, окремий корпус кордонної охорони [187, 15 зв.], члени Рад місцевих управлінь державних залізниць [258; 52] тощо. При Міністерстві фінансів діяв і Головноуповноважений по управлінню й ліквідації інституцій та організацій воєнного часу з правами товариша (заступника) міністра. Цю посаду з ініціативи міністра фінансів було запроваджено законом від 14 червня 1918 року (її обійняв Ю.Кістяківський, якого пізніше змінив Р.Моллов) [37, 168].

2.1.2. Фінансова рада, Комітет фінансів та Фінансова комісія.

На цілковите налаштування праці міністерських установ від дня перевороту безумовно потрібен був певний час. Тому, ще до гетьманського перевороту, було вироблено документ, який визначав форму правління державою і вищі органи влади у ній. Після перебрання на себе влади П.Скоропадським, цей документ було оприлюднено у вигляді *Законів про тимчасовий державний устрій України*. Згідно нього, міністр фінансів, як і всі інші урядові міністри, був відповідальним "перед Гетьманом за загальний хід державного управління" [45].

Що ж до фінансового боку державного керівництва, то вищою офіційною установою у цій сфері було проголошено *Фінансову раду*. Її діяльність регулювали чотири пункти "Законів" (пп. 38, 39, 40, 41), що вказували на функції та завдання цього державного органу. Зокрема у розділі "Про Фінансову Раду" зазначалося: "38. Фінансова Рада є вища народня інституція в справах державного кредиту і фінансової політики. 39. Фінансова Рада складається з представників і членів, яких призначає Гетьман. Крім того, в склад Ради входять на правах членів: Отаман-Міністр, Міністр Фінансів і Державний Контролер. 40. На Раду накладається: 1) обміркування справ дотичних державних позичок; 2) обміркування справ дотичних державного кредиту, а також питань грошового обороту і 3) попередній, з особистого кожний раз розпорядження Гетьмана, розгляд справ по фінансовій частині, належачих вирішенню в законодавчому порядку. 41. Обміркування Ради передаються на погляд Гетьмана" [45].

Сучасникам Гетьманату неважко було помітити, що пункти "Про Фінансову Раду" було складено на правничому підгрунті статей про "Комітет Фінансів" Основних законів Російської імперії від 23 квітня 1906 року [39, 37]. Проте не слід, на нашу думку, з погляду сьогодення надто критично ставитися до цього факту. Важливим тут було те, що, готуючи переворот, генерал П.Скоропадський перебрав владу із законодавчо визначеною верховною фінансовою установою і природнім є те, що її юридичне оформлення відбулося за російським державно-фінансовим зразком. Крім того, слід не забувати, що українські губернії довгий час підпорядковувалися загальноімперському фінансовому праву і саме його найзручніше було тимчасово перенести на терен України в добу її державного становлення. З цього приводу варто також зазначити й те, що згадана Фінансова рада ніяк не була помічена у грошових справах Гетьманату. Отже, сміємо стверджувати про відсутність в Українській Державі 1918 року задекларованої Фінансової ради як такої.

Втім, подібний орган все ж було створено ще з самого початку Гетьманату. Отримав він назву – *Фінансовий комітет*. Правничою засадою до його діяльності стали вищезгадані пункти *Законів про тимчасовий державний устрій України*. Комітет було організовано при уряді з ініціативи А.Ржепецького з метою вироблення заходів для упорядкування грошового обігу в державі та спрямування напрямів фінансової реформи. Новостворений орган провів своє перше засідання 10 травня 1918 року. До його складу увійшли відомі тогочасні

вітчизняні фахівці банківської та грошової справи, економісти і кооперативні діячі, а саме О.Добрий (голова), Н.фон Дітмар, князь О.Голіцин, К.Диновський, В.Кочубей, Ф.Енін, І.Щеніовський, В.Демченко, К.Воблий, К.Закс, професори Х.Барановський, О.Білімович, Л.Яснопольський [82, 9].

Слід зазначити, однак, що, опираючись на положення російського закону про Комітет фінансів, український орган набув подібних недоліків, які були і в царського. В доповідній записці до Ради Міністрів директор Кредитової канцелярії Г.Лерхе від імені Міністерства фінансів (25 жовтня 1918 року) справедливо вказував, що ”в основу цих статтей було покладено чотири статті російських Основних Законів ”про установлення Комітету Фінансів”. При цьому, однак, не було прийнято до уваги ту обставину, що положення про Російський Комітет Фінансів було видано у 1906 році, що воно в дійсний час дещо застаріло і, що в зв’язку з особливостями Українського Державного ладу, відповідні статті російського законодавства повинні би бути видозмінені” [198, 9]. Доповідач звернув увагу й на те, що у зразку “Законів про тимчасовий державний устрій України” не було вказано категорії осіб, з яких владою Гетьмана можуть бути призначені члени Фінансової ради (а отже, і Фінансового комітету). Крім того, у російському зразку призначення членів Комітету фінансів було довічним, що не могло бути прийнятним за нових умов, і що в старій редакції міністр фінансів не мав права (а лише Гетьман) вносити у законодавчому порядкові на розгляд Комітету попередньо необхідні законопроекти.

При цьому, пропонувалася нова редакція вказаних пунктів під назвою ”Установлення Комітету Фінансів” [199]. Його повноваження визначалися так: “Ст 1. Комітет Фінансів є вища дорадча установа у справах державного кредиту і фінансової політики. Ст. 2. Комітет складається з Голови, його заступника та членів, що призначаються ГЕТЬМАНОМ з відомих діячів фінансів, промисловости і торгівлі, представників економічної науки, а також осіб відомих своїм досвідом у справі фінансової адміністрації. Крім того, до складу Комітету входять на правах членів: Голова Ради Міністрів, Міністр Фінансів та Державний Контролер. Призначення членів Комітету Фінансів провадиться кожнорічно, на термін з 1-го січня по 31 грудня кожного року. Ст. 3. На Комітет покладається розгляд вносимих Міністром Фінансів справ, що торкаються Державного кредиту та грошового оберту, в тому рахунку, визначення часу і умов наради Державних Позик, попередньо спрямування відповідних законопроектів в законодавчому порядкові” [199].

Таким чином, Комітет фінансів в Українській Державі все ж було засновано не лише на папері, але й практично. Він підмінив собою задекларовану на початку Гетьманату Фінансову раду. Втім, на реформу Комітету фінансів у гетьманського уряду не вистачило часу.

Головний тягар законодавчої праці та аналізу справ, пов’язаних з грошовою сферою державного життя, ліг на засновану 28 червня 1918 року при Міністерстві фінансів *Фінансову комісію* [73, 277]. У пункті першому *Закону про утворення Фінансової комісії при Міністерстві Фінансів* щодо мети її

запровадження говорилося: ”1. Для розгляду законопроектів та справ фінансового значіння, або пов’язаних з асігнуванням коштів з державного скарбу, які вносяться на ухвалу Ради Народніх Міністрів, утворити при Міністерстві Фінансів Фінансову Комісію, на підставах зазначених в доданому до цього статутові” [159].

Статутом же на Фінансову комісію покладалися такі обов’язки як розгляд по суті і з технічно-фінансового боку законопроектів та справ фінансового значення або пов’язаних з асигнуванням коштів з державного скарбу, які вносяться на ухвалу урядові та представлення по цим законопроектам і справам своїх висновків через міністра фінансів до Ради Міністрів [160, 60 зв.]. Що стосується комплектування цього органу, то у Статуті зазначалося: ”Фінансова Комісія складається з Голови Комісії; Неодмінного Члена – Директора Департаменту Державної Скарбниці, Радників та постійного представника Державного Контролю. Голова Комісії і Радники призначаються встановленим порядком по представленню Міністра Фінансів, а представник Державного Контролю – по представленню Державного Контролера. На одного з Радників Міністром Фінансів, по внесенню Голови Комісії покладаються обов’язки Заступника Голови. При Фінансовій Комісії, в підлеглости Голові Комісії, знаходиться постійний Секретарь і Канцелярія, згідно штатам. Особистий склад Канцелярії призначається Головою Комісії. Крім постійних Радників, в засіданнях Комісії беруть участь представники зацікавлених відомств – по уповноваженням останніх” [160, 60].

Засідання Комісії вважалися дісними, коли в них брали участь, крім голови (чи його заступника) і представників Державного контролю та відомств, не менше двох радників. Голова Комісії у перебігу її роботи мав право поділяти членів Комісії на секції (з дорученням головування на них своєму заступникові або одному з радників), притягати до участі в засіданнях урядовців-доповідачів з Департаменту Державної скарбниці та фахівців з різних галузей, як державних службовців, так й приватних осіб. Рішення приймалися простою більшістю голосів з переважаючим голосом (при поділі їх навпіл) голови Комісії. Незгодні з постановами Комісії (а ними могли бути лише її голова, неодмінний член, радники та представник Державного контролю) мали право подавати свої зауваження в письмовій формі не пізніше наступного дня по засіданні. Представники ж відомств мали право лише скласти заяву про свою незгоду з рішенням Комісії.

Статутом Фінансової комісії передбачалося також надання права міністрові фінансів, у випадку її постійної праці в позаслужбові години, за згодою з державним контролером призначати персональному складові Комісії окрему винагороду за участь в таких засіданнях [160, 60 зв.]. Штати Фінансової комісії визначалися окремим додатком до закону про її заснування. У додаткові відзначалося, що вони ”пристосовані до нормального роспису платні служачим Центральних Державних Установ, встановленого законом 6 червня 1918 року” [161].

Згідно ”штатів” членам Комісії призначалася окрема платня річних, яка також залежала не лише від рівня посади службовця, але й від її класифікації. Так, наприклад, основне річне утримання голови Комісії, посада якого належала до III класу, становило 18 тис. грн. (тобто 9 тис. крб.), представника Державного контролю (посада IV класу) – 15 тис. грн., п’ятьох радників (посада IV класу) – по 15 тис. грн. на кожного, секретаря (посада VI класу) – 10 тис. грн., його помічника (посада VII класу) – 7 тис. 200 грн., діловода (посада VIII класу) – 6 тис. 600 грн. та двох урядовців 1-го рангу, посади яких відповідали IX класові, по 4 тис. 500 грн. кожному. Загалом на штатню платню 12-тьом членам Фінансової комісії належало по кошторису Міністерства фінансів річних видатків у 140 тис. 800 гривень. Попередньо передбачалося надання їм ще й державного помешкання, але потім цю примітку було скасовано [161].

Ось приклад рішення одного з засідань Фінансової комісії від 5 жовтня 1918 року, підсумок якого було зафіксовано її секретарем О.П.Парадиським. На розгляд було представлено доповідь міністра торгу і промисловості С.М.Гутника, який просив Комісію підтримати схвалення проекту асигнації в його розпорядження в рахунок сміти на 1918 рік суми у 5 тис. крб. на видатки, пов’язані з організацією з’їзду по обговоренню питань видобутку і споживання торфу та бурого вугілля. На засіданні, крім доповідача і голови Комісії Х.М.Лебідь-Юрчика, були присутніми: представники Міністерства фінансів П.І.Рудченко, С.А.Соколов, С.В.Андреєв; Міністерства торгу і промисловості О.О.Алексашин, Я.М.Морелевич, П.Ю.Левіссон-Леспіг та представник Державного контролю М.В.Настасієвич. Її постанова була для прохача несхвальною: ”Беручи на увагу заяву представників Відомства, що значно більшая половина проханої суми буде повернута Міністерству співучасниками з’їзду, висловитися за асигнування 2.000 карб. в розпорядження Міністра Торгу і Промисловости в рахунок звичайної сміти на біжучий рік” [249]. Представник відомства з такою постановою не погодився... Зазначимо, що урядове рішення не зважило в даному разі на висновки Фінансової комісії і 8 листопада того ж року Гетьман затвердив ухвалу Ради Міністрів передати на проведення з’їзду 5 тис. крб., як і запрошувало Міністерство торгу та промисловості [247].[11] То був один з небагатьох випадків, коли урядом не було підтримано думку Фінансової комісії.

Фінансова комісія несла важкий тягар у законотворчому житті країни. Її роль у ньому важко переоцінити, адже на її обговорення виносилися багатогранні й різновартісні фінансові проблеми молодої держави. До 16 грудня 1918 року цією Комісією було затверджено позабюджетних кредитів на суму 4 млрд. 156 млн. карбованців [34, 22]. Ці суми мали увійти як складові елементи до кошторису офіційних відомств й до державного бюджету, а отже, саме на стільки було скорочено надмірні витрати з Державної скарбниці. Втім, існував й інший бік справи, на якому, зокрема, зупиняє свою увагу І.Кабачків: “...Через брак загального фінансового пляну та цілої перспективи фінансового господарства не могло бути належного порівняння різних потреб і правильного

[11] Згідно кошторису, на підготовку самого з’їзду передбачалося витратити 2 тис. крб., а на наймання помешкання для його учасників 3 тисячі карбованців [248].

визначення, які з них є найважливіші й вимагають негайного задоволення" [34, 22]. У свою чергу, директор Державної скарбниці і голова Фінансової комісії Х.Лебідь-Юрчик відзначає, що при всій своїй корисній ролі Комісія зіграла й "від'ємне" значення, бо "замість інтенсивної праці над бюджетом, над цілістю державних потреб і пляном їх заспокоєння, окремі відомства й фінансова комісія працювали над сепаратними законопроектами про ріжні асигнування на рахунок бюджету" [101, 115].

2.1.3. Заснування Українського Державного банку.

Однією з вагомих основ фінансової політики сучасного типу будь-якої держави завжди були і залишаються досі банківські установи. Поступ грошового розвитку країни, економіко-фінансову стабільність і незалежність держави, поміж інших, має завданням зберігати і центральний національний банк державного організму. Свого часу, 29 вересня 1917 року, Генеральний секретаріат УНР у своїй Декларації заявив про намір виробити законопроект про створення Національного Українського банку, "до якого мусять перейти всі справи Київської контори Державного Банку та всіх його відділів на території України" [120]. 9 грудня 1917 року Мала Рада УНР ухвалила подібний законопроект [115], а 22 грудня 1917 року Центральна Рада прийняла закон про перетворення Київської контори Держбанку Росії на Український Державний банк [37, 177].

Перейменування Київської контори імперського Госсударственного банку в Український Державний банк, однак, ще не означало його реального заснування. Не було вироблено Статуту Державного банку, не створено ні основного, ані запасного фондів, не було запроваджено навіть центральної бухгалтерії, як і не налагоджено зв'язків з провінційними відділеннями, які існували автономно. Наприклад, Харківська і Одеська контори взагалі функціонували практично самостійно в такій мірі, що центральне управління не могло домогтися від них повідомлень про балансові зведення [116, 127-128]. Не кращим чином виглядав баланс самої Київської контори Державного банку. Неварто й згадувати, що після зайняття України більшовиками більшість банківських накопичень було або вивезено до Росії, або знищено. Таким чином, після визволення Києва і країни від більшовицької окупації стан фінансових справ державних банківських контор (у їхньому розпорядженні загалом залишилося відсоткових державних паперів лише на 686 млн. 332 тис. 899 крб., більшовиками ж було вивезено на 686 млн. 549 тис крб. [116, 107]) виглядав не кращим чином. Населення, яке тримало на руках величезну масу грошей, не поміщало їх у банки. Подібна ситуація була і щодо Державного банку, якого практично не існувало. Не можемо охарактеризувати ми і фінансовий стан Київської контори Держбанку за час існування УНР у 1918 році через те, що навіть у центральній бухгалтерії не велися зведені баланси [116, 120-121].

Після гетьманського перевороту, одразу ж по створенні нового уряду, А.Ржепецький заявив газеті "Відродження", що, крім інших завдань, намагатиметься обновити банківський апарат у формі Державного і приватних

банків [73, 272]. Виконуючим обов’язки директора Державного банку було залишено В.В.Ігнатовича.

Володимир Вікторович Ігнатович народився 1883 року. Був членом "Старої громади" в Києві ще у XIX ст., а з 1901 року повернувся до праці в Київське відділення Госсударственного банку і залишався одночасно касиром "Старої громади" аж до її ліквідації. Є.Чикаленко характеризував його як "фінансиста" і "щирого українця" [37, 179]. В свою чергу, Д.Бєлінг на слідстві в ОГПУ свідчив, що В.В.Ігнатович був членом масонської ложі "Заря" у Києві, до якої також належали такі відомі діячі як барон Штейнгель, Корчак-Чепурківський, Вагнер, Чехович, Єфремов [7, 144-145]. У березні 1917 року В.Ігнатовича було запрошено до праці в спеціальній підкомісії Шкільної комісії Міської ради Києва, яка мала розробити план запровадження української мови в школах міста. В грудні того ж року він став членом-засновником Української федеративно-демократичної партії. За Гетьманату 1918 року перебував на посаді виконуючого обов'язки, а потім й директора Українського Державного банку. Член Фінансової комісії УНР та Української Держави. Член української державної фінансової комісії на переговорах з Німеччиною та Австро-Угорщиною та на мировых переговорах з РРФСР. Учасник вироблення “Згоди щодо поштово-телеграфних зносин” між Українською Державою і Кубанню. Після закінчення громадянської війни залишився у Києві, де й помер у 1928 році. Був одружений з панною Хорунжинською, сестрою І.Франка [37, 179].

Засновувати Український Державний банк довелося практично заново. Одночасно з працею у виробленні повномірного юридично-фінансового забезпечення головного банківського закладу країни, приймалися заходи й щодо відновлення зв’язку з конторами і відділеннями, налагодження центральної бухгалтерії, призначення службовців тощо. Підготовча праця тривала до початку серпня 1918 року.

6 серпня 1918 року було затверджено *Закон про встановлення розпису платні службовцям у конторах і відділах Державного банку*, який юридично вводився в дію з 1 червня з метою, ”щоб з того часу видачу добових та процентових додаткових грошей було припинено” [140, 13]. Офіційно ж Державний банк було засновано 10 серпня 1918 року, коли П.Скоропадським було підписано *Закон про затвердження Статуту Українського Державного банку і асигнування коштів до його основного капіталу* [272]. Пункт 3-й закону зазначав: ”Відпустити з коштів Державної Скарбниці 100.000.000 карб. на утворення основного капиталу Державного Банку з проведенням цього видатку по обрахунку Кредитовоі Канцелярії на 1918 рік по Відділі Надзвичайних Видатків” [272, 20]. При цьому ухвалювався доданий *Нормальний розпис окладів утримання служачих Українського Державного банку* (вважався дійсним з 1 червня 1918 року). В зв’язку ж з тим, що за Центральної Ради штати службовців Державного банку набрано практично не було, в законі визначалося “на переїзд до місця служби служачим банку, по іх призначенні, видавати під’емні гроші в розмірі півмісячного окладу на далечінь до 1000 верст і місячного утримання на далечінь більш 1000 верст” [272, 20].

23 серпня 1918 року Гетьман наказом за № 4 ухвалив доповідну міністра фінансів, згідно якої з 1 червня 1918 року товаришем директора Державного банку призначався М.Костецький, а управителем його Київської контори – В.Ігнатович [60]. Банк мав три контори, а саме: Київську, Одеську та Харківську і 21 відділення [116, 132-133]. Призначення і завдання, покладені на Держбанк, визначав 1-й пункт розділу № І загальних постанов його Статуту, в якому, зокрема, вказувалося: ”Державний Банк має на меті полекшення грошового обороту, допомогу шляхом короткострочного кредиту державному торгу і промисловости і сільському господарству на Україні, а також забезпеку грошової маси” [140, 5].

Запасний капітал Банку становив 10 млн. крб., для покриття якого повинно було відчислятися щорічно 5% з чистих прибутків Державного банку. Запасний капітал призначався виключно на покриття збитків Банку. У випадку, коли б він зменшився через відрахування з нього тих збитків, то його поповнювалося черговим відрахуванням 5% з прибутків. Збитки, що не могли бути покриті запасним капіталом мали покриватися за рахунок основного фонду, який, в свою чергу, поповнювався з коштів Державної скарбниці. Основний і запасний капітали, а також суми внесків від приватних осіб та установ, як і депозити Скарбниці, не могли використовуватися на загальні державні видатки. У прибуток скарбу зараховувався чистий прибуток Банку, крім відрахувань до основного й запасного капіталів [140, 5]. До скарбу не зараховувалися також щорічні відрахування з чистого прибутку розміром до 15% для розподілу цієї суми, по розсуду міністра фінансів, між службовцями зверх належного їм утримання. В той же час, ці відрахунки не повинні були перевищувати 20% загальної суми утримання службовців. До скарбу не переводилися також відрахунки з чистого прибутку, обсяг яких мав надаватися у пенсійну касу, що засновувалася при Держбанкові [140, 7-8].

Офіційно Державний банк підпорядковувався міністрові фінансів, а директор здійснював безпосереднє керівництво його діяльністю. Крім цього, він доручав провадження, за його вказівками, операцій з золотом та %%-ми паперами, а також окремих операцій за рахунок Державної скарбниці чи різних відомств і установ. Загальне ж управління Державним банком доручалося Раді Банку та його директорові. При Раді Держбанку під безпосереднім проводом його директора існували: 1) виділ кредитових білетів, 2) виділ місцевих інституцій, 3) центральна бухгалтерія і 4) центральна канцелярія. Директор Банку був одночасно і головою його Ради, яка складалася з: директора Кредитової канцелярії, члена від Державного контролю, члена від Міністерства торгу і промисловості та трьох представників від Міністерства фінансів, яких затверджував Гетьман по доповіді міністра фінансів, а також: з члена від кооперації, члена від київського Біржового комітету, двох членів від Протофісу та одного від Краєвого Союзу хліборобів-землевласників, які обиралися громадськими організаціями терміном на 2 роки. За розпорядженням міністра фінансів до Ради могли запрошуватися представники відповідних відомств, справи яких розглядалися. Голові Ради Державного банку дозволялося також на власний розсуд, при потребі, запросити

необхідних осіб на засідання з правом дорадчого голосу [140, 8-9]. Засідання Ради відбувалося не менше двох разів протягом місяця [140, 10].

Директорові Державного банку належала виконавча влада у справах, які не були доручені місцевим інституціям Банку, а розпорядча сягала повноважень, які не підлягали компетенції міністра і Ради Держбанку. Зокрема, до обов'язків директора Банку належало: 1) загальні керівництво Банком і догляд за доладністю справоведення, за виконанням умов Статуту і наказу Банку, а також за цілісністю всіх його кас і коштовностей, 2) зносини і листування від імені Банку, 3) розпорядження, які торкаються особистого складу службовців, 4) призначення ревізій і відряджень службовців для службових справ, 5) розпорядження витратами з правом переміщувати кредити в межах, зазначених при затвердженні щорічного обрахунку, 6) складання і подача, куди належить, річного обрахунку і справоздання Банку, 7) управління, згідно з вказівками міністра фінансів, операціями, що доручаються Банкові за рахунок Державної скарбниці, а також операціями з золотом і відсотковими паперами, які належать Банкові й ощадкасам і 8) завідування окремими операціями, які накладаються на обов'язки Банку, за дорученням міністра фінансів, з позиками, конверсіями тощо. Директора Державного банку призначав Гетьман на пропозицію міністра фінансів. Такимо ж чином призначався товариш директора та управитель Київської контори [140, 10]. Серед інституцій, які належали до центрального керівництва були, зокрема, виділ кредитових білетів, виділ місцевих інституцій, центральна бухгалтерія і центральна канцелярія. При виділі місцевих інституцій існували окрема інспекція та правнича частина. При ньому ж знаходився юрисконсульт, якому при потребі могло бути доручено завідування правничою частиною.

Керівна частина Державного банку визначалася на посадові класифікації окремим *Тимчасовим нормальним розписом окладів утримання і клас[ифікації] посад службовців у Центральному управлінні Українського Державного банку*, який вказував ще й на рівень розрядів банківських працівників [140, 12]. Посада директора Державного банку, наприклад, відповідала IV класові і II пенсійному розрядові, але розмір пенсійного утримання директора не був фіксованим, а призначався урядом. Четвертому класові і II пенсійному розрядові відповідали й посади членів Ради Банку, що були призначеними від Міністерства фінансів, розмір річного утримання яких складав по 12 тисяч карбованців. Разом з тим у "Розписі" зазначалося, що члени Ради від Міністерства фінансів, Державного контролю і Міністерства торгу і промисловості, які мають ще одну штатну посаду з певним утриманням, одержують з посадою члена Ради Державного банку додатково ще по 3 тис. крб. на рік, на відміну від виборних членів Ради, які ніякої платні не отримували. П'ятому класові і III розрядові відповідали посади: товариша директора Держбанку з 15 тис. крб. річних, директорів виділів та інспекторів, кожний з яких отримував за рік 11 тис. крб. тощо. До найнижчого X класу і VII розряду належали посади канцелярського урядовця II та III рангу (з зарплатнею, відповідно, у 3 тис. 900 та 3 тис. 600 крб. на рік) та практиканта із річною ставкою в 1 тисячу 800 карбованців [140, 12].

Ставки решти банківських працівників визначав *Закон про встановлення розпису платні службовцям в конторах і відділах Державного банку* від 6 серпня 1918 року [140, 13-15]. Закон вводився в життя з 1 червня 1918 року [140, 13]. У доданому до закону *Розписі платні службовцям контор Державного банку* робітники Київської контори були виокремлені в окрему штатну підбірку як більш високооплачувані [140, 13-14], на відміну від працівників інших контор – Харківської та Одеської [140, 14]. Місцеві відділи Державного банку [140, 14-15] поділялися на три розряди в залежності від класифікації місцевості, що, в свою чергу, впливало на розмір зарплатні працівників.

Державний банк був одночасно як емісійним і депозитним банком банків, так і державного короткотермінового кредиту, який мав право приймати внески і надавати позики квазідержавним та іншим комерційним закладам та банкам.[12] Офіційно він відкрився 2 вересня 1918 року [113, 151]. Втім, Державний банк почав виявляти свою активну діяльність ще як до свого офіційного відкриття, так і до свого офіційного заснування, й не лише випуском кредитових білетів, що говорить про початок його повномірного функціонування за Гетьманату.

Це виразно видно з балансів Державного банку та його відділів (включно із скарбницями). Активні операції Держбанку поступово зростають. Так, з 1 липня по 23 листопада 1918 р. каса Державного банку зросла з 126 млн. 732 тис. до 751 млн. 967 тис. крб., облік векселів збільшився майже вдвічі (з 332 млн. 887 тис. до 652 млн. 446 тис. крб.), позики скарбниці під торговельні операції збільшилися з 619 млн. 966 тис. до 1 млрд. 129 млн. 359 тис. крб., збільшилися, хоча й не набагато, спеціальні ссуди, а саме на 8 млн. крб., з яких зросли й спеціальні ссуди установам дрібного кредиту (з 12 млн. 160 тис. до 20 млн. 098 тис. крб.), банківські суми за кордоном – з 53 млн. 400 тис. крб. (на 23 вересня 1918 року) за два місяці піднялися до 257 млн. 352 тис. крб., іноземних банкнотів з 1 липня по 23 листопада 1918 року (без даних за жовтень) побільшало з 13 млн. 308 тис. до 44 млн. 235 тис. крб., відсоткових паперів, що належали Державному банкові, збільшилося з 24 млн. 408 тис. до 1 млрд. 037 млн. 392 тис. крб., а поточний рахунок Державної скарбниці зріс з 470 млн. 696 тис. до 719 млн. 166 тис. карбованців [116, 129].

Їхнє порівняння з його пасивом не заперечує подібного твердження. З 1 липня по 23 листопада 1918 року сума випуску кредитових білетів Державним банком збільшилася з 409 млн. 519 тис. до 2 млрд. 528 млн. 038 тис. крб., термінових внесків було зроблено (на 23 листопада 1918 р.) на 14 млн. 456 тис. крб., а безтермінових – на 8 млн. 457 тис. крб. (на 1 липня 1918 року – 2 млн. 862 тис. крб.), поточні рахунки, наприклад, зросли: державних і громадських установ з 237 млн. 562 тис. до 400 млн. 276 тис. крб., приватних кредитових установ – з 208 млн. 678 тис. до 354 млн. 173 тис. крб., відсоткові (тобто рахунки приватних осіб) – з 162 млн. 069 тис. до 204 млн. 099 тис. крб.; зменшилися – ощадних кас (з 15 млн. 353 тис. до 2 млн. 258 тис. крб.) [116,

[12] Квазідержавні банки – банки, що є приватними за власністю, але підконтрольними державі; комерційні банки – фірми та установи, що мають дозвіл від уряду на ведення банківських операцій.

130]. Ось, скажімо, як змінювалися поточні рахунки приватних кредитових установ по всіх відділах Державного банку з вересня 1918 року: 1 вересня – 203 млн. 081 тис. крб., 23 вересня – 249 млн. 857 тис. крб. [151, 5], 1 жовтня – 295 млн. 851 тис. крб., 1 листопада – 325 млн. 944 тис крб., 23 листопада – 354 млн. 173 тис. карбованців [116, 130]. Наведені факти вказують на повільне, проте впевнене, зростання активної діяльності Державного банку і приватних кредитових установ, що в свою чергу свідчить і про поступову стабілізацію економічної ситуації в країні, відродження фінансового життя і виникнення довіри до уряду Гетьмана.

Державний банк планував активну співпрацю і з українською кооперацією. Вже на першому засіданні Ради Банку, яке відбулося 11 жовтня 1918 року, з її членів було обрано комісію, якій було доручено у терміновому порядку виробити основні постанови щодо кредитування Держбанком кооперативних кредитових установ. До складу комісії увійшли помічник міністра торгу та промисловості й відомий кооперативний діяч С.Бородаєвський (голова), виконуючий обов'язки директора Держбанку В.Ігнатович, управитель державних ощадних кас К.Білинівський, а також представник до Ради Банку від землевласників Б.Григоренко [45, 125]. Вже після трьох засідань комісією було вироблено основні постанови по кредитуванні Державним банком кооперації, які було затверджено його Радою з незначними поправками.

Постанови ці зводилися до таких правил: "Державний Банк кредитує кооперацію через посередництво союзів і – лише як виїмок з тої засади – окремі кооперативи, як-що вони належать до ревізійного союза" [45, 126]. Таке рішення було прийнято тому, що на той час виникла ситуація, коли, з одного боку, кредитова кооперація України складалася з великої кількості невеликих позичково-ощадних товариств, а з другого, коли майже вся вона була об'єднана в економічні союзи. Саме тому й Держбанкові було б обтяжливо обслуговувати окремо численні кооперативи, та й потреби у цьому практично не було. Продуктивніше як для Державного банку, так і для самого кооперативного руху було зосередити державну допомогу саме на кооперативних спілках (союзах). Що ж стосувалося тих кооперативів, які не були складовими економічних союзів, "то для захования [*збереження – П.Г.-Н.*] права користуватися кредитом в Державнім Банку вони повинні вступити до ревізійного союзу і тим звільнити Державний Банк від безпосереднього догляду за їхньою діяльністю. Ті товариства, що не захочуть належати ані до економічного, ані до ревізійного союза, або, противно, яких ті союзи не захочуть приняти, позбавлені будуть помочи Державного Банку" [45, 126]. Крім того, Держбанк зобов'язався надавати кооперації короткотермінові (до 12 місяців) позики. При цьому зазначалося, що у комісії розглядалося питання про довготермінові позики кооперативам і що було визнано про необхідність вироблення додаткових умов про надання таких кредитів з коштів Державної скарбниці та державних ощадних кас [45, 126].

Щодо короткотермінових позик кооперативам, то їхня відсоткова норма для союзів повинна була бути на $^1/_2$% нижчою від норми для окремих товариств, але союзи, користуючись кредитом Державного банку, мали право збирати з членів, яких, в свою чергу, вони кредитували, від тих коштів не більше $^1/_2$% на свою користь. Для забезпечення кредитів союзи видавали Держбанкові соло-векселі своїх членів з бланковим написом союзів. Кредит першого ступеня для союзів складався з двох частин, свого роду, ”посередницького” і ”особитого”. Першу частину такого кредиту складала загальна сума векселедавчих позик які Банк надавав всім товариствам, що належали до союзу. ”Особистий” кредит визначався виключно за кредитовими здібностями самого союзу, і розмір його (межою було 20 %%-х позик, що виділялося союзом своїм членам) залежав від тих операцій, які провадить союз одночасно із фінансуванням своїх членів. Видача союзам кредитів другого та вищого ступенів не обмежувалася граничними нормами і залежала лише від умов діяльності кожного союзу [45, 126].

Нагляд з боку Державного банку за використанням позик здійснювався спільно з інструкторами союзів засобом ревізій (у вигляді всебічного розслідування закономірностей і цілосностей операцій тої чи іншої інституції) союзів, а у виняткових випадках – окремих товариств. Як Держбанк, так і союз повинні були взаємно повідомляти одине одного про планування перевірки кожного союзу, а неприбуття однієї з сторін не передбачало затримки ревізії. Ревізія обмежувалася лише констатацією фактів і не могла надавати адміністрації тих чи інших вказівок [45, 126-127]. Кредитова кооперація в Україні 1918 року набула широкого розвитку[13]. Достатньо сказати, що з 253 кооперативних спілок (союзів), що тоді існували, 43 були кредитовими, основний капітал яких становив 8 млн. 500 тис. крб., а балансова сума – понад 185 млн. 500 тис. карбованців [75, 1113-1114].

Заснування Державного банку було значним здобутком Гетьманату. Держбанк зіграв важливу роль у розбудові національної банківської і фінансової системи. У рефераті-аналізі урядової політики Кабінету Ф.Лизогуба з 1918 року з цього приводу зазначалося, що Державний банк являв собою державну кредитову установу і був пристосованим ”по своїй структурі до торговельно-промислового життя Української Держави із всіма її особливостями” [163, 27].

В цьому контексті ще більш переконливими виглядають (після застою у часи УНР) баланси приватних акціонерних банків [116, 132-133]. В серпні 1918 року ”Финансовый журнал” констатував: ”Київські банки з дня виходу большовиків цілком очуняли. Життя в банках тепер нагадує життя до війни. Біжучі рахунки в де-яких великих банках збільшились на 70-100%... По тим відомостям, які маються, що-денні вступління готівки тільки в двох великих банках доходить до 5-6 міл. карб.” [151, 7]. Так, наприклад, внески на поточні рахунки у банківські приватні установи з 1 травня 1918 року зросли з 836 млн.

[13] Дивіться: *Гай-Нижник П.* Зародження і занепад української кооперації (кінець XIX ст. – 1920 р.) // Київська старовина. - 2003. - № 6. - С. 87-93.

942 тис. до 1 млрд. 143 млн. 251 тис. крб. на 1 жовтня 1918 року [116, 133], що доводить про зростання в населення довіри до банків. Гроші, які раніше ховалися ”за п’єцами”, почали надходити в банківські структури. Незважаючи на те, що порівняно з величезними сумами паперових грошей, які попадали на терен України з Росії, таке збільшення порівняно незначне, але показовою і характерною його рисою є те, що з кожним місяцем існування Гетьманату внески поступово зростали. Звернемося до зведення балансів приватних кредитових установ України. Так, у травні 1918 року було внесено на поточні рахунки 30 млн. 605 тис. крб., в червні – 37 млн. 657 тис. крб., липні – 37 млн. 682 тис. крб., в серпні – 76 млн. 795 тис. крб., а у вересні 1918 року – 123 млн. 570 тисяч карбованців. Загалом же, на 1 жовтня 1918 року, внески на поточні банківські рахунки склали суму в 1 млрд. 143 млн. 251 тисяч карбованців [116, 133].

Поступово, під час Гетьманату, банки почали займатися не лише видачами з поточних рахунків, але й активними операціями. Із збільшенням торговельного обігу почали розширятися й банки в Україні. Разом з тим, з часу від’єднання України від Росії та за умов знищення петроградських і московських банківських правлінь, їхні українські відділення функціонували практично самостійно. Зрозуміло, що за нових умов центром банківської діяльності в Україні повинен був стати Київ. Київські відділення після вигнання більшовиків дуже скоро самі почали відігравати роль центральних правлінь. Першим такі функції перебрало на себе київське відділення Азовсько-Донецького комерційного банку, яке скликало в Києві з’їзд управляючих українськими відділами банку і створило тимчасове правління зо всіма повноваженнями й правами центрального правління [116, 125]. Згодом подібне було зроблено й іншими відділеннями банків, а до Києва почали переїзджати окремі члени петроградських і московських правлінь. Гетьманському уряду залишалося лише узаконити новостворені правління, які практично вже були створені й активно діяли, і санкціонувати перетворення Києва на вітчизняний банківський центр.

Такий крок було зроблено шляхом затвердження 13 листопада 1918 року тимчасового *Закону про повномічності правлінь акційних комерційних банків, відділи та агенства яких знаходяться в межах України* [250]. В законі, зокрема, відзначалося, що акційні комерційні банки, місце перебування правлінь яких (за їх статутом) визначено у Росії і що мають відділи або агенства в межах Української Держави, продовжують свою діяльність на підставі власних статутів зо всіма визначеними в них додатками та змінами, а функції правлінь таких банків здійснюються їх членами, які прибули в Україну. Пунктом ІІІ закону, постановлювалося: ”3. Про осіб, яким згідно зі ст. 2 цього закону, належать функції правлінь, Кредитова Канцелярія, на подання од Комітету з'їздів представників акційних банків короткострокового кредіту, може видавати, по кожному банку окремо, відповідні свідоцтва. Особа, або особи, зазначені в цих свідоцтвах, користуються всіми правами, що для правлінь присвоєні статутами підналежних банків та загальними законами і за свої вчинки по управлінню та завідуванню банком, його відділами та агенствами несуть відповідальність на загальних підставах, для правлінь встановлених”

[250, 1]. Довіреності по банку, його відділам та агенствам, а також інші акти могли видаватися за підписом одного з членів правління певного банку. Одночасно повноважність тих членів правлінь, яких було обрано до кінця 1917-1918 операційних років, автоматично продовжувалися на 1918-1919 роки за умови, якщо не відбувалися загальні збори акціонерів банку [250, 1].

В той час в Україні вже було утворено кілька великих акціонерних банків: Південний комерційний банк з правлінням у Харкові (статут було затверджено міністром фінансів 16 вересня 1918 р.), Донецький гірсько-промисловий банк з правлінням у Харкові (статут затверджено 5 жовтня 1918 р.), Балтійсько-Чорноморський промисловий банк з правлінням у Києві (статут затверджено 10 жовтня 1918 р.) та Український промисловий банк з правлінням у Києві (статут затверджено 17 жовтня 1918 р.) тощо [64]. Розширяли свою діяльність такі великі банки, як Дніпровсько-Донецький комерційний банк [60; 64], Руський для зовнішньої торгівлі банк, Південний банк, Київський приватного кредиту банк, Руський торгово-промисловий банк [61], Центральний банк Товариства взаємного кредиту на Україні [59] та інші акціонерні, суспільні, міські і кооперативні банки, товариства взємного та іншого кредиту.

Під час Гетьманату банківська діяльність в Україні пережила своє нове відродження і починала активно й всебічно розвиватися. Його падіння суттєво вдарило по банківській справі і з того часу вона почала поступово, але безповоротньо занепадати. В цьому плані важко не погодитися з думкою сучасника тих подій і дослідника вітчизняної фінансової політики Л.Нєманова, який, до речі, несхвально ставився до української державності в будь-якій її формі і який, разом з тим, зазначав: ”Можна не сумніватися, що якби діяльність банків не була насильницько перервана повстанням Директорії, а потім радянською владою, то приватний кредитовий апарат на Україні вповні налагодився б, разом з нормальним розвитком кредиту, зменшилися б випуски паперових грошей і налагодилося б торговельне та промислове життя країни. Стан банків і поліпшення їхнього положення за час гетьманської влади є кращим показником того, які умови необхідні для того, щоби міг існувати і правильно функціонувати в країні кредитовий апарат, без котрого неможливе ніяке промислове і торговельне життя” [116, 131].

2.1.4. Утворення Державного Земельного банку.

Земельне питання було одним з тих багатьох нагальних проблем, яку, як передбачалося багатьма, і в першу чергу самим селянами, мала розв’язати революція в Російській імперії. Політика Центральної Ради в аграрному питанні не призвела до його розв’язання. 29 квітня 1918 року у Києві відбувся з’їзд хліборобів України, який проголосив великого землевласника, генерала П.Скоропадського Гетьманом всієї України. Павло Скоропадський у своїй *Грамоті до всього українського народу* [45] одразу ж проголосив, що основою його господарської політики буде збереження і забезпечення права приватної власності як основи державного розвитку та цивілізації. В аграрній політиці Гетьман та його уряд мали за мету створення великого шару середніх

хліборобів-власників, які б отримали свою частку землі через парцеляцію і від розпродажу великих маєтків. У вихідні засади реформи П.Скоропадським ставилися такі принципи й аргументи: ”Передача всієї землі, крім цукрових плантацій, лісів, землі, необхідної для кінських заводів та сім’яних господарств. Передача за платню. Безкоштовна передача не має у данному випадкові ніяких сер’йозних підстав і просто у вищому ступені шкідлива. Вплата селянських грошей за землю, що купується, нарешті примусить їх пустити ці гроші у обіг, що значно облегшить уряд, даючи йому можливість значно скоротити друк нових знаків. Передача землі не безземельним, а малоземельним селянам. В цьому відношенні потрібно мати на увазі мету – державу, а не жалюгідну сентиментальність” [135, 285]. Фінансову допомогу селянам у втіленні в життя реформи мав провадити Державний Земельний банк.

До революції різноманітні операції пов’язані з землею в Росії провадили Всеросійський Дворянський Земельний банк та Селянський Поземельний банк. Проте ще за часів УНР Малою Радою 9 грудня 1917 року було схвалено законопроект, в якому, зокрема, зазначалося: ”Відділи ”Государственного Дворянского Земельного Банка” та ”Крестьянского Поземельного Банка” на території Української Народньої Республіки скасувати, а служачих лишити за штатом у звичайному порядкові. Ліквідіцію зазначених Банків доручити Генеральному Секретарству Фінансів в порозумінні з Генеральним Секретарством Земельних Справ” [115]. 22 грудня 1917 року цей закон ухвалила й Центральна Рада [37, 160].

Гетьманський уряд також взяв курс на ліквідацію цих банків, які за нових історичних умов вже стали своєрідним анахронізмом. Натомість, після серйозної підготовчої праці, було засновано новий фінансовий заклад – Державний Земельний банк. В серпні 1918 року при Міністерстві фінансів відбулася нарада землевласників, яка обмірковувала його статут. У своїй резолюції її учасники заявили, що нарада ”вважає при існуванню Державного Земельного Банку будь-яку примусову спродаж землі для утворення земельного фонду непотрібною”, а також ”запевняє, що добровільний продаж землі вистарчатиме цілковито, щоб утворити фонд Банку для майбутньої парцеляції й розродажу землі дрібним власникам” [157, 103].

23 серпня 1918 року Гетьман підписав *Закон про затвердження Статуту Державного Земельного банку* [59]. Як і Держбанк, Державний Земельний банк було безпосередньо підпорядковано міністру фінансів. Мету діяльності Банку відображав §1 його статуту: ”Державний Земельний Банк має завдання: а) утворювати тривалі дрібні господарства” [73, 275]. Для можливості виконання цього завдання Банкові було надано право переводити такі операції: видавання довгострокових позичок на купівлю землі, видавання позичок під заставу землі, купувати землі за рахунок Банку, парцелювати їх і продавати, видавати позички під заставу землі на корінну меліорацію [73, 275]. З приводу останнього пункту Д.Дорошенко зазначавав, що ”створення т. зв. мелійоративного кредиту, було новиною в практиці державних банків на Україні” [73, 276]. Справа в тім, що колишні російські Державний Дворянський

Земельний та Селянський Поземельний банки майже не мали досвіду таких позик. З резервного фонду новоствореного українського банку було виділено кошти для створення спеціального меліоративного фонду.

Крім того, як зазначалося в аналізовому документі про перші місяці діяльності уряду, Державний Земельний банк ”видає позики під заставу землі для виробництва корінних меліорацій, пов’язаних із зміною природніх властивостей землі” [163, 27]. Позики ж від Банку під викуп землі у власність могли отримати: а) окремі особи, б) співвласники, в) сільські об’єднання, громади. Розмір позики не міг, однак, перевищувати 60% спеціальної оцінки землі. Не міг він перевищувати і продажну ціну, що була домовлена між покупцем і продавцем. До того ж, було встановлено й обмежувальні норми на ту допомогу, яку Банк міг надавати селянам при купівлі землі, що зазначалися в законі від 14 червня 1918 р. та у §36 Статуту Банку. Позики Державний Земельний банк видавав у формі $4^{1}/_{3}$ заставних листів на термін від 14 до 66,5 років [73, 275-276]. Такий відрізок часу був доволі достатнім для селянина, аби згодом розрахуватися з Банком за надану грошову допомогу. Отже, Банк не лише видавав позики на придбання під заставу землі, а й купував землі за свій рахунок, виробляв її розподіл та подальший продаж. Метою в цьому було: ”створення міцних дрібних господарств та сприяння піднесенню виробничості сільського господарства” [163, 26 зв.].

Крім того, Рада Міністрів законом від 23 серпня 1918 року ухвалила ”асигнувати з коштів Державної Скарбниці в резервний капітал Державного Земельного Банку пятьдесят міліонів карбованців”, а також постановила: ”4. Діючі на території України ”Отделенія Всероссійскаго Государственнаго Дворянскаго Земельнаго и Крестьянскаго Поземельнаго Банковъ” скасувати з передачою завідування справами ”Особаго Отдела Дворянскаго Земельнаго Банка” особливим Відділам Державного Земельного Банку, які при останньому утворюються. 5. Приналежні ”Всероссійскимъ Государственному Дворянскому Земельному Банку съ Особымъ его Отделом и Крестьянскому Поземельному Банку” нерухомі та рухомі майна, що знаходяться на території України, рівно як усі права по позичках, виданих цими Банками під маєтки, які знаходяться на території України, передати до Державного Земельного Банку... 8. Надати Державному Земельному Банкові: а) вчинити, згідно представленню Міністра Фінансів, перший випуск свідоцтв Державного Земельного Банку на суму двісті міліонів карбованців, признавши прибуток їх в чотири з половиною відсотки річних, без увільнення цього прибутку від збору з прибутків від грошових капіталів; б) у випадку потреби, в виді тимчасової міри і на строк, котрий визначить Міністр Фінансів, чинити видачу пожичок та оплату тих маєтків, що купуються на кошти Банку, тимчасовими свідоцтвами по правилах, до цього докладекних, і в) видавати, у випадку потреби, в виплату за маєтки, що набуває Банк за свій кошт, особливі короткострокові зобов’язання… 9. Надати Міністрові Фінансів право розрішувати Державному Земельному Банкові видавати в рахунок виплати за маєтки, що Банк набуває за свій кошт, іменні зобов’язання, визнавши прибуток їх у шість відсотків річних, з увільненням

цього прибутку від збору від грошових капіталів, а рівно визначати, яка частина покупної ціни може оплачуватися свідоцтвами Банку, яка іменними його зобов'язаннями і готовими грішми. 10. Ріжницю між сумами відсотків, що виплачує Державний Земельний Банк, по іменних його зобов'язаннях та платіжах, що належать йому по пожичках, прийняти на кошти Державної Скарбниці... 12. Надати Міністрові Фінансів, Управителеві Банку та Управителям Відділів, по належности, право перевести служачих у призначених до скасування "Отделахъ Всероссійскихъ Государственнаго Дворянскаго Земельнаго и Крестьянскаго Поземельнаго Банковъ" на Україні… на службу в Державний Земельний Банк на відповідні посади, залишивши за ними всі набуті службою права та переваги та переваги і без задержання належних по закону одлічок з утримання при призначенні на посаду від Правительства. Служачих, що не одержали призначення в Державний Земельний Банк, лишити за штатом на підставах, які мають бути встановлені Радою Міністрів по представленню Міністра Фінансів" [59].

Як бачимо, уряд не покинув напризволяще фахівців скасованих банків, а активно скористався їхнім досвідом роботи на фінансовій ниві. Щодо долі колишніх працівників вищевказаних російських банків, то додамо, що 26 серпня 1918 року з'явився *Закон про задоволення утриманням службовців, призначених до скасування відділів Державного Дворянського Земельного та Селянського Поземельного банків*, згідно з яким колишнім їхнім працівникам дозволялося "вчинити обрахунок по виплаті утримання служачим за час з 1-го червня цього року по день скасування цих Відділів, згідно з законом 23-го серпня 1918 року про затвердження Статуту Державного Земельного Банку, на підставі доданого до цього розпису" [59].

З самого початку свого заснування Державний Земельний банк отримав і земельний фонд, шляхом перерахунку в його розпорядження маєтків, придбаних колишніми банками і переданими йому з їх ліквідацією. З метою якнайшвидшого переведення в життя закону від 14 червня 1918 року, частину земельного фонду Банку було одразу призначено для перепродажу селянам. З цього приводу Гетьман згадував: "З одного боку, потрібно було показати народові, що в уряду не лише на словах, але й на ділі є прагнення збільшити земельну площу, що належала дрібним власникам; з іншого боку, бажання всіляко перешкоджати збільшенню цін на землю при розпродажі її селянам примусило уряд видати закон, за яким усіляка крупна ділянка землі може бути продана повністю виключно лише у Державний Земельний Банк або селянам, але в останньому випадкові лише ділянкою не більш як 25 десятин" [135, 201]. Земельний банк мав скуповлювати різні землі для подальшої передачі їх на довготерміновий викуп селянам.

Однак, разом з тим, від Міністерства фінансів правлінню Банку було надано особливу інструкцію не купувати тих маєтків, що в загальному обсязі (тобто повністю) не надаються до парцеляції. Згідно з розпорядженням міністра земельних справ, ті землі, що не підлягають парцелюванню, але являють собою велику державну і господарську вартість (як то ліси тощо), не передавалися до

фонду Державного Земельного банку. Замість них у Банк переводилися так звані оброчні статті. Якщо ж Банком малося купуватися нерухоме майно сільськогосподарського значення, що перебувало в аренді, то така аренда достроково припинялася. Для регуляції купівлі-продажу таких господарств було ухвалено окремий закон. Згідно з ним, як виняток, було сказано, що для земель ”у сівооберт коїх входять посіви цукрового бурака, в випадку купівлі їх Державним Земельним Банком [о*рендні угоди – П.Г.-Н.*] зберігають силу після продажу землі Банком протягом сроку, що встановлюється в кожному окремому випадку, при відсутності угоди Банка з орендатором, місцевими земельно-ліквідаційними комісіями; комісії ці виявляють у кожному окремому випадкові також і розмір площі, відносно котрої зберігається протягом вказаного терміну сила арендної угоди” [178]. Такі справи мали вирішуватися на підставі *Положення про тимчасові Земельно-ліквідаційні комісії*, склад яких поповнювався ще й двома представниками Спілки орендаторів, якщо така існувала в певній губернії.

Центральний осередок Державного Земельного банку розташовувався у Києві (правління містилося по вул. Володимирській, 10 [61]). На підставі §85 Статуту Банку і згідно з обранням Київського Обласного Союзу землевласників, 29 серпня 1918 року А.Ржепецький призначив членами Комітету догляду Державного Земельного банку (з 1 вересня того ж року) О.Зноска-Боровського, Ф.Мазаракі та П.Оголевця [62]. Банк мав 8 відділень у губерніях України при кожному з яких існували й спеціальні Ради відділів Земельного банку, а 5 вересня 1918 року остаточно вирішилося й питання про керівників філій Банку в провінції. Управителями відділень, зокрема, стали (всі з 1 вересня 1918 року): Волинського – П.Н.Яценко, Катеринославського – В.В.Горицький, Київського – В.М.Верховський, Одеського – П.І.Грицевич, Подільського – Л.Е.Смєтанкін, Полтавського – П.О.Афремов, Харківського – М.М.Любімов, Чернігівського – М.П.Масловський [62].

Свої операції Державний Земельний банк офіційно відкрив 1 вересня 1918 року [62]. Підсумовуючи наприкінці літа 1918 року підсумки роботи уряду, тогочасний статист-дослідник мав повне моральне право, відзначити, що ”установленням Державного Земельного Банку, Кабінет поклав на широкий шлях державний іпотечний кредит в інтересах підтримки і розвитку нового земельного укладу, встановленого земельним законом” [163, 26 зв.]. Однак оптимізм дописувача не виправдався. Державний Земельний банк не встиг виконати свою історичну ролю у наділені землею малоземельних селян та у створенні глибокого й міцного шару хліборобів-середняків в Україні. В середині грудня 1918 року Гетьманат було повалено. Разом із його ліквідіцією до занепаду прийшла й аграрна реформа щодо створення селянина-власника та її акумулятор і фінансовий рушій – Державний Земельний банк.

2.2. Характер і природа українських паперових грошових знаків.

На час гетьманського перевороту в українському грошовому обігу вже перебували національні паперові грошові знаки, а саме: кредитові білети вартістю у 100 карбованців емісії 1917 року та знаки Державної скарбниці вартістю у 25 і 50 карбованців емісії УНР від 6 квітня 1918 року, що оберталися нарівні з кредитовими білетами [78, 34-35, 38]. Разом з тим, 1 березня 1918 року в УНР було запроваджено нову грошову одиницю – гривню [18; 78, 35-36], яка на час гетьманського перевороту в обігу ще не з'явилися.

В такій ситуації П.Скоропадським 9 травня 1918 року було проголошено повернення до першої фінансової одиниці, згідно з чим карбованець знов ставав єдиною валютою в Україні [37, 16]. Згодом урядові довелося визнати й гривню як офіційний грошовий знак. Отже, карбованець і гривня протягом всього періоду Гетьманату були основними грошовими одиницями вітчизняної фінансової системи. Номінальна вартість розмінних на цінні метали паперових грошей усіх розвинених країн наприкінці XIX - початку XX століть вказувалася на них у золотому еквіваленті. Подібно було вчинено й щодо українських грошових знаків. Згідно закону від 6 січня 1918 року, "один карбованець містить 17,424 долі щирого золота", що відповідало 0,774 234 грама (1 доля = 0,044 434 896 грама) [37, 132]. Ця вага чи міжнародна вартість карбованця номінально дорівнювала вартості російського рубля за часів Вітте, що на 1918 рік відповідало половині золотого французького франка [101, 121]. Номінальна вартість гривні, яка фіксувалася на її купюрі, дорівнювала 8,712 долям золота (0,387 117 грамів). Грошові знаки, до накопичення країною золотого запасу, забезпечувалися природніми багатствами України та її майном.

Золоту номінальну вартість національної валюти вказували на купюрах майже всі держави тієї доби, що вважалося світовими економістами доцільним як з огляду на успішне державне, так і міжнародне господарство. Сутність такої організації державних фінансів було втілено у світовому механізмові міжнародного золотого стандарту (international gold standart) – міжнародній валютній системі, що діяла на межі XIX-XX століть. У відповідності до неї, кожна країна встановлювала вартість своїх грошових одиниць у певній кількості золота [107, 775]. Цілком логічним є й те, що українська фінансова система організовувалася за тогочасними міжнародними стандартами та правилами. Згідно цієї системи між країнами допускався й рух золота, тобто державами гарантувалося його вільний приплив або відтік із своєї території. Рамки вищезгаданої фінансової системи включали й поняття експортної золотої крапки, яке передбачало наявність такого курсу іноземної валюти, вище якого її не купували, а експортували золото в іншу країну для здійснення там розрахунків [107, 785].

Проте, зрозуміло, що в період становлення української державності жодна з європейських країн реально не могла претендувати на подібне. Отже, українська грошова одиниця (як і фінансова система) логічно організовувалася і діяла у відповідності з тогочасними міжнародними економічними узріннями та нормами. Ось як пояснював зміст тогочасної класичної фінансової політики

сучасник вітчизняного національного відродження М.Тимофіїв: ”...У всіх держав було завжди бажання унормувати цю систему так, щоб кількість грошей була пристосована до справжніх потреб народного господарства та щоби їх вартість була стабільною. Практика ряду останніх десятиліть показала, що ця стабільність і твердість курсу грошей кожної країни на міжнародньому ринку найкраще досягається тоді, коли курс паперових грошей або банкнотів стоїть нарівні зі своїм золотим парітетом, і тому удержання системи парітетів стало одним з головніших і найтяжчих завдань політики нотних банків... Зібрання по можливости більших запасів золота стало одним з домінуючих мотивів банкової діяльности” [147, 86].

Подібне завдання стояло, поряд з іншими, і перед українськими Держбанком та Держскарбницею. Саме цим прагненням, наприклад, був зумовлений наприкінці XIX століття ”експортний фанатизм” хліба Російською імперією з метою запровадження золотої валюти шляхом великих закупівель та позичок золота за кордоном і збільшення експорту хліба. Обсяг останнього зріс з 202,8 млн. пудів у 1881 році (за міністра фінансів Бунге) до 617 млн. пудів у 1894 році (за міністра фінансів Вітте) [147, 71]. За рахунок прибутків від монополії на експорт хліба й, головним чином, цукру підтримувалася вартість української валюти і у період Гетьманату. Так, якщо в 1894 році прибуток Росії від експорту хліба становив 399,4 млн. руб. [147, 71], то прибуток України від монополії на продаж цукру в другій половині 1918 року дорівнював 355 млн. крб. прибутку брутто [34, 20]. Зауважимо, що номінальна вартість рубля і карбованця була рівною. Звичайно, таке порівнення є дещо абстрактним, але воно свідчить про загальні тенденції тієї пори в урядовій політиці щодо напрямку забезпечення високої вартості державних паперових грошових знаків, в тому числі й через торгівлю головними прибутковими товарами країни.

За роки будівництва Україною своєї державності (у 1917-1921 роках) їй через низку не лише економічних, але й військово-політичних причин не вдалося зібрати золотого запасу, проте прагнення до цього безумовно було. Ще *Законом про випуск державних кредитових білетів УНР* від 6 січня 1918 року було проголошено про намір щодо ”утворення золотого фонду” Україною, а в *Законі про грошову одиницю УНР* від 1 березня 1918 року вже було заявлено про плани уряду карбувати золоті і срібні монети [78, 14, 36]. Крім того, за Директорії в січні 1919 року було вжито спеціальних (втім досить наївних в плані можливості через них створити золотий фонд) заходів для створення золотого запасу. Зокрема, було видано декрет про обов’язкову здачу тримачами золота й срібла до Державного банку [109, 17].

М.Тимофіїв з цього приводу відзначав, що ”не дивлячись на ясну свідомість, що при золотій основі валюти лише золото юридично є справді певним платничим засобом, від часів винайдення банкнотів ні одна держава не думала сер'йозно про те, щоб обмежитись виключно золотими грошима і зовсім одмовитись од паперових. Вигоди заведення паперових, але забезпечених золотом грошей, збільшуючи оборотні засоби емітента і роблячи його в скрутну годину посідачем реальної цінности – благороднього металю, а його кредиторів

– власниками лише паперових зобов'язань, були настільки очевидні, що відмовитись од них, звичайно, ні один емітент добровільно не хотів, тим паче, що й не міг би зробити цього без шкоди для всього народнього господарства" [147, 86].

Вартість паперових грошей можна регулювати не лише шляхом золотих виплат (попит на золото за правильної господарчо-фінансової політики є порівняно невеликим), а й посиленням, наприклад, експортної політики. Експорт збільшує попит на грошові знаки країни-експортера і, таким чином, підвищує їхню вартість. Зовнішньо-торговельні зв'язки України у 1918 році не встигли набути своїх перспективних об'ємів через відомі історичні обставини, але реально за Гетьманату Україна не переживала надзвичайної кризи зовнішньої торгівлі коли зростає зовнішньоторгівельний дефіцит [28]. Саме тоді з'явилася (порівняно з 1917 - початком 1918 років) тенденція до його зменшення. Відомо, що зовнішньоторговельні операції дають вагомий прибуток і до державного бюджету. Це підтверджував й К.Маркс, який вважав, що капітали, вкладені у зовнішню торгівлю, можуть давати більш високу норму прибутку, ніж ті, що спрямовані у внутрішню [12, 59]. У 1918 році Україна мала явно виражене активне сальдо торговельного балансу, що, в свою чергу, збільшило якоюсь мірою співвідношення товарів та послуг. Говорячи сучасною мовою, Центральні держави, застосовуючи неабиякий тиск на уряд України, фактично створили для себе в торгівлі з нею режим найбільшого благосприяння з повною відсутністю нетарифних перешкод [116, 139-169].

Що стосується позиції гетьманського уряду у підході до забезпечення вартості грошових знаків, то, очевидно, фахівці Міністерства фінансів за умов відсутності в країни золотого запасу, спиралися на функціональну економічну теорію. Згідно з нею, вартість валюти забезпечує майно держави та прибутки від її монополій. Подібні засади мала й економічна теорія Кнаппа, за якою грошова одиниця опиралася виключно на державний авторитет. Саме цими теоріями оперували прихильники заведення національної валюти в Україні ще за Центральної Ради на чолі з професором М.Туган-Барановським [109, 10]. Певно, що розподіляв такі погляди й А.Ржепецький.

Ще наприкінці 1917 року відомий економіст А.Вольський доводив, що після світової війни повертатися до валюти, обпертої на золото, "не має ніякого практичного значіння" [190, 34]. За його підрахунками, з якими безсумнівно були ознайомлені і провідні фінансові урядовці Гетьманату, золоті запаси емісійних банків світу складали на той час не більше 30 млрд. франзузьких франків. Війна ж обійшлася воюючим країнам не менш як у 700 млрд. франків. При цьому, короткотермінові зобов'язання народів, що вели війну, складали близько 45 млрд. франків. Золотий запас, наприклад, французького Державного банку складав близько 5 млрд. франків, а випуск банкнотів досяг у Франції в кінці 1917 р. 21 млрд. франків. Таким чином, зауважує А.Вольський, якщо б цінність паперових грошей виявлялася виключно золотими запасами національних банків, то французький паперовий франк мав би коштувати

близько 24 золотих сантинів, тоді як на Нью-Йоркській біржі він розцінювався у вересні 1917 року у 38,5 золотого сантина [190, 34].

Подаючи ці розрахунки, інший відомий тоді фахівець М.Кривецький у своїй доповіді про економіко-фінансові перспективи України робить цілком справедливий висновок, що з науково-економічного аналізу нової ситуації фінансового розвитку світу ”витікає, що по-перше, війна розбила упередження, в силу якого курс банкнотів виявлявся золотими запасами національного банку; по-друге, золоті запаси емісійних банків надто мізерні для того, щоби крити суми по військовим витратам і, по-третє, більшість воюючих країн надто переповнені паперовими грішми для того, щоби ці країни могли повертатися шляхом колосальних жертв до золотої валюти...” [190, 34]. Як відомо, подальша світова практика довела вірність таких тверджень. Таким чином, Україною було обрано вірний і перспективний шлях побудови національних фінансів, забезпечених природними багатствами країни і обпертих на економічний потенціал та державний авторитет.

Одночасно слід відзначити і окремі недоліки в характері новозаснованих національних грошових одиниць, які було допущено ще Центральною Радою у фінансово-правовому полі їхнього випуску і які восени 1918 року прагло виправити (що не вдалося довести до завершення через падіння влади П.Скоропадського) Міністерство фінансів Гетьманату. Перш за все, розглядаючи *Закон про випуск державних кредитових білетів УНР*, виникає питання: що вони собою являли – банкноти (тобто справжні кредитові білети) чи знаки держскарбниці? Є.Гловінський взагалі не намагається зупинятися на контраверзах з приводу природи перших українських грошей. Разом з тим він зауважує, що ”на підставі статті 2-ої можна навіть вбачати в них антиципацію прибутків від державних монополій” [34, 14-15]. Стаття ця стверджує, що випуски кредитових білетів не повинні перевищувати річного прибутку від монополій, що вказує на ідентичність їх з англійськими *treasurybills*-ами (білетами скарбниці) довоєнного періоду [116, 34]. Проте ці білети випускалися Державним банком, і навіть якщо б виконувалися вимоги вищенаведеної статті, то було б доволі важко передбачати майбутні прибутки від монополій, до того ж це не мало ніякого зв’язку з емісійною політикою Державного банку, діяльність якого базується на зовсім інших засадах.

Вже перша ж стаття закону викликає у спеціаліста з фінансової справи непорозуміння, яке наводить його на думку про те, що ”автори його не вповні віддавали собі відлік у тім, що власне вони хтять випустити” [116, 34]. Звернемося до зауважень фахівця. ”Вказівка на те, що кредитові білети випускаються в розмірі, строго обмеженому потребами грошового обігу, – стверджує Л.Нєманов, – логічно приводила б до висновку, що кредитові білети повинні забезпечуватися такого роду зобов’язаннями, котрі, маючи достатній ліквідент, відповідають правильно поставленій і гнучкій емісійній операції, тобто короткотерміновими торгівельними векселями. Між тим, ми бачимо, що забезпеченням служать зобов’язання, навіть без додавання слова ”короткотермінові”, держ[авної] скарбниці. Фраза про забезпечені ”всім

майном республіки” є не більш, як фраза, позаяк банкового забезпечення вона не надає... ” [116, 34].

Подібні непорозуміння мав й інший закон УНР про випуск знаків Держскарбниці на суму в 100 млн. крб. від 30 березня 1918 року. Тут, зокрема, незрозумілим виявилась стаття про термін погашення знаків до 1 березня 1919 року і з приводу чого дослідник зауважує, що у цьому не було ніякої потреби, бо якби фінанси молодої республіки склалися так, що менше ніж через рік ці знаки можна було б вилучити з обігу, то це виконалося б шляхом випуску позики на відповідну суму або за рахунок перевищення прибутків над видатками по бюджету [116, 34]. Важливий недолік мав і закон УНР про випуск розмінних марок, який було ліквідовано за Гетьманату і на чому ми зупинемося окремо.

Закон від 20 квітня 1918 року *Про видачу Державною скарбницею Державному банкові зобов’язань для забезпечення грошових знаків, які ним випускаються сумою в 500 млн. крб.*, оформив стан, який фактично склався після випуску кредитових білетів Держбанком для потреб Держскарбниці. ”Але цей же ж закон, – наголошує фахівець, – зайвий раз довів, що емісійне право державного банку є лише фікція, яка надалі за Гетьманату і була знищена” [116, 35]. Як бачимо, гетьманським урядовцям було над чим попрацювати після законодавчої творчості діячів УНР і, перш за все, слід було ліквідувати двоякість родів (кредитові білети і скарбові знаки) грошових знаків.

Дворідність грошових знаків існувала у фінансових системах, але в Україні того часу вироблені Центральною Радою закони саме цю системність і порушували. На Заході банківські ноти базувалися на приватному кредиті, тоді як в колишній Росії, а за нею і в Україні вони мали в основі кредит державний. З історії паперових грошей відомо, що до того, як вони з’явилися, поряд з золотом і сріблом, депозитні квитанції центрального банку видавалися в обмін за ці коштовні метали. Потім, із збільшенням авторитету банку, при урядовій потребі, центральний банк видавав йому позику в обмін за право випуску певної кількості таких квитанцій, як правило на видану суму без покриття її коштовними металами. Саме такі квитанції перетворювалися на банкноти, а депозитний банк, в свою чергу, – на емісійний. Після цього, в процесі формування паперово-грошової системи, настає час, коли уряду стає необхідною сума, що перевищує звичайні межі емісійної операції і тоді розмін банкнотів на золото припиняється, а їм надається певний курс. В цей момент банкнота перетворюється на паперові гроші. Для уникнення негативних процесів за паперово-грошового обігу, необхідності збільшувати обсяги емісій і припинення розміну банкнотів, у Західній Європі було започатковано випуск, поряд з банкнотами, зобов’язань державної скарбниці, який не обмежувався рамками жорстких емісійних правил. До того ж, як свідчать економісти, їхня поява не означає паперово-грошового обігу [116, 47-48].

Таким чином, поява в Україні поряд з кредитовими білетами ще й скарбових знаків (які фактично у фінансово-правовому відношені їхнього випуску були ідентичними) лише створювала плутанину та перешкоди у правильному функціонуванні Державного банку і для майбутньої реформи

грошової та кредитової систем. Про це, зокрема, говорилося у доповідній записці Міністерства фінансів до Ради Міністрів: ”В даний момент випуск кредитових білетів від імені Державного Банку створює необхідність при виробництві випусків кредитових білетів на потреби Державної Скарбниці прибігати до видимості кредитування Державним Банком Державної Скарбниці у вигляді обліку або купівлі у сеї останньої тих та інших її зобов’язань (серій), що спотворює дійсну картину державного бюджету. Надходження від випуску кредитових білетів повинні в такому випадкові показуватися як надходження від нормальних кредитових операцій, з проведенням по видатковій частині бюджету видатків по оплаті %% по відповідним позикам, котрі в свою чергу підлягають потім зарахуванню в прибутки скарбниці у вигляді прибутку Державного Банку. Крім того, такий порядок випуску кредитових білетів неуникливо зіпряжений із зайвою стратою праці та грошових засобів на друкування зобов’язань Державної Скарбниці, що передаються Державному Банкові. Державний Банк з свого боку без потреби ускладнює свій баланс і свої рахунки мільярдними обігами по емісійній операції, серед яких обіги по комерційним операціям майже достеменно втрачаються. Таке переобтяження балансу банку операціями за рахунок скарбниці повинно буде в майбутньому сильно ускладнювати всілякого роду мироприємства по створенню здорового життєздатного Центрального емісійного Банку, здатного врегулювати хід господарського життя і грошового обігу в країні. Разом з тим випуск кредитових білетів від імені Державного Банку навіює населенню невірний погляд на сутність емісійної операції і природу банкноти, що з точки зору інтересів майбутнього, коли відкриється можливість побудови нормального грошового оберту, уявляється безумовно вкрай небажаним” [116, 48-49]. 1 листопада 1918 року відповідний законопроект було ухвалено урядом [167, 24 зв.].

Виходячи з вищезазначених позицій і в зв’язку з розширенням емісійного права на 1 млрд. крб., 13 листопада 1918 року Гетьманом затверджено *Закон про підстави випуску кредитових білетів і знаків Державної скарбниці* [116, 200-204; 279]. В зміну й доповнення відповідних актів визначалося, що випуск кредитових білетів і знаків Державної скарбниці мав надалі провадитися на однакових засадах. Закон твердив, що вони випускаються Держскарбницею і забезпечуються всім майном держави зо всіма її прибутками, є законним платним засобом і обов’язкові до прийому в платежі як між приватними особами, так і у всіх грошових розрахунках з скарбницею й випускаються як в карбованцях, так і гривнях з розрахунком: 2 гривні дорівнюють 1 карбованцю [279, 85]. Крайня сума випуску визначалася в законодавчому порядкові, а їх випуск в обіг в межах визначеної суми виконується розпорядженням міністра фінансів через Державний банк. Дані про емісію мали оголошуватися. Порядок розрахунків Держскарбниці з Держбанком за суми, що йому передавалися, як і порядок ведення Банком звітувань по цій операції, мав встановлюватися міністром фінансів. Вартість (номінали) кредитових білетів і знаків Держскарбниці визначались також міністром. Ним же затверджувались і зразки грошових знаків, детальний опис котрих повинен був опубліковуватися [279].

Що стосується природи українських грошей, то в жовтні 1918 року знов постало питання про визначення єдиної державної грошової одиниці. Відповідний проект закону з цього приводу А.Ржепецьким та Г.Лерхе було подано на розгляд уряду [116, 200-204]. В ньому говорилося про складну фінансово-економічну ситуацію, що склалася в країні, і про шкоду, яку приносить для українського грошового обігу більшовицька політика необмеженої грошової емісії. Доповідачі, вказуючи на те, що купівельна спроможність рубля має яскраво виразну тенденцію наблизитися до нуля і за існуючих умов передається українській валюті, відзначають, що, таким чином, ”грошовий обіг регулюється не Державним Урядом, а чужою державною владою; фінанси держав, інтереси народного господарства, благополуччя самих широких верст населення приносяться в жертву злочинним експериментам, що виробляються в зарубіжжі” [116, 201]. ”Тому, – на думку авторів, – найпершою, настійливою мірою в області грошового обігу, в дійсний час повинна бути визнана повна емансипація української валюти від російської. Тільки після розв’язання цього завдання можливо буде приступити до мір подальшого оздоровлення й упорядкування на Україні” [116, 201]. Доповідачами зазначалося, що раніше (за УНР) вже були спроби створення вітчизняної валюти, але вони не приводили до кінцевих результатів через як об’єктивні умови тієї пори, так і через непослідовність, в значній мірі непродуманість і випадковість застосованих мір. Центральною Радою було створено не українську валюту, а по суті лише нові назви (карбованець або гривня) для тих грошових знаків, що вже випускалися. Грошовою ж одиницею продовжував залишатися рубль, лише в рублях заключалися зробки і вироблялися грошові розрахунки. Карбованець і гривня, за діючим законодавством, – лише певний різновид грошових знаків в існуючій рубльовій грошовій системі, а не самостійна, незалежна від рубля, грошова одиниця. ”В підсумку, – зазначають вони, – законодавство Центральної Ради лише без потреби заплутало і ускладнило умови грошового оберту, не приносячи ніяких результатів” [116, 202].

Виходячи з цього, представники Міністерства фінансів пропонували: 1) створити самостійну українську грошову одиницю; 2) заборонити рублю право ходіння на терені України і 3) остаточно встановити законодавчо природу і сутність державної грошової одиниці. Державною валютою пропонувалося зробити карбованець, ”позаяк з одного боку, золотий паритет має в сучасних умовах, за відсутності розміну і неможливістю розраховувати на швидке його відновлення, лише теоретичне значення, а з іншого боку, карбованець являє з себе грошову одиницю, найбільш близьку і звичну для населення, як за назвою, так і за своєю величиною, що відповідає російському рублю. Тому перехід до нової грошової одиниці, якщо за таку буде прийнято карбованець, зможе здійснюватися майже непомітно і у всякому разі без яких би то не було затруднень та ускладнень для обігу” [116, 202-203].

Розроблений *Закон про державну українську грошову одиницю, для розвитку, доповнення і зміни належних узаконень* визначав: ”1. Державна Українська грошова одиниця є карбованець, що містить 17,424 долі щирого

золота. Карбованець поділяється на дві гривні, що заключає по сто шагів кожна. 2. Всі обрахування зборів, поступань, видач, платіжок і всіляких сум в грошових рахунках, актах й усіх взагалі зробках виробляється на карбованці. 3. Виконання по зробкам і зобов'язанням, що виникли до видання цього закону і виражених в рублях, учиняється в карбованцях, за розрахунком: 1 рубль дорівнює 1 карбованцю. 4. Надалі до обміну на українські грошові знаки, російські грошові знаки, виражені в рублях, зберігають право ходіння, за розрахунком: 1 рубль дорівнює 1 карбованцю, і обов'язкові до приймання у всі платежі (п.п. 2 та 3)" [116, 196]. Міністерством фінансів готувалася реформа грошової системи, якою передбачалося, перш за все, вихід з рубльової зони. З падінням Гетьманату, Директорією 6 січня 1919 року було затверджено новий *Закон про Українську Державну грошову одиницю*, згідно з яким такою проголошувалася гривня [109, 16-17; 116, 204-20].

2.3. Грошова (емісійна) політика уряду Української Держави.

2.3.1. Законодавча база емісій 1918 року та їхній обсяг.

З перебранням влади перед П.Скоропадським та його урядом постало нелегке питання, де взяти кошти на виплату заробітної платні, на організацію державної структури, яка б забезпечила адміністративне функціонування країни і збір податків, де взяти гроші на кредитування промислових об'єктів, які було зруйновано розрухою економіки та війною і які вимагали фінансових асигнувань тощо. Незважаючи на те, що на терені країни перебувала "шаленна" маса грошей (від 8 до 12 млрд. російських рублів [68, 28], 532 тисяч 500 українських кредитових білетів номіналом у 100 крб. на суму в 53 млн. 250 тис. крб. [116, 36; 34, 14], випущена до обігу в квітні частина знаків Держскарбниці вартістю 25 та 50 крб. [91, 15-16] та ще й завезені з окупаційними військами марки і крони), уряд держави з перших же днів своєї діяльності відчув катастрофічну нестачу коштів. Крім того, залишаючи у лютому 1918 року Київ, більшовики, за словами керуючого Держбанком В.Ігнатовича, вивезли кредитових білетів на суму в 20 млн. руб. та золотої монети за номінальною ціною в 1 млн. 700 тис. руб., а з українських банківських установ – відсоткових паперів на близько 700 млн. рублів [116, 10]. Здавалося б, ці суми є порівняно невеликими, проте в ситуації, в якій опинилася українська влада, їхня вага значно зросла б, якби вони були в її розпорядженні.

Відсутність в країні торговельно-промислового життя, транспортного сполучення, збіднілість кредитових інституцій тощо практично знищили грошовий обіг, що унеможливлювало відбудову зруйнованої економіки, яка вимагала широкого фінансового кредиту. Система податкових зборів була повністю дезорганізованою, а отже грошей до скарбниці Центральної Ради поступало вобмаль. Гетьманський уряд застав країну та її господарче життя в повній руїні. По підприємствах, заводах і комунікаціях панувала суцільна заборгованість по зарплатні. Лише працівникам металургійних заводів на початок червня 1918 року необхідно було негайно сплатити 65 млн. карбованців [121, 3]. Складність ситуації змальовує, наприклад, випадок із

заборгованістю державної монополії палива (Монотоп) підприємствам Донбасу, яка вже на квітень 1918 року (П.Скоропадський ще не перебував при владі) склала близько 192 млн. крб., а саме: борг підприємствам по постачанням, які все ж відбулися до 1 квітня 1918 року в несплачених рахунках склав 33 млн. крб., за квітень же потреба в сплаті становила близько 30 млн. крб., приплатня по кінцевому розрахунку аж за серпень 1917 року – 22 млн. крб., за вересень-грудень того ж року – 52 млн. крб. та доплатня на поставлене у січні-березні 1918 року за знов виробленим авансовим цінам склала ще 55 млн. крб. [85, 8]. В свою чергу, Монотопу за постачання вугілля 99 млн. крб. були винні залізниці України та 44 млн. крб. залізниці Росії, металургійні заводи заборгували цій установі близько 50 млн. крб., значні суми – державні заводи [85, 8].

Тогочасний економічний оглядач з цього приводу зазначає: ”Такий стан справи з монополією палива призвів до того, що підприємства не лише не мають запасних обігових капіталів, але й протягом декількох місяців вже не можуть робити розрахунок з робітниками, не говорячи вже про інші негайні зобов'язання. Крім того, обіговий капітал зробився недостатнім і потребує поповнення. Сплата палива вироблялася за авансовими цінами, що встановлені вже давно і значно відстали від собівартості палива за останній час більш ніж у два рази. Вироблення нових авансових цін йшло повільно, а затвердження їх затримувалося настільки сильно, що на дійсний час функціонують ще авансові ціни, затверджені у листопаді минулого [*тобто 1917*-го – *П.Г.-Н.*] року” [85, 8].

Подібна ситуація була знайома і сучасній Україні.[14] З свого боку, представники об’єднаних організацій промисловців, торгівлі, фінансів та сільського господарства України ще за чотири дні до гетьманського перевороту (25 квітня 1918 р.) в складі об’єднаної делегації (до її складу входили представники: від ради Спілки гірничо-промисловців Півдня Росії М. фон Дітмар (голова), А.Фєнін, М.Базькевич, Б.Соколов, А.Рутченко; від “Вуглесоюзу” – Я.Прядкін, Н.Свідерський та від ”Горносоюзу” – В.Соколов і Г.Гребень [81, 4-5]) представили уряду УНР декларацію, в якій висунули вимоги із своїм баченням вирішення проблеми господарчої руїни в країні.

Здавалося б, у цих вимогах і гетьманський уряд міг би виявити корисні шляхи до вирішення проблем, які існували в країні на час перевороту й у фінансовій сфері. Втім, у декларації було занотовано лише бажаний провідними промисловцями стан фінансового питання, а не механізми його досягнення.

[14] Втім, причини боргових негараздів у перехідних етапах в Україні в період формування її державності початку і кінця ХХ століття є, на нашу думку, багачо в чому ідентичними. Сучасний економічний оглядач з приводу витоків несплат за взаєморозрахунками в новітній Україні (а ми, їх можемо сміливо перенести й у 1917-1918 роки) пише, що в умовах втрати (або відмови) державою елементарного контролю над розвитком господарських відносин в країні “сировинні монополісти, які звільнилися від державного регулювання, стали диктувати ціни виробникам товарів народного споживання, а роздрібні ціни опинилися під пресингом падаючого в умовах гіперінфляції попиту населення. В підсумку торгівля стала збитковою. В магазинах розпочалася масова ”вичистка” продуктів. Різко зменшилися замовлення торгівлі виробникам. Останні ж страждали від лишку вироблених товарів і тому легко пішли на постачання в борг. У всьому народному господарстві почала розповсюджуватися заборгованність” [117, 9].

Так, зокрема, у цій ”ноті” зазначалося: ”Намагаючись відновити нормальний обмін між містом та селом шляхом відродження і подальшого розвитку торгівлі, промисловості, транспорту і сільського господарства, уряд зможе усунути накопичення в селі грошових знаків, що знаходяться в дійсний час поза торговельного та фінансового обігу і що лише надзвичайно обтяжують державний кредит. При відновленні товарообміну стане можливим не лише усунення всеможливих сурогатів грошових знаків та припинення подальшого випуску паперових грошей, але й вилучення з обігу значної долі паперово-грошового запасу, що неминуче призведе до падіння товарних цін і підвищення курсу монетної одиниці” [81, 3-4]. Яким чином і шляхами досягнути цих результатів, у декларації мовлено не було.

Подібну спробу цими колами було зроблено вже і за Гетьманату на з’їзді Протофісу, який було скликано на 15-16 травня 1918 року в Києві. У програмі, запропонованій делегатами з’їзду урядові, вказувалося, що аби змогли відновити свою роботу, наприклад, металургійні заводи, необхідні, між іншим: ”в) найшвидше постачання банків грошовими знаками, відновлення діяльності приватних кредитових установ і впорядкування діяльності грошового обігу в країні, г) реєстрація урядом всіх грошових претензій металургійних підприємств до колишньої влади; найшвидше врегулювання цього питання в цілому, д) надання урядом тимчасового короткотермінового кредиту окремим потребуючим металургійним підприємствам для сплати робітникам за матеріали і на підготовку для відновлення робіт” [116, 23]. Як слушно зазначає сучасник тієї пори, ”вся ця резолюція може бути висловлена одним словом: ”грошей”. Грошей у вигляді субсидій, кредиту, сплати по претензіям до старої влади тощо. Цей же вереск ”грошей” повторюється і в інших резолюціях” [116, 23].

Після закінчення з’їзду, 19 травня 1918 року, голова Ради Міністрів Ф.Лизогуб звернувся до делегатів з промовою, сповненою надії на успішну співпрацю уряду з представниками ділових кіл, яку закінчив словами: ”Ми кличемо вас до об’єднання і творчої праці для утворення вільної, щасливої й міцної батьківщини – України” [83, 1]. В свою чергу, міністр торгу і промисловості С.М.Гутник щодо фінансової політики заявив, що вважає недопустимою державну благочинність промисловості, але знайде для неї кредит на комерційних основах, причому золото, яке мали дати кредитори, ”потече не в наші кишені, а оплодотворить життя всього українського народу” [83, 2]. Проте подальші реалії життя показали, що закордонної ”золотої” позичкової течії Україні в найближчий час не дочекатися (країни Почвірного блоку самі перебували в скрутному фінансовому становищі, держави Антанти взагалі відмовлялися співробітничати з Україною, яка де-юре стала союзницею їхніх ворогів після Берестейського договору), а державотворення вимагало коштів кожної доби. Альтернативи новій грошовій емісії не було.

Разом з тим, Міністерство фінансів намагалося провадити у фінансовій сфері так звану політику ”дорогих грошей”, коли обмежується велике чи надзвичайне зростання грошової маси в країні. Вона характеризувалася економістами тієї епохи як нормальна, ”коли кількість оборотних засобів внутрі

країни відповідає дійсним вимогам її господарського обороту” [147, 86]. Українська ж економіка, як, власне і вся державна структура адміністративного апарату, вимагали фінансових ін'єкцій для свого відродження. Грошей вимагало й робітництво, вони потребували капіталовкладень, а новотворима фінансова система України – обігових коштів.

9 травня 1918 року А.Ржепецький домігся затвердження *Закону про розширення закону УНР від 30 березня про випуск знаків Державної скарбниці понад 100 млн. крб. ще на 400 млн. крб.*, довівши загальну суму емісійного права до 500 млн. крб. [241]. Дослідник українських фінансів Я.Зозуля згадував, що вихід цього закону став ”несподіваним для всіх” і пояснює його прийняття вимогою німців [78, 42]. Ми, проте, вважаємо, що хоча й при підготовці перевороту 29 квітня 1918 року генерал П.Скоропадський змушений був 24 квітня 1918 року підписати у резиденції Начальника штабу німецьких військ в Україні генерала В.Гренера висунуті йому окупаційною владою вимоги, серед яких у § 7, зокрема, вимагалося від майбутнього уряду дотримання умови, що ”фінанси й валютне питання мають регулюватися на основі взаємного порозуміння” [73, 31-32], це ще не означало факту його повної маріонеточності. Доконаний факт присутності на терені України німецько-австро-угорських військ логічно ставив проблему окремих порозумінь з їхнім командуванням, в тому числі і з фінансового боку.

Що ж до права на розширення емісії знаків Держскарбниці ще на 400 млн. крб., дозволеного урядом від 9 травня поточного року, то потребу в додатковому випускові грошей вимагав сам стан вітчизняного державного та економічного організму. Про це свідчить і постійний фінансовий голод, що відчувала свого часу й Центральна Рада, яка ще 6 січня 1918 року встановила ліміт карбованцевої емісії саме 500 мільйонами [34, 14] і лише військово-політичні обставини завадили їй здійснити цей крок. Так чи інакше, але документальних доказів про втручання німців нам віднайти не вдалося, хоча сам факт певного тиску на Київ з боку Німеччини ми не можемо відкидати. До того ж в Україну вже було доставлено першу партію високоякісної готівки номіналами в 10, 100 та 500 грн. на суму 12 мільйонів, яку було видруковано в Берліні [129, 14]. З практичної точки зору Україні, в її скрутному фінансовому становищі, було не зовсім вигідно відмовлятися від таких грошей. В результаті випуск до обігу цих гривень було розпочато в жовтні 1918 року [91, 17].

В травні 1918 року Радою Міністрів було дозволено Міністерству фінансів здійснити ще одну емісію, але дещо іншого роду. 12 травня 1918 року урядом було ухвалено випуск чотирьох серій державних цінних паперів (вартістю в 50, 100, 200 та 1000 грн.) як внутрішньої державної позики у громадян країни. Цінні папери отримали офіційну назву “3,6 % білети Державної Скарбниці”. Ці ”серії” попередньо було законодавчо запроваджено ще за УНР 30 березня 1918 року із затвердженням до випуску сумою на 100 млн. крб., а їхнє виготовлення було замовлено в Берліні німецькій державній друкарні ”Reichsdrukerei” [91, 16]. Правову і фінансову ролю 3,6 % білетів визначала й регулювала видрукована на їхньому зворотньому боці у двох

шпальтах (в 34 та 35 рядків) *Постанова про білети Державної скарбниці 1918 року* [78, 43-44]. Гетьманський уряд збільшив суму випуску цих білетів до 1 млрд. грн. (500 млн. крб.) і дозволив їхню емісію від 31 травня 1918 року на розсуд міністра фінансів у вищевказаному об'ємові нумерованими серіями по 50 млн. гривень [261; 78, 45].

3,6 % білети Держскарбниці не були паперовими грішми, а, швидше, – облігаціями внутрішньої державної позики. За нормальних економічних умов влада регулює стан грошового ринку шляхом кредитових операцій. За умов же, коли в обігу маса грошових знаків збільшується й виникає загроза падіння їхньої вартості, тоді завданням держави є зменшення кількості грошових знаків і утримання рівноваги між ними та товаром, яке досягається шляхом випуску та продажу облігацій за гроші. При цьому відбувається виміна облігацій за паперові гроші, а облігації дають відсотки і після визначеного часу повинні бути викуплені. Грошові ж знаки, стягнені за облігації, затримуються в депозиті Державної скарбниці до того часу, коли вони знов стануть необхідними, або знищуються. В періоди економіко-господарчих криз, війн, революцій тощо державна влада активно використовує кредитові операції у формі внутрішніх державних позичок. Ними покриваються надзвичайні видатки, пов’язані з такими подіями [78, 39].

Саме така ситуація склалася в Україні 1918 року, коли податкові надходження не могли покривати фінансових потреб держави. 27 травня 1918 року П.Скоропадський затвердив *Закон про випуск серій білетів Державної скарбниці*, який, в доповнення до вищезазначеної урядової постанови від 12 травня того ж року, визначав підстави правил випуску цих облігацій [280]. Позика була короткотерміновою (на 3,5 роки) до 2 січня 1922 року. Після певного терміну протягом 10 років громадяни і вірителі білетів мали одержати виплату за них капіталу. Держава зобов’язувалася викупити білети в населення до 2 січня 1933 року. Зазначимо також, що білети вільно оберталися по всій Україні і мали обмежене право на легальні розрахунки тільки з державними установами. У зв’язку ж з тим, що в Україні відчувалася нестача дрібних грошей, населення відрізало принагідні для сплати купони облігації та використовувало їх як платний засіб, а не обмінювало в Державному банку чи ощадних касах на готівку [280].

Чи передбачалося подібне Міністерством фінансів? Цілком вірогідно, що так. Держскарбниця як офіційний видавець замовила їхній видрук у чотирьох номіналах, три з яких (50, 100 і 200 грн.) були малими і лише один (1 тис. грн.) великим. Отже, цей факт може вказувати на те, що випуском таких облігацій держава ставила за мету не лише накопичення скарбових грошей для покриття надзвичайних видатків та фінансування бюджету, але й активне і доступне поширення для вживання в якості платничих засобів, що, в свою чергу, зменшило б необхідність нової емісії в гривнях. Подібну думку висловлює і Я.Зозуля [78, 39]. Таким чином, 3,6 % облігації в обігу згодом почали відігравати функції розмінних цінних паперів і набули якості певного сурогату паперових грошей. Наповнюючи ринок країни, вони, щоправда, вже за

владарювання Директорії УНР, певною мірою долучилися до вгамування обігової спраги в дрібних грошах.

Малюнки всіх чотирьох різновидів 3,6 % облігацій виконав митець Г.Нарбут. Виготовлено їх було на папері з водяними знаками та гільйоширною плетінкою. На одному білеті було розміщено по 8 купонів: 4 з лівого і 4 з правого боків.[15] Всіх різновидів купонів, як можна підрахувати, було тридцять два. На купонах вказувалися дати виплати, його порядковий номер, серія, шестизначне число, дата випуску та вгорі написи у два ряди: ”Купон білєта Державної Скарбниці / Дійсний на протязі 10 літ з” ...і далі йшла дата та висота відсотків. За нашими підрахунками, кожного півроку один купон мав приносити у визначений термін прибуток у 3,6% річних в залежності від номіналу облігіції, а, отже, виходить: від 50 гривневої – 90 шагів, від 100 грн. – 1 грн. 80 коп., від 200 грн. – 3 грн. 60 коп., від 1 тис. грн. – 18 гривень. На звороті, на тлі орнаменту – тільки-но цифра номіналу білета. Дати виплати, як ми можемо побачити на самих білетах, були з 2 січня та 1 липня кожного року з 1 липня 1918 року до 2 січня 1922 року, як то: купон 1 – 1 липня 1918 року, купон 2 – 2 січня 1919 року, купон 3 – 1 липня 1919 року, купон 4 – 2 січня 1920 року, купон 5 – 1 липня 1920 року, купон 6 – 2 січня 1921 року, купон 7 – 1 липня 1921 року, купон 8 – 2 січня 1922 року. Облігації, в залежності від свого номіналу, відрізнялися кольором паперу та фарбовим друком.

Тим часом в українській столиці завершував свою роботу з’їзд Протофісу, на якому уряду пропонувалося збільшити кредитування об’єктів народного господарства й промисловості і здійснити нову емісію державних паперових грошових знаків [83, 4]. Так, наприклад, професор Білімович, тези доповіді якого підтримали делегати з’їзду, в розділі, присв'яченому темі застосування мір до зменшення грошового голоду, між інших заходів, вважав, що потрібно також ”...в) продовжити термін ходіння облігацій Державних позик [*малися на увазі російські державні позики – П.Г.-Н.*] до 14 (1) Листопада. г) потрібно пришвидчити видрук і випуск невідкладно необхідних грошових знаків, а також свідоцтв Державної скарбниці (серій) з тимчасовим визнанням за останніми властивостей законного платничого засобу; прикладання всіх зусиль до скорочення нових випусків паперово-грошових знаків все ж, на думку З’їзду, неможе усунути необхідності випуску в найближчий час відомої кількості нових знаків” [146].

У Міністерства фінансів, власне, й іншого виходу не було, як піти подібним шляхом. Міністерські фахівці змушені були домогтися від уряду ухвалення права на нову емісію. Чи було таке рішення вірним? Перш за все, повторимося, що крок цей був не лише вимушеним, але й необхідним. Візьмемо, наприклад, досвід ”жорсткої фінансової політики”, яка застосовувалася урядом новітньої України з метою придушити інфляцію, оздоровити кредит і примусити підприємства раціонально розпоряджатися грішми у першій половині 90-х років. Насправді ж затиск грошової емісії

[15] Через те, що купони облігації розташовувалися обабіч білета позики, у народі їх прозвали ”аеропланами” [37, 77].

призвів до втрати державою грошових важелів регулювання економіки, до різкого зниження інвестицій у народне господарство, кредитового затиску, зростання дефіциту загальнодержавного та місцевих бюджетів, зниження матеріальної допомоги найбільш незахищеним верствам населення [117, 9].

Яка ж ситуація склалася з державними фінансами в Україні 1918 року? В листі до Ради Міністрів А.Ржепецький з цього приводу зазначав: ”Не вважаючи на вжиті заходи, поступлення Державних прибутків іде дуже поволі і в дуже малих розмірах. Видатки ж Української Держави, особливо видатки, зв'язані з ліквідацією безладного часу дуже великі і тимчасово перевисшують в значній мірі прибутки” [263]. В таких умовах, зауважує доповідач, ”перевисшення видатків над прибутками необхідно покривати позичками. Долгочасній позики, ні внутрішній, ні закордонній в цей час заключити неможливо. Через це певнішним способом для тимчасового покриття перевисшення видатків являється випуск відсотенних паперів Державною скарбницею” [263]. Цей витяг з доповідної свідчить в свою чергу й про нездійсненність початкових сподівань уряду щодо придбання грошового кредиту, золото від якого, як заявляв 19 травня 1918 року С.Гутник, мало ”оплодотворити” життя всього українського народу [83, 2].

У ситуації, що склалася, міністр фінансів пропонував урядові: ”По згаданим міркуванням прохаю дозволити випустити ще 20 серій білетів Державної скарбниці за №№ від 21 до 40 по 25 міліонів карбованців (50 міліонів гривень) в кожній серії, а всього на суму 500 міліонів карбованців (1 міліард гривень) на чотирьохрічний реченець з призначенням річного прибутку по цим білетам в 3,6% або по 1 шагу зо ста гривень в 1 день” [263]. При цьому додавався відповідний проект закону [264]. Міністерство прагло якомога швидше отримати ухвалення від уряду своєї пропозиції, а тому вже 2 липня 1918 року в записці від Кредитової канцелярії до Державного секретаря під грифом ”досить негайно” прохало його ”не відмовити у належних розпорядженнях про негайне внесення цих законопроектів у найближче засідання Ради Міністрів” [262]. В підсумку Гетьманом 9 липня 1918 року було затверджено *Постанову про надання міністрові фінансів права нового випуску серій білетів Державної скарбниці* на умовах, які пропонувалися у доповідній записці, з нарахуванням відсотків з 1 червня 1918 року. [261; 53].

Другий випуск облігацій внутрішньої позики 1918 року за своїми умовами в точності повторював умови першого. Враховуючи, що випуск облігацій (по ХХ серій) було законодавчо здійснено двічі, їх мало б бути 40 номінальних серій. Проте зазначеної серії, вищої за ХХ не існувало, а це означає, що, згідно з законом від 9 липня 1918 року, в Берліні було здійснено повторний видрук першої емісії 3,6% білетів, тобто зроблено повторний наклад. Другу партію облігацій дозволено було випустити в обіг з 5 серпня 1918 року [91, 16], хоча історики фінансів, зокрема Л.Нєманов, який у своїх дослідах у 1919 році користувався урядовими архівами і свідченнями фахівця з Кредитової канцелярії, стверджують, що у 1918 році емісії цих позик так і не було здійснено [116, 4, 46]. Всі замовлені облігації було переправлено в Україну ще

за влади П.Скоропадського. Офіційно таких облігацій мало бути випущено на 2 млрд. грн., але берлінська друкарня виробила їх на 9 млн. 300 тис. грн. більше від замовленої загальної суми [37, 218]. Отже, всього у розпорядженні українського уряду було облігацій внутрішньої позики (у 3,6% річних) на 2 млрд. 9 млн. 300 тис. грн. у сорока серіях (двічи по ХХ серій), які за Гетьманату так і не було емітовано.

В липні 1918 року урядом було ухвалено здійснення ще однієї грошової ін'єкції. Потреба в ній була викликана не лише кризою грошової маси в урядовому розпорядженні та потребою в інвестиціях у народне господарство, а й окремими зовнішньополітичними чинниками. 15 травня 1918 року Україною було підписано фінансову угоду з Німеччиною та Австро-Угорщиною про переведення між ними грошової трансакції. Згідно з цією угодою уряд надавав вказаним Центральним державам грошову позику в розмірі 400 млн. крб., на нюансах якої ми зупинимося окремо [180]. Зауважимо лише, що така трансакція зменшувала український грошовий обіг на 40% [78, 42], а грошей в урядовому розпорядженні було й так обмаль.

20 травня 1918 року урядом було повторено засади випуску знаків Держскарбниці, що встановила Центральна Рада, з підтвердженням того, що вони мають бути погашені не пізніше 1 березня 1919 року [116, 46]. 20 травня 1918 року П.Скоропадський затвердив ухвалений Радою Міністрів *Закон про випуск знаків Державної скарбниці на суму 500 млн. крб* [274], в якому зокрема зазначалося, що форма цих знаків затверджувалася міністром фінансів, а погашення їх мало відбутися не пізніше 1 березня 1919 року [274, 24]. Зазначені знаки Держскарбниці зберігали "платежну силу до 1 березня 1924 року" [274, 24 зв.]. Цим було створено правову основу для здійснення нової емісії.

На 30 червня 1918 року до обігу в країні вже було випущено 350 млн. крб. першої гетьманської емісії, що було здійснено відповідно до закону від 9 травня 1918 року, "а між тим, – відзначав у записці до Ради Міністрів А.Ржепецький, – всеж-таки почувається велика потреба в грошових знаках" [240]. При цьому, він вважав "надзвичайно необхідним побільшити випуск знаків Державної Скарбниці ще на суму 500.000.000 карбованців" [240]. До записки додавався й відповідний законопроект, затвердження якого просив фінансовий міністр України [241]. Уряд підтримав пропозицію А.Ржепецького і 9 липня 1918 року Гетьманом було затверджено *Закон про додатковий випуск знаків Державної скарбниці на 500 млн. крб.*, в якому, зокрема, зазначалося: "В поширення законів 30 Березня і 9 Травня 1918 року про випуск знаків Державної Скарбниці на суму 500.000.000 карбованців надати Міністрові Фінансів право випустити поверх цієї суми ще на п'ятсот миліонів карбованців знаків Державної Скарбниці, на підставі закону 20 Травня 1918 року" [239, 1].

Таким чином, емісійне право в Україні досягло 1,5 млрд. крб., а саме: у 500 млн. крб. кредитовими білетами, згідно із законом УНР від 19 грудня 1917 року (за старим стилем); 100 млн. крб. – знаками Держскарбниці за законом УНР від 30 березня 1918 року; 400 млн. крб. – згідно закону Української Держави від 9 травня 1918 року та ще 500 млн. крб. – знаками Держскарбниці

за законом від 9 липня 1918 року. Сума ця є порівняно невеликою. Додамо до цього ще й право випуску 3,6% білетів (облігацій) Держскарбниці на 1 млрд. крб. згідно із законами від 30 березня (на 100 млн. крб.), 12 травня (на 400 млн. крб.) та 9 липня (на 500 млн. крб.) 1918 року.

Восени гетьманським урядом було здійснено сім емісій державних кредитових білетів (банкнотів), з яких шість у гривневій вартості та одна карбованцями. В серпні-вересні 1918 року в Україну надійшла перша партія національних грошових знаків [68, 35], яку було замовлено для виготовлення в Берліні у ”Reichsdruckerei”, що й було зафіксовано на них абревіатурою ”RD”. Всі банкноти – гривневої вартості номіналами в 2 грн. (зпроектована М.Кричевським), 10, 100, 500 грн. (проекти, виготовлені Г.Нарбутом), 1 тисячу та 2 тисячі гривень (зпроектовані І.Мозалевським) [91, 17]. То були кредитові білети, захищені водяними знаками і виготовлені на якісному папері.

У першому числі ”Финансового журнала” оглядач так зреагував на цю подію: ”Цими днями одержана з Німеччини перша партія замовлених там грошей в кількості близько 75 млн. рублів [*тобто карбованців – П.Г.-Н.*]. Гроші ці надруковані в новій валюті – в гривнях, які, мабуть, і створять остаточну фізіономію національної валюти. Як не своєчасне одержання цих грошей, більш захищених від підробок, ніж літографські шедеври Кульженка, все-таки важко не замислитися про те сум'яття, яке внесе в грошовий обіг введення нових знаків. На Україні, таким чином, будуть в обігу рублі, карбованці, марки, крони і гривні з усією їхньою переливчастою багатоманітністю у вигляді купонів, ”кєрєнок”, російських та українських знаків державної скарбниці тощо. Такий багатий асортимент грошей вимагає хіба що техніки вельми досвідченого константинопольського міняйла; український же селянин, що застиг у своїй довірі до ”миколаївських” грошей, безсумнівно, зазнає серйозного душевного перелому раніше, ніж наважиться ввести до своєї валютної колекції ще один екземпляр. Треба сподіватися, що Державний банк потурбується про широку популяризацію нового знака раніше, ніж введе його в обіг” [68, 35].

Випуск у обіг всіх гривневих номіналів розпочався з 17 жовтня 1918 року [91, 17]. На цей час в країні продовжував відчуватися брак грошей для потреб народного господарства. Констатуючи цей факт, відомий тогочасний український економіст професор М.Туган-Барановський зауважував: незважаючи на те, що ”кількість грошей в межах бувшої Російської Імперії виросла в 25 разів – і щоденно випускається на ринок в межах Московщини скількасот міліонів карб. [*частина яких поступала й на український простір – П.Г.-Н.*), а українських грошей друкується в цей час по відомостям, які надані мені вповні компетентними особами, до 50 міліонів карбованців в день – не дивлячись на все це ринок почуває гостру недостачу в грошевих знаках” [151, 5-6]. Втім, професор нічого надзвичайного тут не вбачав і пояснював це таким чином: ”У цьому нічого дивного немає. Грошевий поток, що все зростає і зростає, не в силах заповнити пустоту, котра з’являється у наслідку ще бистріщого росту потреби в грошах. Як не побільшувати кількости грошей,

грошей все занадто мало для потреб обороту. І навіть можна сказати, що до певної міри чим більше випускається грошей, тим їх меньше, порівнюючи з потребою обороту. Пояснюється цей парадокс дуже просто: тим, що товарні ціни зростають ще більш швидким темпом. Торгова спекуляція, передбачаючи неминучий зріст товарних цін, обгоняє цей зріст і пустота, що утворюється на грошевому ринкові, не може бути заповнена ніякими випусками нових грошевих знаків, вартість котрих падає так хутко" [151, 6].

Взагалі ж урядом Гетьмана замовлення на видрук гривень було доведене до 11,5 млрд. гривень. [73, XXIX]. З цієї чисельності Гетьманат встиг отримати 3 млрд. 905 млн. грн. (1 млрд. 953 крб.)[16] кредитових білетів [116, 46]. З них Державним банком було одержано: номіналом у 2 грн. – на суму 17,6 млн. грн., у 10 грн. – на 81, 9 млн., у 100 грн. – на 352 млн., у 500 грн. – на 1 155 млн., у 1 000 грн. – на 1 500 млн., у 2 000 грн. – на 800 млн. грн. [73, XXIX]. 7 листопада 1918 року урядом було ухвалено доповідь міністра фінансів про асигнування 7 млн. крб. на виготовлення кредитових білетів і білетів Держскарбниці [169, 31 зв.], а 13 листопада 1918 року ним було розпочато також емісію знаків Державної скарбниці в карбованцевім номіналі вартістю в 1 тис. крб., проект яких виконав Гр.Золотов, а видрук здійснено в Києві друкарнею В.Кульженка [91, 17]. Крім того, продовжувався друк й знаків Держскарбниці номіналом у 25 та 50 карбованців [68, 35].

За Гетьманату кредитових білетів було випущено до обігу на 206 млн. 586 тис. крб., а надалі Директорією ще на 676 млн. 274 тис. крб.; з решти суми близько 200 млн. крб. пішло на утворення розмінного капіталу в місцевих установах Держбанку і близько 868 млн. крб. було вивезено директоріальною владою [116, 46]. Загалом же за час владарювання П.Скоропадського до обігу було випущено: кредитових білетів – на 206 млн. 576 тис. крб., знаків Держскарбниці – на 2 млрд. 457 млн. 474 тис. 100 крб. і розмінних марок – на 12 млн. 133 тис. 275 крб., що разом складало 2 млрд. 676 млн. 183 тис. 375 крб. Якщо ж відняти від цієї суми вилучені з обігу кредитові білети у 100 крб. на суму в 22 млн. 694 тис. 100 крб., то отримаємо випущених до обігу 2 млрд. 653 млн. 499 тис. 375 карбованців [116, 46]. Сума ця, на той період була порівняно невелика, якщо врахувати підготовку Радою Міністрів вилучення російських грошових знаків з обігу в Україні. Уряд намагався вести політику "дорогих грошей", про що свідчить й колишній директор Держскарбниці Х.Лебідь-Юрчик, згадуючи, що за Гетьманату "фінансове управління України знаходилось у досить міцних руках міністерства фінансів, яке не відмовляло кредитів на заспокоєння дійсних державних потреб, але енергійно охороняло державний скарб від замахів на марнотратство й надужиття. З цих причин наше фінансове господарство мало всі ознаки правильного державного господарювання" [101, 121].

[16] Д.Дорошенко подає його в сумі у 3 млрд. 906 млн. 500 тис. гривень [73, XXIX].

2.3.2. Розмінні марки-шаги, їх характер та завдання.

За Гетьманату П.Скоропадського було емітовано й іншу категорію національних паперових грошових знаків – так звані розмінні марки-шаги. Історія їхнього започаткування державною Україною ведеться з 1917 року. Попередньо ”шаги” задумувалися лише як поштові марки. Проте ще під час владарювання Центральної Ради в країні відчувалася різка нестача дрібних розрахункових знаків, потреба в яких зростала з місяця в місяць.

Як відомо, першими вітчизняними паперовими грішми законом Центральної Ради УНР від 6 січня 1918 року було затверджено кредитові білети у вигляді новозапроваджених карбованців [78, 34-35]. Саме поряд з карбованцем ми зустрічаємо вперше і таку грошову категорію, як ”шаги”. В одному з пунктів вищезазначеного закону з цього приводу, зокрема, зазначалося: ”4) Кредитові білєти УНР випускаються в карбованцях, при чому один карбованець містить 17,424 долі щирого золота і ділиться на 200 шагів” [78, 35]. З 1 березня 1918 року. із запровадженням в Українській республіці нової грошової одиниці – гривні. підтверджувалося наявність у національній грошовій системі ”шагів”. Гривня становила половину карбованця і поділялася на 100 шагів. Цим же законом запроваджувалася золота й срібна гривня і монети ”иншого металю, який тимчасово встановить міністер фінансів – на 1 шаг, 2 шаги, 5 шагів, 10 шагів, 20 шагів і 50 шагів” [18; 78, 35-36]. Й, нарешті, майже через півтора місяці законодавчо було започатковано встановлення цього платіжно-розрахункового засобу самостійної України – шагів. 18 квітня 1918 року Народне Міністерство фінансів УНР отримало право випуску нового платіжного засобу у вигляді ”поштових розмінних марок”, що ”ходять нарівні з дзвінкою монетою”, на загальну суму в 60 млн. крб. вартістю в 1, 2, 4, 6, 10, 20, 30, 40 та 50 шагів [34, 16]. Однак, під час існування Української Народної Республіки в період Центральної Ради вони так і не встигли з’явитися в обігу. Походження назви ”шаг” в історичній науці, боністиці та філателії і досі не з’ясовано.

Опинившись перед фактом гострого браку дрібної монети, гетьманський уряд, як і урядовці Центральної Ради, вдався до використання досвіду Російської імперії. Подібну практику застосування розмінних марок, як засобу платіжу замість дрібних монет, вже було використовувано на терені підросійської України за часів царату. З метою вгамувати нестачу дрібних грошей у перебігу Першої світової війни, такі паперові “монети” почала застосовувати Російська імперія, коли 6 грудня 1915 року царський уряд видав закон про випуск по сміті Кредитової канцелярії на 1916 рік розмінні ”казначейські” знаки. Вони, як зазначалося, були випущені на зразок розмінної срібної монети, яка однак, на відміну від кредитових білетів, не визначалася золотим фондом, бо вважалося, що близько 50% коштовного металу відіграє для неї достатнє забезпечення (*з пояснювальної записки А.Ржепецького до Ради Міністрів від 4 липня 1918 року з приводу випуску українських розмінних марок-шагів*) [211, 3]. Для видруку тих розмінних марок у Росії використовувалися кліше з поштових марок, що були видані 1913 року на честь 300-ліття дому Романових і друкувалися на негумованому картонному папері, або й зовсім на

простому, з низькими номіналами від 1 до 10 копійок. У 1917 році такі марки продовжував друкувати й Тимчасовий уряд [37, 87].

Законодавчо уряд Української Держави обперся в цьому кроці на закон УНР від 18 квітня 1918 року про запровадження розмінних марок в Україні та на закон про випуск кредитових білетів від 20 квітня того ж року. Проте в проекті *Закону про порядок забезпечення розмінних марок*, гетьманське Міністерство фінансів пропонувало доповнити його тим, що ”розмінні марки, що до їх забезпечення, прирівнюються до кредитових білєтів” [212]. У пояснювальній записці міністра фінансів від 4 липня 1918 року до Ради Міністрів з цього приводу зазначалося, що 1917 року в Росії розмінні казначейські знаки вже не обчислювалися за прибутками по сміті Кредитової канцелярії. Це дало привід припустити, що вони, як і кредитові білети, були включені до балансу Державного банку. Далі у записці пропонувалося: ”З огляду на те, що дозволені до випуску вище зазначеним законом Центральної Ради від 18 квітня ц/р [*тобто 1918 р. – П.Г.-Н.*] розмінні марки прирівнені до срібної монети лише в розумінні ходіння нарівні з нею і у законі немає вказівок про порядок їхнього забезпечення, є настійливо необхідним доповнити цей закон положенням про їхнє забезпечення. Приймаючи ж до уваги, що розмінні марки за засадами їхнього випуску ближче за все підходять до кредитових білетів, явилося б[,] на мою думку[,] найбільш ціледоречним прирівняти ці марки в сенсі їхнього забезпечення до кредитових білетів, тобто включати всю суму вищевказаних марок до балансу Державного Банку і забезпечувати їх зобов’язаннями Державної Скарбниці, які виписуються на ім’я Державного Банку, на підставах, що встановлені законом про випуск кредитових білетів, затвердженого Центральною Радою 20 квітня сего року” [211]. При записці міністр додавав відповідний законопроект і просив про його прийняття.

Уряд схвалив такі пропозиції у формі своєї постанови, яку 8 липня 1918 року затвердив Гетьман [209; 53]. Цією постановою, зокрема, зазначалося: ”В доповнення закону Центральної Ради від 18-го Квітня цього року про надання Міністрові Фінансів права випустити розмінних марок на суму не більш шестидесяти тисяч (60.000) карбованців постановити: Розмінні марки, що до порядку їх забезпечення, прирівнюються до кредитових білєтів, цеб то на всю суму розмінних марок, які випускаються Державною Скарбницею, видається Державному Банкові обов’язання на підставі закону Центральної Ради від 20 квітня цього року про випуск кредитових білетів” [210].

”Дзвінка розмінна монета” (марки-шаги) відповідала половині копійки і була виготовлена на картоні білого або жовтявого кольору без водяних знаків у п’яти вартостях, а саме: 10, 20, 30, 40 і 50 шагів [91, 16]. Проте не слід її плутати з поштовими марками-шагівками тих же номіналів, малюнку та розмірів. Перші поштові марки було зпроектовано визнаними українськими графіками А.Середою (у 10 та 20 шагів) та Г.Нарбутом (у 30, 40 і 50 шагів) ще в грудні 1917 року [37, 91], але їхній видрук розпочато лише у переддень виходу закону УНР про випуск розмінної монети у вигляді марок [109, 13]. Однозначним є й те, що за Центральної Ради розмінна монета у вигляді марок-

шагів ще не була пущена в обіг, а лише перебувала в процесі виготовлення. В іншому випадку постанова від 8 липня була б просто зайвою. На перший погляд, марки-шагівки і розмінна монета (у вигляді марок-шагів) не відрізнялися ані малюнком, ані оформленням, тому що обидва видання виготовлялися матрицями з тих самих кліше – цинкових плит, спочатку в друкарні В.Кульженка в Києві (по вул. Пушкінській, 6), а згодом (до грудня 1919 року) і в друкарні Е.Фесенка в Одесі (по вул. Рішельєвській, 47) [37, 183]. Проте між ними були відмінності.

Розмінні марки-шаги друкувалися на грубому папері. На їхньому зворотньому боці у рамці з тонкої та грубої рисок (що виконані А.Середою), або лише з грубої риски (на номіналах виконаних Г.Нарбутом), було зображено тризуб, під яким у чотири ряди розташовано напис ”Ходить / нарівні / з дзвінкою / монетою”. Крім того, розмінні марки-шаги відрізнялися від поштових й тим, що розмінну марку було вироблено із зубкуванням, а поштову без нього. Щоправда, близько 400 перших малих аркушів поштових марок і було прозубковано, проте всі решта випуски – ні. Розмінні марки-шаги всі були прозубковані і зазначені написом на зворотньому боці. Технологія їхнього виготовлення також була однаковою: великі аркуші (по 400 марок у кожному) розрізалися на 4 менші по 100 марок [37, 91]. Після цього ті марки, які мали стати розмінними і заміняти в обігу дзвінку монету, зубкувалися спеціально налаштованою машиною, яка, на відступі двох сантиметрів, пробивала $11^1/_2$ дірок [37, 259].

З’явилися розмінні марки в обігу з 18 липня 1918 року в Києві, а згодом і по всій Україні. Номінально вони відповідали в золотому еквіваленті: 10 шагів – 0,0383328 гр., 20 шагів – 0,0766656 гр., 30 шагів – 0,1149984 гр., 40 шагів – 0,1533312 гр., 50 шагів – 0,1916640 грамам золота [37, 90]. У встановлені останньої дати ми посилаємся на працю С.Кікти, дослідника з США, який стверджує її вірність тим, що ”це устійнили поштовими штемпелями німецькі філятелісти, які побували тоді в Україні” [37, 90]. До того ж, побічно дата ця підтверджується й тим, що постанову від 8 липня офіційно було опубліковано саме 18 липня 1918 року [53]. За Гетьманату розмінних марок було випущено на суму в 12 млн. 133 тис. 275 крб. [116, 18]. М.Гнатишак зазначає, що загалом розмінних марок-шагів, щоправда без вказівки на джерело, було видруковано в чисельності 106 млн. 361 тис. 530 штук на суму в 37 млн. 656 тис. 685 гривень [38, 6]. Подібну суму (38 млн. 556 тис. 685 грн. до 9 липня 1920 року) подає і С.Шрамченко, посилаючись на свідчення колишнього директора Держбанку К.Клепачівського [68, 34].

Розмінні марки з виходом в обіг значно полегшили проблему нестачі дрібних грошей у розрахунках населення. Про фальшування поштових марок ніяких відомостей немає, чого не можна сказати про розмінні марки-шаги. Їх було фальшовано в різних містах України, таких як Бердичів, Біла Церква, Житомир тощо [37, 29]. Фальшувалися дві найвищі вартості, а саме у 40 та 50 шагів [37, 91]. Підробки виглядали зовні ідентично оригіналам, лише не мали зубкування, чи були прозубковані не у $11^1/_2$ дірки на 2 см., а у $10^1/_2$ дірки, або

без напису на зворотньому боці [91, 16]. У колекції С.Шрамченка були навіть дві 50-шагові розмінні марки, які на реверсі мали напис ”Чим наші хуже ваших” [37, 91]. Ми ж, аналізуючи функції, призначення і правове підгрунтя випуску та обігу українських державних розмінних марок, відзначимо, що випуск їхній було зумовлено життєвою необхідністю держави. Законодавчий же додаток у постанові від 8 липня 1918 року про прирівнення розмінних марок у забезпеченні та випуску до кредитових білетів, зняв з урядових плеч зайві юридично-фінансові непорозуміння, які могли б виникнути з цього приводу. Таким чином, вітчизняні розмінні марки-шаги можна віднести до типу (категорії) нерозмінних на коштовні метали паперових грошей.

2.3.3. Фальшування національних паперових грошових знаків і заходи гетьманського уряду. Боротьба з валютною спекуляцією.

Загальновідомо, що з появою грошей у всі часи в усіх державних утвореннях завжди існували й фальшивомонетчики. І Україна тут не є винятком. Ми вже вказували вище на факти підробок розмінних марок-шагів та знаків Держскарбниці номіналом у 25 та 50 карбованців [78, 45]. З цього ж приводу в липні 1918 року було уневажнено купюру в 100 крб. шляхом вирізу на них підпису скарбника [91, 15; 37, 37], а 24 вересня 1918 року було розпочато її вилучення з обігу шляхом обміну на інші грошові знаки, для чого власникам знаків у 100 крб. давався термін до 1 листопада 1918 року [116, 37]. Купюри вартістю 100 крб. було вилучено на суму в 22 млн. 694 тис. 100 крб. [116, 46], але незважаючи на те, й після 1 листопада факультативний обмін з дозволу міністра фінансів продовжився (хоча й номінал було анульовано). До обміну було представлено купюр у 100 крб. лише на суму в 25,5 млн. крб. (близько 45%), решту ж 27,75 млн. крб. – анульовано [68, 30]. З приводу грошового знака в 100 крб. слід зазначити, що головна маса вилучених білетів не була, власне, підробкою, а, скоріше, незаконно видрукованою.

І.Вєтров та М.Виговський вказують на дві причини вилучення: ”За першою версією, тому, що кліше потрапило до рук радянського наркомату фінансів, а за другою – тому, що в малюнок було включено сатиричні тексти на гетьмана” [14, 89]. Обидві ці версії не лише правдоподібні, але й пов’язані між собою ”рукою Москви”. Відомо, що при відступі з Києва більшовиками було вивезено залишки білетів у 100 крб., каміння й літографічні відтиски [116, 36]. Таким чином, ці купюри, які почали випускатися більшовиками і завозилися в Україну делегатами мирових переговорів від РРФСР, були не стільки підробками, скільки незаконно випущеними. Через це можна цілком ствердно вказувати, що радянська Росія застосовувала проти Української Держави один з засобів економічної війни, а саме – випуск і заповнення українського фінансового ринку інфляційними паперовими грішми. Відомо також, що таємні переговори про повалення Гетьманату між більшовиком Д.Мануільським та одним з ватажків Українського Національного Союзу В.Винниченком велися в помешканні та в присутності товариша міністра фінансів соціал-демократа В.Мазуренка [139, 32-36]. Отже, це свідчить й про те, що повалення влади

П.Скоропадського здійснювалось частково й за більшовицький кошт. Сатиричні ж написи на купюрах про Гетьмана могли бути виконані будь ким, чи більшовиками, чи українськими соціалістами, чи фальшивомонетчиками без будь-яких політичних переконань.

Питання боротьби з підробкою грошових знаків виникло вже на початку Гетьманату. В одній з записок до Ради Міністрів (недатовано, але написана очевидно в перших числах червня) А.Ржепецьким і Г.Лерхе запрошувалося асигнувати для цієї мети і у зв'язку з перетвором грошової системи 100 тис. крб., при чому дописувачами зазначалося: "В останній час значно зміцневалось підроблення грошових знаків. Для боротьби з цим злом необхідно мати де які кошти в розпорядження Міністра Фінансів по обрахунку Кредітової Канцелярії. Такій же кредіт необхіден для негайних витрат, в зв'язку з перетвіром грошової системи" [256].

В першій половині червня 1918 р. Малою Радою Міністрів було ухвалено поданий законопроект [182; 185], а 24 червня 1918 р. Гетьманом затверджено *Постанову про асигнування в розпорядження міністра фінансів 100 000 крб. на боротьбу з підробленням грошових знаків і на витрати по перетворові грошової системи* [270].[17] Для боротьби з цим злочином 10 серпня 1918 року було також затверджено *Закон про тимчасовий порядок обстеження фальшивих монет та кредитових паперів* [56; 273]. Для втілення на практиці цих намірів було розширено склад Кабінету Науково-судової експертизи при прокуророві київської Судової палати, на що планувалося "відпускати з коштів Державної Скарбниці по сміті Міністерства Юстиції щорічно, починаючи з 1919 року, дев'ять тисяч шістьсот (9.600) карбованців, а на 1918 рік асигнувати, по обрахунку з 1-го липня 1918 року, чотири тисячі вісімсот (4.800) карбованців" [273], а також "на покриття видатків на придбання необхідних матеріялів і взагалі на переведення в життя цього закону в 1918 році – двадцять тисяч (20.000) карбованців" [56; 273, 21 зв.]. Крім того, урядом 7 листопада 1918 року було ухвалено доповідь міністра фінансів [169, 31 зв.], а згодом видано затверджену Гетьманом відповідну постанову [277], про виділення 300 тис. крб. на видатки для боротьби з підробкою грошових знаків і для розшуку вкрадених скарбових грошових сум.

За час світової війни і революції особливого розмаху набула й різного роду спекуляція. Зазначаючи цей факт, Гетьман ще 20 червня 1918 року у власноручному листі писав до голови Ради Міністрів: "Таке положення не може бути далі терпиме. Приймаючи на себе всю повноту влади на Україні, я мав на меті виконати її на благо і добробут широких мас міського населення і селянства. Через те прошу Вас виробити в Раді Міністрів в негайній черзі і дати мені на затвердження закони про міри боротьби з спекуляцією, встановивши в них найгостріші кари для нарушителів цих законів. Рахую, що цим буде положено кінець тому огидному злочинному явищу спекуляції, що підточує

[17] Незабаром, 9 липня 1918 року, директором Департаменту законодавчих справ Володковським копії цієї постанови було надіслано директорові Держскарбниці [257] і вже 5 липня того ж року її було опубліковано у пресі [51].

економічні засоби Держави і вносить в широкі маси населення величезні шкоди" [50].

Незабаром урядом було прийнято тимчасовий *Закон про кримінальну відповідальність за перевищення межових цін і за спекуляцію* [181], а також окремо розглянуто проект *Закону про боротьбу з валютною спекуляцією* [202; 203]. 8 липня 1918 року П.Скоропадським було затверджено урядову *Постанову про міри боротьби з спекуяцією закордонною валютою* [53; 201; 271]. Цією постановою визначалося "забороняти всякі умови по купівлі та продажу закордоних грошових знаків на суму більш, як одну тисячу (1.000) карбованців, по за місцями, які зазначені Міністерством Фінансів" [201]. Крім того, до "Уложенія о наказаніяхъ уголовныхъ и исправительныхъ" додавався арт. 1174^9 такого змісту: "За виконання, або замір скласти умову по купівлі[,] або продажу закордонних грошових знаків на суму більш, як одну тисячу (1.000) карбованців по за місцями, які зазначені Міністром Фінансів, винні підлягають, крім конфіскації грошових знаків, що були об'єктом умови, замкненню в вязниці на строк від вісьми місяців до одного року та чотирьох місяців і грошового штрафу від ста карбованців до десяти тисяч карбованців" [271]. А.Ржепецькому також надавалося право видати інструкцію в розвиток артикулу постанови про заборону валютного обміну завбільшки як тисячу карбованців у невстановлених місцях [201].[18]

Правда, встановити повний контроль над кримінальними елементами (як щодо підробки грошових знаків, так і щодо валютних спекуляцій) за тодішніх політико-економічних умов було надзвичайно важко. Не було відведено для цього Гетьманатові часу й історією, бо вже менш як через півроку він припинить своє існування.

Таким чином, за Гетьманату було здійснено реальні кроки щодо налаштування фінансової системи України. Було створено дієздатний адміністративно-фінансовий аппарат влади, створено Державний банк та Державний Земельний банк, налагоджено роботу Експедиції заготовок державних паперів, Фінансової комісії тощо, було також збільшено емісійне право для Міністерства фінансів, обсяг якого потребувала грошова ситуація в країні і який, одночасно, обмежувався рамками розумної межі, перетинання якої загрожувало б вибухом гіперінфляції. Проводилася активна боротьба з фальшуванням національної валюти, яку не вдалося істотно розширити через складну соціально-політичну ситуацію в державі та нетривкий термін існування Гетьманату. Вдосконалено й правову базу національної фінансової системи та грошового випуску. Було виправлено помилки, допущені у цій сфері урядовцями УНР. Фінансове життя країни почало поступово відроджуватися.

[18] 10 липня 1918 року цей закон було передано до редакції "Державного вістника" [204], а 18 липня 1918 року він набув гласності [53].

РОЗДІЛ 3
МІЖНАРОДНІ ФІНАНСОВІ УГОДИ ТА ПОЗИКИ ГЕТЬМАНАТУ

Серед головних наслідків Берестейської угоди для України, крім факту визволення її терену від більшовицької окупації, були початок мирних переговорів з РРФСР і факт визнання нею її самостійності, а також окупація краю військами Німеччини й Австро-Угорщини в комплексі з додатковими зобов'язаннями України перед Центральними державами, які пообіцяв визволителям уряд УНР. Такий перебіг подій повинен був мати одним із своїх аспектів і фінансове питання.

3.1. Міжнародні фінансові угоди з Німеччиною та Австро-Угорщиною.

Наявність у держави власної грошової одиниці передбачає й встановлення її паритету до валют інших країн з якими вона має торговельно-економічні стосунки. Україні, на терені якої перебувало німецьке та австро-угорське військо і для якої Центральні держави, в силу військово-політичних обставин, стали головними торговельними партнерами, необхідно було визначитися у ставленні й до грошових одиниць, перш за все, Німеччини та Австро-Угорщини. Свого часу УНР підписала у Бересті мирний договір з країнами Почвірного блоку з укладенням торговельно-економічної угоди з новими союзниками, згідно якої Україна зобов'язувалася поставити країнам коаліції велику кількість продуктів і сировини. Тоді ж у договорі тимчасово було зафіксовано й валютні курси (ідентичні дореволюйним курсам рубля): 1 марка = 46,2 коп., 1 крона = 39,382 коп. [116, 62]. Хоча вже на той час було зрозуміло, що курси ці, в зв'язку із знеціненям рубля за час війни і революції, були далекими від реалій. Питання ж платежів при товарообміні вимагало встановлення нових розрахункових курсів валют між суб'єктами торгівлі.

24 березня 1918 року такі переговори розпочалися в Києві між фінансовими комісіями УНР, Німеччини та Австро-Угорщини [192]. На час приходу Павла Скоропадського до влади, Україною, Німеччиною та Австро-Угорщиною в результаті нелегких переговорів вже було встановлено еквівалентне валютне співвідношення. В *Циркулярі* Народного Міністерства фінансів від 9 квітня 1918 року, якого Кредитова канцелярія 13 квітня 1918 року надіслала генеральному писареві *Обіжником про курс грошей для негайної інформації всіх підлеглих міністерству інституцій*, вказувалося, що розрахунковий курс між маркою, кроною і рублем (а, отже, й карбованцем) до 15 квітня 1918 року встановлено в співвідношенні $1^1/_3$ марки та 2 крони до 1 рубля [191]. У спадщину Гетьманат отримав й визначення щодо його застосування. Тим же Обіжником вказувалося, що таке співвідношення є важливим: "1) Для оплати (платіжа) війська центральних держав на Україні. 2) Для поштово-телеграфних і залізничних зносин. 3) Для безпосереднього обміну монопольними товарами між державами. 4) Для товарних сділок заключених за дозволом Правительства центральними організаціями відповідних держав, які є під правительственним контролем. 5) Для оплати (платіжів) на Україні умов з

рештою товарами, які імпортуються і експортуються в означенній і раніше умовленій між правительством кількости і такими, які користуватимуться свободою вивозу і ввозу. При цьому було встановлено, що цей росчотний курс не обов'язковий ні для валютної ходотатности, ані для всіх тих сділок, які не перелічені в параграфах 1-5 крапка. У цих випадках установлення курсу дається робити по добрій волі" [191].[19]

Термін дії цього твердого розрахункового курсу визначався до 15 червня 1918 року.[20] Втім й після цієї домовленності командування окупаційних військ не припинило самовільних дій щодо встанолення обмінних валютних курсів. Зміна верховної влади в Україні та форми її державного устрою після перевороту 29 квітня 1918 року також не вплинули на позицію в цьому питанні німецької та австро-угорської військової влади. Так, в червні 1918 року австро-угорське окупаційне військове керівництво визначило, що 100 "царських" рублів дорівнюють 180 кронам, а 100 "керенок" – 160 кронам. З свого боку німецьке військове командування призначило й свій курс: 1 царський рубль = 1 марка, 1 "керенка" = 1 марка, 1 карбованець = 1 марка 33,1 пфенінга, а "керенки" номіналом у 20 та 40 рублів наказувалося взагалі не приймати до обміну. Крім того, німці намагалися впровадити в обіг й окупаційну грошову одиницю – так званий німецький "східний рубль" ("острубль") за курсом 1 острубль = 2 російським рублям.

Відповідь з боку гетьманського уряду не змусила на себе очікувати. Вона була жорстка і конкретна. Вже 29 травня 1918 року Міністерство фінансів Гетьманату однозначно заборонило обмін та обіг на території Української Держави острублів. Окрім цього всі державні та фінансові установи держави отримали розпорядження, що під час обміну валют слід дотримуватися вільного курсу [ЦДАВОВУ України. – Ф. 2199, оп. 1, спр. 27, арк. 5-10]. Як наслідок, в травні-червні 1918 року між окупаційною владою та гетьманським урядом фактично розпочалася фінансова війна. Офіцери німецької та австро-угорської військової адміністрації почали арештовувати українських банкірів та працівників торговельних установ, що відмовлялися приймати у розрахунки і до обміну грошові одиниці цих країн за завищеним курсом. Одночасно, представники німецької Київської групи армій (групи Армій Айхгорна – Heeresgruppe Eichhorn) відмовлялися сплачувати податки та акцизні збори за вільним курсом. В свою чергу керівництво Української Держави засипало уряди Німеччини та Австро-Угорщини скаргами та нотами протесту. В довершення непохитності своєї позиції у цьому питанні Київ тимчасово припинив розрахунки по торговельним операціям з цими Центральними країнами.

До розв'язання проблеми знову долучилася україно-німецько-австрійська фінансова комісія. Обговорення завершилося перемогою української сторони і підписанням 4 липня 1918 року *фінансової угоди між Українською Державою, Німеччиною та Австро-Угорщиною*, основу якої склали наступні домовленності: було встановлено вільний курс марок і крон для всіх

[19] В іншій копії *Циркуляра № 131* вказано *"по добрій згоді"* [200].
[20] ЦДАВОВ України, ф. 2199, оп. 1, спр. 25, арк. 6-18.

фінансових операцій; встановлений німецьким та австро-угорським вищим офіцерством обмінний валютний курс зберігався лише для торгівлі поміж їхніми військовими частинами, що знаходилися на українських землях; розпорядження окупаційних військ про арешт українських громадян було визнано за непорозуміння.[21]

3.1.1. Фінансова угода від 15 травня 1918 року.

Паралельно, з квітня 1918 року тривали й переговори між визначеними з трьох сторін фінансовими комісіями про надання Україною Німеччині та Австро-Угорщині грошової позики. Представники України, серед яких були такі відомі економісти як Барановський, Тирмос, Тимошенко, Ігнатович, Василевський та інші [192, 57], стали на принципову і обгрунтовану позицію щодо закріплення валютного курсу та умов надання позики. В цьому була неабияка заслуга й А.Ржепецького, який, за словами Гетьмана, "з німцями, що на нас насідали, ... сперечався і не здавався, а коли вже доводилося чим-небудь поступитися, тому що ті ставали агресивними і погрожували йому якими-небудь новими бідами, потрібно було бачити, наскільки кожна поступка була йому неприємна" [135, 167]. Як бачимо, провадити власну лінію в керівництві країною і, зокрема, у фінансових переговорах з Центральними державами за умов розташування на її терені півмільйонного "союзницького" війська було справою не з легких. Показовими з цього приводу є також свідчення М.Могилянського, який згадував: "Даремно вибивався з сил, намагаючись відстояти свою фінансову незалежність, добросовісний і чесний А.К.Ржепецький. Німці, звичайно, залишалися maitres de la position[*]..." [111, 133]. Втім, незважаючи на фактор німецького багнета, українська делегація зайняла на переговорах обгрунтовано-фахову позицію. Безумовно і німці, яких повністю підтримували австрійці, відчуваючи за своїми спинами військову міць, не могли (і не зробили цього) дозволити собі погодитися на якесь вагоме відхилення на користь українців від паритетної планки, встановленої з урядом УНР.[22] Гетьманська делегація, таким чином, опинилася практично вже перед доконаним фактом.

У підсумку, 15 травня 1918 року, згідно з підписаною фінансовою угодою, обмінні курси валют було встановлено: 1 австро-угорська крона до 1 грн. (або 2 крони за 1 крб.) та 0,665 німецької марки до 1 грн. (або 1,33 $^1/_3$ марки за 1 крб.) [180, 44 зв.]. Німецька преса з цього приводу також зазначала, що "при фіксуванні розрахункового курсу досягнуто згоди було лише після

[21] ЦДАВОВ України, ф. 2199, оп. 1, спр. 25, арк. 10-25

[*] панами положення – *(фр.)*

[22] Разом з тим, аналізуючи протоколи засідань фінансових комісій, можна ствердити, що саме делегація Центральної Ради мала на початку переговорів реальні можливості для визнання більш вигіднішого для України курсу марки до карбованця [192; 193; 194]. Саме вона, не використавши їх, дала привід зжорсточити німецьким делегатам свої позиції щодо висоти встановлення розрахункового курсу між рублем / карбованцем і маркою [Дивіться: *Гай-Нижник П.* Фінансова політика Української Центральної Ради (1917-1918 рр.) // Наукові записки. Збірник праць молодих вчених та аспірантів. - Т. 3. - К.: Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С.Грушевського НАН України, 1998. - С. 356-400].

довготривалих переговорів" [86, 5-6]. Розповідаючи про хід переговорів, "Frankfurter Zeitung" (від 19 червня 1918 р.) відзначала їх результат як поступку з боку німецьких фахівців, "недивлячись на те, що українські делегати наполягали першопочатково на значно вищому курсі, але й цей знижений курс ніяким чином не відповідає дійсній вартості рубля [*тобто й карбованця – П.Г.-Н.*], яка значно нижче. Тим не менш представники Центральних Держав, йдучи назустріч побажанням України, погодилися на цей завищений курс рубля, щоб уникнути подальших втрат на валюті в країні".

Безсумнівно, хоча й думка німецької преси є дещо упередженою, але загалом вона відповідала дійсному станові речей, адже рубль і карбованець були прирівнені ще Центральною Радою. Так чи інакше, проте підсумок цих переговорів все ж можна вважати вдалим для України. Таким чином, українська грошова одиниця певною мірою дистанціонувалася від рубля, який тягнув карбованець вниз, і "прив'язувалася" до відносно стабільної на той момент європейської валюти (чи "кошика валют"). Це певною мірою страхувало її від можливої гіперінфляційної кризи, а також створювало фундамент для організації вітчизняної фінансової системи і поступового виводу її з під впливу рубля, який нестримно знецінювався до повного нуля. Щоправда, в перспективі існувала й небезпека обвалу марки з кроною в результаті військової поразки та економічної кризи в ході світової війни (що пізніше й сталося), але при зміцненні української державності та за умов відновлення економічного організму розрив з цими валютами, право на який зберігала Українська Держава, не став би відчутним для української валюти.

Практика підтримки валютних курсів була у той час, поряд із згаданим вище принципом міжнародного золотого стандарту, загальновживаною в західному світі. Вона застосовувалася і в рамках Бреттон-Вудської системи механізму впорядкування зміни курсів валют з метою уникнення систематичних змін пасивних або активних сальдо платіжних балансів [107, 769]. За цією системою кожна країна оцінювала свою грошову одиницю в золоті або в доларах ("прив'язувала" до них), у короткотерміновий період зберігала сталість обмінного курсу своєї валюти, в довготривалий – змінювала (коригувала) його. Таким чином, ми можемо стверджувати, що в тогочасній Україні не було офіційно визнано гнучкого курсу валют, коли співвідношення виявляється попитом і пропозицією на іноземні гроші та який може вільно підвищуватися або знижуватися, тобто ціна, за якою валюта однієї країни обмінюється на валюту іншої країни, не була плаваючою. Отже, як і в більшості країн тієї пори, за Гетьманату в Україні діяв твердий визначений грошовий курс, який міг бути змінений за кращих або гірших для держави обставин.

Крім того, згідно з договором Німеччини та Австро-Угорщини з Україною, гетьманський уряд, як зазначалося у §1 угоди, зобов'язувався надати вищевказаним країнам грошову позику на 400 млн. крб. (по 200 млн. крб. кожній з держав) [180, 44]. Зазначимо, що досить важкі умови цієї позики були нав'язані Україні і що уряд Гетьмана вимушений був піти на цей крок. Однак, попри все, для України здійснення цієї трансакції давало можливість вийти на

центральноєвропейський фінансовий ринок, а в подальшому закріпитися на ньому; певною мірою вона підвищувала й міжнародний авторитет української грошової одиниці і, нарешті, давала кошти урядам Німеччини й Австро-Угорщини для закупівель в Україні продовольства та сировини, які передбачалися Берестейською угодою.

Центральні ж країни природнім шляхом не змогли самі зібрати необхідну для таких операцій валюту через неспроможність зорієнтуватися на українському фінансовому ринку. Крім царських рублів, якими все ще користувалося населення, на ньому перебували й так звані ”гроші Кєрєнського”, бони, випущені міськими самоврядуваннями, до яких приєдналися ще й карбованці УНР тощо. Не дивлячись, однак, на велику масу грошових знаків, що перебували на терені України, в обігу було досить мало грошей. Внаслідок відсутності належного сполучення та товарів, занепаду народного господарства й торгівлі, грошова маса затримувалася і накопичувалася в основному в селян, а тому, як стверджувала німецька ”Frankfurter Zeitung”, ”Центральні Держави внаслідок того були позбавлені можливості заощадити в країні необхідні для своїх закупівель рублі” [86, 5-6]. Саме тому, як вказує надалі та ж газета, німці, а за ними й австрійці, пішли шляхом, що був перевірений ними у Бельгії, Польщі та Румунії – взяти позику в місцевого уряду.

Центральні держави позичали в України карбованці, проте вони могли не брати одразу по 200 млн. крб., а отримувати їх частково в міру необхідності в Київському відділенні Держбанку через окремо уповноважених осіб. Окрім того, таким правом контрагенти могли скористатися лише до 31 липня 1918 року, а отримавши їх, могли використати гроші ”лише для розрахунків за покупки на Україні або для оплати грошових зобов’язань Українським Державним або приватним Закладам” [180, 44]. Платежі були обов’язковими для прийому до всіх державних установ України і Державного Хлібного бюро та подібних закладів. Позика приймалася за номінальною вартістю скарбових білетів України з нарахуванням поточних відсотків за курсом $1{,}33^{1}/_{3}$ марки та 2 крони за карбованець. Механізм виплати в марках та кронах був таким: 50% (половина від займу кожної з країн) були кредитовані українському урядові марками у Райхсбанку в Берліні та кронами в Австро-Угорському Держбанку у Відні та Будапешті. За решту 50% позики Україна ”отримує на 25% (двадцять п'ять відсотків) $4^{1}/_{2}$% дворічні Німецькі білети Державної Скарбниці (Reichsschatzscheinen) по бажанню України – іменні або вимогові за номінальною їхньою вартістю з розрахунком поточних відсотків і на 25% (двадцять п’ять відсотків) – $4^{1}/_{2}$% двох-річні за бажанням України іменні чи вимогові австрійські або угорські білети Державної Скарбниці (Schatzscheinen) за номінальною вартістю з розрахунком поточних відсотків” [180, 44 зв.]. Усі фінансові операції, що переводилися згідно з цим договором, позбавлялися від гербового збору та податків. Україна отримувала в своє розпорядження німецькі та австро-угорські білети Держскарбниці, депоновані в Берліні, Відні та Будапешті, для розрахунків та власного розпорядження лише для

торговельно-економічних та міждержавно-інститутських операцій на терені Німеччини та Австро-Угорщини.

Україна не мала, однак, права розпоряджатися закредитованими нею сумами (Guthaben) і переданими їй білетами Держскарбниці (Schatzscheinen) й, зокрема, ”не має права відчужувати такі іншим особам та закладам до витоку одного року після заключення миру між Центральними Державами та всіма нині воюючими з ними великими Державами” [180, 45]. Натомість, український уряд міг при бажанні, якщо не складе інших фінансових угод, перепродати отримані ним від Центральних держав скарбові білети їм же назад за номінальною вартістю і з поточними (4,5%) відсотками, викупляти які, за першою його вимогою, вони зобов'язувалися. Суми ж у Райхсбанку та в Австро-Угорському Держбанку приносили Україні 4,5% річних без оподаткування. Останні пункти договору вказували, що письмові зносини та розрахунки за цією угодою провадяться через український Державний банк, Райхсбанк у Берліні й Австро-Угорський банк у Відні та їхніх уповноважених. Якщо ж Центральні держави використають своє право передачі виконання цієї угоди Консорціуму банків, то в такому випадку іменні зносини та розрахунки перейшли б до управління Консорціума [180, 45 зв.].

Вищевказані 4,5% зобов’язання німецької та австро-угорської Держскарбниць, які Україна отримувала на 100 млн. крб., були нічим іншим, як облігаціями, виданими українському уряду в обмін за готівку. Серед недоліків угоди була, між інших, тимчасова відсутність права вільно розпоряджатися належними Україні сумами і користуватися внесками поза німецьким та австро-угорським ринками. Відтак те, що Центральні держави зобов’язувалися використовувати отримані від гетьманського уряду суми лише на українському ринкові, не можна вважати достатньою компенсацією (хоча з юридичного боку то був прийнятний паритет) за ці незручності. Німеччина та Австро-Угорщина, закупляючи продукти в Україні, могли швидко використовувати надану їм українську валюту, тоді як Україна стикалася з виснаженим товарним ринком цих центральноєвропейських держав, з забороною вивозу з них найбільш важливіших та найнеобхідніших фабрикатів, а тому й не могла розраховувати на придбання великого обсягу потрібної продукції. Такий стан речей влучно (і досить іронічно) змалював голова Протофісу фон Дітмар в промові на банкеті на честь вюртембергських фабрикантів у Харкові. Він, зокрема, сказав наступне: ”...А поки... ви [*німці – П.Г.-Н.*] будете нам привозити гудзики, мережива, буси, лінійки, чорнила, олівці, машини та інші матеріальні предмети, а від нас будете вивозити хліб, руди й харчові продукти... Дуже схожо на торгівлю в колоніях Південної Африки” [116, 76].

Втім, жорстке виконання умов угоди (тобто закупівля за твердим курсом виключно через Держбанк України) дозволило б уникнути надмірного напливу в країну крон та марок, зменшивши до мінімуму розгул спекуляції іноземною валютою, що, своєю чергою, допомогло б урядові утримувати валютне співвідношення на встановленій межі. Але з невідомих причин статті, що забороняла б представникам Центральних держав проводити вільні закупівлі

для своїх військових частин в Україні та вивіз за її межі, в угоду включено не було. Не було в ній занотовано й про зобов'язання Центральних держав закупляти українську валюту лише виключно в національному Державному банку. Їхні уповноважені лише мали на це право. Отже, для них залишався фактично відкритим валютний ринок України для фінансових зробок, тобто для обміну валют по узгодженні з населенням, що, як правило, дозволяло занизити офіційний курс української грошової одиниці.

За договором від 15 травня 1918 року для здійснення цукрових операцій Україна видала Німеччині й Австро-Угорщині 10 млн. крб. (по 5 млн. крб. кожній). В свою чергу в Берліні у Райхсбанку в рахунок цих видач було закредитовано 3 млн. 333 тис. 333,3 марок готівкою і стільки ж серіями та 5 млн. крон готівкою і 5 млн. крон серіями Держскарбниці в банку Австро-Угорщини. З першої (німецької) суми Україна використала лише 1 млн. 318 тис. 117,90 марки і не скористалася разом з серіями 5 млн. 348 тис. 548,76 марок. З австро-угорської суми готівкові крони було використано повністю, а недоторканими залишилися лише крони у серіях. Українська сторона також видала (14 липня 1918 року) 30 млн. крб. міністру торгу та промисловості С.Гутнику для сплати Центральним державам за вугілля, а дещо пізніше – ще 83 млн. крб. для сплати за придбане для цих країн продовольство. Самі ж Німеччина та Австро-Угорщина, в рамках угоди, 25 липня 1918 року подали прохання видачі їм 34 млн. 500 тис. крб. для сплати за монопольну надбавку за куплений ними цукор.

Загалом же на 15 серпня 1918 року Центральні держави сплатили Україні 122 млн. 798 тис. крб., з яких: за хліб – 29 млн. 250 тис. крб., за яйця – 3 млн. 125 тис. крб., за худобу – 11 млн. 750 тис. крб. і за цукор – 78 млн. 673 тис. карбованців. Крім того, через Центральну комісію з вивозу сировини німці закупили на вільному ринку різноманітних товарів на суму у 130 млн. крб. [116, 76-77]. З цього видно, що Центральні держави не повністю скористалися можливостями угоди від 15 травня 1918 року, що свідчить про їхню активну діяльність на вільному українському ринку. Це підтверджується й наріканнями на подібні дії, що були висловлені керівниками краєвих контор Державного Хлібного бюро голові його правління Б.А.Беренговичу, з'їзд яких відбувся в Києві 12-13 червня 1918 року [116, 78-79]. Український уряд, за умов окупації терену країни німецькими й австро-угорськими військами, був безсилий якимось чином суттєво вплинути на ситуацію. Тим часом з кінцем липня наближався до завершення термін дії фінансової угоди заключеної 15 травня 1918 року, яка мала для України свої задовільні та від'ємні сторони, але, попри все, стала швидше в пригоді економічному та фінансовому господарству країни, ніж навпаки.

Разом з тим командування німецьких та австро-угорських військ в Україні почало на власний розсуд встановлювати вільний курс валютного обміну. В зв'язку з цим уряд Української Держави визначив такий курс з свого боку. Виходячи з урядового рішення Держбанком було дано вказівки всім державним і фінансовим установам країни дотримуватися курсу: 1 марка = 66,6

коп., 1 крона = 44,4 копійок. Такий крок української сторони не влаштував окупаційне командування, яке прагло й надалі визначати вільний обмінний валютний курс. Так, наприклад, австро-угорське військове керівництво в Україні в червні 1918 року встановило свій курс, а саме: 100 царських рублів = 180 крон, а 100 "кєрєнок" = 160 крон. З боку німецьких окупаційних влад було застосовано подібних заходів і призначено обмін за курсом: 1 царський і "кєрєнський" рубль = 1 марка, 1 карбованець = 1 марка 33,1 пфенінга, а "кєрєнки" вартістю у 20 та 40 руб. взагалі не передбачалися до обміну.

Німці намагалися також ввести до українського грошового обігу й так звані "острублі" (за курсом 1 острубль = 2 рублям). Українська ж влада відповіла рішучими заходами. 29 квітня 1918 року Міністерством фінансів було заборонено обіг острублів на терені Української Держави, а всім державним і фінансовим установам доручено в обміні валют дотримуватися визначеного курсу в вільному обміні.[23]

Виходячи з стану, який склався в травні-червні 1918 року, цілком слушною є думка Ф.Проданюка, яку він висловив на II Міжнародній науковій конференції "Гетьман Павло Скоропадський та Українська Держава 1918 року", що в ті місяці "фактично розпочалася фінансова війна між гетьманським урядом та командуванням окупаційних військ". З обох боків було застосовано жорстких дій. Українські банкіри та представники торговельних установ, які відмовлялися приймати до сплати та обміну марки й крони за завищеним курсом заарештовувалися німецькими та австро-угорським старшинами. Представники Київської групи армій відмовлялися сплачувати акцизні збори за вільним курсом, а уряд П.Скоропадського, крім численних протестів та нот до Берліну і Відня, тимчасово припинив торгівельні розрахунки з Німеччиною та Австро-Угорщиною.[24]

Зрозуміло, що такий стан речей не міг довго продовжуватися. До усунення протиріч взялася спільна україно-німецько-австрійська фінансова комісія, якою після тривалого обговорення було досягнуто домовленості щодо встановлення вільного курсу між валютами вказаних держав для всіх фінансових операцій. З цього приводу було укладено угоду, яку 4 липня 1918 року підписали представники Української Держави, Німеччини та Австро-Угорщини. Раніше встановлений окупаційною владою обмінний курс зберігався лише для торгівлі між їхніми військовими формуваннями в Україні, а розпорядження щодо арешту українських громадян було визнано за непорозуміння.[25]

[23] ЦДАВОВ України, ф. 2199, оп. 1, спр. 27, арк. 5-10.
[24] Там само. - Спр. 25, арк. 10-25.
[25] Там само. - Арк. 61.

3.1.2. Фінансова угода від 10 вересня 1918 року.

Переговори про укладання нової фінансової угоди між Українською Державою та Німеччиною і Австро-Угорщиною розпочалися ще в липні 1918 року і велися в рамках загальних переговорів щодо підписання між цими країнами нового економічного договору. Їхній початок співпав і з початком докорінного перелому військово-політичної ситуації в Європі. Якщо під час переговорів з приводу попередніх економічного і фінансового договорів в квітні 1918 року німці успішно наступали на західному фронті (вони стояли майже під самим Парижем і вели обстріл столиці Франції), то в серпні стан їхніх військових та господарських справ почав швидко обертатися на гірше. У повітрі віяло поразкою Центральних держав у світовій війні. Це було питанням часу. Розуміли це і гетьманські урядовці, розумів це й сам П.Скоропадський. Переговори тривали й у серпні. Здавалося б, представники Центральних держав мали б у складних для їхніх країн обставинах полегшити умови фінансової угоди, та все відбувалося навпаки.

Умови нової валютної угоди були надзвичайно важкими для України і представники Міністерства фінансів почали затягувати їх. Про це яскраво свідчить меморандум німецької військової влади, який поступив до Міністерства фінансів на початку вересня 1918 року і що фактично був відвертим ультиматумом українському урядові щодо умов фінансової угоди. В ньому, зокрема, зазначалося: ”Переговори про економічну угоду, хоча й повільно, але посуваються, з питань же фінансової угоди, очевидно, не можна буде домогтися одноголосності. Фінансові делегати Центральних держав при переговорах про фінансову угоду виходили з того міркування, що, якщо між Україною і Центральними державами буде укладено валютний договір на 10 місяців, то курс має бути обраний такий, що на весь цей період відповідав би відношенню валюти Центральних держав до української валюти. Належить прийняти до уваги, що Україна (за військову допомогу і т. д.) вже й тепер винна і в майбутньому буде винна Центральним державам набагато більші суми, ніж ті, котрі можуть слідувати Україні навіть за блискучого стану вивозу з України в Центральні держави. Україна може випускати тільки непокриті паперові гроші [*хоча, зауважимо, що Німеччина під час війни й сама випускала виключно такі ж гроші – П.Г.-Н.*], а податкове господарство, яке утворює існуючу гарантію для цих грошей, в найближчому році не дасть можливості звести державний бюджет без дефіциту навіть у віддаленій ступені.

З огляду на це фінансові делегати Центральних держав при переговорах виходили з курсу: марка дорівнює одному карбованцю і відповідного курсу для австро-угорської крони. При цьому делегати заявили, що вони сподіваються домогтися кращого курсу. Представники українського уряду, між тим, наполягають на збереженні курсу – одна марка дорівнює 75 коп. і максимум 80 коп. На такому грунті угода неможлива і, якщо міністерство фінансів буде вперто відстоювати свою позицію, то Центральним державам залишиться тільки надати собі свободу дій для отримання рубльової валюти, що, своєю чергою, повинно призвезти не тільки до подальшого погіршення курса

української валюти, але й до політичних непорозумінь, яких бажано було б уникнути" [116, 80-81].

Як бачимо, переговори дійсно йшли надзвичайно важко і українські делегати зайняли на них стійку конкретну позицію. Аргументи німців в ситуації, коли західний фронт провалювався (у вересні переможно наступав маршал Фош), а українці через відсутність у них армії залишалися непоступливими, були чисто окупаційні й по-колоніальному прості: ви нам винні за вигнання більшовиків і будете повік винні, ми завеземо на ваш терен безліч дешевих російських рублів і цим підірвемо вартість вашої валюти, ми надамо собі повну свободу дій і, врешті, відверта погроза "політичними непорозумінням". Не важко уявити, в яких складних обставинах опинилися Гетьман та його урядовці. До того ж, ще до остаточної поразки Центрального блоку в світовій війні Україна прагнула домогтися від Німеччини поступок у питанні організації власної армії та прискорення передачі їй Чорноморського флоту, але для цього необхідно було поступитися й у фінансовій угоді. За таких умов українською делегацією було прийнято основні вимоги представників Центральних держав у фінансовому питанні.

В підсумку 10 вересня 1918 року було підписано *Економічний договір між Українською Державою, з одної, а Німеччиною і Австро-Угорщиною, з другої сторони, на господарський 1918/1919 рік* [196].[26] Економічний договір підписали голови представників держав-учасниць переговорів: України – міністр торгу і промисловості Сергій Гутник, Німеччини – цісарський надзвичайних завдань посол, дійсний таємний радник Альфонс барон Мумм фон-Шварценштейн, Австро-Угорщини – цісарський і королівський надзвичайний представник, уповноважений посол і таємний радник Іван граф Форгач фон Гімес і Гач [196, 261]. Юридично договір вважався в дії з 1 серпня 1918 року до 30 червня 1919 року, причому для початку нових переговорів сторони передбачали зібратися в травні 1919 року [196, 264 зв.].

Угода про фінанси складала додаток ("прилогу") 6 до основної частини економічного договору [196, 262 зв.]. Основні положення Угоди про фінанси [116, 209-212], підписаної 10 вересня 1918 року, були такими. Згідно з її §1, "Центральні Держави придбають від України на суму 1.600.000.000 карбованців, випущених нею Державних Скарбових знаків та (або) кредитових білетів" [116, 209]. Здачу цієї суми вони мали право вимагати повністю або частково до 30 червня 1919 року, причому вона могла вимагатися сумами не менше від 10 мільйонів за умов, що загальна сума здачі, що запрошувалася, мала не перевищувати 250 млн. крб. у вересні, жовтні, листопаді і грудні 1918 року та 100 млн. крб. у решту місяців 1919 року до кінцевого терміну дії угоди. Центральні держави зобов'язувалися до 20 числа кожного місяця повідомляти Україні, яку суму вони планують придбати протягом наступного місяця. Якщо у певний місяць Центральні держави недоотримають визначеної місячної долі позики, то вони зберігали за собою право збільшити на недовзяту суму в

[26] Оригінал договору було написано німецькою мовою, копії – українською та російською, як і 21 додаток до нього [197].

наступні місяці з пропорційним її поділом по них. Для здійснення видачі грошей Україна зобов'язувалася відкрити для осіб та установ, вказаних Центральними державами, у конторах Держбанку в Києві, Одесі та Харкові, поточні рахунки в карбованцях і кредитувати їх сумами, які будуть вказуватися цими державами. Відкриття рахунків в інших відділах Державного банку мало здійснюватися лише після попередньої згоди останнього. Україна гарантувала, що суми, які були б кредитовані за цими рахунками, будуть виплачуватися в будь-який момент у випадку вимоги готівкою. Однак Центральні держави мусили вжити всіх заходів, щоб сплати за цими рахунками, якщо можливо, велися чеками [116, 209].

Україна заключала договір у передбаченні, що Центральні держави зроблять все від них залежне для допомоги їй у здійсненні грошової реформи, тобто візьмуть на себе видрук кредитових білетів і доставку паперу та фарб. Друкарня в Берліні зобов'язувалася збільшити до 1 січня 1919 року прийняте нею раніш замовлення на друк грошових знаків до загальної суми в 11 млрд. 500 млн. грн., рівних 5 млн. 750 тис. крб. різної вартості. В той же час, Україна звільнювалася від зобов'язання надавати Центральним державам свою валюту, оскільки німецька друкарня не доставила їй обумовленої кількості кредитових білетів. Проте якщо б ці держави не використали свого права придбати кошти за відомий період, то невиконання зобов'язань німецької державної друкарні також не мало б прийматися до уваги на відповідну суму. У випадкові ж, якщо друкарня пізнішими постачаннями нових білетів поповнить недостачу, то право Центральних держав збільшується за рахунок сум, від здачі яких Україна відмовилася у попередні місяці. Центральні держави могли використати отримані суми лише для покриття потреб своїх військ в Україні та цивільних організацій, що в ній розташовані, для закупівлі продуктів, а також для розплати за інші свої зобов'язання в межах України. Україна також зобов'язувалася постачати Німеччині й Австро-Угорщині грошові знаки, які мають необмежену платничу силу і однакові вартістю з карбованцем, що випускається на підставі закону 19 грудня 1917 року, а також гарантувала, що під час дії вказаного договору законна вага чистого золота в карбованцях буде не нижчою золотого вмісту двох австро-угорських крон [116, 210].

Центральні держави могли придбати карбованці за наступних умов: Україна отримує готівкою загалом до 5 млн. марок й 5 млн. крон, пропорційно тій частині загальної суми (1 млрд. 600 млн. крб.), яка дійсно виявиться зданою цим державам. Розрахунок переводився за курсом 85 коп. за марку і 50 коп. за крону. Залишок вартості наданих Центральним державам карбованців сплачувався наполовину марками, наполовину кронами за вищевказаним співвідношенням таким чином: 50% загальної суми сплачується українському урядові кредитуванням поточного рахунку в Райхсбанку в Берліні для частини сплати у марках та Австро-Угорському банку у Відні і Будапешті, для сплати у кронах. На решту 50% Україна отримує: на 25% двохрічні 3,5% німецькі державні скарбові зобов'язання, на показника, за номінальною ціною з дорахуванням відсотків що наросли, і на 25 % державні скарбові зобов'язання

Австро-Угорщини (на показника) за номінальною вартістю з доліченням до їхньої ціни відсотків, що набігли.

Німецькі державні зобов'язання були вартістю 100 тис. марок, австро-угорські – 100 тис. крон, або ж за бажанням України у вартості, кратній 100 тисячам. Німецькі, австрійські та угорські зобов'язання мали бути здані до Державного банку в Києві. Втім, ці зобов'язання підлягали відновленню через те, що Україна на той час ще не могла вільно ними розпоряджатися [116, 211]. Щодо вищевказаних кредитованих Україні поточних рахунків, а також сум, які передавалися їй Держскарбницями і що були надані лише для валютних потреб України, то гетьманський уряд міг вільно ними розпоряджатися лише "не раніше одного року після заключення миру між Центральними Державами і всіма п'ятьма Великими Державами, що знаходяться з нею в дійсний час у стані війни" [116, 211]. Зокрема, Україна протягом цього терміну не могла перепоступитися цими сумами, однак мала право ще до завершення терміну скористатися ними на наступних підставах: відкритими їй рахунками в Держбанках у Берліні, Відні та Будапешті та державними скарбовими зобов'язаннями цих держав Україна могла скористатися лише для придбання товарів у вказаних Центральних країнах, для сплати боргів їхнім державним і приватним установам й особам для передачі їх на рахунки, що відкриваються українським урядом у банках та банківських домах цих держав, допущених до валютних операцій [116, 211]. Таким чином, Україна навіть не могла сама розпоряджатися невикористаними сумами раніше ніж через рік після підписання загального миру. Реалізація скарбових зобов'язань (за умови, якщо між договірними країнами не буде підписано нової угоди) могла бути здійснена лише шляхом їхнього зворотнього продажу за номінальною вартістю тій державі, яка їх випустила, з нарахуванням відсотків, що набігли.

З свого боку, Центральні держави зобов'язувалися купувати в України ті зобов'язання (з відсотками, що набігли), які ними було випущено, за номінальною ціною, у відповідності з належним правом Україні розпорядження зазначеними зобов'язаннями. Для розрахунків з іншим закордонням (тобто поза Німеччиною та Австро-Угорщиною) Україна могла скористатися своїм поточним рахунком в марках у розмірі 1% вартості зданих нею карбованців через Розрахунковий відділ у Берліні та подібним рахунком в кронах, також у розмірі 1% вартості зданих нею карбованців, через Розрахункові відділи у Відні та Будапешті. Поточні рахунки в німецькому Райхсбанку та австро-угорському Державному банку сплачуються 3,5% річних, без вирахування державних податків [116, 212]. Сплата за хліб, цукор і спирт Цетральними державами Україні здійснювалася відповідно з фінансовою угодою. У випадку, якщо б економічний договір з якихось причин було б припинено, вказані країни "оплачуватимуть за хліб, цукор і спірт по половині в марках і коронах по курсах і постановах фінансового договору; вийняток становить хліб о скільки, що Україна до його добування не дає достаточних засобів. Право Центральних Держав платити за хліб, цукор і спірт в карбованцях не порушується. Оскільки Центральні держави ці карбованці одержуватимуть на під ставі вивозів для

приватних українських установ мають вони їх переважно вживати до оплати хліба" [196, 262 зв.].

Крім того, як додається в протоколі економічного договору від 10 вересня 1918 року, "коли вивіз був доконаний для українських урядових установ, то заплата повинна відбуватися шляхом зарахування. Оскільки в додатках ("прилогах") до економічного договору означені є ціни в рублях, то вони рахуються яко постановлені в карбованцях; через те не порушується право Центральних держав о стільки платити рублями, о скільки вони мають право ввоза рублів" [196, 263]. Згідно з угодою, Центральні держави мали право завезти в Україну не більш як 500 млн. рубльових грошових знаків. Проте ці держави обіцяли, керуючись бажанням сприяння Україні в проведенні валютної реформи, вжити заходів до того, щоб це право, за можливості, не було в цілому використано, а рублі будуть ввозитися виключно для потреб німецьких й австро-угорських військ, що розташовувалися на терені України. Що стосувалося обсягу завезення рублів військовими чинами і представниками закупівельних цивільних організацій та всіма іншими особами, то таке допускалося лише у розмірах, дозволених українськими законами [116, 84].

Разом з тим, Центральні держави все ж зберігали за собою право на необмежене завезення рублів за умов, якщо, через будь-які причини, до 1 січня 1919 року Україна не проведе запланованої нею фінансової реформи, наприклад не встановить терміну обміну рублів на карбованці тощо. В той же час Центральні держави цього права не отримають, якщо імперська друкарня Німеччини не виконає своїх зобов'язань щодо видруку українських кредитових білетів, внаслідок чого здійснення реформи стане неможливим. Цим правом Центральні держави могли скористатися також і тоді, коли б протягом трьох тижнів після 1 січня 1919 року курс карбованця у вільному обігу в Україні не буде бодай на 10% вище середнього курсу рублів в купюрах номіналом 1.000, 250, 50 та 25 рублів [116, 84].

Такими були основні положення договору від 10 вересня 1918 року між Україною і Німеччиною з Австро-Угорщиною у фінансовій сфері. Умови його були вкрай обтяжливими для Гетьманату і набагато важчими порівняно з попередньою фінансовою угодою, укладеною між цими країнами 15 травня того ж року. Перш за все, відсотки за облігаціями зменшувалися з 4,5% до 3,5%, тобто умови позики були гіршими за попередні. Залишалася в силі іммобілізація поточних рахунків України в Райхсбанку в Берліні та австро-угорському банку в Відні та Будапешті. Обмовка про право України використати з них по 1% для сплати своїх зобов'язань поза Німеччиною та Австро-Угорщиною в кращому випадку дозволила б їй скористатися досить незначною сумою на 10 млн. марок і 16 млн. крон [116, 85], що не могло б задовольнити величезні потреби України, тим паче компенсувати заблокування її рахунків до року після завершення світової війни. Разом з тим, гетьманським делегатам вдалося недопустити прирівнення марки до карбованця, але довелося поступитися у валютному співвідношенні до 85 коп. за марку, яке, попри все, залишалося досить вигідним для України.

З угоди також видно, що головний сенс її полягав для Гетьманату в найшвидшому створенні власної твердої валюти і фінансової системи, а також у перешкодженні напливу рублів, які знецінювали національну грошову одиницю. Що стосується поступок України, зокрема, у встановлені валютного паритету чи у зниженні відсоткових ставок за облігаціями німецької та австро-угорської скарбниць, то тут, серед причин чисто політичних та мілітарних, викликаних тиском Німеччини і раніше зазначеними нами інтересами України, існували причини й фіскального характеру.

Згідно з економічним договором, Центральні держави отримували право компенсувати недопоставлений їм хліб цукром з розрахунком 1 пуд цукру за 8 пудів хліба. При цьому австро-німці наполягали, щоб ціна цього цукру не перевищувала 100 крб. за пуд, український же уряд вимагав, щоб цей цукор продавався Центральним державам за цінами, що були встановлені для населення України, але не більшими як 120 крб. за пуд [116, 89]. Питання це обговорювалося урядом у листопаді 1918 року [171, 57], рішення якого було відображено в записці міністра фінансів до Кредитової канцелярії. У записці, зокрема, зазначалося: ”Рада міністрів одноголосно постановила визнати цілком недопустимим продаж Центральним державам цукру за цінами, більш низькими, ніж ті, за якими цукор продається населенню. Тому продаж цукру Центральним державам може бути здійснено лише за такими цінами: 2 500 тис. пудів по 100 крб. пуд, решта 3 мільйони пудів за ціною, не вище 120 крб. за пуд. Лишок виробництва поверх 20 міл. пудів у розмірі 30% вступається Центральним державам за ціною не вище 120 крб. пуд.

Представники Центральних держав спочатку переговорів запропонували наступні умови валютної угоди: ввезення Центральними державами 500 міл. рублів російських. За цих умов курс встановлюється у 85 коп. марка і 50 коп. крона і тільки, при обмеженні ввезення, ціна підвищується за кожні 50 мільйонів на 4,5%. Отже, ми і тоді могли вже встановити такий курс. В дійсний час ми прийняли першопочатковий курс і ще поступилися 1%, призначивши 3,5%. Це ми зробили тільки тому, що отримали згоду на ціну нашу на цукор” [116, 90]. Таким чином, записка свідчить, що поступки України в питанні курсу марки і крони, а також у висоті відсоткової ставки за облігаціями були відповіддю на згоду Центральних держав щодо порівняно високої ціни на поставлений цукор. Безсумнівно, згода ця була отримана досить дорогою ціною, але безумовним є й те, що така політика Міністерства фінансів була вірною. Адже продаж німцям й австрійцям цукру за більш меншою ціною, ніж населенню, не лише знизило б надходження до бюджету, але й викликало б справедливе обурення в різних колах того ж таки населення, яке й так було невдоволене окупантами. Крім того, таке незадоволення значно похитнуло б стан гетьманського режиму, який мав достатню кількість невдоволених як серед широких народних мас, так і серед різного роду політичних кіл.

Зрозуміло, що угода від 10 вересня 1918 року не була виконана повністю через політичні обставини. В жовтні 1918 року Німеччина й Австро-Угорщина капітулювали у війні з державами Згоди, а в грудні того ж року припинив своє

існування й Гетьманат. Втім, за свідченнями Кредитової канцелярії, згідно угоди, з 1 млн. 600 тис. крб. Німеччині та Австро-Угорщині було надано 700 млн. крб. (по 350 млн. крб. кожній). Зі своїх 350 мільйонів Німеччиною було сплачено 411 млн. 764 тис. 700 марок, в тому числі 180 мільйонів 3,5% дворічними серіями Держскарбниці і 230 млн. 764 тис. 700 марок готівкою, що були занесені на поточний рахунок української Держскарбниці у Райхсбанку. З цієї суми 50 млн. марок було переведено на поточний рахунок до Deutsche Bank, 50 млн. марок перераховано на поточний рахунок до Dresdner Bank, а також переведено в різні місця за розпорядженням українського уряду 70 млн. марок, що дало 60 млн. 900 тис. крб., які було віднесено на поточний рахунок Кредитової канцелярії [116, 91]. На рахунку українського Державного банку, як вказано на його балансах, восени 1918 р. з'являються перші суми, отримані ним взамін карбованців, що були надані Центральним державам. Так, 23 вересня було внесено суму на 53 млн. 400 тис. крб., 1 листопада ця сума зросла до 415 млн. крб., а 23 листопада 1918 року (в день останнього зведеного балансу Державного банку) вона становила 527 млн. 352 тис. карбованців [116, 92].

Видача української валюти Німеччині та Австрії здійснювалася таким чином. 8 жовтня 1918 року Центральним державам було відкрито у Держбанку кредит на 50 млн. карбованців. У жовтні ж їм було запропоновано замість передбачених угодою 250 млн. крб. лише 218 млн. карбованців. Це було пов'язано з тим, що державна друкарня в Берліні виготовила українських грошових знаків на 1 млрд. 119 млн. 200 тис. крб. замість 1 млрд. 289 млн. крб., тобто на 13% менше, ніж було умовлено [116, 92]. 9 листопада 1918 року Центральні держави отримали право на придбання лише 159 млн. 250 тис. крб. (замість 250 млн. крб.), через те, що у жовтні берлінська друкарня виготовила замість 3 млрд. 453 млн. 950 тис. крб. лише 2 млрд. 199 млн. 335 тис. крб. (на 36,3% менше). В цей час у Німеччині вирувала революція, і німці вимагали видачі всієї суми, що й було задоволено Міністерством фінансів з умовою, що суму, якої невистачало, буде вираховано з наступних місяців. У листопаді 1918 року Австро-Угорщиною було взято 19 млн. крб., у грудні Віднем було запрошено 62 млн. крб., але з якихось причин отримано не було. Німеччиною в листопаді було взято 156 млн. крб., в грудні 1918 року – 62 млн. крб., а на січень 1919 року нею просилося 100 млн. карбованців.

У грудні 1918 року ж німецьке командування в Україні отримало від останньої 45 млн. крб. для охорони банків від повстанців, однак окупаційні війська відмовлялися виконувати це завдання (наприклад, було розграбовано полтавське відділення Державного банку). В зв'язку з цим, уряд Гетьмана заявив окупаційному верховному командуванню, що Україна вимушена буде відмовити йому у видачі грошей і, зокрема, буде припинено видачу вже обумовлених 180 млн. карбованців. Загалом же, якщо приймати всі зафіксовані суми як надані, то можна зробити висновок, що Україна надала Центральним державам 730 млн. карбованців. Сама вона отримала лише 70 млн. марок і 180 млн. крон, а 341 млн. марок було імобілізовано у німецьких банках в серіях та готівкою [116, 93]. Крім того, Центральні держави так і не повернули Україні

борг у 200 млн. крб. за цукор та імобілізованих 520 млн. крон у австро-німецьких банках [116, 94].

14 грудня 1918 року Гетьманат припинив своє існування. Правда, його міжнародні фінансові трансакції не залишилися безплідними. В архівах Райхсбанку зберігся документ, який вказує на загальну суму українських авуарів, які в ньому було розміщено внаслідок фінансових угод Української Держави з Німеччиною від 15 травня та 10 вересня 1918 року, станом на 14 січня 1919 року. Їхня загальна сума становила 452 млн. 945 тис. німецьких марок, яку Райхсбанк округлив до 453 млн. марок. З них: 2 млн. 065 тис. марок складали 4,5% активи, 3 млн. 340 тисяч – дворічні 4,5% цінні папери, 239 млн. 802 тисячі – 3,5% активи, 187 млн. 200 тисяч – дворічні 3,5% цінні папери, 20 млн. 067 тисяч – 3,5% активи, 466 тисяч – рахунок Кредитової канцелярії українського Міністерства фінансів і 5 тисяч марок знаходилося на рахунку гетьманського посла в Берліні барона Ф.Штейнгеля [127, 5]. Суми ці становлять фактично державний борг Німеччини Україні.

На початку 1919 року Німеччиною ці рахунки було заморожено всупереч нормам міжнародного права і німецького законодавства, факт чого міг бути оскарженим відповідно уповноваженими представниками Директорії як правонаступниці державної влади в Україні. Такого кроку урядом УНР з різних причин зроблено не було. Німецька ж влада відмовлялася від взятих на себе за Гетьманату зобов'язань, мотивуючи таку позицію відсутністю в Україні єдиної державної влади й існуванням в ній одразу кількох національних урядів. В свою чергу, харківський радянський уряд України на чолі з Х.Раковським з березня 1919 р. три роки висував власні претензії на українські (гетьманські) авуари в Райхсбанку, допоки конференцією у Рапалло (незважаючи на вимоги делегації УСРР, яку, проте, не підтримала делегація РРФСР) не було внаслідок підписаного радянсько-німецького договору, зафіксовано відмову від взаємних домагань. Х.Раковський все ж домігся виводу питання українських авуарів за межі Рапалльського договору, але усунення цього діяча з посади голови українського радянського уряду і вступ України до СРСР у грудні 1922 року на тоді надовго зняло його з порядку денного української політики [127, 5].

Свого часу, 15 жовтня 1920 року П.Скоропадський в інтерв'ю швейцарській "Gazette de Lousanne" (№ 287) заявить, що наприкінці 1918 року гетьманська Україна була забезпечена грошовою масою у більш як 4 мільярди в закордонній валюті [156],[*] які можна кваліфікувати як офіційні міжнародні валютні запаси Української Держави, що були накопичені також і завдяки вищевказаним міжнародним фінансовим угодам. Не слід, проте, вважати, що зовнішньофінансові угоди гетьманського уряду було укладено блискуче, як висловилися б древні sine macula et ruga,[**] але, визнаючи їхню вимушеність і недосконалість для України, слід все ж зауважити, що і серед цих кабальних

[*] Принагідно відмітимо, що валютний резерв Національного банку сучасної України (на середину 1998 року) складав 1 млрд. доларів США [92, 9], який внаслідок падіння курсу гривні в вересні 1998 року і застосованих Нацбанком заходів в лічені дні скоротився до 970 мільйонів [94, 4].

[**] без плями і зморшки *(лат.)*

умов були такі, що принесли певну користь (або могли це зробити за умов інших політичних наслідків для Гетьманату в розвитку політичних подій восени 1918 року) для державної України.

В цьому контексті слід відмітити й невдалу спробу Німеччини примусити український уряд сплатити близько 800 млн. руб., в тому числі й паперами українських залізниць на 229 млн. 400 тис. 601 марку (за підрахунками української сторони – 611 млн. руб.) від загальноросійського боргу Німеччині, який, згідно з §4 угоди більшовицької Росії з нею від 27 серпня 1918 року, становив 6 млрд. марок, з яких на Україну та Фінляндію припадало 1 млрд. рублів. Згідно з вищевказаним радянсько-німецьким договором, суму цю Україна мала б сплатити у такій пропорції: 20% – золотом, 10% – кредитовими білетами, 20% – товарами і 50% – шестивідсотковою позикою. Кредитова канцелярія, натомість, запропонувала сплату 20% золотом, 10% – кредитовими білетами, 50% – марками та товарами і лише 20% шестивідсотковою позикою [116, 98-99].

19 липня 1918 року Гетьман повідомив міністра іноземних справ Української Держави Д.Дорошенка, що мав бесіду з німецьким послом Муммом. У перебігу розмови останній повідомив П.Скоропадському про створення в Берліні комісії по розподіленню платежів між Росією і Україною, які були заключені до початку світової війни. Гетьман пропонував міністрові призначити представника до цієї комісії, проти чого рішуче виступило Міністерство фінансів, яке доводило, що подібне питання не може вирішуватися у Берліні через те, що радянським урядом позики було анульовано. Відповідну інструкцію й було надіслано українському посланцеві в Німеччині барону Ф.Штейнгелю, після чого переговори було перенесено до Києва [116, 99-100]. На пропозицію німців добути українському урядові частину золотого фонду від більшовиків і передати його Берліну як винагороду, яку Україна мала б сплатити Німеччині, було дано категоричну відмову. Після цього німецька делегація відверто заявила, що якщо Україна укладе договір про відшкодування збитків, то їй буде передано Чорноморський флот (подібне ”заохочення” фігурувало і за переговорів щодо фінансової угоди від 10 вересня 1918 року). Незважаючи, однак, на прагнення якомога швидше розв’язати на свою користь питання флоту, Рада Міністрів не визнала принагідним не лише німецький проект, а й розрахунки Кредитової канцелярії.

Уряд (спираючись на Берестейську угоду, в якій збитки вважалися взаємокомпенсованими) погоджувався сплатити винятково за збитки, що було нанесено консульським службовцям або розгромом консульських будівель, а також за папери, виручка з яких пішла на громадські роботи в Україні або на будівництво на її терені залізниць, що звело німецькі претензії до 230 млн. марок [116, 100]. Листування з цього приводу затягнулося, бо таке вирішення питання практично не давало вигоди Німеччині, а згодом і взагалі припинилося через відомі політичні причини осені 1918 року. В тому, що подібну кабальну угоду не було нав’язано Україні, незважаючи на всеможливий тиск з боку

німецьких представників, є безсумнівно велика заслуга гетьманського уряду і Міністерства фінансів.

Крім того, 25 листопада 1918 року урядом було ухвалено доповідь міністра фінансів про утворення для об'єднання і здійснення закордонних розрахунків, скарбових установлень, Міжвідомчого комітету при Міністерстві фінансів та Розрахункової палати при його Кредитовій канцелярії [172, 61 зв.]. Дещо раніше урядовцями було вирішено створити при Кредитовій канцелярії *Особливе бюро для ліквідації розрахунків з Німеччиною та Австрією*, в зв'язку з чим товаришу міністра фінансів К.Заммену було доручено підготувати відповідний законопроект [171, 57-57 зв.]. На урядовому засіданні було вирішено, щоб у цьому бюро сконцентровувалися не лише розрахунки з названими країнами, а й зо всіма іншими державами, з якими в України існували розрахункові стосунки. Разом з тим урядом було постановлено "попередити всі відомства про те, що всі розрахунки з Німеччиною і Австрією повинні бути здійснені через установлене при Міністерстві Фінансів розрахункове бюро, і що з цього приводу до його установлення всі розрахунки з цими державами повинні бути призупинені" [171, 57 зв.]. Переможне просування повстанських військ на чолі з Директорією і подальші політичні події, які призвели до падіння влади Павла Скоропадського, не відвели часу і можливості для здійснення цього задуму.

Щодо того, чи було гетьманським урядом зроблено спроби до укладання фінансових угод (позик тощо) з нейтральними країнами, то проблема залишається відкритою. У 1919 р. Л.Нєманов віднайшов у справах Кредитової канцелярії Гетьманату лише листа московського консула, який повідомляв міністру іноземних справ, що фірма "Ганекук" пропонує випустити для України позику в 200 млн. крб. в обмін на концесії, серед яких, зокрема, значилися й концесії на експлуатацію дніпровських порогів [116, 96]. Наслідків ця пропозиція не мала, однак наявність такого листа може побічно свідчити, що гетьманский уряд не залишав надії і певні зусилля налагодити контакти (зокрема, й у фінансовій сфері) з нейтральними державами, які після закінчення світової війни могли б стати провідниками для України на європейський фінансовий ринок. Звичайно, поки Українська Держава перебувала під фактичною окупацією військ Центральних держав, спроби ці не могли бути активними, а тим паче, плідними. Після завершення ж світової війни Гетьманатові не судилося втриматися внаслідок низки як внутрішніх, так і зовнішніх факторів, а отже й українській державності у такій формації не довелося укладати в наступні роки подібних угод.

У 1918 році на ринок України почали стихійно поступати марки та крони. За Гетьманату курс цих валют було встановлено відповідними угодами між вищевказаними державами і Україною. Однак в листопаді 1918 році, коли виявилася остаточна поразка Центральних країн у війні, курс їхніх валют почав падати. В Міністерстві фінансів одразу ж зреагували на цей факт, розуміючи, що фіксований курс обігу марок та крон може виявитися досить збитковим не лише для населення, але й для держави. З метою запобігти цьому було

вироблено закон, що мав захистити інтереси Державного банку та тримачів німецької і австрійської валюти. *Законопроект про умови обігу на території України германських та австрійських грошових* знаків було представлено міністром фінансів на розгляд уряду 1 листопада 1918 року, який Радою Міністрів було ухвалено [167, 25]. Згідно з законопроектом, марки і крони повинні були прийматися від німецьких та австро-угорських військових приватними особами, державними й приватними закладами лише в сумі до 250 марок і 400 крон для кожної окремої сплати за курсами, що оголосяться міністром фінансів, а прийняття цих валют від приватних осіб взагалі було необов'язковим. Прийняті приватними особами та закладами марки й крони могли бути обміненими на карбованці в установах Держбанку відповідно нововстановленому міністром фінансів курсу. Однак, з невідомих причин такі постанови проекту потім Кабінетом М.Гербеля було відхилено [116, 56].

Втім, все ж таки, 8 листопада 1918 року було зроблено розпорядження про повне припинення обігу крони. Певний час, однак, Державний банк продовжував приймати крони за курсом 45 коп. за крону сумами, що не перевищували 300 крон на одну особу [116, 56]. Що ж стосується ост-рублів, що частково оберталися на прикордонних з окупованими німцями краями, то вони ніколи не були в Україні законним платничим засобом і ніякого законодавчого акту (крім заборони їхнього обігу в Україні від 29 травня 1918 року) українських урядів, що визначав би їхній обіг чи співвідношення до українських грошових знаків, за Гетьманату видано не було.

3.2. Фінансові взаємини з частинами колишньої Російської імперії.

Ми лише в загальних рисах торкнемося переговорів *Російської Радянської Федеративної Соціалістичної Республіки* (РРФСР) з Українською Державою у фінансовому питанні. Причиною тому є їхня незавершеність і безплідність, які не дали жодних практичних результатів у своєму підсумку, а отже є для нас лише побічно цікавими. Берестейський договір примусив Радянську Росію визнати УНР як самостійну державу, звільнити її терен від своїх військ і сісти за стіл переговорів для підписання мирної угоди. 29 квітня 1918 року УНР було повалено внаслідок державного перевороту, вчиненого генералом П.Скоропадським, і тому більшовицькі делегати приступили до переговорів вже з гетьманською делегацією, яка представляла новопосталу Українську Державу. Перш за все, вже 30 травня 1918 року в протоколі переговорів головами делегацій та уповноваженими делегатами було підписано акт про взаємовизнання членів делегацій як представників "обох самостійних і ні од кого незалежних Держав" [272, 53]. Робота делегацій відбувалася в комісіях. Фінансовим боком переговорів з української сторони займалася на чолі з директором Кредитової канцелярії Г.Лерхе Комісія з розрахунків з Великоросією [116, 103].

Українська сторона висунула на розгляд, зокрема, питання про розподіл державного боргу між Україною та рештою частинами колишньої Росії (українці погоджувалися прийняти на себе трохи більше за 5 млрд. руб. від

загального боргу, а також, за умови повернення їм їхньої частки золотого фонду імперії, яка була оцінена у 260 млн. руб. золотом, брали на себе зобов'язання виплати 4 млрд. руб. від загальної суми державного безвідсоткового паперово-грошового боргу колишньої Росії, що була зафіксованою на 7 листопада 1917 року [116, 104]), про розподіл державного майна, про долю приватних банків, відділи яких знаходилися на терені України, про відсоткові папери, що були державними і гарантованими колишніми урядами і які належали українським громадянам (вивезені більшовиками до Росії під час окупації та ті, що зберігалися у російських банківських відділах), про обмеження ввезення рублів в Україну тощо [116, 113].

Розв'язання цих проблем було вже з самого початку переговорів проблематичним через те, що обидві державні формації сповідували не лише різні політичні ідеології, але й цілком протилежні напрямки економіко-фінансового будівництва. Так, якщо гетьманським урядом було взято курс на побудову капіталістичного господарства, визнання приватної власності, ведення політики "дорогих грошей", визнання приватної власності на землю, фабрики, заводи, капітал і необхідність сплачувати державні борги й за відсотковими паперами тощо, то радянський уряд приватної власності не визнавав, анулював державні борги і відсоткові приватні папери, націоналізував банки і підприємства, провадив політику необмеженої емісії грошових знаків... До того ж, у Петрограді просто не визнавали самостійність України, вважаючи ситуацію, що на тоді склалася, тимчасовою, а, одже, з самого початку переговорів ні про які суттєві домовленності з їхнього боку навіть і не планувалося. Більшовицькими делегатами, як згадував С.Шелухін, застосовувалась тактика демагогії, штучних причіпок, проволікань, крутійства [283, 76]. З часом вони припинили переговори, а згодом, як відомо, і взагалі демонтували Брестський договір й розпочали інтервенцію проти України.

Що стосується контактів у сфері фінансів з урядами інших частин колишньої Російської імперії, то вони не встигли набути суттєвих обсягів і багатомірних міждержавних правових угод.

Так, наприклад, між Українською Державою і *Грузинською Демократичною Республікою* взаємний договір було заключено лише 5 грудня 1918 року (підписали: з українського боку – товариш міністра торгу і промисловості С.Бородаєвський; з іншого – представник Грузії В.Тевзая). Щодо фінансового аспекту в договорі зазначалося (Розділ VI, стаття 20) тільки про те, що "для упорядкування відносин фінансових і торкаючихся комунікацій, а також поштових, телеграфних і телефонних зносин між обома договоруючимися Державами мають бути заключені спеціальні згоди" [73 а, 320]. Частково було заторкано питання інших видів фінансові діяльності, а саме зборів митного характеру. З цього приводу у договорі, зокрема, зазначалося:

"Ст. 10. Привозні з території Грузії на Україну і навпаки – з території України на територію Грузії товари є вільні від мита на території, куди товари перевозяться, або звідки вони вивозяться, коли, однак, стороною, яка ввозить

даний товар із території сторони, збирається мито при ввозі в розмірі не меншім, як збирається ввозове мито на ці товари другою договоруючоюся стороною.

Ст. 11. Не рахується митом (ст.10) збір, який може збиратися кожною із договоруючихся сторін при реєстрації вивозних з неї товарів. Розмір згаданого реєстраційного збору установляється аж до перегляду цього питання, з огляду на вказівки практики, в межах не більше 2% вартости вивозного товару" [73 а, 319].

Так само щодо транзиту. Будь-які товари, що перевозилися через територію однієї з сторін для іншої сторони звільнялися "від всякого транзитного мита з тим, однак, що порядок, установлюваний для захисту фіскальних інтересів Держави, через яку товар перевозиться, мусить бути датований" [73 а, 319].

Загалом же, відносто митних взаємостосунків, договором визначалося (для розробки цього питання, а також про укладання між державами митного союзу та детальної розробки митних відносин і про способи реєстрації вивозимих товарів й розміри зборів) скласти змішану комісію з чотирьох членів (по два представника від кожної країни). Змішана Комісія мала вирішувати також "непорозуміння, які можуть виникнути між Україною і Грузією при застосуванні цього питання" [73 а, 320]. За умов, якщо певне питання при розгляді Комісії не набрало б більшості голосів, воно мало вирішуватися або жеребкуванням (за згоди на це її членів), або "шляхом перенесення питання на вирішення третейського суду з відповідним застосуванням правил Гаагської конференції" [73 а, 320].

Втім, між обома країнами все ж вібулася й безпосередня грошова операція. 29 червня 1918 року до військового міністра України звернувся тимчасовий виконуючий обов'язки комісара Грузії в Україні Н.Брегвадзе, який просив "ходатайствовати" перед Радою Міністрів про негайне надання в його розпорядження 50 тис. крб. в рахунок Грузинської республіки для задоволення елементарних потреб громадян Грузії, колишніх вояків на українських фронтах, величезна кількість яких скопичилася в Києві, Харкові і Ростові та для переправки їх на Батьківщину [268]. Вже 15 липня 1918 року до уваги уряду було подано відповідну доповідь міністра, який повідомляв про звернення до нього комісара Грузії і просив підтримати "бувших військово-служачих на Українських фронтах і військово полонених та інвалідів, котрі, дьякуючи анархії, яка панує в Російській совітській Республіці, не мають можливості вернутись до своєї батьківщини і терплять багато від матеріального незабезпечення", при цьому додаючи, що вони "брали участь у минулій війні на Українських фронтах і тим в своїм часі оказали Українській Державі не малу поміч" [267]. Український уряд пішов назустріч проханню Комісара Грузії [187, 16 зв.]), і вже 20 липня 1918 року Гетьман затвердив *Постанову про асигнування в розпорядження військового міністра 50 000 крб. для видачи їх в позику Комісарові Грузії*, в якій також зазначалося, що позика ця надається "за рахунок Грузинської Республіки" в допомогу грузинським громадянам для

повернення їх на Батьківщину [266].[27] Таким чином, Україною було офіційно надано грошову безвідсоткову і безстрокову позику Грузії.

Подібну позику на прохання міністра фінансів у його доповіді 25 листопада 1918 року уряд ухвалив надати й Польщі, але вдвічі більшою сумою. У розпорядження міністра фінансів постановлялося відпустити 1 млн. крб. на видачу безвідсоткової позики надзвичайному посланцю на Україні для надання допомоги польським біженцям [172, 61 зв.]. Грошову позику сумою в 30 млн. крб. просили в України в доповідній, переданій П.Скоропадському особисто, представники Астраханського Крайового уряду. Гетьман передав її на розгляд уряду, який 16 листопада 1918 року постановив: ”Вирішення питання про задоволення прохання Астраханського Крайового Уряду відкласти до вияснення більш підробних даних, що стосуються сутності проблеми)” [170]. Чи мало це прохання подальші наслідки встановити не вдалося, хоча, очевидно, більше до нього уряд не повертався.

Восени 1918 року намітилося зближення України з антибільшовицькими державними утвореннями, що виникли на південному сході європейської частини Росії, зокрема з Доном та Кубанню. Особливо тісними ставали контакти Гетьманату з *Областю Всевеликого війська Донського*, для потреб якого Україною надавалися не лише кошти, але й зброя, цукор та інші товари. П.Скоропадський з цього приводу зазначав: ”В той час Краснов вів енергійну боротьбу з більшовиками, йому необхідні були гроші, а головним чином, спорядження, обмундирування і озброєння набоями. Я вважав, що наш борг і розумна українська політика вимагала від нас всіляко йти йому назустріч. Краснов вів боротьбу виключно з більшовиками, котрі являлися й нашими ворогами” [135, 237].

7 серпня 1918 року було заключено Попередні Угоди (України з Доном). В них, зокрема, передбачалося в найближчий час заключити особливу угоду про: а) вільний транзит; б) про товарообмін; в) про митні взаємини; г) про фінансові взаємовідносини; д) про залізничні й поштово-телеграфні конвенції; е) про змішані комісії по регулюванню питань, що торкаються Донецького басейну з метою збереження господарської єдності його [73 а, 322]. 2-5 вересня 1918 року між країнами було заключено *Тимчасову умову “Про перевіз у простому сполученні пасажирів, багулля та грузів між залізницями Всевеликого Війська Донського й Українською Державою”*, в якому щодо грошових аспектів співробітництва говорилося:

“3. Грошові розрахунки між Українською державою й Всевеликим Військом Донським по перевозам пасажирів, багулля та грузів, а також по взаїмному користуванню вагонами провадиться Українською Державою через Державний Банк у Ростові н[а]/Д[ону] по розлічним рахункам й умовам, особливо виробленим Міністерством тієї й другої Держави” [73 а, 326]. 5 (18) вересня 1918 року в Києві між Україною та Доном було підписано Договір про спільне регулювання питань, що торкаються Донецького басейну. 29 жовтня

[27] Цю постанову згодом було оприлюднено у “Державному вістнику” в зв’язку з чим його редакторові було надіслано (29 липня 1918 р.) відповідне розпорядження [269].

1918 року між цими державними утвореннями було підписано договір про постачання Донській Області 100 тис. пуд. цукру кожного місяця і про постачання Доном Україні вугілля та мастил. Тоді ж для відновлення перевізних операцій між Доном й Україною Радою Міністрів було відкрито кредит на 10 млн. карбованців [116, 113].

Подібну угоду про відновлення перевізних операцій було укладено і з *Кубанським Краєм* [116, 113]. 3/16 листопада 1918 року в Києві між Українською Державою і Кубанським Краєм будо заключено угоду про шляхи сполучення, а також відносно поштово-телеграфних зносин від 1/14 листопада того ж року [73 а, 329-334]. Щодо зазначених угод, то щодо фінансового боку особливого значення набували рішення "Наради з питання про введенні взаємних операцій як банкових, так і по Ощадним Касам між Україною та Кубанню", яке відбулося 13 листопада 1918 року в Києві. У нараді взяли участь: від України – виконуючий обов'язки директора Державного банку В.Ігнатович, директор Українських Ощадних кас К.Білинівський; від Кубані – член Надзвичайної Кубанської місії В.Радіонов та представник Відомства фінансів Кубанського Краю Н.Сирєйщіков. Сторони погодилися відновити взаємні стосунки банків та ощадних кас обох держав. При цьому було вироблено основні положення щодо грошових взаємин (за Д.Дорошенком):

"1. Операції відкриваються знов.

2. Питання про старі перекази залишається відкритим надалі до вияснення сум несплачених переказів.

3) Переказна операція відкривається між містами: Армавіром, Катеринодаром і Єнським на Кубані та Києвом і Одесою, Харковом, Катеринославом і Миколаївим на Україні.

До числа перелічених Українських міст, в які має бути запроваджена переказна операція, представники Кубанського Уряду визнавали бажаним приєднати також міста: Полтаву та Чернігів. Проти сего заперечував представник України В.В.Ігнатович, виходячи з міркувань про незручності чисто технічного характеру, котрі будуть викликатися при розасигнуванні сум між більшим числом закладів Українського [Державного] Банку.

4) Кредит встановлюється 5 мільйонів карбованців і розподіляється по узгодженню.

5) Розрахунок через три місяці і три місяці на покриття сальдо.

6) При перевищенні кредиту до терміну – покриття по отриманні увідомлення.

7) Розрахунки по рахунку кореспондентів безвідсоткові.

8) Питання про валюту при взаємних розрахунках як по Банкових операціям, так і по Ощадним Касам вирішується шляхом узгодження. У дійсний момент курс визначається – 1 карб[ованець] дорівнює 1 рубл[ю]. В подальшому зміни курсу за взаємній згоді.

9) Видача кредитів визнається передчасною.

10) Шифр належить перегляду, причому, у випадкові збереження минулих шифрів, необхідно умовитися лише про зміну способу їхнього застосувань (Бажано одноподібний шифр для Дону та Кубані).

11) Щодо комісійних операцій з векселями та транспортними документами визнається можливим віновити попередній порядок, що практикувався в закладах колишн[ього] Госсударственного Банка.

12) Відновити перекази між Ощадними Касами України та Кубані на загальних підставах, але з обов'язковою попередньою регістрацією їх у Київській Ощадній Касі та Катеринославській при Конторі Госсударственного Банку – за приналежністю з тим, що гранична сума по одному переказі не може перевищувати 5000 карбованців.

13) Ставка для переказів встановлюється в $^{1}/_{5}$%.

14) Допускається прийом на взаємних началах і безкоштовно внесків за книжками Кубанських кас на Україні і зворотньо, з обов'язковою регістрацією у Київській та Катеринодарській Ощадних Касах за приналежністю.

15) Встановлюється прийом страхових премій непрострочених по страхуванням, заключеним на Україні та Кубані, з реєстрацією в Київській та Катеринодарській Ощадних Касах.

16) Рохрахунки здійснюються між Україною та Кубанню по операціям Ощадних Кас на кореспондентських началах у ті ж строки й на тих же підставах, як і по переказах [Держ] Банку з відкриттям кредиту в розмірі п'ятисот тисяч карбованців" [73 а, 334-335].

Одночасно Гетьманом докладалися зусилля (в тому числі й фінансові) для якнайшвидшого формування *добровільчих Північної та Південної армій*, які спільно з донцями та дєнікінцями вели б бойові дії проти Червоної гвардії і стали б заслоном для України до сформування нею власних збройних сил. "Україна широко розкривала двері всім нещасним, давала грошові субсидії всім, хто хотів допомогти у боротьбі з більшовизмом, коли Південна, Астраханська і Північна армії та Дон вимагали мільйони й мільйони і Україна нікому в них не відмовляла", – згадував Гетьман [135, 291]. Більшість з цих "субсидій" надавалися таємно, а тому й сьогодні досить важко встановити їхній справжній обсяг. Збереглися, однак, окремі таємні документи, які підтверджують спогади Гетьмана про широку фінансову підтримку його режимом вищевказаних армій. Так, 19 листопада 1918 року уряд України таємно надає додаткову грошову допомогу для мобільнішого сформування у Пскові Північної армії "на захист Південно-Західної Росії" 3 млн. крб. [214], до яких згодом додається ще стільки ж [215]. Одразу ж після випуску гетьманської "грамоти про федерацію", 15 листопада 1918 року Гетьман затверджує *таємну Постанову Ради Міністрів про асигнування 10 млн. крб. на організацію та на утримання Південної армії*. Ці кошти доручалися міністрові фінансів "для передачи їх Урядові Всевеликого війська Донського" [213]. Взагалі, як видно з проекту держбюджету Української Держави, на сформування і утримання різних армій Гетьманатом було витрачено 46 млн. карбованців [73, 278-280].

Павло Скоропадський пояснював такі кроки тим, що тоді він ”усвідомлював, що для того, щоб Україна мала право на існування, щоб вона мала дійсно світове значення, недостатньо було намагатися захищатися в своїх межах”, він прагнув проводити ”більш широку політику” [135, 306]. І хоча українські соціалістичні кола вважали такі його дії зрадою й були проти допомоги Дону, проти витіснення більшовиків, він залишався переконаним, що на той час ”єдиним, що могло дійсно зацікавити всі країни ENTENTE-и до ідеї України, саме була б боротьба з Радянською Росією далеко за межами України. Тільки це й могло в очах світу і в очах великоросів змирити їх з новою, що народжувалася, українською державністю” [135, 306].

Наприкінці листопада 1918 року, коли ситуація для Гетьманату була вкрай загостреною, уряд, прагнучи послабити тиск повстанців на Київ й наступ більшовиків за ними, а також виграти час для мобілізації власних сил, намагається спонукати до активних дій дєнікінців. Між іншим, П.Скоропадський, незважаючи на те, що, як ним було заявлено на вигнанні, він весь час терпів від А.Дєнікіна ”безобразную травлю” [135, 142] і що політична орієнтація *Добровольчої армії* йому зовсім не підходила через те, що “там проповідувалося повнійше заперечення України” [135, 181], вимушений був погодитися на надання цій армії фінансової допомоги. 27 листопада 1918 року міністр фінансів доповів на засіданні уряду про надходження від Добровольчої армії прохання про асигнування їй 10 млн. крб., на що урядом було постановлено “визнати, що 10.000.000 карбованців можуть бути асигнованими за відомих умов, що огородять інтереси України в її спільній з іншими Державами боротьбі проти більшовиків” [173, 64 зв.]. Крім того, визнавалося за необхідне зібрати у Києві в другій половині грудня 1918 року конференції держав, що федеративно об’єднуються з Росією, і встановити при Добровольчій, Південній та Донській арміях українські представництва для узгодження їхніх дій з українським військом проти Радянської Росії [173, 64-64 зв.]. 30 листопада 1918 року Павло Скоропадський затвердив *Постанову Ради Міністрів про асигнування в розпорядження міністра фінансів 10 млн. крб*. ”для видачі їх Головному Командуванню Добровольчої армії на видатки цієї армії, як безвідсоткову позику” [216].

Не вдаючися до історико-політичної оцінки цих кроків Гетьмана та його уряду, як і до контраверз з приводу полеміки навколо так званого питання ”грамоти про федерацію”, ми лише зазначимо, що вищевказані грошові суми були надані різним білогвардійським урядам (а, отже, небільшовицькій Росії) позичково. Таким чином, їх можна вважати зовнішньо-фінансовим кредитом, який Київ офіційно надав у 1918 році Росії і вони фактично є російським державним боргом Україні й до теперішнього часу.

Міжнародні фінансові угоди Гетьманату не можна оцінювати однозначно, не враховуючи цілого комплексу внутрішньоукраїнських фінансово-економічних і політичних складнощів, що склалися в країні 1918 року, поза міжнародною військово-політичною і соціально-економічною ситуацією. В більшості своїх аспектів ці угоди і позики були кроком, якого вимагали

військово-політичні обставини. Разом з тим відзначимо, що, наприклад, при підписанні фінансових угод з Німеччиною та Австро-Угорщиною урядовці Міністерства фінансів доклали всіх можливих від них зусиль для пом'якшення тиску з боку представників Центральних держав і здобуття окремих вигід українською стороною. Щодо фінансових стосунків Української Держави з частинами колишньої Російської імперії, то вони були зумовлені, перш за все, потребою військово-політичною, яка віддзеркалювала необхідність боротьби з більшовизмом і збереження на той момент української державності взагалі.

РОЗДІЛ 4
РЕФОРМА ГРОШОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ. ПОДАТКИ І УКЛАДАННЯ БЮДЖЕТУ

4.1. Реформа фінансової системи. Вихід України з рубльової зони.

Важливим аспектом фінансового стану в Україні 1918 року були російські рублі, які на той час вільно поступали в український грошовий обіг і залишалися законним платіжним засобом на її терені. Їхнє прирівнення у вартості до карбованця було узаконено в УНР 6 січня 1918 року [37, 91; 78, 35]. Отже, поряд з національними грішми – карбованцем, а потім і гривнею російський рубль, курс якого вже кілька років поспіль нестримно падав, фактично був офіційною грошовою одиницею державної України. Таким чином Центральною Радою було зроблено надзвичайну з економічної точки зору фінансово-політичну помилку.

Світова війна розхитала російську фінансову систему практично до самих підвалин, а революції довершили її руйнування. Маса російських кредитових білетів у обігу з 1 січня 1917 року на 1 січня 1918 року зросла з 9 млрд. 103 млн. руб. до 25 млрд. 461 млн. руб., за 1917 рік у ньому додатково з'явилося нічим не забезпечених грошових знаків ще на 16 млрд. 358 млн. рублів [68, 27]. Девальвація рубля відбувалася чи не щоденно. За підрахунками професора А.Вольського й М.Кривецького від 29 грудня 1917 року загальноросійські державні борги зросли за час війни з 8 млрд. 858 млн. 054 тис. руб. станом на 1 січня 1913 року до 27 млрд. 027 тис. руб. на кінець грудня 1917 року, а нічим не забезпечених паперових грошей було випущено на суму близько 12 мільярдів [190, 25]. Паперово-грошова інфляція призвела до небаченого падіння вартості рубля, який наприкінці грудня 1917 року становив 15 коп. до золотого запасу Госбанку Росії і лише 7 коп. золотом щодо обійнятого шаленою спекуляцією товарного ринку [190, 25].

Вартість рубля падала і на європейському ринку. Так, якщо, наприклад, на Стокгольмському валютному ринку за 100 рублів у січні 1917 року давали 192 шведські крони, то у грудні того ж року їхній паритет становив вже 44 крони, а на 1 січня 1918 року котування чека на рублі взагалі було офіційно припинено [68, 27]. Рівновартісне ж номінальне співвідношення рубля з карбованцем загрожувало падінням української грошової одиниці в гіперінфляційну прірву, до якої її потягне рубль. Вже наприкінці 1917 року А.Вольський і М.Кривецький вищезгаданою доповіддю намагалися переконати провідників УНР, що "для піднесення курсу українських паперових грошей перш за все необхідно відмежувати Україну від припливу російських грошей, курс яких буде, безсумнівно, падати. Україна не буде в силах зупинити падіння рубля" [190, 43]. Можновладці УНР не почули цих попереджень.

Тим часом більшовики, які прийшли до влади в Росії, ще більше активізували через свій Наркомат фінансів політику "дешевих" грошей, тобто було розпочато динамічний випуск нічим не забезпечених паперових грошових знаків у необмеженій кількості. Значна частина цієї грошової маси,

безперешкодно перебуваючи в обігу на українському ринку і нарощуючи свою кількість, підривала українську господарську та фінансову системи й сприяла розкрученню інфляційних процесів. За підрахунками голови установленого при Народному Міністерстві фінансів УНР особливої наради по фінансово-економічним питанням С.І.Соколовського, обсяг проникнення в березні-квітні 1918 року російських грошових знаків в Україну становив 15 млн. рублів на день [116, 42]. Тільки на 1 січня 1918 року вартість золотого довоєнного рубля порівняно з 1 січням 1917 року, згідно з всеросійським індексом статистики, зросла з 2,93 до 20,46 одиниць [76]. Більшовики були переконані, що грошове господарство повинно бути знищене разом з буржуазним ладом в суспільстві.[28]

Перед Україною постала нагальна потреба відмежуватися від загрози гіперінфляційної кризи. Серед вітчизняних економістів дедалі частіше лунали вимоги щодо відмежування українських фінансів від російських. М.Туган-Барановський, наприклад, виступаючи за таке відокремлення у статті ”Неодкладна справа” (Нова Рада. - 1918. - № 133.), зауважував, що цього потребують ”навіть не політичні, а надзвичайної ваги і принуки економічні інтереси українського народу. І отягаючись цим, зволікати, гаяти час – не можна: кожен місяць угайки погіршує становище і все більше утруднює рятунок України од того фінансового провалля, в яке летить совітська Росія”. Свого часу Центральна Рада змушена була поставити навесні 1918 року це питання до обговорення на ІІ засіданні спеціальної фінансово-економічної наради, яку було утворено 12 січня 1917 року [116, 40]. Воно відбулося 14 квітня 1918 року під головуванням С.Соколовського, однак учасники наради так і не винесли остаточного рішення з приводу ставлення до рубля [116, 40-43]. У російському ж обігу з передвоєнних часів до 1 листопада 1917 року сума грошей збільшилася від майже 1 млрд. 600 млн. руб. до 20 млрд. руб., а на травень 1918 року їх було вже близько 40 мільярдів [152, 126]. Альтернативи, крім розриву з рублем, в України, безумовно, не було. Проте урядові УНР розв’язувати проблему вже не судилося.

Вже 10 травня 1918 року міністр фінансів новопроголошеної Української Держави А.Ржепецький на з’їзді кадетської партії у Києві заявив, ”що створити добробут в Україні за теперішніх умов можливо тільки відокремившись від Росії”, вказуючи на стратегічну мету свого відомства, яка заключалася в тім, що ”ми зобов’язані створити свою грошову систему” [89]. Проте розлучення з рублем нова консервативна влада планувала здійснити поступово і планомірно, на цивілізованому рівні. Готуючись до антиросійської валютної реформи, уряд доручив Кредитовій канцелярії підрахувати приблизно загальну кількість рублів, що оберталися в Україні. За її даними, на червень 1918 року в

[28] Так, наприклад, в одній з своїх публікацій тогочасний провідний фахівець фінансової думки більшовицької Росії професор Є.Прєображенскій (Социалистическая революция и финансы // Сборник к 3-му Конгрессу Интернационала. - М.: НКФ, 1921. - С. 21.) таким чином змалював позицію Совітів щодо необмеженого випуску нічим не забезпечених паперових грошових знаків: ”На наш вік паперового обігу математичних величин вистачить, а не вистачить – їх можна вигадати” [35, 27]. При цьому професор передбачав у майбутньому ще й зведення пам'ятника друкарському верстатові, який безмежно друкував гроші, спричиняючи руйнацію буржуазного ладу.

українському ринку перебувало в обігу російських грошових знаків: 500 рубльовок – на суму в 200 млн., 100 руб. – на 110 млн., 50 руб. – на 37 млн., 25 руб. – на 740 млн., 10 і 5 руб. – на суму по 555 млн., 1 та 3 руб. – на 430 мільйонів. З них царських грошей оберталося 3 млрд. 647 млн., думських і кєрєнок – 5 млрд. 800 млн., серій – 1 млрд., а загалом 10 млрд. 447 мільйонів [116, 45].

Сам Гетьман з приводу протирубльової реформи згадував: ”В перший період гетьманства Ржепецький і я намагались якомога швидше відробитися від російських грошей. Пам’ятаю, це передбачалося зробити в середині липня. Операція була надзвичайно складна, позаяк вимагалося накопичити попередньо близько мільярда українських грошей для того, щоб безперешкодно зробити обмін російських грошей на українські” [135, 193-194]. До цього терміну А.Ржепецькому слід було підготувати міністерські структури для спроможності переведення грошової реформи і створення національної фінансової системи: необхідно було підібрати працездатний склад урядовців та дієздатний відомчий апарат, ”без котрого, – за словами П.Скоропадського, – задовільного нічого не можна було провести” [135, 194], створити Державний банк і відновити діяльність його контор та відділів, підготувати на законодавчому рівні до емісії достатню кількість національної валюти, яка б могла замінити необхідну в обігу вилучену грошову масу в рублях тощо. Таку підготовку, на нашу думку, було в основі своїй завершено з закінченням липня 1918 року.

З травня по серпень 1918 року, як видно з попереднього матеріалу нашого дослідження, в гетьманській Україні практично було закладено функціональну, апаратну, кадрову, побутову й адміністративну базу для подальшого налаштування органів фінансового управління країною, що давало можливість з наступного місяця (серпня) приступити й до їхньої розбудови та перших заходів у здійсненні фінансової реформи. Наш висновок певною мірою підтверджує і той факт, що саме наприкінці липня (31 числа), міністрові фінансів було дозволено піти у короткострокову відпустку, а керівництво міністерством тимчасово передавалося його товаришеві Г.Курило [56]. Отже, наведене також свідчить, що на межі липня-серпня 1918 року в Україні було пройдено певний етап формування й структуризації фінансової адміністрації. Ці три місяці існування Української Держави стали й першим періодом створення національної грошової системи за Гетьманату, який став логічним продовженням попереднього – за часів УНР.

Тим часом, влітку 1918 року в періодичних виданнях України з’явилися численні публікації з вимогами унезалежнення національних фінансів від негативного впливу рубля. В тому чи іншому вигляді пропозиції ці висувалися представниками найрізноманітніших верств суспільства. Питання усамостійнення українського фінансового господарства виникло і під час роботи з’їзду Протофісу, який в травні відбувався у Києві. 17-18 травня 1918 року тривали засідання секцій з’їзду. Серед резолюцій були й тези доповідей авторитетів економічної науки тих часів. Так, наприклад, професор Яснопольський з приводу відокремлення української грошової системи від

впливу рубля обмежився лише загальними фразами, що ”для встановлення основ для таких кардинальних питань... необхідно, щоб голос громадсько-економічних сил був попередньо вислуханий Урядом” [145].

Його колега професор Білімович пропонував як міру для упередження напливу рубля з РРФСР, ”встановити на мирних переговорах України з Великоросією, шляхом взаємної угоди, норму подальшого друку російського рубля”, а з питання введення окремої грошової системи висловився, що ”з огляду першочергової важливості, складності і недостатньої розробки питання – передати його у постійно діючий орган Союзу (*Протофісу – П.Г.-Н.*) для можливо спішного його розгляду з доведенням підсумків до відома в Міністерство Фінансів” [146]. Як бачимо, промисловці, банкіри, торговці та наукові мужі, що співчували поглядам діячів Протофісу, в травні 1918 року не виявили якоїсь конкретної позиції до проблеми рубля на українському фінансово-господарському просторі.

Разом з тим, всі усвідомлювали, що це питання вимагає якнайшвидшого вирішення. Так, ”Одесский листок” відзначав, що ”причиною дорожнечі та грошової спекуляції є паперовий потоп грошей. Більшовики продовжують друк грошей у всіх друкарнях Москви. Спекуляція на гроші набере ще більших розмірів, як буде вільний переїзд з Росії. Щоб запобігти повному банкрутству, уряд України мусить вжити відповідних заходів: а) не допустити напливу ”кєрєнок” з півночі; б) усталити курс грошей, які є у обігові” [123]. В свою чергу уманський часопис ”Союз” (Союз. - 1918. - № 13.) вважав, що ”одним з заходів поліпшення становища є утворення на Україні своєї валюти з тим, щоб російські гроші були визнані іноземною валютою і не мали сили обов’язкового грошового знаку”. Надхненник ж створення Україною власної грошової системи М.Туган-Барановський заявив через пресу (Неодкладна справа // Нова Рада. - 1918. - № 133.), що ”це повинність найперша і невідкладна українського фінансового відомства. Воно мусить, не гаючись анітрохе, взятись до реформи української грошової системи й збудувати її на нових основах, порвавши зв’язок між карбованцем і російським рублем”.

В серпні 1918 року прояснилася позиція і великих промисловців та фінансистів, які були об’єднані у Протофісі й загалом своїм дотримувалися проросійських, проте, зрозуміло, антибільшовицьких поглядів. Позицію цю виклав Я.Діманштейн [67]. Зазначивши, ”що поява незалежної української держави зовсім не явилася результатом проникнення у широкі маси населення нової національно-державної ідеї, не явилася результатом об’єктивного історичного процесу”, він стверджував, ”що політичне відокремлення України від Росії є результатом переходу влади в Росії до рук революційної демократії і зокрема до рук більшовиків”, а, отже, ”ніяке об’єднання з Росією немислиме до тієї пори, поки при владі залишається більшовицький уряд” [67, 6]. Виходячи з таких переконань, він пропонував ”наполягати на збереженні всеросійської грошової одиниці, тому рубль повинен залишатися основою нашої грошової одиниці і не може і не повинен бути замінений іншою одиницею, сталість якої не може бути рішуче нічим гарантована” [67, 6].

Передбачаючи подальше падіння курсу рубля до нуля (вказуючи, що вже на той час в Росії друкується понад 150 млн. руб. на добу) і сподіваючись зберегти його відносну вартість в Україні, професор Я.Діманштейн закликав непримиримо боротися з більшовизмом у всіх областях, а отже й з більшовицькими грошовими знаками. Заходами для цього автор пропонував, перш за все, запровадженням "власного українського рубля,[29] за можливості у дрібних купюрах. Для більшовицьких грошей повинно бути встановлено термін, після витоку якого вони повинні втратити право ходіння, причому українська держава має здійснювати протягом цього терміну їхній обмін на український рубль. Стосується це лише до знаків уряду Кєрєнського тисячорубльовоі вартості, 250-рубльової, 40 і 20 рубльової. Для так званих романівських грошей не потребується рішуче ніяких обмежень у праві їхнього ходіння" [67, 6]. Ним пропонувалося протидіяти проникненню більшовицьких рублів в Україну всіма можливими засобами, а товарообмін з Росією мав би бути сконцентрованим виключно в руках держави і зводитися до натурального товарного обміну.

За відмежування від рублів виступила й переважна більшість з'їзду кооперативних інструкторів, що відбувся влітку 1918 року в Києві під головуванням професора М.Туган-Барановського. Незважаючи на те, що частина делегатів доводила тезу про неспроможність усамостійнення національної валюти і фінансової системи за відсутності золотого запасу, більшість підтримала М.Туган-Барановського, який заявив, що теорія необхідності золотого запасу є застарілою, а, отже, розрив з рублем не лише можливий, але й необхідний. З аргументованою доповіддю про необхідність усамостійнення української валюти виступив Л.Бобир-Бухановський, після чого було прийнято рішення активно висловити думку кооператорів [37, 211]. З'їзд просив Управу Українського Центрального Кооперативного комітету (УЦКК) звернутися до уряду з меморандумом про необхідність усамостійнення української валюти [109, 15]. На нараді Управи УЦКК, яку скликав її голова Б.Мартос, крім представників провідних кооперативних установ, були присутніми й відомі тогочасні економісти Л.Яснопольський, С.Остапенко, В.Тимошенко. Думку противників відмежування знову висловив Л.Яснопольський, який стверджував, що в цьому випадку вартість української валюти неодмінно впаде до нуля. Проте кооператори підтримали С.Остапенка, який доводив протилежне. Після наради Управа УЦКК подала до Ради Міністрів відповідний докладно аргументований меморандум про необхідність проголошення українських грошей єдиним платничим засобом в Україні [109, 15].

[29] На нашу думку М.Дмитрієнко та О.Лисенко у своїй статті "Національна валюта України (1918-1919 рр.)" [68, 33] невірно розкрили сенс пропозиції Я.Діманштейна, викладаючи його погляди як прагнення "впровадження українського карбованця". Загально відомо, що на серпень 1918 року карбованець вже давно було запроваджено. Крім того, Я.Діманштейн закликає запровадити конкретно "украинский рубль", як не противагу російському царському рублю, обіг якого ним вважалося за необхідне зберегти, а рублю "революційної демократії... і більшовиків". До того ж, стоячи на проросійській імперській позиції, попередньо сам Я.Діманштейн вказав, що рубль "не может и не должен быть заменен другой единицей" [67, 6].

Нагальну потребу звільнення української фінансової системи з під впливу рубля згодом М.Туган-Барановський пояснював так: ”Справа такого заходу була обумовлена необхідністю, бо у Росії в оберті паперових грошей на суму біля 1 600 млн. рублів перед війною, їх збільшилося на 1 листопада 1917 р. до суми 20 млрд. рублів, а на травень 1918 р. їх стало вже приблизно на 40 млрд. рубл. Інакше кажучи, збільшення кількості грошей за умов не збільшення кількості товарів викликає знецінення їх вартості і, відповідно, підвищення вартості товару. Перекочування цих ”грошей” в Україну загрожувало підняттям у ринку країни цін і одночасно знецінення національної грошової одиниці” [152, 126]. Тим часом, курс царських рублів, що вільно оберталися в Німеччині, як повідомляла 19 червня 1918 року ”Frankfurter Zeitung”, знизився з 1,33 $^{1}/_{2}$ марки до 1,23 марки на 27 травня 1918 року і потім падав майже кожного дня на $^{1}/_{2}$ пфенінга так, що на середину червня 1918 року він складав вже 1,14 марки, а думський рубль котувався ще на 15 пфенінгів нижче [130, 22]. До серпня 1918 року падіння кредитового рубля, наприклад, вартістю 5 руб. золотом досягло приблизно 35 простих рублів [86, 7].

Справа виходу України з рубльової зони виявилася не з легких і вимагала низки послідовних кроків. 27 липня 1918 року Міністерством фінансів було випущено *Обіжник в справі поміщування в %% папери Української Держави всіми кредитовими установами України відрахувань що здійснюються з 1/1 1918 р.* За обіжником, ”відчислення, які робляться з 1/1 1918 року, в свої капітали, які згідно з уставами цих кредитових установ предписувалось держати в Державних або Правительством гарантованих %% паперах, належать поміщати в %% папери Української Держави, а до часу випуска останніх на своїх біжучих рахунках в Державному або приватних банках” [60].

Перешкодити вільному і безперервному проникненню рублів мав за мету *Закон про обмеження ввезення на Україну російських грошових знаків*, підготовлений 23 липня і затверджений 14 серпня 1918 року [116, 194-195]. Законом заборонялося ввезення на її терен 5% зобов’янань і білетів російської Держскарбниці. Ввезення ж в Україну російських державних кредитових білетів і розмінних скарбових знаків допускалося лише сумою не більшою 10 тис. руб. одній особі. Якщо кордон перетинався сім’єю, то її голові дозволялося взяти з собою не більш як 10 тис. руб., а решті членам родини – не більше 2 тис. руб. кожному з умовою, однак, щоб їхня загальна сума не перевищувала 20 тис. руб. одній сім’ї. При перетині ж кордону українськими громадянами їм дозволялося брати з собою російських грошей сумами, що не перевищували зазначені вище, але на одну сім’ю їхня норма становила не більш 100 тис. рублів. При цьому родини, які мали при собі подібні суми, повинні були пред’явити посвідчення від українського консула про те, що ці грошові накопичення є результатом ліквідації майна даної сім’ї [116, 194]. Кожна окрема особа мала право взяти з собою купонів від відсотків російських держпаперів поточних термінів або тих, що витікли, на суму не більшу від 250 руб., а для сімей кількість таких купонів не повинна була перевищувати 500 руб. на кожну родину. У випадку ж, якщо в поштових переказах або

посиланнях, а також у осіб, що перетинали кордон, виявляли зобов'язання або білети російської Держскарбниці, то такі конфісковувалися до прибутку Української Держави. Так само вилучалися російські кредитові білети, купони від російських відсоткових паперів і скарбові розмінні знаки в сумах, що перевищували вищезазначені обмеження [116, 194-195].

Втім, закон цей не дав якихось суттєвих результатів і, перш за все, через прозорість україно-російського кордону, недостатню кількість й розгалуженність мережі митних та кордонних пунктів, які лише почали встановлюватися, а також непідготовленість і недостатню чисельність загонів кордонної охорони. Сучасник тих подій зазначає, що "проникнення російських грошових знаків здійснювалося за двома цілком різними шляхами і причинами: з одного боку, завдяки колосальній різниці в ціні продуктів продовольства на Україні та у Великоросії, відбувалася постійна диффузія, яку не могли зупинити ані гетьманські, ані радянські кордони. Життя брало своє. Якщо пуд цукру на Україні коштував 80 рублів, а через кілька десятків верст ціна його доходила до 400 рублів й вище, то ніякі сили не могли перешкодити продуктам іти з України в Великоросію, а грошам – здійснювати цей шлях у зворотньому напрямкові. Іншим джерелом появи російських грошей була втеча заможніх людей з Радянської Росії на Україну, що особливо підсилилася на початку червня. Ніякі митниці не могли вгледіти за тими десятками мільйонів всякого роду коштовностей, які провозилися законними і напівзаконними засобами" [116, 44].

Восени (жовтень-листопад) 1918 року, крім того, підходили терміни виплати за російськими 5% короткотерміновими облігаціями [37, 219]. Перед урядом виникло питання ставлення до цих "грошей" і сплати відсотків. Ще 3 травня 1918 року [60] Міністерством фінансів було видано постанову, якою встановлювався порядок одержання авансів в рахунок відсотків за паперами цих позик [177]. Згідно з постановою, установам Державного банку, скарбницям і державним ощадним касам дозволялося видавати "під обезпечення паперів, прийнятих іми на хоронення [*тобто на збереження – П.Г.-Н.*] і по другим операціям, безпроцентові аванси в розмірі сум причитаючихся по купонам минулих строків" [177].

Зазначена пільга, як кваліфіковано це рішення законодавчим актом, поширювалася лише на ті папери, які б здавалися вищезгаданим установам не пізніше 1 листопада 1918 року.[30] Такі ж "пільги" розповсюджувалися і на папери, що до зазначеного терміну були здані для зберігання або для інших операцій до приватних закладів, однак в такому випадку Державний банк мав право вимагати передачі йому самих паперів на зберігання. Такі папери підлягали, за умови бажання власника повернути їх, видачі "зо всіма бувшими при них купонами сроків після 1 Вересня 1918 року, при умові уплати сум, получених як-би авансів в рахунок процентів" [177]. Що то були за облігації, можна дізнатися з оголошення Міністерства фінансів від 29 серпня 1918 року, а

[30] Попередньо, як видно з проекту закону, терміном здачі призначалося 15 жовтня 1918 року [177].

саме 5% зобов'язання російської Держскарбниці, які приймалися нарівні з кредитовими білетами до всіх сплат з купонами не пізніше 1 вересня 1918 року: 5% внутрішні позики I і II випусків 1905 року, III випуску 1908 року, 5% позики 1914 і 1915 років, II внутрішня $5^1/_2$% позика 1915 року, військові $5^1/_2$% позики 1914, 1915 і 1916 років та 5% позика волі 1917 року [60]. Основний зміст оголошення містився в реченні, яким повідомлялося, що постанова від 3 травня "зістається всилі, але з огляду на приближення 1-го вересня 1918 року, не обов'язкові до прийому в платежі, як громадянами по-меж ними, так і установами" [60].

28 вересня 1918 року Гетьманом було затверджено *Закон про видачу авансів у рахунок відсотків з паперів тих позик, що випущено або гарантовано колишнім російським урядом* і яким встановлювався порядок їх одержання [61]. Фактично цей закон достеменно дублював постанову Міністерства фінансів від 3 травня 1918 року, з додатком лише останнього (V) пункту, яким вказувалося, що особи, винні в поданні до Держбанку "завідомо неправдивих відомостей про відсоткові папери, які переховуються [*тобто зберігаються – П.Г.-Н.*] в банках", засуджуватимуться до покарання [61]. Пізніше, 25 жовтня 1918 року, П.Скоропадський затвердив ухвалену урядом 19 жовтня [166, 19] *Постанову про зміну п.3 закону від 28 вересня 1918 р.*, якою міністру фінансів надавалося право продовження терміну, зазначеного в законі для заяви Держбанку вищезгаданих паперів, які були прийняті на збереження чи з іншими операціями комерційними банками [64].

Постійний непідконтрольний наплив в Україну подібних короткотермінових зобов'язань російської Держскарбниці змусив уряд вдатися до заходів, що мали за мету перешкодити збільшенню 5% облігацій, які оберталися як платіжний засіб за законом від 4 грудня 1917 року [116, 44]. 2 жовтня 1918 року урядом було схвалено *Законопроект про обов'язкове представлення в установи Держбанку для штемпелювання 5% зобов'язань "Російскаго Государственнаго Казначейства"* [165, 3 зв.]. 4 жовтня 1918 року, після затвердження його Гетьманом, цей проект набув силу закона [275]. З самого заголовку закона зрозуміло, що всі 5% короткотермінові російські облігації підлягали штемпелюванню. Крім того, цим законом скасовувалося право таких облігацій на обіг нарівні з грошовими знаками, хоча й безпосередня їхня чисто облігаційна платнича сила (проштемпельованих) в межах України зберігалася [275].

Закон від 4 жовтня 1918 року доповнило розпорядження міністра фінансів про строк представлення всіх 5% зобов'язань російської Держскарбниці до Державного банку на штемпування, що з'явилося в пресі 16 жовтня того ж року. Розпорядженням зазначалося, що в тих місцевостях, де немає установ Державного банку, названі зобов'язання можуть вноситися до місцевих скарбниць, які мали пересилати їх до належних інституцій Держбанку власним розпорядженням, а "граничним строком для представлення зобовязань до штемпування призначається 15 листопаду 1918 року" [63]. Штемпелюванню підлягали п'ять з восьми облігацій, а саме номіналами в 1 тисячу, 5 тисяч, 10

тисяч, 25 тисяч та 100 тисяч рублів. Облігації в 500 тисяч та 1 мільйон рублів не пропечаткувалися очевидно через те, що термін їхньої виплати вже було закінчено в червні 1918 року [37, 219, 221]. Штемпелювання проводилося Державним банком у Києві та його конторами і відділами у Бахмуті, Бердянську, Вінниці, Єлісаветграді, Житомирі, Катеринославі, Маріуполі, Мелітополі, Одесі, Олександрові, Ромні, Сумах, Харкові, Херсоні та Чернігові [37, 221].

До цього додавалося, що ”зобовязання, які не будуть представлені до 15 листопаду 1918 року, для накладання на них штемпів, до інституцій Державного Банку або не будуть внесені до тогож строку до Скарбниць, не будуть прийматись в платіжі урядовими касами і не будуть обовязковими до обігу між приватними особами” [63]. Таким чином, уряд Гетьмана, крім спроби перешкодити напливу таких 5% зобов’язань з Росії і виводу їх в Україні з грошового обігу, визнавав викуплені своїми громадянами російські облігації власними зобов’язаннями, але на невизначений термін відклав їхнє погашення. Штемпелюванням було й практично здійснено реєстрацію (як засвідчення їхньої дійсності) визнаних ним облігацій і конкретизовано обсяг державного зобов'язання перед вірителями [37, 221].

Наступним кроком планомірно підготовленої реформи грошового обігу став вихід 5 листопада 1918 р. *Закону про надання міністрові фінансів права видавати постанови про обов’язкове пред’явлення до обміну російських кредитових білетів вартістю 250 рублів* [116, 44]. В ту пору зовнішньополітична ситуація в Європі, навколо України, та й у ній самій докорінно мінялася, що дало нове натхнення і певні важелі впливу на владу ”єдінонєдєлімцам”. Сучасник виходу вищевказаного закону згадував, що ”при своїй появі він викликав бурю в усьому російському друці Києва, позаяк він з’явився в момент розгрому Німеччини, появи союзників [*маються на увазі країни Антанти – П.Г.-Н.*] у Румунії, успіхів добровольчої армії, коли всі почали дивитися на Україну, як на П’ємонт у справі відродження Росії” [116, 45]. Тиск посилювався з усіх боків і навіть з боку окремих членів уряду.

Втім, незважаючи на такі обставини, 7 листопада 1918 року уряд, між інших законопроектів, все ж таки ухвалює, за винятком однієї (VI) статті, внесений міністром фінансів проект *Закону про обов’язкове пред’явлення до обміну російських кредитових білетів вартістю 250 рублів* [169, 32], який наступного дня було затверджено Гетьманом [116, 45]. Згідно з вищезгаданим законом, російські грошові знаки вартістю 250 руб. підлягали обміну на інші, ті, ”що мають законне ходіння на території України грошові знаки”, в установах Державного банку, Державної скарбниці, державних ощадкасах та інших закладах, за вказівками міністра фінансів. Крайній термін обміну мав встановити міністр фінансів, після чого рублі цієї вартості ”позбавляються права ходіння на території України і перестають бути обов’язковими до прийому у платежі, як між приватними особами, так і у всіх грошових рахунках скарбниці” [116, 197]. При обміні зберігалася чинність правила про обмін старих кредитових білетів на нові. Порядок обміну, величину суми, вище якої

касами, що його здійснюють, зазначені кредитові білети, не могли бути прийняті до обміну одночасно від однієї особи, мав встановити міністр фінансів. За для здійснення обміну 250-ти рубльових російських кредитових білетів міністрові фінансів було дозволено випускати кредитові білети і знаки Державної скарбниці ”вище встановленої законом листопада 1918 року обмежувальної суми” [116, 197].

7 листопада 1918 року урядом було ухвалено також *Законопроект про надання міністрові фінансів права приймати необхідні на його погляд міри до вилучення з обігу цінностей, що мають хід у якості грошових знаків* [169, 31 зв.-32], який вже наступного дня було затверджено [116, 44]. В остаточному вигляді законопроект 13 листопада 1918 року було затверджено П.Скоропадським як *Постанову про надання міністрові фінансів права робити необхідні, по його міркуванню, заходи до вилучення з обігу тих цінностей, що мають обертання, як грошові знаки* [276]. А.Ржепецький отримав право:

”1) Робити необхідні, по його міркуванню заходи до вилучення з обігу тих цінностей, що мають обертання, як грошові знаки, а саме: а) купонів від облігацій Російських Державних Позик та білетів Російської Державної Скарбниці; б) білетів Російської Державної Скарбниці (серій); в) 5 % короткострокових зобов’язань Російської Державної Скарбниці та г) инших цінностей, що мають обертання, як грошові знаки.

2. Визначати найблизчі умови, порядок і строки зазначеного (п.1) вилучення, з оголошенням про те до загального відому в ”Державному Вістнику.”

3. Щоб здійснити передбачену п.п. 1 та 2 цього закону операцію вилучення, провадити необхідні випуски кредитових білетів та знаків Державної Скарбниці по за передбачену законом 8 листопаду 1918 року граничну суму” [276].

Таким чином, цей закон став черговою ланкою закону від 4 жовтня 1918 року, об’єднаних у плані перетворення національної грошової системи. Цим законом А.Ржепецький отримав можливість заборонити обіг в Україні і вилучити з нього будь-які купони російських позик та білетів російської Державної скарбниці, серій, 5% короткотермінових зобов’язань Російської скарбниці та інших цінних паперів, а також бони, що були випущені різними містами та самоврядуваннями.

Крім того, урядом було вироблено *Закон про припинення ходіння Російських скарбових знаків вартістю 20 і 40 руб*. [*тобто, так званих ”кєрєнок” – П.Г.-Н.*], а також розпорядження міністра фінансів про пред’явлення до штемпелювання кредитових білетів вартістю 1 тисячу рублів, які ще не були затверджені П.Скоропадським і не встигли вступити в дію через швидке падіння Гетьманату [116, 44].

Згідно з цими проектами, скарбові знаки по 20 та 40 руб. мали підлягати обміну на українські грошові знаки до 31 грудня 1918 року з утриманням збору в розмірі 10% номінальної вартості знака, що запропонований до обміну. Збір цей мав стягуватися і при прийнятті вказаних скарбових знаків для платіжу

держкасами і державними кредитовими установами. При обміні зберігало чинність правило обміну старих грошей на нові, а також зберігалося право міністра фінансів встановлювати максимальну межу суми, вище якої зазначені рублі не могли бути обмінені одночасно однією особою. Для здійснення обміну до 31 грудня 1918 року міністрові фінансів передбачалося надати право випуску кредитових білетів і знаків Держскарбниці поза передбаченою законом 12 жовтня 1918 року обмежувальної суми на 2 млрд. 500 млн. карбованців. Закон мав вступити в силу одразу після його затвердження Гетьманом і перевестися телеграфом до виконання міністром фінансів [116, 198]. Що стосується міністерського розпорядження про штемпелювання російських кредитових білетів вартістю 1 тис руб. (зразка 1917 року), то воно було дійовим прикладом використання А.Ржепецьким наданого йому відповідного права вищезгаданим законом від 13 листопада 1918 року.

Порядок їхнього штемпелювання мав бути схожий на правила штемпелювання 5% російських облігацій з відміною лише в тім, що в данному випадку тим, хто приніс свої рублі до штампу, здійснення чого вимагало пересилки, мали видаватися особливі іменні квитанції, з якими їм не пізніше як через два тижні з дня видачі квитанції, поверталися б проштемпельовані кредитові білети. Крайнім терміном для подачі тисяча рубльових грошових знаків до проштемпелювання призначалося 20 грудня 1918 року, з тим, однак, ”що білети, незаштемпельовані до 10 грудня 1918 року перестають, з цього терміну, бути обов’язковими в платіжах між приватними особами і допускаються лише до прийому в платежі і внески в установи Державного Банку, Скарбницях, Державних Ощадних Касах, а також в приватних кредитових закладах” [116, 195]. Після 20 грудня 1918 року непроштемпельовані кредитові білети вартістю в 1 тис. руб. мали бути оголошені недійсними в Україні. Закони ці з невідомих тепер причин не було затверджено Гетьманом.

Не був затверджений і *проект Закону про державну грошову одиницю*. Можна вважати, що головним важілем тут була не лише політика, яка, безумовно в складній ситуації осені 1918 року не могла всебічно не впливати на розвиток державної (в тому числі й фінансової) політики, але й невиконання німцями замовлень щодо видруку української валюти у жовтні-листопаді 1918 року. Необхідність позбавлення російських грошей диктувала, перш за все, економічно-фінансова потреба та доцільність, і здійснити запланований остаточний крок Гетьманові та його урядові довелося б навіть за несприятливих політичних умов, адже вартість довоєнного російського золотого рубля, згідно з всеросійським індексом статистики, падаючи від 1 січня 1917 року по 1 січня 1918 року з 2,93 до 20,46 одиниць, на кінець 1918 року сягнула у знеціненні аж до 164 одиниць [76].

Подібне підтверджується й тим, що 7 листопада 1918 року урядом було ухвалено доповідь міністра фінансів щодо *Закону про дозвіл вільного вивозу з України за кордон російських грошових знаків і цінних паперів* [169, 32], а 2 грудня 1918 року [37, 211, 221] Рада Міністрів схвалила рішення

проштемпелювати всі без винятку російські грошові знаки (облігації, купони, рублі тощо), стосовно чого Міністерству фінансів були надані відповідні доручення і повноваження. Для втілення цих задумів в життя Гетьманату історією вже не було відведено ні можливості, ані часу. Втім, відмітимо, що вищенаведена низка як підготовлених до ухвали Гетьманом, так і втіленими в життя законодавчих актів справді була розумною, добре обміркованою й прорахованою, планомірно підготовленою і необхідною реформою грошової системи України.

4.2. Податкова політика Гетьманату. Створення державного бюджету.

Одним з першочергових завдань будь-якого державного утворення було і залишається досі укладання бюджету країни. Як правило, його зведення містить видатки і прибутки держави, що очікуються наступного бюджетного року, дефіцит між якими кожний уряд намагається звести до мінімуму. Основною часткою бюджетного накопичення є прибутки від державних податкових надходжень, або, мовою економістів, ”відсоток податкового витягу з економіки до бюджету” [99, 10].

До 1917 року 80% території сучасної України були складовою частиною Російської імперії. Отже, на її терені діяло російське фінансове право, чи, конкретніше, фінансові норми загальноімперського законодавства. Не вдаючися до нюансів й розмірів фінансової експлуатації України метрополією, факт якої є незаперечним [20], зауважимо, що аналіз фінансового устрою колишньої Росії (наприклад, перевага надходжень у 1910 році від посередніх податків, що дорівнювали 987,7 млн. руб. над 216,1 млн. руб. прибутків від прямих) свідчить, на думку фахівців, про досить низький його рівень, незважаючи на те, що сама система посередніх податків і монополій виглядала досить струнко [34, 11-12]. Російський поземельний податок мав репартиційний характер і надходження від нього до бюджету були незначними, як далеким від досконалості був і промисловий податок. Лише у 1916 році було запроваджено загально-прибутковий податок, який через швидкий крах імперії не встиг відіграти вагомої ролі у фінансовому житті країни [34, 11-12].

Війна 1914-1917 років та революційний вир остаточно підірвали економічний організм Росії та імперську фінансову систему. Зростав зовнішньо-фінансовий державний борг, державні видатки перевищували загальні прибутки у кілька разів, вартість рубля стрімко падала, в країні зростала інфляція і безконтрольність, система податкових зборів все більше руйнувалася, держава втрачала спроможність їхнього стягнення. Цей процес продовжувався і за влади Тимчасового уряду, в той час як в Україні важілі крайового управління взяла на себе Центральна Рада. Населення ж не прагло самовільно сплачувати податки, розуміючи революційні перетворення і як звільнення від оподаткування взагалі.

Будучи складовою частиною імперії, Україна, а згодом автономна (пізніше федеративна, а надалі й самостійна) до Російської республіки УНР отримала у спадок зразок саме такої, не кращої форми системну організацію

фінансів. Ситуацію ускладнювала й відсутність коштів в урядовому розпорядженні та перенасиченість ними ринку країни при повному паралічі економіки. До того ж, що також доволі важливо, молода українська державність мала в наявності фахівців-урядовців такої ж, не кращої за зразком, імперської фінансової школи, над якими тяжів не менш хибний тип професійного, можливо й підсвідомого, малоросіянства, як і в політичному вимірі пануючий дух автономо-федералізму. Провінція ж взагалі знаходилася у владному вакуумі. Центральній Раді, попри урядовий фінансовий голод, до кінця квітня 1918 року так і не вдалося відновити механізм податкових зборів і створити державний бюджет [27; 28; 116, 156-159]. Отже, гетьманському урядові довелося зіткнутися з цілим нагромадженням фінансових проблем серед яких була й проблема оподаткування.

Перший же уряд П.Скоропадського одразу взявся за налагодження служби податкових зборів. У рефераті, що аналізував його діяльність, з цього приводу, зокрема зазначалося: ”За час революції населення достеменно відвикло від сплати податів та податків. Слабке надходження їх вимогло створення більш твердої організації збору їх, для чого видано закон про скарбових зборчих і розсильних та особливо про волосних зборчих для сільського населення” [163, 27]. Вже в перший місяць існування Гетьманату Малою Радою Міністрів було ухвалено *Законопроект про скарбових зборчих і розсильних* та додаток до *Закону про волосних зборчих* [184, 1 зв.], а відповідний закон регулював порядок призначення та звільнення волосних зборчих, їхню службу і видатки на утримання [219].

В загальному ж статуті, завдання і повноваження волосного зборчика регулювалися ”Правилами о волосном сборщике”, що були 17 червня 1917 року затверджені Тимчасовим урядом, до яких 14 червня 1918 року було приєднано ухвалену Радою Міністрів *Постанову про доповнення ”Правил про волосного збірчика”* [227]. Постановою до вищенаведених правил додавався артикул, в якому зазначалося, що ”в тих податкових районах де волосні зборчі зостались не призначеними тим порядком, який заведено в ”Правилахъ о волосномъ сборщикъ”, впродовж двох місяців після дня Нового Року, Податкові Інспектори представляють обраних ними кандидатів на посади волосних зборчих на затвердження Губерніяльної Земської Управи”, а також, що необхідні кошти на утримання таких зборчих і на їхні поїздки по волостях виділяються губернськими Земськими управами до того часу, допоки ці видатки не будуть затверджені губернськими Земськими зборами [228, 1].

Повноваження ж і діяльність скарбових зборчих та розсильних встановлював закон від 14 червня 1918 рокута додані до нього *Постанова про скарбових зборчих та розсильних на території Української Держави* та *Порядок діяльності скарбових зборчих і податкових розсильних* [228; 229]. Законом наказувалося вищенаведені правові акти ”затвердити і здійснити їх негайно” [228, 1]. Згідно вже згаданої вище постанови, посади таких зборчих і розсильних запроваджувалися ”за для правіжки недоїмок державних податків та зборів в містах і усіх місцевостях, які не підлягають волостним земствам”

[228; 1 зв.]. Таких службовців призначали і звільняли управителі Фінансових палат. В своїй діяльності скарбові зборчі і розсильні повинні були керуватися вказівками управителя Фінансової палати та підлеглих йому податкових інспекторів. Крім того, ”поступаючий на службу скарбовий зборчий повинен внести заставу в 600 карбованців” [228; 1 зв.] і лише в окремих випадках управитель Фінансової палати міг звільнити його від внеску застави, перебираючи тоді на себе грошову відповідальність [228, 1 зв.].

Обов’язками скарбового зборчого було: ”а) виконувати доручення розпорядчих установ про правіжку податків і зборів порядком і способом, які зазначені для кожного податку в законі, а рівно-ж усякого роду другі доручення, котрі стосуються до правіжки податків і зборів; б) приймати гроші від платників податків і зборчих і вчасно здавати їх в належні каси; в) провадити грошові книги і здавати рахунок” [229, 1 зв.]. Скарбові розсильні мали обов’язок допомагати зборчим, ”здавати до рук, кому належить, усякого роду окладні листи, оповістки, оголошення, а також блянки в тім разі, коли достачання блянків встановлено законом з доручення податкових установ і зборчих” [229, 1 зв.]. Грошове утримання службовців визначалося розписом платні скарбовим зборчим і розсильним [230; 231], величина якого залежала від ряду місцевості, рангу посади і пенсійного розряду. Річна ставка, наприклад, зборчого: у місцевості I ряду – 3 тис. 900 крб. (3 тис. 600 крб. – утримання, 600 крб. – канцелярських, 300 крб. – роз’їздних), II ряду – 3 тис. 600 крб., III ряду – 2 тис. 600 крб.; розсильний отримував загалом: I ряду – 2 тис. крб. (1 тис. 800 крб. – утримання, 200 крб. – роз’їздних), II ряду – 1 тис. 600 крб., III ряду – 1 тис. 600 крб. на рік [230].

Бюджетні податкові надходження за Гетьманату налагоджувалися, перш за все, не шляхом їхнього структурного вдосконалення, а в основному підвищенням ставок вже існуючих податків та відновленням системи їхнього збору. Податкова база бюджетних надходжень, як ми побачимо нижче, спиралася в своєму підгрунті на правову базу Російської імперії та республіки часів Тимчасового уряду.

4.2.1. Прості податки.

Першим же кроком у податковій політиці уряду стало підвищення ставок простих податків і сплат. Законом від 25 травня 1918 року було вдвічі підвищено ставки кріпосної оплати [253; 46]. Зокрема, в законі вказувалося: ”Рада Міністрів гадала [*вважала – П.Г.-Н.*]: на підставі артікулів 2 і 31 законів про тимчасовий Державний устрій України, в відміну, доповнення і скасування відповідних законодавчих актів, постановити: Артікул 253 Уставу про Пошлини (Св. Зак. т. V, від 1914 р.) висловити в такій спосіб: арт.253. У всіх взагалі випадках, де на підставі попередніх (232-252) артікулів вимагається кріпосна оплата, вона повинна братися з ціни маєтку, що переходить по акту, чи з суми показаної в акті по шість відсотків незалежно від числа осіб, які беруть участь в утворенні акта” [253]. Пояснював у доповідній уряду необхідність такого кроку А.Ржепецький його потребу ”в цілях підвисшення прибутків

скарбу", додаючи, що "Міністерством Фінансів зараз розробляється законопроект про реформу кріпостної оплати" і "з огляду на те, що вищезгадана праця забере де-який час, я вважаю необхідним, на якийсь час підвисшити негайно ставки кріпостної оплати на 50%" [254].

В червні 1918 року до Ради Міністрів надійшов законопроект, згідно з яким Міністерство внутрішніх справ просило передати стягнення податку з прилюдних вистав та гулянок в його завідування на добродійні потреби, з внесенням податку дл депозитів згаданого міністерства [252, 6]. На цей факт одразу ж з'явилася реакція Міністерства фінансів, яке, в свою чергу, запропонувало уряду власний законопроект і виступило проти передачі цього податку в розпорядження МВС [252]. В пояснювальній записці, доданій до законопроекту, з цього приводу зазначалося: "З таким законопроектом Міністерство Фінансів не може згодитися, позаяк прибуток від показаного податку являється вельми значним і позбавлення тої частини його, котра спадала на долю скарбу, буде вельми значною втратою. Втрата ця збільшується вдвоє, позаяк скарб повинен покривати кошти шкіл і установ бувшого "Въд.[*омства*] Учр.[*режденные*] Имп.[*ератрицей*] Маріи",[31] котрі істнували на кошти відкреслені від податка на користь згаданого відомства. При таких умовах Міністерство Фінансів мусить висловитися проти передачи податку в депозіт М.[*іністерства*] В.[*нутрішніх*] Спр.[*ав*], для того що для наверстання недобора, котрий повинен повстати по затвердженню законопроекта Мін.[*істерства*] Внут.[*рішніх*] Спр.[*ав*], – необхідно буде шукати нові джер[е]ла доходів. З свого боку Міністр.[*ерство*] Фін.[*ансів*] склало свій законопроект про збір зазначеного податку виключно в прибуток скарбу, передачу завідування ним в відомство Департ.[*аменту*] Прост.[*их*] Податків і притягнення для догляду за ними урядовців Податкової Інспекції і Акцизного Надзору. Мета такого законопроекту – збільшити прибуток з того податку" [252, 7]. У власному законопроекті Міністерством фінансів зазначалося, що "існуючий до сього часу догляд міліції не відповідає завданням догляду, що дуже значна сума податку не поступає до скарбу. Доказом сього, – говорилося в записці, – може послужити той факт, що ніяки штрафи за порушення вищенаведеного закону зовсім не поступають" [252, 7].

Міністерство фінансів пропонувало внести деякі додатки і поправки в

[31] Податок на всі платні прилюдні вистави і гулянки вперше було запроваджено законом від 5 травня 1892 року на користь добродійного "Ведомства учрежденного Императрицей Марией". Його обкладанню підлягали всі спектаклі, концерти, бали, маскаради тощо у театрах і цирках, клубах і садах, різні вистави (окрім сільськогосподарських), базари з музикою, приватні музеї (за винятком лекцій, народних читань тощо), перегони, біги, звіринці, тири, каруселі і гойдалки. Такий збір збирався окремими марками, що клеїлися на квитки і поділялися на п'ять розрядів (2, 5, 10, 25 і 50 коп.). Догляд за цим покладався на поліцію, а продаж марок провадився скарбницями. Під час світової війни, законом від 22 листопада 1915 року, було встановлено й тимчасовий військовий податок, який разом із добродійним збором мав надто великий розмір, чим викликав занепад, зокрема, театральної діяльності, а тому вже 30 серпня 1916 року його було зменшено. Половина такого податку поступала до державного скарбу як військовий податок, а інша – на користь "Ведомства учрежденного Императрице Марии", при чому особи, які порушували цей закон, каралися штрафом в розмірі належного збору, що збільшувався у 30 разів [252, 6].

існуючий закон як щодо догляду за його виконанням, так і щодо притягнення до відповідальності його ж порушників. Міністерство внесло в законопроект артикул, який дозволяв би здійснювати й фактичну перевірку квитків та пропонувало запровадити штрафи для порушників, які встановлені за порушення закону про гербову оплату із збільшенням їхнього розміру (справи, які мали розглядати Фінансові палати) до 100 крб. [252, 8]. Наприкінці травня - на початку червня 1918 року законопроект було розглянуто заступниками урядових міністрів, які постановили: ”Законопроект ухвалити з тим, щоб половина поступаючих від зазначеного податку грошей була в рівних частинах призначена на потреби народньої освіти і державного опікування” [184, 2]. 14 червня 1918 року *Закон про оподаткування прилюдних вистав та гулянок* затвердив Гетьман [251]. Ним постановлялося, що ”податок з прилюдних вистав та гулянок і пеня за невиплату податків, що збираються в розмірі, який установлено законом 22 листопаду 1915 року та 30 серпня 1916 року, поступають в прибуток Державної Скарбниці” [251, 2]. Величину цього податку дізнаємося з пояснювальної записки Міністра фінансів, в якій вона зазначена: з квитків, ціною менше 50 коп. – 5 коп., з 50 коп. до 1 крб. – 10 коп., з 1 крб. до 1 крб. 50 коп. – 20 коп., 1 крб. 50 коп. до 2 крб. – 35 коп., з 2 крб. до 3 крб. – 50 коп., з 3 до 4 крб. – 80 коп., з 4 до 5 крб. – 1 крб., з 5 до 8 крб. – 1 крб. 50 коп., з 8 до 10 кр. – 2 крб., з квитків, що коштують більше 10 крб. – $^1/_5$ ціни всього квитка [252, 6].

Законом також затверджувалося, що ”загальне на Україні завідування справами, що стосуються до вищезгаданого податку, належить Міністру Фінансів по Департаменту Простих Податків” [251, 2]. Безпосередньо збір цього податку покладався на Фінансові палати, податкових інспекторів та інших урядовців, що підлягали Фінансовим палатам. При погодженні між управителями Фінансових палат і Акцизних податків, ним могли займатися й урядовці акцизного догляду. Марки для оподаткування мала виготовляти ЕЗДП по замовленню Департамента простих податків [251, 2 зв.]. Доглядачі отримували право безпосередньої перевірки квитків і, у випадкові виявлення порушення вказаного закону, ними складалися відповідні протоколи, які подавалися на розгляд щодо міри оштрафування до місцевих Фінансових палат. ”Постанова Фінансової Палати, – як зазначав §8 закону, – за порушення законів про податок з прилюдних вистав та гулянок в розмірі не більш 200 карбованців лічиться остаточною і виконується владою Фінансової Палати в беззаперечному порядку” [251, 2 зв.]. Втім, покарання могло й перевищувати суму в 200 крб., але як в першому, так і в другому випадках оштрафований міг оскаржити розмір пені у двотижневий термін [251, 2 зв.]. Законом визначалося також доповнити ст.555^3 ”Уложенія о наказаниях” словами: ”карі в цій статті установленій, підлягають особи, винуваті в фальшуванні марок по стяганню державного податку з прилюдних вистав та гулянок” [251, 3].

Підвищилися також ставки гербової оплати. У пояснювальній записці до *Законопроекту про підвищення ставок гербової оплати* [225] з цього приводу говорилося, що на цей крок уряду необхідно піти ”в зв’язку з вишукуванням

коштів для збільшення прибутків скарбу", а тому, "вважаючи на зниження курсу карбованця і на високу заготовчу вартість гербових марок, цінність найменшого знака гербової оплати встановлена законопроектом в 15 коп., замість давніших 5 коп[ійок]" [225, 18]. Відповідно до закону проста гербова сплата підвищувалася від $2^1/_2$ до 5 разів [225, 18]. Ставки також збільшилися: для вексельної оплати – на 50%, для актової оплати, в тому числі і збору з цінних паперів – на 100%, через те, що такий засіб обрахунку їх у відсотковому відношенні до суми актів, усуває вплив різниці грошового курсу на прибуток скарбу від подібного роду зборів [225, 18].

Змінилося обкладання гербовою оплатою і на розписки за грошовими внесками: за розписками в прийомі грошей на поточний рахунок, за розписками, білетами й свідоцтвами на грошові внески на термін і без призначення терміну та на внески на збереження, крім внесків на поточний рахунок [225, 18 зв.]. Підвищено було і суми виплати гербовими марками за домовими актами і документами з 30 крб. до 50 крб., суми гербового штрафу з 30 крб. до 200 крб. На 300% підвищено суми "законної оцінки земель, при чому в тім разі, коли дійсна оцінка землі буде нижча від законної більш ніж на 25%, інтерновані особи мають право клопотатися в Фінансових Палатах про зниження оцінки", при чому пояснювалося, що "підвищення оцінки зроблено через загальне падіння курсу грошей, а значить і відповідає підвищенням цін на землю" [225, 19]. Ціна ж землі в Україні на той час збільшилася втричі [224, 17 зв.]. Законопроект було ухвалено 30 липня, а вступав він у дію з 15 серпня 1918 року [224]. Пізніше, 10 вересня 1918 року, відповідним законом всі ставки гербового збору було підвищено ще у 2 та 3 рази [116, 159].

З 15 серпня 1918 року вступив в дію затверджений 10 серпня того ж року *Закон про зміну, доповнення й скасування деяких артикулів Статуту про паспорти* [56]. Ним, зокрема, визначалося: 1) збирати за бланки свідоцтв на проживання в межах Української Держави їхню заготівельну вартість: а) за паспортні книжки – по 3 крб. за кожну, б) за інші бланки свідоцтв на мешкання – по 50 коп. за кожний виданий бланк; 2) з кожного закордонного паспорту, не обмежуючи чисельності осіб, що у нім зазначені, у кожне півріччя: а) за заготівельну вартість паспортної книжки – 5 крб., б) за виданий паспорт – 20 крб.; 3) скасувати артикул 179, примітки 1, 2 артикулів 200 і 201 та артикул 203 Статуту про паспорти (Св. Зак., т.XIV по продовженні 1913 р.) [56]. Закон вводився в дію з 15 серпня 1918 року [56].

Законом від 23 серпня 1918 року було підвищено ставки оплати за страхування майна та встановлено пені за невчасну або неповну виплату їх. Зокрема законом встановлювалося: "... з 15 серпня 1918 року розмір оплати зі страхування майна збільнити вдвоє з тим, щоб по страхуваннях, де ця оплата через таке підвищення складатиме більш од сорока відсотків по полісу, оплата виправлялася лише в розмірі сорока відсотків премії", до чого додавалася примітка, що "до 15 серпня 1918 року страхова оплата виправляється в розмірі, який встановлено законом від 4 жовтня 1914 року ("Собр. Узак. и Расп. Прав." 1914 року арт.2870)" [58]. За невчасне або неповне внесення оплати

наказувалося нараховувати пеню в 1% на місяць з невиплаченої суми, рахуючи неповний місяць за повний. Що стосувалося представників страхових товариств, правління яких знаходилися за межами України, то вони повинні були ”внести в місцеві Скарбниці не пізніш від 1 вересня 1918 року всі суми, котрі одержані ними як страхові або гербові оплати по страхуваннях, складених на майно, що знаходиться в межах України, і які суми ще не відіслані ними до місця перебування Правлінь Страхових Товариств” [58].

30 серпня 1918 року П.Скоропадським було затверджено *Закон про доповнення, відновлення й відміну деяких постанов про прості податки* (Статуту про прості податки Св. зак. Рос. имп., т. V, вид. 1914 р.) [60]. Згідно з цим законом, податок з нерухомого майна в містах, посадах та містечках визначено збирати в розмірі 8% з середнього чистого прибутку зазначеного майна протягом 1918-1919 років, з якого $^{7}/_{8}$ прибутку перераховувалося до Держскарбниці, а $^{1}/_{8}$ – місцевим самоврядуванням. На 1918-1919 роки на 50% підвищувалися оклади основного промислового податку на торгівельні підприємства I, II і III розрядів та на промислові I-IV розрядів, на ярмаркові підприємства і на пароплави, а також на особисті промислові заняття експедиторів, біржових маклерів і біржових нотарів. Податково стягувалося також: за свідоцтва купецького стану, що обиралися на 1918-1919 роки: I гільдії – 100 крб., II гільдії – 40 крб. до прибутку Держскарбниці; за промислові свідоцтва (1918-1919 рр.) – ”встановлені в земські і міські прибутки і на губерніяльні земські повинності оплатки, а також і всякі інші місцеві оплатки з ціни промислових свідоцтв без збільшення такої на 50%” та ”місцеві оплатки з сословних свідоцтв купецького стану виправляти з вартости цих свідоцтв: по першій гільдії – в сімдесять пять карбованців і по другій гільдії – в тридцять карбованців” [60].

Податок з капіталу для підприємств, що були зобов’язані публічною звітністю, встановлювався: для тих, чий чистий прибуток не перевищував 3% від основного капіталу – 15 коп., а решті – 20 коп. з кожної повної сотні крб. основного капіталу підприємства. Цей розмір податку з капіталу, а також ставки відсоткового збору з прибутку підприємств, які були зобов’язані оголошувати свої звіти, наказувалося ”затримувати, на протязі 1918 і 1919 років, в півтораразовому розмірі, але з тим, щоб ставки відсоткового збору не перевищували тридцяти відсотків з прибутку зазначених підприємств” [60]. Підвищення ставок обкладання промисловості (основного промислового податку – на 50%, а додаткового з підзвітних підприємств – на 150% [34, 20]) викликало негайну реакцію з боку промислових кіл, які одразу ж почали заявляти з цього приводу протести урядові Ф.Лизогуба. На початку вересня 1918 року делегація від ”Протофісу”, ”Суозіфу”, ”Гірноз’їзду”, Товариства цукрозаводчиків і Союзу купців розпочала домагатися зниження податку на приріст прибутків. В підсумку, уряд поступився вимогам промисловців, які, до того ж, були однією з головних підпорок гетьманського режиму, і, поряд з встановленням окремих пільг, зменшив податкові ставки для підзвітних підприємств – до 75%, а для непідзвітних – до 40% від прибутку [116, 159].

Законом від 30 серпня 1918 року скасовувалися підвищені розміри відчислень на сплату вартості майна, що було встановлено законом від 13 травня 1916 року, і які з 1 січня 1918 року поверталися до розцінок 1914 року [60].

З 1 вересня 1918 року було збільшено платню по поштово-телеграфному відомству за пломби та сургуч для приватних цінних пакунків і листів: за пломби – 20 коп., за печатку – 15 коп. [62], а наприкінці листопада 1918 року ще раз підвищено (після збільшення його на 100% Цетральною Радою і обкладання телефонних апаратів податком в 25 крб. [116, 157]) й поштово-телеграфний тариф [34, 20]. Відповідним законом від 10 вересня 1918 року було піднято в півтора рази стягнення з грошових капіталів, а саме з 20 до 30 коп. зі 100 крб. на кожне півріччя [116, 159]. Постановою, що була затверджена 30 вересня 1918 року [61; 243], міністрові торгу і промисловості було дозволено ”для поповнення збитків Державної Монополії торгу Донецьким мінеральним паливом, а також для покриття витрат по розпреділенню палива”, встановити попудовий збір не більш 20 коп. з пуда вугілля й антрациту і не більш 30 коп. з пуда кокру й брикетів. З цієї суми $^{3}/_{4}$ збору зараховувалося до фонду для поповнення збитків по дермонополії, а $^{1}/_{4}$ – в розпорядження Головноуповноваженого по паливу для ”поповнення витрат по утриманню інституцій, котрі відають розпреділенням палива” [61; 243].

Постановою від 20 жовтня 1918 року було змінено артикул 82 Статуту про подохідний податок, що був затверджений 6 квітня 1916 року, про термін на подання в участкові по подоходному податку Присутствія заяв. В ній зазначалося, що іноземці, які прибули в країну 1918 року і набули українського підданства, на підставі закону від 2 липня 1918 року про громадянство Української Держави, у випадкові придбання помешкання, одержання служби чи заробітків, або переведення промислів чи інших робіт, які дають їм дохід, повинні були в місячний термін з для оприлюдження вказаної постанови ”подати безпосередньо в місцеві участкові по подохідному податку Присутствія, або через скарбниці, земські міські, купецькі, міщанські та ремесницькі управи або через волосні управи заяви про той дохід, якого сподіваються за цей рік, а також зазначити час, коли саме вони прибули на Україну” [64]. Якщо ж такі особи прибули в Україну після оголошення цієї постанови, то такий термін їм продовжувався до 1 грудня 1918 року, а господарі осель, які здали свої приміщення прибулим особам, зобов’язані були, якщо останні поселилися до оприлюднення вказаної постанови, протягом місяця заявити про них в місцеві участкові з подохідного податку Присутствія, якщо після – протягом тижня [64].

Чи не найважче було отримати подохідний податок з робітництва. Як зазначалося в *Обіжникові № 2 міністра праці в справі прибуткового податку* від 8 серпня 1918 року, у його відомство часто надходили скарги від Міністерства фінансів про те, ”що робітники того чи иншого району ухиляються від подачи до районних по подоходовому податкові присутствій заяв про свої прибутки за 1917 р., гадаючи, що подоходовий податок встановлено виключно для заможньої кляси населення і що робітників він не

торкається” [63; 195]. При цьому міністр праці наголошував, що зарплатня є тим же прибутком і що всі, хто заробляє більше 1 тис. крб. на рік, повинні подати відповідні заяви до встановлених законом місць. Невиконання цієї вимоги загрожувало порушникам штрафом до 300 крб., а податковий догляд був ”обов’язан правити невиплачений податок за п’ять років” [63; 195].

На початку листопада 1918 року в Міністерстві фінансів, як сказано у пояснювальній записці А.Ржепецького, ”з огляду на те, що Україна визнана самостійною і незалежною Державою, ...виникають питання про порядок обкладання доходовим і промисловим податками чужоземних акційних суспільств [*товариств – П.Г.-Н.*] і компаній[,] і чужоземних суспільств взаємного забезпечення (у тому числі і тих із встановлених в бувшій Державі Російській суспільств і компаній, управління яких знаходяться по-за межами Української Держави), які проводять операції як за кордоном, так і в межах Української держави” [242]. Саме такі компанії та товариства, як зазначали у фінансовому відомстві України, фактично належали тоді до найбільш великих платників прибуткового й промислового податків, але на практиці уникали цих сплат завдяки відсутності основних правових норм, які б встановлювали порядок їхнього податкового обкладання в Україні. Міністр фінансів наголошує, що саме тому ”виникає необхідність негайного видання особливого закону, який обовязав би зазначені суспільства [*товариства – П.Г.-Н.*] і компанії, для притягнення їх до обкладання зазначеними податками, змінити відповідним робом порядок складання ними звітів і балянсів по операціям, які провадяться в межах Української Держави і виділити за-для переведення цих операцій визначену частину належних до них капіталів” [242].

Виходячи з подібних міркувань, 19 листопада 1918 року Гетьманом було затверджено *Закон про порядок оподаткування державним промисловим і подохідним податками іноземних товариств і компаній* [239], в якому, в першу чергу, зазначалося: ”Обов’язати чужоземні акційні товариства і компанії, а також і чужоземні товариства обопільного страхування, які провадять свої операції як на Україні, так і за кордоном, в тому числі і ті з утворених в бувшій Російській Державі товариств і компаній, яких правління знаходяться по-за межами України, щоб вони виділили на 1-ше січня 1919 року з основних капіталів визначені суми для провадження операцій в межах Української Держави” [239, 1].

Закон зобов’язував вказані товариства і компанії в зазначений ним термін подати до відповідних участкових Присутствій з подоходного податку та Фінансових палат як окремі звіти і баланси по операціям, що здійснюються ними в Україні, так і загальні звіти й баланси взагалі з усіх операцій. До часу ж, поки цими товариствами та компаніями не будуть виділені з основних капіталів визначені суми для провадження операцій в межах України, вони підлягали оподаткуванню подохідним і промисловим податками як підприємства, що не зобов’язані публічною підзвітністю [239, 1]. Останній розділ закону завершував документ таким: ”Оподаткування державним промисловим і подохідним податками визначених... товариств і компаній... провадиться, починаючи з 1918

окладного року” [239, 1 зв.]. Немає сумнівів, що закон цей не було втілено життя з причин далеко не фінансово-економічних. Здійснити подібне, коли столиця України знаходилася в оточені повсталих її ж громадян, було практично неможливо. Як неможливо було вже стягнути належний з колишнього Персидського Шаха подохідний податок, з доповіддю про який 6 грудня 1918 року виступив перед урядом міністр фінансів і з приводу чого Рада Міністрів ухвалила: ”Належний з б[*увшого*] Персидського Шаха подохідний податок за минулий час скласти” [175, 80 зв.]. Бо сама вона вже перебувала в передсмертній агонії, а через вісім днів Гетьманат перестане існувати.

Що стосується простих податків, то підвищення їхніх ставок на фоні загального подорожчання всіх продуктів і товарів за час війни та революції виглядає не лише виправдано, а й досить скромно. До того ж, кошти від них поступали до Держскарбниці в надзвичайно мізерній кількості (порівняно з видатками і потребами країни) внаслідок розладу економічного життя, недосконалості податкової структури, відсутності жорсткого і постійного державного контролю, що давало можливість досить легко приховувати прибутки. Ось яку картину надходжень від простих податків змальовує сучасник тієї доби і дослідник українських фінансів: ”Надходження від прямих податків відігравали вкрай незначну ролю в прибутковому бюджеті української скарбниці. Навіть подоходний податок, не говорячи вже про інші, вносився дуже туго; поземельний податок майже не надходив; промисловий податок теж надходив погано і, в решті решт, надходження по деяким податкам обраховувалися сотнями тисяч карбованців, тоді як видатки обраховувалися сотнями мільйонів” [116, 160]. Проте, не слід забувати, в якому стані успадкував податкову систему Гетьманат після світової війни, революцій, навали більшовизму і господарювання Центральної Ради, та й, власне, про те, що проіснував він ледь більше півроку в надзвичайно важкій, неоднозначній і суперечливій внутрішній та зовнішній соціально-політичній, економічній і воєнній ситуації.

4.2.2. Посередні податки.

З самого початку утворення гетьманського уряду ним першочергово було звернено увагу на налагодження збору посередніх податків. Причиною тому було те, що державі необхідно було якомога швидше отримати кошти до бюджету та урядової скарбниці, а такий різновид оподаткування припадав, у першу чергу, на предмети першої необхідності і продукти масового споживання, від сплати за які було практично неможливо ухилитися. Вже 8 травня 1918 року на урядовому засіданні були розглянуті питання, які були внесені міністрами до негайного вирішення. По Міністерству фінансів негайними були визнані: ”про негайне підвищення цін на цукор, про введеня цукрової монополії, про введення винокурення міляса і про підвищення цін на дріж[д]жі” [164]. Першочерговим тут слід було поставити цукрову монополію.

Продаж українського цукру ще за царських часів давав вагомі прибутки до імперської скарбниці [28, 358]. 7 травня 1918 року в Україні було

запроваджено державну монополію на продаж цукру [48]. Для переведення в життя закону про цукрову монополію урядом було виділено Міністерству фінансів кредит у 140 млн. крб., який було цілком використано для розрахунку з цукрозаводчиками [179, 18 зв.]. Тоді ж було підвищено (на зміну примітки до §11 закону Тимчасового уряду про цукрову монополію від 14 вересня 1917 року) постійні і продажні монопольні ціни на цукор, що вводилися з 15 травня 1918 року [48] і які було піднято майже вдвічі [28, 358-359]. Зокрема, було встановлено: для цукрового піску – від 37 крб. 20 коп. до 60 крб. та від 40 до 80 крб. – для рафінаду за пуд. Крім того, законом зазначалося: ”скарбовий цукор продавати без карток, надавши право Міністрові фінансів організувати цей продаж в населених пунктах і містах на комісійних умовах, а також з скарбових скарбниць, плян же розподілу складається Міністром продовольчих справ по згоді з Міністром фінансів” [48].

Державна цукрова монополія зобов’язувала державу й до допомоги цукровиробникам. Вже 30 травня 1918 року було затверджено *Закон про цукрову промисловість*, згідно з яким вона кредитувалася у формі заліку векселів цукрозаводчиків, що були доповнені бланками Міністерства продовольства. Крім того, стаття 13-та закону гарантувала прийом виробленого заводами цукру за період 1918-1919 років до скарбниці за цінами не нижчими його собівартості [116, 179], що на той час було досить прогресивним урядовим кроком і безперечно підтримувало вітчизняних виробників.

Гетьманом було затверджено й *Закон про фінансування посівів буряка* [179, 20]. Державою в підтримку цукрових заводів було виділено кредит на перші два терміни до викопки в розмірі 700 крб. на десятину, що з огляду на площу засіву (яка передбачалася у 300 тис. дес.) складало 210 млн. крб. На ці кошти було бланковано векселі цукрозаводчиків, а їхнє кредитування здійснювали Державний (у розмірі 70 млн. крб.) та приватні банки (у розмірі 140 млн. крб.). Відсоток по заліку векселів було встановлено в 7% річних для Державного банку, для приватних банків – у 8% при 6-місячних векселях та 8,5% для 9-місячних [116, 180]. Цей крок у підтриманні цукрової промисловості схвально відзначався і в рефераті-аналізі діяльності уряду Ф.Лизогуба [163, 27]. Втім, векселів було зараховано не так вже й багато, на суму близько 195 млн. крб.: Держбанком на суму близько 64 млн. крб., приватними банками – на близько 131 млн. крб. Це, властиво, пояснюється здійсненням заводчиками більш вигіднішого нелегального фінансування шляхом вільного продажу цукру чи через ніби-то німецькі реквізиції, які, проте, здійснювалися за попередньою умовою між окупантами та господарями цукроварень тощо [116, 180].

14 червня 1918 року затверджено *Закон про забезпечення цукрових заводів буряками врожаю 1918 року* [222; 49; 77, 13-15], який мав доповнити виданий 27 травня того ж року *Закон про право на врожай 1918 року* [221; 46; 77, 9-11]. Ним касувалися ”умови про приставку буряків, які було складено земельними Комітетами чи другими організаціями після видання III Універсалу” [222, 7 зв.], а основний його зміст відображав § 1: ”врожай буряків, посіяних на власних землях цукрових заводів, чи ними арендованих, незалежно від підстав, на

котрих посів переведено, являється власністю відповідних цукрових заводів" [222, 7].

Постановою від 26 червня 1918 року знову підвищено ціни на цукор (попереднє підвищення встановлювалося відповідним законом від 7 травня 1918 року): для цукру-піску – від 37 крб. 20 коп. до 80 крб. і від 40 крб. до 94 крб. для рафінаду за пуд [51]. Такий крок було здійснено на вимогу міністра фінансів, який у записці до Ради Міністрів так пояснював його необхідність: "В дійсний же час, коли ціни на всі предмети першої необхідності сильно зросли, звичайно зростають і ціни на цукор, який населення залюбки купляє без карток у приватних торгівців по 2-3 карбованця за фунт. З огляду на те, що може явитися необхідність призначити монопольні ціни на цукор пісок та рафінад вище меж, встановлених Радою Міністрів [згідно з *Законом про підвищення постійних і продажних монопольних цін на цукор* від 7 травня 1918 року, продажну монопольну ціну за фунт цукру було встановлено: на цукор-пісок – 1 крб. 20 коп. і на рафінад – 1 крб. 80 коп. [48] – *П.Г.-Н.*], я вважав би ці межі підвищити, щоби я мав свого часу можливість скористатися цим для підвищення продажних цін на цукор" [234]. Невдовзі цю можливість А.Ржепецьким було використано – з 1 липня 1918 року ціни були доведені до 80-100 крб. за пуд, а з 1 вересня 1918 р., у зв'язку з загальним підвищенням цін, необхідністю наповнення бюджету тощо, їх було підвищено до 100-120 крб. за пуд [116, 173].[32] З цього приводу слід зауважити, що в тогочасній Україні поряд з монопольними цінами діяли й вільні (ринкові) ціни, які на цукор завжди були на 30-40 крб. вищими від державних [116, 174]. Таким чином, підвищуючи монопольні ціни, влада прагнула лише наблизити їх до ринкових.

На початку вересня 1918 року розглядалися також питання про ухвалення законів про зміну ставок акцизу з вина, спирту, горілчаних виробів та сивушних масел, про відміну загального безакцизного відрахунку та встановлення граничних втрат при охороненні (збереженні) спирту, котрі звільняються від оплати акцизом, про доповнення установи про скарбовий продаж цукру, за яким, зокрема, передбачалося дозволити приватним особам провозити через кордон до 5 фунтів цукру на кожну особу [246]. З метою підтримки цукрової промисловості 2 серпня 1918 року було затверджено *Закон про відкриття Міністерству продовольства кредиту в сумі 280 млн. крб. в рахунок кошторису цукрової промисловості* з метою допомогти цукроварним заводам покрити заборгованості Державному та приватним банкам, недоїмки акцизу, земського і гербового збору тощо [87, 8]. Зазначена заборгованість, як повідомлялося урядові Міністерством продовольства, на той час складала 285 млн. 448 тис. 099 крб., з яких: борг по фінансуванню (без %% за просрочку) – 225 млн. 464 тис. 226 крб., недобір акцизу – 57 млн. 329 тис. 621 крб., земського збору – 2 млн. 372 тис. 134 крб. і гербового збору – 282 тис. 118 карбованців [179, 19]. Передбачалося, що ця позика "ще більше облегшить цукрову промисловість і дасть їй можливість стати на ноги після перенесених нею в ланці інших галузей

[32] Додамо, що Директорією УНР незадовго до приходу Радянської влади в Україні ціни на цукор було підвищено до 120-140 крб. за пуд [116, 173-174].

промисловості економічних потрясінь” [163, 27 зв.].

Кредит було відпущено й міністрові землеробства для придбання насіння і на видачу позик селекційним станціям та насіннєвим господарствам на роботи по засіву плантацій [163, 27 зв.]. Законом від 23 серпня 1918 року міністрові фінансів надавалося ”право знижати розмір пені з власників цукроварень з суми всієї недоплати акцизу за цукор, яка лічиться на кожнім власникові цукроварні, до 1% на місяць з цієї суми, але лише в виключних випадках, з умовою, щоб акциз, вкупі з пенею, належав затриманню з власників цукроварень з перших платежів, належних їм за цукор” [58]. 4 жовтня 1918 року набрав чинності *Закон про деякі зміни та доповнення до існуючих законів про продаж цукру* [220; 62], який регулював правила виробництва й продажу цукру, встановлював більш жорсткий правовий контроль над його виробництвом тощо. Наприкінці Гетьманату, коли Київ перебував в оточенні повстанців, 3 грудня 1918 року урядом на таємному засіданні було ухвалено внесений А.Ржепецьким (очевидно, також таємний) *Законопроект про вилучення з обігу на ринку цукру вільного продажу* [174, 73], який однак вже не встиг увійти в дію.

Цукрова монополія дала найбільше прибутків (понад $^1/_3$ всіх надходжень) до бюджету країни – 354 млн. 926 тис. 041 крб. 64 коп., тобто виручку з $^1/_3$-тьої (приблизно з 4 млн. 900 тис. пудів) випущеного на ринки країни цукру [116, 189]. Цифри ці не можна вважати вдалими, адже за бюджетом очікувалося отримати прибутків від скарбової цукрової операції 1 млрд. 321 млн. 479 тис. крб. [73, 278; 37, 170]. Отже, можна підсумувати, що здійснення цукрової монополії не було налагоджено достатньою мірою та не дало очікуваних результатів як з фіскального, так і з господарського боку зору. Провина ця, втім, лягає зовсім не на Міністерство фінансів. На думку дослідників, у підсумку, подібне сталося ”завдяки цілковитій негосподарности Міністерства Харчових Справ, яке провадило цукрові операції”, і які дали дефіцит у 32 млн. карбованців [34, 20].

Значну долю прибутків уряд сподівався отримати й від винокурної (горілчаної) монополії. Вже 9 травня 1918 року було прийнято *Закон про дозвіл винокурення з кормової патоки* з травня поточного року, за яким (згідно з уставом про акцизні податки) без дозволу, проте, виробляти викурене вино у продаж до ухвалення відповідного на те закону було заборонено [48]. В країні були великі запаси кормової патоки, яку урядом передбачалося використати у винокурній сфері, а тому спеціальним циркуляром від 30 травня 1918 року й було заборонено її вивезення [116, 160]. *Винокурну монополію* було запроваджено 31 липня 1918 року [34, 20].

Урядова законодавча праця в цьому напрямку не обмежилася єдиною монополізацією. Ще до її запровадження Малою урядовою Радою на початку липня 1918 року [186] було розглянуто законопроект про надання йому права розпорядження всією годівляною патокою. Проект було ухвалено з долученням: ”доповнити ст. 2-гу вказівкою, що Міністр Фінансів по згоді з Міністром Продовольчих Справ має визначити умовини та порядок предоставління в роспорядження Міністра Продовольчих Справ частини

продукту для годівляних потреб" [186, 11]. Рада Міністрів ухвалила *Постанову про надання міністрові фінансів права розпорядження всією чорною годівляною патокою*, а 6 серпня 1918 року її затвердив Гетьман [55]. А.Ржепецькому надавалися повноваження встановлювати умови й порядок придбання такої патоки державою у цукровиробників та використовувати її для потреб винокурення і частково, після узгодження з міністром продовольства, для кормових. Крім того, міністрові також визначалося "прийняти до свого розпорядження для вироблення потрібного для казенної горілчаної операції спірту всю чорну годівляну патоку як ту, що зісталась від цукрової кампанії 1917-1918 року, так саме й ту, що належатиме до вступу від цукрової кампанії 1917-1918 року" [55].

Згідно з планом, що був вироблений в Міністерстві фінансів, передбачалося викурити до 1 січня 1919 року 4 млн. 900 тис. відер спирту. З них для внутрішнього споживання планувалося випустити не більше 4 млн. відер 40^0 вина, відпуск якого мав відбуватися за картками дорослому населенню віком від 18 років по $^1/_{20}$ відра (тобто, по 1 пляшці) на місяць [116, 160]. Продажна ціна вина встановлювалась у 200 крб. за відро або 10 крб. за пляшку, в зв'язку з чим передбачалося на 1 січня 1919 року отримати чистого прибутку від винокуренної монополії 528 млн. крб. При уьому всі готові запаси приватного спирту повинні були бути передані державі за такими цінами: ректифікований спирт І гатунку – 10 крб. за відро 40^0 спирту, сирий спирт – 8 крб. за відро, спирт ІІІ гатунку, що принагідний для денатурату – 6 крб. за відро [116, 161].

В середині серпня 1918 року Малою Радою Міністрів було ухвалено для втілення в життя з 1 вересня поточного року *Законопроект про звільнення від акцизних та митних податків виноградового вина, що привозиться з-за кордону християнськими церквами та монастирями для релігійної мети* [188, 27], а на наступному засіданні (на початку вересня 1918 року) нею були схвалені: проект *Закону про реквізицію шкляного посуду, корків та смоли, необхідних для потреб скарбової горілчаної монополії* та *Законопроект про заснування при Міністерстві фінансів Ради по справах скарбових монополій* [189, 30 зв.]. Додамо принагідно, що крім цих законопроектів, Малою Радою Міністрів було також ухвалено проект *Закону про встановлення патентного податку з місць виготовлення й продажу квасу, овочевої води, морсів, штучних мінеральних вод та інших безалкогольних напоїв*, до якого, зокрема, додавалося, "б) що заклади, котрі відкриваються у другому півріччі, підлягають податку в розмірі половини річної вартости, і в) що з 1918 р. усі заклади платять патентний податок в розмірі половини річної вартости" [189, 30 зв.].[33] Чи були вищезазначені законопроекти переведені в життя невідомо. Втім реально вступити в дію вони, з огляду на подальші історичні події, напевно не встигли.

---

[33] Проти ухвалення цього законопроекту висловився лише представник Міністерства народного здоров'я, "позаяк зменьшення ціни безалкогольних напоїв з'являється значним засобом у боротьбі з алкоголізмом" [189, 30 зв.].

Тим часом, як згадував Павло Скоропадський, державна монополія на винокурення ”почала давати значний дохід” [135, 194]. За кілька місяців на жовтень 1918 року (включно) прибутки від винокуренної монополії склали 87 млн. 602 тис. 600 карбованців [116, 161]. Щоправда, і в цій монополії прибуткові перспективи ще були попереду, адже за бюджетом вони мали б становити 350 млн. 900 тис. крб. валового доходу [73, 278]. Відзначаючи в аналізі-рефераті політику уряду, тогочасний експерт зазначав, що запровадження винокурної монополії дозволило не лише збільшити державні прибутки, але й дало ”можливість боротися з безпорядочним винокуренням, що наблюдається в дійсний час у широких розмірах на селі” [163, 26 зв.].

Щодо інших посередніх податків, то, як вже зазначалося вище, ще 8 травня 1918 року серед питань, які необхідно було винести до негайного урядового розгляду, було й питання про підвищення цін на дріжджі [164]. Того ж дня до уваги Ради Міністрів Міністерством фінансів було подано пояснювальну записку до *Законопроекту про підвищення акцизу на згнічені дріжджі*, в якій ним пропонувалося підвищити вищевказаний акцизний збір вдвічі, а саме: на дріжджі вітчизняного виготовлення – до 80 коп., на імпортні – до 1 крб. 20 коп. за фунт [260, 3 зв.].

Такого підвищення вимагало саме життя. Останній раз вказаний акциз було підвищено за часів царату (6 вересня 1915 року) з 32 до 40 коп. за фунт дріжджів внутрішнього виробу, і з 40 до 60 коп. – з закордонного. При цьому, до світової війни продажні ціни (включно з акцизом) не перевищували 60 коп. за фунт, тобто, якщо продукт оцінювався у 28 коп. за фунт, то накладалося акцизу в 32 коп., що складало 114% його вартості [260, 3]. Таке співвідношення вважалося нормою тому, що за загальноприйнятим принципом акциз з предметів, що ним обкладалися зазвичай складав до 120% їхньої вартості в залежності від життєвості та ступеня розвитку промисловості, яка ці продукти виробляє.

На 1918 рік, однак, продажні ціни на згнічені дріжджі піднялися до 2 крб. 40 коп. – 3 крб. за фунт на заводах, а в роздрібній торгівлі – до ще більшого рівня. Таким чином, на травень 1918 року акцизний збір, що досі зберігався на рівні 1915 року, складав лише 15-18% вартості продукта і був надзвичайно низьким, через що держава несла вагомі збитки й факт чого виніс на порядок денний необхідність його підвищення [260, 3]. При цьому міністерський доповідач зазначав, що ”за бажання дотримати загальноприйняте відсоткове співвідношення акцизу на дріж[д]жі і вартість самого продукту у розмірі... до 120% довелося б підняти акциз на дріжжі до 2-3 крб. на фунт. Обставина ця настільки б вздорожчала цей загальновживаний і необхідний предмет, що він став би недоступним для більшої частини населення. Тому визнаючи, що дійсні високі на дріж[д]жі ціни є явище тимчасове, що викликане обставинами моменту і що із зміною цих обставин вони значно впадуть, вважаю однак, що у данному випадкові акциз на дріж[д]жі необхідно підвищити, але принцип вирахунку його дещо змінити” [260, 3 зв.]. При цьому зазначалося, що в 1917 році акциз з гнічених дріжджів дав скарбниці близько 6 млн. руб. і що міри

підвищення акцизу, які щойно пропонувалися Міністерством фінансів, до кінця року дозволять отримати бюджетного прибутку на зайвих 3-4 мільйони [260, 3 зв.]. На початку червня 1918 року відповідний законопроект було розглянуто і схвалено Малою Радою Міністрів [182; 185], а 29 червня 1918 року *Закон про збільшення акцизу на згнічені дріжджі*, який втілювався в життя з 1 липня 1918 року, було затверджено Гетьманом [259; 52]. Як і пропонувалося Міністерством фінансів, акцизні збори на згнічені дріжджі було підвищено: для продукції вітчизняного виготовлення – до 80 коп. за фунт, для іноземних дріжджів – до 1 крб. 20 коп. за фунт [259; 52].

За Гетьманату було підвищено й норми зборів з інших видів посередніх податків. 26 червня 1918 року було затверджено *Постанову про збільшення акцизу з сірників і патентного збору з сірникових фабрик* [205; 51]. Нова величина зборів запроваджувалася з 1 липня 1918 року, як і скасовувалося обмеження продажної ціни на запалки (сірники), що було введено законом від 15 вересня 1915 року [205, 2; 51]. При цьому цілком слушно виникає питання в необхідності такого кроку і яким чином це збільшення акцизного збору вплинуло на сірникові ціни, а внаслідок останнього й на купівельну спроможність населення. Обгрунтовану відповідь на нього дає пояснювальна записка міністра фінансів до вказаного законопроекту, що була подана до відома уряду [206]. До 1914 року, як пояснюється в записці, акциз на запалки складав не менше 50% продажної вартості, наприклад, пакунка, що містив до 75 сірників. З 1914 року цей акцизний збір було підвищено вдвічі, а у 1915 році його було доведено до 1,2 коп. за пакунок. Однак, після двох російських революцій ціни на сірники значно зросли, в той час як податок з них залишився незмінним. Такий розвиток подій призвів до того, що, якщо на початку 1917 року акцизний збір складав 60% продажної вартості сірників, то на червень 1918 року він становив лише близько 6% від тієї ж вартості [206, 3]. З вищенаведеного стає зрозумілим необхідність підвищення акцизу. Нововстановлене підняття податкового збору не завдавало удару виробникам, продавцям і споживачам сірників, проте мало суттєво збільшити державні бюджетові прибутки.

Постановою уряду від 26 червня 1918 року акциз з сірників на пачку, наприклад на 75 сірників, було піднято від 1,2 коп. до 3 коп., що складало лише 15% її продажної вартості, на відміну від колишніх 60%, і не могло призвести до збільшення цін на них. Держава ж очікувала отримати від збору нового акцизу 20 млн. крб. загального прибутку на рік [206, 3 зв.]. Щодо ставки патенту з сірникових фабрик, то він, порівняно з 1914 роком, зріс у 6 разів і склав: для фабрик з ручними станками – 300 крб. замість 50 крб., для фабрик з використанням кінної сили – 600 крб. замість 100 крб. і для фабрик, що працювали на паровій енергії – 900 крб. замість 150 крб. попереднього податкового стягнення [206, 4]. Однак очікуваного прибутку повністю стягнути не вдалося (ще не було достатньою мірою налагоджено систему податкових зборів, що, очевидно, не дозволило зібрати його повною мірою, та й Гетьманат,

власне, існував менше року) і до бюджету поступило лише 12 млн. 7 тис. крб. сірникового прибутку [73, 278; 37, 170].

Того ж таки 26 червня 1918 року було затверджено й ідентичну попередній *Постанову про підвищення акцизу з папіросних гільз і покраяного (порізаного) папіросового паперу, стягнення податку з фабрик і майстерень, які виготовляють цей папір* [207; 51]. Вперше, як пояснював урядові міністр фінансів [208], подібний акциз в Російській імперії було встановлено у 1909 році (зі 100 гільз збиралося 2 коп., з книжки папіросного паперу, а це не більше 50 листів, – пів копійки), який було подвоєно в 1914 році. Тоді його ставка складала відповідно 25-33% та 10-12,5% від їхньої продажної ціни. На червень же 1918 року "завдяки" інфляції і збільшенню цін вона автоматично знизилася до 4% продажної вартості. [208, 4]. Нове підвищення (в три рази) мало дати державній скарбниці з 30 млн. сотень гільз акцизу на 3 млн. крб., а з 40 млн. книжок папіросного паперу – акцизу на 800 тис. карбованців. Крім того, регламентація виробництва дозволила вже на той час притягнути до акцизування $^{1}/_{2}$ виробництва папіросового паперу, що уникав досі оподаткування, а отже, приймаючи це до уваги і також й те, що нове обкладання збільшено втричі, акцизу з розрізного паперу очікувалося отримати на суму до 4 млн. 800 тис. крб. на рік [208, 6 зв.]. Вартість патентного збору з гільзових фабрик оцінювалася на 35 тис. крб. та з майстерень для розрізу паперу – на 48 тис. крб., тобто разом патентного збору очікувалося отримати на суму 83 тисяч карбованців. Загальна ж сума прибутків від такого податкового обкладання, до часу виходу постанови, становила 2 млн. 6 тис. крб., нові ж його ставки обіцяли дати до бюджету країни 7 млн. 883 тис. крб. на рік [208, 6 зв.]. В дійсності ж бюджет отримав прибутку від цигаркових гільз та розрізаного цигаркового паперу на суму в 4 млн. 614 тис. карбованців [73, 278; 37, 170].

За лаштунками Міністерства фінансів готувалася й пропозиція щодо розширення суб'єктів накладання посереднього податку (у вигляді акцизу) і його підвищення для вже підпорядкованих урядом його сплаті галузей народного господарства. Міркування з цього приводу було викладено Раді Міністрів у пояснювальній записці міністра фінансів від 30 липня 1918 року до запропонованого ним проекту *Закону про підвищення патентного збору з місць вироблення і продажу предметів, обкладених акцизом* [223]. Перш за все передбачалося встановити замість 5-ти лише 3 розряда місцевостей, з яких до I розряду належали б Київ, Одеса, Харків та Катеринослав, до II-го – всі решта міст, а також деякі великі посадні торгово-промислові містечкові поселення і до III-го – інші місцевості. При цьому всі заводи, фабрики та заклади, що виробляли предмети обкладені акцизом, передбачалося розділити на дві категорії: I) винокуренні, ректифікаційні, цукробурякові, рафінадні заводи і тютюнові фабрики, які виробляли продукти або з фіксованими цінами (як-от тютюн), або ті, що складали предмети скарбових монополій (як-от спирт чи цукор) [223, 1]. Ці виробництва, крім патентного збору, несли всі додаткові стягнення (як-то промисловий, подохідний та інші податки), що вираховувалися досить точно, адже продукти, які ними вироблялися не лише

знаходилися на обліку по скарбовим книгам, але й вартість їхня була конкретно встановленою. А отже, прибутки цих підприємств не вислизують від обкладання. В зв'язку з цим, підвищення патентного збору з таких виробничих закладів, на думку Міністерства фінансів, "не відповідало б необхідності, а тому таковий запропоновано підвищити тільки вдвічи" [223, 1 зв.].

До другої категорії відносилися всі решта заводів, фабрик і закладів, які виробляли предмети обкладені акцизом, ринкова вартість яких коливалася в залежності від попиту та пропозиції, спекуляції та цілої низки інших причин, що давали підприємцям можливість вільно підвищувати ціни і отримувати прибутки, що не піддаються ніякому контролю. З огляду на це патентний збір з таких підприємств пропонувалося підвищити в 10 разів [223, 1 зв.]. Разом з тим, передбачалося запровадити патентні збори з закладів, що до того часу були його позбавлені, і що виробляли продукцію, обкладену акцизом. Серед них підприємства, що виготовляли виноградні вина, і заклади, які використовували у своєму виробництві винний спирт (заводи геленових та інших складних фармацептичних препаратів), заводи, що виробляли духи-парфуми (їх було віднесено до особливого типу як тих, що виготовляли предмети розкоші) з виділенням таких з типу лакових і політурних заводів, до яких вони раніше належали.

До типу заводів, що виробляють духи-парфуми, пропонувалося перекваліфікувати і заводи (що раніше не обкладалися патентним збором), які виготовляли зі спирту мило та інші парфумні вироби [223, 1 зв.]. Для горілчаних та спиртоочищувальних заводів, а також тих, що виробляли родзинкове вино, передбачалося запровадити поділ за розрядами місцевостей, через те, що "вигода від продажу виготовлених виробів не зменьшується в залежності від місцевосці їх виробу, а навпаки підвищується, позаяк витрати виробництва і робітничі руки у невеликих містах дешевше, ніж в крупних центрах" [223, 2]. Щодо ставок патентного збору з торгових закладів, які продавали вироби і були обкладені акцизом, то їх передбачалося підвищити вдвічі, в п'ять і в десять разів в залежності від роду закладу, умов місцевості, кількості збуту, який очікувався, та існуючих цін. Удвічі підвищувався збір (I категорія) з дрібних підприємств, яким виборка патенту потрібна була не з фіскальною метою, а за для реєстрації та більш надійного контролю; до II категорії, з підвищенням збору в 5 разів, було віднесено підприємства з середніми обігами, які не могли б витримати більш сильного обкладання; до III-ої (із збільшенням патентної ставки в 10 разів) – найбільш вигідні підприємства, які давали їхнім господарям значні бариші, що вислизували від обкладання податками, і не були обтяжливими для підприємств, на які ці податки накладалися [223, 2].

Новий поділ місцевості країни на патентні розряди мало бути здійснено з 1 січня 1919 року, а "до того часу, – зазначалося у записці міністра, – підвищений патентний збір повинен стягуватися відповідно до існуючого поділу місцевостей на розряди" [223, 2-2 зв.]. В середині серпня 1918 року закон розглянула Мала Рада Міністрів, яка одноголосно (за винятком

представника Міністерства народного здоров'я, який "залишився при окремій думці, гадаючи не встановляти патентного податку з закладів, виробляючих галенові й інші складні фармацептичні препарати з спирту") постановила: "Законопроект ухвалити та провадити до життя з 1-го вересня ц[ього] р[оку]" [188, 26 зв.], а 22 серпня 1918 року його було вже прийнято [223, 1].

Як бачимо, Міністерство фінансів шукало нові шляхи отримання бюджетних коштів, що не зашкодили б ні населенню, ні підприємцям, ані самій державі. Звичайно ж, за умов, що склалися на тоді в Україні, шляхи ці вимушено (але виправдано для державності, яка но ставала на власні ноги) вели уряд у напрямку підвищення податкових ставок, що, однак, не могло суттєво "вдарити по кишенях" пересічного громадянина.

За Гетьманату підвищено було й ставки інших посередніх податків, зокрема, акцизу на пиво, бібулу, нафтові продукти. Останній акциз, як висловився один з дослідників, "дав сміхотворну суму в 120 тис. карбованців,[34] що знов таки, пояснюється тим, що внаслідок розладнання транспорту та відсутності яких би то не було зносин з бакинським нафтовим районом керосину в приватному продажі на Україні не було" [116, 162]. Було встановлено акциз на виноградне вино та чай, який через відсутність його в Україні дав державі лише 1 млн. 207 тис. крб. прибутку [116, 162].

6 вересня 1918 року міністр земельних справ В.Колокольцов запропонував з 13 вересня 1918 року встановити нові норми відсоткового збору з промислової худоби [245]. Міністр зазначав, що "відсотковий збір, який до сього часу збірається не може лічитися нормальним. Норми його були встановлені тоді, коли вартість худоби була у десять раз менше істнуючих зараз цін" [245, 4]. Таке підвищення необхідне, наголошував В.Колокольцов, і з огляду на скрутний фінансовий стан держави, до того ж за нього висловилися майже всі самоврядування України [245, 4 зв.]. 24 вересня 1918 року було затверджено *Постанову про встановлення нових норм відсоткового збору з промислової худоби та птиці*, які додавалися до вказаного законодавчого акту і запроваджувалися з 13 вересня 1918 року терміном на один рік [244].

Значно підвищено було й акциз на тютюн. В Україні того часу під тютюновими посівами було 50 тис. десятин землі, з яких переважав тютюн низького гатунку – $^{3}/_{4}$ його складав простий махорковий [135, 289]. 15 жовтня 1918 року урядовцями Міністерства фінансів було підготовлено пояснювальну записку з приводу необхідності зміни акцизу продажних цін на тютюн та вироби з нього [235]. 23 жовтня 1918 року А.Ржепецький дав свою згоду на подання її з відповідним законопроектом голові Ради Міністрів для урядового розгляду [235, 5]. Наголошуючи на необхідності зміни акцизної ставки і продажної ціни, Міністерство фінансів зазначало, що попередні їхні межі, встановлені Центральною Радою 24 березня 1918 року, не відповідають сучасній тарифній вартості тютюну, гільз і різних матеріалів, що використовуються при виробленні тютюну та цигарок. До того ж, існуючі

[34] Д.Дорошенко в бюджетовому зведенні Української Держави за 1918 рік подає суму в 150 тис. карбованців [73, 278].

ставки вже не відповідали також й вартості робітничих рук, які за останній час зросли настільки, що продаж вказаних виробів за призначеними цінами не покриває зроблених витрат, ”і фабриканти, без явного збитку для себе, не можуть відпускати товар не лише з встановленою знижкою, а навіть й по повній межовій ціні” [235, 5]. Таким чином, говорилося в записці, подальше застосування вказаного тарифу загрожує закриттю низки тютюнових фабрик з очевидним падінням скарбового прибутку від акцизу і з залишенням без зарплатні численного шару працівників, що обслуговують цю галузь промисловості, а одже, необхідним є його підвищення [235, 5].

З метою встановлення дійсної собівартості тютюну та тютюнових виробів, Департаментом неокладних зборів через Акцизний нагляд було зібрано 26 вересня 1918 року на фабриках, а потім (4 жовтня) під головуванням заступника міністра фінансів та за участю тютюнових фабрикантів особливі наради, на яких розглядалися ці свідчення і було вироблено нові граничні продажні ціни. При цьому було визнано за необхідне тютюн ”Бакун і Швіцент”, які раніше випускалися під махорочною бандеролею, виокремити в особливу групу, з призначенням на них окремого акцизу та окремої ціни з причини, що ”за останній час ціни на ці тютюни сильно зросли і обкладати їх акцизом нарівні з махоркою є вже ненормальним” [235, 5 зв.]. На підставі зібраних матеріалів вартість одного пуду жовтого тютюну було визначено у 340 крб., його переробки – в 119 крб. (загалом – 459 крб.); вартість ”Бакуна і Швіцента” – в 76 крб. 94 коп., обробки – в 47 крб. 07 коп. (в готовому вигляді – в 124 крб. 01 коп.), махорки – в 51 крб. 85 коп., її обробки – в 47 крб. 07 коп. (загалом – 98 крб. 92 коп.). Відсоток на обіговий капітал було прийнято в 6%, підприємницький прибуток – 5%, а знижку, яку фабриканти повинні були надавати торговельникам з цінової межі, призначено від 20% до 11%. Відповідно, старі ставки акцизу, що складали 90-110% вартості тютюну, були змінені й встановлені: для вищого гатунку – 100%, середнього – 90% і нижчого – 80% від їхньої вартості [235, 5 зв.]. При визначенні вартості готових цигарок приймалося на увагу, що на тисячу штук цигарок вживається в середньому $1\,^{1}/_{4}$ фунту тютюну і саме на цю кількість й було вираховано відповідний акциз з тютюну та гільз з додатком вартості робіт і матеріалів. Таке обчислення істотно різнилося від раніше прийнятого, коли акциз на тютюн у цигарках накладався у великих розмірах проти встановленого для цього гатунку тютюну, якщо він вживався до цигарок. Цей обрахунок було зроблено з метою збільшення виробництва цигарок і уникнення вигід від купівлі окремо цигарок і гільз [235, 5 зв.-6].

На підставі нових обрахунків, акциз для вищих гатунків тютюну та цигарок було підвищено до 100%, а для середніх і нижчих від 30% до 50%. Ставку акцизу та межу продажних цін сигар і цигарок було підвищено, відносно ставок 1917 року, втричі. При цьому середня ставка акцизу за таких розцінок склала досить поважну суму – 407 крб. 20 коп. з пуда. Шляхом такого підвищення Міністерство фінансів очікувало ”дати скарбниці за рік зайвих 120.000.000 карбованців” [235, 6]. До законопроекту додавався *Тариф акцизу*

та граничних цін на тютюн та тютюнові вироби [233] у вигляді таблиці зі шпальтами назви виробів і їхніх гатунків, висоти акцизу та найвищих продажних цін з акцизом. На своєму засіданні 18 листопада 1918 року Кабінет Міністрів ухвалив відповідний законопроект [235, 5], а 25 листопада 1918 року *Закон про зміну ставок акцизу й граничних цін на тютюн та тютюнові вироби* затвердив П.Скоропадський [232]. Акциз та вища межа продажних цін на тютюн і тютюнові вироби вказувалися у доданому до закону вищезгаданому тарифі [232, 1]. Кількість тютюну та цигарок третіх гатунків, які вироблялися на кожній фабриці протягом року, не повинна була бути меншою: для паливного тютюну ІІІ гатунку А – 8% від загальної кількості тютюну всіх гатунків, що були вироблені фабрикою за цей час; для тютюну ІІІ гатунку Б – 32%, для цигарок ІІІ гатунку А – 18%, для цигарок ІІІ гатунку Б – 27% від загальної кількості цигарок всіх гатунків, що були вироблені фабрикою за цей-же час [232, 1].

Тютюнові ж фабрики, які не виконували такої вимоги, втрачали право одержання патенту на наступний рік. При цьому зазначалося, що міністр фінансів мав право звільнити деяких фабрикантів від вищевказаних вимог щодо кількості вироблення тютюну та цигарок третіх гатунків, ”коли перепонами до того явилися причини, які не могли бути передбачені, абож усунені фабрикантами” [232, 1]. Крім того, законом вказувалося, що коли у вазі листяного тютюну, що перевозиться, а також при загальній ревізії фабрик та комор виявиться нестача, яка перевищує розмір припущеної усушки, тоді з виробника стягуватиметься: за нестачу махорки – по 80 крб. з пуда, за бракуючий ”Бакун і Швіцент” – по 96 крб. з пуда і за нестачу тютюну всіх інших гатунків по 408 крб. з пуда [232, 1]. Таким чином, акциз на тютюн зазнав чи не найбільшого зростання і був доведений до 250-532 крб. на пуд жовтого тютюну і до 25 крб. 60 коп.-64 крб. на пуд махорки [116, 161].

Тютюновий акциз дав до бюджету держави по жовтень 1918 року переважну суму посередніх податків (не враховуючи прибутків від цукрової та винокуренної монополій), а саме 148 млн. 380 тис. крб. з 180 млн. 591 тис. крб. загальнопосередніх надходжень. Разом з тим відмітимо, що за бюджетом тютюнового прибутку очікувалося отримати на 200 млн. 686 тис. крб. державного доходу, а загалом від посередніх податків – 468 млн. 946 тис. 762 карбованці [73, 278; 37, 170]. З огляду на вищенаведене можна дійти висновку, що й посередні податки, незважаючи на помісячне збільшення їхнього надходження до бюджету, були недостатнім джерелом накопичення скарбових коштів державою. Причиною цьому можна вважати ще до кінця неналагоджену оптимальну систему оподаткування, загальний економічний занепад, з якого країна щойно почала вибиратися, товарний голод, політичну дестабілізацію, що особливо зросла восени 1918 року, інфляційні процеси, які виявились наприкінці літа-початку осені, і, звичайно, факт самого нетривалого існування Гетьманату.

4.2.3. Створення митної служби і кордонної охорони Української Держави (Гетьманату) 1918 року.

Митна політика є однією з найважливіших складових державної фінансово-податкової та економічної політики. Мито – це фінансово-економічний інструмент захисту внутрішньої торгівлі і окремих галузей економіки від конкуренції іноземних товарів, сприяння прогресу вітчизняної промисловості та протекціоністського впливу на розвиток національної торгівлі, засіб боротьби за ринки збуту, сфери впливу, демпінгу. Митом є грошові збори, що стягуються відповідними державними органами при виконанні ними певних функцій в сумах, передбачених законодавством даної країни. Такі збори поділяються на митні та внутрішньодержавні. Митне мито є державним грошовим збором з транзитних товарів, а також з тих, що ввозяться, вивозяться, майна, цінностей, які пропускаються через кордон країни під контролем митного відомства.

Мито завжди використовувалося й як один з економічних регуляторів ціноствореня на світовому ринку. Виступаючи в якості додаткового податку, що збільшує ціни товарів на імпорт, митні збори знижують конкурентноздатність цих товарів і таким чином сприяють зростанню норми прибутку окремих галузей національної економіки. Таким чином мито є одним з важелів економічної, а отже й національної, безпеки держави. Забезпеченням його отримання, як правило виступають митні установи держави.

За часів існування УНР Центральної Ради в 1917 році митні установи на території України підпорядковувалися в основному петроградському Міністерству фінансів. Так, після Лютневої революції в Росії Департамент митних зборів підпорядковувався російському Міністерству фінансів, комісарами по якому Постановою Тимчасового комітету членів Госсударственної Думи від 28 лютого 1917 року призначалися члени Госдуми І.Титов та В.Виноградов [113 а, 28-29]. Під їхнім же контролем, наприклад, знаходилася й Харківська митниця. Внаслідок революційних подій митні установи в українських губерніях були повністю дезорганізованими і на практиці починають переходити до відання Департаменту митних зборів Народного Міністерства фінансів УНР лише з приходом на терени України після Берестейського договору австро-німецьких військ та відновлення влади Центральної Ради у березні-квітні 1918 року. Проте на налагодження їхньої роботи в республіканського уряду України часу не залишалося, позаяк наприкінці квітня 1918 року УНР припинить своє існування.

З переворотом 29 квітня 1918 року в Києві і приходом внаслідок цього до влади генерала Павла Скоропадського Українську Народну Республіку було повалено, а її законодавчий представницький орган – Центральну Раду, яка складалася з представників партій та організацій переважно соціалістичного спрямування, розпущено. На зміну УНР було проголошено про утворення Української Держави у формі Гетьманату П.Скоропадського, який обійняв в країні диктаторські повноваження. Із зміною влади змінився й курс державного

розвитку України. Гетьман прагнув збудувати потужну капіталістичну державу з розвинутим господарством, сильним військом, високою культурою тощо.

Серед намагань П.Скоропадського було і прагнення об'єднати в межах своєї держави всі етнографічні українські землі від Сяну і Бугу на заході до Кубані і Дону на сході, від Дунаю і Прута на півдні до Лісної й Березини та Іпуті, Сейму й Осколу на півночі. В коло погляду української національної соборницької політики увійшли Бесарабія і Стародубщина, Гомельщина і Кубань, Берестейщина і Білгородщина, Холмщина і Крим, Підляшшя і Рильщина, Полісся і Буковина, Галичина і Донщина. Про далекоглядні плани щодо розширення кордонів України її керівництвом було офіційно заявлено вже 25 травня 1918 року, коли затвердженим Гетьманом і ухваленим Радою Міністрів *Законом про тимчасове розповсюдження Української Державної Влади* постановлялося: "1. У разі прилучення до Української Держави зі стратегічних або инших причин нових територій, на них негайно тимчасово розповсюджується чинність Української Державної Влади і всіх законів і постанов її" [47].

Згідно ст.2 Берестейського договору кордони України встановлювалися такими, які існували між Австро-Угорською монархією і Росією перед вибухом світової війни, а далі на північ від Тарнограду [нині Польща] загально по лінії Білгорай – Щебрешин [нині Польща] – Красностав – Пугачів – Радин – Межиріччe – Сарнаки – Мельник – Високо-Литовськ [нині Білорусь] – Каменець-Литовськ [нині Білорусь] – Пружани [нині Білорусь] – Вигоновське Озеро [нині Росія].

Кубанська Рада розглядала питання входження до складу України, але тимчасово змушена була відкласти цей акт на майбутнє. В свою чергу П.Скоропадським передбачалося відправити до Кубані навіть українські збройні підрозділи. Розглядалося й питання широкої автономії з Україною і Всевеликим військом Донським. 8 серпня 1918 року Українська Держава і Військо Донське уклали договір за яким кордон між ними проліг "колишньою адміністративною межею, яка ділила Україну від прежньої Області війська Донського, цеб-то межею цієї області й Катеринославської, Харківської і Воронезької губерній" колишньої Росії, права влаштування на них митниць і взаємопостачання [281, спр. 126, арк. 2-3.]. Дон відступив на користь України м.Маріупіль та його округу. В свою чергу Дон відмовився від претензій на певні частини Харківської та Луганської губерній. З огляду військової необхідності у протиборстві донських козаків з більшовиками і до остаточного забезпечення цілісності територій України і Дону від загрози з півночі донським військовим формуванням тимчасово дозволялося перебувати по українським залізничним смугам Чертково [нині Росія] – Ліски [нині Росія] – Поварино [нині Росія]. Україна, однак, з далекоглядних політичних міркувань, змушена була (не без тиску з боку Німеччини) на той момент відступити Донові м.Таганрог [нині Росія] з округою, що в більшості були заселені українцями.

З більшовицькою Росією було встановлено перемирря, а з травня 1918 року між Українською Державою і РРФСР розпочалися мирні переговоровори.

Одним з питань переговорів було також розв'язання проблеми кордонів та митних взаємин держав. Тимчасово межі гетьманської України на півночі простяглися майже на всю етнічну українську територію, що й мали закріпити підсумки україно-більшовицьких переговорів. В поле юрисдикції Гетьманату увійшли Берестя (нині – Брест), Гомель, Старобуб та інші історичні українські міста та місцевості, які нині належать до Білорусі та Російської Федерації. Як відомо, переговори не набули свого завершення через позицію більшовицької делегації, що перервала їхній перебіг, який так і не був відновлений.

З часу проголошення самостійності України у 1918 році IV Універсалом перед її урядами постала нагальна проблема організації кордонної охорони і обладнання митних пунктів по державній межі з Австро-Угорщиною, Білоруссю, Румунією і Росією. Особливої гостроти набуло питання створення і налагодження роботи митних закладів на кордонах з Австро-Угорською імперією і дезорганізованою революцією Росією. Через військові дії на терені України за Центральної Ради уряд довгий час був неспроможний приступити до виконання цього нагального завдання державної ваги. Лише навесні 1918 року розпочалися заходи у цьому напрямкові.

26 березня 1918 року згідно з постановою Ради Народніх Міністрів УНР за № 439 під опікуванням Міністерства торгу і промисловості Республіки "були утворені на головних кордонних пунктах Комісаріяти-Агентури, завданням котрих було як контролювання експортуємих і імпортуємих грузів і товарів, згідно з істнуючими законами Українського Уряду, господарськими умовами з Центральними Державами і окремими розпорядженнями Міністерства Торгу і Промисловости, так і регістрація кількости експортованих і імпортованих товарів" [64]. Однак через місяць Центральну Раду було усунуто від влади внаслідок державного перевороту вчиненого 29 квітня 1918 року.

У нововстановленому Гетьманаті П.Скоропадського Комісари-агентури продовжили своє існування. Паралельно з ними урядом Української Держави приймалися заходи по створенню мережі митних пунктів і організації охорони державного кордону країни. Безпосередньо митними справами при Міністерстві фінансів займався *Департамент митних зборів* на чолі з директором П.Андреївим. Департамент одразу ж приступив до організації відновлення роботи старих і налагодження функціонування нових митниць. Виясненню підлягало й питання розв'язання кадрової проблеми, в тому числі й щодо колишніх митних службовців, які свого часу були мобілізовані до діючої армії. Сім'ям таких урядовців раніше надавалися визначені кошти на утримання або грошові допомоги. За нових умов це питання було піддано перегляду. 23 травня 1918 року *Рада при Департаменті митних зборів по організації митної служби на Україні* на своєму засіданні, "обміркувавши питання що до терміну видачи сем'ям митних урядовців, покликаних до дійсної військової служби, удержання або допомоги, та розглянувши бувші що до цього питання правила та розпорядження, прийшла до висновку, що з точки погляду інтересів Держави було-б зовсім неправильним видавати ранговим урядовцям та сем'ям їх удержання, а також допомоги урядовцям по вільному найму в тих випадках,

коли голови цих семей не ходять на службу, бо по згоді Військового Міністерства, викладеній в обіжникові Департаменту Митних Зборів від 30 квітня 1918 р. № 130, армія демобілізована 10 лютого 1918 р. і в цей час в армії не має ні однієї людини з покликаних з запасу, які-б залишилися на військовій службі без свого на те особистого бажання та за особливу винагороду" [54].

10 червня 1918 року П.Андреївим було випущено *Обіжник в справі питання що до терміну видачи сем'ям митних урядовців, покликаних до дійсної військової служби, удержання або допомоги,* в якому з огляду на вищевикладене говорилося, що тому "є зовсім справедливим та відповідним позбавити з 1 червня 1918 року в загальному порядку сем'ї всіх урядовців, котрі не явилися до цього часу з військової служби до своїх посад, належного їм удержання або допомоги" [54]. Разом з тим грошові утримання та допомога зберігалися сім'ям тих урядовців митної служби, які (за підтвердженням відповідними державними органами) загинули в ході воєнних дій або знаходяться у полоні чи є без вісти пропавшими тощо. Таким чином митне відомство уникнуло даремного витрачання коштів на "мертві душі" своїх працівників і, одночасно, не залишило на одинці з життєвими проблемами родичів службовців, які з поважних причин не змогли з'явитися на службу або загинули у вирі війни.

Митники Української Держави згідно з ухваленним Радою Міністрів *Законом про урочисту обітницю* [48], та обіжника директора Департаменту Митних зборів П.Андреїва давали обітницю на вірність Українській Державі: "Урочисто обіцяю вірно служити Державі Українській, визнавати її державну владу, виконувати її закони і всіма силами охороняти її інтереси й добробут" [284]. З приводу вищезазначеного Департамент митних зборів пропонував всім співробітникам митних установ зложити урочисту обітницю через підписання такої ж за вищевказаним змістом, і цей документ з підписами повертати назад Департаментові після його підписання.

Вже починаючи з третього і на подальших своїх засіданнях (Журнал Малої Ради Міністрів від 7, 10, 11, 14, 17, 19 липня 1918 року. Реєстр № 3) Мала Рада Міністрів ухвалила відпустити "асігнування 250.000 карб. на улаштування митного нагляду на кордоні з Великоросією" [182; 185]. Невдовзі це питання було представлене до уваги Кабінету Міністрів. У пояснюючій записці до урядовців міністра фінансів А.К.Ржепецького з цього приводу, зокрема, зазначалося: "З заключенням перемиря України з Великоросією, необхідно організовати митний нагляд, окрім відновлюваних установ на кордоні з Австрією і новозакладаних на кордоні Бесарабії, теж на кордоні з Великоросією, а на улаштування того нагляду взагалі потрібно невідкладне додаткове, коли придержуватися вже прийнятих Радою Міністрів обрахунків [*мається на увазі постанова Ради Народніх Міністрів УНР від 6 квітня 1918 року (журнал № 13, виписка з якого додавалася А.Ржепецьким на розгляд уряду), якою передбачалося виділити для подібної мети цю грошову суму – П.Г.-Н.*], асигнування 250.000 карб[ованців].

Так як відкриття діяльности перепускних пунктів на кордоні з Великоросією повинно наслідувати в найблизчих днях, то прохається про асигнування потрібної для цього суми 250.000 карб. в екстренному порядкові".[35] До записки міністра додавався також *Перелік місцевостей на кордоні України з Великоросією, в районі яких передбачено у найближчі дні відкрити митні установи*. Згідно з ним на початок липня 1918 року на українсько-російському кордоні передбачалося відкриття митних пунктів у місцевостях в районі українських поселень і міст: Бугаз, Овідіопіль, Берестечко, Ганцевичі [нині Білорусь], Жлобин [нині Білорусь], Гомель [нині Білорусь], Торчин, Хутор Михайлівський, Ворожба, Конотоп, Валуйки [нині Росія], Каменська [нині Росія], Лиха, Сатанів, Тарноруда [нині Польща].[36] 29 червня 1918 року П.Скоропадський затвердив ухвалену Радою Міністрів *Постанову про асігнування 250.000 карбованців на відкриття митних установ на кордоні України з Великоросією*, які передавалися в розпорядження міністра фінансів [52].

Щодо пропуску товарів через російський кордон, директор українського митного відомства окремим обіжником пояснював своїм службовцям: "Департамент митних зборів об'ясняє, що аж до заключення мирного договору між Українською Державою і Російською Соціалістичною Федеративною Совєтською Республікою, митні установи повинні відносно пропуска товарів через Російський кордон керуватись загальною митною тарифою від 1903 р., а також Уставами, виданими до 27 жовтня 1917 р., у розвиток і відміну цієї ж тарифи, законами і розпорядженнями, в тому числі розпорядженнями міністра фінансів від 18 березня і 14 листопада 1915 р. [...] про стягнення 100% додатку до мита по загальній європейській тарифі за товари, представляючі собою витвір грунту і промисловості воюючих з Росією держав або проходячі по їх території" [285].

Раніше, як повідомляв уряду міністр фінансів А.К.Ржепецький, було створено низку митних пунктів на західному кордоні Української Держави. Свого часу Рада Народніх Міністрів УНР (згідно з журнальною постановою уряду УНР від 6 квітня 1918 року під №13) планувала витратити 150 тис. крб. на відкриття десяти таких пунктів. За Гетьманату цю суму було виділено Департаменту митних зборів "на відкриття митного догляду на кордоні України – з Австрією і Німеччиною… не в 10, як це було пропоновано, а в 12 місцях, а саме: в Ісаковцях, Гусятині, Волочиськах [*мається на увазі містечка Волочиськ та Підволочиськ – П.Г.-Н.*], Збаражі, Радивілові, Голобах, Маневичах, Лунинці [*нині Білорусь – П.Г.-Н.*], Ямполі, Рибниці [*нині Молдова – П.Г.-Н.*], Могилеві-Подільському і в Тирасполю [*нині Молдова – П.Г.-Н.*]".[37] На ремонт же раніше існувавших будинків митного відомства передбачалося виділити 164.000 крб. (Журнал засідань Малої Ради Міністрів від 2, 5, 8, 9, 11 липня 1918 року. Реєстр № 5) [186].

[35] ЦДАВОВ України, ф. 1064, оп. 1, спр. 227, арк. 4.
[36] Там само. - Арк. 7.
[37] Там само. - Арк. 4.

Готуючись до відкриття низки нових митних закладів виконуючий обов'язки директора Департаменту митних зборів Міністерства фінансів П.Андреєв за день до затвердження вищевказаної постанови (28 червня 1918 року) випустив під № 1672 *Обіжник в справі оповіщення місцевих влад і населення про відкриття діяльности митниць*, який призначався всім "митним установам на сухопуттю" [54]. В Обіжникові, зокрема, зазначалося, що "для налагодження на місцях митної служби, зменшення випадків провин супроти митних законів, а також ухилення від усяких непорозумінь при виконанню митних обрядів, необхідно, щоби всі місцеві і повітові влади, а також людність прикордонної смуги були як можно ширше оповіщені про істнування ново-відкритих митних установ". З огляду на це департамент пропонував митним установам "сповістити про своє істнування всі місцеві і повітові влади, а також населення, послідне шляхом вивіски в публичних місцях об'яв і розсилки таких об'яв для оголошення через міліцію, волость і т. п." [54]. На початку липня міністр фінансів в розвиток розбудови митної мережі, на підставі ст.2 додатку до ст.3 примітки Митного Статуту (видання 1910 року по продовженні 1912 року), зробив розпорядження про переміну назви "Південно-західного" митного участку на "Західний" участок з постійним перебуванням його канцелярії в м.Луцьк на Волині [192, 186].

Завершального етапу формування кордонно-митної системи України мало набути восени-взимку 1918 року. Перш за все обладнання митниць вимагало значних коштів. В зв'язку з цим Мала Рада Міністрів в засіданнях 9 та 12 вересня 1918 року постановила відпустити відповідному департаментові Міністерства фінансів 585 тисяч карбованців [246]. Незабаром, 24 вересня 1918 року, *Постанову про асигнування в розпорядження Департаменту митних зборів на різні потреби 585.000 карбованців* було ухвалено Радою Міністрів і затверджено Гетьманом. Постановою визначався і поділ коштів, а саме: на опалення скарбових будинків і найманих помешкань для митних установ в Україні – 250 тис. крб., на придбання для митних установ необхідних господарських та канцелярських предметів, меблів тощо – 150 тис. крб., на задоволення подорожніми грішми службовців у відрядженнях – 75 тис. крб., на закупівлю штампів і машинок для таврування крамів і крамничих місць – 100 тис. крб. і на видачу службовцям митного відомства допомог у різноманітних випадках – 10 тисяч карбованців.[38]

На кінець вересня 1918 року митниці було запроваджено майже по всіх пропускних пунктах вдовж кордону Української Держави. З цього приводу потреба у діяльності Комісаріатів-агентур, що були підлеглими Міністерству торгу і промисловості, цілковито відпала, в зв'язку з чим було прийнято рішення про їхнє закриття. 28 вересня 1918 року *Обіжником про ліквідацію Комісаріятів-Агентур* директор Департаменту митних зборів Міністерства фінансів П.Андреєв, зокрема, повідомив, що "позаяк в сучасний мент майже по всьому кордоні Української Держави установлена Кордонна Охорона і розпочали свою діяльність Митні Установи, тому встнування згаданих

[38] Там само. - Спр. 178, арк. 1.

Комісаріятів-Агентур Міністерство Торгу і Промисловости уважає за непотрібне" [64]. Одночасно Міністерство торгу і промисловості видало циркулярне розпорядження, в якому всім Комісаріатам-агентурам наказувалося припинити свою діяльність, а всі затримані ними товари з усім відповідним справоведенням (діловодством) передати для подальшого вирішення до найближчих митниць [64]. З свого боку Департамент митних зборів Міністерства фінансів доручив митним установам прийняти від комісарів-агентів Міністерства торгу і промисловості всі затримані ними товари з належним до них справозведенням для подальшого їхнього розв'язання та зобов'язав і надалі виконувати обов'язки по контролю та регістрації товароруху, які раніше належали вищевказаним комісарам [64].

Митна політика Української Держави тимчасово мала в своїй основі загальноросійську правову базу, яка корегувалася поточними законами, постановами, обіжниками і розпорядженнями українських урядів, а також новими політико-економічними угодами державної України з іншими державами, які було заключено протягом 1918 року як представниками Центральної Ради УНР, так і Гетьманату П.Скоропадського.

Основними торговельно-економічними партнерами Української Держави у 1918 році, в силу військово-політичних обставин, були країни Почвірного союзу (Німеччина, Австро-Угорщина, Болгарія і Туреччина). Економічні відносини України з провідними державами цієї коаліції відбувалися на базі загального "Господарського договору" між УНР, Німеччиною і Австро-Угорщиною від 23 квітня 1918 року. З переворотом 29 квітня 1918 року і до заключення остаточної торгівельної угоди, економічний обмін гетьманської держави з Німеччиною, зі змінами за Берестейським договором, здійснювалися на основі Російсько-Німецького договору про торгівлю і мореплавство 1894-1904 років, а з Австро-Угорщиною по договору цієї країни з Російською імперією від 12 лютого 1906 року [27, 363-364].

Берестейською угодою урядові УНР було нав'язано застосування певних пільг та привілеїв до товарів і підданих Центральних держав, визнати які вимушена була, як і взагалі умови цього договору, й гетьманська влада. Однак, договір з Центральними державами, як повідомляло Департамент митних зборів ще Народне Міністерство закордонних справ УНР листом за № 1409 від 17 квітня 1918 року, мав набрати чинності лише з дня обміну ратифікаційними грамотами, що мав відбутися в Відні [54]. Наголошуючи на цьому, *Рада при Департаменті митних зборів для розгляду питань по організації митних справ на Україні* визнала застосування його митних домовленностей українськими службовцями до моменту ратифікації небажаним, невірним і незаконним. У *Обіжникові про закони й розпорядження, якими повинні керуватись митні установи при виконанні своїх обов'язків* (№ 235 від 26 квітня 1918 року), що направив їм виконуючий обов'язки директора Департаменту митних зборів П.Андреєв, з цього приводу наголошувалося: "митні установи повинні в точности керуватись при виконанні своїх обов'язків митним уставом вид[ання] 1910 р. і продов[женого] 1912 року, загальним митним тарифом вид[ання] 1903

р., а також всіми виданими до 27 жовтня 1917 р. у розвиток і відміну зазначених законами й розпорядженнями, устави й тарифу, а також з окрема всіми виданими по обставинах воєнного часу законами й розпорядженнями" [54].

Одночасно з метою вдосконалити і спростити митний прохід, Департамент *Обіжником про догляд товарів на місцях в митницях* за № 347 від 11 травня 1918 року доручив митницям на місцях, в пояснення §3-б. протоколу Ради при Департаменті митних зборів від 21-23 березня 1918 року, за можливістю, іти на зустріч вимогам інституцій та приватних осіб й доглядати товари і приймати платню митних зборів за привезені товари – на місцях, а не відсилати їх для догляду до внутрішніх митниць. Догляд повинен був відбуватися у присутності експерта-техніка, який після відповідного оповіщення про його необхідність у департамент, мав негайно прибути до призначеної митниці. Охорона товарів і платня за перетримку вагонів при цьому, у випадкові відсутності на пункті митної охорони, накладалася на прохачів [54].

Щодо несплачених митом товарів, то, згідно з затвердженою 10 серпня 1918 року П.Скоропадським і ухваленою Радою Міністрів *Постановою про представлення в місячний строк в митні установи Української Держави закордонних чужоземних товарів, які не були вчасно оплачені митом*, Міністерством фінансів пропонувалося "всім особам і інституціям, які мають торговельну професію та торговельне посередництво і у яких перебувають деякі закордонні чужоземні товари, вчасно не оплачені митом, …на протязі місяця, з дня оголошення цієї постанови у "Державному Вістникові" [*тобто з 15 серпня – П.Г.-Н.*], представити ці товари до одної з митниць Української Держави для догляду, оплати митом, а в належних випадках, для таврування" [56]. У випадкові ж невиконання цієї вимоги до чужоземних товарів, які були б знайдені в межах Української Держави, повною мірою застосовувалися всі карні постанови "Устава митного" (том VI Своду законів Російської імперії, видання 1910 року) про пачкарство. Торгівля ж неоплаченими митом закордонними товарами безумовно заборонялася, а до всіх випадків продажу таких товарів застосовувалися "постанови про пачкарство" (згідно артикулу 1045 і далі "Устава митного", том VI Своду законів Російської імперії, видання 1910 року) [56].

Розроблялися й двобічні митно-тарифні угоди, як наприклад, у зносинах з Німеччиною. Так, 27 травня 1918 року в Києві в приміщенні Управління Південно-Західних залізниць розпочала роботу змішана німецько-українська комісія з питань залізнично-шляхової тарифної угоди. До складу комісії увійшли відомі фахівці: представники Німеччини: таємний урядовий радник Шольц від Міністерства залізниць, президент Гальке від Бромбергзької залізниці, урядовий радник доктор Борн від Бромберзької залізниці, таємний урядовий радник Зерінг від Данцигзької залізниці, таємний урядовий радник фон-Ризен від Кенігзберзької залізниці, урядовий радник Гінч від Варшавської воєнно-генеральної залізниці, урядовий радник доктор Мейснер від

Українського залізничного поста, урядовий радник Фуке від Бромбергзької залізниці та інші; й представники Української Держави: від Південно-західної залізниці інженер Е.В.Радович, пан Ромишевський та М.Б.Лутцау, від Міністерства шляхів сполучення інженер А.А.Коркушко, від Міністерства торгу і промисловости пан Вишоватий та інженер К.Ротерт [84, 5].

В рамках нового Економічного договору між Центральними державами і Україною, 10 вересня 1918 року було заключено й *"Угоду про мито"*, яка являла собою додаток № 10 до договору і була підписана у Києві вісімкою представників від всіх сторін, серед яких, зокрема, були такі відомі на той час особи як Відфельдт, Гоффінгер, Шіллер, Дюре, Матусевич, Дарочі та інші. Сторони домовилися на тому, що з 1 червня 1918 року Центральні держави мали сплачувати лише договірні мита і оплати, а саме: "1) В зносинах між Німеччиною і Україною служуть за підставу постанови торгового і мореплавного договору від 10 Лютого /29 Січня/ 1894 р. включно до доданої до него частини кінцевого протоколу від 9 Лютого 1897 р. в зміненім додатковим договором і протоколом від 28 Липня /15 Липня/ 1904 р. виді, а також мировий договор від 9 Лютого 1918 р. заключений між Німеччиною, Австро-Угорщиною, Болгарією і Туреччиною з одного, а Українською Народньою Республікою з другого боку. 2) В зносинах між Австро-Угорщиною і Україною служуть за підставу постанови торгового і мореплавного договору від 15 Лютого 1906 р., а також мирового договору між Німеччиною, Австро-Угорщиною, Болгарією і Туреччиною з одної, а Українською Народньою Республікою з другої сторони. 3) В зносинах між Болгарією і Туреччиною з одної, а Україною з другої сторони служуть за підставу постанови мирового договору від 9 Лютого 1918 р. про права найбільше приязної нації, заключеного між Німеччиною, Австро-Угорщиною, Болгарією і Туреччиною з одного, а Українською Народньою Республікою з другого боку".[39]

Ставки сплат, що були вищими за нововизначені "Угодою про мито" і які сплачували Центральні держави до 1 червня 1918 року відповідно (згідно §2 угоди) поверненню не належали. За товари ж, які були ввезені до України до 1 червня 1918 року і за які ще не було сплачено мито, слід було оплатити вищі ставки, згідно з постановами російських законів від 15 лютого та 18 березня 1915 року. Країни-учасники угоди зобов'язалися (§3) негайно приступити до спільних переговорів, щоби в інтересі товарообміну між всіма державами впровадити спрощення і полегшення українських митних формальностей. На цей аспект угоди (а саме на її §2-й) *Обіжником про пристосування пільгового тарифу до товарів, які привозяться з Німеччини, Австро-Угорщини, Болгарії і Туреччини* за № 6241 від 24 вересня 1918 року особливо звертав увагу митних установ директор Департаменту митних зборів Міністерства фінансів П.Андреєв, наголошуючи, що "1) виплачені Центральними Державами після 1 червня ц. р. більш високі, в порівнянню з встановленними згодою, ставки не підлягають зверненню і 2) за товари ввезені до 1 червня ц.р., повинні бути виплачені ставки, згідно з законом 15 лютого і 18 березня 1915 року і, по скільки це не мало ще місця, ця виплата повинна бути зроблена додатково" [64].

[39] Там само. - Спр. 32, арк. 306-307.

З заключенням перемирря між Україною та більшовицькою Росією і початком україно-російських переговорів, між інших питань двобічних відносин, було покладено початок розгляду й митно-тарифної проблеми. В рамках переговорного процесу при Міністерстві торгу і промисловості Української Держави було створено митно-тарифну підкомісію, що з 28 червня 1918 року розпочала перегляд митно-тарифного статуту 1903 року, який гетьманська сторона прагла покласти в основу при товарообміні України з Росією.[40] Однак згодом більшовицька делегація перервала перевоворі з Україною і виїхала до Петрограду, які так і не було завершено.

У питанні про розподіл залізничного майна між Українською Державою і РРФСР, сторони дійшли згоди щодо застосовування при перевезеннях Бернської конвенції з заключенням окремого російсько-українського договору.[41] Крім того, згідно з *Умовинами Мирної Делегації від Російської Совітської влади з одного боку і Української Держави з другого боку об безпересадкових пасажирських валкових зносинах на протязі обох названих Держав на підвалині §3 договора від 12/VI про припинення бойових подій між Українською Державою і Російською Совітською Федеративною Республікою* від 4 липня 1918 року переговорні сторони узгодилися, згідно §11 умов, що ”на кордоні митний догляд багулля і ручних пакунків пасажирів виконується пристосовуючись до митного уставу і додатками до його і правилами виданими до 1-го жовтня 1917 року, а також з повним виконанням додатків по цьому питанню постанов договору про перемирья про меж Російською Совітською владою і Українською Державою”.[42]

Пропуск же чужоземних громадян через українське порубіжжя визначав *Обіжник про порядок пропуску через кордон пасажирів* (№ 633) директора Департамента митних зборів від 27 травня 1918 року, звернений до митних установ країни [54]. Пропуск від’їджаючих з України і прибуваючих до неї осіб відбувався, до часу видання з цього приводу окремих правил, на підставі ст.ст.700 і далі ”Устава митного” від 1910 року шляхом паспортної перевірки на митних установах. Крім того, пропуск за кордон і повернення в Україну всіх осіб, окрім співробітників митниць, міг бути допущений “тільки по виданих відповідними владами документах, на котрих будуть поміщені написи німецьких влад, котрі виїзд за кордон розрішають”, а пропуск іноземних громадян допускався лише за наявності документів, виданих відповідними зарубіжними владами [54]. Департаментом митних зборів також наголошувалося, що ”видавати дозволи на виїзд за кордон прикордонним мешканцям, окрім співробітників митниць, ніколи не було обов’язком Управителів митниць”, а тому й за української державності “Управителі митниць ні в якім разі не можуть видавати цих дозволів прикордонним мешканцям” [54]. Обіжником також зазначалося, що митні установи не мають ніякого права та підстав вимагати і брати ніяких податків за перевірку паспортних документів від осіб, що перетинають кордон.

[40] Там само. - Спр. 136, арк. 49 зв.
[41] Там само. - Спр. 17, арк. 84.
[42] Там само. - Спр. 300, арк. 3 зв.

Гетьманській Україні довелося вести і дві відносно успішних для неї митних війни. Ще до гетьманського перевороту між Україною і Румунією в березні 1918 року виник дипломатичний конфлікт, що розгорівся через анексію боярською Румунією українського історичного краю – Бесарабії. Центральна Рада не змогла вплинути на румунський уряд, війська якого незаконно захопили територію приналежної Україні Бесарабії, через політичні і воєнні прорахунки уряду УНР як у внутрішній, так і зовнішній політиці. Після перевороту 29 квітня 1918 року уряд П.Скоропадського одразу ж зайняв з цього приводу жорстку і однозначну позицію з твердим наміром "настоювати на приналежності політико-автономної Бесарабії до Української Держави, до чого вона, Україна, має всі права" [73, 205]. Гетьманатом було розпочато політичний тиск і економічну війну з Румунією.

11 травня 1918 року було заборонено вивозити товари до Румунії і Бесарабії. У відповідному наказі з цього приводу зокрема вказувалося: "Зважаючи на те, що Бесарабія анексована Румунією і, що умови політично-господарських відносин ще не встановлені, вивіз… всяких товарів в Румунію та Бесарабію, безумовно, забороняється" [46]. 14 травня 1918 року від виконання своїх обов'язків було звільнено колишнього посла УНР в Румунії, а 5 червня того ж року урядом Української Держави було надіслано ноту протесту до Бухаресту. Гетьманська Україна розпочала проти Румунії митну війну. Урядом Гетьмана було, крім того, видано розпорядження про закриття будівничих операцій товариства Бесарабських залізниць, припинено суходольне й водяне сполучення з агресором, румунське майно підлягало вивезенню з України, а українське з Румунії. Такі заходи Української Держави примусили Румунію вдатися до спроби налагодження переговорного процесу з гетьманським урядом. 7 серпня 1918 року для пошуку примирення і компромісу до Києва прибула надзвичайна румунська місія на чолі з повноважним міністром П.Концеску.

Для стимулювання переговорів наприкінці липня Рада Міністрів тимчасово призупинила митну і економічну війну з Румунією. З гетьманського боку в Бухаресті дипломатичні зусилля розгорнув надзвичайний дипломатичний місія Української Держави В.Дашкевич-Горбацький. Перший етап переговорів закінчився 13 жовтня 1918 року підписанням *Тимчасового торгівельного договору між Україною та Румунією*, після чого сторони мали приступити до розгляду бесарабського питання. Проте україно-румунські відносини так і не було влаштовано, а бесарабське питання не набуло розв'язки, через осінні події 1918 року (протигетьманське повстання в Україні, розвал Австро-Угорщини, революція в Німеччині, ануляція більшовицькою Росією берестейських угод тощо), що дозволило Румунії наважитися ще й на окупацію в листопаді 1918 року українських Хотинщини і Північної Буковини [27, 376-377]. Уряд відновленої УНР, яка змінила Гетьманат, не був у силі зайнятися вирішенням бесарабського питання через важкі і невдалі бойові дії проти росіян і поляків.

Іншу митну війну, шляхом застосування економічної блокади, гетьманською Україною було успішно проведено проти приналежного їй Кримського півострова, владу на якому ще за Центральної Ради УНР захопили російські сепаратисти на чолі з генералом Сулькевичем. З Кримом було припинено торгівлю, залізничний і морський зв'язок тощо, що невдовзі призвело до прелімінарного приєднання Криму до України на правах автономного краю. В листопаді 1918 року, коли митна війна принесла свої результати, Кабінет С.Гербеля, який після появи гетьманської Грамоти про федерацію з Росією повів до того ж відповідну зовнішню політику, вирішив припинити блокаду півострова.

15 листопада 1918 року на урядовому засіданні під головуванням С.Гербеля розглядалася доповідь міністра фінансів А.Ржепецького "про зроблене ним у зв'язку з новим напрямком політики Кабінету по відношенню Росії розпорядженні про припинення митної війни з Кримом" [Журнал засідань Ради Міністрів від 15 листопада 1918 року // ЦДАВОВ України, ф 1064, оп. 1, спр. 17, арк. 45 зв.]. Урядовці (у засіданні взяли участь міністри А.Ржепецький, І.Кістяківський, Г.Афанасьєв, Д.Шуцький, А.Покровський, В.Косинський, С.Мерінг, В.Науменко, В.Рейнбот, В.Любинський, М.Воронович, С.Петров, Є.Лансберг та держсекретар С.Завадський) ухвалили розпорядження А.Ржепецького припинити митну війну. Український уряд зосередив в своїх руках політико-адміністративні, воєнні та економічні важілі влади в Криму, зокрема фінансову, внутрішню і зовнішню, митну системи, керівництво використанням залізничного та водяного транспорту тощо.

Установи митного догляду запроваджувалися на кордонних пропускних пунктах. При всіх кордонних пропускних пунктах Української Держави від Міністерства внутрішніх справ призначалися комісари голови Ради Міністрів. Так, наприклад, комісаром голови Ради Міністрів на Ростовському кордонному пропускному пункті (КПП) [*нині Росія*] наказом міністра внутрішніх справ Ф.Лизогуба за № 173 від 8 липня 1918 року було призначено урядовця особистих доручень VIII класу цього міністерства В.П.Родзянка, 23 липня на Гомельському КПП [*нині Білорусь*] з 15 липня (наказ № 212) – Є.П.Лашкевича, 26 липня 1918 року на Жлобинському КПП [*нині Білорусь*] (наказ № 221) – В.О.Лілов тощо [56].

Завдання контролювати безпеку українського державного помежжя з іншими країнами мав Окремий Корпус кордонної охорони. Його формування тривало до листопада 1918 року. На прикінець літа 1918 року витрати на організацію і утримання українських прикордонних військ вже обійшлося державній скарбниці у досить значну на той час суму – 9 млн. 028 тис. 170 карбованців. Однак цих коштів виявилося замало для налаштування хоча б відносного стеження за величезним по довжині порубіжжям країни та на її численних кордонних пропускних пунктах. В зв'язку з цим в липні Малою Радою Міністрів (Журнал Малої Ради Міністрів від 16, 17 липня 1918 року. Реєстр №6) було вирішено запропонувати урядові додатково виділити на утримання прикордонників ще 5 млн. карбованців [187, 15 зв.]. З свого боку міністр фінансів А.Ржепецький в доповіді перед Радою Міністрів від 6/7

вересня 1918 року, зауважуючи що отримані раніше 9 млн. 028 тис. 170 крб. гроші майже всі витрачені, зазначав, що "виникає потреба в відпуску коштів на дальше істнування Корпусу". Виходячи з вказаного, він просить уряд "в як найскорійшім часі затвердити і видати в лік кошторису на ріжні потреби утримання Корпусу на Вересень місяць тим часом поки кошторис буде затверджений ще п я т ь м і л і о н і в карбованців (5.000.000 карб.)".[43] Урядовці пішли на зустріч міністру, а вже 28 вересня 1918 року П.Скоропадський затвердив ухвалений Радою Міністрів *Закон про асігнування в розпорядження міністра фінансів 5.000.000 карбованців на утримання Окремого Корпусу кордонної охорони*, які виділялися з коштів Державної скарбниці в рахунок сміти 1918 року на місяць вересень. Того ж дня, 28 вересня 1918 року, *Обіжником про ліквідацію Комісаріятів-Агентур* директор Департаменту митних зборів П.Андреєв, між іншим, повідомив відповідні прикордонні служби країни, що "в сучасний мент майже по всьому кордоні Української Держави установлена Кордонна Охорона" [64].

Однак, восени 1918 року перебіг формування прикордонних військ ще не було остаточно завершено. Про це свідчить й те, що ще 7 листопада 1918 року міністром фінансів було представлено на розгляд уряду (Журнал Ради Міністрів №130 від 7 листопада 1918 року) *Законопроект про штати Окремого Корпусу кордонної охорони* [169, 31-31 зв.]. Урядове засідання відбувалося на чолі з головою Кабінету Ф.Лизогубом, в засіданні взяли участь міністри: А.Ржепецький, О.Лотоцький, М.Славинський, П.Стебницький, Б.Бутенко, В.Любинський, С.Гербель, В.Рейнбот, А.Вязлов, В.Леонтович, С.Мерінг, С.Петров; товариші міністрів: О.Палтов, Ю.Корнієнко, державний секретар С.Завадський та спеціально запрошені К.Замен, генерал-хорунжий Савельєв, С.Варун-Секрет. Секретарствували В.Дітятін та І.Толлі. Учасники урядового засідання затвердили штати Корпусу, запровадивши їхню чинність з 1 липня 1918 року, а також постановили присвоїти його чинам ставки в розмірі на 18 тис. 600 крб. більшому від тих, що пропонувалися асигнувати Бюджетовою комісією.

Крім того, урядовці запропонували міністрові фінансів "у спішному порядкові представити на розгляд Ради Міністрів законопроект про нову систему призначення премій за поїмку контрабанди чинам Окремого Корпусу кордонної охорони, прийнявши до уваги побажання Ради Міністрів про прискорення видачі премій чинам, що відзначилися та їхнім начальникам".[44] Тим часом, 20 листопада 1918 року П.Скоропадський затвердив ухвалену Радою Міністрів *Постанову про асигнування в розпорядження міністра фінансів 6.160.000 карбованців на канцелярські й господарські видатки й на улаштування людського й кінського комплекту Окремого Корпусу кордонної охорони*.[45]

Корпус кордонної формувався під безпосереднім патронатом міністра фінансів А.Ржепецького. Гетьман згадував: "Командиром його [Корпусу] було призначено молодого генерала із Георгієм на шиї, Васильєва. Справа просувалася туго. У всілякому випадку, як погано це не посувалося через те, що

[43] Там само. - Спр. 184, арк. 2
[44] Там само.
[45] Там само. - Спр. 146, арк. 1.

усі платні солдати був той же розпропагандований елемент, все-таки корпус своїми арештами контрабанди себе окуповлював" [135, 194].

Втім, завершити формування прикордонних військ (Окремого Корпусу кордонної охорони) і мережі митних установ України, остаточно вкомплектувати їхні людські та пересувні склади, вивчити новачків цих служб, забезпечити побутову і господарські частини й взагалі відповідно обладнати кордонну мережу по всій її довжині та налагодити повноцінну роботу і варту за Гетьманату так і не вдалося. В листопаді 1918 року розпочалося заколот корпусу Січових Стрільців на чолі з Директорією, який невдовзі переріс у масове повстання проти Гетьмана. В країні зацарував безлад і громадянська війна. В оточеному повстанцями Києві П.Скоропадський 14 грудня 1918 року зрікся влади і очолювана ним сім з половиною місяців Українська Держава припинила своє існування.

4.3. Таємні видатки Гетьманату П. Скоропадського.

Haute politique: quantum scimus gutta est[*]. Велика політика. Історики завжди намагалися знайти в ній таємні рушії прагли виявити невідомі непосвяченим принуки тих чи інших подій, що відбувалися у далекім і недавнім минулім. Велика політика вимагає великих коштів, а таємна політика, відповідно, – коштів таємних. Донедавна весь період української державності 1917-1921 років являв для нас період історичного затуманення, а невеликий її етап у формі Гетьманату П.Скоропадського, що тривав протягом семи з половиною місяців, і зовсім був непізнаною сторінкою національного державотворення. Змінилися часи, змінилися і погляди дослідників минулого, які отримали можливість зазирнути до раніше недоступних для них документів і матеріалів. Таємні грошові видатки існували завжди і застосовувалися урядами практично всіх державних утворень. Робилися вони і урядом Гетьмана П.Скоропадського, що підтверджується окремими документальними матеріалами під грифом "таємно", які збереглися у фондах Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (ЦДАВОВ України).

Виявивши понад двадцять офіційних розпоряджень про асигнування коштів під грифом "таємно", ми помітили, що всі вони (а не виключено, що існують ще й інші) були ухвалені восени 1918 року, коли над владою П.Скоропадського збиралися хмари. Нагадаємо, що лише на межі літа-осені 1918 року ледь вщухли повстання, як із жовтня хвилювання народу, що збуджувалися більшовиками й соціалістами, знову почали наростати. Погіршилася й зовнішньо-політична ситуація. Центральні держави зазнавали військових поразок, уже в жовтні розвалилася Австро-Угорщина, а в листопаді 1918 року революція сколихнула Німеччину. Гетьманат же не мав ще власної армії для захисту від більшовизму зовнішнього та соціал-більшовизму внутрішнього. І хоча на потреби Військового міністерства було витрачено вже 352 млн. 101 тис. 302 крб. [73, 278-282][46], на практиці до сформування армії

[*] Haute politique: quantum scimus gutta est.(*лат.*) – Велика політика: те, скільки знаємо - крапля.

[46] За підрахунками асигнувань на потреби Військового міністерства, опублікованих у офіційному "Державному Вістникові", вони становили 800 млн. карбованців [116, 166].

можливо стало приступити лише у вересні 1918 року після відвідин Гетьманом Німеччини на запрошення Кайзера Вільгельма.

Однак, ще раніше, розуміючи всю складність своєї ситуації в мілітарному сенсі, П.Скоропадський прагне відновити українське козацтво на державному рівні, яке б до сформування армії підтримало його у державному будівництві. Нагадаємо, що у червні 1918 року П.Скоропадським було написано *Відручний лист Гетьмана всієї України до міністра військових справ*, в якому ним оголошувалося про розпуск Вільного Козацтва і всіх приватних козацьких організацій [50]. Втім, вже 10 серпня 1918 року П.Скоропадський надсилає до Ради Міністрів *Закон про відновлення Українського Козацтва* на чолі з Ясновельможним Паном Гетьманом.[47] Невдовзі закон було опубліковано у "Державному Вістнику", а отже справа ця мала державний характер і не була таємною. Проте бюджетних витрат на відновлення козацтва зафіксовано не було. Не підпорядковувалося воно і Військовому міністерству, а лише Генеральній Козачій Раді та особисто Гетьману. Окупаційна влада, яка ще у вересні 1918 року твердо вірила у власні сили, навряд чи схильно ставилася до озброєння ще не організованого нового козацтва після майже безперервних повстань. Значить, повинно було бути щось таємне. І справді, 15 вересня 1918 року в розпорядження начальника Штабу Гетьмана всієї України таємною постановою на потреби Українського Козацтва було асигновано 900 тисяч карбованців.[48] Сума порівняно невелика. Втім, головне, що нас цікавило, це те, що кошти надавалися таємно й через начальника гетьманського штабу, і робилося це, очевидно, саме через вищенаведені причини.

Наступна таємна передача грошей тому ж розпорядникові відбулася майже через місяць, проте адресат вже не вказано (правопис збережено):

[47] Закон про відновлення Українського Козацтва // ЦДАВОВ України, ф. 1064, оп 1, спр. 18, арк 9-10.

[48] Таємна Постанова Ради Міністрів про асигнування в розпорядження начальника Штабу Пана Гетьмана 900.000 крб. на потреби Українського Козацтва // ЦДАВОВ України, ф. 1064, оп. 1, спр. 92, арк. 15.

На первотворі: Копія з копії

Т А Є М Н О .

Затверджую: ПАВЛО СКОРОПАДСЬКИЙ 18-XI-[1]918 р. м. Київ
Посвідчив: Державний Секретар, Сенатор Сергій Завадський

УХВАЛЕНА РАДОЮ МІНІСТРІВ
П О С Т А Н О В А

ПРО АСІГНУВАННЯ 10.000.000 КАРБОВАНЦІВ В РОЗПОРЯДЖЕННЯ НАЧАЛЬНИКА ШТАБУ ГЕТЬМАНА ВСІЄЇ УКРАЇНИ.

Асігнувати з коштів Державної Скарбниці по сміті Штабу Гетьмана всієї України на 1918 р. в розпорядження Начальника Штаба П. Гетьмана десять міліонів /10.000.000/ карбованців.

ГОЛОВА РАДИ МІНІСТРІВ /Підпис/ ГЕРБЕЛЬ
МІНІСТР ФІНАНСІВ /Підпис/ А. РЖЕПЕЦЬКИЙ

З первотвором згідно:
Секретар Ради Міністрів /підпис/

З копією згідно:
За Начальника IX-го Відділу
Департаменту Державної Скарбниці /підпис/

Звірив: За Діловода *С. Ковалевський*[49]

Сума доволі велика, якщо врахувати, що згідно графи “таємні видатки” у бюджеті за 1918 рік вказано лише 10 млн. 348 тис. 752 карбованців [73, 278-282]. Надзвичайні видатки на допомогу Західній Українській Республіці становили, наприклад, згідно бюджетного зведення, 6 млн. крб., але вони є окремою графою поряд з іншими державними витратами і не були зазначені таємними, лише надзвичайними.

Розв’язку може підказати ситуація, що склалася у листопаді 1918 року в країні. Центральні держави програли війну, їх армії на терені України революціонізуються і поступово займають нейтральні позиції щодо українських державних справ у той час, як у самій країні знову наростає протигетьманське повстання, а на півночі скупчується Червона гвардія. 10 листопада 1918 року П.Скоропадський у *Грамоті Гетьмана всієї України до всіх громадян України* закликає націю до об’єднання в ім’я Батьківщини і спокою, “що порушати в ці дні звиклий хід державного життя навіть з найкращими замірами було б те саме, що наражати нашу країну на велику небезпеку, а може бути, не дай Боже, і на загибель”. Після цих слів, які за іронією долі виявилися пророчими, Гетьман висловлює сподівання на розуміння ситуації громадянами, одночасно попереджаючи, що в його “розпорядженню мається достаточно сили, щоб не

[49] Таємна Постанова Ради Міністрів про асигнування в розпорядження начальника Штабу Пана Гетьмана 10 млн. крб. // ЦДАВОВ України, ф. 1064, оп. 1, спр. 92, арк. 17.

допустити до жадного порушення державного порядку”.[50] Однак власних сил для приборкання повстання, яке очолили, порушивши обітницю вірности Січові Стрільці під проводом Директорії, було замало, як і для стримування більшовицького наступу.

Гетьман шукав союзників. Ними могли стати лише Дон, Добровольча армія та країни Антанти як гаранти державності України. Але саме цього потенційні союзники і не бажали. Вихід було знайдено у проголошенні 14 листопада 1918 року федерації з білою Росією. “У цій федерації, – як було зазначено у грамоті Гетьмана, – Україні належить одне з чільних місць” [113, 163]. Не вдаючись у контроверзи оцінок наведеного акту, зазначимо, що за ним одразу відбулося таємне надання коштів на придушення повстання. Так, вже 15 листопада 1918 року “на заходи громадського спокою” в розпорядження голови Ради Міністрів С.Гербеля було надано 15 млн. крб.,[51] а з 18 листопада в розпорядження Начальника Штабу Гетьмана передано вже згадані раніш 10 млн. карбованців. 20 листопада 1918 року на потреби Державної Варти (знову ж таки таємно) було надано 40 млн. крб.,[52] а вже наступного дня (21 листопада) “на заходи громадського спокою” міністром внутрішніх справ було отримано ще 10 млн. карбованців.[53] Разом з тим, прагнучи привернути прихильність до захисту державного ладу солдатських комітетів німецьких військ було виявлено турботу і в цьому напрямі (правопис збережено):

Копія

ТАЄМНО

Затверджую: ПАВЛО СКОРОПАДСЬКИЙ 15(11)[1]918 року м. Київ
Посвідчив: Державний Секретарь, Сенатор Сергій Завадьскій

УХВАЛЕНА РАДОЮ МІНІСТРІВ
П О С Т А Н О В А

ПРО АСІГНУВАННЯ 14.116.470 КАРБОВАНЦІВ НА ПОСТАЧАННЯ НІМЕЦЬКИМ ВІЙСЬКОВИМ [В] УКРАЇНІ ПРОДОВОЛЬЧИХ ПРОДУКТІВ.

Асігнувати в розпорядження Міністра Продовольчих Справ чотирнадцять міліонів сто шістнадцять тисяч чотириста сімдесять карбованців на постачання німецьким військовим на Україні продовольчих продуктів.

ГОЛОВА РАДИ МІНІСТРІВ ГЕРБЕЛЬ
МІНІСТР ФІНАНСІВ А.РЖЕПЕЦЬКИЙ[54]

[50] Грамота Гетьмана всієї України до всіх громадян України // Нова Рада. - 1918. - 12 листопада (29 жовтня).

[51] Таємна Постанова про асигнування в розпорядження голови Ради Міністрів 15 млн. крб. // ЦДАВОВ України, ф 1064, оп. 1, спр. 92, арк. 7.

[52] Таємна Постанова про асигнування на потреби Державної Варти 40 млн. крб. // ЦДАВОВ України, ф 1064, оп. 1, спр. 92, арк. 19.

[53] Таємна Постанова про асигнування 10 млн. крб. в розпорядження міністра внутрішніх справ на заходи громадського спокою // ЦДАВОВ України, ф 1064, оп. 1, спр. 92, арк. 13.

[54] Таємна Постанова про асигнування 14 млн. 116 тис. 470 крб. в розпорядження міністра

Одночасно, не маючи змоги протистояти просуванню Червоної гвардії (дивізія полковника Болбочана, що мала прикривати північні кордони Української Держави приєдналась до повстання і пішла на Полтаву), гетьманський уряд таємно надає додаткову грошову допомогу 19 листопада 1918 року для мобільнішого сформування у Пскові Північної армії "на захист Південно-Західної Росії" 3 млн. крб. [214], до яких згодом додається ще стільки ж мільйонів [215], аби силами білого офіцерства з України дати відсіч більшовикам. Втім, як уже відомо, це не допомогло Гетьманові. Одразу ж після проголошення *Грамоти про федерацію* для формування Південної (Астраханської) армії на боротьбу з більшовиками урядом України було виділено кошти Донському Війську отамана П.Краснова [213]. Документ подається із збереженням правопису:

Копія з копії

На первотворі: "Затверджую. Павло Скоропадський 15.11.918 р. м. Київ
Посвідчив: Державний Секретар, Сенатор Завадський

Т А Є М Н О:

УХВАЛЕНА РАДОЮ МІНІСТРІВ
П О С Т А Н О В А

ПРО АСІГНУВАННЯ 10.000.000 КРБ. НА ОРГАНІЗАЦІЮ ТА НА УТРИМАННЯ ПІВДЕННОЇ АРМІЇ.

Асігнувати в розпорядження Міністра Фінансів з коштів Державної Скарбниці десять міліонів /10.000.000/ карбованців для передачи їх Урядові Всевеликого війська Донського на організацію та утримання Південної Армії.

Голова Ради Міністрів /підп/ *Гербель*
Міністр Фінансів /підп/ *Ржепецький*

З первотвором згідно: Секретарь Ради Міністрів /Підпись/

З копією вірно:
Начальник IV-го
відділу *Руденко*
З копією згідно:
За Прав. К-рії *Пасічний*

Всього ж бюджетним визначенням на формування і утримання різних армій гетьманським урядом було витрачено 46 млн. карбованців [73, 278-282].

Крім того, Радою Міністрів було таємно виділено мільйон карбованців для витрат за особистими вказівками Гетьмана України (правопис зберігається):

продовольчих справ на постачання німецьким військовим в Україні продовольчих продуктів // ЦДАВОВ України, ф. 1064, оп. 1, спр. 92, арк. 9.

Копія

Т А Є М Н О

На первотворі:
ЗАТВЕРДЖУЮ ПАВЛО СКОРОПАДСЬКИЙ 19-11-918 М. КИЇВ
ПОСВІДЧИВ: ДЕРЖАВНИЙ СЕКРЕТАРЬ, СЕНАТОР СЕРГІЙ ЗАВАДСЬКИЙ

УХВАЛЕНА РАДОЮ МІНІСТРІВ
П О С Т А Н О В А

ПРО АСІГНУВАННЯ 1.000.000 КАРБОВАНЦІВ ДЛЯ ВИПЛАТИ ЇХ ПО ВКАЗІВКАХ ГЕТЬМАНА ВСІЄЇ УКРАЇНИ.

Асігнувати з коштів Державної Скарбниці по сміті Міністерства Внутрішніх Справ один міліон (1.000.000) карбованців для витрат їх по вказівкам Гетьмана Всієї України, -

В.Об. Голови Ради Міністрів /Підппись/ *А. Ржепецький*
За Міністра Фінансів /Підпись/ *К. Замен*

З первотвором згідно:
Секретарь Ради Міністрів /Підпись/

З оригіналом згідно:
За Начальника Х-го відділу
Д-ту Державної Скарбниці
Ст. Діловод

З копією згідно:
За Прав. К-рії. – *Пасічний*.[55]

А з Європи донеслась інформація про Декларацію країн Антанти про підтримку влади Гетьмана П.Скоропадського і необхідність майбутньої інтервенції в Україну.

Тим часом, як повідомляла преса, “28 листопада народне військо на чолі з своїм славним хоробрим отаманом Петлюрою з боєм підступило до самого Києва і обложило його зо всіх сторін”.[56] Війська Директорії спробували захопити Лису Гору на якій знаходилося багато сховищ з порохом, динамітом та іншими військовими припасами. Зав’язався бій з гетьманською залогою у який було втягнуто і німецьких вояків. Сутичка врешті закінчилася перемир’ям. Розуміючи складність і вирішальність моменту, і не маючи змоги впливати на загальний перебіг подій, П.Скоропадський, прагнучи послабити тиск повстанців і наступ більшовиків за ними, а також виграти час для мобілізації власних сил, намагається спонукати до активних дій дєнікінців. Він затверджує урядову постанову про таємну фінансову допомогу армії генерала А.Дєнікіна (правопис збережено) [216]:

[55] Тамна Постанова Ради Міністрів про асигнування з коштів Державної скарбниці 1 млн. крб. для виплати їх по вказівках Гетьмана всієї України // ЦДАВОВ України, ф. 1064, оп. 1, спр. 18, арк. 10.

[56] Чому ще й досі столиця України - Київ в руках гетьманців // Село. - 1918. - 8 грудня.

Копія

Т А Є М Н О

Затверджую. Павло Скоропадський 30.11.918 р. м. Київ
Посвідчив: Державний Секретарь, Сенатор Сергій Завадський

УХВАЛЕНА РАДОЮ МІНІСТРІВ
П О С Т А Н О В А

ПРО АСІГНУВАННЯ В РОЗПОРЯДЖЕННЯ МІНІСТРА ФІНАНСІВ 10.000.000 КАРБ. ДЛЯ ВИДАЧІ ЇХ ПОЗИЧКОВО ГОЛОВНОМУ КОМАНДУВАННЮ ДОБРОВОЛЬЧОЇ АРМІЇ НА ВИДАТКИ ЦІЄЇ АРМІЇ.

Асігнувати в розпорядження Міністра Фінансів з коштів Державної Скарбниці по сміті Кредітової Канцелярії 1918 року десять міліонів (10.000.000) карбованців для видачи їх Головному Командуванню Добровольчої армії на видатки цієї армії, як безвідсоткову позику.

За Голову Ради Міністрів *А. Ржепецький*
За Міністра Фінансів *К. Замен*

Копія за належними підписами

З копією згідно:
Начальник відділу [пидпис]

Тим часом Київ залишався в облозі. Гетьманські урядовці намагалися заручитися підтримкою Антанти. Столиця жила очікуванням союзників, в повітрі витало ім'я французького начальника військової розвідки консула Е.Енно. Німецькою газетою "FolkZeitung" навіть було надруковано чутку (не підтверджену документально), що міністр внутрішніх справ І.Кістяківський доручив одному з генералів 30 млн. крб., аби той найняв у допомогу проти повстанців і більшовиків вояків-киргизів.[57] Проте допомоги не було. Слід було опиратися на власні сили і сили добровольців. 2 грудня 1918 року в розпорядження міністра внутрішніх справ таємною постановою асигнується на захист громадського спокою ще 5 млн. крб.,[58] а 3 грудня 1918 року гетьманський штаб таємно отримує додаткові кошти в сумі 348 тис. 752 карбованців (правопис збережено):

[57] Життя Поділля. - 1918 - 26 грудня.

[58] Таємна Постанова про асигнування в розпорядження міністра внутрішніх справ 5 млн. крб. на захист громадського спокою // ЦДАВОВ України, ф. 1064, оп. 1, спр. 92, арк. 22.

Копія з копії

Т А Є М Н О

ЗАТВЕРДЖУЮ. ПАВЛО СКОРОПАДСЬКИЙ 3.12.918 Р. М. КИЇВ
ПОСВІДЧИВ: ДЕРЖАВНИЙ СЕКРЕТАРЬ, СЕРГІЙ ЗАВАДСЬКИЙ

УХВАЛЕНА РАДОЮ МІНІСТРІВ
П О С Т А Н О В А

ПРО АСІГНУВАННЯ В РОЗПОРЯДЖЕННЯ НАЧАЛЬНИКА ШТАБУ ГЕТЬМАНА ВСІЄЇ УКРАЇНИ 348.752 КАРБОВАН. НА ТАЄМНІ ВИДАТКИ.

Асігнувати в безвідомне розпорядження Начальника Штабу Гетьмана Всієї України з коштів Державної Скарбниці триста сорок вісім тисяч сімсот п'ятьдесят два (348.752) карбованців на таємні видатки з 1-го вересня по 31 грудня 1918 р.

[ЗА] ГОЛОВУ РАДИ МІНІСТРІВ ГЕРБЕЛЬ
ДЕРЖАВНИЙ СЕКРЕТАРЬ ЗАВАДСЬКИЙ

З оригіналом згідно:
Віце-Директор Департаменту
Законодавчих Справ Державної Канцелярії
Начальник Відділу (Підпись)

З копією згідно:
За Начальника IX відділу
Департаменту Державної Скарбниці (Підпись)

Звірив:
За Діловода (Підпись)

З копією вірно
Зав. канцелярієї [підпис][59]

5 грудня 1918 року Гетьман затвердив урядову постанову про таємне надання Міністерству торгу і промисловості 35 млн. крб. на купівлю військового спорядження,[60] а голові уряду того ж дня було таємно виділено на невідомі нам тепер розтрати 2 млн. крб. (правопис збережено):

[59] Таємна Постанова про асигнування в розпорядження начальника Штабу Гетьмана 348.752 крб. на таємні видатки // ЦДАВОВ України, ф.1064, оп.1, спр.92, арк.23.

[60] Таємна Постанова про асигнування Міністерству торгу і промисловості 35 млн. крб. на купівлю військового спорядження // ЦДАВОВ України, ф. 1064, оп. 1, спр. 92, арк. 25.

Копія

Т А Є М Н О

ЗАТВЕРДЖУЮ. ПАВЛО СКОРОПАДСЬКИЙ 5.12.918 Р. М. КИЇВ
ПОСВІДЧИВ: ДЕРЖАВНИЙ СЕКРЕТАРЬ, СЕНАТОР СЕРГІЙ ЗАВАДСЬКИЙ

УХВАЛЕНА РАДОЮ МІНІСТРІВ
П О С Т А Н О В А

ПРО АСІГНУВАННЯ 2.000.000 КАРБОВАНЦІВ НА ВИДАТКИ, ЩО НЕ НАЛЕЖАТЬ ДО ОГОЛОШЕННЯ.

Асігнувати в розпорядження Голови Ради Міністрів з коштів Державної Скарбниці два міліона (2.000.000) карбованців на видатки, що не належать до оголошення.

ГОЛОВА РАДИ МІНІСТРІВ ГЕРБЕЛЬ
МІНІСТР ФІНАНСІВ А.РЖЕПЕЦЬКИЙ

В. О. Віце-Директора Департаменту Законодавчих Справ
Державної Канцелярії (Підпис)
Начальник відділ[у] (Підпис)

З оригіналом згідно:
За Начальника Х-го відділу
Д-ту Державної Скарбниці
Ст. Діловод (Підпис)[61]

На що йшли всі ці таємно виділені кошти? На зброю, платню добровольцям, делегації до потенційних союзників? Певно, на все і всіх, що і хто могли б допомогти гетьманцям покращити і зміцнити своє становище під Києвом.

Всю трагічність ситуації, що склалася в Україні в першій половині грудня 1918 року, коли набирало шалено-кривавої дійсності оте легендарне Платонове “Bellum omnimum contra omnes”[*], могли б характеризувати обопільні з протиборних сторін надії на допомогу Антанти. Обложені в Києві гетьманці тримали оборону і, сподіваючись на допомогу військ та дипломатії союзників, виділяли гроші на утримання їхніх армій (правопис збережено):[62]

[61] Таємна Постанова про асигнування в розпорядження голови Ради Міністрів 2 млн. крб. на видатки, що не належать до оголошення // ЦДАВОВ України, ф. 1064, оп. 1, спр. 92, арк. 24.

[*] Bellum omnimum contra omnes (лат.) – Війна всіх проти всіх (Платон).

[62] Постанова про асигнування в розпорядження міністра продовольчих справ 10 млн. крб. на видатки по постачанню прибуваючих на Україну військ держав Згоди та війська Одеського гарнізону // ЦДАВОВ України, ф. 1064, оп. 1, спр. 92, арк. 26.

Копія

На первотворі:

“Затверджую: Павло Скоропадський
7/12/918 м. Київ”
“Посвідчив: Державний Секретар, Сенатор Сергій Завадський

УХВАЛЕНА РАДОЮ МІНІСТРІВ
П О С Т А Н О В А

ПРО АСІГНУВАННЯ В РОСПОРЯДЖЕННЯ МІНІСТРА ПРОДОВОЛЬЧИХ СПРАВ Г.В.ГЛИНКИ 10.000.000 КАРБ. НА ВИДАТКИ ПО ПОСТАЧАННЮ ПРИБУВАЮЧИХ НА УКРАЇНУ ВІЙСЬК ДЕРЖАВ ЗГОДИ ТА ОДЕСЬКОГО ГАРНИЗОНУ.

Асігнувати в роспорядження Міністра Продовольчих Справ Г.В.Глинки з коштів Державної Скарбниці десять міліонів (10.000.000) карбованців на видатки по постачанню прибуваючих на Україну військ Держав Згоди та війська Одеського гарнизону.

ГОЛОВА РАДИ МІНІСТРІВ /ПІДППИС/ ГЕРБЕЛЬ
МІНІСТР ФІНАНСІВ /ПІДПИС/ А. РЖЕПЕЦЬКИЙ

З оригіналом згідно:
Секретарь Ради Міністрів /підпис/

Выпись из постановленія Совъта Министровъ отъ 7 Декабря 1918 года. “Ассигновать въ распоряжение Министра Продовольствія Г.В.Глинки 10.000.000 кар. на расходы по снабженію прибывающих на Украину войск Держав Согласія и войск Одесскаго Округа, с тъм чтобы расходованіе этого кредита производилось Г.В.Глинкою по соглашенію с Морским Министром адмиралом Покровским.”

С подлинным върно: Секретарь Совъта Министров
(підпис)
З копією згідно:
(підпис)

Тим часом війська Антанти висадились на Чорноморському узбережжі і невдовзі вже зустрілися з петлюрівцями в Одесі, що увійшли в місто без бою 10 грудня 1918 року. Наступного ж дня відомий всім представник держав Згоди (Антанти) Енно настійливо рекомендує німецькому командуванню допомогти Гетьману утримати владу [40, 37]. Очікуючи підмоги антантівців гетьманський уряд до останнього дня влади П.Скоропадського сподівався на вдалу для себе розв’язку громадянської війни в Україні. Про це свідчить і те, що ним (із затвердженням Гетьмана) до передостаннього дня існування Гетьманату здійснювалися таємні видатки до військового фонду держави. Графа військового фонду з державного бюджету Української Держави вказувала, що офіційні надзвичайні видатки до нього становили 25 млн. карбованців [73, 278-

282]. Однак таємні видатки на поповнення військового фонду лише за три дні грудня 1918 року досягли 70 мільйонів карбованців. Так, згідно цих таємних постанов, у розпорядження головного начальника постачання 10 грудня 1918 року було надано 10 млн. крб.[63], а 12 грудня 1918 року – 25 млн. карбованців.[64] У переддень зречення Гетьмана (13 грудня 1918 року) до військового фонду Української Держави таємно було асигновано вже 35 мільйонів карбованців[65]. Проте Гетьманат вже був приречений на падіння. У спішній таємній телеграмі представника німецького посольства в Києві Ліндемана до німецького таємного радника Надольного про стан в Україні і необхідність виручання у перебіг подій Антанти, переданій 13 грудня 1918 року з Берестя (Брест-Литовського), вказувалося, що повстанський рух набув набагато сильнішої потужності, аніж це усвідомлюється у Києві. Ліндеман, аналізуючи ситуацію, зазначав, що "постільки армія Гетьмана слабка, а наші [*тобто німецькі – П.Г.-Н.*] війська не хтять прийняти участі [*у придушенні повстання – П.Г.-Н.*], падіння Києва, очевидно, беззаперечне не пізніше ніж через кілька тижнів"[66]. Втім, події прискорив сам Гетьман. Вже наступного дня, 14 грудня 1918 року П.Скоропадський відмовився від влади. Українська Держава у формі Гетьманату припинила своє існування. Roma deliberante, Saguntum periit.[*]

4.4. Укладання державного бюджету.

Одним з головних завдань фінансово-господарського життя держави є укладання її бюджету. В Україні бурхливі події кінця 1917 - початку 1918 років не дали змоги створити його за часів УНР. Х.М.Лебідь-Юрчик вказує на такі причини, що стали на заваді у цій праці: "1) Зруйнована залізнична комунікація й анархічна демобілізація, що продовжувалась ще в січні (1918 р.) стояли на перешкоді до зносин з губерніяльними й повітовими інституціями, які мали достарчити потрібний бюджетовий матеріял і 2) брак в окремих міністерствах фахівців у бюджетових справах, які мали би досвід і рутину в складанні кошторису" [101, 108-109]. Після гетьманського перевороту новому урядові довелося зіткнутися з подібними ж складнощами, налагоджуючи одночасно відповідні урядові служби, адже, як вірно відмітив на І з'їзді Протофісу професор Л.Яснопольський, "для правильного розгляду бюджету необхідні як негайна організація фінансового апарату – рахівничого і касового, так і найшвидше встановлення правильного законодавчого режиму, бо нормальне бюджетове господарство мислиме лише за наявності представницьких закладів" [145].

---

[63] Таємна Постанова про асигнування 10 млн. крб. в розпорядження головного начальника постачання на поповнення Військового фонду // ЦДАВОВ України, ф. 1064, оп. 1, спр. 92, арк. 27, 29.

[64] Таємна Постанова про асигнування 25 млн. крб. в розпорядження головного начальника постачання на поповнення Військового фонду // ЦДАВОВ України, ф. 1064, оп. 1, спр. 92, арк. 30.

[65] Таємна Постанова про асигнування 25 млн. крб. в розпорядження головного начальника постачання на поповнення Військового фонду // ЦДАВОВ України, ф. 1064, оп. 1, спр. 92, арк. 31.

[66] Таємна телеграма представника німецького посольства в Києві Ліндемана до німецького таємного радника Надольного від 13 грудня 1918 р. // ЦДАВОВ України, ф. 3696, оп. 1, спр. 17, арк. 1.

[*] Roma deliberante, Saguntum periit (лат.) – Поки Рим зважував, Сагунт загинув.

За Гетьманату справа укладання бюджету лягла на Міністерство фінансів і безпосередньо на створену при ньому *Бюджетову комісію*. До її складу увійшли представники Міністерства фінансів, Державного контролю, зацікавлених відомств і, з запрошення міністра фінансів, представники науково-економічних кіл [34, 18]. Бюджетова комісія діяла при Департаменті Державної скарбниці на чолі з Х.Лебідь-Юрчиком, а її ядро з липня 1918 року склала бюджетна нарада з чотирьох членів [187, 15]. За відсутності тимчасової нової законодавчої бази юридичною основою при укладанні бюджету Української Держави (як і за УНР) стало бюджетне право Російської імперії. Воно, в свою чергу, складалося з загальних кошторисних правил від 22 травня 1862 року та правил від 8 березня 1906 року про порядок розгляду державного розпису прибутків і видатків та про асигнування з скарбу видатків, розписом непередбачених [34, 13]. Таким чином, як цілком слушно відзначає Л.Нєманов, "і податкова політика гетьманського уряду, і бюджетна будувалися за тими рутинними зразками, які були добре знайомі колишнім чиновникам міністерства фінансів" [116, 166-167].

В червні 1918 року урядом було ухвалено *Правила про порядок розгляду державного бюджету й фінансових кошторисів на 1918 рік*, згідно з якими такі кошториси мали бути надіслані до Держскарбниці не пізніше 5 липня[67] 1918 року [73, 277; 34, 18-19]. Основна маса кошторисів, проте, надійшла лише наприкінці вересня поточного року, а отже лише з тієї пори стало можливим приступити до їхнього розгляду і розпочати працю над укладанням бюджету [73, 277]. За таких обставин Бюджетова комісія, установлюючи фактично зроблені видатки за 1918 рік, розпочала обчислювати очікувані прибутки і розробку бюджету вже на рік 1919-й [116, 164]. Це підтверджується і журналами Ради Міністрів. 19 жовтня 1918 року урядом було прийнято законопроект про виділення 40 тис. крб. на видатки для утримання Бюджетових комісій [166, 19], а 5 листопада 1918 року міністр фінансів доповідав урядові щодо питання про укладання бюджету на 1919 рік [168, 28; 183, 2]. Урядовці постановили "просити Відомства достарчити сміти на 1919 рік у Департамент Державної Скарбниці не пізніше 25 листопада" [168, 28].[68]

"Наскільки добрим був наш фінансовий стан ще в жовтні, – згадував Гетьман, – доводить те, що ми з Ржепецьким сподівалися, що сміта нового року буде проведена без дефіциту" [135, 193]. За тиждень до падіння Гетьманату (6 грудня 1918 року) урядом було ухвалено проект *Правил про закінчення рахунків по кредитам кошторисів 1918 року та провадження видатків у 1919 році* [175, 79]. "Правилами", зокрема, наголошувалося, що "всі Міністерства, Головні Управління та інші центральні установи заздалегідь, не чекаючи остаточного затвердження державного роспису прибутків та видатків на 1918 рік, приступають до складання встановлених існуючими кошторисними правилами

[67] Д.Дорошенко вказує іншу дату, пишучи, що "Рада Міністрів постановила зобов'язати відомства надіслати фінансові кошториси не пізніше 7 липня" [73, 277].

[68] В іншому варіанті запису журналу Ради Міністрів (перекладеному українською мовою), після ухвалення доповіді А.Ржепецького, записано: "прохати Відомства внести кошториси на 1919 рік до Департаменту Державної Скарбниці не пізніще 25 листопада" [183, 2].

росписань прибутків, очикуємих до впливу, та видатків, які встановлені при розгляді кошторисів в Бюджетовій Комісії" [176, 85]. Такі розписи повинні були бути негайно переслані до Державної скарбниці одразу ж по затвердженні державного розпису на 1918 рік [176, 85]. З часу затвердження державного розпису прибутків та видатків на 1918 рік, не пізніше 1 січня 1919 року, припинялося "провадження видатків з так званого 10-ти міліонного фонду, який був асігнований на утримання нового ладу на Україні..." [176, 85 зв.].

Одночасно з надісланням до Держскарбниці видаткових розписів 1918 року, центральні установи повинні були переслати до цього департаменту переліки тих кредитів, які підлягали переліченню на покриття видатків, а також здати до Київської скарбниці для зарахування до готового фонду державних прибутків всі невитрачені відомствами до часу затвердження розпису (або до 1 січня 1919 року) лишки готових грошей з вказівками, які суми здані, а також коли, на які потреби і за якими чеками вони були одержані [176, 85 зв.]. Надалі, до затвердження державного розпису прибутків та видатків на 1919 рік, "видатки на задоволення потреб 1919 р. повинні провадитися по тимчасовим видатковим росписанням. Для цього відомства обов'язуються... надіслати до Департаменту Державної Скарбниці тимчасові видаткові росписання на перші чотири місяці 1919 р. окремо на Головну Скарбницю та на кожну Фінансову Палату, а також збір тих росписань по кожному кошторису" [176, 85 зв.].

Вищезазначені тимчасові видаткові "розписання" підлягали обговоренню на окремій нараді при Міністерстві фінансів з представників вказаного відомства та Держконтролю... Потім усі вони представлялися міністром на ухвалення урядом, після чого (по їх затвердженні) мали бути розіслані через Держскарбницю до Головної скарбниці та у Фінансові палати [176, 85 зв.-86]. В подальшому, аж до одержання тимчасових видаткових розписань на 1919 рік. Головна та місцеві скарбниці повинні були провадити "тільки штатні та контрактні видатки, а також самі негайні видатки на канцелярські і господарські потреби, та на утримання будинків, при чому відомства обов'язуються доглядати, щоб всі видатки ні в якому разі спільно не перевищували 1/12 річного видатку на дану потребу по роспису 1918 р. або по розглянутим Бюджетовою Комісією при Міністерстві Фінансів кошторисам, як що роспис не буде ще затверджений" [176, 86].

На середину грудня 1918 року до Бюджетової комісії поступили кошториси від всіх відомств, крім Головної квартири Гетьмана, Державного секретаріату та Морського міністерства, кошториси яких було укладено представниками Міністерства фінансів та Державного контролю за допомогою представників цих відомств (за винятком гетьманської Головної квартири). Комісія закінчила свою роботу 30 грудня 1918 року, вже після падіння Гетьманату, в зв'язку з чим й представила проект бюджету до розгляду Директорії. Нова республіканська влада затвердила його 24 січня 1919 року як державний бюджет УНР на 1919 рік [73, 277].

Зведення бюджету Української Держави за 1918 рік навряд чи можна вважати за загальноприйнятий з класичного фінансово-економічного погляду

державний бюджет. Він був, швидше, зведенням кошторисів з державних прибутків і видатків, чи, як висловився Д.Дорошенко, мав вже ”скоріше характер виконавчої ”сміти” [73, 277]. Загальна сума прибутків, згідно з укладеним бюджетом, дорівнювала 3 млрд. 249 млн. 731 тис. 092 крб., з яких звичайних було 3 млрд. 179 млн. 680 тис. 984 крб. та надзвичайних – 70 млн. 050 тис. 108 карбованців. Загальна сума видатків дорівнювала 5 млрд. 346 млн. 735 тис. 634 крб., з яких звичайних – 4 млрд. 265 млн. 352 тис. 266 крб., надзвичайних – 1 млрд. 081 млн. 383 тис. 368 карбованців. Таким чином, бюджет виявляв евентуальний дефіцит на 2 млрд. 097 млн. 004 тис. 542 карбованців [73, 278-282]. Бюджетну недостачу передбачалося покрити випуском сорока 3,6% серій Державної скарбниці на 1 млрд. 004 млн. 650 тис. крб. через те, що уряд не хтів випускати багато паперових грошей, що знизило б їхню вартість. Інший непокритий дефіцит в 1 млрд. 092 млн. 354 тис. 542 крб. мав бути погашений майбутніми кредитовими операціями (тобто емісіями держзнаків у 25 та 50 карбованців) [73, 281-282].

З цього приводу слід, на нашу думку, зауважити, що відомий тогочасний український економіст Є.Гловінський, наприклад, вважав, що ”справжній дефіцит був очевидно, більший, бо й випущено грошей було на 500 млн. крб. більше (2.653.499 крб.)” [34, 19]. Л.Нєманов вираховував, що прибутки за 1918 рік принесли брутто до 1 млрд. крб. [116, 166], у зв’язку з чим Є.Гловінський додає, що “тоді, очевидно, видатки виносили не 5.346 млн. крб., а лише $3^1/_2$ млд., з яких 1 млд. був покритий прибутками, а $2^1/_2$ – емісією паперових грошей” [34, 19]. Щодо цілком зрозумілого небажання уряду вдаватися до значного випуску паперових грошей для покриття бюджетної недостачі, через що безумовно знизилася б їхня вартість, то Д.Дорошенко пояснює це рішення Кабінету так: “До 23.XII.1918 р. в обігу серед людности українських папірових грошей (крім російських) було 2,843.054.675 карб. та в касах Державного Банку було 572,702.000 карб. Отже звернулися для покриття дефіциту до инших способів, а саме до кредитових операцій: було випущено 40 серій 3,6% білетів Державної Скарбниці на суму 1,004.650 тисяч карбованців. 5. Серпня 1918 року поступило в портфель Державного Банку тимчасове 3,6% свідоцтво Державної Скарбниці на 500 мілійонів карбованців, а з %-ів за червень 591.700 тис. карб. 30. Серпня 1919 р. передано ще друге свідоцтво на таку ж суму, а з % за минулий час 502,950.000 карб., разом 1,004.650.000 карбованців” [73, 281-282].

Попри все, бюджет цей, незважаючи на те що йому були притаманні усі риси виконавчого кошторису, як зазначає І.Кабачків, мав ”велику близькість до дійсних витрат і вплат до скарбниці” [34, 19]. Разом з тим, на думку дослідника, головним бюджетним недоліком було й те, що він “замість того, щоби бути нормою, обовязковою директивою для роспорядників кредитами, іздебільша зафіксовував різні асигнування, що їх робили цілком випадково, без ніякого пляну” [34, 19]. Втім у цілому недосконалості установленого бюджету слід віднести також і до несприятливих соціально-політичних і фінансово-економічних умов, за яких він складався, а також, як писав сам П.Скоропадський щодо політико-економічних помилок допущених ним та його

урядом у 1918 році, до банального, але невідворотнього: “Просто не було часу” [135, 175]. Попри все, то був перший бюджет державної України, і вже тільки цим він є для українського народу історичним. Став він також і своєрідним вінцем фінансової політики Гетьманату.

Підсумовуючи вищенаведене, зазначимо, що незважаючи на проведення і продуманість фінансово-грошової реформи в Українській Державі 1918 року, вона торкнулася практично лише заходів по виведенню вітчизняної грошової системи з під впливу російського рубля та виходу з ареалу більшовицької грошової політики. Так, наприклад, щодо податкової галузі, то тут фактично не було реформовано структури податкових зборів, яка існувала за часів царату та Тимчасового уряду. Зміни обмежилися лише збільшенням вже існувавших раніше ставок оподаткування. Одночасно зауважимо, що подібного збільшення вимагав сам стан української економіки, факт якого не міг негативно вплинути, скажімо на “стан кишень” підприємців чи пересічного громадянина, і який, натомість, передбачав зростання надходжень до скарбниці держави. Констатуючи подібні факти, не слід забувати, що на час установлення Гетьманату фінансова і податкова системи в Україні були в стані суцільної руйнації, як і її економічний організм, а сама Українська Держава на чолі з П.Скоропадським проіснувала лише сім з половиною місяців, що з історичного погляду є лише політичною миттю.

ВИСНОВКИ

Історія організації української грошової системи та урядової фінансової політики за Гетьманату уявляється нам як перенесення прийнятої тогочасним фінансовим світом форми, не кращого її російського (як царського, так і із змінами від Тимчасового уряду) зразка, на український грунт. Разом з тим, зважаючи на соціально-економічну й політичну ситуації, в яких опинилася Українська Держава 1918 року, така організіція і політика здаються нам не лише прийнятними на ті часи, коли вітчизняне фінансове державотворення лише но розпочиналося, а й логічними. На підставі використаних матеріалів було зроблено спробу створити не лише цілісну аналітичну історію фінансової політики гетьманського уряду, але й висвітлити її причини і наслідки, переваги і недоліки у загальнодержавному об'ємі та в міжнародному фінансово-політичному контексті, показати правоприємництво у своїй основі політики Гетьманату в сфері державних фінансів здорових започаткувань Центральної Ради, здобутками якого частково скористалася й Директорія.

При цьому важливо відмітити, що саме за Гетьманату на практиці було здійснено розбудову державних фінансів, адміністративних і урядових фінансових установ, започатковано грошову реформу і повільний, проте еволюційний, поступ у виправленні теоретичних і правових засад та недоліків, що існували й були допущені Центральною Радою тощо. Одночасно висвітлено прогресивні тенденції, рішення, реформи і практичні дії гетьманських урядів у справі відродження фінансового ринку країни, створенні та розбудови її грошової системи. Поряд з цим було відмічено існуючі недоліки в цій нелегкій державотворчій праці, вказано на дотримання старих фінансово-економічних стереотипів провадження фінансових заходів, присутність об'єктивних та суб'єктивних складнощів як у внутрішній, так і у зовнішній фінансовій політиці уряду Української Держави.

Досліджені документи і матеріали показали, що фінансова політика гетьманського уряду провадилася енергійно, всебічно і, головне, у виваженому, планомірному руслі, не розділяючи в ньому інтереси держави від інтересів її громадян. Ми виявили у провадженні цієї політики два етапи, перший з яких (травень-липень 1918 року) мав завданням відбудову адміністративно-управлінського фінансового апарату держави, відновлення структури податкових зборів, законодавчо-емісійної політики, передбачав створення умов та підвалин для реформи існуючого фінансового господарства і створення української грошової системи, а другий (серпень-грудень 1918 року) – створення її фундаменту через заснування Державного банку, Державного Земельного банку, виведення України з рубльової зони, перебудови емісійного й управлінського права і підстав випуску паперових грошових знаків, укладанні першого державного бюджету тощо. Сміємо припустити, опираючись і виходячи з викладених й систематизованих у дослідженні матеріалів, що з січня 1919 року гетьманським урядом і Міністерством фінансів передбачався третій і основний етап практичного втілення здобутків двох попередніх – безпосереднє

запровадження оновленої національної фінансової системи, яка б забезпечила стабільність української валюти та грошового ринку, розвиток економіки, соціальний компроміс і державний та суспільний добробут із збереженням права приватної власності і ініціативи як основи цивілізаційного поступу. Такою, на нашу думку, була головна далекосяжна мета фінансової політики уряду П.Скоропадського.

Сім з половиною місяців, відведених волею року і політичною долею Гетьманатові є, власне, блискавичною миттю на тлі історії початку бурхливого XX століття. Сподіватися на швидкий прогрес, однак, у цій (фінансовій) галузі державних справ за тогочасних умов було б наївним романтизмом. Американське фінансове господарство тієї доби, при значно кращих у всіх вимірах обставинах, налагодилося, наприклад, лише внаслідок низки послідовних і довготривалих реформ (1863, 1874, 1875, 1882, 1900, 1908 й 1913 років) та зміцнило свої позиції у перебігу Першої світової війни, а особливо після перемоги в ній країн Антанти [147, 80]. Зовсім не хочеться, щоб все вищенаведене сприймалося як ідеалізація Гетьманату взагалі і фінансової політики уряду П.Скоропадського зокрема. Зважження його здобутків і втрат у цій сфері державної розбудови дають проте нам право стверджувати, що була вона в своїй основі політикою здорового глузду і обмежених можливостей, зумовлених історичними обставинами; плодом консервативної фінансово-економічної думки її провідників, еволюція якої захлинувалася у розбурханому морі соціально-політичних потрясінь, викликаних війною та революційним буревієм, що кривавим виром прокотилися Україною і зруйнували не лише Гетьманат, а й втопили згодом у нім і саму українську державність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. *А.В.* Дневник обывателя // Архив русской революции: В 22 т. - М.: Терра: Политиздат, 1991. - Т.4. - С. 252-246.
2. Альбом українських грошей // *Мартос Б., Зозуля Я.* Гроші Української Держави. - Мюнхен: Український Технічно-господарський інститут, 1972. - С. 57-101.
3. Архив русской революции: В 22 т. - М.: Терра: Полииздат, 1991. - Т.3. - 275 с.
4. Архив русской революции: В 22 т. - М.: Терра: Политиздат, 1991. - Т.4. - 288 с.
5. Архив русской революции: В 22 т. - М.: Терра: Политиздат, 1991. - Т.5. - 360 с.
6. *Барландяну-Бирладник В.* Повстання проти Скоропадського. Причини і наслідки // Останній Гетьман. Ювілейний збірник пам'яті Павла Скоропадського (1873-1945). - К.: Академпрес, 1993. - С. 107-113.
7. *Белінг Д.* "Я був учасником масонської ложі в Києві..." // Генеза. - 1997. - № 1. - С. 142-149.
8. *Білодід О.* Помилявся я двічі. Про останнього гетьмана України та військ козацьких Павла Скоропадського // Україна. - 1991. - № 23. - С. 26-32.
9. *Білокінь С.* Герб міста Києва // Пам'ятки України. - 1990. - № 3. - С. 16-17.
10. *Бойко А.* Нарбутів "гріх" // Пам'ятки України. - 1990. - № 3. - С. 10-14.
11. *Боряк Г.В.* Камеральна археографія і археографічна українїка: теорія та методика актуалізації архівної спадщини // Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук (На правах рукопису): 07.00.06. - К.: Інститут української археографії та джерелознавства ім.М.С.Грушевського НАН України, 1996. - 506 с.
12. *Бухарин Н.И.* Проблемы теории и практики социализма. - М.: Полииздат, 1989. - 512 с.
13. *Вакуловський В.* Коротка пам'ять // Батьківщина (Торонто). - 1974. - № 5. - 9 березня. - С. 3.
14. *Вєтров І., Виговський М.* Національні грошові знаки України 1917-1920 рр. // Київська старовина. - 1993. - № 1. - січень-лютий. - С. 88-93.
15. *Винниченко В.* Відродження нації (марець 1917-грудень 1918): В 3 ч. - Київ-Відень: Дзвін, 1920. - Ч.ІІІ. - 542 с.
16. *Вислоцький І.* Гетьман Павло Скоропадський в освітленні очевидців. - Торонто: Український робітник, 1940. - 39 с.
17. *Вітенко О.* Волинські гроші // Літопис червоної калини. - 1931. - № 1. - С. 6-9.
18. Вістник краєвого комісаріату Української Народної Республіки на Холмщину, Підляшшя й Поліссє (Берестє). - 1918. - 12 квітня.
19. *Войнаренко О.* З Гетьманських часів. Спогади самовидця з року 1918. - Детройт: Накладом Жіночого відділу Української гетьманської організації, 1950. - 30 с.
20. *Гай-Нижник П.* Від імперіялізму царського до імперіялізму радянського // Розбудова держави. - 1997. - № 5. - С. 43-45.
21. *Гай-Нижник П.* Вогнище освіти на Поділлі // Освіта. - 1996. - № 73-74. - 25 грудня. - С. 4.
22. *Гай-Нижник П.* Гетьманат П.Скоропадського і питання безробіття // Профспілки України. - 1998. - № 2. - С. 59-78; *Його ж.* Створення Власної адміністрації Гетьмана Павла Скоропадського у 1918 році // Київська старовина. - 2000. - № 1. - С. 80-86;
23. *Гай-Нижник П.* Державний Земельний банк Української Держави – грошовий і операційний рушій селянської реформи 1918 року // Наукові записки. Збірник праць молодих вчених та аспірантів. - Т.3. - К.: Інститут української археографії та джерелознавства ім.М.С.Грушевського, 1998. - С. 251-258.

24. *Гай-Нижник П.П.* Вихід України в 1917-1919 рр. з російської рубльової зони // Фінанси України. - 1997. - № 10. - С. 120-123.
25. *Гай-Нижник П.П.* Марки-шаги – грошові знаки державної України 1917-1920 років // Фінанси України. - 1997. - № 4. - С. 112-114.
26. *Гай-Нижник П.П.* Теоретичні засади фінансової системи Української держави у 1917-1919 рр. // Український історичний журнал. - 1998. - № 4. - С. 3-17.
27. *Гай-Нижник П.* Торгівельно-промислова політика уряду Української Держави Гетьмана П.Скоропадського 1918 року // Наукові записки. Збірник праць молодих вчених та аспірантів. - Т.2. - К.: Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С.Грушевського НАН України, 1997. - С. 353-396.
28. *Гай-Нижник П.* Фінансова політика Української Центральної Ради (1917-1918) // Наукові записки. Збірник праць молодих вчених та аспірантів. - Т.3. - К.: Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С.Грушевського НАН України, 1998. - С. 170-214.
29. *Гай-Нижник П.* Фінансова політика уряду Української Держави у період Гетьманату 1918 року // Фінанси України. - 1996. - № 12. - С. 107-112; *Його ж.* Міжнародні фінансові угоди України за Гетьманату П.Скоропадського 1918 року // Вісник Київського державного лінгвістичного університету. Серія: історія, економіка, філософія. - Випуск 4. Український консерватизм і гетьманський рух: історія, ідеологія, політика. - Київ, 2000. - С. 264-284; *Його ж.* Фінансові відносини Гетьманату 1918 року з частинами колишньої Російської імперії // Фінанси України. - 2000. - № 2. - С. 120-124; *Його ж.* Таємні видатки Гетьманату П. Скоропадського // Київська старовина. - 2000. - № 4. - С. 44-51; *Його ж.* Податкове законодавство України в сфері культури та розваг на початку XX століття // Вісник податкової служби. - 2001. - листопад-грудень. - С. 60-65; *Його ж.* Структура Міністерства Фінансів за гетьманату Павла Скоропадського // Наукові записки. Збірник праць молодих вчених та аспірантів. - Т.7. - Київ: Інститут української археографії та джерелознавства ім.М.С.Грушевського НАН України, 2001. - С. 486-495; *Його ж.* ”Майже єдиним джерелом державних ”прибутків” було друкування грошей” (Податкова служба України у 1917-1919 роках) // Вісник податкової служби України. - 2002. - травень-червень. - С. 52-57; *Його ж.* Характер і природа українських паперових грошових знаків 1917-1921 рр. // Економічний часопис – XXI. - 2002. - № 9. - С. 49-52; *Його ж.* Український державний банк // Вісник Національного банку України. - 2003. - № 2. - С. 70-71; *Його ж.* Михайло Кривецький – перший директор Українського державного банку та Української державної скарбниці // Вісник Національного банку України. - 2003. - № 2. - С. 65; *Його ж.* Володимир Ігнатович – директор Українського державного банку // Вісник Національного банку України. - 2003. - № 5. - С. 69-70; *Його ж.* Грошові взаємини України та Росії на початку XX ст. і перспективи фінансового розвитку УНР після 1917 р. Завдання Генерального Секретаріату у баченні директора Українського Державного банку і Державної скарбниці УНР М.Кривецького) // Економічний часопис-XXI. - 2003. - № 6. - С. 46-48; *Його ж.* Фінансові взаємини Української Народної Республіки і Української Держави з Німеччиною та Австро-Угорщиною (1918 р.) // Україна дипломатична – 2002. Науковий щорічник. - Випуск III. - К., 2003 - С. 394-412; *Його ж.* Система прямих (простих) податків в Україні за Гетьманату 1918 р. // Вісник податкової служби України. - 2003. - квітень-травень. - С. 54-59; *Його ж.* Система непрямих (посередніх) податків за Гетьманату 1918 р. // Вісник податкової служби України. - 2003. - липень-серпень. - С. 52-59; *Його ж.* Лебідь-Юрчик – директор Державної скарбниці України в 1917-1919 роках // Вісник Національного банку України. - 2003. - № 9. - С. 68.
30. *Гай-Нижник П.* Шатава – місце зародження першої летунської сотні Української Галицької армії // Батьківщина. - 1998. - № 1778. - С. 4; *Його ж.* Українізація державних установ Міністерства Шляхів за Гетьманату П. Скоропадського // IV

Міжнародний конгрес україністів, Одеса, 26-29 серпня 1999 р. Доповіді та повідомлення. Історія. Частина ІІ, ХХ століття. - Одеса-Київ-Львів, 1999. - С. 247-251; *Його ж.* З історії створення Державного Герба та Печатки Української Держави Павла Скоропадського // Архіви України. - 2001. - № 6. - листопад-грудень. - С. 104-108; *Його ж.* Гетьманич Данило Скоропадський (1904-1957). До історії встановлення старшинства в Гетьманському Роді та спадкоємства в українському монархічному русі // Київська старовина. - 2002. - № 4. - С. 110-125; *Його ж.* Листопад-грудень 1918 р.: Повстання Директорії чи успішна спроба державного військового перевороту? // Література та культура Полісся. - Випуск 17. Полісся та Лівобережна Україна в історичному та культурологічному контексті. - Ніжин: Ніжинський державний педагогічний університет імені Миколи Гоголя, 2002. - С. 171-175; *Його ж.* Проблема безробіття в Українській Державі 1918 року // Пам'ять століть. - 2003. - № 2. - С. 72-77; *Його ж.* Гетьманський рух і Церква. До 130-річчя від дня народження гетьмана Павла Скоропадського // Людина і світ. - 2003. - № 4. - С. 10-16.

31. Гетьман Павло Скоропадський (1873-1945): Матеріали для бібліографії. - К.: Бібліотечний вісник, 1996. - 54 с.
32. *Гирський Д.* Дивні способи виправдовування антидержавної політики: Відгук на фальсифікації соціалістів з табору УНР. - Торонто: Батьківщина, 1973. - 184 с.
33. *Гловінський Є.* Валюти, гроші, реформи в Україні. Авторизований передрук гасла "Гроші" з Енциклопедії Українознавства, словникової частини // *Гнатишак М.* Державні гроші України 1917-1920 років. Ілюстрований історично-іконографічний нарис. - Клівленд: Український музей-архів, 1974. - С. 133.
34. *Гловінський Є.* Фінанси України в роках 1917-1920 // *Гловінський Є.* Фінанси УССР. - Варшава: Український науковий інститут, 1938. - С. 10-57.
35. *Гловінський Є.* Фінанси У.С.С.Р. - Варшава: Український науковий інститут, 1938. - 330 с.
36. *Гнатишак М.* Державні гроші України 1917-1920 років // *Гнатишак М.* Державні гроші України 1917-1920 років. Ілюстрований історично-іконографічний нарис. - Клівленд: Український музей-архів, 1974. - С. 1-112.
37. *Гнатишак М.* Державні гроші України 1917-1920 років. Ілюстрований історично-іконографічний нарис. - Клівленд: Український музей-архів, 1974. - 356 с.
38. *Гнатишак М.* Замітки до державних грошей України з 1917-1920 років // Літопис червоної калини. - 1935. - № 2. - С. 5-9.
39. *Гольденвейзер А.* Из киевских воспоминаний // Революция на Украине по мемуарам белых. - Москва-Ленинград, 1930. - С. 1-63.
40. Гражданская война на Украине 1918-1920 гг. Сборник документов и материалов: В 3 т., 4 кн. - К.: Наукова думка, 1967. - 875 с.
41. Гроші Української Держави 1917-1920 рр. - Бафело, 1970. - 10 с.
42. *Грушевський М.* На порозі нової України: Гадки і мрії. - К., 1918. - 120 с.
43. *Грушевський М.С.* Новий період історії України від 1914 до 1919 р. - К.: Либідь, 1992. - 46 с.
44. *Гунчак Т.* Україна: перша половина ХХ століття: Нариси політичної історії. - К.: Либідь, 1993. - 288 с.
45. Державний Банк і кооперація // Українська кооперація. - 1918. - Кн. 4. - жовтень. - С. 125-128.
46. Державний вістник. - 1918. - 10 травня.
47. Державний вістник. - 1918. - 31 травня.
48. Державний вістник. - 1918. - 7 червня.
49. Державний вістник. - 1918. - 16 червня.
50. Державний вістник. - 1918. - 26 червня.

51. Державний вістник. - 1918. - 5 липня.
52. Державний вістник. - 1918. - 11 липня.
53. Державний вістник. - 1918. - 18 липня.
54. Державний вістник. - 1918. - 29 липня.
55. Державний вістник. - 1918. - 13 серпня.
56. Державний вістник. - 1918. - 15 серпня.
57. Державний вістник. - 1918. - 17 серпня.
58. Державний вістник. - 1918. - 3 вересня.
59. Державний вістник. - 1918. - 6 вересня.
60. Державний вістник. - 1918. - 10 вересня.
61. Державний вістник. - 1918. - 5 жовтня.
62. Державний вістник. - 1918. - 13 жовтня.
63. Державний вістник. - 1918. - 16 жовтня.
64. Державний вістник. - 1918. - 31 жовтня.
65. Державні гроші України 1917-1920 років / Упорядник С. Кікта // *Гнатишак М.* Державні гроші України 1917-1920 років. Ілюстрований історично-іконографічний нарис. - Клівленд: Український музей-архів, 1974. - С. 113-334.
66. Державотворчий шлях України // Церква і життя (Мельборн). - 1997. - № 8. - 10-16 лютого. - С. 13.
67. *Диманштейн Я.* К вопросу об Украинской денежной системе // Известия Союза промышленности, торговли, фынансов и сельского хозяйства Украины. - 1918. - 3 серпня. - С. 5-6.
68. *Дмитрієнко М.Ф., Лисенко О.Ю.* Національна валюта України (1918-1919 рр.) // Український історичний журнал. - 1994. - № 6. - листопад-грудень. - С. 26-41.
69. Документы о разгроме германских оккупантов на Украине в 1918 году / Под ред. И.И.Минца и Е.Н.Городецкого. - М.: Госполииздат, 1942. - 240 с.
70. *Доленга С.* Скоропадщина. - Варшава: Накладом Моцеста Куницького, 1934. - 175 с.
71. *Донцов Д.* Рік 1918. Київ // Хроніка 2000. - 1997. - № 17-18. - С. 225-254.
72. *Дорошенко Д.* Замітки до історії 1918 року на Україні // Хліборобська Україна (Відень). - 1921. - Кн. III. - Зб. V, VI. - С. 75-104.
73. *Дорошенко Д.* Історія України. 1917-1923 рр.: В 2 т. - Ужгород: Накладом Осипа Цюпки, 1930. - Т.2. Українська гетьманська держава. - 424, LXXXVI с.

73а. *Дорошенко Д.* Історія України 1917-1923 рр. - Том ІІ. Українська Гетьманська Держава 1918 року. - К.: Темпора, 2002. - 352 с.

1. *Дорошенко Д.* Період Гетьманату – Української Держави, 1918 // *Гнатишак М.* Державні гроші України 1917-1920 років. Ілюстрований історично-іконографічний нарис. - Клівленд: Український музей-архів, 1974. - С. 165-174.
2. Енциклопедія Українознавства: В 3 т. - К., 1995. - Т. 3. - 1230 с.
3. Экономическая жизнь. - 1934. - 31 травня.
4. Закони. Про право продажу та купівлі землі поза міськими оселями. Про право на врожай 1918 року на території Української Держави. Про забезпечення цукрових заводів буряками врожаю 1918 року. - К.: Державний вісник, 1918. - 16 с.
5. *Зозуля Я.* Гривня і карбованець в українській грошовій системі // *Мартос Б., Зозуля Я.* Гроші Української Держави. - Мюнхен: Український Технічно-господарський інститут, 1972. - С. 34-46.
6. *Іванис В.* Симон Петлюра – президент України (1879-1926). - Дрогобич: Бескид, 1991. - 256 с.
7. *Игренев Г.* Екатеринославские воспоминания // Архив русской революции: В 22 т. - М.: Терра: Полиздат, 1991. - Т.3. - С. 234-246.

8. Известия Союза промышленности, торговли, финансов и сельского хозяйства Украины. - 1918. - 28 квітня.
9. Известия Союза промышленности, торговли, финансов и сельского хозяйства Украины. - 1918. - 12 травня.
10. Известия Союза промышленности, торговли, финансов и сельского хозяйства Украины. - 1918. - 19 травня.
11. Известия Союза промышленности, торговли, финансов и сельского хозяйства Украины. - 1918. - 2 червня.
12. Известия Союза промышленности, торговли, финансов и сельского хозяйства Украины. - 1918. - 3 серпня.
13. Известия Союза промышленности, торговли, финансов и сельского хозяйства Украины. - 1918. - 12 серпня.
14. Известия Союза промышленности, торговли, финансов и сельского хозяйства Украины. - 1918. - 18 серпня.
15. Известия. - 1918. - 15 травня.
16. Известия. - 1918. - 21 травня.
17. Как немецкие оккупанты угнетали и грабили в 1918 году. Исторические документы. - М.: Воениздат НКО СССР, 1941. - 22 с.
18. *Кікта С.* Каталог державних грошей України. - Клівленд, 1974. - 20 с.
19. *Коломиец М.* Утомленные курсом // Столичные новости. - 1998. - № 33. - 26 серпня-1 вересня. - С. 9.
20. Конституційні акти України 1917-1920. Невідомі конституції України. - К.: Філософська і соціологічна думка, 1992. - 272 с.
21. *Коцина И., Козлов И., Ищенко Н.* Финансовый кризис в России не может не сказаться на кармане рядовых украинских граждан // Факты и комментарии. - 1998. - № 164. - 19 серпня. - С. 4.
22. *Краснов П.* Всевеликое Войско Донское // Архив русской революции: В 22 т. - М.: Терра: Политиздат, 1991. - Т. 5. - С. 190-321.
23. Крах германской оккупации на Украине (по документам оккупантов) / Под ред. М. Горького, И. Минца, Р. Эйдемана: В 2 т. - М.: 16 типография треста ”Полиграфкнига”, 1936. - Т.1. Германская оккупация на Украине, 1918. Документы и материалы. - 205 с.
24. *Кулик В.* Повторення пройденого. Українська революція: 1917-1921 // Сучасність. - 1992. - № 2. - С. 59-72.
25. *Кульчицький С.В.* Українська держава часів гетьманщини // Український історичний журнал. - 1992. - № 7-8. - С. 60-80.
26. *Кухар И.* Бюджетный ”Титаник” // Столичные новости. - 1998. - № 28. - 21-28 липня. - С. 10-11.
27. *Кущинський А.* Патріот і державний муж України. - Чікаго: Накладом куреня Українського Вільного Козацтва: ч. 19 ім.Гетьмана П.Скоропадського – першого Військового отамана, ч. 26 ім.О.Гончаренка, ч.29 ім.Лицарів Базару, 1974. - 37 с.
28. *Лебідь-Юрчик Х.* Бюджетове право. - Львів, 1927. - 191 с.
29. *Лейхтенбергский Г.* Воспоминания об ”Украине”: 1917-1918. - Берлин: Детинец, 1921. - 52 с.
30. *Лихолат А.* Разгром националистической контрреволюции на Украине (1917-1922 гг.). - М.: Госиздат, 1954. - 655 с.
31. *Личмаренко В.* Світло в темряві. - Лондон: Крайова організація Союзу гетьманців-державників у Великій Британії, 1973. - 48 с.
32. *Лотоцький О.* Сторінки минулого. - Варшава: Український науковий інститут, 1932. - 278 с.

33. *Лупадін О.І.* Україно-російські мирні переговори 1918 р. - К.: Історичні зошити, 1994. - 40 с.
34. *Макконнелл К.Р., Брю С.Л.* Экономикс: принципы, проблемы и политика. - К.: Хагар-Демос, 1993. - 785 с.
35. *Марголин А.* Украина и политика Антанты // Революцчя на Украине по мемуарам белых. - Москва-Ленинград, 1930. - С. 359-392.
36. *Мартос Б.* Українська валюта 1917-1920 років // *Мартос Б., Зозуля Я.* Гроші Української Держави. - Мюнхен: Український Технічно-господарський інститут, 1972. - С. 9-33.
37. *Мартос Б., Зозуля Я.* Гроші Української Держави. - Мюнхен: Український Технічно-господарський інститут, 1972. - 103 с.
110а.Митниці Слобожанщини: Збірник архівних документів і матеріалів: 1660-1870-1992-2000 / Державна митна служба України. Східна регіональна митниця; Ред. рада: П.В.Пашко, В.В.Резнікова, Л.Є.Поліщук та ін.; Упор.: Л.П.Добреля, Л.М.Момот та ін. – Харків: Каравела, 2000. – 496 с.
38. *Могилянский Н.* Трагедия Украины (Из пережитого в Киеве в 1918 г.) // Революция на Украине по мемуарам белых. - Москва-Ленинград, 1930. - С. 115-135.
39. *Мякотин В.* Из недалекого прошлого. (Отрывки из воспоминаний) // Революция на Украине по мемуарам белых. - Москва-Ленинград, 1930. - С. 222-238.
40. *Нагаєвський І.* Історія Української держави двадцятого століття. - К.: Український письменник, 1993. - 413 с.
113а.На варті митних рубежів. Митна справа на Слобожанщині: 1660-1870-1992-2000. – Харків: Каравела, 2000. – 208 с.
41. *Назарук О.* Рік на Великій Україні. Конспект споминів з української революції. - Нью-Йорк: Говерла, 1978. - 344 с.
42. Народна воля. - 1917. - 12 грудня.
43. *Немановъ Л.М.* Финансовая политика Украины (7 ноября 1917 - 4 февраля 1919 г.). - К.: Культура и знаніе, 1919. - 212 с.
44. *Никифоров В.* Экономика, которую построил МВФ // Компаньон. - 1997. - № 24. - грудень. - С. 8-10.
45. *Ніньовський В.* Гроші української держави // Гомін України (Торонто). - 1973. - № 19. - 5 травня. - С. 3, 7.
46. *Ніньовський В.* Гроші української держави // Український голос (Вінніпег). - 1973. - № 19. - 9 травня. - С. 8.
47. Нова рада. - 1917. - 30 вересня.
48. О современном положении металлургических заводов Украины // Известия Союза промышленности, торговли, финансов и сельского хозяйства Украины. - 1918. - 2 червня. - С. 3.
49. *Обідний М.* Графіка українських грошових знаків // Стара Україна (Львів). - 1925. - № 11-12. - С. 198-200.
50. Одесский листок. - 1918. - 30 червня.
51. Останній Гетьман. Ювілейний збірник пам'яті Павла Скоропадського (1873-1945). - К.: Академпрес, 1993. - 400 с.
52. *Отт-Скоропадська О., Гай-Нижник П.* Павло Скоропадський: коротка хроніка життя (1873-1945) // *Скоропадський П.* Спогади (кінець 1917-грудень 1918). - Київ-Філадельфія, 1995. - С. 35-42.
53. *Пеленський Я.* Гетьманат П. Скоропадського. Міфи і дійсність // Останній Гетьман. Ювілейний збірник пам’яті Павла Скоропадського. - К.: Академпрес, 1993. - С. 5-13.
54. *Перепадя В.* Валютный запас УНР: воспоминания о будущем? // Зеркало недели. - 1996. - 23 серпня. - С. 5.

55. *Пиріг Р., Проданюк Р.* П.Скоропадський. Штрихи до політичного портрета // Український історичний журнал. - 1992. - № 2. - С. 90-105.
56. *Писарєв В.* Гоп, куме, не журися! Або не в грошах щастя? // Родослав. - 1992. - № 15-16. - серпень. - С. 14.
57. Положение нашей торговли с Украиной // Известия Союза промышленности, торговли, финансов и сельского хозяйства Украины. - 1918. - 3 августа. - С. 22.
58. *Полонська-Василенко Н.* Історія України: В 2 т. - К.: Либідь, 1992. - Т. 2. - 608 с.
59. Революция на Украине по мемуарам белых. - Москва-Ленинград, 1930. - XXXII, 435 с.
60. *Ростовець М.* Скоропадський і скоропадчуки. - Сакатун, Саскачеван: Новий шлях, 1938. - 40 с.
61. *Скляренко Є.М.* Боротьба трудящих України проти німецько-австрійських окупантів і гетьманщини в 1918 році. - К.: Видавництво Академії Наук УРСР, 1960. - 284 с.
62. *Скоропадський П.* Спогади (кінець 1917-грудень 1918). - Київ-Філадельфія, 1995. - 493 с.
63. *Скоропадський П.* Спомини. - К.: Україна, 1993. - 112 с.
64. *Слобода М.* Валютова дійсність в Україні від 1919 до 1923 р. // *Гнатишак М.* Державні гроші України 1917-1920 років. Ілюстрований історично-іконографічний нарис. - Клівленд: Український музей-архів, 1974. - С. 213-215.
65. *Соколишин О.* Українські поштові марки, українські паперові гроші, українські державні пашпорти, українські військові відзнаки – докази самостійности та соборности української держави (в 50-річчя) // Український філателіст (Відень) – 1967. - № 30. - С. 6-7.
66. *Солуха П.* Договір з Москвою проти Гетьмана павла Скоропадського. - Хутір діда Петра (США), 1973. - 379 с.
67. Статут Українського Державного Банку. - К.: Державний вісник, 1918. - 15 с.
68. *Стерчо П.* Гроші Української Держави // Америка. - 1973. - 6 червня. - С. 3.
69. *Стерчо П.* Гроші Української Держави // Новий шлях (Вінніпег). - 1973. - № 24. - 16 червня. - С. 7, 10.
70. *Субтельний О.* Україна: історія. - К.: Либіль, 1991. - 512 с.
71. *Суровцева Н.В.* Спогади. - К.: Видавництво ім.О.Теліги, 1996. - 432 с.
72. Тезисы к докладу професора Л.Н.Яснопольского // Известия Союза промышленности, торговли, финансов и сельского хозяйства Украины. - 1918. - 19 травня. - С. 6.
73. Тезисы по докладу професора Билимовича // Известия союза промышленности, торговли, финансов и сельского хозяйства Украины. - 1918. - 19 травня. - С. 4.
74. *Тимофіїв М.* До наших економічних перспектив // Хліборобська Україна (Відень). - 1920-1921. - Ч. II, III,IV. - С. 65-121.
75. *Томашівський С.* Під колесами історії: Нариси та статті. - Берлін: Українське слово, 1922. - 95 с.
76. *Трембіцький В.* Українські гроші // Крила (Нью-Йорк). - 1952. - № 2. - С. 15-17.
77. Трибуна. - 1918. - 27 грудня.
78. *Туган-Барановський М.* Грошова криза української кооперації // Українська кооперація. - 1918. - Кн. 4. - жовтень. - С. 1-12.
79. *Туган-Барановський М.І.* Політична економія. Курс популярний. - К.: Наукова думка, 1994. - 263 с.
80. *Тхоржевський Р.Й.* Паперові грошові знаки і бони, як історико-економічні джерела і об'єкт боністики (1917-1925) // Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук (На правах рукопису): 07.00.06. - К.: Інститут української археографії та джерелознавства ім.М.С.Грушевського НАН України, 1995. - 48 с.

81. *Ульяновський В., Андрусишин Б.* Церква в Українській Державі. Нотатки і документи // Останній Гетьман. Ювілейний збірник пам'яті Павла Скоропадського (1873-1945). - К.: Академпрес, 1993. - С. 285-397.
82. *Феденко П.* Влада Павла Скоропадського (п’ятьдесяті роковини перевороту в Україні). - Лондон-Мюнхен: Наше слово, 1968. - 32 с.
83. Хліборобська Україна (Відень). - 1922-1923. - Кн. III. - Зб. VIII. - С. 182-184.
84. *Христюк П.* Замітки і матеріали до історії української революції 1917-1920 рр. - Відень: Український соціологічний інститут, 1921. - Т. 3. Українська революція: розвідки і матеріали. - 160 с.
85. Центральний державний архів вищих органів влади та державного управління України (ЦДАВОВУ), ф. 1064, оп. 1, спр. 1, арк. 22-22 зв. Штатний розклад міністерств Української Держави.
86. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 1, арк. 59-59 зв. Законопроект про утворення Фінансової комісії при Міністерстві фінансів.
87. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 1, арк. 60-60 зв. Статут Фінансової комісії при Міністерстві фінансів (додаток до закону про утворення Фінансової комісії).
88. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 1, арк. 61. Штати Фінансової комісії при Міністерстві фінансів (пристосовані до нормального роспису платні службовцям центральних державних установ, встановленого законом 1 червня 1918 року).
89. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп.1, спр. 2, арк. 22. Останній Кабінет Ф.А.Лизогуба (домашні й робочі адреси міністрів та їхні телефони).
90. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 2, арк. 25-28 зв. Аналіз урядової політики РМ на чолі з Ф.А.Лизогубом.
91. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 3, арк. 1. Журнал РМ від 8 травня 1918 року.
92. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 7, арк.3-5 зв. Журнал РМ від 2 жовтня 1918 року.
93. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 7, арк. 19-21. Журнал РМ від 19 жовтня 1918 року.
94. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп 1, спр. 7, арк. 23-26. Журнал РМ від 1 листопада 1918 року.
95. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 7, арк. 27-28 зв. Журнал РМ від 5 листопада 1918 року.
96. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 7, арк. 31-32 зв. Журнал РМ від 7 листопада 1918 року.
97. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 7, арк. 48 зв. Журнал РМ від 16 листопада 1918 року.
98. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 7, арк. 57-59. Журнал РМ від 22 листопада 1918 року.
99. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 7, арк. 61-62 зв. Журнал РМ від 25 листопада 1918 року.
100. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 7, арк. 64-65. Журнал РМ від 27 листопада 1918 року.
101. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 7, арк. 73-75 зв. Журнал РМ від 3 грудня 1918 року.
102. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 7, арк. 79-81. Журнал РМ від 6 грудня 1918 року.
103. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 7, арк. 85-86. Додаток до журналу РМ від 6 грудня 1918 року. Правила про закінчення рахунків по кредитам кошторисів 1918 року та провадження видатків в 1919 році.
104. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 14, арк. 25. Постанова Міністерства фінансів про порядок одержання авансів в рахунок відсотків по паперам купонів від позик, випущених, або гарантованих колишнім російським урядом.
105. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 14, арк. 68. Закон про припинення сили угод на найняття позаміського нерухомого майна сільсько-господарського значення в випадкові продажу останніх Державному Земельному банкові.

106. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 15, арк. 18-20. Пояснювальна записка до Закону про відкриття Міністерству продовольства кредиту на суму 285 млн. крб. в рахунок сміти по цукровій монополії.
107. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 15, арк. 44-45 зв. Угода Императорського німецького уряду, Королівського об'єднаного австро-угорського уряду – з одного боку та уряду Української Держави – з іншого боку, від 15 травня 1918 року.
108. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 17, арк. 32-34. Тимчасовий закон про кримінальну відповідальність за перевищення придільних цін і за спекуляцію.
109. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 17, арк. 93. Журнал малої РМ від 7, 10, 11, 14, 17, 19 червня 1918 року.
110. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 24, арк. 1 а-3. Журнал РМ від 5 листопада 1918 року.
111. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 24 а, арк. 1-4. Журнал Малої РМ від 27, 28, 30, 31 травня і 3, 4 червня 1918 року.
112. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 24 а, арк. 6. Журнал Малої РМ від 7, 10, 11, 14, 17, 19 червня 1918 року. По Міністерству фінансів.
113. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 24 а, арк. 11-12 зв. Журнал Малої РМ від 2, 5, 8, 9, 11 липня 1918 року.
114. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 24 а, арк. 15-16 зв. Журнал Малої РМ від 16, 17 липня 1918 року.
115. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 24 а, арк. 23-27. Журнал Малої РМ від 12, 15, 16 серпня 1918 року.
116. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 24 а, арк. 30-31 зв. Журнал малої РМ від 2, 5 вересня 1918 року.
117. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 28, арк. 1-49. Економіко-фінансові перспективи Української республіки і найближчі економічні, фінансові і політичні завдання Генерального секретаріату. Короткі міркування М.І.Кривецького.
118. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 32, арк. 42. Циркуляр № 131 (про курс карбованця до марки та крони).
119. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 32, арк. 57-57 зв. Протокол першого засідання фінансової комісії від 24 березня 1918 року.
120. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 32, арк. 58-58 зв. Протокол другого засідання фінансової комісії від 26 березня 1918 року.
121. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 32, арк. 59-60. Протокол засідання фінансової комісії з приводу видачі авансу Центральними державами УНР в сумі у 25 млн. крб. від 1 квітня 1918 року.
122. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 32, арк. 221. Обіжник № 2 Міністра праці про збір подоходного податку з робітників.
123. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 32, арк. 261-264 зв. Протокол економічного договору між Українською Державою з одного, а Німеччини та Австро-Угорщини з іншого боку на господарський 1918-1919 рік.
124. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 32, арк. 281. Повідомлення Державному секретареві про укладання Економічного договору між Українською Державою і Німеччиною та Австро-Угорщиною на господарський 1918-1919 рік.
125. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 33, арк. 9-9 зв. Пояснювальна записка до проекту нового положення про установлення Комітету фінансів.
126. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 33, арк. 16. Установлення Комітету фінансів.
127. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 35, арк. 13. Циркуляр № 131 (про курс карбованця до марки та крони).

128. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 45, арк. 1. Постанова про міри боротьби з спекуляцією закордонною валютою.
129. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 45, арк. 2. Постанова про міри боротьби з спекуляцією закордонною валютою.
130. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 45, арк. 3. Проект закону про обмеження спекуляції з іноземною валютою.
131. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 45, арк. 4. Розпорядження до пана редактора "Державного вістника" про необхідність оголошення Постанови про міри боротьби з спекуляцією закордонною валютою.
132. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 51, арк. 2-2 зв. Постанова про збільшення акцизу з запалків і патентного податку з запалкових фабрик.
133. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 51, арк. 3-4. Пояснююча записка до проекту постанови про збільшення акцизу з запалків і патентного податку з запалкових фабрик.
134. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 52, арк. 2-3. Постанова про підвищення акцизу з папіросних гільз і покраяного папіросового паперу, стягання патентного податку з фабрик і майстерень, які виробляють цей папір.
135. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 52, арк. 4-7. Пояснююча записка до проекту постанови про підвищення акцизу з папіросних і покраяного папіросового паперу.
136. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 62, арк. 1. Постанова про порядок забезпечення розмінних марок, які були випущені згідно закону Центральної ради від 18 квітня 1918 року.
137. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 62, арк. 2. Постанова про порядок забезпечення розмінних марок, які були випущені згідно закону Центральної ради від 18 квітня 1918 року.
138. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 62, арк. 3-3 зв. Пояснююча записка до проекту закону про забезпечення розмінних марок.
139. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 62, арк. 4. Проект закону про порядок забезпечення розмінних марок.
140. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 92, арк. 8. Постанова (таємна) про асигнування в розпорядження уряду Всевеликого війська Донського 10 млн. крб. на організацію та утримання Південної армії.
141. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 92, арк. 11. Постанова (таємна) про асигнування 3 млн. крб. на захист південно-західної Росії для організації Північної армії у Пскові.
142. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 92, арк. 12. Постанова (таємна) про асигнування 3 млн. крб. на захист південно-західної Росії для організації Північної армії у Пскові.
143. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 92, арк. 14. Постанова (таємна) про асигнування в розпорядження Міністра фінансів 10 млн. крб. для видачі їх позичково головному командуванню Добровольчої армії на видатки цієї армії.
144. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 94, арк. 1. Постанова про асигнування в розпорядження Державного секретаря 2 тис. крб. для видачі Г. Нарбутові за виготовлення проектів Державного герба й печатки Української Держави.
145. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 97, арк. 1. Постанова про асигнування 3010020 крб. на потреби Експедиції заготовок державних паперів.
146. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 110, арк. 1-1 зв. Законопроект про порядок призначення і звільнення волосних зборчих, про службу і видатки коштів на їх утримання.
147. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 116, арк. 1-3. Закон про де-які зміни та доповнення до існуючих законів про продаж цукру.
148. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 123, арк. 5-6. Закон про право на врожай 1918 року на території Української Держави.

149. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 123, арк. 7-8. Закон про забезпечення цукрових заводів буряками врожаю 1918 року.
150. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 125 а, арк.1-2 зв. До законопроекту про підвищення патентного збору з місць виробки й продажу предметів, що обкладені акцизом.
151. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 125 а, арк. 16-17 зв. Законопроект про підвищення ставок гербової оплати.
152. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 125 а, арк. 18-19. Пояснююча записка до законопроекту про підвищення ставок гербової оплати.
153. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 128, арк. 1. Проект закону про надання Міністрові фінансів права в примусовому порядкові реквізувати для потреб Експедиції заготовок державних паперів електричні станції та різні машини для облаштування електричної станції.
154. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 130, арк. 1. Постанова про доповнення "правил про волосного зборщика".
155. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 130, арк. 1-1 зв. Закон про скарбових зборчих та розсильних.
156. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 130, арк. 1 зв.-2 зв. Постанова про скарбових зборчих та розсильних на території Української Держави.
157. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 130, арк. 2 зв. Роспис платні скарбовим зборчим та розсильним.
158. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 130, арк. 4-4 зв. Роспис платні скарбовим зборчим та розсильним.
159. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 134, арк. 1-1 зв. Закон про зміну ставок акцизу й граничних цін на тютюн та тютюнові вироби.
160. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 134, арк. 2-2 зв. Тариф акцизу та граничних цін на тютюн та тютюнові вироби.
161. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 134, арк. 4. До Ради міністрів. Пояснююча записка про необхідність підвищення монопольних продажних цін на цукор-пісок і рафінад.
162. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 134, арк. 5-6. До законопроекту про зміну акцизу й граничних продажних цін на тютюн та тютюнові вироби.
163. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 136, арк. 1. До Міністерства державного писарства. Прохання про надсилку всіх замовлень до Експедиції заготовок державних паперів через Департамент простих податків.
164. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 152, арк. 1. Постанова про асигнування 64006 крб. для видачі грошових допомог у виключних випадках урядовцям Департаменту простих податків та Податкової інспекції.
165. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 152, арк. 4-4 зв. Пояснююча записка до законопроекту про асигнування Департаменту простих податків 64006 крб. для видачі грошової допомоги в виключних випадках урядовцям Департаменту простих податків та Податкової інспекції.
166. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 157, арк. 1-1зв. Закон про порядок оподаткування державним промисловим і подоходним податками іноземних товариств і компаній.
167. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 157, арк. 2. До Ради міністрів (Повідомлення Міністра фінансів про необхідність збільшити випуск знаків Державної скарбниці ще на суму в 500 млн. крб.).
168. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 157, арк. 3. Проект закону про додатковий випуск знаків Державної скарбниці.
169. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 157, арк. 4. Пояснююча записка до законопроекту про порядок оподаткування державним промисловим і подоходним податками іноземних товариств і компаній.

170. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 173, арк. 1-2. Постанова про встановлення попудового збору з Донецького палива.
171. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 175, арк. 1. Постанова про встановлення нвих норм відсоткового збору з промислової худоби та птиці.
172. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 175, арк. 4-5. Законопроект про встановлення нових норм відсоткового збору з промислової худоби та птиці.
173. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 188, арк. 3 зв. Журнал Малої РМ від 9, 12 вересня 1918 року. По Міністерству фінансів.
174. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 190, арк. 1. Постанова про асигнування 5000 крб. на організацію з'їзду по торфу й бурому вугіллю.
175. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 190, арк. 4. Кошторис видатків на організацію з'їзду по торфу й бурому вугіллю.
176. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 190, арк. 5. Журнал № 223 Фінансової комісії при Міністерстві фінансів.
177. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 191, арк. 1-1 зв. Закон про повноважності правлінь акційних комерційних банків, що їх відділи та агенства знаходяться в межах України.
178. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 195, арк. 2-3. Закон про оподаткування прилюдних вистав та гулянок.
179. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 195, арк. 6-8. Пояснююча записка до законопроекту про оподаткування квитків на прилюдні вистави та гулянки.
180. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 204, арк. 1. Закон про підвищення ставок кріпосної оплати.
181. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 204, арк. 3. Доповідь Міністра фінансів щодо законопроекту про реформу кріпосної оплати.
182. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 226, арк. 2. Постанова про асигнування в розпорядження Міністра фінансів 100 тис. крб. на боротьбу з підробкою грошових знаків і на витрати по перетворові грошової системи.
183. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 226, арк. 3. Записка Міністра фінансів до закону про асигнування 100 тис. крб. на боротьбу з підробленням грошових знаків і на витрати по перетворові грошової системи.
184. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 226, арк. 5. Повідомлення директора Державної скарбниці про постанову про асигнування 100 тис. крб. в розпорядження Міністра фінансів на боротьбу з підробленням грошових знаків і на витрати по перетворові грошової системи.
185. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 229, арк. 2. Постанова про збільшення утримання членам від Міністерства фінансів в Радах місцевих управлінь казених залізниць.
186. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 231, арк. 2. Постанова про збільшення акцизу на згнічені дріжжі.
187. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 231, арк. 3-3 зв. Пояснююча записка до законопроекту про збільшення акцизу на згнічені дріжжі.
188. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 242, арк. 1. Постанова про надання Міністрові фінансів права нового випуску серій білетів Державної скарбниці.
189. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 242, арк. 2. Записка в. о. товариша Міністра фінансів Державному секретарю з проханням про негайне внесення законопроекту про право нового випуску серій білетів Державної скарбниці на ухвалення Ради міністрів.
190. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 242, арк. 5. Пояснююча записка про необхідність додаткового випуску 3,6 % серій білетів Державної скарбниці.
191. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 242, арк. 6. Законопроект про надання Міністрові фінансів права нового випуску серій білетів Державної скарбниці.

192. ЦДАВОВУ, ф.1064, оп. 1, спр. 242, арк. 7. Законопроект (рукопис) про надання Міністрові фінансів права нового випуску серій білетів Державної скарбниці.
193. ЦДАВОВУ, ф.1064, оп. 1, спр. 274, арк. 1. Постанова про асигнування в розпорядження Військового міністра 50000 крб. для видачі їх в позику Комісарові Грузії.
194. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 274, арк. 2. Доповідь Військового міністра щодо прохання Комісара Грузії про грошову позику.
195. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 274, арк. 3-3 зв. Прохання Комісара Грузії Брегвадзе до Військового міністра Української Держави про надання в його розпорядження грошової позики.
196. ЦДАВОВУ, ф. 1064, оп. 1, спр. 174, арк. 4. Повідомлення пану редакторові ”Державного вістника” про надсилку йому для оприлюднення копії постанови про надання Комісарові Грузії позики у сумі в 50 тис. крб.
197. ЦДАВОВУ, ф. 1509, оп. 5, спр. 6, арк. 16. Постанова про асигнування в розпорядження міністра фінансів 100.000 крб. на боротьбу з підробленням грошових знаків і на витрати по перетворові грошової системи.
198. ЦДАВОВУ, ф. 1509, оп. 5, спр. 6, арк. 17. Постанова про міри боротьби з спекуляцією закордонною валютою.
199. ЦДАВОВУ, ф. 1509, оп. 5, спр. 6, арк. 20-20 зв. Закон про затвердження Статуту Українського Державного банку і асигнування коштів до його основного капіталу.
200. ЦДАВОВУ, ф. 1509, оп. 5, спр. 6, арк. 21-21 зв. Закон про тимчасовий порядок обслідування фальшивих монет та кредитових паперів.
201. ЦДАВОВУ, ф. 1509, оп. 5, спр. 6, арк. 24-24 зв. Закон про випуск знаків Державної скарбниці на суму 500 млн. крб.
202. ЦДАВОВУ, ф. 1509, оп. 5, спр. 6, арк. 28-28 зв. Закон про обов’язкове приставлення до установ Державного банку для штемпелювання 5 % зобов’язань “Російського Государственнаго казначейства”.
203. ЦДАВОВУ, ф. 1509, оп. 5, спр. 6, арк. 34-34 зв. Постанова про надання міністрові фінансів права робити необхідні, по його міркуванню, заходи до вилучення з обігу тих цінностей, що мають обертання, як грошові знаки.
204. ЦДАВОВУ, ф. 1509, оп. 5, спр. 6, арк. 36. Постанова про асигнування 300.000 крб. на видатки для боротьби з підробленням грошових знаків та для розшукування вкрадених казенних грошових сум.
205. ЦДАВОВУ, ф. 1509, оп. 5, спр. 6, арк. 37. Постанова про асигнування в розпорядження міністра фінансів 12.000.000 крб. на видатки по Експедиції заготовок державних паперів.
206. ЦДАВОВУ, ф. 1509, оп. 5, спр. 8, арк. 85-85 зв. Закон про підстави випуску кредитових білетів та знаків Державної скарбниці.
207. ЦДАВОВУ, ф. 1509, оп. 5, спр. 20, арк. 4-4 зв. Закон про випуск серій білетів Державної скарбниці.
208. ЦДАВОВУ, ф. 3766, оп. 1, спр. 1, арк. 1. Розпорядження Власної канцелярії Гетьмана про архівізацію затверджених ним документів та державних актів.
209. ЦДАВОВУ, ф. 4465, оп. 1, спр. 777, арк. 94. Лист Дорошенка до Стороженка від 3 квітня 1927 року.
210. *Шелухін С.* Україна – назва нашої землі з найдавніших часів. - Дрогобич: Бескид, 1992. - 249 с.
211. Харківський обласний державний архів, ф. 84, оп. 2, спр. 40, арк. 61. Обіжно. Митним установам [Урочиста обітниця митника Української Держави].
212. Харківський обласний державний архів, ф. 84, оп. 2, спр. 40, арк. 75. Відносно пропуску товарів через російський кордон.

213. Ereignisse in der Ukraine 1914-1922 deren Bedeutung und historische Hintergrunde: serie I-IV. - Philadelphia, Pa.: Druck und Verlag Ferdinand Berger & Sohne OHG Horn, Osterreich, 1967. - Band II. - 484 s.
214. Ereignisse in der Ukraine 1914-1922 deren Bedeutung und historische Hindergrunde: serie I-IV. - Philadelphia, Pa.: Drunk und Verlag Ferdinand & Sohne OHG Hom, Osterreich, 1968. - Band III. - 704 s.

Додаток

Павло Гай-Нижник

ПЕРША СВІТОВА ВІЙНА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЄВРОПЕЙСЬКІ ДЕРЖАВНІ ФІНАНСИ

Перша світова війна, що закінчилася у 1918 році перемогою країн Антанти (Великобританія, Франція, США, Росія до Брестського миру) над Центральними державами (Німеччина, Австро-Угорщина, Болгарія, Туреччина), мала не лише надзвичайні наслідки для фінансових систем європейських країн, але й істотно (власне остаточно) вплинула на трансформацію світової економічної думки щодо випуску і забезпечення паперових грошових знаків та практики ведення державного грошового господарства.

Як це не парадоксально, але саме руйнація внаслідок війни фінансових систем провідних європейських держав, катастрофічне знецінення їхніх грошових одиниць призвели до переходу на нову форму організації державних фінансів у всьому світові, основні засади якої є базисом й сьогоднішніх світових фінансів.

Перш за все необхідно зазначити, що на час початку війни (1914 рік) номінальна вартість (face value) паперових грошей усіх розвинених країн вказувалася на них у золотому співвідношенні, а грошові знаки певної держави забезпечувалися її золотим запасом. На міжнародному рівні така організація державних фінансів була виражена у світовому механізмові міжнародного золотого стандарту (international gold standart) – світовій валютній системі, що діяла на межі XIX-XX століть. У відповідності до неї кожна країна встановлювала вартість своїх грошових одиниць у певній кількості золота. За цією системою між країнами допускався й рух золота (gold flow), тобто державами гарантувалося його вільний приплив або відтік із своєї території. Крім того, згідно вищезгаданого механізму міжнародного золотого стандарту, існувало й поняття експортної золотої крапки (gold export point), яким передбачалася наявність такого курсу іноземної валюти, вище якого її не купували, а експортували золото в іншу країну для здійснення там розрахунків.

Тогочасний економіст М.Тимофіїв так пояснював зміст тогочасної класичної фінансової політики: “…У всіх держав було завжди бажання унормувати цю систему так, щоб кількість грошей була пристосована до справжніх потреб народного господарства та щоби їх вартість була стабільною. Практика ряду останніх десятиліть показала, що ця стабільність і твердість курсу грошей кожної країни на міжнародньому ринку найкраще досягається тоді, коли курс паперових грошей або банкнотів стоїть нарівні зі своїм золотим парітетом, і тому удержання системи парітетів стало одним з головніщих і найтяжчих завдань політики нотних банків… Зібрання по можливости більших

запасів золота стало одним з домінуючих мотивів банкової діяльности".[1] В основі такої думки стояла прийнята переважною більшістю тогочасних економістів субстаціональна ("металічна") теорія фінансової організації.

Саме за цією теорією і практикою ведення державних фінансів й було нанесено удар Першою світовою війною засобом руйнації фінансових систем європейських країн, шаленою інфляцією і, зрозуміло, знеціненням національних валют. Так, наприклад, лише за час війни (на кінець 1917 року) Російською імперією було зроблено зовнішніх і внутрішніх боргів на близько 27 млрд. 027 тис. руб. (на 1 січня 1913 року державні борги імперії складали 8 млрд. 858 млн. 054 тис. руб.) і випущено паперових рублів, до того ж не забезпечених ні золотом, ані виробленими товарами, на близько 12 мільярдів. Паперово-грошова інфляція призвела Росію до надзвичайного падіння вартості рубля, який на початок 1918 року оцінювався лише як 15 коп. у відповідності до золотого запасу Державного банку і лише в 7 золотих коп. щодо до обійнятого шаленою спекуляцією товарного ринку.[2] З приходом до влади в Росії більшовиків радянським Наркоматом фінансів було розпочато активний випуск "дешевих" грошей (easy money policy), тобто необмежений випуск нічим незабезпеченої грошової маси. Як наслідок, вартість золотого довоєнного рубля порівняно з 1 січня 1917 року, згідно всеросійського індексу статистики, зросла на 1 січня 1918 року з 2,93 до 20,46 одиниць, а на кінець 1918 року сягнула 164 одиниць.[3] Вартість рубля падала і на європейському ринку. Так, якщо, наприклад, на Стокгольмському валютному ринку за 100 руб. в січні 1917 року давали 192 шведські крони, то в грудні того ж року їхній парітет становив вже 44 крони, а на 1 січня 1918 року котування чека на рублі взагалі було офіційно припинено.

Втім, в Європі ситуація була не менш складною. Воєнні видатки Європи у 1886 році складали 4 млрд. 268 млн. франків і зросли до 1912 року до 10 мільярдів, а на початок літа 1918 року витрати лише на кожний місяць досягли 20 млрд. франків. Якщо заборгованість всіх держав Європи у 1886 року складала 66 млрд. франків, то за роки війни вона сягнула 150-160 мільярдів, а на покриття сплат по борговим зобов'язанням необхідно було 6,5 мільярдів франків.[4] На серпень 1918 року борги зросли до 1.000 млрд. франків. Лише для сплати відсотків потрібно було кожнорічно 60 мільярдів.[5]

На 1919 рік зовнішній борг США по кредитам складав 24 млрд. дол., тоді як всесвітній запас золота становив 9 млрд. доларів,[6] а всесвітній монетарний золотий запас складав (у німецьких марках) – 36 453 мільярда, з яких на Європу

---

[1] *Тимофіїв М.* До наших економічних перспектив // Хліборобська Україна (Відень). - 1920-1921. - Ч. I, II, III, IV. - С. 65-121.

[2] *Центральний державний архів вищих органів державної влади і управління України (ЦДАВОВУ)*, ф. 1064, оп. 1, спр. 28, арк. 26.

[3] *Экономическая жизнь* (Москва). - 1934. - 31 травня.

[4] *Vossische Zeitung*. - 1918. - 28 червня.

[5] *Известия союза промышленности, торговли, финансовъ и сельскаго хозяйства Украины*. - 1918. - № 13-15. - 12 серпня.

[6] *Тимофіїв М.* Вказана праця. - С. 75.

припадало близько 22 млрд. марок.[7] За даними німецької "Vossische Zeitung", якщо золотий запас європейських банків був у 1912 році – 12 млрд. 860 млн. франків і срібла – 2 млрд. 535 млн. франків, чим забезпечувалося 25 млрд. 173 млн. франків паперових грошей, то за час війни кількість паперових грошей збільшилася втричі (приблизно на 80-90 мільярдів), тоді як запаси золота зменшилися через вивіз його до Америки та до нейтральних держав. Якщо індекс витрат на життя, наприклад, у США зріс за 5 передвоєнних років (з 1910-го, коли він складав 93,1 по 1914 рік – 102,5) на 9,5 одиниць, то за 5 воєнних років (з 1915 по 1919 роки, відповідно з 101,1 до 188,7) – на 87,6 одиниць.[*] Долар же у 1920 році мав вартість лише 48 центів від вартості 1914 року.[8] Принагідно зазначимо, що Сполучені Штати не вели війни на своїй території.

За час Першої світової війни фінансистам довелося рахуватися з такими числами, які раніше застосовувалися лише до астрономічних обчислювань. За підрахунками відомого тогочасного вітчизняного економіста польського походження А.А.Вольського, на кінець 1917 - початок 1918 років золоті запаси емісійних банків всього світу складали не більш як 30 млрд. франків, а війна вже обійшлася воюючим країнам не менш як у 700 млрд. франків, до того ж ще й короткотермінові зобов'язання держав, що брали участь у війні, складали коло 45 млрд. франків.[9] Істотного удару внаслідок війни отримала і фінансова система Франції. Наприкінці 1917 року золотий запас Французького банку складав близько 5 млрд. франків, а випуск банкнотів досяг у Франції 21 млрд. франків.[10] Ці співвідношення до золотих парітетів і руйнації стабільності й вартості європейських грошових одиниць нанесли головний удар субстаціональній ("металічній") теорії фінансів.

Економістами, скажімо на прикладі тієї ж Франції, було підраховано, що якщо б вартість паперових грошей визначалася золотими запасами національних банків, то французький паперовий франк коштував би близько 24 золотих сантинів, тоді як той самий паперовий французький франк розцінювався на Нью-Йоркській біржі в вересні 1917 року в 38 $^{1}/_{2}$ золотих сантина.[11] Таким чином, як заключав перший директор Державного банку УНР М.Кривецький, "із складання цих фактів витікає, що по перше війна розбила упередження, в силу якого курс банкнотів визначався золотими запасами національного банку; по друге, золоті запаси емісійних банків надто мізерні для того, щоб крити суми по військовим видержкам і по третє більшість воюючих країн надто переповнені паперовими грошима для того, щоб ці країни могли повертатися шляхом колосальних жертв до золотої валюти, що не має ніякого практичного значення".[12] Таким чином війна довела вірність функціональної

---

[7] За англійськими підрахунками – коло 2 млрд. фунтів стерлінгів (*Wolkwitschafliche Chronik*. - 1918. - листопад).

[*] Historical Statistics of the United States. - Washington: U. S. Departament of Commers, 1957. - P. 127.

[8] *D. S. Muzzey*. History of our Country. - Washington, 1952. - P. 496.

[9] *ЦДАВОВУ*, ф. 1064, оп. 1, спр. 28, арк. 34.

[10] *Там само*.

[11] *Там само*.

[12] *Там само*.

теорії, згідно якої вартість національної валюти опирається головно на виробничий потенціал держави, її промислове й надрове майно тощо. В основу вартості національної валюти державний авторитет і "перспективу праці" було закладено й економічною теорією Кнаппа.

Війна нанесла інфляційний удар по усім країнам Європи. Гіперінфляція охопила Австрію і Угорщину (які потерпіли поразку у війні), Польщу та інші держави. За англійський фунт стерлінгів в березні 1919 року в Відні, наприклад, платилося 113 австрійських крон, а за 100 українських карбованців* – 160-170 крон. Поніс втрати й досить міцний фунт стерлінгів, вартість якого за час війни знизилася на 20-25%.[13]

Проте найбільшої (нищівної) руїни своїми наслідками світова війна завдала фінансовій системі Німеччини, що призвело до катастрофічного падіння вартості марки. Незважаючи на те, що кайзерівська Німеччина вела війну на чужому терені, з 1914 року на кінець 1918 року курс марки по відношенню до долара впав відповідно з 4,2 марки до 8 марок.[14] Після поразки Німеччини у світовій війні країну чекала фінансова прірва. До цього певною мірою прилучилися й держави-переможниці (країни Антанти, особливо Франція), які прагли за рахунок переможених поправити свій фінансовий стан. 27 квітня 1921 року німецькому урядові, тоді вже Веймарської республіки, було представлено шалений рахунок репараційних виплат союзникам – 132 млрд. золотих марок.[15] Ця сума істотно перевищувала податкозборчі можливості Німеччини, яка й без того мала величезний бюджетний дефіцит. Державний бюджет Веймарської республіки на 30 липня 1920 року складав 239 млрд. 800 млн. марок з додатком 72 млрд. марок паперових грошей (для порівняння: державний бюджет США складав на тоді 23 млрд. 941 млн. 972 тис. 781 дол., Великобританії – 1 млрд. 278 млн. ф. стерл., Франції – 254 млрд. фр., Італії на 1 червня 1919 року – 76 млрд. лір).[16] За таких умов, щоб сплатити свої рахунки, німецький уряд запустив друкарський верстат. Як наслідок, у 1922 році ціни в Німеччині зросли на 5 тис. 470%, а у 1923 році ціни зросли до космічних меж – у 1.300.000.000.000 разів. Фунт масла коштував 1,5 млн. марок, м'яса – 2 мільйона, одне яйце – 60 тисяч марок. Як свідчить Р.Вільямс "ціни росли так швидко, що офіціанти декілька разів змінювали їх в меню під час сніданку.

---

* Стосовно поглядів українських економістів і урядовців з проблеми золотого покриття карбованця і гривні та розвитку вітчизняного фінансового господарства у ті часи дивіться: *Гай-Нижник П.* Фінансова політика Української Центральної Ради (1917-1918) // Наукові записки. Зб. праць молодих вчених та аспірантів. - Т. 3. - К.: Інститут української археографії та джерелознавства НАН України, 1998. - С. 170-214; *Його ж:* Теоретичні засади фінансової системи Української держави у 1917-1919 рр. // Український історичний журнал. - 1998. - № 4. - С. 3-17.

[13] *Мартос Б., Зозуля Я.* Гроші Української Держави. - Мюнхен: Український технічно-господарський інститут, 1972. - С. 28.

[14] *Там само.* - С. 27.

[15] *Raburn M. Williams.* Inflation! Money, Jobs, and Politicians. - Arlington Heights, I11: AHM Publishing Corporation, 1980. - P. 2.

[16] *Тимофіїв М.* Вказ. праця. - С. 75.

Іноді відвідувачі ресторанів платили за зкоштуваний обід вдвічі більше тієї ціни, котра значилася в меню, коли вони тільки робили замовлення".[17]

Влітку 1921 року курс долара перевищив 100 марок, літом 1922 року досяг вже 500, а 15 листопада 1923 року курс долара був 4,2 більйона марок.[18] Тоді ж, внаслідок нестримної емісії, випуск грошей в Німеччині перетнув межу в 92 квінтильйона (92 з 18-ма нулями) марок. На грудень 1923 року порівняно з груднем 1919 року обсяг обігової грошової маси в Німеччині зріс з 50 млрд. до 496 млрд. 585 млн. 345 тис. 900 марок![19] З цього часу (1923 р.) директором емісійного Державного банку Німеччини Гільямаром Шахтом (пізніше, за влади А.Гітлера, він став міністром) було розпочато грошову реформу шляхом випуску так званої "рентенманки", яка обмінювалась у співвідношенні одна рентенмарка до десяти більйонів старих марок. Населення прийняло нову грошову одиницю з довір'ям і оптимізмом. Курс рентенмарки одразу ж стабілізувався і довгий час залишався сталим, незважаючи на те, що й вона не була забезпечена золотом.

Перша світова війна спричинила в Європі величезні економічні та фінансові збитки, але й, разом з тим, прискорила перебудову буржуазних країн в напрямку розбудови так званого капіталізму з людським обличчям (соціального капіталізму) і остаточно зруйнувала упередження про обов'язкове "золоте підгрунтя" успішного функціонування фінансового господарства й валютної стійкості. Золото відтоді перестало бути домінантою у фінансовому світі, а грошове господарство європейських країн стало на якісно новий шлях свого розвитку, хоча й не втратило в ньому певної ваги. Війна (дорогою ціною) прискорила еволюцію світового фінансового ринку, підштовхнувши Європу і Америку до вдосконалення своїх фінансових систем. Результати цих перетворень сьогодні втілені у моделях ведення державних і банкових фінансів США, Канади, Великої Британії, Франції, Німеччини та інших країн Західної Європи.

[17] *Raburn M. Williams*. - P. 2.

[18] *Мартос Б., Зозуля Я*. Вказ. пр. - С. 27.

[19] *Макконнелл К.Р., Брю С.Л.* Экономикс: принципы, проблемы и политика. - К.: Хагар-Демос, 1993. - С. 270.

ПАВЛО ГАЙ-НИЖНИК

Фінансова політика уряду Української Держави Гетьмана Павла Скоропадського (29 квітня – 14 грудня 1918 р.)

Том ІІ

Книга 1

Д О К У М Е Н Т И І М А Т Е Р І А Л И
(29 квітня – 31 липня 1918 року)

№ 1

[Умови висунуті генералу П.Скоропадському німецьким командуванням 24 квітня 1918 р. на нараді у резиденції Начальника Штабу німецьких військ в Україні генерала В.Гренера]

1. В часи перебування австро-угорського і німецького війська на Україні ніяка українська армія не може формуватися. Може тримати вийнятково лише поліцейські відділи за порозумінням з обома командуваннями.

2. Для всіх злочинців супроти союзних військ установлюються німецькі і австро-угорські польові суди. Українська юстиція має бути забезпечена проти терору політичних організацій.

3. З усіх державних установ мають бути усунені неблагонадійні елементи. Всі земельні та инші надзвичайні комітети мають бути розпущені й замінені нормальними державними або земельними органами.

4. Якщо на Україні нема військових, судових законів, то вони мають бути замінені відповідними законами Центральних держав.

5. Всі розпорядження, що гальмують торгівлю харчовими і сирими продуктами, мають бути скасовані на користь Австро-Угорщини та Німеччини. Особливо має бути допущена вільна торгівля під сильним контролем союзників і українського уряду, а всі заборони вивозу й залізничний контроль мають бути скасовані. Має бути встановлений один спільний контроль на кордоні.

6. Аграрне питання має бути розв'язане через відновлення приватної власності й виплату за розділену між ними землю. В інтересах здатності сільського господарства до експорту великі земельні господарства мають бути збережені до певних, зазначених в законі меж.

7. Фінанси й валютне питання мають регулюватися на основі взаємного порозуміння.

8. Робітниче питання має бути врегульоване на основі відповідного законодавства.

Дорошенко Д. Історія України 1917-1923 рр. - Т. 2. Українська Гетьманська Держава. - Ужгород, 1932. - С. 31-32.

№ 2

Г Р А М О Т А
ДО ВСЬОГО УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Г р о м а д я н е У к р а ї н и !

Всім Вам, козаки і громадяне України, відомі події посліднього часу, коли джерелом лилася кров кращих синів України і знову відродившася Українська Держава стояла коло краю загибелі.

Спаслась Вона дякуючи могутньому підтриманню центральних держав, які, вірні свому слову, продовжують і по цей час боротись за цільність і спокій України.

При такій піддержці у всіх зродилась надія, що пічнеться відбудовання порядку в Державі й економічне життя України війде, врешті, в нормальне русло.

Але надії на це не справдились.

Бувше Українське Правительство не здійснило державного будування України, позаяк було зовсім не здатне до цього.

Бешкети й анархія продовжуються на Україні, економічна розруха і безроботиця збільшуються і розповсюджуються з кожним днем і врешті для богатющої колись-то України встає грізна мара голоду.

При такому становищі, яке загрожує новою катастрофою Україні, глибоко сколихнуло всі трудові маси населення, які виступили з категоричним домаганням негайно збудувати таку Державну Владу, яка здібна була-б забезпечити населенню спокій, закон і можливість творчої праці.

Як вірний син України, я рішив відкликнутись на цей поклик і взяти на себе тимчасово всю повноту влади.

Цією грамотою я оголошую себе Гетьманом всієї України.

Управління Україною буде провадитися через посередництво призначеного мною Кабінету Міністрів і на остаточнім обгрунтованні нижче долучених до цього законів про тимчасовий державний устрій України.

Центральна і Мала Рада, а также всі земельні комітети з нинішнього дня розпускаються. Всі Міністри і товариші звільняються.

Всі інші урядовці, працюючі в державних Інституціях, зістаються на своїх посадах і повинні продовжувати виконання своїх обов'язків.

В найближчий час буде видано закон, установляючий порядок виборів до Українського Сойму.

До цього я твердо буду стояти на сторожі порядку й законности в Українській Державі, буду домагатись негайного виконання всіх державних розпоряджень і буду підтримувати авторитет влади, не спиняючись ні перед якими крайніми мірами.

Права приватної власности – як фундаменту культури і цивілізації, відбудовуються в повній мірі, і всі розпорядження бувшого Українського Уряду, а рівно тимчасового уряду російського, відміняються і касуються. Відбувається повна свобода по зробленню купчих по куплі-продажі землі.

Поряд з цим будуть прийняті міри по відчуженню земель по дійсній їх вартости від великих власників, для наділення земельними участками малоземельних хліборобів.

Рівночасно будуть твердо забезпечені права робітничого класу. Особлива увага буде звернена на поліпшення правового становища і умов праці залізничників, котрі при виключно тяжких умовах ні на один час не кидали своєї відповідальної праці.

В області економічній і фінансовій відбувається повна свобода торгу й відчиняється широкий простір приватнього підприємства й ініціятиви.

Передбачаю всю трудність стоючої переді мною праці і молю Бога дати мені силу, аби гідно виконати те, що я вважаю своїм обов'язком перед рідною Україною в сучасний виключний і критичний для неї час.

Мені далекі і чужі які-б-то не було власні побудження, і головною своєю метою я ставлю користь і благо народу і всім дорогої нам України.

В цій свідомости кличу Вас, громадян і козаків України – без ріжниці національності й віросповідання – помогти мені і моїм працьовникам і співробітникам в нашому загальному велико відповідальному ділі.

Гетьман Всієї України ***Павло Скоропадський***
Отаман Ради Міністрів ***М. Устимович***

29 квітня 1918 р., м. Київ.

Державний Вістник. - 1918. - № 1. - 16 травня.

№ 3

З А К О Н И
ПРО ТИМЧАСОВИЙ ДЕРЖАВНИЙ УСТРІЙ УКРАЇНИ

Тимчасово до обібрання Сойму і відкриття його діяльності, Державний устрій України і порядок керування основується на слідуючих законах:

Про Гетьманську владу

1. Влада управління належить виключно до Гетьмана України в межах всієї Української Держави.

2. Гетьман стверджує закони, і без його санкції ніякий закон не може мати сили.

3. Гетьман призначає Отамана Ради Міністрів. Отаман Міністрів складає Кабінет і представляє його у повному складі на затвердження Гетьмана. Гетьман затверджує і скасовує Кабінет у повному його складі. Гетьман приймає і звільняє инших урядових осіб в разі для останніх не обгрунтовано законом иншого порядку призначення і звільнення.

4. Гетьман є вищий керівничий всіх зносин Української Держави з закордонними державами.

5. Гетьман є Верховний Воєвода Української Армії і Фльоти.

6. Гетьман оголошує области на військовому, осадному або виключному положені.

7. Гетьманові належить помилування засуджених, полегчення кари і загальне прощення зроблених злочинних подій з скасованням проти них переслідування і висвободження їх від суду і кари, а також складання казенних взимок і дарования милости в особистих випадках, коли цим не порушаються нічиї охоронені законом інтереси і громадянські права.

8. Накази і розпорядження Гетьмана закріпляються Отаман-Міністром або відповідним йому Міністром.

Про Віру

9. Первенствуюча в Українській Державі є віра християнська, православна.

10. Всі не належні до православної віри Громадяне Української Держави, а також всі мешканці на території України користуються кожний повсемістно свобідним відправленням їх віри і богослуженням по обряду оної.

Права і обов’язки Українських Козаків і Громадян

11. Умови придбання прав Українського козацтва і громадянства, рівно як їх загублення, визначаються законом.

12. Захист Вітчизни – є святий обов’язок кожного козака і громадянина Української Держави.

13. Українські козаки і громадяне повинні платити установлені законом податки і пошлини, а також відбувати повинности згідно з постановленням закону.

14. Ніхто не може підлягати переслідуванню за злочинні вчинки тільки як в черзі, законом визначеній.

15. Ніхто не може бути затриманий під сторожою крім як у випадках, законом визначених.

16. Ніхто не може бути судимий і покаран крім як за злочинні вчинки, передбачені істнуючими в час їх здійснення законами.

17. Оселя кожного неторкана. Робити обшукування й виїмку в будинку без згоди його господаря можливо не инакше, як в випадках і порядку, законом визначених.

18. Кожний український козак і громадянин має право вільно виберати місце мешкання і працю, придбати і відчужити майно і без заборони виїзжати за кордон Української Держави.

19. Власність є неторкана. Примусове відчуження нерухомого майна, коли це необхідно для якої-небудь державної чи громадської користи, можливо не инакше, як за відповідну платню.

20. Українські козаки і громадяне мають право робити зібрання в метах не шкідливих законам, мирно і без зброї.

21. Кожний може в межах, установлених законом, висловлюватися і писати свої думки, а рівно розповсюджувати їх шляхом друку або иншими засобами.

22. Українські козаки і громадяне мають право гуртувати громади і спілки в метах не противних законам.

Про Закони

23. Українська Держава керується на твердих основах законів, виданих в установленій черзі.

24. Сила закону без виключення обов'язкова для всіх українських підданих і чужинців, в Українській Державі перебуваючих.

25. Закони, особисто видані для якої-небудь области чи частини населення, новим загальним законом не відсуваються, коли в ньому такої відміни не постановлено.

26. Закони обнародуються для загального освідомлення в утвореному порядку і перш обнародування до діла не прикладаються.

27. Після обнародування законові надається обов'язкова сила з часу призначеного для того в самому законі. В самому виданому законі може бути показане на вживання його, до обнародування, до виконання по телеграфу або через навмисних післанців.

28. Закон не може бути скасований инакше як тільки силою закону. Через те, поки новим законом не відмінено закон істнуючий, він заховує повну свою силу.

29. Ніхто не може відмовлятись незнанням закону, коли його було обнародувано істнуючим порядком.

30. Закони розробляються в кожному Міністерстві по належности і передаються на загальне обміркування Ради Міністрів.

31. По ухвалі Радою Міністрів внесених законопроектів вони передаються на ствердження Гетьманові.

32. Закони, які торкаються де-яких відомств, передаються в Раду Міністрів після обговорення їх заінтересованими Міністерствами.

33. Міністрам дається можливість видавати розпорядження в розвитку і поясненню законів, при чому всі такі розпорядження підлягають попередній ухвалі Радою Міністрів.

Про Раду Міністрів і про Міністрів

34. Напрямок і об'єднання праці окремих відомств по предметах як законодавства, так і вищого державного управління накладаються на Раду Міністрів.

35. Керування справами Ради Міністрів накладається на Генерального Секретаря і на підлягаючу йому Державну Генеральну Канцелярію.

36. Отаман-Міністр і Міністри відповідають перед Гетьманом за загальний хід державного управління. Кожний з них окремо відповідає за свою діяльність і розпорядження.

37. За проступні по посаді вчинки Отаман-Міністр і Міністри підлягають громадській і карній відповідальности на основах, в законі зазначених.

Про Фінансову Раду

38. Фінансова Рада є вища народня інституція для справ державного кредиту і фінансової політики.

39. Фінансова Рада складається з представників і членів, яких призначує Гетьман. Крім того в склад Ради входять на правах членів: Отаман-Міністр, Міністр Фінансів і Державний Контрольор.

40. На Раду накладається: 1) обміркування часу і умов державних позичок; 2) обміркування справ, дотичних державного кредиту, а також питань грошового обороту і 3) попередній, з особистого кожний раз розпорядження Гетьмана, розгляд справ по фінансовій частині, належачих вирішенню в законодавчім порядку.

41. Обміркування Ради передаються на погляд Гетьмана.

Про Генеральний Суд

42. Генеральний Суд Української Держави уявляє собою вищого охоронителя і захистника закону та Вищий суд України в справах судових та адміністративних.

43. Генеральний Суд оголошує до загальної відомости всі закони і накази Уряду, слідкуючи за закономірністю їх видання.

44. Порядкуючий Генеральний Суддя та всі Генеральні Судді призначаються Гетьманом.

Гетьман всієї України ***П а в л о С к о р о п а д с ь к и й***
Отаман Ради Міністрів ***М. У с т и м о в и ч***
29 квітня 1918 року., м. Київ.

Державний Вістник. - 1918. - № 1. - 16 травня.

№ 4

Т Е Л Е Ф О Н И

Кабінети Голови Міністрів Пана Ф. А. ЛИЗОГУБА:
Домашній_____5-97
В Міністерстві вн. справ_____5-11
і Дворці Пана Гетьмана_____16-21

ЧУБИНСЬКИЙ М. П._____дом. 22-17 служб.
РЖЕПЕЦЬКИЙ А. К. _____ ” 16-07 ”
ЛЮБИНСЬКИЙ В. Ю. _____ ” ”
БУТЕНКО Б. А. _____ ” 1-59 ”
ВАСИЛЕНКО Н. П. _____ ” 46-07 ”
ВАГНЕР Ю. Н. _____ ” 46-78 ”
ЛІГНАУ А. Г. _____
ГУТНІК С. М. _____ ” 22-79 ”
АУЕРБАХ В. А. _____ ” 25-99 ”
ЗІНКИВСЬКИЙ В. В. _____ ” 62-79 ”
ДОРОШЕНКО Д. І. м. _____ ” 64-62 ”
СОКОЛОВСЬКИЙ Ю. Ю. _____ ” ”
КУЛЯБКО-КОРЕЦЬКИЙ В. А. _____ ” 4-54 ”
ВОРОНОВИЧ М. М. _____ ” 16-05 ”

ВИШНЕВЕЦЬКИЙ О. А.[*] _____ ” ”
РОМАНОВ В. Ф. _____ ” 47-51 ”
КАБ. ДЕРЖАВН. СЕКРЕТАРЯ_____ ” ”

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 136, арк. 36 зв.

№ 5

Накази про призначення та увільненя

По Державному Банку.

3 квітня 1918 року. № 1. – Призначаються по Київській Конторі Державного Банку з 1 січня 1918 року на посади: 1) старшого секретаря – Вячеслав Косинський, 2) контрольора 1 р. – Микола Завадський, 3) бухгальтера 2 р. – Яків Уткін, 4) секретаря 1 р. – Василь Пахаревський з переіменуванням його в бухгальтери 1 р., 5) бухгальтера 2 р. – Валєнтин Циборовський.

3 квітня 1918 року. № 2. – Призначаються на посади: 1. По Херсонському Відділі Державного Банку з 1 січня 1918 року: помічн. бухгальтера 1 р. – Іван Стоматьєв, помічн. контрольора по Ощадній Касі – Іван Кірілов, помічн. бухгальтера 1 р. – Сергій Тімрот, помічн. контрольора Відділу – Кость Ліхарстов, помічн. бухгальтера 1 р. – Олександер Бекаревич, помічн. бухгальтера 3 р. – Спиридон Сергеєв, помічн. бухгальтера 2 р. – Павло Цєханович, помічн. бухгальтера 3 р. – Кирило Богдан, помічн. бухгальтера 2 р. – Микола Баканін, тимчасово вільнонаємного – Михайло Пекур, помічн. бухгальтера 2 р. – Микола Абрамов, помічн. касіра 3 р. – Іван Левіцький, канцелярського урядовця Тимош Козинець.

2. По Одеській Конторі Державного Банку з 1 січня 1918 року: контрольора 1 р. – Дмитро Жосан, бухгальтера 2 р. – Юрко Ташков, контрольора 2 р. – Андрій Бадюл, бухгальтера 2 р. – Павло Губський.

3. По Кременчужському Відділі з 1 січня 1918 року: – помічн. касіра 1 р. – Олександер Таран.

В. об. Директора Державного Банку *В. І г н а т о в и ч.*

Державний Вістник. - 1918. - 13 жовтня.

№ 6

Накази про призначення та увільнення

По Державному Банку.

6 квітня 1918 року. № 3. – Призначаються на посади по Київській Конторі Державного Банку з 1 січня 1918 року:

1) старшого бухгальтера Іван Старжевський, 2) бухгальтера 1 р. Андрій Нікітін, 3) архіваріуса Кузьма Татаринов, 4) старшого бухгальтера Юліян Хільчевський, 5) бухгальтера 1 р. Платон Пахаревський, 6) бухгальтера 2 р. Петро Севрук, 7) старшого контрольора Микола Вишняков, 8) контрольора 1 р. Михайло Рейтеровський, 9) контрольора 2 р. Юрко

[*] В документі помилка. Правильно: Вишневський – *П.Г.-Н.*

Метакса, 10) ст. контрольора Касьян Зновицький, 11) контрольора 1 р. Микола Орел, 12) контрольора 2 р. Вячеслав Алексеєв, 13) ст. контрольора Іван Куріленко, 14) контрольора 1 р. Володимир Пальшау, 15) бухгальтера 2 р. Михайло Венгер, 16) ст. контрольора Юрко Лященко, 17) бухгальтера 1 р. Володимир грушевський, 18) бухгальтера 2 р. Олександер Смірнов.

В. об. Директора Державного Банку *В. І г н а т о в и ч.*

Державний Вістник. - 1918. - 13 жовтня.

№ 7

Накази про призначення та увільнення.

23 квітня 1918 р. № 17.

Призначається на посаду урядовця III ряду до Департаменту посередніх податків Ганна Баран з 21 квітня ц. р. з платнею двісті (200) карбованців на місяць.

Директор Департаменту посередніх податків *А. Гуменний.*

Державний Вістник. - 1918. - № 11. - 7 червня. - С. 2.

№ 8

Накази про призначення та увільнення.

23 квітня 1918 р. № 18.

Призначається на посаду урядовця І-го ряду з 1 травня 1918 р. урядовець II-го ряду Департаменту посередніх податків Арсень Галактіонович Жовтобрух з платнею триста (300) карбованців на місяць.

Директор Департаменту посередніх податків *А. Гуменний.*

Державний Вістник. - 1918. - № 11. - 7 червня. - С. 2.

№ 9

О б і ж н и к
п р о з а к о н и й р о з п о р я д ж е н н я, я к и м и
п о в и н н і к е р у в а т и с ь м и т н і у с т а н о в и
п р и в и к о н а н н і с в о ї х о б о в ’ я з к і в

Митним установам.

26-го квітня 1918 року. № 235. – Листом від 17 квітня 1918 року за № 1409, Народнє Міністерство Справ Закордонних повідомило Департамент Митних Зборів, що договір

України з Центральними Державами ще в силу не вийшов і вийде з дня обміну грамот у Відню.

Обміркувавши наведений лист, ”Рада при Департаменті Митних Зборів для розгляду питань по організації митних справ на Україні” признала, що пристосування у цей час зазначених у цьому договорі пільг і привілеїв до товарів і підданих Центральних Держав здавалося б неправильним і незаконним, а по цьому наперед, до дня обміну грамотами у Відню, митні установи повинні в точности керуватись при виконанні своїх обов’язків митним уставом вид. 1910 р. і продов. 1912 року, загальним митним тарифом вид. 1903 р., а також всіми виданими до 27 жовтня 1917 р. у розвиток і відміну зазначених законами й розпорядженнями, устави й тарифу, а також з окрема всіми виданими по обставинах воєнного часу законами й розпорядженнями.

Про це Департамент Митних Зборів дає знати до відома й керування.

В. об. Директора Департаменту *П. А н д р е є в.*

Державний Вістник. - 1918. - № 28. - 29 липня. - С. 3.

№ 10

Накази про призначення та увільнення.

2 травня 1918 р. № 19.

Призначається на посаду урядовця І-го ряду з 1 травня ц.р. урядовець ІІ-го ряду департаменту посередніх податків Володимир Тихонович Дащенко з платнею триста (300) карбованців на місяць.

Директор Департаменту посередніх податків *А. Гуменний.*

Державний Вістник. - 1918. - № 11. - 7 червня . - С. 2.

№ 11

Накази про призначення та увільнення.

2 травня 1918 р. № 20.

Призначаються до Департаменту посередніх податків з 1 травня ц.р. на посади урядовців: ІІІ-го ряду з платнею двісті (200) карбованців на місяць Юлія Богушевич і ІІ-го ряду з платнею двісті пятьдесят (250) карбованців на місяць Марія Антоновна Радецька.

Директор Департаменту посередніх податків *А. Гуменний.*

Державний Вістник. - 1918. - № 11. - 7 червня . - С. 2.

№ 12

Затверджую.
ГЕТЬМАН ВСІЄЇ УКРАЇНИ
ПАВЛО СКОРОПАДСЬКИЙ.

м. Київ, 7 травня 1918 року.

Посвідчив: Державний Секретарь
М и х а й л о Г и ж и ц ь к и й.

УХВАЛЕНИЙ РАДОЮ МІНІСТРІВ ЗАКОН ПРО ПІДВИЩЕННЯ ПОСТІЙНИХ І ПРОДАЖНИХ МОНОПОЛЬНИХ ЦІН НА ЦУКОР.

1) В відміну примітки до § 11 закону від 14 вересня 1917 року про цукрову монополію встановити аж до переміни розмір продажних цін на цукор-пісок від 37 карб. 20 коп. до 60 карб. за пуд і на рафінад – від 40 карб. до 80 карб. за пуд.

2) Призначити в межах України продажну монопольну ціну на цукор-пісок 60 карб. за пуд, або 1 карб. 20 коп. за фунт і на рафінад по 72 карб. за пуд, або 1 карб. 80 коп за фунт.

3) Строк впровадження в життя встановлених цін на цукор назначити 15 травня 1918 року.

4) Уповноважити Міністра Фінансів визначити умови і порядок проведення в життя цієї міри.

5) Скарбовий цукор продавати без карток, надавши право Міністрові Фінансів організувати цей продаж в населених пунктах і містах на комісійних умовах, а також з скарбових крамниць, плян же розділу цукру складається Міністром Продовольчих Справ, по згоді з Міністром Фінансів.

Визначення строку проведення в життя цієї послідньої міри предоставити Міністрові Фінансів по згоді з Міністром Продовольчих Справ.

Голова Ради Міністрів *Ф. Л и з о г у б.*
Міністр Фінансів *А. Р ж е п е ц ь к и й.*

Державний Вістник. - 1918. - 7 червня.

№ 13

ЖУРНАЛ
ЗАСІДАННЯ РАДИ МІНІСТРІВ*

№ 7

Від 8-го травня 1918 року.

ГОЛОВУВАВ: Ф. А. ЛИЗОГУБ.
ПРИСУТНІ:

СЛУХАЛИ:	ПОСТАНОВИЛИ:
Перелік питань негайно внесених Міністрами.	Визнати негайними: […], г) по Міністерству Фінансів – про негайне підвищення цін на цукор, про запровадження

* *Переклад з російської П.Гай-Нижника.*

цукрової монополії, про запровадження винокурення меляса та про підвищення цін на дріжджі, […].
[…]

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 3, арк. 1.

№ 14

Затверджую
ГЕТЬМАН ВСІЄЇ УКРАЇНИ
ПАВЛО СКОРОПАДСЬКИЙ.

м. Київ, 9 травня 1918 року.

Посвідчив: Державний Секретарь
М и х а й л о Г и ж и ц ь к и й.

УХВАЛЕНИЙ РАДОЮ МІНІСТРІВ ЗАКОН ПРО ДОЗВІЛ ВИНОКУРЕННЯ З КОРМОВОЇ ПАТОКИ З ТРАВНЯ БІЖУЧОГО РОКУ.

Дозволити винокурення з кормової патоки згідно з уставом про акцизні податки з травня місяця 1918 року, однако на тій підставі, щоб продаж винокуреного спірту був ухвалений законом.

Голова Ради Міністрів *Ф. Л и з о г у б.*
Міністр Фінансів *А. Р ж е п е ц ь к и й.*

Державний Вістник. - 1918. - 7 червня.

№ 15

Накази про призначення та увільнення.

10 травня 1918 р. № 21.

Призначається до Департаменту посередніх податків з 8 травня на посаду урядовця III-го ряду з платнею двісті (200) карбованців на місяць Зиновія Ксенофонтовна Мовчан.

Директор Департаменту посередніх податків *А. Гуменний.*

Державний Вістник. - 1918. - № 11. - 7 червня . - С. 3.

№ 16

Накази про призначення та увільнення.

10 травня 1918 р. № 22.

Призначаються на посади урядовців до Департаменту посередніх податків з 11-го травня ц.р. Кузьма Михайлович Лукашев на посаду урядовця II-го ряду з платнею двісті пятьдесят (250) карбованців на місяць і Микола Васильович Сичугов на посаду урядовця III-го ряду з полатнею двісті (200) карбованців на місяць.

Директор Департаменту посередніх податків *А. Гуменний.*

Державний Вістник. - 1918. - № 11. - 7 червня . - С. 3.

№ 17

Затверджую.
Гетьман Всієї України
ПАВЛО СКОРОПАДСЬКИЙ.

м. Київ, 11 травня 1918 року

Посвідчив Державний Секретар
М и х а й л о Г и ж и ц ь к и й.

Ухвалений Радою Міністрів закон про додаткове асигнування 10.000.000 карбованців на утримання центральних установ Міністерства, а також на неодкладні заходи Міністерств.

Голова Ради Міністрів *Л и з о г у б.*
Міністр Фінансів *Р ж е п е ц ь к и й.*

Державний Вістник. - 1918. - 31 травня.

№ 18

О б і ж н и к п р о д о г л я д т о в а р і в н а м і с ц я х в м и т н и ц я х

Митним установам.

11-го травня 1918 року. № 347. – До Департаменту надходять заяви ріжних інституцій і приватних осіб, які прохають розрішати їм догляд товарів і платню митних зборів за привезені в митниці товари – на місцях, а не відсилати їх для розгляду до внутрішніх митниць.

З огляду на вищезгадане, в пояснення § 3 літ. Б протоколу Ради при Департаменті Митних Зборів від 21-23 березня 1918 року, Департамент Митних Зборів пропонує вам, по можливости, задовольняти такі вимоги інституцій і приватних осіб, при чому в кожному

випадку поясняти, що за відсутністю митної охорони, відповідальність за охорону товарів і платня за передержку вагонів накладається на прохачів.

Про товари, догляд яких виконується в присутности експерта-техніка, треба негайно сповіщати Департамент, аби експерт міг бути командований в можливо короткий час.

В. об. Директора Департаменту *П. А н д р е є в.*

Державний Вістник. - 1918. - № 28. - 29 липня. - С. 3.

№ 19

П р о у в і л ь н е н н я в і д с л у ж б и д о г л я д а ч а О д е с ь к о ї М и т н и н и ц і Павла І щ у к а

Митним установам.

14 травня 1918 року. № 386. – Департамент Митних Зборів дає знати, що доглядач Одеської Митниці Павло Іщук увільняється від уряду з 1 січня 1918 року без прохання за те, що самовільно покинув службу й виїхав з Одеси.

В. об. Директора Департаменту *П. А н д р е є в.*

Державний Вістник. - 1918. - № 28. - 29 липня. - С. 3.

№ 20*

Д О Г О В І Р

Імператорським Германським Урядом, Імператорським і Королівським сполученим Австро-Угорським Урядом, іменуємими в подальшому у цьому договорі Центральними Державами – з одного боку; та Урядом Української Держави, іменуємої в подальшому у цьому договорі Україною – з іншого боку, заключено наступний договір:

§ 1.

З випускаємих Україною білетів Державної Скарбниці умови випуску яких викладено у доданому при сему протоколі від 10 квітня сего року, підписаному представниками обох сторін, Центральні Держави придбають до /200.000.000/ двохсот мільйонів карбованців.

§ 2.

Вказані в попередньому параграфі білети Державної Скарбниці в сумі 200.000.000 карбованців або менше, на погляд Центральних Держав, Центральні Держави отримують частинами за мірою потреби у місті Києві в Українському Державному Банкові через належно уповноважених осіб.

§ 3.

Право придбання за сим договором білетів Державної Скарбниці надається Центральним Державам до 31 липня сего року. До цього терміну Центральні Держави зобов'язані заявити, на яку саме суму вони візьмуть білетів Державної Скарбниці і потім повинні приймати білети по мірі здачі їх Державним Банком. Центральні Держави мають

* *Договір було укладено 15 травня 1918 року. Подається у перекладі з російської із дотриманням стилістики тогочасної української мови – П.Г.-Н.*

право надані у їхнє розпорядження серії обернути лише для розрахунків за купівлі на Україні або для оплати грошових зобов'язань Українським Державним та приватним Закладам.

§ 4.

Білети Державної Скарбниці, що придбаються Центральними Державами, є обов'язковими до приймання всіма Державними Закладами України в платежі за товари, придбані на Україні Центральними Державами. До Державних Закладів, що зобов'язані приймати білети Державної Скарбниці, відносяться також Державне Хлібне Бюро та інші подібні заклади.

§ 5.

Прийом білетів Центральними Державами відбувається за номінальною їх вартістю з розрахунком поточних відсотків і при тім кожний раз половини за курсом $1{,}33^{1}/_{3}$ /однієї марки і тридцяти трьох з третьою пфенінгів за карбованець/ та другої половини за курсом Кр. 2 /двох крон/ за карбованець. Виплата вартості у марках та кронах відбувається наступним чином: 50% /п'ятьдесять відсотків/ будуть кредитовані Українському Урядові, поскільки йдеться про марки – у Державному Банкові /Рейхсбанкові/ в Берліні, а поскільки мова йде про крони – в Австро-Угорському Банкові у Відні чи Будапешті.

В рахунок решти 50% /п'ятидесяти відсотків/ номінальної вартості білетів Державної Скарбниці Україна отримує на 25% /двадцять п'ять відсотків/ $4\ ^{1}/_{2}$ % двох-річні Германські білети Державної Скарбниці /Reichsschatzcheinen/ за бажанням України – іменні чи на показника за номінальною їхньою вартістю з розрахунком поточних відсотків та на 25 % /двадцять п'ять відсотків/ – $4^{1}/_{2}$ двох-річні за бажанням України іменні або на показника австрійські й угорські білети Державної Скарбниці /Schatzscheine/ за номінальною вартістю з розрахунком поточних відсотків.

Германські, австрійські та угорські білети Державної Скарбниці /Schatzscheine/ належать передачі Україні у Державному Банкові в Києві. Вони належать до відновлення оскільки ними Україні ще не можна буде /до того часу/ розпоряджатися /§6/.

Білети Державної Скарбниці України та Центральних Держав заємно здаються без сплати гербового збору й податків.

§ 6.

Україна не має права розпоряджатися закредитованими нею, згідно параграфу 5, сумами /Guthaben/ та переданими їй білетами Державної Скарбниці /Schatzscheine/ і зокрема не має права відчужувати такі іншим особам та закладам до витоку одного року після заключення миру між Центральними Державами і всіма нині воюючими з ними великими Державами. Вона однак може вільно розпоряджатися закредитованими сумами і білетами Державної Скарбниці /Schatzacheine/ вже до витоку цього терміну, а саме сумами у Рейхсбанкові в Берліні й германськими білетами Державної Скарбниці /Reichsschatzscheine/ для закупівлі товарів у Німеччині, або для сплати зобов'язань по відношенню до приватних чи Державних Німецьких закладів та особам, сумами в Австро-Угорському Банкові у Відні або Будапешті, рівно як Австрійськими і Угорськими білетами Державної Скарбниці /Schatzscheine/ для закупівлі товарів Австро-Угорщини чи для сплати зобов'язань по відношенню до приватних і Державних Австрійських й Угорських закладів та особам.

Розпорядження білетами Державної Скарбниці /Schatzscheine/ відбувається, якщо між Центральними Державами та Україною не буде постановлено інакше, через перепродаж білетів Державної Скарбниці /Schatzscheine/ Урядові країни, яка випустила білети Державної Скарбниці /Schatzscheine/ за номінальною вартістю з додатком поточних відсотків. Центральні Держави зобов'язуються – і при тім кожна Держава по відношенню до випущених нею білетам Державної Скарбниці /Schatzscheine/ купувати – зворотньо такі кожного разу за вимогою України за номінальною вартістю з додатком відсотків, поскільку Україна згодна вищевикладеному, вправомочена розпоряджатися білетами Державної Скарбниці.

Суми у Рейхсбанкові і в Австро-Угорському Банкові приносять чотири з половиною /$4\ ^{1}/_{2}$%/ річних без податку.

§ 7.

Письмові зносини і розрахунок відбуваються з боку України через Український Державний Банк або його уповноважених, з боку Німеччини через Рейхсбанк у Берліні або його уповноважених, з боку Австро-Угорщини через Австро-Угорський Банк у Відні або його уповноважених.

§ 8.

Центральні Держави надають собі право використання сего договору передати консорціуму Банків. В цьому випадкові іменні зносини і розрахунок перейдуть до Управління Консорціуму.

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 15, арк. 44-45 зв.

№ 21

Накази про призначення та увільнення.

16 травня 1918 р. № 23.

Увільняється від служби у Департаменті призначений наказом від 5 квітня ц.р. за № 13 на посаду урядовця II-го ряду Сидір Харамбура, який й до цього часу не приступив до виконання службових обовязків.

Директор Департаменту посередніх податків *А. Гуменний.*

Державний Вістник. - 1918. - № 11. - 7 червня . - С. 3.

№ 22

Накази про призначення та увільнення.

16 травня 1918 р. № 24.

Призначається на посаду урядовця II-го ряду до Департаменту посередніх податків Мирон Іванович Жуковський з 16 травня ц.р. з платнею двісті пятьдесят (250) карбованців на місяць.

Директор Департаменту посередніх податків *А. Гуменний.*

Державний Вістник. - 1918. - № 11. - 7 червня . - С. 3.

№ 23*

РЕЗОЛЮЦІЇ СЕКЦІЙ,
прийняті на з'їзді промисловості, торгівлі, фінансів
і сільського господарства України

ТЕЗИ
до доповіді професора
Л.М.Яснопольського.

1) Впорядкування фінансів України мислиме тільки на грунті проведення в життя правильної загальної політики, позаяк фінанси є лише надбудовою, основою ж повинно бути правильний державний уряд.

2) Найбільш негайне складання державного бюджету України уявляється настійливо необхідним, але це представляє сер'йозні труднощі, з огляду на які найбільш доцільним явиться, вірогідно, укладання на перший раз лише просизорного 6-ти чи навіть 3-х місячного бюджету.

3) Першим кроком тут повинно бути доведення до відома баланса вироблених вже витрат за розписом 1917 року і до дійсного часу, невиконаних зобов'язань, доведення до відома касової готівки, інвентаря державних майн і зокрема ліквідація залишившогося від війни скарбового військового майна на Україні.

4) До складання бюджету, як на місцях при підготовці фінансових кошторисів відомств, так і у центрі при їх зведенні в Міністерствах, повинні бути залучені представники організованих громадсько-економічних сил і органів місцевого самоврядування. Правила про таке залучення повинні бути вироблені Міністерством фінансів.

5) При складанні бюджету, однією з основних керівних ідей повинна бути покладена ідея адміністративної та бюджетної децентралізації і приступлено має бути до вияснення тої ланки справ, які повинні бути передані місцевим адміністративним органам, або самоврядуванням, і тим могли розгрузити центральну державну машину.

6) Істотні частини Українського бюджету не можуть бути вияснені без розв'язання питань, що торкаються врегулювання фінансових відносин з рештою Росією.

При встановленні основ для таких кардинальних питань, як уокремлення грошової та митної системи і т.і., чи збереження їхньої єдності необхідно, щоб голос громадсько-економічних сил був попередньо вислуханий Урядом.

7) Для правильного розгляду бюджету необхідні, як негайна організація фінансового апарату – рахункового та касового, так і найшвидше встановлення правильного законодавчого режиму, чи нормальне бюджетне господарство мислиме лише за наявності представницьких установ.

До їхнього встановлення до попереднього розгляду державного розпису повинні бути залучені представники Громадсько-економічних сил.

Известія Союза промышленности, торговли, финансовъ и сельскаго хозяйства Украины. - 1918. - № 3. - 19 травня (6/V). - С. 6.

---

* *Тези довоіді проф. Л.М.Яснопольського на І з'їзді Протофісу, який відбувся у Києві на початку травня 1918 р. Подається в перекладі з російської із дотриманням стилістики тогочасної української мови – П.Г.-Н.*

№ 24*

РЕЗОЛЮЦІЇ СЕКЦІЙ,
прийняті на з'їзді промисловості, торгівлі, фінансів
і сільського господарства України

ТЕЗИ
по доповіді професора Білімовича.

І. Міри по скороченню грошового голоду:

а) повинно спрямувати у обіг частину грошей, що зберігаються населенням, шляхом продажу населенню за готівкові гроші залишку спирту; шляхом продажу населенню края і обміну на мануфактурні та інші товари, що пропонуються Великоросією, за готівкові гроші біля 15 міл. пудів цукру; шляхом відмови від застосування реквізицій до заліза та ін. товарів, які не поступають зараз на ринок внаслідок бояцтва реквізицій; нарешті, шляхом продажу Державним банком за готівкові гроші кількості німецьких марок та австрійських крон, що зібралися в нього.

б) повинно принудити залізничних артельщиків здавати до каси Держави кошти, що збираються станційними касами. Теж повинно бути зроблено по відношенню до інших Державних установ.

в) повинно продовжити термін ходження купонів облігацій Державних позик до 14 (1) Листопада.

г) повинно прискорити друк і випуск невідкладно необхідних кількостей нових грошових знаків, а також свідоцтв Державної скарбниці (серій) з тимчасовим визнанням за останніми властивості законного платничого засобу; застосування всіх зусиль до скорочення нових випусків паперово-грошових знаків все ж, на думку З'їзду, не може усунути необхідності випуску в найближчий час відомої кількості нових знаків.

ІІ. Міри до попередження напливу рубля з Великоросії:

Встановити на мирових переговорах України з Великоросією, шляхом взаємної згоди, норму подальшого друку російського рубля.

ІІІ. Організація емісійної діяльності:

В справі організації емісійної діяльності потрібна централізація у державному смислі. Потрібно видати емісійний закон. Емісійний банк повинен бути державним, при ньому необхідна рада банку з залученням до її складу представників груп громадських, Державного Контролю та Міністерств. Необхідно публікування для всезагального свідчення кожнотижневих балансів із вказівкою кількості випущених грошових знаків.

Встановлення фінансової рівноваги неможливе без енергічних й рішучих мір по встановленню всіх галузей виробництва і планомірного підвищення виробничості праці.

ІV. З питання запровадження окремої грошової системи:

З огляду першоступневої важливості, складності й недостатньої розробки питання – передати його до постійно діючого органу Союзу [*Союзу промисловості, торгівлі, фінансів і сільського господарства України (Протофісу) – П.Гай-Нижник*] для можливо спішного його розгляду з доведенням результатів до свідчення в Міністерство Фінансів.

Известія союза промышленности, торговли, финансовъ и сельскаго хозяйства Украины. - 1918. - № 3. - неділя. - 19 травня (6 травня). - С. 4.

---

* *Тези довоівіді проф. Білімовича на І з'їзді Протофісу, який відбувся у Києві на початку травня 1918 р. Подається в перекладі з російської із дотриманням стилістики тогочасної української мови – П.Г.-Н.*

№ 25

[З тез до резолюції фінансової комісії по реорганізації середнього і дрібного кредиту Першому З'їздові Союзу промисловості, торгівлі, фінансів і сільського господарства України (Протофісу)]

[…]

13) Просити Пана Міністра Фінансів підвищити трьохвідсоткову норму, встановлену Положенням про Державний промисловий податок, що не підлягає обкладанню податковим прибутком.

Известія Союза промышленности, торговли, финансовъ и сельскаго хозяйства Украины. - 1918. - № 4. - 26 травня (13/V). - С. 2.

№ 26

_ _ _ Копія з копії. _ _ _

Затверджую Гетьман всіеі Украіни Павло Скоропадський.

Киів 20 травня 1918 року. Посвідчив в.об. Державного Секретаря Іг. Кістяковський.

Ухвалений Радою Міністрів закон про випуск знаків Державноі Скарбниці на суму 500 міліонів карбованців.

§ 1.

Знаки Державноі Скарбниці забезпечуються всіма державними прибутками і всім майном Украінськоі Держави.

§ 2.

Вартість цих знаків визначается Міністром Фінансів.

§ 3.

Форма цих знаків затверджуеться Міністром Фінансів.

§ 4.

Знаки повинні бути погашені не пізніш 1 березня 1919 року.

§ 5.

Знаки ходять нарівні з державними кредитовими білетами і обовязкові по всіх оплатах і рахунках як державних, так і приватних.

§ 6.

Міна і розмін цих знаків на ходячі на Украіні кредитові білети, як кредитових білетів на згадані знаки переводиться без перешкоди і без усякого відплачування та доплати.

§ 7.

Знаки Державноі Скарбниці мають платежну силу до 1 березня 1924 року. По скінченню згаданого 5-річного терміну знаки, які не будуть представлені до міни, вважаються не дійсними.

§ 8.

Фальшування знаків карається законом як фальшування кредитових білетів.

Голова Ради Міністрів Ф.Лизогуб.

Міністр Фінансів А.Ржепецький

Згідно:

Ст.Діловод Фурса

З копією згідно:
Начальник Відділу

Звіряв [нерозбірливе слово]
[підпис нерозбірливий]

ЦДАВОВ України. – Ф. 1509, оп. 5, спр. 6, арк. 24-24 зв.

№ 27

ДО РАДИ МІНІСТРІВ

Д О К Л А Д

В цілях підвисшення прибутків скарбу Міністерством Фінансів зараз розробляється законопроект про реформу кріпостної сплати. З огляду на те, що вищезгадана праця забере де-який час, я вважаю необхідним, на якийсь час підвисшити негайно ставки кріпостної оплати на 50 %.

Відповідний законопроект при цьому маю за честь внести на розгляд Ради Міністрів.

МІНІСТР ФІНАНСІВ А. Р ж е п е ц ь к и й

[23.V.1918 р.]

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 204, арк. 3.

№ 28

Затверджую
ГЕТЬМАН ВСІЄЇ УКРАЇНИ
ПАВЛО СКОРОПАДСЬКИЙ
Київ, 25 травня 1918 року
Посвідчив за Державного Секретаря
И. Р о м а н о в

УХВАЛЕНИЙ РАДОЮ МІНІСТРІВ
З А К О Н
ПРО ПІДВИСШЕННЯ СТАВОК КРІПОСТНОЇ ОПЛАТИ

Рада Міністрів гадала: на підставі артікулів 2, 31 законів про тимчасовий Державний устрій України, в відміну, доповнення і скасування відповідних законодавчих актів, постановити:

Артікул 253 Уставу про Пошлини (Св. Зак. т. V, від 1914 р.) висловити в такий спосіб:

арт. 253. У всіх взагалі випадках, де на підставі попередніх (232-252) артікулів вимагається кріпостна оплата, вона повинна братися з ціни маєтку, що переходить по акту, чи з суми показаної в акті по шість відсотків незалежно від числа осіб, які беруть участь в утворенні акта.

Голова Ради Міністрів Ф. Л и з о г у б
Міністр Фінансів А. Р ж е п е ц ь к и й

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 204, арк. 1 [Державний Вістник. - 1918. - 31 травня]

№ 29

СТВЕРДЖУЮ
ГЕТЬМАН ВСЕЯ УКРАЇНИ
ПАВЛО СКОРОПАДСЬКИЙ
Київ, 25 травня 1918 року

Посвідчив за Державного Секретаря
И. Р о м а н о в

УХВАЛЕНИЙ РАДОЮ МІНІСТРІВ
З А К О Н
ПРО ПІДВИСШЕННЯ СТАВОК КРІПОСТНОЇ ОПЛАТИ

Рада Міністрів гадала: на підставі артікулів 2, 31 законів про тимчасовий Державний устрій України, в відміну, доповнення і скасування відповідних законодавчих актів, постановити:

Артікул 253 Уставу про Пошлини (Св. Зак. т. V, від 1914 р.) висловити в такий спосіб:

арт. 253. У всіх взагалі випадках, де на підставі попередніх (232-252) артікулів вимагається кріпостна оплата, вона повинна братися з ціни маєтку, що переходить по акту, чи з суми показаної в акті по шість відсотків незалежно від числа осіб, які беруть участь в утворенні акта.

Голова Ради Міністрів *Ф. Л и з о г у б*
Міністр Фінансів *А. Р ж е п е ц ь к и й*
Міністр Народньої Освіти *В а с и л е н к о*
Міністр Шляхів *Б у т е н к о*
Міністр Народних Прав [*підпис нерозбірливий*]
Міністр Праці *В а г н е р*
Пр. в. о. Військового Міністра *О. Л і г н а у*
Міністр Торгу й Промисловости *С. М. Г у т н и к*
Міністр Ісповідань *И. З і н к о в с ь к и й*

С р о ч н о

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 204, арк. 2.

№ 30[*]

Затверджую
ГЕТЬМАН ВСІЄЇ УКРАЇНИ
ПАВЛО СКОРОПАДСЬКИЙ
м. Київ, 25 травня 1918 року
Посвідчив за Державного секретаря
В. Р о м а н о в.

УХВАЛЕНА РАДОЮ МІНІСТРІВ ПОСТАНОВА ПРО ТИМЧАСОВЕ ПРИПИНЕННЯ ПРИЛЮДНОГО ПРОДАЖУ НЕРУХОМИХ МАЄТКІВ ПО ЗА МЕЖАМИ МІСТ ТА МІСТЕЧОК.

Рада Міністрів 25 травня 1918 р. постановила:

Прилюдний продаж Судовими Установами на основі правіжа по заставних записах, а також державними кредитовими установами й приватними банками нерухомих маєтків, що по за межами міст та містечок, припиняється до першого жовтня (октября) 1918 року.

Голова ради Міністрів Ф. Л и з о г у б.
Міністр Судових Справ М. Ч у б и н с ь к и й.

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 100, арк. 1. [Державний Вістник. - 1918. - 5 червня]

№ 31

ДЕРЖАВНА КАНЦЕЛЯРІЯ
Департамент
Законодавчих Справ
травня 1918 р.
№ 154
м. Київ

Копія

До п. Редактора
”Державного Вістника”

При цьому надсилається для оголошення в “Державному Вістнику” постанова Ради міністрів від 25 травня 1918 р. про тимчасове припинення прилюдного продажу нерухомих маєтків по за межами міст та містечок.

Директор Департаменту
Законодавчих Справ
Начальник Відділу
Діловод: /підпис/

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 100, арк. 3.

[*] *Ця ж постанова (в оригіналі) підписана Радою Міністрів 24-м травням 1918 р. – без заголовку, про що є запис у правому верхньому куті: ”Добавить заглавіе! Р[оманов]” [ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 100, арк. 2].*

№ 32

Проект

З А К О Н

про надання Міністрові Фінансів права в примусовому порядкові реквізувати для потреб Експедиції Заготовок Державних Паперів електричні станції та ріжні машини задля оборудования електричної станції.

1. Надати Міністрові Фінансів право в примусовому порядкові для потреб Експедиції Заготовок Державних Паперів реквізувати електричні станції, движники, паровики, дінамо, електричні мотори, проводи і такі інші приладдя і матер'яли.

2. Порядок винагороди власників та арендаторів станцій, машин і приладдів буде визначено окремими правилами.

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 128, арк. 1.

№ 33

Копія.

Державний Вістник № 8.

Затверджую Гетьман всіеі Украіни Павло Скоропадський. м.Киів 27 травня 1918 р о к у.

Посвідчив за Державного Секретаря М.Могилянський.

Ухвалений Радою Міністрів закон про випуск серій білетів Державноі Скарбниці.

Рада Міністрів від 12 травня 1918 року постановила:

За для для збільшення кількости платіжних знаків і зміцнення засобів Державноі Скарбниці, Украінська Держава випускае до обороту в міру потреби і в строки призначені Радою Міністрів до 20 серій білетів Державноі Скарбниці під №№ од 1 до 20 по 25.000.000 карбованців по 50.000.000 гр. на чотирьох-річний строк з призначенням щорічного прибутку по цих білетах в 3,6% або по 1 шагу на день зі 100 гривень.

Зазначені білети випустити на підставі нищезазначених правил:

1) Серіі білетів Державноі Скарбниці під №№ 1-20 в 50.000.000 гривень кожна серія випускаються на чотирьохрічний строк.

2) Вартість цих білетів визначаеться в 50, 100, 200 й 1000 гривень, а розмір щорічного прибутку в 3,6%. Прибуток виплачуеться по півріччях 2 сіячня та 1 липня. Течія відсотків по білетах починаеться з 1 січня 1918 року.

3) Прибуток від цих білетів Жержавноі Скарбниці не підлягае податкові з прибутків од грошових капіталів.

4) Форма білетів затверджуеться Міністром Фінансів.

5) Погашення білетів переводиться по скінченню 4 років од часу випуску.

6) Виплата капіталу по білетах і %% по купонах переводиться, як настане для цього строк, у всіх Скарбницях, в Конторах і Відділах Державного Банку та Державних Ощадних Касах.

7) Білети Державноі скарбниці приймаються для всіх платіжів Державній Скарбниці, Державному Банкові, Державним Ощадним Касам, всім урядовим Установам, а також в

заставу по казенних підрядах та поставках і всіх взагалі з'обовязаннях з казною – по номінальній ціні з надбавкою %% по біжучому купонові.
8) При платіжах білетами Скарбниці – Державній Скарбниці, Державному Банкові, Державним Ощадним Касам і всім Урядовим Установам відсотки по купонах біжучих нараховуються по день платіжа; на такій же підставі переводяться і заліченя, при продажі білетів Державним Банком, Скарбницями та Державними Ощадними Касами, приватним особам та казенним інституціям, а ці останні по взаемних обрахунках роблять заліченя тим-же порядком.

ПРИМІТКА: Спосіб розрахунку поміж Державним Банком, Державною Скарбницею і Державними Ощадними Касами по білетах, прийнятих Державним Банком встановлюється Міністром Фінансом.
9) До платіжа в Скарбницях, інституціях Державного Банку і в Державних Ощадних Касах білети приймаються тоді тільки, коли вони мають при собі всі купони, строки оплати котрих ще не настали, і коли платіжна сума не менш від суми білета вкупі з нарослими відсотками.
10) Білети мають платіжну силу протягом 10 років, після скінчення чотирьох річного строку, на котрий вони випущені, а купони цих білетів – протягом 10 років од дня, призначеного для іх оплати. По скінченню-ж зазначених 10 річних строків не подані до виплати білети й купони вважаються недійсними.
11) Власникам білетів надається право одержувати виплату капіталу й відсотків гривнями /2 гривні – 1 карбованець/ або рублями /1 руб. – 1 карбованецю/.

Голова Ради Міністрів Ф.Лизогуб.
Міністр Фінансів А.Ржепецький

Згідно:
Ст. Діловод *Фурса*

ЦДАВОВ України. – Ф. 11509, оп. 5, спр. 20, арк. 4-4 зв.

№ 34*

В тарифній комісії. 27 травня в м. Києві, в будові Управління Південно-Західних залізниць розпочала свої роботи змішана германо-українська комісія з питань залізничної тарифної угоди.

В комісіїї беруть участь:

а) Представники Німеччини:

1) Таємний уряд. радн. Шольц від Мін. зал. шл. 2) Президент Гальке від Бромбергської залізн. 3) Уряд. радн. Д-р Борн від Бромбергської залізн. 4) Таємн. Уряд. Радн. Зерінг від Данцігської залізн. 5) Таємн. Уряд. Радн. фон-Різен від Кенігзбергської залізн. 6) Уряд. Радн. Гінч від Варш. військ.-генер. дор. 7) Уряд. Радн. Д-р Мейснер від Українськ. залізн. поста 8) Уряд. Радн. Фуке від Бромбергської залізн. та ін.

б) Представники України:

від Південно-Західн. залізн.: 1) Інж. Е. В. Радович 2) г-н. Ромишевський 3) М. Б. Літцау, 4) від Мін. Шл. Сполучення інж. А. А. Коркушко, 5) від Мін. Тор. і Промисл. г-н. Вишоватий 6) інж. К. Ротерт.

Известія союза промышленности, торговли, финансовъ и сельскаго хозяйства Украины. - 1918. - неділя. - 19 травня (6 травня). - № 3. - С. 4.

* *Подається в перекладі з російської із дотриманням стилістики тогочасної української мови – П.Г.-Н.*

№ 35

О б і ж н и к п р о п о р я д о к п р о п у с к у ч е р е з к о р д о н п а с а ж и р і в

Митним установам.

27-го травня 1918 року. № 633. – З огляду на піднесення одною з прикордонних митниць питання про порядок пропуску як відїзджаючих, так і приїзджаючих із-за кордону пасажирів, Департамент дає знати для керування й виконання слідуюче:

1) На підставі ст. ст. 700 і слідуючих уст. митн. вид. 1910 р., обов'язки по перевірці пашпортів осіб, переїзджаючих через кордон, повинні лежати, до видачи по цій справі осібних правил, цілком на митних установах.

2) Пропуск за кордон і повернення на Україну всіх осіб, окрім співробітників митниць, може бути допущений тільки по виданих відповідними владами документах, на котрих будуть поміщені написи німецьких влад, котрі виїзд за кордон розрішають.

3) Пропуск чужоземних прикордонних мешканців із-за кордону може бути допущений тільки по документах, виданих закордонними відповідними владами.

4) Видавати дозволи на виїзд за кордон прикордонним мешканцям, окрім співробітників митниць, ніколи не було обов'язком Управителів митниць, а через це і зараз Управителі митниць ні в якім разі не можуть видавати цих дозволів прикордонним мешканцям.

5) По істнуючих до цього часу законах, ніяких податків за перевірку пашпортових документів митні установи не брали, а через це і зараз нема жадних підстав вимагати за цю перевірку яких небудь податків від осіб, переїзджаючих кордон.

В. об. Директора Департаменту П. А н д р е є в.

Державний Вістник. - 1918. - № 28. - 29 липня. - С. 3.

№ 36*

Про сучасний стан металургійних заводів України.

[…]

7. Грошових знаків для розрахунку з робітниками немає. Зокрема один з металургійних заводів запропонував сплату чеками і внеском за ощадними кижками, проти чого робітники запротестували.

8. Для сплати робітникам вимагається в негайному порядкові до 65 млн. рублів.

Известія Союза промышленности, торговли, финансовъ и сельскаго хозяйства Украины. - 1918. - № 5. - 2 іюня (20/V). - С. 3.

* *Перекладено з російської із збереженням стилістики тогочасної української мови – П. Г.-Н.*

№ 37

Про засіб сплати робітникам на заводах й рудних рудовищах, що були націоналізовані Радою Народних Комісарів.

ХАРКІВ. Сомеметалом постановлено робітникам націоналізованих підприємств заплатити за дійсну роботу, коли робітники виходили на роботу й від кожної впряжки мався фактичний результат з виробництва.

Сплату здійснювати за тарифами, що існували в районі і визнані підприємствами.

Известія промышленности, торговли, финансовъ и сельскаго хозяйства Украины. - 1918. - № 5. - 2 іюня (20/V). - С. 4.

№ 38*

Фінансовий стан Італії.

Італійський банк дає наступний звіт за час війни: готівка 915 мільйонів лір. Паперові грошові знаки, що знаходяться у обігу, 7,3 мільяр. лір.

В половині 1915 року паперові грошові знаки збільшилися на $4^1/_2$ мільярда лір, а покриття маталічної валюти знизилося до 12%, в той час, коли до початку світової війни валюта складала 70% – перебуваючих у обігові грошових знаків.

Після автро-германського наступу у листопаді та грудні 1917 року державна скарбниця широко використовувала позику банка, наслідком чого виявилося зниження курсу. Так, наприклад, у Цюриху в травні 1918 року, курс на ліри стояв 44,25 франків в травні ж 1915 року вони котувалися по 80 франків.

Известія Союза промышленности, торговли, финансовъ и сельскаго хозяйства Украины. - 1918. - 2 іюня. - № 5. - С. 8.

№ 39

[Журнал засідань Малої Ради Міністрів Української Держави]

МАЛА РАДА МІНІСТРІВ

Особливий Журнал засідань Малої Ради Міністрів,
реєстри засідань 27, 28, 30 і 31 Травня, 3 і 4 Червня.

[…]

ПО МІНІСТЕРСТВУ ФІНАНСІВ.

СЛУХАЛИ	ПОСТАНОВИЛИ	ПРИМІТКА
10. Про відпуск з 10 мілі-онного фонду 500 тисяч карбо-ванців на потреби Експедиції Заготовок Державних Паперів.	10. Одпуск 500.000 карб. ухвалити.	

* *Перекладено з російської із збереженням стилістики тогочасної української мови – П.Г.-Н.*

11. Законопроект про скарбових зборчих і розсильних.	11. Законопроект ухвалити з редакційними змінами.	Додаток № 1. Законопроект.
12. Додаток до закону про волосних зборчих.	12. Законопроект ухвалити.	Додаток № 2. Законопроект.
13. Законопроект про оподаткування прилюдних вистав та гулянок.	13. Законопроект ухвалити з тим, щоб половина поступаючих від зазначеного податку грошей була в рівних частинах призначена на потреби народньої освіти і опікування. Доповнити ст.555[3] Улож. о наказаніях.	Додаток № 3. Законопроект. Примітка: представник Міністерства Фінансів при окремої думці.
14. Законопроект про збір з гральних карт.	14. Законопроект повернути до Міністра Фінансів для доповнення. […]	

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 24 а, арк. 1-4.

№ 40

2. 6. 918
Київ. П а в л о С к о р о п а д с ь к и й
Посвідчив: За Державного Секретаря
М и к о л а М о г и л я н с ь к и й

РАДА МІНІСТРІВ ухвалила

І. Асігнувати на видатки на мирову конференцію сто тисяч карбованців.

ІІ. Призначити Голові делегації добових по 75 карб., членам делегації по 50 карб., головам комісій по 50 карб. і членам комісій по 25 карб.

В. о. Голови Ради Міністрів М. Ч у б и н с ь к и й.

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 46, арк. 1.

№ 41

[Журнал засідань Малої Ради Міністрів Української Держави]

МАЛА РАДА МІНІСТРІВ

в засіданнях 7, 10, 11, 14 і 19 червня

По Міністерству Фінансів

I. ухвалила Законопроекти про підвищення акцизу на згнічені дріжжі.

II. ухвалила відпуск 3.010.020 крб. на потреби Експедиції Заготовок Державних паперів.

III. ухвалила відпуск (асигнацію) 250.000 крб. на улаштування митного нагляду на кордоні з Великоросією.

IV. ухвалила Законопроект про збільшення платні членам від Міністерства в Радах місцевих Управлінь державних залізниць.

V. ухвалила Законопроект про асигнацію 100.000 кр?. на боротьбу з підробленням грошових знаків.

VI. ухвалила Законопроек про надання пенсії в розмірі 2.000 крб. вдові Гальчинській.

[…]

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 17, арк. 93.

№ 42

[Журнал засідань Малої Ради Міністрів Української Держави]

Мала Рада Міністрів Реєстр № 3
в засіданнях 7, 10, 11, 14, 17 і 19 червня

ПО МІНІСТЕРСТВУ ФІНАНСІВ

I.

СЛУХАЛА. Про підвищення акцизу на згнічені дріжді.

ПОСТАНОВИЛА. Законопроект у х в а л и т и.

II.

СЛУХАЛА. Про асігнування 3.010.020 карб. на потреби Експедиції Заготовок Державних паперів.

ПОСТАНОВИЛА. Одпуск 3.010.020 карб. у х в а л и т и.

III.

СЛУХАЛА. Про асігнування 250.000 карб. на улаштування митного нагляду на кордоні з Великоросією.

ПОСТАНОВИЛА. Одпуск 250.000 карб. у х в а л и т и.

IV.

СЛУХАЛА. Про збільшення платні членам від Міністерства в Радах місцевих Управлінь державних залізниць.

ПОСТАНОВИЛА. Законопроект у х в а л и т и.

V.

СЛУХАЛА. Про асігнування 100.000 карб. на боротьбу з підробленням грошових знаків.

ПОСТАНОВИЛА. Одпуск 100.000 карб. у х в а л и т и.

VI.

СЛУХАЛА. Про призначення пенсії вдові Гальчинській.
ПОСТАНОВИЛА. Призначити пенсію в розмірі 2.000 карбованців.

[…]

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 24 а, арк. 6.

№ 43

Довідка 3.
М.Ф.
Державний Банк
відділ кредитових білетів
10 червня 1918 р.
№ 38

Обіжно
Конторам, відділам
та скарбницям

Про випуск в обертання українських розмінних марок

На підставі закону, ухваленого 1 березня цього року бувшого Центральною Радою, основною монетною одиницею Української Держави повинна бути гривня, яка ділиться на 100 шагів, причому карбованець рівняється двум гривням, себто гривня = 50 коп. і шаг = 1/2 коп.

В вищезгаданих шагах випущені в обертання, згідно з законом, затвердженим Центральною Радою в квітні цього року, розмінні марки Державної скарбниці на підставі ніжчезазначених правил:

1) розмінні марки Скарбниці ходять нарівні з металічною розмінною монетою;

2) розмінні марки Скарбниці виробляються і випускаються за окремий рахунок Державної скарбниці вартістю – 1, 2, 4, 6, 10, 20, 30, 40 і 50 шагів [...]

З огляду на це Державний банк пропонує конторам, відділам та скарбницям [...] безупинно приймати розмінні марки на платежі та по обміну і робити вільний випуск марок до обертання по мірі одержування їх касами згаданих інституцій.

Оригінал підписали:
в.об. Директора Державного банку В.Ігнатович
за директора відділу Лавровський

Державний архів Харківської області. - Ф. 84, оп. 2, спр. 40, арк. 58.

№ 44

Обіжник в справі питання що до терміну видачи сем'ям митних урядовців, покликаних до дійсної військової служби, удержання або допомоги

Митним установам.

10 червня 1918 року. № 1094. – Рада при Департаменті Митних Зборів по організації митної служби на Україні у засіданню своїм 23-го травня 1918 року, обміркувавши питання що до терміну видачи сем'ям митних урядовців, покликаних до дійсної військової служби, удержання або допомоги, та розглянувши бувші що до цього питання правила та розпорядження, прийшла до висновку, що з точки погляду інтересів Держави було-б зовсім неправильним видавати ранговим урядовцям та сем'ям їх удержання, а також допомоги урядовцям по вільному найму в тих випадках, коли голови цих семей не ходять на службу, бо по згоді Військового Міністерства, викладеній в обіжникові Департаменту Митних Зборів

від 30 квітня 1918 р. № 310, армія демобілізована 10 лютого 1918 р. і в цей час в армії не має ні однієї людини з покликаних з запасу, які-б залишилися на військовій службі без свого на те особистого бажання та за особливу винагороду.

З огляду на це є зовсім справедливим та відповідним позбавити з 1 червня 1918 року в загальнім порядку сем'ї всіх урядовців, котрі не явилися до цього часу з військової служби до своїх посад, належного їм удержання або допомоги. Приймаючи однак на увагу, що деякі з неявившихся урядовців можуть находитися з причин загальної руїни в таких умовах, що при всім можливім з їх боку бажанню явитися негайно до місця їх служби, вони цього зробити не можуть, то є цілком відповідним встановити, щоби, яко виняток із вищезазначеного загального правила, удержання тим ранговим урядовцям митного відомства, котрі не явились до цього часу, а також і встановлені допомоги урядовцям по вільному найму видавалися сем'ям їх лише в тім разі, коли буде представлено посвідчення належних властей про те, що ця особа не поверталась з військової служби до сем'ї з причини перебування в полоні, або як числиться без звістки загинувшою. Таким же чином є цілком справедливим та відповідним подати митному урядові право робити видачу удержання або допомоги таким особам, про котрі не буде надіслано вищезазначених посвідчень, але коли інші особливі причини не дали їх можности прибути до служби.

Про вищезазначене Департамент Митних Зборів повідомляє митні установи для керування та виконання.

В. об. Директора Департаменту П. А н д р е є в.

Державний Вістник. - 1918. - № 28. - 29 липня. - С. 3.

№ 45

Накази про призначення та увільнення.

Експ. Заг. Держ. Паперів.

12 червня 1918 року. № 94. – П. Василь Кульженко призначається урядовцем для окремих доручень при Експедиції Заготовок Державних Паперів з 12 червня 1918 року.

18 липня 1918 року. № 140. – Згідно з п. 1 закону 26-го червня ц. року потверджується призначення урядовців Павла Михайловича Гуковича і Олексія Прокоповича Даниліва, першого на посаду урядовця окремих доручень VI кляси і другого на посаду діловода.

26 липня 1918 року. № 39. – Призначається з 26 липня 1918 року на посаду рахівника, згідно з нормальним росписом окладів утримання, урядовець I ранги Михайло Юзефович.

10-го серпня 1918 року. № 47. – Призначається з 10-го серпня 1918 року на посаду старшого діловода Кредитової Канцелярії, згідно з «нормальним росписом утримання», Олександер Яхимович.

10-го серпня 1918 року. № 48. – Призначається з 10-го серпня 1918 року на посаду Діловода Кредитової Канцелярії, згідно з "нормальним росписом окладів утримання", Георгій Гільшер.

Міністр Фінансів Р ж е п е ц ь к и й.

Державний Вістник. - 1918. - 31 жовтня.

№ 46

Затверджую. П а в л о С к о р о п а д с ь к и й
Київ, 14-го червня 1918 року
Посвідчив: В. о. Державного Секретаря І г о р К і с т я к о в с ь к и й

УХВАЛЕНИЙ РАДОЮ МІНІСТРІВ ЗАКОН ПРО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦУКРОВИХ ЗАВОДІВ БУРЯКАМИ ВРОЖАЮ 1918 РОКУ

В доповнення закону від 27-го травня 1918 року про право на врожай на території Української Держави постановити:

1. Врожай буряків, посіяних на власних землях цукрових заводів, чи ними арендованих, незалежно від підстав, на котрих посів переведено, являється власністю відповідних цукрових заводів.

2. Посівщикам буряків на зазначених у ст.1 землях надається право чи негайно передати засіяні ними землі до роспорядження заводів, чи самим здіймати врожай з засіяних земель і передати його заводам після здіймання.

3. У випадку негайної передачи заводам управління останніх повинні виплатити посівщикам платню, згідно з добровільною умовою з ними, за оброблення землі та вартість насіння; при передачи-ж заводам готового врожаю буряків управління заводів у тому-ж порядкові виплачують посівщикам вартість його, згідно з середніми цінами для кожної місцевости.

4. Коли добровільних умов не буде складено, розмір належних до виплати посівщикам сум установлюється окремими комісіями, зазначеними в ст.8 цього закону.

5. Посівщики буряків на власних землях, чи на землях ними арендованих, котрі склали умови з заводами про приставку буряків, зобовязуються виконати ці умови і здати врожай буряків тим тільки заводам, з котрими вони склали умови.

6. У випадку відмовлення осіб, котрі склали умови з заводами про приставку буряків, відповідно оброблювати площу бурякового засіву, заводам надається право взяти засіяну землю до свого роспорядження з тим, щоб власникові землі було виплачено арендну платню за землю, а посівщику буряків його витрати на засів їх.

7. Умови про приставку буряків, які було складено Земельними Комітетами чи другими організаціями після видання 3-го Універсалу супроти постанов, зазначених у цьому законові, вважати не дійсними.

8. Вирішення виникаючих з приводу переведення в життя цього закону суперечок по взаїмних претензіях поміж посівщиками, власниками та цукровими заводами, накладається на окремі комісії, організовані на підставі ст.5 закону про право на врожай 1918 року, з допущенням до їхнього складу представників цукрових заводів на парітетних підвалинах з иншими членами цих комісій.

Рішення цих комісій остаточні і виконуються порядком, установленим для переведення в життя рішень Мировых Судових Інституцій.

Голова Ради Міністрів
Ф. Л и з о г у б.

Міністр Земельних Справ
В. К о л о к о л ь ц о в.

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 123, арк. 7-8. [Державний Вістник. - 1918. - 16 червня; Закони. - К.: Видання "Державного Вістника", липень 1918. - С. 13-15.]

№ 47

УХВАЛЕНА РАДОЮ МІНІСТРІВ ПОСТАНОВА ПРО ДОПОВНЕННЯ ”ПРАВИЛ ПРО ВОЛОСТНОГО ЗБІРЧИКА”*

Стверджені ”Временнымъ Правительствомъ” 17 червня 1917 року ”Правила о волостномъ сборщикъ” доповнити артикулом такого змісту:

“В тих податкових районах де волостні зборчі зостались непризначеними тим податком, який заведено в ”Правилахъ о волостномъ сборщикъ”, впродовж двох місяців після дня Нового Року, Податкові Інспектори представляють обраних ними кандидатів на посади волостних зборчих на затвердження Губерніяльної Земської Управи.

Асигнування потрібних на утримання таких зборчих грошей і на їх поїздки робиться Губерніяльною Земською Управою на той час, поки ці видатки не будуть затверджені Губерніяльними Земськими Зборами. Голова Ради Міністрів Ф. Лизогуб. Міністр Фінансів А. Ржепецький”.

З а т в е р д ж у ю.
Павло Скоропадський.
м. Київ. 14 червня 1918 року. Посвідчив: В. об. Державного Секретаря Ігор Кістяковський.-

Ухвалений Радою Міністрів закон про скарбових зборчих та Розсильних.-

1) Докладаєму до цього постанову про скарбових зборчих та розсильних на території Української Держави і приложені до неї штати затвердити і здійснити їх негайно.

2) Потрібні на утримання скарбових зборчих та розсильних видатки витрачати з загального фонду державних прибутків щомісячними частками до затвердження першого бюджету, а потім вносити щорічно до росписного порядку.

П р и м і т к а 1: Зазначення числа зборчих та розсильних та поділ місцевостей, а також призначення їх до одного з класів в справі окреслення платні зборчим та розсильним доручити Міністрові Фінансів.

П р и м і т к а 2: Скарбовим зборчим та розсильним може бути припоручено, по згоді управителя Фінансової Палати з міським Головою, або з Головою Народньої Управи, по належности, правіжка недоімок міських і земських зборів. В такому разі місцеві самоврядування беруть участь в розходах на утримання зборчих та розсильних допомогою скарбу в відповідній пропорції до пощитаних на попередній рік міських, земських і казених зборів.

ПОСТАНОВА ПРО СКАРБОВИХ ЗБОРЧИХ ТА РОЗСИЛЬНИХ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ.-

(Додаток до закону про скарбових зборчих та розсильних)

1) За для правіжки недоїмок державних податків та зборів в містах і усіх инших місцевостях, які не підлягають волостним земствам, установити в відомстві Міністерства Фінансів посади скарбових зборчих та розсильних.

2) Скарбові зборчі і розсильні призначаються і увільняються Управителем Фінансової Палати і в діяльности своїй керуються вказівками останнього і підлеглих йому Податкових Інспекторів.

3) Скарбові зборчі та розсильні вважаються на державній службі.

---

* В архівному зберіганні є також Законопроект про порядок призначення і звільнення волосних зборчих, про службу, видатки коштів на їх утримання [ЦДАВОВ України. - Ф.1064, оп. 1, спр. 110, арк. 1-1 зв.] – *П.Г.-Н.*

4) Поступаючий на службу скарбовий зборчий повинен внести заставу в 600 карбованців.

П р и м і т к а: В окремих випадках Управителеві Фінансової Палати дається право за своєю грошовою відповідальністю увільняти зборчого від внеску застави.

5) На обовязку скарбових зборчих лежить:

а) виконувати доручення розпорядчих установ про правіжку податків і зборів порядком і способом, які зазначені для кожного податку в законі, а рівно-ж усякого роду другі доручення, котрі стосуються до правіжки податків і зборів;

б) приймати гроші від платників податків і зборчих і вчасно здавати їх в належні каси;

в) провадити грошові книги і здавати рахунок.

6) Скарбові розсильні допомагають зборчим в їх діяльності.

Окремо на обовязку розсильних лежить здавати до рук, кому належить, усякого роду окладні листи, оповістки, оголошення, а також блянки в тім разі, коли достачання юлянків встановлено законом з доручення податкових установ і зборчих.

ПОРЯДОК ДІЯЛЬНОСТИ СКАРБОВИХ ЗБОРЧИХ І ПОДАТКОВИХ РОЗСИЛЬНИХ.

7) Скарбові зборчі і розсильні при виконанні своїх обовязків керуються Інструкцією, яка має бути видана для цього Міністерством Фінансів.

8) Скарбовий зборчий повинен негайно по одержанні доручення від установи про правіжку податків і перш, ніж приймати примусові заходи до правіжки, послати недоімщикові через розсильного, або заказним листом оповістку про доброхітний виплат податку, забезпечивши йому для цієї цілі триденний речинець, коли для цього не встановлено в відповідних постановах особливих речинців.

9) За кожну доставлену розсильним оповістку виправляється з недоімщика сто шагів, які вносяться в депозит місцевої Фінансової Палати для нагороди податкових органів по призначенню Управителя Палати.

10) Оповістка вручається під росписку особисто недоімщикові, а за відсутністю його, членам його сем'і, або управителеві підприємства чи господи, або дворникові дому, в котрім недоімщик мешкає, або ж має торговельний заклад.

11) Скарбовий зборчий, після речинця, призначеного платникові для доброхітної виплати, приступає до примусових заходів правіжки в порядку і в речинці, які вказані для кожного випадку в законі.

12) Зложені скарбовими зборчими опис і оцінка майна посилаються на затвердження місцевим Податковим Інспекторам.

13) На неправі вчинки скарбових зборчих по складанню опису і продажу майна можуть подаватись в тижневий речинець скарги через участкового Податкового Інспектора по місце находженню майна – в Фінансову Палату.

14) Податковий Інспектор пересилає скарги, зазначені в попередній статті, в Фінансову Палату з своїм висновком в двотижневий речинець з дня їх одержання.

15) Скарга на неправе складання опису скарбовими зборчими може припинити призначення майна в продаж цілком, або в тій частині, за яку спориться недоімщик, по розпорядженню Податкового Інспектора.

16) У випадку, коли б зборчому робилися перешкоди при виконанню службових обовязків, він звертається за допомогою до міліції.

17) Скарбовому зборчому Фінансова Палата видає особливе посвідчення, яке він повинен показати, коли того вимагає платник податку. Крім того, при виконанні службових обовязків, йому присвоюється нагрудний знак з надписом "Скарбовий зборчий".-

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 130, арк. 1-2 зв.

№ 48

РОСПИС ПЛАТНІ

скарбовим зборчим і розсильним

Поділ місце-востей	Утримання на рік						
	утримання	канце-лярські	розіздні	всього	ранг поса-ди	Розряд пенсії	
	Карбованц.*						У в а г а:** в тих випадках, коли район діяль-ности скарбового зборчого чи скар-бового розсиль-ного виходить за межі одного мійського посе-лення, або містеч-ка, то… розізд… гроші предпису-ються скарбовому зборчому в сумі 600 к. на рік, а скарбовому роз-сильному випи-сується 250 карб. на рік.
I ряд							
Скарбовий зборчий	3.000	600	300	3.900	IX	VII.	
Скарбовий розсильний	1.800	–	200	2.000	XIV	–	
_ _II ряд_ _							
Скарбовий зборчий	2.300	500	300	3.600	XI	VII	
Скарбовий розсильний	1.600	–	200	1.800	XIV	–	
_ _III ряд_ _							
Скарбовий зборчий	2.600	400	300	3.800	I	VII	
Скарбовий розсильний	1.400	–	200	1.600	XIV	–	

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 130, арк. 4-4 зв.

* У поданому *Розписі платні скарбовим зборчим і розсильним* напису ”карбованц.” немає, нами її було вміщено з огляду на присутність такої в копії *Розпису* [*ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 130, арк. 2 зв.*] – *П.Г.-Н.*

** В іншій копії *Розпису платні скарбовим зборчим і розсильним [ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 130, арк. 2 зв]* відсутній текст ”Уваги” – *П.Г.-Н.*

№ 49

Затверджую
П а в л о С к о р о п а д с ь к и й
14.6.918
Кіів
Посвідчив:
В. о. Державного Секретаря
Іг. Кістяковський

УХВАЛЕНИЙ РАДОЮ МІНІСТРІВ
З А К О Н
про оподаткування прилюдних вистав та гулянок.

І. В зміну та доповнення законів 22 листопаду 1915 року та 30 серпня 1916 року про установлення тимчасового податку з прилюдних вистав та гулянок п о с т а н о в и т и:

1. Податок з прилюдних вистав та гулянок і пеня за невиплату податків, що збираються в розмірі, який установлено законом 22 листопаду 1915 року та 30 серпня 1916 року, поступають в прибуток Державної Скарбниці.

2. Загальне на Україні завідування справами, що стосують ся до вищезгаданого податку, належить Міністру Фінансів по Департаменту Простих Податків.

3. Завідування цими справами на місцях доручається Фінансовим Палатам, Скарбницям, Податковим Інспекторам і иншим урядовцям, яки підлягають Фінансовим Палатам.

ПРИМІТКА: догляд за виконанням підприємцями вистав та гулянок закона про збір податку з тих вистав та гулянок може бути доручений також урядовцям акцизного догляду по згоді Управителя Фінансовою Палатою з Управителем Акцизними Податками.

4. Марки для податку з прилюдних вистав та гулянок виготовуються в експедиції Заготовок Державних Паперів по замовленню Департаменту Простих Податків.

5. Урядовцям, яким доручено догляд за виконанням підприємцями вистав та гулянок закона про податок з прилюдних вистав та гулянок, видаються належними Фінансовими Палатами особливі посвідчення на вільний вхід на вистави і гулянки, вони мають вимогати, як від підприємців, так і від гостів пред'явлення при вході талонів та квітів для провірення оподаткування цих квітків.

6. Про порушення закону про податки з прилюдних вистав та гулянок урядовці складають протоколи, котрі надсилаються до місцевої Фінансової Палати.

7. Фінансова Палата по одержанні протоколів про порушення закона про податок з прилюдних вистав та гулянок установлює відповідну пеню і постановляє про правіж її зазначенням, на яких підставах береться пеня.

8. Постанова Фінансової Палати про правіж – за порушення законів про податок з прилюдних вистав та гулянок в розмірі не більш 200 карбованців лічиться остаточною і виконується владою Фінансової Палати в безсуперечному порядку.

9. Особи, на котрих наложена пеня, мають право подати до Фінансової Палати в двохтижневий речінець своє заперечення.

10. В разі своєчасного одержання заперечення і визнання його слушности Фінансова Палата переглядає свою постанову і має право відмінити її, або зменшити розмір наложеної пені; по оголошенню другої постанови протести залишаються без розгляду.

ІІ. Постанова Фінансової Палати про правіж пені за порушення закону про податки з прилюдних вистав та гулянок в розмірі більш 200 карбованців повертається до виконання тільки в тім разі, коли особа, на яку наложена пеня, не подасть свого заперечення протягом двохтижневого речінця. А коли в зазначений речінець поступить заперечення і Палата це заперечення визнає слушним, то вона має право відмінити свою постанову або зменшити

розмір пені. В противнім разі Фінансова Палата надсилає одержане заперечення разом з постановою і належними до справи документами в відповідну судову установу.

12. Судові установи вирішують справи про наложення пені за порушення цього закону тим-же порядком, який установлено по справам про порушення законів про гербову оплату.

III. Доповнити ст. 555 [3] Улож. о наказ. словами: «карі, в цій статті установленій, підлягають особи, винуваті в фальшуванні марок постяганню державного податку з прилюдних вистав та гулянок».

ГОЛОВА РАДИ МІНІСТРІВ Ф. Л и з о г у б
МІНІСТР ФІНАНСІВ А. Р ж е п е ц ь к и й.

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 195, арк. 2-3.

№ 50

ПОЯСНЮЮЧА ЗАПИСКА
до Законопроекта про оподаткування квитків на прилюдні вистави та гулянки.-

По закону, затвердженому 5-го травня 1892 року, всі прилюдні вистави та гулянки за платню, незалежно від її розміру, обкладалися на користь бувшого ”Въдомства Учрежд. Импер. Маріи”. Збір цей зветься добродійним і йому підлягають всі спектаклі, концерти, бали, машкаради і т. п. в театрах і ціфрах, клюбах і садах, ріжні вистави, опріч сільсько-господарських, базари з музикою, приватні музеї, за вийнятком лекцій, народних читанок і т. п., скачки, біга, звіринці, тіра, карусолі і гойдалки.

Зазначений збір сплачувався особливими марками, що клеїлись на квитках. Поділялись вони на 5 розрядів: у 2, 5, 10, 25 і 50 коп. Догляд за наклейкою їх, відповідно ціни квитка, а тако ж і за притягненням до відповідальности осіб, що порушали закон, було покладено на урядовців полиції. Продажа марок велась скарбницями. Під час останньої війни, законом 22 листопаду 1915 року, було встановлено тимчасовий військовий податок, який разом з добродійним збором мав занадто великий розмір, чим викликав значний занепад театральної промисловости, і тому незабаром, законом від 30 серпня 1916 р., був зменшений до такого тарифу: з квитків, ціною меньше 50 коп. – 5 коп., з 50 коп. до 1 руб. – 10 коп., з 1 руб. до 1 руб 50 коп. – 20 к., з 1 руб. 50 коп. до 2 руб. – 35 коп., з 2 до 3 руб. – 50 коп., з 3 до 4 руб. – 80 коп., з 4 до 5 руб. – 1 руб., з 5 до 8 руб. – 1 руб. 50 коп., з 8 до 10 руб. – 2 руб., а що більше – то 1/5 ціни всього квитка.

Половина цього податку поступає до Скарбу, як військовий податок, а друга половина – на користь б. В. У. І. М., при чому ті особи, що порушали закон, каралися штрафом в розмірі належного збору, збільшоного в тридцять раз.

Нині Міністерство Внутрішніх Справ надіслало для відомости законопроект, згідно з котрим податок з прилюдних вистав та гулянок мав би перейти в завідування Міністерства Внутріш. Справ на добродійні потреби, з внесенням податку в депозити згаданого Міністерства.

З таким законопроектом Міністерство Фінансів не може згодитися, позаяк прибуток від показаного податку являється вельми значним і позбавлення тої частини його, котра спадала на долю скарбу, буде вельми значною втратою.

Втрата ця збільшується вдвоє, позаяк скарб повинен покривати кошти шкіл і установ бувшого ”Въд. Учр. Имп. Маріи”, котрі істнували на кошти відкреслені від податка на користь згаданого відомства. При таких умовах Міністерство Фінансів мусить висловитися проти передачи податку в депозіт М. В. Спр., для того що для наверстання недобора, котрий повинен повстати по затвердженню законопроекта Мін. Внутр. Спр., – необхідно буде шукати нові джер[е]ла доходів.-

Дальше Мін. Фін. не може згодитися і з тим, щоб податок мав поступати в депозіт Міністер. Внутр. Справ, бо при такому призначенню грошей витрата їх виходити-ме по за межі загально кошторисних правил, котрим підлягають скарбови гроші.

З огляду на все це, Міністр. Фін. прохає одхилити вишезгаданий законопроект М.В.С., гадаючи що потрібні для Мін. Вн. Справ кошти на добродійні потреби можуть бути асигновані з скарбу в кошторисному порядку.-

З свого боку Міністр. Фінан. Склало свій законопроект про збір зазначеного податку виключно в прибуток скарбу, передачу завідування ним в відомство Департ. Прост. Податків і притягання для догляду за ними урядовців Податкової Інспекції і Акцизного Надзору.-

Мета такого законопроекту – збільшити прибуток з того податку.-

Існуючий до сього часу догляд міліції не відповідає завдання догляду, що дуже значна сума податку не поступає до скарбу. Доказом сього може послужити той факт, що ніяки штрафи за порушення вишенаведеного закону зовсім не поступають.-

Опріч того, Мін. Фінан. вважає необхідним внести де-які додатки і поправки в істнуючий закон як відносно догляду за виконанням закону про податок, так і відносно притягання до відповідальности особ, які нарушали той закон.-

Установлення недобора податка можливо тілько тоді, коли буде перегляд проданих квитків і корішків їх.

Відповідно сьому, в своєму законопроекті Мін. Фінан. внесло артикул, котрий надає право на фактичну провірку квитків.-

Врешті, для того щоб улегшити порядок притягання до відповідальности осіб, що порушали закон про податок Мін. Фінансів в законопроекті вводить той порядок, який установлений для розглядання штрафів по справам про порушення закону про Герб. Оплату, з побільшенням розміру штрафів, по яким справи мають розглядатися Фінансовими Палатами остаточно, в сумах до 100 карб.

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 195, арк. 6-8.

№ 51

Накази про призначення та увільнення

По Департаменті Митних Зборів

15 червня 1918 року. № 98. – § 1. Управитель Керченської Митниці Володимир Михайдович Павлов призначається виконуючим обовязки начальника Розпорядково-Законодавчого Відділу та управителем Канцелярії Департаменту з 1-го червня 1918 року.

§ 2. Виконуючі обовязки помічників діловодів Віктор Булатович, К. Г. Карчевський та контрольор III ранги Ревельської Митниці К. В. Штенгель призначаються виконоючими обовязки діловодів Департаменту, перші з 1-го червня, а останній з 16 травня 1918 року.

§ 3. Урядовець I-ї ранги Департаменту Віктор Грінкевич призначається помічником діловода з 1-го червня 1918 р.

Міністр Фінансів А. Р ж е п е ц ь к и й.

15 червня 1918 року. № 100. – Столоначальник Петроградського Департаменту Митних Зборів Валєнтин Андрієвич Іванцев призначається виконуючим обовязки діловода Департаменту з 4-го червня 1918 р.

Міністр Фінансів А. Р ж е п е ц ь к и й.

Державний Вістник. - 1918. - № 28. - 29 липня. - С. 3.

№ 52

Обіжник про порядок передачи, до остаточного вирішення справи, затриманих при спробі тайного вивозу за кордон коней.

Митним установам.

17 червня 1918 року. № 1218. – Згідно зі ст. 1131 уст. митн., затриманих при спробі тайного вивозу за кордон коней, аж до остаточного вирішення справи, митниці повинні передавати найблизчим частинам Кордонної Охорони під росписку Командіра частини на описі, а як Кордонної Охорони не має, то Корчемній Сторожі, про що Департамент Митних Зборів оповіщає митницю для відома та належного виконання.

В. об. Директора Департаметy П. А н д р е є в.

Державний Вістник. - 1918. - № 28. - 29 липня. - С. 3.

№ 53

[Урочиста Обітниця митника Української Держави]

Обіжно

Українська Держава
Міністерство Фінансів
Департамент Митних Зборів
19 червня 1918 р.
№ 1372
м. Київ
Хрещатик, 8 а

Митним установам

У “Державному Вістнику” від 7 червня ц.р. № 11 оголошено ухвалений Радою Міністрів закон про урочисту обітницю:

1. Урядовці, що на державній службі цивільних відомств Української Держави, а також ті особи, що знов мають вступити на цю службу, повинні дати таку обітницю на вірність Українській Державі:

“Урочисто обіцяю вірно служити Державі Українській, визнавати її державну владу, виконувати її закони і всіма силами охороняти її інтереси й добробут”.

З приводу вищезазначеного Департамент митних зборів доручає запропонувати всім співробітникам митних установ зложити урочисту обітницю через підписання такої ж по змістові вищевказаному, і цей документ з підписами повернути Департаментові.

Підписав в. о. Директора Департаменту П. Андреєв

Державний архів Харківської області. – Ф. 84, оп. 2, спр. 40, арк. 61.

№ 54

[Уривок із статті німецької “Frankfurter Zeitung” за 19 червня 1918 р.]

Стан нашої торгівлі з Україною.*

Грошові стосунки все ще досить заплутані. Крім царських рублів, які все ще користуються перевагою, мають ходіння гроші Керенського; далі деякі міста, як наприклад, Одеса, випустили свої паперові гроші. До сего приєднуються карбованці Української республіки. Недивлячись, однак, на достаток випущених грошових знаків, в обігові мається досить мало грошей. Внаслідок відсутності належного сполучення і товарів, гроші затримувались і накопичувались, головним чином, в селян. Центральні Держави внаслідок того позбавлені були можливості запастися в країні необхідними для своїх закупівель рублями. Довелося слідувати по тому ж шляху, як у Бельгії, Польщі та Румунії. На підставі наданих Україні в Берліні та Відні, у вигляді кредиту, марок і кронів, з боку Українського уряду мають бути випущені і поступити у розпорядження Центральних Держав 400 мільйонів карбованців. Таким шляхом наші закупівельні організації отримають подальші платіжні кошти. При фіксуванні розрахункового курсу досягнуто угоди лише після довготривалих переговорів. Курс рубля і карбованця встановлено рівним $1{,}33^{1}/_{3}$ марки та 2 кронам.

Незважаючи на те, що українські делегати наполягали першопочатково на значно вищому курсі, проте навіть і цей понижений курс ніяким чином не відповідає дійсній вартості рубля, котра значно нижча. Тим не менш представники Центральних Держав, ідучи на зустріч побажанням України, погодилися на цей побільшений курс рубля, в уникнення подальших втрат на валюті в країні. За цей час курс отримуємих в Німеччині у вільному обігові царських рублів ще далі впав. З $1.33^{1}/_{2}$ курс понизився до 27 травня до 1.23 і потім падав майже щоденно на $^{1}/_{2}$ пфенінга, так що він тепер становить 1.14. Думський рубль котується ще на 15 пфенінгів нижче.

За таких обставин збереження в силі старого офіційного розрахункового курсу здається далі неможливим і здавалося б бажаним приступити до його зниження. Втрати на валюті колишні росіяни повинні цілком приписати своїй власній господарській руїні. Подальші платіжні засоби для наших покупців получаються завдяки нашому вивозу, що мало по малу налагоджується.

Платежі теж відбувалися зі складнощами, з огляду застою банкового життя, яке лише мало по малу входить у нормальну колію. При покупках за посередництвом Державного Хлібного Бюро регулювання в тому відношенню легше, що воно має в розпорядженні вже агентів і підагентів у провінції. Для укладених Господарським Центральштелле зробок, очевидно, передбачається полегшити платежі за посередництвом Центральштелле для рубльової валюти. Остання до сих пір має тільки одну головну контору в Києві, але вона, ніби то, має намір покрити країну мережею відділень. На ряду з сим, очевидно, існують ще старі урядові плани, що мають на меті заснування Українського Державного Банку за сприяння Центральних Держав. Ще нещодавно казази, що цьому інститутові наданий буде кредит Центральних Держав у розмірі 60 мільйонів. Наскільки, однак, ці плани прийняли реальну форму, до сих пір невідомо. Поки доводиться уявляти собі перебіг наступним чином: виконавчому органові Центральштелле, Торгівельному Союзові, будуть надані Рубльовій Централі необхідні суми, а остання потім буде платити Державному Хлібному Бюро і торгівельникам. Платежі за поставки, відправлені нами до сих пір Українському урядові, відбуваються таким чином, що при доставці товарів суми сплачуються Германському Вивозному Товариству у Києві. Товариство кладе суму у розпорядження Торгівельного Союзу, котрий кредитує її за розрахунковим курсом $1.33^{1}/_{3}$ Вивозному Товариству у Берліні.*

Известія Союза промышленности, торговли, финансов и сельскаго хозяйства Украины. - 1918. - № 9-12. - 3 серпня (21/VII). - С. 22.

---

* *Переклад з російськомовного перекладу – П.Г.-Н.*

* На середину серпня 1918 р. падіння кредитового золотого рубля, наприклад, вартістю 5 руб. розцінювалося приблизно у 35 руб. *[Известія Союза промышленности, торговли, финансовъ и сельскаго хозяйства Украины. - 1918. - № 13-15. - 12 серпня (30/VII). - С. 7.] – П.Г.-Н.*

№ 55

Накази про призначення та увільнення

Департамент Посередніх Податків.

21 червня 1918 року. № 41. – Урядовець II-ої ранги Леонид Лукович Рогальський призначається на посаду урядовця I-ої ранги і урядовці III-ої ранги Ніна Йосиповна Яніцька й Степан Андрієвич Поповиченко – на посади урядовців II-ої ранги – всі з 1 липня 1918 року.

Директор Департаменту А. Г у м е н н и й.

Державний Вістник. - 1918. - 10 вересня.

№ 56

З А П И С К А

До закону про асигнування 100.000 /ста тисяч/ карбованців Міністру Фінансів по обрахунку Кредітової Канцелярії на боротьбу з підробленнем грошових знаків і для негайних витрат, в звязку з перетвіром грошової системи:

В останній час значно зніцневалось підроблення грошових знаків.

Для боротьби з цим злом необхідно мати де які кошти в розпорядження Міністра Фінансів по обрахунку Кредітової Канцелярії.

Такій же кредіт необхіден для негайних витрат, в звязку з перетвіром грошової системи.

Міністр Фінансів А. Р ж е п е ц ь к и й.
Діректор Кредітової Канцелярії [*підпис*]

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 226, арк. 3.

№ 57

Затверджую
П а в л о С к о р о п а д с ь к и й.
24.6.918
Кіів
Посвідчив: В. о. Державного Секретаря
І г. К і с т я к о в с ь к и й.

УХВАЛЕНА РАДОЮ МІНІСТРІВ
П О С Т А Н О В А

ПРО АСІГНУВАННЯ В РОСПОРЯДЖЕННЯ МІНІСТРА ФІНАНСІВ 100.000 КАРБОВАНЦІВ НА БОРОТЬБУ З ПІДРОБЛЕННЯМ ГРОШОВИХ ЗНАКІВ І НА ВИТРАТИ ПО ПЕРЕТВОРОВІ ГРОШОВОЇ СИСТЕМИ.

Асігнувати в роспорядження Міністра Фінансів з коштів Державної Скарбниці сто тисяч карбованців по сміті Кредітової Канцелярії на боротьбу з підробленням грошових

знаків і для негайних витрат в зв'язку з перетвором грошової системи.

ЗА ГОЛОВУ РАДИ МІНІСТРІВ М. ЧУБИНСЬКИЙ.
МІНІСТР ФІНАНСІВ А. РЖЕПЕЦЬКИЙ.

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 226, арк. 2. [Державний Вістник. - 1918. - 5 липня.]

№ 58

_ _ Копія. _ _

Державний Вісник № 20
Затверджую: Павло Скоропадський 23* червня 1918 року. Київ.
Посвідчив: В.об. Державного Секретаря Ігор Кістяковський.

Ухвалена Радою Міністрів постанова про асигнування в розпорядження Міністра Фінансів 100.000 карбованців на боротьбу з підробленням грошових знаків і на витрати по пере творові грошової системи.

Асигнувати в розпорядження Міністра Фінансів з коштів Державної Скарбниці сто тисяч карбованців по сміті Кредитової Канцелярії на боротьбу з підробленням грошових знаків і для негайних витрат в зв'язку з пере твором грошової системи.

За Голову Ради Міністрів М.Чубинський
Міністр Фінансів А.Ржепецький.

Згідно:
Ст. Діловод *Фурса*

ЦДАВОВ України. - Ф. 1509, оп. 5, спр. 6, арк. 16.

№ 59

[Журнал засідання Малої Ради Міністрів Української Держави]
МАЛА РАДА МІНІСТРІВ
в засіданні 25-го червня 1918 р.

[…]

По Міністерству Фінансів

[доклад про зібрання митного податку з привозних з-за кордону гральних карт, після розгляду їх Малою Радою Міністрів було повернуто до відомства для "переробу" – *П.Г.-Н.*]

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 17, арк. 100.

* У копії *Постанови про асигнування в розпорядження Міністра Фінансів 100.000 карбованців на боротьбу з підробленням грошових знаків і на витрати по пере творові грошової системи* допущено (очевидно машиністкою) помилку. Постанову було затверджено Гетьманом 24 червня 1918 року (дивіться документ № 57) – *П.Г.-Н.*

№ 60

[Журнал засідань Малої Ради Міністрів Української Держави]

МАЛА РАДА МІНІСТРІВ РЕЕСТР № 4
в засіданні 25-го червня 1918 г.
[…]
№ 42.

СЛУХАЛА. Доклад Міністра Фінансів про призначення б[увшому] Чернігівському Скарбнику ОБЛАКЕВИЧУ пенсії в розмірі 2.400 карб.

ПОСТАНОВИЛА: Доклад – ухвалити.

[…]

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 24 а, арк. 10.

№ 61

УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВА
ДЕРЖАВНА КАНЦЕЛЯРІЯ
Департамент Законодавчих
Справ
”3” Липня 1918 року
№ 341

Копія

До Пана Директора Департаменту
Державної Скарбниці

При сьому маю за честь надислати копію ухваленої Радою Міністрів і затвердженої Гетьманом постанови про асігнування в роспорядження Міністра Фінансів 100.000 карбованців на боротьбу з підробленням грошових знаків і на витрати по перетворові грошової системи.

Директор Департаменту
Законодавчих справ В о л о д к о в с ь к и й.
Начальник відділу В а с ь к і в с ь к и й.
Згідно
Діловод [підпис]

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 226, арк. 5.

№ 62

УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВА
ДЕРЖАВНА КАНЦЕЛЯРІЯ
Департамент Законодавчих
Справ
”3” Липня 1918 року
№ 357

До Пана Редактора
”ДЕРЖАВНОГО ВІСТНИКА”

При сьому надсилається для оголошення в ”Державному Вістнику” копія ухваленої Радою Міністрів і затвердженої Гетьманом

постанови про асігнування в роспорядження Міністра Фінансів 100.000 карбованців на боротьбу з підробленням грошових знаків і на витрати по перетворові грошової системи.

Директор Департаменту
Законодавчих Справ В о л о д к о в с ь к и й.
Начальник відділу В а с ь к і в с ь к и й.
Згідно
Діловод [*підпис*]

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 226, арк. 6.

№ 63

Накази про призначення та увільнення

Департамент Посередніх Податків.

26 червня 1918 року. № 43. – Призначаються до Департаменту Посередніх Податків на посади урядовців 2-ої ранги Копецький Микола Петрович, Дівішек віра Павловна і Кіндратева Лідія Митрофанівна всі з 1-го липня 1918 року. Згідно з проханням увільняється від служби з 1-го липня 1918 року урядовець II-ої ранги Департаменту Посередніх Податків Іван Яковлевич Терновський.

Директор Департаменту А. Г у м е н н и й.

Державний Вістник. - 1918. - 10 вересня.

№ 64[*]

ДО РАДИ МІНІСТРІВ
УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

МІНІСТРА ФІНАНСІВ

Постановою Ради Міністрів Української Держави від 8-го Травня 1918 року в зміну примітки до § 11 Закону від 14 Вересня 1917 року про цукрову монополію встановлені, аж до зміни розміри граничних цін для цукрового піску від 37 к. 20 к. до 60 к. за пуд і для рафінаду від 40 к. до 80 к. за пуд.

В дійсний же час, коли ціни на всі предмети першої необхідності сильно зросли, звичайно зростають й ціни на цукор, який населення залюбки купує без карток у приватних торгівців по 2-3 карбованця за фунт.

З огляду на те, що може явитися необхідність призначити монопольні ціни на цукор пісок і рафінад вище меж, встановлених Радою Міністрів, я вважав би ці межі підвищити, аби я мав свого часу можливість скористатися цим для підвищення продажних цін на цукор.

Розміри граничних цін я вважав би встановити для цукрового піску від 37 к. 20 к. до 80 к. за пуд і для рафінаду від 40 к. до 94 к. за пуд.

Міністр Фінансів А. Р ж е п е ц ь к и й.
Директор Департаменту
Неокладних Зборів А. Г у м е н н и й.

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 134, арк. 4.

[*] *Перекладено з російської із збереженням стилістики тогочасної української мови – П.Г.-Н.*

№ 65

Затверджую
П а в л о С к о р о п а д с ь к и й
26. 6. 918
Посвідчив:
И. о. Державного Секретаря
І г. К і с т я к о в с ь к и й

УХВАЛЕНА РАДОЮ МІНІСТРІВ
П О С Т А Н О В А

ПРО ЗБІЛЬШЕННЯ ЦІН НА ЦУКОР

В відміну примітки до § 11 Закона від 14 вересня 1917 року про цукрову монополію і п. 1 постанови Ради Міністрів Української Держави від 8 травня 1918 року постановити:

аж до зміни, розмір граничних цін для цукру-піску призначається від тридцяти сіми карбованців двадцяти коп. до вісемьдесяти карбованців і для рафінаду – від сорока карбованців до девяносто чотирох карбованців.

ЗА ГОЛОВУ РАДИ МІНІСТРІВ М. ЧУБИНСЬКИЙ
МІНІСТР ФІНАНСІВ А. РЖЕПЕЦЬКИЙ. –

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 134, арк. 2. [Державний Вістник. - 1918. - 5 липня.]

№ 66

Затверджую
П а в л о С к о р о п а д с ь к и й
26. 6. 918
Посвідчив
В. о. Державного Секретаря
І г. К і с т я к о в с ь к и й

УХВАЛЕНА РАДОЮ МІНІСТРІВ
П О С Т А Н О В А

ПРО ЗБІЛЬШЕННЯ АКЦИЗУ З ЗАПАЛКІВ І ПАТЕНТНОГО ПОДАТКУ З ЗАПАЛКОВИХ ФАБРИК[*]

І. Акциз з запалків установлюється:

1) З запалків безпечних (так званих шведських): а) внутрішнього виробу по три (3) коп. з кожного пакунку, який містить не менш шістидесяти (60) і не більш семидесяти п’яти (75)

[*] Цього ж дня, 26 червня 1918 р., Гетьманом було затверджено й ухвалену Радою Міністрів **Постанову про підвищення акцизу з папіросних гільз і покраяного папірусового паперу, стягання патентного податку з фабрик і майстерень, які виробляють цей папір** *[ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 52, арк. 2-3; Державний Вістник. - 1918. - 5 липня] – П.Г.-Н.*

Вперше в Російській імперії подібні акцизи було встановлено у 1909 р. (з сотні гільз – 2 коп., з книжки папіросового паперу, а це не більш за 50 листків – 1/2 коп.). У 1914 р. акциз було підвищено

запалків; по шість копійок з пакунку, який містить не менш ста двадцати і не більш півтораста запалків; по девять коп. з пакунку, який містить не менш ста вісмидесяти і не більш двохсот двадцяти п'яти запалків і по дванадцять коп. з пакунку, який містить не менш двохсот сорока і не більш трехсот запалків і б) з запалків, що привозяться з-за кордону: по чотири з половиною коп. з кожного пакунку, який містить не більш сімидесяти п'яти запалків; по девяти коп. з пакунку, який містить від сімидесяти п'яти до півтораста (150) запалків; по тринадцяти з половиною коп. з пакунку, який містить від півтораста до двохсот двадцяти п'яти запалків і по вісімнадцять коп. з пакунку, який містить від двохсот двадцяти п'яти до трехсот запалків.

2) З усіх инших запалків: а) внутрішнього виробу – удвое проти розміру, зазначеного під літерою а. п.1 і б) з запалків, які привозяться з-за кордону, удвое проти розміру, зазначеного під літерою б. п.1.

II. Зібрання акцизу з запальків в розмірі, зазначеному в відділі 1 цього закону, повинно початись з 1 Липня 1918 року.

III. Обмеження продажної ціни на запалки, зазначене в ст.III закону 14-го Вересня 1915 року (Собр. Узак. и Роспор. Росс. Прав. № 267, ст.1986) касується.

IV. Патентний податок з запалкових фабрик збирається:

1) З тих запалкових фабрик, які користуються ручними станками, по триста карбованців, що-річно.

2) З тих запалькових фабрик, які користуються кінними привідами, по шістьсот карбованців що-річно.

3) З фабрик, що користуються паровими машинами, – по девятьсот карбованців що-річно.

V. Порядок і умови переведення цього закону в життя визначає міністр Фінансів. Йому ж надається право визначати, які з готових запасів запалок в торговельних закладах і митницях повинні підлягати новому розмірові оподаткування.

За ГОЛОВУ РАДИ МІНІСТРІВ М. Ч у б и н с ь к и й
МІНІСТР ФІНАНСІВ А. Р ж е п е ц ь к и й

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 51, арк. 2-2 зв.[1]*; Державний Вістник. - 1918. - 5 липня.*

вдвічі; він складав відповідно 25-33 % та 10-12,5 % від їхньої продажної ціни. На 1918 рік акциз з цих товарів із зростанням цін автоматично знизився до 4 % їхньої продажної вартості, а тому підвищення акцизного збору стало нагальною необхідністю для уряду Української Держави, що й було запропоновано міністром фінансів А.Ржепецьким – *П.Г.-Н.*

У пояснюючій записці до проекту вищевказаної постанови, поданій до Ради Міністрів А.Ржепецьким, міністр фінансів переконував, що таке підвищення мало дати скарбниці держави з 30 млн. сотень гільз акциз у 3 млн. крб. З 40 млн. книжок папіросового паперу – акцизу на суму 800 тис. крб. Крім того, регламентація виробництва папіросового розрізного паперу, що уникав досі оподаткування, а також, приймаючи на увагу те, що нове обкладання збільшено втричі, мали дати з розрізного папіросового паперу до 4 млн. 800 тис. крб. на рік. До цього слід додати вартість патентного збору з гільзових фабрик у сумі в 35 тис. крб. та з майстерень для розрізу папіросового паперу – у 48 тис. крб., тобто всього патентного збору на 83 тис. крб. Загалом же-ж, після виконання вказаної постанови, прибутків до державної скарбниці очікувалося отримати за рік на суму в 7 млн. 883 тис. крб. (до того часу вони складали 2 млн. 6 тис. крб.) *[ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 52, арк. 4-7] – П.Г.-Н.*

[1] З Пояснювальної записки міністра фінансів А.К.Ржепецького до Постанови про збільшення акцизу з запалків і патентного податку з запалкових фабрик:

"До 1914 р. акциз складав не менш 50 % продажної вартості пакунка до 75 запалок. З 1914 р. акциз з запалок було підвищено вдвічи, в 1915 р. його доведено до 1,2 коп. за пакунок. На початку 1917 р. акциз було доведено до 60 % продажної вартості запалок, а на червень 1918 р. він став складати лише 6% від продажної вартості. 26 червня 1918 р. від 1,2 коп. за пачку у 75 запалок було

№ 67

Копія

МИТНО-ТАРИФНА ПІДКОМІСІЯ при Міністерстві Торгу і Промисловости 28-го червня ц.р. почала перегляд митно-таріфного у с т а в у 1903 р., котрий правдоподібно буде покладений в основу при товарообміні України з Росією.

З оригіналом з г і д н о :
Діловод Загального Департаменту
Державної Канцелярії В. М і л ь с ь к и й

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 136, арк. 49 зв.

№ 68

Затверджую
П а в л о С к о р о п а д с ь к и й
28. 6. 918
Посвідчив: В. О. Державного Секретаря
І г. К і с т я к о в с ь к и й

УХВАЛЕНА РАДОЮ МІНІСТРІВ
П О С Т А Н О В А

ПРО АСІГНУВАННЯ 3.010.020 КАРБОВАНЦІВ НА ПОТРЕБИ ЕКСПЕДИЦІЇ ЗАГОТОВОК ДЕРЖАВНИХ ПАПЕРІВ

Асігнувати в роспорядження Міністра Фінансів з коштів Державної Скарбниці 3.010.020 /три міліона десять тисяч двадцять карбованців/ на потреби Експедиції Заготовок Державних Паперів.

ЗА ГОЛОВУ РАДИ МІНІСТРІВ М. ЧУБИНСЬКИЙ
МІНІСТР ФІНАНСІВ А. РЖЕПЕЦЬКИЙ

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 97, арк. 1.

збільшено до 3 коп., що склало 15 % продажної вартості замість колишніх 60 %, що не приведе до збільшення цін на запалки. Держава очікувала отримати загальний прибуток з запалок у 20 млн. крб. в рік. Ставка патенту з фабрик порівняно з 1914 р. збільшилася у 6 разів, а отже його слід встановити не у 50 крб., а у 300 крб. з фабрик ручних станків, у 100-600 крб. – з фабрик з кінною силою, у 150-900 крб. – з фабрик, що працюють на паровій енергії" [ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 51, арк. 3-4] – *П.Г.-Н.*

№ 69

УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВА
ДЕРЖАВНА КАНЦЕЛЯРІЯ
Департамент Законодавчих
Справ
3 Липня 1918 року
№ 339

Копія
ДО ПАНА ДИРЕКТОРА ДЕПАРТАМЕНТУ
ДЕРЖАВНОЇ СКАРБНИЦІ.

При сьому маю за честь надислати копію ухваленої Радою Міністрів і затвердженої Гетьманом постанови про асігнування 3.010.020 карбованців на потреби експедиції заготовок Державних паперів.

Директор Департаменту
Законодавчих Справ В о л о д к о в с ь к и й

Начальник Відділу В а с ь к і в с ь к и й
Згідно
Діловод /підпис/

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 97, арк. 2.

№ 70

УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВА
ДЕРЖАВНА КАНЦЕЛЯРІЯ
Департамент Законодавчих
Справ
3 Липня 1918 року
№ 353

Копія
До Пана Редактора
”ДЕРЖАВНОГО ВІСТНИКА”

При сьому надсилається для оголошення в ”Державному вістникові” ухвалена Радою Міністрів постанова про асігнування 3.010.020 карбованців на потреби експедиції заготовок Державних паперів.

Директор Департаменту
Законодавчих Справ В о л о д к о в с ь к и й

Начальник Відділу В а с ь к і в с ь к и й
Згідно
Діловод: [*підпис*]

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 97, арк. 3.

№ 71

проект

Ухвалений Радою Народніх Міністрів

ЗАКОН
про утворення Фінансової Комісії при Міністерстві Фінансів*

І. Для розгляду законопроектів та справ фінансового значіння, або звязаних з асігнуванням коштів з державного скарбу, які вносяться на ухвалу Ради Народніх Міністрів, утворити при Міністерстві Фінансів Фінансову Комісію, на підставах зазначених в доданому до цього статутові.

ІІ. Законопроекти та справи, зазначені в розділі І-му цього закону, до представлення їх на ухвалу Ради Народніх Міністрів, обовязково передаються відповідними відомствами на попередній розгляд та висновок Фінансової Комісії.

ІІІ. Додані до цього штати Фінансової Комісії затвердити.

IV. Асігнування коштів, необхідних для переведення в життя цього законопроекту, провадити в кошториснім порядкові по кошторису Міністерства Фінансів.**

V. Закон цей ввести в життя по телеграфу.

Голова Ради Народніх Міністрів
Керуючий Міністерством Фінансів

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 1, арк. 50-59 зв.

№ 72

Додаток до п.ІІІ
законопроекту про утво-
рення Фінансової Комісії

ШТАТИ
Фінансової Комісії при Міністерстві Фінансів /пристосовані до нормального роспису платні служачим Центральних Державних Установ, встановленого законом 6 червня 1918 року/.

Ч.Ч.	Назва посад	Кляса посад	Кільк. осіб	Основне річне утримання одному	Основне річне утримання всім
1.	Голова Комісії	III	1	18.000 гр.	18.000 гр.
2.	Представний Державного Контролю	IV	1	15.000 ” ”	15.000 ” ”
3.	Радників	IV	5	15.000 ” ”	75.000 ” ”
4.	Секретарь	VI	1	10.000 ” ”	10.000 ” ”
5.	Помішник Секретаря	VII	1	7.200 ” ”	7.200 ” ”
6.	Діловод	VIII	1	6.600 ” ”	6.600 ” ”
7.	Урядовців І ранги	IX	2	4.500 ” ”	9.000 ” ”
	Разом.……12			– –	140.800 ” ”

х/ окрім утримання одержує ще помешкання натурою*

---

* Фінансову комісію було засновано при Міністерстві фінансів 28 червня 1918 р. *[Дорошенко Д. Історія України 1917-1923 рр. - Т. 2. - Ужгород, 1932. - С. 227.] – П.Г.-Н.*

** В аркуші № 60 тієї ж архівної справи у подібному ж проекті закону про утворення Фінансової комісії пункт IV є відсутнім, на його місці розташовано текст, що подано у пункті V вищенаведеного законопроекту *[ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 1, арк. 60.] – П.Г.-Н.*.

* Цю стрічку було закреслено у аркуші архівного документу – *П.Г.-Н.*

П р и м і т к а. На осіб, у цих штатах зазначених поширюється чинність всіх законів про грошове задоволення урядовців Центральних Державних Установ.

Голова Ради Народніх Міністрів
Керуючий Міністерства Фінансів

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 1, арк. 61.

№ 73

Додаток до І-го закону
про утворення Фінансової Комісії

СТАТУТ
Фінансової Комісії при Міністерстві Фінансів

І. Фінансова Комісія складається з Голови Комісії; Неодмінного Члена-Директора Департаменту Державної Скарбниці, Радників та постійного представника Державного Контролю. Голова Комісії і Радники призначаються встановленим порядком по представленню Міністра Фінансів, а представник Державного Контролю – по представленню Державного Контролера. На одного з Радників Міністром Фінансів, по внесенню Голови Комісії, в підлеглости Голові Комісії, знаходиться постійний Секретарь і Канцелярія, згідно штатам. Особистий склад Канцелярії призначається Головою Комісії. Крім постійних Радників, в засіданнях Комісії беруть участь представники зацікавлених відомств – по уповноваженням останніх.

ІІ. На обовязок Фінансової Комісії покладається: а/ розгляд по істоті і з технічно-фінансового боку законопроектів та справ фінансового значіння, або звязаних з асігнуванням коштів з державного скарбу, які вносяться на ухвалу Ради Народніх Міністрів і б/ представлення по цим законопроектам та справам своїх висновків через Міністра Фінансів до Голови[*] Ради Народніх Міністрів.

ІІІ. Засідання Комісії мають силу, коли в них беруть участь, окрім Голови або його Заступника та представників Державного Контролю і відомств, – не меньше двох Радників.

IV. У випадку потреби Голові Комісії надається право: а/ поділяти Комісію на окремі секції, з дорученням головування в них своїому Заступникові або одному з Радників і б/ закликати до участи в Комісії та її секціях урядовців-докладчиків із персонального складу Департаменту Державної Скарбниці після порозуміння з Директором названого Департаменту та фаховців по ріжним галузям – як із перебуваючих на державній службі, так і сторонніх осіб.

V. Справи в Комісії вирішуються простою більшістю голосів, при чому голос Голови Комісії, при поділі голосів пополам, дає перевагу.

VI. Голова Комісії, Неодмінний Член та Радники, а також представник Державного Контролю, в разі незгоди з постановами Комісії, мають право подавати особливі свої[**] думки, які вносяться ними в писаній формі не пізнійше слідуючого після засідання Комісії дня. Представники відомств мають право складати заяву про свою незгоду з постановами Комісії, які заяви заносяться до журналу Комісії.

---

[*] Слово ”Голови” закреслено в архівному документі – *П.Г.-Н.*

[**] Слово ”свої” закреслено у архівному документі – *П.Г.-Н.*

VII. У випадках постійної систематичної праці Комісії в позаслужбові години Міністрові Фінансів надається право, по згоді з Державним Контрольором призначати персональному складу Комісії окрему винагороду за участь в засіданнях Комісії в позаслужбові години.

Голова Ради Народніх Міністрів
Керуючий Міністерством Фінансів

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 1, арк. 60-60 зв.

№ 74

Обіжник в справі оповіщення місцевих влад і населення про відкриття діяльности митниць

Митним установам на сухопуттю.

28 червня 1918 року. № 1672. – Для налагодження на місцях митної служби, зменшення випадків провин супроти митних законів, а також ухилення від усяких непорозумінь при виконанню митних обрядів, необхідно, щоби всі місцеві і повітові влади, а також людність прикордонної смуги були як можно ширше оповіщені про істнування ново-відкритих митних установ.

З огляду на це Департамент Митних Зборів пропонує митним установам сповістити про своє істнування всі місцеві і повітові влади, а також населення, послідне шляхом вивіски в публичних місцях об'яв і розсилки таких об'яв для оголошення через міліцію, волость і т. п.

В. об. Директора Департаменту П. Андрєєв.

Державник Вістник. - 1918. - № 28. - 29 липня. - С. 3.

№ 75

Копія

ПОЯСНЮЮЧА ЗАПИСКА

Журнальною постановою Ради Народніх Міністрів від 6-го квітня 1918 р. під № 13, на відкриття митного догляду на кордоні України – з Австрією і Німеччиною – відпущено для Департамента Митних Зборів 150 тисяч карб.; на ці гроші організовано вже митни[й] нагляд не в 10, як це було пропоновано, в 12 місцях, а саме: в Ісаковцях, Гусятині, Волочиських, Збаражі, Радиславові, Голобах, Маневичах, Лунинці, Ямролі, Рибниці, Могилеві-Подільському і в Тирасполю.

З заключенням перемиря України з Великоросією, необхідно організувати митний нагляд, окрім відновлюваних установ на кордоні з Австрією і новозакладаних на кордоні Бесарабії, теж на кордоні з Великоросією, а на улаштування того нагляду взагалі потрібно невідкладне додаткове, коли придержуватися вже прийнятих Радою Міністрів обрахунків, асигнування 250.000 карб.

Так як відкриття діяльности перепускних пунктів на кордоні з Великоросією повинно наслідувати в найблизчих днях, то прохається про асигнування потрібної для цього суми 250.000 карб. в екстренному порядкові. Додатки:

1) Выписка із протокола № 1
2) Виписка із журнала постанови Ради Міністрів від 6-го квітня с. р. № 13.
3) Список інституцій належних до відкриття на кордоні з Великоросією. –

Підписав за Міністра Фінансів В. М а з у р е н к о.
Посвідчив В. О. Директора Департаменту Митних
Зборів П. А н д р е є в.

З первотвором згідно:
В. О. Директора Департаменту
Митних Зборів П. А н д р е є в.

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 227, арк. 4-4 зв.

№ 76[*]

П Е Р Е Л І К
місцевостей на кордоні України з Великоросією, в районі котрих передбачено у найближчі дні відкрити митні установи:

Бугаз
Овідіополь
Берестечко
Ганцевичі
Жлобин
Гомель
Торчин
Хутір Михайлівський
Ворожба
Конотоп
Валуйки
Каменська
Лиха
Сатанів
Тарноруда.

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 227, арк. 7.

[*] Переклад з російської із збереженням стилістики тогочасної української мови – *П.Г.-Н.*

№ 77

Затверджую
П а в л о С к о р о п а д с ь к и й
29. 6. 918.
Київ
Посвідчив:
В. о. Державного Секретаря
І г. К і с т я к о в с ь к и й

УХВАЛЕНА РАДОЮ МІНІСТРІВ
П О С Т А Н О В А

ПРО АСІГНУВАННЯ 250.000 КАРБОВАНЦІВ НА ВІДКРИТТЯ МИТНИХ УСТАНОВ НА КОРДОНІ УКРАЇНИ З ВЕЛИКОРОСІЄЮ

АСІГНУВАТИ В РОСПОРЯДЖЕННЯ Міністра Фінансів з коштів Державної Скарбниці на улаштування митного догляду на кордоні Української Держави з Великоросією двісті пятьдесять тисяч (250.000) карбованців.

Надати право Міністрові Фінансів зазначити пункти на кордоні, де повинні бути митниці.

ЗА ГОЛОВУ РАДИ МІНІСТРІВ М. ЧУБИНСЬКИЙ
МІНІСТР ФІНАНСІВ А. РЖЕПЕЦЬКИЙ

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 227, арк. 2. [Державний Вістник. - 1918. - 11 липня.]

№ 78*

Затверджую
П а в л о С к о р о п а д с ь к и й
29. 6. 918
Київ
Посвідчив:
В. о. Державного Секретаря
І г. К і с т я к о в с ь к и й

УХВАЛЕНА Р А Д О Ю М І Н І С Т Р І В
П О С Т А Н О В А
ПРО ЗБІЛЬШЕННЯ УТРИМАННЯ ЧЛЕНАМ ВІД МІНІСТЕРСТВА ФІНАНСІВ В РАДАХ МІСЦЕВИХ УПРАВЛІНЬ КАЗЕНИХ ЗАЛІЗНИЦЬ

На зміну закону Російського Уряду від 3-го Травня 1899 року установити річне утримання членам від Міністерства Фінансів в Радах Місцевих Управлінь казенних

* У пояснювальній записці до Ради Міністрів від Міністерства Фінансів до Постанови про збільшення утримання членам від Міністерства Фінансів в Радах Управлінь казенних залізниць, яка проходила за № 47 Департаменту Залізничних Справ Міністерства Фінансів, з цього приводу говорилося про дороговизну життя і меншу платню цим урядовцям міністерства, ніж іншим; вказувалося на необхідність таким чином додаткового виділення 16.000 крб., у зв'язку з тим, що таких посад є чотири (тобто, по одній на кожній залізниці) [*ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 229, арк. 3*] – *П.Г.-Н.*

залізниць: Правобережної, Запоріжської, Слобідської і Поліської – по девять тисяч (9.000) карпованців кожному.

Гроші на роз'їзди членам Рад залишити в прежньому розмірові.

ЗА ГОЛОВУ РАДИ МІНІСТРІВ М. ЧУБИНСЬКИЙ.
МІНІСТР ФІНАНСІВ А. РЖЕПЕЦЬКИЙ.

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 229, арк. 2; Державний Вістник. - 1918. - 11 липня.

№ 79*

П о я с н ю в а л ь н а з а п и с к а
до законопроекту про підвищення акцизу на гнічені дріжжі.

Закон 6-го Вересня 1915 року акциз на гнічені дріжжі підвищено з 32 коп. до 40 коп. на фунт дріжжів внутрішнього виробу і з 40 коп. до 60 коп. на дріжжі, що ввозяться з-за кордону.

Продажні ціни на гнічені дріжжі до війни, включно з акцизом, стояли не заввишки 60 коп. за фунт, інакше кажучи на продукт, що розціювався у 28 коп. фунт накладалося акцизу 32 коп., або 114 % його вартості.

Таке співвідношення акцизу до вартості продукту вповні нормальне, позаяк за взагалі прийнятим принципом акциз з предметів ним обкладаємих складає звичайно до 120 % їхньої вартості, в залежності від життєвості, міцності та ступені розвитку промисловості, що ці продукти виробляє.

При загальному подожченні життя та всіх продуктів подорожчали й гнічені дріжжі, тому, як вказано на початку сего й акциз на них було піднято до 40 коп. на фунт із дотриманням очевидно відсоткового співвідношення акцизу до вартості продукту. Однак, обставини війни і економічно-політичні умови та відчастково спекуляція підняли продажні ціни на гнічені дріжжі до 2 к. 40 коп. – 3 крб. за фунт на заводі, а у роздрібному продажі надто вище, а тому навіть підвищений Законом 6 Вересня акциз, що складає в дійсний час лише 15-18 % вартості продукту є надто низьким і підвищення його повинно стати черговим питанням.

Однак, за бажання зберегти загальноприйняте відсоткове співвідношення акцизу на дріжжі й вартість самого продукту у розмірі, як вказано вище до 120 % довелося б підняти акциз на дріжжі до 2-3 крб. на фунт. Обставина ця настільки б вдорожчала цей загальновживаний і необхідний предмет, що він став-би недоступним для більшої частини населення. Тому визнаючи, що теперешні високі на дріжжі ціни є явище тимчасове, викликане обставинами моменту і що із зміною цих обставин вони значно падуть, вважаю однак, що в даному випадкові акциз на дріжжі необхідно підвищити, але принцип обрахунку його дещо змінити.

На підставі сказаного вважаю за необхідне підвищити акциз на гнічені дріжжі лише у подвійному розмірі проти існуючих ставок, а саме: а) дріжжі внутрішнього виробу – 80 коп. та б) закордонні – 1 крб. 20 коп. на фунт.

* Перекладено з російської із дотриманням стилістики тогочасної української мови – *П.Г.-Н.*

При цьому вважаю потрібним відмітити, що акцизу з гнічених дріжжів у 1917 р. надійшло біля 6 000 000 крб. і що передбачаємі міри підвищення акцизу до кінця року дасть зайвих 3-4 міл. карбованців.

Міністр Фінансів А. Р ж е п е ц ь к и й.

Директор Департаменту
Неокладних Зборів А. Г у м е н н и й.

Травня ”8” дня 1918 р.
м. Київ.

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 231, арк. 3-3 зв.

№ 80

Затверджую
П а в л о С к о р о п а д с ь к и й
29. 6. 918
Посвідчив:
И. о. Державного Секретаря
І г. К і с т я к о в с ь к и й

УХВАЛЕНА РАДОЮ МІНІСТРІВ
П О С Т А Н О В А

ПРО ЗБІЛЬШЕННЯ АКЦИЗУ НА ГНІЧЕНІ ДРІЖЖІ

1)Підвищити акциз на гнічені дріжжі внутрішнього виробу до восьмидесяти коп. (80) за фунт і на закордонного виробу – до одного карбованця двадцяти коп. (1 карб. 20 коп.) за фунт.
2)Терміном переведення цього статуту в життя призначити 1-го липня 1918 року.

ЗА ГОЛОВУ РАДИ МІНІСТРІВ М. ЧУБИНСЬКИЙ
МІНІСТР ФІНАНСІВ А. РЖЕПЕЦЬКИЙ

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 231, арк. 2. [Державний Вістник. - 1918. - 11 липня.]

№ 81

МІНІСТР ФІНАНСІВ
Української Держави

_____

Червня 30 дня 1918 р.
№ 854
9-го Травня м. Київ

ДО РАДИ МІНІСТРІВ

30-го Березіля 1918 року, Центральна Рада видала закон про випуск знаків Державної Скарбниці, на суму сто міліонів карбованців. Рада Міністрів ухвалила випустити поверх ста міліонів карбованців, ще на чотиреста міліонів карбованців знаків Державної Скарбниці.

З огляду на те, що з цих сум вже випущено до

обігу коло 350.000.000 карбованців, а між тим всеж-таки почувається велика потреба в грошових знаках, з'являється надзвичайно необхідним побільшити випуск знаків Державної Скарбниці ще на суму 500.000.000 карбованців

В наслідок вище наведеного, прохаю про затвердження додаваємого проекту закону. –

МІНІСТР ФІНАНСІВ А. Р ж е п е ц ь к и й

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 157, арк. 2.

№ 82

[Журнал засідань Малої Ради Міністрів Української Держави]

МАЛА РАДА МІНІСТРІВ РЕЕСТР № 5
в засіданнях 2, 5, 8, 9 і 11 липня 1918 р.

[…]

ПО МІНІСТЕРСТВУ ФІНАНСІВ

3.

СЛУХАЛА. Про надання Міністру Фінансів права роспорядження всією годівляною патокою.

ПОСТАНОВИЛА: Законопроект ухвалити, але доповнити ст. 2-гу вказівкою, що Міністр Фініисів по згоді з Міністром Продовольчих Справ має визначити умовини та порядок предоставління в роспорядження Міністра Продовольчих Справ частини продукту для годівляних потреб.

4.

СЛУХАЛА: Про обкладання митом гральних карт, та кари за порушення цього закону.

ПОСТАНОВИЛА: Законопроект ухвалити.

5.

СЛУХАЛА: Про призначення б. Скарбнику Могилів-Подільської Скарбниці Александровичу додаткової пенсії.

ПОСТАНОВИЛА: Призначити Александровичу в додаток до його пенсії по п'ятсот карбованців річно з 1 червня 1918 року.

6.

СЛУХАЛА: Про асігнування 164.000 карбованців на ремонт державних будинків митного відомства.

ПОСТАНОВИЛА: Одпуск 164.000 карбованців у х в а л и т и.

7.

СЛУХАЛА: Про асігнування 800.000 карбованців на придбання палива для будинків Фінансових Палат і Скарбниць.

ПОСТАНОВИЛА: Одпуск 800.000 карбованців у х в а л и т и.

[…]

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 24 а, арк. 11-11 зв.

№ 83

_ Копія._

РАДА МІНІСТРІВ.

Затверджую Павло Скоропадський. 8 липня 1918 року. Київ.

Посвідчив: В.Об. Державного Секретаря Ігор Кістяковський.

Ухвалена Радою Міністрів постанова про міри боротьби з спекуляцією закордонною валютою.

1. Забороняти всякі умови по купівлі та продажу закордоних грошових знаків на суму більш, як одну тисячу /1.000./ карбованців, по за місцями, які зазначені Міністерством Фінансів.

2. "Уложеніе о наказаніях уголовних и исправительных /св. зак. т.15 изд. 18885 г. и по продолженію 1912 г./" доповнити артикулом 1174^{9} слідуючого змісту:

Артикул 1174^{9}. За виконання, або замір скласти умову по купівлі або продажу закордонних грошових знаків на суму більш як одну тисячу /1.000/ карбованців по за місцями, які зазначені Міністром Фінансів, винні підлягають, крім конфіскації грошових знаків, що були об'єктом умови, замкненню в в'язниці на строк від вісьми місяців до одного року та чотирьох місяців і грошовому штрафу від ста карбованців до десяти тисяч карбованців.

3. Надати Міністрові Фінансів право видати інструкцію в розвиток артикулу 1 цього закону.

Голова Ради Міністрів Ф.Лизогуб

Міністр Фінансів А.Ржепецький.

Згідно:

Ст.Діловод *Фурса*

ЦДАВОВ України. - Ф. 1509, оп. 5, спр. 6, арк. 17.

№ 84[*]

Затверджую.

П а в л о С к о р о п а д с ь к и й.

9 липня 1918 року. Київ.

Посвідчив: В. об. Державного Секретаря І г о р К і с т я к о в с ь к и й.

Ухвалена Радою Міністрів

П О С Т А Н О В А

про надання Міністрові Фінансів права нового випуску серій білєтів Державної Скарбниці

Для зміцнення коштів Державної Скарбниці надати Міністрові Фінансів право зробити в строки та на умовах по його розсуді нові випуски серій білєтів Державної Скарбниці на суму до 500 міліонів (пятьсот міліонів) карбованців за №№ від 21 до 40 по 25 (двадцять пять

[*] Проект закону (українською мовою) – *ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 242, арк. 4*; російською мовою – *ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 242, арк. 6*; рукописний варіант – *ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 242, арк. 7. – П.Г.-Н.*

міліонів) карбованців (50 міліонів гривень) в кожній серії; відсотки по цих білєтах встановлюються в 3,6 % і нараховувати їх належить з 1 червня 1918 року.

Відносно форми білєтів, порядку платні по них відсотків і строків оплати капіталу та відсотків залишити умови, які установлені законом 31 травня 1918 року.

Голова Ради Міністрів Ф. Л и з о г у б.
Міністр Фінансів А. Р ж е п е ц ь к и й.

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 242, арк. 1; - Арк. 9; Державний Вістник. - 1918. - 18 липня.

№ 85[*]

УКРАЇНСЬКА
Д Е Р Ж А В А

Д. Негайно

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ

П. ДЕРЖАВНОМУ СЕКРЕТАРЮ.

Кредітова Канцелярія

2 іюля дня 1918 р.
№ 856
м. Київ

Перепроводжуючи при сему, на підставі Вашого відношення від 27 травня ц. р. за № 120, проекти законів про надання Міністру Фінансів права нового випуску серій білетів Державної Скарбниці на суму до 500 мільйонів карбованців а також «про випуск знаків Державної Скарбниці на 500 мільйонів карбованців», Міністерство Фінансів має за честь покірніше просити Вас не відмовити у залежачих розпорядженнях про негайне внесення законопроектів у найближче засідання Ради Міністрів.

За Міністра Фінансів
в. о. ТОВАРИША МІНІСТРА [*підпис*]
За Директор[*а*] [*підпис*]
Рада Міністрів
Закон ухвалила 3 липня 1918 року
Секретарь Ради Міністрів
[*підпис*]

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 242, арк. 2.

[*] Перекладено з російської із дотриманням стилістики тогочасної української мови – *П.Г.-Н.*

№ 86[*]

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ
УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

____ ,,____ ,, ____
Червня 29 дня 1918 р.
№ 822

ДО РАДИ МІНІСТРІВ

____ ____ ____
м. Київ

Не вважаючи на вжиті заходи, поступлення Державних прибутків іде дуже поволі і в дуже малих розмірах. Видатки ж Української Держави, особливо видатки, зв'язані з ліквідацією безладного часу дуже великі і тимчасово перевисшують в значеній мірі прибутки. Перевисшення видатків над прибутками необхідно покривати позичками. Долгочасній позики, ні внутрішній, ні закордонній в цей час заключити не можливо. Через це певнішим способом для тимчасового покриття перевисшення видатків являється випуск відсотенних паперів Державною Скарбницею. Згідно закону 18 травня 1918 року було дозволено випустити чотирьохрічні білети Державної Скарбниці по 3,6 % на 500 міліонів карбованців.

По згаданним міркуванням прохаю дозволити випустити ще 20 серій білетів Державної Скарбниці за №№ від 21 до 40 по 25 міліонів карбованців /50 міліонів гривень/ в кожній серії, а всього на суму 500 міліонів карбованців /1 міліард гривень/ на чотирьохрічний реченець з призначенням річного прибутку по цим білетам в 3,6 % або по 1 шагу зо ста гривень в 1 день.

При цьому прикладаю відповідний проект закону.

МІНІСТР ФІНАНСІВ А. РЖЕПЕЦЬКИЙ.

Діректор Кредітової Канцелярії Г. Л е р х е.
П е в н о: За Начальника Відділу Г. Савицький.

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 242, арк. 5.

№ 87

Н а к а з и п р о п р и з н а ч е н н я т а у в і л ь н е н н я

По Департаменті Митних Зборів.

4-го липня 1918 року. № 115. – Столоначальник Петроградського Департаменту Митних Зборів Анатолій-Витольд Владиславович Рафальський призначається діловодом Департаменту з 20-го червня 1918 р.

Міністр Фінансів А. Р ж е п е ц ь к и й.

Державний Вістник. - 1918. - № 28. - 29 липня. - С. 3.

[*] Російськомовний варіант – *ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 242, арк. 3.*

№ 88

У М О В И Н И

Мирної Делегації від Російської Совітської влади з одного боку і Української Держави з другого боку об безпересадкових пасажирських валкових зносинах на протязі обох названих Держав на підвалині § 3 договора від 12/VI про припинення бойових подій між Українською Державою і Російською Совітською Федеративною Республікою

[…]

§ 10

[…]

Ручні пакунки пасажирів в кількісти не більш трьох пакунків і вагою всі вкупі не більш трьох пакунків і вагою всі вкупі не більш двох пудів перевозяться даремно, при чому розміри (обом) ручних пакунків повинні бути такі, щоб не чинилось не спідручности другим пасажирам.

§ 11

На кордоні митний догляд багулля і ручних пакунків пасажирів виконуеться пристосовуючись до митного уставу і додатками до його і правилами виданими до 1-го жовтня 1917 року, а також з повним виконанням додатків по цьому питанню постанов договору про перемирря про меж Російською Совітською владою і Українською Державою.

[…]

Київ 4 липня 1918 року.

ПІДПИСИ.

З оригіналом згідно: Секретарь Канцелярії Української Мировоі Делегації (підпис)

З копіею з г і д н о : За Діловода Департаменту Загальних Справ Державної Канцелярії ІВАЩЕНКО

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 300, арк. 2-3 зв. [3 зв.]

№ 89

Затверджую.

П а в л о С к о р о п а д с ь к и й.

8 липня 1918 року. Київ.

Посвідчив: В.об. Державного Секретаря І г о р К і с т я к о в с ь к и й.

Ухвалена Радою Міністрів постанова про порядок забезпечення розмінних марок, які були випущені згідно з законом бувшої Центральної Ради від 18-го квітня 1918 року.[1]

В доповнення закону Центральної Ради від 18-го квітня цього року про надання Міністрові Фінансів права випустити розмінних марок на суму не більш шестидесяти тисяч (60.000) карбованців постановити:

Розмінні марки, що до порядку їх забезпечення, прирівнюються до кредитових білєтів,

[1] В первинному (оригінальному) архівному документі [*ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 62, арк. 2.*] його верхня частина виглядає інакше, а саме:

УХВАЛЕНА РАДОЮ МІНІСТРІВ
П О С Т А Н О В А
про порядок забезпечення розмінних марок, які були випущені згідно закону бувшої Центральної Ради від 18-го Квітня 1918 року

Затверджую П а в л о С к о р о п а д с ь к и й 8. VII. 918. Кіів

Посвідчив В. О. Державний Секретар І г. К і с т я г о в с ь к и й.

[…]

цеб то на всю суму розмінних марок, які випускаються Державною Скарбницею, видається Державному Банкові обовязання на підставі закону Центральної Ради від 20 квітня цього року про випуск кредитових білєтів.

Голова Ради Міністрів Ф. Л и з о г у б.

Міністр Фінансів А. Р ж е п е ц ь к и й.

ЦДАВОВ України. - Ф.1064, оп.1, спр.62, арк.1; Державний Вістник. - 1918. - 18 липня.

№ 90

[Пояснююча записка А.Ржепецького і К.Заммена до Ради Міністрів з приводу проекту Закону про порядок забезпечення розмінних марок][1]

УКРАЇНСЬКА
Д Е Р Ж А В А
МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ
Кредітова Канцелярія
Л и п п я 4 д н я 1918 р.
***№* 891**
м. Київ

В РАДУ
МІНІСТРІВ

Центральна Рада Української Республіки законом від 18 квітня сього надала Міністрові Фінансів право випустити розмінних марок на суму не перевищуючу 60 мільйонів карбованців, причому ці марки в сенсі ходіння прирівнювалися до срібної розмінної монети.

При випускові в Росії за законом від 6-го грудня 1915 року розмінних скарбових знаків означені – скарбові знаки були проведені прибутком по кошторисові Кредитової Канцелярії на 1916 рік за зразком розмінної срібної монети, яка на відміну від кредитових білетів не визначалася золотим фондом, позаяк очевидно* визнавалося, що біля 50 % благородного металу, що заключалися у ній, служить для неї достатнім забезпеченням.

Однак вже у 1917 році по кошторису Канцелярії такого прибутку не лічилося, що дає привід припускати,** що розмінні скарбові знаки були також як і кредитові білети включаємі до балансу Державного Банку.

З огляду на те, що дозволені до випуску вище зазначені законом Центральної Ради від 18 квітня с/р розмінні марки прирівнені до срібної монети тільки в сенсі ходіння нарівні з нею і у законі немає вказівок про порядок їхнього забезпечення, є настійливо необхідним доповнити цей закон положеннями про їхнє забезпечення. Приймаючи ж до уваги, що розмінні марки за підставами їхнього випуску ближчі за все підходять до кредитових білетів, являлося б на мою думку найбільш доцільним прирівняти ці марки в сенсі їхнього забезпечення до кредитових білетів тобто включати всю суму вищевказаних марок до балансу ДержавногоБанку і забезпечувати їх зобов'язаннями Державної Скарбниці виписуємими на ім'я Державного Банку, на підставах, встановлених законом про випуск кредитових білетів, затвердженому Центральною Радою 20 квітня сього року.

Предсталяючи присьому проект відповідного закону, ходатайствую про його затвердження.

,, ” липня 1918 року

З МІНІСТР ФІНАНСІВ
ДИРЕКТОР КРЕДИТОВОЇ
КАНЦЕЛЯРІЇ

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 62, арк. 3-3 зв.

[1] Текст доповідної записки написаний російсько мовою, як і напис ”въ совътъ министровъ” на вільній смузі паперу; написи ж у правому верхньому куті вільної смуги паперу віддруковані українською мовою – *П.Г.-Н.*

* У тексті: ”так как повидимому” – *П.Г.-Н.*

** У тексті: ”предполагать” – *П.Г.-Н.*

№ 91*

П Р О Е К Т
закону про порядок забезпечення розмінних марок, випущених на підставі закону ухваленого Центральною Радою 18 квітня 1918 року.

В доповнення закону, ухваленого Центральною Радою Української Республіки 18 квітня сього року по наданню Міністрові Фінансів права випустити розмінних марок на суму, що не перевершує 60.000.000 карбованців ухвалити:

розмінні марки, щодо порядку їхнього забезпечення, прирівнюються до кредитових білетів, тобто на всю суму випускаємих до обігу розмінних марок Державною Скарбницею Української Держави в особі Міністра Фінансів, видається Державному Банку зобов'язання на підставах, що встановлені законом про випуск кредитових білетів ухваленим Центральною Радою 20 квітня сього року.

ГОЛОВА РАДИ МІНІСТРІВ
З. МІНІСТР ФІНАНСІВ [*підпис*]

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 62, арк. 4.

№ 92

Затверджую
П а в л о С к о р о п а д с ь к и й
8. 7. 918
Київ
Посвідчив:
В. о. Державного Секретаря
І г. к і с т я к о в с ь к и й

УХВАЛЕНА РАДОЮ МІНІСТРІВ
П О С Т А Н О В А
ПРО МІРИ БОРОТЬБИ З СПЕКУЛЯЦІЄЮ ЗАКОРДОННОЮ ВАЛЮТОЮ.[1]

1. Заборонити всяки умови по купівлі та продажу закордонних грошових знаків на суму більш, як одну тисячу (1.000) карбованців, по за місцями, які зазначені Міністерством Фінансів.

2. "Уложеніе о наказаніяхъ уголовныхъ и исправительныхъ (св. зак. т.15 изд. 1885 и по продолженію 1912 г.)" доповнити артикулом 1174 [9] слідуючого змісту:

Артикул 1174 [9]. За виконання, або замір скласти умову по купівлі або продажу закордонних грошових знаків на суму більш, як одну тисячу (1.000) карбованців, по за місцями, які зазначені Міністром Фінансів, винні підлягають, крім конфіскації грошових знаків, що були об'єктом умови, замкненню в вязниці на строк від вісьми місяців до одного

---

* Перекладено з російської із дотриманням стилістики тогочасної української мови – *П.Г.-Н.*

[1] У видрукованому пресою документі подано: Затверджую.
П а в л о С к о р о п а д с ь к и й.
8 липня 1918 року. Київ.
Посвідчив: В. об. Державного Секретаря
І г о р К і с т я к і в с ь к и й
[*ЦДАВОВ України. - Ф.1064, оп.1, спр.45, арк.1; Державний Вістник. - 1918. - 18 липня*]

року та чотирьох місяців і грошовому штрафу від ста карбованців до десяти тисяч карбованців.

3. Надати Міністрові Фінансів право видати інструкцію в розвиток артикулу 1-го цього закону.

ГОЛОВА РАДИ МІНІСТРІВ Ф. Л И З О Г У Б
МІНІСТР ФІНАНСІВ А. Р Ж Е П Е Ц Ь К И Й[2]

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 45, арк. 2.

№ 93

ДОКЛАД О ЗАТВЕРДЖЕННІ ВИЩОЇ ТЕХНІЧНО-ЕКОНОМІЧНОЇ РАДИ ПРИ МІНІСТЕРСТВІ ШЛЯХІВ

У. Д.
Міністерство Шляхів
ліпня.8.дня 1918 р.
№…9…
К и ї в

Для створення народнього господарства і економічного розвітку України необхідно можливо більше підняття продукційних сил края, а значить, широке пристосування техніки для використування натуральних сил і богацтв, поліпшення і збільшення способів сообщен ня, як конечного фактора добробуту економики краю.

Доклад о затвердженні Вищої Технічно-Економічної Ради при Міністерстві Шляхів

Утворення на Україні Державні органи, не обіймають всіх цих факторів і життя вимогае утворення Вищої Технічно-Економічної установи, котра-б спрацювала загальний єдиний плян розвитку цих необхідних варунків народнього добробуту і розглядувало-б і розв'язува ло всі зв'язані з цим питання і починання, як відомственні, так само і приватні.

В РАДУ МІНІСТРІВ

Для цеї цілі в бувшом Російськом уряді було більш двадцяти установ і комісій:

[…]

ПО МІНІСТЕРСТВУ ФІНАНСІВ

12) Рада по тарифомим справам
13) Тарифовий Комітет
14) Відділ зернохоронення

[…]

Утримання всіх цих Рад, Комісій і Комітетів обходилося Державі більш 5 міліонів карбованців у рік по платням до військового часу, що стосовно сейчасної розцінки праці відповідає 10-12 міліонам карбованців.

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 1, арк. 36-38 зв.

[2] Російськомовний "ПРОЕКТЪ закона объ ограниченіи спекуляціи съ иностранною валютою" – *ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 45, арк. 3.*

№ 94

10 Липня 1918 Копія
№ 466 До Пана Редактора
”ДЕРЖАВНОГО ВІСТНИКА”

При цьому надсилається для оголошення в ”Державному Вістнику” копія ухваленої Радою Міністрів постанови про міри боротьби з спекуляцією закордонною валютою.

За Директора Департаменту
Законодавчих Справ Віце-Діректор [*підпис нерозбірливий*]

Начальник Відділу В а с ь к о в с ь к и й
Діловод [*підпис*]

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 45, арк. 4.

№ 95[*]

Затверджую
П а в л о С к о р о п а д с ь к и й
9.7.918 Кіів
Посвідчив:
В. О. Державного Секретаря
І г. К і с т я к і в с ь к и й

УХВАЛЕНИЙ РАДОЮ МІНІСТРІВ
З А К О Н

ПРО ДОДАТКОВИЙ ВИПУСК ЗНАКІВ ДЕРЖАВНОЇ СКАРБНИЦІ НА 500.000.000 КАРБОВАНЦІВ

В поширення законів 30 Березня і 9 Травня 1918 року про випуск знаків Державної Скарбниці на суму 500.000.000 карбованців надати Міністрові право випустити поверх цієї суми ще на п’ятьсот миліонів карбованців знаків Державної Скарбниці, на підставі закону 20 Травня 1918 року.

ГОЛОВА РАДИ МІНІСТРІВ Ф. ЛИЗОГУБ
МІНІСТР ФІНАНСІВ А. РЖЕПЕЦЬКИЙ

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 157, арк. 1.

[*] Проект закону: ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 157, арк. 3 – *П.Г.-Н.*

№ 96[*]

Постанова про білєти Державної Скарбниці 1918 року.

§ 1. Білєти державної скарбниці випускаються в 20 розрядах (серіях), від I. до XX., по 50,000.000 гривень в кожній, на чотирьохрічний речинець.

В тексті кожного білєта зазначено, до якого розряда (серії) відноситься даний білєт.

§ 2. Вартість білєтів Державної Скарбниці установляється в 50, 100, 200 і 1000 гривень, а розмір щорічного прибутку в 3,6 % річних. Прибуток виплачується по піврічно 2 січня і 1 липня. Начислення відсотків починається від 1 січня 1918 року.

§ 3. Прибуток від цих білєтів Державної Скарбниці не підлягає збору з прибутків від грошових капіталів.

§ 4. Форма білєтів затверджується Міністром Фінансів.

§ 5. Гасіння білєтів відбувається по скінченню чотирьох років з часу випуска.

§ 6. Виплата капіталу по білєтам і % % по купонам, після того як прийде їм речинець переводиться у всіх Скарбницях, Конторах і відділах Державного Банку і в Державних Ощадних Касах.

§ 7. Білєти Державної Скарбниці приймаються по всім виплатам Державній Скарбниці, Державному Банку, Державним Ощадним Касам, усім урядовим інстітуціям, а також у заставу по державним підрядам і постачанням і взагалі по всім обовязанням із Скарбом по номінальній ціні з додатком % % по біжучому купону.

§ 8. При виплатах білєтами Державній Скарбниці, Державному Банку, Державним Ощадним Касам і всім урядовим інстітуціям відсотки по біжучим купонам начисляються до дня виплати, на тій же підставі переводяться зарахування і при продажі білєтів Державним Банком і Державними Ощадними Касами приватним особам і урядовим інституціям, а останні по взаємним рахункам зараховують їх тим же порядком.

УВАГА: Спосіб порахування між Державним Банком, Державною Скарбницею і Державними Ощадними Касами по білєтам прийнятим Державним Банком встановляється Міністром Фінансів.

§ 9. До виплати в Скарбницях, інституціях Державного Банку і в Державних Ощадних Касах, білєти приймаються тільки тоді, коли мають при собі всі купони, речинець яких ще не прийшов і коли сума виплати не менша від суми білєта з відсотком, що наріс.

§ 10. Білєти мають силу виплати на протязі 10 років по скінченню чотирьохріччя на котре вони випущені, а купони цих білєтів на протязі 10 років з дня призначеного для їх виплати. По скінченню зазначеного 10 річного речинця неподані до виплати білєти й купони визнаються недійсними.

§ 11. Власники білєтів мають право виплату капіталу і відсотків одержати гривнями (2 гривні = 1 карбованцю), або в рублях (1 рубль = 1 карбованцю).

Відсотки начисляються з 1 січня 1918 р.

[*] Постанову Ради Міністрів Української Держави про білети Державної скарбниці було затверджено Гетьманом 9 липня 1918 року. Джерелом подання змісту вказаної постанови є її текст, що був надрукований на зворотньому боку облігіції (3,6 % білету Держскарбниці) зразка 1918 року з власної збірки П.Гай-Нижника – *П.Г.-Н.*

№ 97

[Журнал засідань Малої Ради Міністрів Української Держави]

МАЛА РАДА МІНІСТРІВ* РЕЕСТР № 6

в засіданнях 16 і 17 липня 1918 р. розглядала нижчезазначені справи.

[…]

ПО МІНІСТЕРСТВУ ФІНАНСІВ

3.

Проект штатів Департаменту Державної Скарбниці.

ПОСТАНОВИЛА: а) Фаховцям по бюджетовій справі надати назву членів бюджетової наради, та зменьшити їх кількість до чотирох.

б) Оклади Завідуючого канцелярією Департаменту та його помішника збільшити до 10.000 і 7.200 карбованців.

в) З огляду на величезну справу цього Департаменту збільшити оклад Директору його до 18.000 карб., та одночасно скасувати примітку про надання Міністрові Фінансів права збільшувати платню Директору Департаменту персонально до 30 % річного окладу.

По п. ”в” представник Міністерства Фінансів залишився при окремій думці.

г) Кількість бухгалторів зменьшити до десяти.

д) Посади архіваріуса та помішника його залишити в штаті, позаяк до Департаменту надсилаються документи всіх польових скарбниць.

е) В останньом[у] законопроект Міністерства ухвалити.

4.

Проект постанови про роспис посад і окладів по місцевих інституціях Міністерства Фінансів.

ПОСТАНОВИЛА: а) Платню по нових окладах видавати з 1 Червня 1918 р.

б) Платню кур’єрам, сторжам та иншим встановити відповідно заключенню комісії під головуванням В.Ф.Романова /див. осібний журнал малої Ради № 32/.

в) Проектувані Міністерством п’ятилітні податки кур’єрам скасувати з огляду на тимчасовість штатів.

г) Визнати, що поділ місцевостей на кляси повинен бути встановлений в самих штатах а ле в виключних випадках може бути в відповідних штатах указано, що Міністрові Фінансів надається право переводити окремі інституції з едного кляса в инший.

[…]

13.

Проект роспису платні по місцевих інституціях Міністерства Фінансів, а саме:

а) Фінансових Палат; б) Скарбниць; в) Податкової Інспекції; г) урядовців канцелярії податкових інспекторів; д) Акцизних Інституцій, Центральної Химичної Ляборатоpії та Скарбових Монополій; е) митних інституцій; ж) місцевих інституцій Державного Банку; з) відділів Дворянського та Селянського Земельного Банку; и) Самостійних Ощадних кас.

ПОСТАНОВИЛА: Проект ухвалити з деякими змінами відповідно нормального роспису платні урядовцям губерніяльних інституцій.

14.

Про заснування Головної Скарбниці Української Держави.

ПОСТАНОВИЛА: Законопроект і проект штатів ухвалити, але надати канцелярським урядовцям 2-го і 3-го рангу – X (а не XII) кляс посаду.

15.

Про асігнування на утримання Окремого Корпусу Кордонної Охорони в обрахунок сміти 1918 р. – 5.000.000 карбован.

---

* В іншому архівному документі (подібного журналу) вказано лише текст, що числиться під розділом ”З” [*ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 115, арк. 1зв.*] – *П.Г.-Н.*

ПОСТАНОВИЛА: Одпуск 5.000.000 карбованців у х в а л и т и.

16.

Про призначення пенсії вдові бувшого старшого лікаря Південно-Західних Залізниць Федотові-Чеховській.

ПОСТАНОВИЛА: Пенсію призначити в розмірі 1.500* карб. щорічно з 1 Травня 1918 року.

[…]

ЦДАВОВ України. – Ф. 1064, оп. 1, спр. 24 а, арк.. 15-16 зв.

№ 98

Накази Гетьмана всієї України

По Міністерстві Фінансів.

17 липня 1918 року. № 104. – Увільняється з посади Директор Департаменту Загальної Канцелярії Міністерства Фінансів Самійло Афанасьєв, згідно з проханням.

Гетьман всієї України
П а в л о С к о р о п а д с ь к и й.

Міністр Фінансів А. Р ж е п е ц ь к и й.

Державний Вістник. - 1918. - № 28. - 29 липня. - С. 1.

№ 99

МІНІСТЕРСТВО ЗАКОРДОННИХ СПРАВ*

ПОЯСНЕННЯ ДО ДОКЛАДУ МІНІСТРА ЗАКОРДОННИХ СПРАВ ПРО ПРИЗНАЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ІСПИТОВОЇ КОНСУЛЬСЬКОЇ КОМІСІЇ

Українське Товариство Економістів, вважаючи на те, що на Україні не має вищої школи, яка підготовляла би кандидатів до виконування обовязків економічно-адміністративних представників Держави, задумало закласти Консульський інститут, як вищу наукову школу з однорічним курсом.

[…]

через те, що зорганізувати інститут надзвичайно важко в короткім часі, і через се, що сучасний момент все таки вимагає по можливости, як найскоріщого вирішення сеї справи та не терпить проволікання, Українське Товариство Економістів вирішило відкрити Тимчасові Консульські Курси для підготовки кандидатів на консульські посади.

[…]

Правительство Української держави визнало допомогти Українському Товариству Економістів в осягненню його цілі і асігнувало йому 24.000 карб. При сій підмозі Товариство а власне його Комітет Консульських Курсів зорганізував 10 тижневі Консульські Курси для кандидатів з вищою юридичною або економічною освітою, праця в яких розпочалась 20-го квітня 1918 року.

Комітетом Консульських Курсів, яко адміністративно-господарським органом Курсів, був розроблений і ухвалений такий науковий план праці і при такому складі лекторів:

---

* У самому документі попередньо було надруковано цифру у 1.000 карб., яку було змінено на 1.500 шляхом перевиправлення першого з нулів на п’ятірку – *П.Г.-Н.*

* Пояснення до доповіді міністра закордонних справ Української Держави Д.Дорошенка подається нами зі скороченнями, із збереженням змісту, який безпосередньо торкається загального розуміння організованої справи і зокрема фінансово-економічних аспектів роботи зазначених Консульських курсів, як одного з напрямків фінансової політики уряду Гетьманату П.Скоропадського – *П.Г.-Н.*

1. Міжнародне Право Заг. . . . . проф. Ейхельман
2. Право міжнародніх зносин і договори. . . . . - - -
3. Економічна політика України. . . . . .Остапенко
4. Економічна географія України Правобер. . . . . Ярошевич
5. - - - Лівобереж. . . . . Остапенко
6. Нотаріяльне Право. . . . . Островський
7. Економія Торгу. . . . . проф. Воблий
8. - Промисловости. . . . . Остапенко
9. - Транспорту. . . . . .пр. Кованько
10. Банки, кредіт. . . . . .Тирмос
11. Валюта, гроші . . . . . пр. Яснопольський
12. С. господарська політика. . . . . .Мацієвич
13. Таріфна сістема і техніка. . . . . .Р.Онкель
14. Міжнародня Санітарія . . . . . .пр. доц. Корчик-Чепурківський
15. Кооперативна політика. . . . . Б.Мартос
16. Українська мова. . . . . .пр.д.Огієнко
17. Чужоземні мови. . . . . М.Адне
18. Консульське діловодство. . . . . .Васіліяді

З зазначених в плані 240 лекцій скінчено викладом 189; 51 година з проектованої кількости зосталась невикористованою саме через те, що або лектори скінчили курси раніш чим розраховано, або не найшлось фаховця лектора.

Всього на курсах з початку було 99 слухачів і слухачок; в тім числі 63 слухача і слухачки з спеціяльним наміром підготування до консульської праці і решта 36 – призначених ріжними Міністерствами за для поширення знання по державним питанням.

Не дивлячись на те, що кількість годин по предметам викладів не вся прочитана, що сталися де-які зміни в складі лекторів, можна вважати, що справа курсів дала бажані наслідки: слухачі і слухачки ознайомились з тим, що належить до компетенції консула, з правами і обовязками його, з технічним боком справи консульського дівоводства; слухачі і слухачки виховувались на ідеї Української державности, на поглядах економичних інтересів України в момент сучасного життя.

Курси дали можливість поповнити знання чужоземних мов. Значна кількість предметів викладалась українською мовою.

Скінчення праці на курсах 17-го липня поставило Комітет Консульських Курсів, яко адміністративно-господарський орган і Міністерство Закордонних Справ перед фактом необхідности організації державної іспитової комісії.

[*…достойним екзаменантам передбачалося видавати державні дипльоми з метою, щоб вони… - П.Г.-Н.*] мали силу на Україні, а особливо за кордоном.

[*…передбачалося також скласти Комісію й приступити до іспитів, по можливости, з початку серпня… - П.Г.-Н.*].

Міністерство Закордонних Справ скликало в тій справі нараду, котра і запропонувала призначення Державної Іспитової Комісії в такім виді, як се подано в законопроекті.

Витрати на утримання комісії будуть зроблені з коштів Комітету згідно з статутом Консульських Курсів.

Управляючий Міністерством
Закордонних Справ Д. Д о р о ш е н к о.
Директор
Департаменту К. Л о с ь к и й.
З орігіналом згідно: Діловод [*підпис*].

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 17, арк. 47-49.

№ 100

Українська Держава
Міністерство Фінансів
Департамент Митних Зборів
18 липня 1918 р.
№ 2547
м. Київ
Хрещатик, 8 а

п. Управителеві
Харківської митниці

Відносно пропуску товарів через російський кордон

У відповідь на донесення від 7 липня ц.р. [...] Департамент митних зборів об'ясняє, що аж до заключення мирного договору між Українською Державою і Російською Соціалістичною Федеративною Совєтською Республікою, митні установи повинні відносно пропуска товарів через Російський кордон керуватись загальною митною тарифою від 1903 р., а також Уставами, виданими до 27 жовтня 1917 р., у розвиток і відміну цієї ж тарифи, законами і розпорядженнями, в тому числі розпорядженнями міністра фінансів від 18 березня і 14 листопада 1915 р. [...] про стягнення 100 % додатку до мита по загальній європейській тарифі за товари, представляючі собою витвір грунту і промисловості воюючих з Росією держав або проходячі по їх території.

в. о. Директора Департаменту *П. Андреєв*

Державний архів Харківської області. – Ф. 84, оп. 2, спр. 40, арк. 75.

№ 101*

[Оголошення]

Розподіл прибутку за постановою Вінницької Міської Думи від 18 липня 1918 року.

% збір в дохід скарбниці – 1.600 карб.
До основний капітал – 1.975 крб. 50 к.
До запасного капіталу – 1.975 крб. 50 к.
В нагороду правлінню – 1.650 крб.
В нагороду службовцям – 3.168 крб. 76 к.
На народну освіту – 2.200 крб.
Національним доброчинним установам – 600 крб.

Всього: 13.169 крб. 76 к.

Державний Вістник. - 1918. - 16 жовтня.

* Перекладено з російської із дотриманням стилістики тогочасної української мови – *П.Г.-Н.*

№ 102[*]

ВІЦЕ-ДИРЕКТОР
Департаменту
ЗАГАЛЬНИХ СПРАВ
Державної Канцелярії
”18” липня 1918 р.
№ 2247

П. Державному Секретарю.

К и ї в 18-го червня ц.р. Завідуючим складами при Господарчому Департаменті П.Л.Якушевичем, в числі інших товарів, було замовлено Торгівельній Спілці ”Ost” у Відні, експорт та імпорт, через Київське її відділення, папір рулоновий $_{20}^{40}$,000 пудів й типографського книжного 20,000 пудів. З цього замовлення прибув в дійсний час на ст. В о л о ч и с ь к папір рулоновий у вищезазначеній кількості пудів. Повідомляючи про це, Торгівельна Спілка ”Ost” прохає підтвердити замовлення Господарчого Департаменту і внести завдаток у розмірі 25 % вартості паперу. Вартість рулонового паперу дорівнює 4.320.000 крон з розрахунку 675 кр. за 100 кілогр. (100 кілогр.= 6 п: 10ор.).

Про викладене представлено на В а ш е розпорядження.

Віце-Директор Департаменту Загальних Справ
Державної Канцелярії [*підпис нерозбірливий*]

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 63, арк. 2.

№ 103

25 липня 1918
№ 606

Копія

До Пана Радактора
“ДЕРЖАВНОГО ВІСТНИКА”.

При сьому надсилається для оголошення в ”Державному Вістнику” копія ухваленої Радою Міністрів постанова про асігнування в роспорядження Державного Секретаря 2.160.000 карбованців для оплати замовленого рулонного папіру.

За Діректор Департаменту
Законодавчих Справ Віце-Діректор [підпис нерозбірливий]

Начальник Відділу В а с ь к о в с ь к и й
Згідно Діловод [*підпис нерозбірливий*]

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 63, арк. 3.

[*] Перекладено з російської із дотриманням стилістики тогочасної української мови – *П. Г.-Н.*

№ 104

Накази Гетьмана всієї України

По Міністерстві Фінансів.

19 липня 1918 року. № 106. – Затверджується Харитон Михайлович Лебідь-Юрчик Директором Департаменту Державної Скарбниці.

Гетьман всієї України
П а в л о С к о р о п а д с ь к и й

За Міністра Фінансів Г. Л е р х е.

Державний Вістник. - 1918. - № 28. - 29 липня - С. 1.

№ 105

УКРАЇНСЬКА
Д Е Р Ж А В А
МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ
ДЕПАРТАМЕНТ МИТНИХ ЗБОРІВ

Зап. I
_____
Копії до всіх департаментів і від. до від. 24/VII

ДО П. ДЕРЖАВНОГО СЕКРЕТАРЯ

”19” Липня 1918
№ 2756
м. Київ
Хрещатик, 8-а
Загальний реєстр

Департамент Митних Зборів має за честь сповістити, що п. Міністер Фінансів, на підставі ст.2 додатка до ст.3 примітки Митного Статуту, вид. 1910 р., продов. 1912 р., зробив роспорядження про переміну назви ”ПІВДЕННО-ЗАХІДНЬОГО” Митного Участку на “ЗАХІДНИЙ” Державної Канцелярії Участокъ, з постійним перебуванням його канцелярії в м. Луцьк на Волині. –

№ 552
”24” Липня 1918 р.
Державна Канцелярія
О Д Е Р Ж А Н О
Вх. № 4142
”24” липня 1918 р.

В. об. ТОВАРИША МІНІСТРА ФІНАНСІВ [*підпис*]
В. О. ДИРЕКТОРА ДЕПАРТАМЕНТУ
МИТНИХ ЗБОРІВ П. А н д р е є в
В. О. УПРАВИТЕЛЯ КАНЦЕЛЯРІЇ [*підпис*]

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 32, арк. 186.

№ 106[*]

КОМІСАР
ГРУЗІЇ
– на –
УКРАЇНІ
червня 29 дня 1918 р.
№ 2040
Караваев № 9

ВІЙСЬКОВОМУ МІНІСТРУ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

З огляду відсутності сполучення з Грузією, в дійсний час на етапних пунктах Грузинського Комісаріату в м.м. Києві, Одесі, Харкові та Ростові, скопичилася величезна кількість громадян Грузії колишніх військовослужбовців на Українському фронті, а також військово полонених та інвалідів.

Не будучи в стані з технічних умов отримати будь які кошти від Грузинського Уряду, Грузинський Комісаріат облишений можливості задовольняти самі насущні потреби вказаних осіб, тим паче, перевідправити їх на батьківщину.

Повідомляючи про се, прохаю Вашого ходатайства перед Радою Міністрів Української Держави про асигнування у спішному порядкові взаємообразно за рахунок Грузинської Республіки /50 000/ п'ятидесяти тисяч крб. в розпорядження Грузинського Комісара на Україні.

Тимч. в. с. Комісара Н. Б р е г в а д з е.
Секретар [підпис]

ЦДАВОВ України - Ф. 1064, оп. 1, спр.274, арк. 3-3зв.

№ 107

ВІЙСЬКОВИЙ МІНІСТР
"15" липня 1918 р.
Ч. . . .
м. К И Ї В

ДО РАДИ МІНІСТРІВ

ДОКЛАД

Об асігнованні в роспорядження Комісара Грузії Позичково ПЬЯТЬ-ДЕСЯТЬ тисяч карбованців. –

До мене звернувся Комісар Грузії на Україні з Проханням допомогти йому в справі підтримання грузінських громадян, бувших військово-служачих на Українських фронтах і військово полонених та інвалідів, котрі, дьякуючи анархії, яка панує в Російській совітській Республіці, не мають можливості вернутись до своєї батьківщини і терплять багато від матеріального незабезпечення.

Маючи на увазі, що вказані громадяне Грузії, бувші військово-служачі Українськиї фронтів, в сучасний мент розкидані по всій Україні, брали участь в минулій війні на Українських фронтах і тим в своїм часі оказали Українській Державі не малу поміч, ПРОХАЮ Раду Міністрів асігнувати в роспорядження Комісара Грузії на Україні позичково, за рахунок Грузінської Республіки, як об цім прохає Комісар Грузії, – 50.000 карб…–

ДОДАТОК: відношення Комісара Грузії від 29-го червня цього року під Ч. 2040. –

ВІЙСЬКОВИЙ МІНІСТР,
ГЕНЕРАЛЬНИЙ БУНЧУЖНИЙ [*підпис*]

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 274, арк. 2.

[*] Перекладено з російської із збереженням стилістики тогочасної української мови – *П.Г.-Н.*

№ 108

Затверджую.
П а в л о С к о р о п а д с ь к и й.
20. 7. 918
Київ
Посвідчив
За Державного Секретаря
Товариш
В. Р о м а н о в

УХВАЛЕНА РАДОЮ МІНІСТРІВ
П О С Т А Н О В А

ПРО АСІГНУВАННЯ В РОСПОРЯДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОГО МІНІСТРА 50. 000 КАРБОВАНЦІВ ДЛЯ ВИДАЧИ ЇХ В ПОЗИКУ КОМІСАРОВІ ГРУЗІЇ.

Асігнувати в роспорядження Військового Міністра з коштів Державної скарбниці п’ятдесят тисяч (50.000) карбованців для видачи їх в позику Комісарові Грузії, за рахунок Грузинської Республіки, на допомогу громадянам зазначеної Республіки та повернення їх на батьківщину.

ГОЛОВА РАДИ МІНІСТРІВ Ф. ЛИЗОГУБ.
ВІЙСЬКОВИЙ МІНІСТР [*підпис*]

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 274, арк. 1.

№ 109

29 липня 1918
№ 626

До Пана редактора
”Державного Вістника”

№ 646 До Державної
Скарбниці

При сьому надсилається для оголошення в ”Державному Вістникові” копію ухваленої Радою Міністрів Постанови про надання позики у 50 тисяч крб. Грузинській Республіці.

Директор Департаменту Законодавчих Справ
Начальник Відділу В а с ь к о в с ь к и й.
Згідно Діловод [*підпис*]

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 264, арк. 4.

№ 110

Затверджую.
П а в л о С к о р о п а д с ь к и й.
19 липня 1918 року. Київ.
Посвідчив: В. об. Державного Секретаря *Ігор Кістяковський.*

Ухвалений Радою Міністрів закон про відкриття Міністерству Шляхів кредиту в 178,000.000 карбованців.

1. Для постачання приватних залізниць України оборотними коштами Міністерству Шляхів надається право робити короткострочні позички для видавання ссуд приватним залізницям в загальній сумі не більше 178.000.000 карбованців.

2. Зазначені в ст. I позички переводяться в формі учету векселів Правлінь Залізничих Спілок, виданих ними Міністерству Шляхів.

3. Розміри і строки відкриваємих Міністерству Шляхів кредитів встановлюються по згоді між Міністром Фінансів иа Міністром Шляхів. Розділення кредитів між Державним Банком і иншими кредитовими інституціями, розмір %% та инші умови користування кредитом встановлюються Міністром Фінансів.

4. Розміри і строки видання ссуд встановлюються Міністром Фінансів по згоді з Міністром Шляхів. Порядок забезпечення ссуд векселями встановлюється Міністром Фінансів.

5. Коли до часу закриття кредиту борг по ньому не буде покритий векселедателями і блянконадписателями, то непогашена решта покривається їз коштів Державної Скарбниці.

За Голову Ради Міністрів *М. Чубинський.*

За Міністра Фінансів *Г. Лєрхе.*

Державний Вістник. - 1918. - № 28. - 29 липня. - С. 1.

№ 111*

Ухвалений Радою Міністрів закон про припинення сили договорів на наймання позаміських нерухомих маєтностей сільсько-господарського значення у випадкові продажу останніх Державному Земельному Банку.

1. У випадкові купівлі Державним Земельним Банком позаміських нерухомих маєтностей сільсько-господарського значення, що знаходяться в аренді, така достроково припиняється. Арендаторові надається стягувати з Державного Земельного Банку непокриті за час аренди витрати на таку.

2. У стягнення з правил ст.I сього закону, арендні договори на земли до сівооберту яких входять посіви цукрового буряку, у випадкові купівлі цих земель Державним Земельним Банком зберігають силу після продажу землі Банкові протягом терміну, що встановлюється в кожному окремому випадку, за відсутності угоди Банку з арендатором, місцевими земельно-ліквідаційними комісіями; комісії ці визначають в кожному окремому випадкові також й розмір площі, по відношенню до якої зберігається протягом вказаного терміну сила арендного договору.

3. Справи, зазначені у попередній статті, вирішуються тимчасовими земельно-ліквідаційними комісіями у випадку надходження про те прохання Державного Земельного Банку або арендатора, із застосуванням правил Положення про тимчасові Земельно-Ліквідаційні Комісії /Державний Вістник, № 24-1918 р./, у складі, поповненому двома

* *Перекладено з російської із дотриманням стилістики тогочасної української мови – П.Г.-Н.*

представниками Союзу арендаторів, якщо такий існує в данній губернії і належним чином зареєстрований.

4. Міністром Землеробства надається для керівництва Земельно-Ліквідаційних Комісій інструкція по застосуванні сього закону.

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 14, арк. 68.

№ 112

Затверджую.
ПАВЛО СКОРОПАДСЬКИЙ.

24 липня 1918 року. Київ.
Посвідчив: В. об. Державного Секретаря
І г о р К і с т я к і в с ь к и й.

УХВАЛЕНА РАДОЮ МІНІСТРІВ П О С Т А Н О В А ПРО ПРИЗНАЧЕННЯ ВДОВІ ДИРЕКТОРА ДЕРЖАВНОГО БАНКУ ОЛЬЗІ ГАЛЬЧИНСЬКІЙ ПЕНСІЇ.

На зміну закону від 29 червня 1918 року про призначення вдові директора Державного Банку Миколи Антоновича Гальчинського Ользі Гальчинській пенсії в розмірі двох тисяч /2.000/ карбованців щорічно – строк призначення пенсії вважати не з 16 квітня 1918 року, а з 16 квітня 1917 року.

Голова Ради Міністрів Ф. Л и з о г у б.
Міністр Фінансів А. Р ж е п е ц ь к и й.

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 228, арк. 3; Державний Вістник. - 1918. - 29 липня.

№ 113

ОБІЖНИК В СПРАВІ ПОМІЩУВАННЯ В %% ПАПЕРИ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ ВСІМИ КРЕДИТОВИМИ УСТАНОВАМИ УКРАЇНИ ВІДЧИСЛЕНЬ ЯКІ РОБЛЯТЬСЯ З $^{1}/_{1}$ 1918 Р.

27 липня 1918 р. № 39. Кредитовим установам, істнуючим на території України.

Всім кредитовим установам, істнуючим на України, відчислення, які робляться з $^{1}/_{1}$ 1918 року, в свої капітали, які згідно з уставами цих кредитових установ предписувалось держати в Державних або Правительством гарантованих %% паперах, належать поміщати в %% папери Української Держави, а до часу випуска останніх на своїх біжучих рахунках в Державному або приватних банках.

Цю пропозицію всім кредитовим установам України належить прийняти до неодмінного виконання.

Міністр Фінансів А. Р ж е п е ц ь к и й.
Директор Кредитової Канцелярії Г. Л є р х е.

Державний Вістник. - 1918. - 10 вересня.

№ 114

ПОЯСНЮЮЧА ЗАПИСКА
до законопроекту про підвищення ставок гербової оплати.-

В звязку [з] вишукуванням коштів для збільшення прибутків скарбу, Міністерство Фінансів склало законопроект про підвищення ставок гербової оплати.* При цьому, вважаючи на зниження курсу карбованця і на високу заготовчу вартість гербових марок, цінність найменшого знака гербової оплати встановлена законопроектом в 15 коп., замість давніших 5 коп. Відповідно цьому підвищується проста гербова оплата (розд.I арт. I, 2, 3, 4, 5 і 6 законопроекту): оплата в 5 коп. до 30 коп. (арт.20 і 21 Герб. Ст.); оплата в 10 коп. – до 50 коп. (арт.18 Герб. Ст.); оплата в 15 і 20 коп. – до 100 коп. (арт.15, 17, 17 ^{1} і 17 ^{2} Герб. Ст.); оплата в 40 коп. (Зак. 19 травня 1915 р.) до 1 карб.; оплата в 1 карб. – до 2 карб. (арт.14 і 15 Герб. Уст. і арт. 2 від VIII Зак. 4 жовтня 1914 р.) замінено двома розмірами: в 5 карб. і 10 карб., в залежности від роду й характеру документів, для яких вона встановлена. Таким чином проста гербова оплата збільшена од 2 $^{1}/_{2}$ до 5 разів.-

Що-ж торкається вексельної й актової гербової оплати, в тому числі й сбору з цінних паперів, то по ним збільшення гадається тільки в слідуючому розмірі: для вексельної оплати – на 50 % (розд.1, арт.7 законопроекту), для актової оплати в тому числі і збору з цінних паперів – на 100 % (Розд.8, 9 і 10 законопроекту), позаяк самий спосіб вирахування їх в відсотковому відношенні до суми актів, усовує вплив ріжниці грошового курсу на прибуток скарбу від такого роду зборів.-

Далі законопроект гадає зміну гербової оплати: 1) по розпискам в принятті грошей на біжучий рахунок і 2) по розпискам, білетам і свідоцтвам на грошові вклади на термін і без визначення терміну і на вклади на схованку. По дійсним нині законам обкладались: розписки по вкладам на біжучий рахунок від 50 до 300 карб. – 15 коп., а вище 300 карб. – 20 коп.; розписки по иншим грошовим вкладам до 300 карб. – 15 коп., від 300 до 1000 – 1 карб. 25 коп., вище тисячи – 2 карб.; розписки по вкладам на схования (опріче вкладів на біжучий рахунок) до тисячи карбованців обкладались також як і грошові, від 1000 до 2500 – 2 карб., а вище 2500 карб. пропорціональною гербовою оплатою низчої міри. Пропонуємі нині в законопроекті відміни такі. Розписки по вкладам на біжучий рахунок (Розд.I, арт.12) до 100 карб. вільні від оплати, від 100 до 500 карб. оплачуються – 25 коп., а вище 500 карб. – 50 коп. По другій групі розписок, або аналогічних ім документів, законопроект (Розд.I, арт.13) встановлює однакове обкладання обох родів вкладів і обкладає їх пропорціональною гербовою оплатою низчої міри, незалежно від суми вкладу.-

Разом з тим, у звязку з підвищенням ставок гербової оплати, законопроект вносить відміни редактійного характеру де яких артикулів Герб. Ст., позаяк заміна попередніх окладів оплати ново встановленими натурально викликає в відповідних випадках підвищення суми обкладених документів (Розд.I арт.14, 15 і 16). Опріч того арт.14 законопроекту встановлена найвища оплата копій актів і документів у 5 карб. бо зі встановленням 10 карб. окладу простої гербової оплати, оплата копій документів, обкладених таким збором нарівні з орігіналами була б дуже тяжка.

Такого ж рахунку і по тій же причині законопроект гадає зробити такі відміни Герб. Ст.

Сума гербової оплати, яка може бути виплачена гербовими марками по домових актах і документам підвищена з 30 карб. до 50 карб. (Розд.I, арт.18). Суми гербового штрафу, по якій постанова Фінансової Палати остаточні, підвищені з 30 карб. до 200 карб. (Розд.I, арт.19 і 20).*

---

* *Законопроект про підвищення ставок гербової оплати* зберігається у фонді 1064 (Оп. 1, спр. 125 а, арк. 16-17 зв.) Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України у Києві – *П.Г.-Н.*

* Постановам надавалася сила з 15 серпня 1918 року – *П.Г.-Н.*

На останку законопроект (Розд.II) встановлює підвищення на 300 % законної оцінки [земель], при чому в тім разі, коли дійсна [о]цінка землі буде нижча від законної більш ніж на 25 %, інтерновані особи мають право клопотатися в Фінансових Палатах про зниження оцінки.-

Підвищення оцінки зроблено через загальне падіння курсу грошей, а значить і відповідає підвищенням цін на землю.-[**]

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 125 а, арк. 18-19.

№ 115

Накази про призначення та увільнення.

29 липня 1918 року. № 39. – ст. 2. Урядовець другої ранги Володимир Вікторович Шафіров увільняється від служби згідно з його заявою з 1 серпня 1918 року.

ст.3. Помічник діловода Яков Микитович Чекірда увільняється від служби згідно з його заявою з першого серпня 1918 року.

ст.4. Миколай Миколаєвич Бельченко призначається на посаду помічника діловода Департаменту Державної Скарбниці з 26 липня 1918 року.

30 липня 1918 року. № 40. – Микола Нестерович Рапштинсткий призначається урядовцем I ранги тимчасово з 30 липня 1918 року.

2 серпня 1918 року. № 42. – Призначаються з 1 серпня на посади: діловода – помічник діловода М.К.Папчинський; помічника бухгальтера – помічники діловода Л.В.Коваль-Медвецький, Б.М.Вишневський, В.Й.Бржосніовський, П.П.Коба і П.Д.Бородавко; помічника діловода – рахівничий О.Г.Абрамович-Барановський; урядовця I ранги О.О.Брюховський; урядовця I ранги – урядовці 2 ранги І.Й.Бржосніовський і В.Г.Козенюк; урядовця 2 ранги – урядовець 3 ранги М.Я.Пилипченко.

3 серпня 1918 року. № 43. – ст.1. Тимч. вик. обов. старшого рахівничого Микола Олексієвич Озеров переіменовується т. м. о. помічника діловода і рахівничі: Г.І.Козловський, О.П.Жуковський, Т.Й.Масло, Е.П.Дядинюк, В.І.Свістельник і П.П.Загул переіменовуються урядовцями рахівниками.

ст.2. Урядовець I ранги Ігнат Войтенко відчисляється від служби в Департаменті Державної Скарбниці з огляду на те, що він перейшов на службу до Департаменту Простих Податків з 27 липня 1918 року.

ст.3. Урядовець 2 ранги Андрій Горбач увільняється від служби, згідно з його заявою, з 3 серпня 1918 року.

ст.4. Надія Санковська призначається на посаду урядовця 2 ранги з 1 серпня 1918 року.

5 серпня 1918 року. № 44. – ст.2. Урядовець 2 ранги П. С. Гладишко призначається на посаду урядовця I ранги з 1 серпня 1918 року.

6 серпня 1918 року. № 45. – ст.1. Олександер Мойсеєвич Канівецький призначається на посаду урядовця 2 ранги з 6 серпня 1918 року.

ст.2. Олександра Івановна Хлєбнікова призначається на посаду урядовця 2 ранги з 6 серпня 1918 року.

[**] Законопроект було ухвалено Радою Міністрів Української Держави 30 липня 1918 р. – *П.Г.-Н.*

ст.3. Урядовець І ранги Щенський Янович Заліський увільняється від служби, згідно з його заявою, з 7 серпня 1918 року.

ст.4. Урядовець 2 ранги Олена Никитенко увільняється від служби, згідно з її заявою, з 1 серпня 1918 року.

Директор Департаменту Л е б і д ь - Ю р ч и к.

Державний Вістник. - 1918. - 31 жовтня.

№ 116*

прийнято 22/VIII

В РАДУ МІНІСТРІВ

Міністра Фінансів

до законопроекту про підвищення патентного збору з місць вироблення і продажу предметів, обкладених акцизом

ПОЯСНЮЮЧА ЗАПИСКА.

Діючий розклад патентного збору з заводів, фабрик та закладів, що виготовляють і продають предмети, обкладені акцизом, в зв'язку зі змінившимися економічними умовами, потребує перегляду і зміни.-

Тому перш за все передбачається, по справленні патентів, встановити тільки три розряди місцевостей, замість існувавших до сего часу п'яти розрядів. До І розряду запропоновано віднести міста Київ, Одесу, Харків та Катеринослав, до ІІ розряду всі решта міста, а також деякі крупні посадні торгово-промислові містечкові поселення і до ІІІ всі решта місцевості, при чому розподіл міст та міських поселень за розрядами щодо патентного збору складається і може бути змінювано і доповнювано Міністром Фінансів по узгодженню з Міністром Торгу та Промисловости.

У відповідности з очікуємими зисками від виробництва предметів, обкладених акцизом, всі заводи, фабрики і заклади, що виробляють ці предмети, можна розділити на дві категорії; до першої відносяться винокуренні, ректифікаційні, цукробурякові та рафінадні заводи і тютюнові фабрики, що виробляють продукти чи з фіксованими цінами, як тютюн, чи що становлять предмети скарбових монополій, як спирт та цукор. Всі ці заводи, фабрики і заклади, крім патентного збору, несуть повністю й всі додаткові види обкладення, як промисловий, подохідний та ін. податки, котрі обліковуються досить точним чином, позаяк продукти цим виробництвом не лише знаходяться на обліку за скарбовими книгами, але й вартість їх точно встановлена, тобто прибутки цих підприємств не вислизують від обкладення. З огляду чого значне збільшення патентного збору по підприємствам першої категорії не відповідало б необхідності, а тому такий запропоновано підвищити тільки вдвічи. Другій категорії відповідають всі інші заводи, фабрики та заклади, що виробляють предмети обкладені акцизом, ринкова вартість котрих коливається в залежності від попиту та пропозиції, спекуляції і цілої ланки инших причин, що дають підприємцям можливість довільно підвищувати ціни й видобувати непіддатні ніякому контролю доходи. З огляду цього патентний збір з цієї категорії фабрик, заводів та закладів передбачається підвищити у десять разів.-

* Перекладено з російської із дотриманням стилістики тогочасної української мови – *П.Г.-Н.*

Разом з тим передбачається запровадити обкладання патентним збором позбавлених від нього до сього часу, таких закладів, що виробляють вироби, обкладені акцизом, як для приготування виноградних вин та заклади, що вживають на свої вироби винний спирт, як заводи геленових та ин. Складних фармацептичних препаратів. Крім того передбачається заводи, що виробляють духи, віднести до особливого типу, як виробляючі предмети розкоші, виокремивши з типу лакових та політурних заводів, до котрих вони були віднесені раніше. До типу заводів, що виробляють духи, передбачається віднести й заводи, що виробляють зі спирту мило та инш. парфюмерні вироби, котрі заводи до сього часу, патентним збором не обкладалися.-

Для горілчаних і спиртоочистних заводів, а також для заводів, що виробляють родзинкове вино, передбачається віднести поділ за розрядами місцевости, позаяк вигода від продажу зроблених виробів не зменшується в залежности від місцевости їхнього виготовлення, а навпаки підвищується, так як трати виробництва і робітничі руки у невеликих містах дешевші, ніж у крупних центрах.-

Що стосується ставок патентного збору з торгівельних закладів, що продають вироби обкладені акцизом, то такі передбачається підвищити вдвічи, у п’ять та десять разів в залежности від роду закладів, умов місцевости, очікуваної кількости збуту і нині існуючих цін.-

До першої категорії, з підвищенням збору вдвічи, віднесені дрібні підприємства, вибірка патентів котрими потрібна не з метою фіска, а з метою регістрації та більш надійного контролю; до другої категорії, з підвищенням збору у п’ять разів, віднесені підприємства з середніми обертами, що не можуть витримати більш сильного обкладення і нарешті до третьої категорії, з підвищенням збору у десять разів, віднесені найбільш вигідні підприємства, що дають власникам значні бариші, що вислизують від обкладання подохідним та ин. податками, чому передбачаємі ставки є вповні справедливими і не обтяжливими для обкладаємих підприємств.-

З огляду вимоги примітки І-ї до прилоги до ст.112 і прим. до прилоги до ст.919, щоб зміни розкладів за розрядами місцевостей були запроваджувані у дію в тих випадках, коли вони встановлені на триріччя, по закінченні цього трьохріччя, а у всіх решта випадках з І-го Січня наступного року, новий розподіл місцевостей за розрядами повинно бути запроваджено у дію зі вказаних термінів, а до того часу підвищений патентний збір має стягуватися щодо існуючого поділу місцевостей на розряди.-

Порівняльна таблиця розмірів патентного збору нині існуючого і проектуємого при сьому додається разом з законопроектом, який маю за честь внести на узгодження Ради Міністрів.-

Міністр Фінансів А. Ржепецький

В. о. Директора Департаменту
Неокладних Зборів [*підпис*]

1918 р. Липня 30 дня

м. Київ.

ЦДАВОВ УКраїни. – Ф. 1064, оп. 1, спр. 125 а, арк. 1-2 зв.

№ 117

Накази про призначення та увільнення.

По Департаменті Загальної Канцелярії

31 липня 1918 року. № 154. – Призначається громадянин Володимир Лопчинський в. об. Діловода Загальної Канцелярії з 1 серпня 1918 року.

Міністр Фінансів А. Р ж е п е ц ь к и й.

Державний Вістник. - 1918. - 31 жовтня.

№ 118

[Зі статті проф. М. Туган-Барановського "Неодкладна справа" з приводу необхідності запровадження Україною національної грошової системи]

[…]

Це повинність найперша і невікладна українського фінансового відомства. Воно мусить, не гаючись анітрохи, взятись до реформи української грошової системи й збудувати її на нових основах, порвавши зв'язок між карбованцем і російським рублем. Витворити самостійну грошову одиницю українську, – вимагають цього навіть не політичні, а надзвичайної ваги і принуки економічні інтереси українського народу. І отягаючись з цим, зволікати, гаяти час – не можна: кожен місяць угайки погіршує становище і все більш утрудняє рятунок України од того фінансового провалля, в яке летить совітська Росія.

[…]

Туган-Барановський М. Неодкладна справа // Нова Рада. - 1918. - № 133; Україна. - 1992. - № 31. - С. 20.

№ 119[*]

РОЗПОРЯДЖЕННЯ УРЯДУ

З а к о н п р о в і д к р и т т я М і н. П р о д о в. К р е д и т у у 2 8 5 м і л. к.

Гетьманом Всея України П.П.Скоропадським затверджено 2 сего серпня нищеслідуючий закон про відкриття Міністерству Продовольства Кредиту в сумі двісті вісемдесять п'ять мільйонів карбованців в рахунок сміти цукрової монополії:

Надалі до затвердження у законодавчому порядкові сміти по проведенню цукрової монополії у 1918 р. відкрити з коштів Державної Скарбниці в сумі 285.000.000 (двісті вісемдесять п'ять мільйонів) карбованців на покриття заборгованості заводів державному і приватним банкам, недоїмок акцизу, земського та гербового збору, наскільки така заборгованість і недоїмки по кожному окремому заводу покриваються платіжками, що причитаються за поставлений до скарбниці цукор.

Голова Ради
Міністрів Л и з о г у б
Міністр Фінансів Р ж е п е ц ь к и й
Міністр Продовольств. С о к о л о в с ь к и й

Известія союза промышленности, торговли, финансовъ и сельскаго хозяйства Украины. - 1918. - неділя. - 18 серпня (5 серпня). - № 16. - С. 8.

[*] Перекладено з російської із дотриманням стилістики тогочасної української мови – *П.Г.-Н.*

№ 120*

До питання про Українську грошову систему.

Питання про фінансове господарство Української Держави не може розглядатися інакше, ніж у зв'язку з аналізом загального політичного стану, в якому ми зараз живемо. Основне питання, розв'язання якого якого є передумовою для розв'язання всіх без вийнятку фінансових проблем державного життя, це питання про саме буття Української Держави, як самостійного державного оганізма.

Має бути зазначено, що поява незалежної української держави зовсім не явилося результатом проникнення у широкі маси населення нової національно-державної ідеї, не явилося результатом об'єктивного історичного процесу, що повелительно диктувало появу нових держав, як єдиної можливості ліквідувати обвітшавшу державну ідею, що протирічила суспільній свідомості. Якщо б це було так, то тенденція до самостійного державного буття виявлялася б з достатньою силою і в обстановці мирного часу. Війна і революція могли у кращому випадкові створити лише можливість для швидшого розпаду колишньої руської державності, проте об'єктивна необхідність такого розпаду мала б існувати й відчуватися зовсім незалежно від перебігу політичних подій.

Якщо виходити з того положення –, а всіляке інше не може вважатися скільки-небудь обгрунтованим, – що політичне від'єднання України від Росії є підсумком перехода влади у Росії до рук революційної демократії і зокрема до кук більшовиків, то звідси витікають два величезних за своїм політичним та економічним значенням, слідства.

2. Ніяке об'єднання з Росією немислиме до тих пір, поки при владі залишається більшовицький уряд, тобто до тих пір, поки там немає місця творчості і господарює щодо народного господарства один лише руйнуючий початок, бо народно-господарське буття і розвиток мислимі зараз лише в рамках капіталістичного ладу.

В застосування до розумних основ фінансової політики ці два положення дають основній лінії спрямування цієї політики наступні конкретні окреслення.

В цьому відношенні Україна знаходиться в достеменно однакових умовах зі всіма рештою областями, що зробилися волею долей самостійними, не маючи для того бази у політичному та економічному відношеннях.

По відношенню до грошової одиниці потрідно, виходячи з вищевказаного принципу, наполягати на збережені всеросійської грошової одиниці,

Тому рубль повинен залишатися підставою нашої грошової одиниці і не може і не повинен бути замінений іншою одиницею, встойчовість котрої не може бути рішуче нічим гарантованою.

І в області державно-грошового господарства більшовизм, в особі Радянської влади, робить все від нього залежне для руйнації Росії. Нестримний випуск паперових грошей, за повної відсутності виробничої праці у якій би то не було господарській області не може не вести до повного знецінення рубля й до втрати ним будь якої купівельної спроможності. Вже зараз купівельна спроможність рубля в Росії і Україні цілком відмінна, і в Росії вартість рубля опустилася вже настільки, що не уявляється за можливе друк дрібних грошових купюр. Випуск грошових знаків досяг в Росії зараз грандіозних розмірів (понад 150 мільйонів на добу) і має стихійно все зростати, до того моменту, поки вартість рубля впаде до нуля, що очевидно відбудеться не в досить далекому майбутньому.

За цієї умови перехід до здорових форм суспільного життя на Україні, що вимагає невпинної боротьби з проявами більшовизма у всіх областях, диктує й з більшовицькими грошовими знаками. Проникненню їх на Україну слід протидіяти всіма засобами, що маються у розпорядженні уряду. Для цієї мети необхідно, щоб весь товарообмін між

* Перекладено з російської із збереженням стилістики тогочасної української мови – *П.Г.-Н.*

Україною і Росією було скупчено виключно в руках держави й зводився б до натурального товарного обміну.

Мірою первинної необхідності у справі боротьбі з наводненням України більшовицькими грішми є протиставлення цим грошам власного українського рубля, за можливістю у дрібних грошових знаках. Для більшовицьких грошей мав би бути встановлений термін, після витоку якого вони повинні втратити право ходіння, причому українська держава повинна здійснювати протягом цього терміну їхній обмін на український рубль. Стосується це лише знаків уряду Керенського тисячарубльової вартості, 250-рубльового, 40 та 20 рубльового. Для так званих романівських грошей не потребується рішучо ніяких обмежень у праві їхнього ходіння.

Питанню про те, як практично провести це положення буде присвячено наступну статтю.

Я. Діманштейн

Известія Союза промышленности, торговли, финансовъ и сельскаго хозяйства Украины. - 1918. - 3 серпня (21/VII). - № 9-12. - С. 5-6.

№ 121

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ

31-го липня 1918 року. № 152. – Від'їзджаючи в дозволений мені короткострочний відпуск, передаю управління Міністерством Фінансів Товаришу Міністра Григорію Митрофановичу Курило.

Міністр Фінансів А. Ржепецький.

Державний Вістник. - 1918. - 15 серпня.

ПЕРЕЛІК ДОКУМЕНТІВ

? 1. Умови висунуті генералу П.Скоропадському німецьким командуванням на нараді у резиденції Начальника Штабу німецьких військ в Україні генерала В.Гренера, *24 квітня 1918 р.*

? 2. Грамота до всього Українського Народу, *29 квітня 1918 р.*

? 3. Закони про тимчасовий державний устрій України, *29 квітня 1918 р.*

? 4. Телефони [членів уряду Ф.Лизогуба]

? 5. Накази про призначення та увільнення. По Державному банку, *3 квітня 1918 р.*

? 6. Накази про призначення та увільнення. По Державному банку, *6 квітня 1918 р.*

? 7. Накази про призначення та увільнення [по Департаменту посередніх податків Міністерства фінансів]. *23 квітня 1918 р.*

? 8. Накази про призначення та увільнення [по Департаменту посередніх податків Міністерства фінансів]. *23 квітня 1918 р.*

? 9. Обіжник про закони й розпорядження, якими повинні керуватись митні установи при виконанні своїх обов'язків. Митним установам, *26 квітня 1918 р.*

? 10. Накази про призначення та увільнення [по Департаменту посередніх податків Міністерства фінансів], *2 травня 1918 р.*

? 11. Накази про призначення та увільнення [по Департаменту посередніх податків Міністерства фінансів], *2 травня 1918 р.*

? 12. Закон про підвищення постійних і продажних монопольних цін на цукор, *7 травня 1918 р.*

? 13. Журнал засідання Ради Міністрів Української Держави [витяг по Міністерству фінансів], *8 травня 1918 р.*

? 14. Закон про дозвіл винокуріння з кормової патоки з травня біжучого року, *9 травня 1918 р.*

? 15. Накази про призначення та увільнення [по Департаменту посередніх податків Міністерства фінансів], *10 травня 1918 р.*

? 16. Накази про призначення та увільнення [по Департаменту посередніх податків Міністерства фінансів], *10 травня 1918 р.*

? 17. Закон про додаткове асигнування 10 млн. крб. на утримання центральних установ Міністерства, а також на неодкладні заходи Міністерств, *11 травня 1918 р.*

? 18. Обіжник про догляд товарів на місцях в митницях. Митним установам, *11 травня 1918 р.*

? 19. Про увільнення від служби доглядача Одеської митниці П.Іщука. Митним установам, *14 травня 1918 р.*

? 20. [Фінансовий] договір між Імператорським Германським урядом, Імператорським і Королівським сполученим Австро-Угорським урядом, іменуємими в подальшому у цьому договорі Центральними Державами – з одного боку; та урядом Української Держави, іменуємої в подальшому у цьому договорі Україною – з іншого боку, *15 травня 1918 р.*

? 21. Накази про призначення та увільнення [по Департаменту посередніх податків Міністерства фінансів], *16 травня 1918 р.*

? 22. Накази про призначення та увільнення [по Департаменту посередніх податків Міністерства фінансів], *16 травня 1918 р.*

? 23. Резолюції секцій, прийняті на з'їзді Союзу промисловості, торгівлі, фінансів і сільського господарства України. Тези по доповіді професора Л.М.Яснопольського, *19 травня 1918 р.*

? 24. Резолюції секцій, прийняті на з'їзді Союзу промисловості, торгівлі, фінансів і сільського господарства України. Тези по доповіді професора Білімовича, *19 травня 1918 р.*

? 25. [З тез до резолюції фінансової комісії по реорганізації середнього і дрібного кредиту на І з'їзді Протофісу щодо необхідності підвищити 3% норму, встановлену Положенням про Державний промисловий податок, що не підлягає обкладанню податковим прибутком], *26 (13) травня 1918 р.*

? 26. Закон про випуск знаків Державної скарбниці на суму 500 млн. крб., *20 травня 1918 р.*

? 27. До Ради Міністрів. Доклад [міністра фінансів Української Держави А.Ржепецького щодо розробки законопроекту про реформу кріпостної сплати], *23 травня 1918 р.*

? 28. Закон про підвищення ставок кріпосної оплати, *25 травня 1918 р.*

? 29. Закон про підвищення ставок кріпосної оплати, *25 травня 1918 р.*

? 30. Постанова про тимчасове припинення прилюдного продажу нерухомих маєтків поза межами міст та містечок, *25 травня 1918 р.*

? 31. Записка директора Департаменту законодавчих справ Державної канцелярії до редактора "Державного вісника" з приводу видруку Постанови про тимчасове припинення прилюдного продажу нерухомих маєтків по за межами міст та містечок, *травень 1918 р.*

? 32. Проект Закону про надання міністру фінансів права в примусовому порядкові реквізувати для потреб Експедиції заготовок державних паперів електричні станції та різні машини задля обладнання електричної станції, *травень 1918 р.*

? 33. Закон про випуск серій білетів Державної скарбниці, *27 травня 1918 р.*

? 34. [Оголошення про створення і склад змішаної німецько-української тарифної комісія з питань залізничної тарифної угоди, що розпочала роботу в Києві], *27 травня 1918 р.*

? 35. Обіжник про порядок пропуску через кордон пасажирів. Митним установам, *27 травня 1918 р.*

? 36. Про сучасний стан металургійних заводів України, *2 червня (20 травня) 1918 р.*

? 37. Про засіб сплати робітникам на заводах й рудних рудовищах, що були націоналізовані Радою Народних Комісарів, *2 червня (20 травня) 1918 р.*

? 38. Фінансовий стан Італії, *2 червня (20 травня) 1918 р.*

? 39. Особливий журнал засідань Малої Ради Міністрів, реєстри засідань [по Міністерству фінансів], *27, 28, 30, 31 травня, 3, 4 червня 1918 р.*

? 40. Рада Міністрів ухвалила [про асигнування 100 тис. крб. на видатки на мирову конференцію з РРФСР; про призначення голові та членам української делегації добових коштів], *2 червня 1918 р.*

? 41. [Журнал засідань Малої Ради Міністрів Української Держави]. По Міністерству фінансів, *7, 10, 11, 14, 19 червня 1918 р.*

? 42. [Журнал засідань Малої Ради Міністрів Української Держави]. Реєстр №3. По Міністерству фінансів, *7, 10, 11, 14, 19 червня 1918 р.*

? 43. Обіжно. Конторам, відділам та скарбницям. Про випуск в обертання українських розмінних марок, *10 червня 1918 р.*

? 44. Обіжник в справі питання що до терміну видачі сім'ям митних урядовців, покликаних до дійсної військової служби, удержання або допомоги. Митним установам, *10 червня 1918 р.*

? 45. Накази про призначення та увільнення. По Експедиції заготовок державних паперів, *12 червня, 18, 26 липня, 10 серпня 1918 р.*

? 46. Закон про забезпечення цукрових заводів буряками врожаю 1918 року, *14 червня 1918 р.*

? 47. Постанова про доповнення "Правил про волосного збірчика". Закон про скарбових зборчих та розсильних. Постанова про скарбових зборчих та розсильних на території Української Держави. Порядок діяльності скарбових зборчих і податкових розсильних , *14 червня 1918 р.*

? 48. Розпис платні скарбовим зборчим і розсильним, *14 червня 1918 р.*

? 49. Закон про оподаткування прилюдних вистав та гулянок, *14 червня 1918 р.*

? 50. Пояснююча записка міністра фінансів до Законопроекта про оподаткування квитків на прилюдні вистави та гулянки, *червень 1918 р.*

? 51. Накази про призначення та увільнення. По Департаменті Митних Зборів, *15 червня 1918 р.*

? 52. Обіжник про порядок передачі, до остаточного вирішення справи, затриманих при спробі тайного вивозу за кордон коней. Митним установам, *17 червня 1918 р.*

? 53. [Урочиста Обітниця митника Української Держави]. Обіжно. Митним установам, *19 червня 1918 р.*

? 54. Стан нашої торгівлі з Україною. [Уривок із статті німецької "Frankfurter Zeitung"], *19 червня 1918 р.*

? 55. Накази про призначення та увільнення. По Департамент посередніх податків, *21 червня 1918 р.*

? 56. [Пояснююча] записка міністра фінансів до закону про асигнування 100 тис. крб. на боротьбу з підробленням грошових знаків і для негайних витрат, в звязку з перетвором грошової системи, *червень 1918 р.*

? 57. Постанова про асигнування в розпорядження міністра фінансів 100 тис. крб. на боротьбу з підробленням грошових знаків і на витрати по перетворові грошової системи, *24 червня 1918 р.*

? 58. Постанова про асигнування в розпорядження міністра Фінансів 100 тис. крб. на боротьбу з підробленням грошових знаків і на витрати по перетворові грошової системи, *24 червня 1918 р.*

? 59. [Журнал засідання Малої Ради Міністрів Української Держави]. По Міністерству фінансів [про повернення для переробки доповіді про зібрання митного податку з привозних з-за кордону гральних карт], *25 червня 1918 р.*

? 60. [Журнал засідань Малої Ради Міністрів Української Держави]. Реєстр № 4. [про призначення колишньому Чернігівському скарбнику пенсії], *25 червня 1918 р.*

? 61. [Записка директора Департаменту законодавчих справ Державної канцелярії до директора Департаменту Державної скарбниці з увідомленням про прийняття постанови про асигнування в роспорядження міністра фінансів 100 тис. крб. на боротьбу з підробленням грошових знаків і на витрати по перетворові грошової системи], *3 липня 1918 р.*

? 62. [Записка директора Департаменту законодавчих справ Державної канцелярії до редактора "Державного вісника" з приводу видруку постанови про асигнування в роспорядження міністра фінансів 100 тис. крб. на боротьбу з підробленням грошових знаків і на витрати по перетворові грошової системи], *3 липня 1918 р.*

? 63. Накази про призначення та увільнення. По Департаменту посередніх податків, *26 червня 1918 р.*

? 64. До Ради Міністрів Української Держави. Міністра фінансів [пояснююча записка з приводу необхідності підвищення продажних монопольних цін на цукор], *червень 1918 р.*

? 65. Постанова про збільшення цін на цукор, *26 червня 1918 р.*

? 66. Постанова про збільшення акцизу з запалків і патентного податку з запалкових фабрик, *26 червня 1918 р.*

? 67. [Про початок перегляду митно-тарифною комісією при Міністерстві торгу і промисловості митно-тарифного уставу 1903 р., котрий передбачалося покласти в основу при товарообміні України з Росією], *28 червня 1918 р.*

? 68. Постанова про асигнування 3 млн. 010 тис. 020 крб. на потреби Експедиції заготовок державних паперів, *28 червня 1918 р.*

? 69. [Записка директора Департаменту законодавчих справ Державної канцелярії до директора Департаменту Державної скарбниці з увідомленням про прийняття постанови про асигнування 3 млн. 010 тис. 020 крб. на потреби Експедиції заготовок державних паперів], *3 липня 1918 р.*

? 70. [Записка директора Департаменту законодавчих справ Державної канцелярії до редактора "Державного вісника" з приводу видруку постанови про асигнуванняЗ млн. 010 тис. 020 крб. на потреби Експедиції заготовок державних паперів], *3 липня 1918 р.*

? 71. Ухвалений Радою Народніх Міністрів проект Закону про утворення Фінансової комісії при Міністерстві фінансів [Комісію засновано *28 червня 1918 р.*].

? 72. Додаток до п.III законопроекту про утворення Фінансової Комісії. Штати Фінансової комісії при Міністерстві фінансів /пристосовані до нормального роспису платні служачим Центральних Державних Установ, встановленого законом 6 червня 1918 року/, *червень 1918 р.*

? 73. Додаток до I-го закону про утворення Фінансової комісії. Статут Фінансової комісії при Міністерстві фінансів, *червень 1918 р.*

? 74. Обіжник в справі оповіщення місцевих влад і населення про відкриття діяльності митниць. Митним установам на сухопуттю, *28 червня 1918 р.*

? 75. Пояснююча записка [товариша міністра фінансів про необхідність додаткового асигнування коштів на відкриття діяльности перепускних пунктів на кордоні з Великоросією в екстренному порядку], *червень 1918 р.*

? 76. Перелік місцевостей на кордоні України з Великоросією, в районі котрих передбачено у найближчі дні відкрити митні установи [Української Держави], *червень 1918 р.*

? 77. Постанова про асигнування 250 тис. крб. на відкриття митних установ на кордоні України з Великоросією, *29 червня 1918 р.*

? 78. Постанова про збільшення утримання членам від Міністерства фінансів в Радах місцевих управлінь казенних залізниць, *29 червня 1918 р.*

? 79. Пояснююча записка до законопроекту про підвищення акцизу на гнічені дріжжі [міністра фінансів та директора Департаменту неокладних зборів Міністерства фінансів], *8 травня 1918 р.*

? 80. Постанова про збільшення акцизу на гнічені дріжджі, *29 червня 1918 р.*

? 81. До Ради Міністрів [Пояснююча записка міністра фінансів про необхідність ухвали законопроекту про збільшення випуску знаків Державної скарбниці ще на суму в 500 млн. крб.], *30 червня 1918 р.*

? 82. [Журнал засідань Малої Ради Міністрів Української Держави]. Реєстр №5. По Міністерству фінансів, *2, 5, 8, 9, 11 липня 1918 р.*

? 83. Постанова про міри боротьби з спекуляцією закордонною валютою, *8 липня 1918 р.*

? 84. Постанова про надання міністрові фінансів права нового випуску серій білетів Державної скарбниці, *9 липня 1918 р.*

? 85. [Записка міністра фінансів до державного секретаря з проханням негайного беззатримного подання законопроекту про надання міністру фінансів права нового випуску серій білетів Державної скарбниці у найближче засідання Ради Міністрів], *2 липня 1918 р.*

? 86. До Ради Міністрів [Пояснююча записка міністра фінансів та директора Кредитової канцелярії з проханням ухвалити законопроект про додатковий випуск ще 20 серій білетів Державної скарбниці], *29 червня 1918 р.*

? 87. Накази про призначення та увільнення. По Департаменту митних зборів, *4 липня 1918 р.*

? 88. Умовини Мирної Делегації від Російської Совітської влади з одного боку і Української Держави з другого боку об безпересадкових пасажирських валкових зносинах на протязі обох названих Держав на підвалині § 3 договора від 12/VI про припинення бойових подій між Українською Державою і Російською Совітською Федеративною Республікою [§§ 10, 11], *4 липня 1918 р.*

? 89. Постанова про порядок забезпечення розмінних марок, які були випущені згідно з законом бувшої Центральної Ради від 18-го квітня 1918 року, *8 липня 1918 р.*

? 90. [Пояснююча записка А.Ржепецького і К.Заммена до Ради Міністрів з приводу проекту Закону про порядок забезпечення розмінних марок], *4 липня 1918 р.*

? 91. Проект закону про порядок забезпечення розмінних марок, випущених на підставі закону ухваленого Центральною Радою 18 квітня 1918 року, *липень 1918 р.*

? 92. Постанова про міри боротьби з спекуляцією закордонною валютою, *8 липня 1918 р.*

? 93. Доклад о затвердженні Вищої технічно-економічної ради при Міністерстві шляхів. По Міністерству фінансів, *8 липня 1918 р.*

? 94. [Записка віце-директора Департаменту законодавчих справ до редактора "Державного вістника" про надсилку до оголошення копії ухваленої Радою Міністрів постанови про міри боротьби з спекуляцією закордонною валютою], *10 липня 1918 р.*

? 95. Закон про додатковий випуск знаків Державної скарбниці на 500 млн. крб., *9 липня 1918 р.*

? 96. Постанова про білети Державної скарбниці 1918 р., *9 липня 1918 р.*

? 97. [Журнал засідань Малої Ради Міністрів Української Держави]. Реєстр №6. По Міністерству фінансів, *16, 17 липня 1918 р.*

? 98. Накази Гетьмана всієї України. По Міністерстві Фінансів [Про звільнення з посади директора Департаменту загальної канцелярії Міністерства фінансів С.Афанасьєва], *17 липня 1918 р.*

? 99. Пояснення до докладу міністра закордонних справ Української Держави про призначення державної іспитової консульської комісії, *липень 1918 р.*

? 100. Відносно пропуску товарів через російський кордон, *18 липня 1918 р.*

? 101. [Оголошення]. Розподіл прибутку за постановою Вінницької міської думи, *18 липня 1918 р.*

? 102. [Записка віце-директор Департаменту загальних справ Державної канцелярії до державного секретаря з проханням підтвердити замовлення Господарчого Департаменту рулонового паперу в торгівельної спілки ”Ost” і внести завдаток у розмірі 25 % вартості паперу], *18 липня 1918 р.*

? 103. [Записка віце-директор Департаменту загальних справ Державної канцелярії до редактора “Державного вістника” про надсилку для оголошення копії Постанови про асигнування в роспорядження державного секретаря 2 млн. 160 тис. крб. для оплати замовленого рулонного паперу], *25 липня 1918 р.*

? 104. Накази Гетьмана всієї України. По Міністерстві фінансів [про затвердження Х.Лебідь-Юрчика директором Департаменту Державної скарбниці], *19 липня 1918 р.*

? 105. [Повідомлення міністра фінансів та директора Департаменту митних зборів Міністерства фінансів державному секретареві про переміну назви ”Південно-Західного” митного участку на “Західний” Державної канцелярії участок], *19, 24 липня 1918 р.*

? 106. Військовому міністру Української Держави [записка від тимчасового комісара Грузії про асигнування у спішному порядкові взаємообразно за рахунок Грузинської Республіки 50 тис. крб. в розпорядження грузинського комісара на Україні], *29 червня 1918 р.*

? 107. До Ради Міністрів. Доклад [військового міністра про прохання комісара Грузії в Україні асигнувати в його роспорядження позичково, за рахунок Грузінської Республіки, 50 тис. крб.], *15 липня 1918 р.*

? 108. Постанова про асигнування в розпорядження військового міністра 50 тис. крб. для видачі їх в позику комісарові Грузії, *20 липня 1918 р.*

? 109. [Повідомлення директора Департаменту законодавчих справ редакторові “Державного Вістника” про надсилання для оголошення в ”Державному Вістникові” копії Постанови про надання позики у 50 тис. крб. Грузинській Республіці], *29 липня 1918 р.*

? 110. Закон про відкриття Міністерству шляхів кредиту в 178 млн. крб., *19 липня 1918 р.*

? 111. Закон про припинення сили договорів на наймання позаміських нерухомих маєтностей сільсько-господарського значення у випадкові продажу останніх Державному Земельному банку, *липень 1918 р.*

? 112. Постанова про призначення вдові директора Державного банку О.Гальчинській пенсії, *24 липня 1918 р.*

? 113. Обіжник в справі помішування в %% папери Української Держави всіма кредитовими установами України відчислень, які робляться з 1.01.1918 р., *27 липня 1918 р.*

? 114. Пояснююча записка міністра фінансів до законопроекту про підвищення ставок гербової оплати, *липень 1918 р.*

? 115. Накази про призначення та увільнення [по Департаменту Державної скарбниці], *29, 30 липня, 2, 3, 5, 6 серпня 1918 р.*

? 116. В Раду Міністрів. Міністра фінансів до законопроекту про підвищення патентного збору з місць вироблення і продажу предметів, обкладених акцизом пояснююча записка, *22, 30 липня 1918 р.*

? 117. Накази про призначення та увільнення. По Департаменту загальної канцелярії, *31 липня 1918 р.*

? 118. [Зі статті професора М.Туган-Барановського ”Неодкладна справа” з приводу необхідності запровадження Україною національної грошової системи], *літо 1918 р.*

? 119. Розпорядження уряду. Закон про відкриття Міністерству продовольства кредита в 285 млн. крб., *2 серпня 1918 р.*

? 120. Діманштейн Я. До питання про Українську грошову систему, *3 серпня (21 липня) 1918 р.*

? 121. Міністерство фінансів. [Повідомленя міністра фінансів про передачу управління Міністерством фінансів товаришу міністра в зв'язку з виходом міністра у короткотермінову відпустку], *31 липня 1918 р.*

ПАВЛО ГАЙ-НИЖНИК

Фінансова політика уряду Української Держави Гетьмана Павла Скоропадського (29 квітня – 14 грудня 1918 р.)

Книга 2

Д О К У М Е Н Т И І М А Т Е Р І А Л И

(1 серпня – 14 грудня 1918 року)

№ 122

Накази про призначення та увільнення.

По Департаменті Загальної Канцелярії.

5 серпня 1918 року. № 158. – Призначаються: урядовець Київської Фінансової Палати Дмитро Кузьмич на посаду помічника діловода Загальної Канцелярії з 5 серпня, громадянин Леонтій Іванів на посаду Рахівника Загальної Канцелярії з 1-го серпня і Никодим Костюків затверджується урядовцем І ранги Загальної Канцелярії з 1-го червня 1918 року.

Товариш Міністра Фінансів М а т у с е в и ч.

Державний Вістник. - 1918. - 31 жовтня.

№ 123

Затверджую.
ПАВЛО СКОРОПАДСЬКИЙ.

6 серпня 1918 року. Київ.

Посвідчив: Державний Секретарь,
Сенатор С е р г і й З а в а д с ь к и й.

УХВАЛЕНА РАДОЮ МІНІСТРІВ ПОСТАНОВА ПРО НАДАННЯ МІНІСТРОВІ ФІНАНСІВ ПРАВА РОЗПОРЯДЖЕННЯ ВСІЄЮ ЧОРНОЮ ГОДІВЛЯНОЮ ПАТОКОЮ

Надати Міністрові Фінансів право:

1. Прийняти до свого розпорядження для вироблення потрібного для казенної горілчаної операції спірту всю чорну годівляну патоку як ту, що зісталась від цукрової кампанії 1917-1918 року, так саме й ту, що належатиме до вступу від цукрової кампанії 1917-1918 року.

2. Визначити умови й порядок набуття цього продукту скарбом від цукрозаводчиків і уживання його для потреб горільництва, а рівно по згоді з Міністром Харчових Справ встановлювати порядок надання в розпорядження останнього частини продукту для годівляних потреб.

Голова Ради Міністрів Ф. Л и з о г у б.
За Міністра Фінансів Г. К у р и л о.

Державний Вістник. - 1918. - № 34. - 13 серпня. - С. 1.

№ 124

На первотворі власноручно написано:
Затверджую.
Павло Скоропадський.
6 серпня 1918 року. Київ.
Посвідчив: Державний Секретарь,
Сенатор *Сергій Завадський.*

Ухвалений Радою Міністрів закон про встановлення роспису платні служачим в Конторах і Відділах Державного Банку.

1. Ухвалити докладений до цього роспис платні служачим в Конторах і Відділах Державного Банку.

2. Закон цей перевести в життя з першого червня 1918 року з тим, щоб з того часу видачу добових та процентових додаткових грошей було припинено.

3. До встановлення нових штатів Державного Банку кількість посад канцелярських урядовців зазначати в смітному порядкові з тим, щоб в Київській та инших Конторах Банку кількість канцелярських урядовців першої ранги була не вище 3/5 і другої ранги – 2/5 загальної кількости їх, а в Відділах Банку – кількість урядовців першої ранги була не вище 2/5, другої – 2/5 і третьої – 1/5 загальної кількости їх.

Голова Ради Міністрів *Ф. Лизогуб.*
За Міністра Фінансів *Г. Курило.*

Статут Українського Державного Банку. - К.: Видання "Державного Вістника", 1918. - С. 13.

№ 125

Роспис платні служачим Контор Державного Банку.

І. Київська Контора.

П О С А Д И.	Кляси по посаді.	Розряд по пенсії.	Розмір платні в карбованцях.	П р и м і т к а.
Управитель.	V	III ст. 1	10.800	Скарбове помешкан.
Товариш Управителя.	V	III ст. 1	9.500	Скарбове помешкан.
Директор.	V	III ст. 1	10.000	
Помічник Директора.	VI	III ст. 2	7.500	
Головний Касір.	VI	III ст. 2	7.500	Скарбове помешкан.
Головний Бухгальтер	VI	III ст. 2	7.500	Скарбове помешкан.
Головний Контрольор.	VI	III ст. 2	7.500	Скарбове помешкан.
Завідуючий Кладовою.	VI	III ст. 2	7.500	
Правитель Справ	VI	III ст. 2	7.500	

Старший Касір, Бухгальтер, Контрольор і Діловод.	VII	IV	7.200	
Касір, Бухгальтер, Контрольор і Діловод.	VIII	IV	6.600	
Помічник 1 розр. Касіра, Бухгальтера, Контрольора і Діловода.	IX	VII	5.400	
Помічники 2 розр. їх-же	IX	VII	4.800	
Екзекутор.	VIII	IV	4.800	Скарбове помешкан.
Помічник Екзекутора.	IX	VII	4.200	Скарбове помешкан.
Доглядаючий за будинком	VIII	IV	4.800	Скарбове помешкан.
Лікарь.	–	–	4.200	
Канцелярські урядовці.	XII	VIII	4.200	
” ”	XII	VIII	3.900	
Практиканти до	–	–	3.600	

II. Інші Контори.

Управитель.	V	III ст. 1	9.500	Скарбове помешкан.
Директор	VI	III ст. 2	9.000	
Старший Касір, Контрольор, Бухгальтер і Секретарь	VII	IV	6.600	
Касір, Контрольор, Бухгальтер і Секретарь.	VII	IV	5.400	
Помічники 1 розр. Касірів, Бухгальтерів, Контрольорів і Секретарів	IX	VII	4.800	
Помічники 2 розряду	X	VII	4.500	
Архіваріус.	IX	VII	4.800	
Екзекутор	VIII	IV	4.500	Скарбове помешкан.
Доглядаючий за будинком.	VIII	IV	4.500	Скарбове помешкан.
Юрисконсульт	VII	IV	5.000	
Лікарь	–	–	3.800	
Архітектор.	VIII	IV	6.000	
Канцелярські урядовці	XII	VIII	3.900	
” ”	XII	VIII	3.600	
Практиканти до.	–	–	3.300	

III. В і д д і л и.

Управитель Відділу 1 розряду. . .	VI	III ст.2	9.000	
” ” 2 ” . . .	VI	III ст.2	8.500	Скарбове помешкан.
” ” 3 ” . . .	VI	III ст.2	8.000	Скарбове помешкан.
Помічник Управителя Відділу 1 розр	VI	III ст.2	8.000	Скарбове помешкан.
” ” ” 2 ”	VI	III ст.2	7.600	
” ” ” 3 ”	VI	III ст.2	7.200	
Контрольор 1 розряду	VII	IV	5.600	
” 2 ”	VII	IV	5.300	
” 3 ”	VII	IV	5.000	

Касір,Бухгальтер,Секретарь 1розр	VII	IV	5.600	
” ” ” 2 ”	VII	IV	5.300	
” ” ” 3 ”	VII	IV	5.000	
Помічники 1 розр.Касірів, Бух-				
гальтерів,Контрольорів 1розряду	VIII	IV	4.600	
” ” ” 2 ”	VIII	IV	4.300	
” ” ” 3 ”	VIII	IV	4.100	
Помічники 2 розр. Касірів, Бух-				
гальтерів, Контрольорів 1 розр	IX	VII	4.000	
” ” ” 2 ”	IX	VII	3.900	
” ” ” 3 ”	IX	VII	3.600	
Канцелярські урядовці від 1ранги	XII	VIII	3300-	2 кл. місц.
			3600	1 кл. місц.
” ” ” 2 ”	XII	VIII		2 кл. місц.
			3000-	1 кл. місц.
” ” ” 3 ”	XII	VIII	3300	2 кл. місц.
				1 кл. місц.
Практиканти до.....	–	–	2700-	
			3000	
			до	
			3000	

Примітки: 1. Для Київської Контори визначається не більше пяти Директорів.

2. Члени Учотних Комітетів по посаді прилічуються: в Київській Конторі – до 5 кл., а в инших Конторах і Відділах – до VI кл.

3. З осіб, яким цим росписом посад не положено скарбове помешкання, на той випадок, коли-б було їм таке предоставлено, витручується 1/5 окладу платні; особам же, яким по роспису, крім утримання, положено помешкання натурою, але, за браком помешкань в скарбовому будинкові, не буде одведено – виплачується додатково для найму помешкання 1/4 приналежної їм платні.

4. Тим урядовим особам, на яких в місцевих Відділах накладаються обовязки доглядати за будинками і взагалі керувати господарчими справами Відділу, за виконання зазначених обовязків видається додаткове відшкодування в розмірі, не більш приналежних відповідним посадам коштів на помешкання, а саме 1/5 окладу платні.

5. Росходи по службових мандрівках урядових осіб Банку та добові їм гроші вираховуються на підставі окремих Правил, затверджених Міністром Фінансів по згоді з Державним Контрольором.

6. Оклади утримання Інспекторів Дрібного Кредиту при установах Державного Банку підвищуються до розміру зазначених цим росписом для відповідних окладів працьовників тих установ Банку, до яких вони призначені.

Голова Ради Міністрів *Ф. Лизогуб*.
За Міністра Фінансів *Г. Курило*.

Статут Українського Державного Банку. - К.: Видання "Державного Вістника", 1918. - С. 13-15.

№ 126

Обіжник Міністра Праці в справі подоходового податку.

8 серпня 1918 р. № 2.

До відома робітників всієї України.

Не один раз від Міністерства Фінансів надходять до мене відомости, що робітники того чи иншого району ухиляються від подачи до районних по подоходовому податкові Присутствій заяв про свої прибутки за 1917 р., гадаючи, що подоходовий податок встановлено виключно для заможньої кляси населення і що робітників він не торкається. Попереджаю, що таке тлумачення закону про подоходовий податок є помилковим і шкодить інтересам самих робітників, позаяк по законам Української Держави усі без вийнятку громадяне її, прибутки яких у минувшім році були більш як 1000 карб., належать оподаткуванню.

Зважаючи на те, що заробітня плата є той же прибуток, який передбачає цей закон, пропоную усім робітникам, котрі заробляють більш 1000 карб. в рік, подавати заяви про свої прибутки у відповідні Присутствія по подоходовому податкові на місцях. Необхідно памятати, що при невиконанні зазначеної вимоги робітники будуть штрафуватись до 300 карб.; податковий догляд обовязан правити невиплачений податок за пьять років, через що з часом такі особи будуть примушені виплатити одночасно значні суми і цим самим поставлять себе у скрутне становище.

Міністр Праці Ю. Вагнер.

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 32, арк. 221; Державний Вістник. - 1918. - 16 жовтня.

№ 127

На первотворі власноручно написано:
Затверджую.
Павло Скоропадський.

10 серпня 1918 року. Київ.

Посвідчив: Державний Секретарь,
Сенатор *Сергій Завадський.*

УХВАЛЕНИЙ РАДОЮ МІНІСТРІВ ЗАКОН ПРО ЗАТВЕРДЖЕННЯ СТАТУТУ УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО БАНКУ І АСИГНУВАННЯ КОШТІВ ДО ЙОГО ОСНОВНОГО КАПІТАЛУ.

1. Докладений до цього Статут Українського Державного Банку ухвалити.
2. В питаннях, цим Статутом не передбачених, керуватися Статутом Державного Банку, викладеним в розд. 4, част. 2, т. XI Св. Зак. Російської Держави зо всіма послідувавшими в ньому до місяця жовтня 1917 року відмінами.

3. Відпустити з коштів Державної Скарбниці 100.000.000 карб. на утворення основного капіталу Державного Банку з проведенням цього видатку по обрахунку Кредитової Канцелярії на 1918 рік по Відділі Надзвичайних Видатків.

4. Нормальний роспис окладів утримання служачих Українського Державного Банку, який до цього прикладається, ухвалити, та вважати дійсним з першого червня 1918 року.

5. На переїзд до місця служби служачим Банку, по їх призначенні, видавати під'ємні гроші в розмірі півмісячного окладу на далечінь до 1000 верст і місячного утримання на далечінь більш 1000 верст.

6. Оклади утримання не поділяються на жалування, харчові та кватирні; в випадку, коли служачі користуються казенними кватирами, за винятком Директора Державного Банку, з їх утримання вираховується помісячно одна пята частина його.

7. Всіх осіб, котрі по новому штату не одержать призначення, залічити по за штат на загальних підставах.

Голова Ради Міністрів *Ф. Лизогуб.*

За Міністра Фінансів *Г. Курило.*

Статут Українського Державного Банку. - К.: Видання "Державного Вістника", 1918. - С. 3; Державний Вістник. - 1918. - 17 серпня; ЦДАВОВ України. – Ф. 1509, оп. 5, спр. 6, арк. 20-20 зв.

№ 128

С Т А Т У Т

УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО БАНКУ.

глава перша.

ЗАГАЛЬНІ ПОСТАНОВИ.

Р о з д і л I.

Призначення Банку, його капітали, права і привілеї.

1. Державний Банк має на меті полегшення грошового обороту, допомогу шляхом короткострочного кредиту державному торгу і промисловости і сільському господарству на Україні, а також забезпеку грошової системи.

2. Банк має капітали: 1) основний, розмір якого визначається в 100 міліонів карб. і 2) запасний, що збірається до 10 міліонів карбованців.

3. Основний капітал складається з відчислення 100 міліонів карбованців з сум Державної Скарбниці.

Для складання запасного капіталу, аж поки він досягне норми в десять міліонів карбованців, відчисляється щорічно 5% з чистих прибутків Банку.

4. Запасний капітал призначається виключно на покриття збитків Банку. Коли-б капітал цей зменшився через відрахування з нього таких збитків, то він знову доповнюється зазначеним в арт.3 пяти процентовим відчисленням з прибутків.

5. Ті збитки Банку, що не можуть бути покриті запасним капіталом (арт.4), покриваються за рахунок основного капіталу. Капітал же цей потім доповнюється з коштів Державної Скарбниці.

6. Капітал Банку (арт.2), та суми, які довіряються йому від приватних осіб, інституцій та товариств, а також і депозити Скарбниць не можуть бути повернені на загальні державні видатки.

7. Чистий прибуток від операцій Банку по-за тими відчисленнями з нього видатків, що зазначено в арт.3, 20 і 21, зараховується в прибуток Скарбу.

8. Банкові дозволяється залишати позичникам для користування чи на схованці те рухоме майно, яке приймається від них для забезпечення їхніх зобовязань, з умовою, щоб на це майно було зложено опис у присутности не менш як трьох свідків і урядовців місцевої міліції і з тим, щоб на тім майні було зроблено видимі ознаки про прийом його в заставу (печатки, тавро, пломби і инше), коли це можливо зробити в залежности від виду майна. Коли-б на майно не було накладено таких знаків, заставне право Банку на те майно не має сили відносно до третіх осіб, які вступили-б із позичником Банку в які небудь умови.

За утайку закладів, або відчуження їх раніш виплати позики, крім випадків, що цим Статутом передбачаються (арт.121), позичник притягається до відповідальности, як за розтрату майна, дорученого на схованку (Карн. Стат. арт.арт. 1681 і 1682, Карн. Уклад. арт. 177).

9. Грошові вкладки, що доручаються Банкові, не підлягають описові, або відчуженню по яких би то не було правіках за винятком випадків, зазначених у арт.1083 “Статуту Цивільного Судівництва”.

10. Правила про операції Банку, а також розпорядок діловодства, рахівництва і справоздання його інституцій визначаються наказом. Цей наказ розглядає Рада Банкова і стверджує Міністр Фінансів, після попередньої згоди, що до правил рахівництва і справоздання, з Державним Контрольором.

11. Обовязкові для Банку оголошення друкуються в “Державному Вісникові” і інших часописах по вказівках Міністра Фінансів.

Р о з д і л II.

Видатки Банку, справоздання і контроль.

12. Видатки Банку відносяться на рахунок його прибутків. Обрахунок цих видатків складає Директор Державного Банку і, по розгляді його Радою Банку і одержанні висновків Державного Контролю, затверджує Міністр Фінансів. Тим-же порядком затверджуються додаткові до обрахунку асигнування, які не можна було передбачити при складанню обрахунку, за винятком лише негайних видатків, які може бути дозволено без попередніх зносин з Державним Контролем, але з умовою, щоб про такі видатки негайно було доведено Контролю для відома.

13. Директор Державного Банку складає щорічне справоздання Банку, і по тому, як розгляне його Рада Банкова і ухвалить Міністр Фінансів, це справоздання пересилається до Державного Контрольора; з висновками останнього Міністр Фінансів вносить справоздання до Ради Міністрів[*]).

---

[*] Перевірка справоздання Державного Банку провадиться на підставі слідуючих правил:

1) Щорічне справоздання Державного Банку (Центрального Керування Банку і місцевих інституцій) перевіряється по книгах, рахунках та документах.

2) Перевірку провадять: а) Державний Контроль і б) окрема комісія, яку виділяє з свого складу Рада Державного Банку.

3) Зазначена в арт.2 комісія складається з трьох незалежних від адміністрації Банку членів від Міністерства Фінансів, яких вибірає Рада і затверджує Міністр Фінансів, члена від Державного Контролю і членів від громадських організацій.

4) Державний Контроль перевіряє справоздання з книгами, на підставі Правил, які видає Міністр Фінансів по згоді з Державним Контрольором.

5) Комісія (арт.2) перевіряє справоздання по книгах, рахунках та документах, маючи на меті запевнитися в тому, що показані в справозданні обороти зроблено згідно з книгами Банку та документами.

14. Періодичні балянси Банку, а також щорічні справоздання доводяться до загального відома через оголошення, по формі, яку затверджує Міністр Фінансів по згоді з Державним Контрольором.

15. Видатки Банку (арт.12) і операції його за рахунок Скарбу підлягають ревізії Державного Контролю.

16. Державний Контроль має право робити перевірку грошових кас Банку, а також цінностей, що переховуються по касах та в коморах з метою запевнення в цілості кас і комор, порядком, який встановляє Державний Контрольор, по згоді з Міністром Фінансів. Ревізію цю переводять у Київі вищі урядовці Державного Контролю – не низче Директорів Департаментів, а в инших інституціях Банку – Управителі Контрольних Палат.

Р о з д і л III.

Урядові особи Банку, їх права і обовязки.

17. Посади по Державному Банку, приналежно посадам утримання, а також кляси і розряди тих посад визначаються окремим розписом.

18. Число служачи по окремих інституціях Банку і посадах, за винятком цим Статутом і розписом (арт.17) зазначених, визначає Міністр Фінансів, в залежности від розвитку операцій Банку.

19. Призначення і увільнення урядових осіб Банку, за винятком тих, порядок призначення яких зазначено відповідними артикулами цього Статуту, доручається Директорові Банку.

Увага I. Посади Товаришів Управителя і Директорів Київської Контори, а також Управителів та всіх осіб, що призначаються на посаду VI кляси в місцевих Конторах та Відділах, заміщає Міністр Фінансів по пропозиції Директора Державного Банку.

Посади Старшого Контрольора, Бухгальтера, Касіра та Секретаря в місцевих Конторах і Контрольора, Бухгальтера, Касіра та Секретаря у Відділах заміщає Директор Державного Банку.

Увага II. Заміщення всіх инших посад у місцевих Конторах і Відділах, коли кандидати на ті посади мають освітний ценз відповідний установленому Міністром Фінансів, за винятком зазначених вище (арт.19, увага I), доручається Управителям тих інституцій з тим, що про такі призначення доводиться до відома Директора Державного Банку.

20. З чистих прибутків Банку відчисляється щорічно сума в розмірі до 15% для розділу її, по розсуду Міністра Фінансів, проміж служачими, зверх належного їм утримання. Відчислення це не повинно перевищати 20% загальної суми утримання служачих.

Увага. Відчислена з чистих прибутків сума поділяється проміж інституціями Банку відповідно прибутку кожної з них з тим, що суму відчислення Управителям Контор та Відділів призначає Директор Державного Банку і ствердже Міністр Фінансів.

21. Для забезпечення служачих Банку, що залишають службу, незалежно від пенсії та допомог, які призначатимуться їм з коштів Державної Скарбниці, Банкові дозволяється

---

6) Спис тих місцевих інституцій Банку, справоздання яких в даному році мають бути перевірені в комісії, складає сама комісія.

7) Комісія подає Раді Банку окремий, про наслідки перевірки справоздань, доклад, який Рада обговорює в зв'язку з переглядом річного справоздання Банку.

8) Річне справоздання, перевірене порядком в арт.4 і 5 зазначеним, коли його розгляне Рада Банкова і ухвалить Міністр Фінансів, пересилається Державному Контрольорові не пізніш 1-го серпня порахункового року.

9) Державний Контрольор подає свої висновки по справозданню Раді Міністрів, а також передає їх Міністрові Фінансів не пізніше 1-го листопада.

10) До Ради Міністрів справоздання Банку вноситься від Міністра Фінансів не пізніше 31 грудня порахункового року. До справоздання додається:

а) журнал Ради Банку про розгляд справоздання і доклад комісії (арт.7) і б) відповідні пояснення Міністра Фінансів про уваги Державного Контрольора.

заснувати Пенсійну Касу, Кошти Каси складаються: з капіталу, зложеного Банком спеціально для цієї мети, з сум відчислених з утримання служачих і відчислення з чистих прибутків Банку в розмірі, який визначається Статутом Каси.

22. Служачі Банку і члени Ради Банку, одночасно з призначенням на посаду, обовязуються писаною обіцянкою берегти в тайні все, що стосується до операцій Банку та його рахунків.

23. Служачі Банку і члени Ради Банку не мають права користуватися позиками з Банку на підставі власного кредиту, а також подавати від себе векселі до дисконту. Так само і Банк не може приймати до дисконту чи переучоту векселі за їх підписами.

глава друга.

ЦЕНТРАЛЬНЕ КЕРУВАННЯ БАНКУ.

Р о з д і л I.
Загальне керування Банком.

24. Державний Банк безпосередньо підлягає Міністрові Фінансів.

25. Вище керування діяльністю Банку належить Міністрові Фінансів. Крім вирішення справ, які зазначені окремо відповідними артикулами цього Статуту, від нього залежить доручати Банкові провадження по його вказівках, операцій з золотом і %% паперами, а також окремих операцій за рахунок Державної Скарбниці і за рахунок ріжних Відомств та Установ.

26. Загальне керування Банком доручається:

1) Раді Банку і 2) Директорові Банку.

При Раді Банку, під найблизчим проводом Директора Банку, істнують: 1) Виділ Кредитових Білєтів, 2) Виділ Місцевих Інституцій, 3) Центральна Бухгальтерія і 4) Центральна Канцелярія.

27. Під предсідательством Директора Банку істнує Рада Банку, яка складається: з Директора Кредитової Канцелярії, одного члена від Державного Контролю, одного члена від Міністерства Торгу і Промисловости і трьох членів від Міністерства Фінансів, яких затверджує Пан Гетьман по докладу Міністра Фінансів, Товариша Директора Банку, Управителя Київської Контори Державного Банку, одного члена від Кооперації, одного від Київського Біржового Комітету, двох од Українського Союзу Промисловости, Торгу, Фінансів і сільського господарства, та одного члена від Краєвого Союзу Хліборобів-Землевласників. Зазначених представників від громадських інституцій вибірають вони самі на два роки.

Увага 1. По розпорядженню Міністра Фінансів до Ради запрошуються представники відповідних відомств по справах, до тих відомств належних, а також Голові Ради дозволяється закликати в засідання й инших осіб, присутність яких він визнає користною (з дорадчим голосом).

Увага 2. Заступника Предсідателя Ради, на випадок його хворости, або відсутности, призначає Міністр Фінансів.

28. До справ Ради Банку належать:

I. Справи, по яких постанови Ради, через Директора Банку, подаються на розсуд чи ухвалу Міністра Фінансів: 1) проєкти зміни, або доповнення Статута Банку; 2) розгляд наказу і зміна його; 3) обговорення обрахунку видатків; 4) розгляд річного справоздання; 5) проєкт про будування, купівлю і відчуження власних будинків Банку, необхідних за для помешкань його місцевих інституцій; 6) відкриття і закриття місцевих інституцій Банку, крім Контор, а також відповідний поділ Відділів і Агенцій; 7) встановлення числа Директорів у Конторах, крім столичної Київської; 8) дозвіл на учот векселів на речинець більший 6 місяців; 9) встановлення розміру процентів по комерційних операціях і умов по вкладах; 10) розстрочка і відстрочення боргів по неопротестованих векселях на необмежену суму; 11)

списання з рахунків безнадійних і тих, що хибно рахуються, боргів на суми, що виходять, за призначені Міністром Фінансів межі, для остаточного вирішення цих справ Радою; 12) дозвіл позик під інвентарь закордонного виробу і прийом у заставу закордонних товарів і 13) відкриття блянкових кредитів.

II. Справи, що остаточно вирішаються Радою:

1) визначення кола операцій місцевих інституцій Банку; 2) визначення числа членів Учотно-Позичкових Комітетів; 3) розгляд суперечностей Правлінь Контор з Учотно-Позичковими Комітетами; 4) призначення забезпечень по відстрочених та розстрочених боргах по векселях і списання з рахунків безнадійних і тих, що хибно рахуються, боргів на суми в межах, які визначає Міністр Фінансів; 5) затвердження розпису товарів, під які видаються Банком позики, і списка підприємств, товарні документи яких приймаються як забезпечення позичок; 6) дозвіл на відстрочення примусового продажу заставлених товарів; 7) встановлення негарантованих Урядом цінних паперів, які приймати в забезпечення позичок; 8) встановлення розцінки цінних паперів, які приймаються в забезпечення позичок; 9) затвердження форми справоздань посередників по видачі позичок; 10) дозвіл відповідним місцевим інституціям Банку провадити комісійні операції і встановляти розмір платні за їх виконання і 11) встановлення розпорядку господарського завідування майном, яке залишалося за Банком, до його продажу.

Увага. Дочасна правіжка позичок по сольо-векселях належить до компетенції Управителів Конторами і Відділами.

29. Рада і місцеві інституції Банку, кому належить у межах норм, встановлених Радою з затвердження Міністра Фінансів, вирішують остаточно такі справи:

1) про витрати на ремонт і наймання помешкань для інституцій Банку; 2) про відкриття і збільшення кредитів, зверх меж, дозволених для Контор і Відділів, і про видачу позичок під сольо-векселі з забезпеченням; 3) про розстрочку і відстрочення боргів по опротестованих векселях; 4) про призначення торгів на заставлене та доручене Банкові майно і про тимчасове залишення його за Банком. Постанови Ради Банку по тих з цих справ, які сумою будуть більше за норми, що остаточно можуть бути вирішені Радою, подає Директор Банку на затвердження Міністра Фінансів.

30. Крім справ, що зазначені арт.28 і 29, на розгляд Ради Директор Банку може вносити і инші справи по його погляду, а також справи, які передаються до Ради згідно з окремими вказівками Міністра Фінансів.

31. В Раді Банку справи вирішаються більшістю голосів; на випадок рівності голосів за і проти, голос Председателя дає перевагу. Председателеві Ради дається право, не виконуючи постанови Ради в справі, у якій він залишився в меншости, подати цю постанову на розгляд Міністра Фінансів.

Увага. Представники урядових відомств (арт.27 ув.1) користуються дорадчим голосом, але мають право, коли не згідні з більшістю членів Ради, подавати свої особисті міркування.

32. Засідання Ради відбувається не менше двох раз протягом місяця. Про всі питання, які вирішаються Радою на засіданнях, складається кожен раз короткий протокол, який підписують усі присутні члени.

Р о з д і л II.
Директор Банку.

33. Директор Банку є найблизчий його Начальник. Йому належить влада виконавча по справах Банку, поскільки ці справи не доручені до виконання місцевим інституціям Банку. Розпорядча влада доручається Директорові в тій мірі, в якій вирішення справ не підлягає вирішенню Міністра Фінансів і Ради Банку.

34. З окрема до обовязків Директора Банку належить: 1) загальне керування операціями Банку і загальний догляд за доладністю діловодства, виконанням Статуту і наказу Банку, а також за цілістю всіх його кас і цінностей; 2) зносини і листування від імені

Банку; 3) розпорядження, які торкаються особистого складу служачих (§ 19 ув. I і II); 4) призначення ревізій і командіровок служачих по службових справах; 5) розпорядження витратами з правом переміщати кредити в межах, зазначених при затвердженні щорічного обрахунку Банку; 6) складання і подача, куди належить, річного обрахунку і справоздання Банку; 7) керування, згідно із вказівками Міністра Фінансів операціями, що доручаються Банкові, за рахунок Державної Скарбниці, а також операціями з золотом і процентовими паперами, належними Банкові і Ощадним Касам, і 8) завідування окремими операціями, які накладено буде на обовязки Банку, з доручення Міністра Фінансів, позичками, конверсіями і т.и.

35. Директора Банку призначає Гетьман по пропозиції Міністра Фінансів.

36. На поміч Директорові Банку призначається Товариш, якому він доручати може виконання тих чи инших обовязків по керуванню справами Банку, або догляд за тією чи иншою частиною цього керування.

37. Товариша Директора і Управителя Київської Контори затверджує Пан Гетьман по пропозиції Міністра Фінансів.

Р о з д і л III.

Інституції, які належать до Центрального Керування Банку.

38. Виділ Кредитових Білєтів, Виділ Місцевих Інституцій, Центральна Бухгальтерія і Канцелярія підлягають завідуванню Директорів.

39. До обовязків Виділу Кредитових Білєтів належать: обмін кредитових білєтів, випуск їх в обіг і знищення білєтів, які взято з обігу, а також захованння розмінного капіталу кредитових білєтів і металевого фонду.

40. В Центральній Бухгальтерії зосереджується загальне рахівництво Банку, а також складання періодичних балянсів і річних справоздань.

41. До обовязків Виділу Місцевих Інституцій належить діловодство по операціях місцевих інституцій Банку, уложення наказів тим інституціям по операційних питаннях, догляд за діяльністю їх на підставі справоздань, виконання Інспекторами, які значаться при Виділі, ревізій місцевих інституцій з доручення Директора Банку, а також загальний догляд за правіжкою простроченых боргів Банкові і за залишеними за Банком заставами і закладами, уложення умов і инших цивільних актів і документів, належних до Банку.

Згідно з зазначеним, при Виділі Місцевих Інституцій істнують Інспекція та Правнича Частина. При Виділі Місцевих Інституцій знаходиться Юрисконсульт, якому може бути доручено завідування Правничою Частиною. По питаннях, що торкаються ревізії місцевих інституцій, Інспектори подають справоздання Директорові Банку через Директора Виділу Місцевих Інституцій, який одночасно подає, як свої висновки, так і пояснення Управителя обревізованої інституції, як що тільки відомости про результат ревізій не потребують негайних заходів.

42. Канцелярії доручається складання щорічного обрахунку Банку, завідування особистим складом, господарською і будівничою справою, а також листування та діловодство по загальних справах Центрального Керування Банку в тій мірі, в якій обовязки ці не буде передано до якоїсь иншої істнуючої при керуванні Банку інституції, або до Київської Контори Банку.

43. Директорів Виділів і Інспекторів, а також осіб, пропонуємих на посади VI кляси, призначає Міністр Фінансів, по пропозиції Директора Банку.

Голова Ради Міністрів *Ф.Лизогуб.*

За Міністра Фінансів *Г.Курило.*

Статут Українського Державного Банку. - К.: Видання "Державного Вістника", 1918. - С. 5-11.

№ 129

Затверджую.
ПАВЛО СКОРОПАДСЬКИЙ.
10 серпня 1918 року. Київ.
Посвідчив: Державний Секретарь, Сенатор
С е р г і й З а в а д с ь к и й.

УХВАЛЕНИЙ РАДОЮ МІНІСТРІВ ЗАКОН ПРО ТИМЧАСОВИЙ ПОРЯДОК ОБСЛІДУВАННЯ ФАЛЬШИВИХ МОНЕТ ТА КРЕДІТОВИХ ПАПЕРІВ.

На зміну та доповнення відповідних законів тимчасово постановити:

1. Статтю 1161 ”Устава Уголовнаго Судопроизводства” (Св. Зак. т. XVI, изд. 1914 г.) скласти так:

”По справах про фальшування монет та кредитових паперів фальшиві монети і кредитові папері та знаряддя для їх фальшування надсилаються для обслідування до Уабінету Науково-Судової Експертизи при Прокуророві Київської Судової Палати, а після обслідування фальшиві монети та кредитові папері надсилаються до Державного Банку на схованку”.

2. В складі Кабінету Науково-Судової Експертизи при Прокуророві Київської Судової Палати закласти з 1-го липня 1918 року нову посаду Помічника Завідуючого Кабінетом.

3. На видатки по переведенню зазначеної в попередній (2) статті міри відпускати з коштів Державної Скарбниці по сміті Міністерства Юстиції щорічно, починаючи з 1919 року, девять тисяч шістьсот (9.600) карбованців, а на 1918 рік асигнувати, по обрахунку з 1-го липня 1918 року, чотири тисячі вісімсот (4.800) карбованців.

4. Асигнувати по сміті Міністерства Юстиції з коштів Державної скарбниці в розпорядження Міністра Юстиції на покриття видатків на придбання необхідних матеріялів і взагалі на переведення в життя цього закону в 1918 році двадцять тисяч (20.000) карбованців.

За Голову Ради Міністрів М. В а с и л е н к о.
Міністр Юстиції О. Р о м а н о в.

Державний Вістник. - 1918. - 15 серпня. ЦДАВОВ України. - Ф. 1509, оп. 5, спр. 6, арк. 21-21 зв.

№ 130

Затверджую.
ПАВЛО СКОРОПАДСЬКИЙ.
10 серпня 1918 року. Київ.
Посвідчив: Державний Секретарь, Сенатор
С е р г і й З а в а д с ь к и й.

УХВАЛЕНИЙ РАДОЮ МІНІСТРІВ ЗАКОН ПРО ЗМІНУ, ДОПОВНЕННЯ Й СКАСУВАННЯ ДЕ-ЯКИХ АРТИКУЛІВ СТАТУТУ ПРО ПАШПОРТИ.

На зміну, доповнення й скасування відповідних законів постановити:

1. Збирати на користь скарбу за блянки свідоцтва на проживання в межах Української Держави заготовчу їх вартість в такім розмірі: а) за пашпортові книжки – по три карбованці

за кожну книжку, б) за инші блянки свідоцтв на проживання – по 50 коп. за кожний виданий блянк.

2. Збирати на користь скарбу з кожного закордонного пашпорту, не обмежуючи числа осіб, зазначених в пашпорті, за кожне півріччя платню в такім розмірі: а) за заготовчу вартість пашпортової книжки – пять карбованців і б) за виданий пашпорт – двадцять карбованців.

3. Арт.179, примітки 1 і 2 до арт.200, арт.201 і арт.203 Стат. Про пашпорти (Св. Зак. т. XIV по продовж. 1913 року) скасувати.

4. Закон цей перевести в життя з 15 серпня 1918 року.

Голова Ради Міністрів Ф. Л и з о г у б.
За Міністра Фінансів Г. К у р и л о.

Державний Вістник. - 1918. - 15 серпня.

№ 131

Затверджую
ПАВЛО СКОРОПАДСЬКИЙ

10 серпня 1918 року. Київ.
Посвідчив: Державний Секретарь, Сенатор
С е р г і й З а в а д с ь к и й.

УХВАЛЕНА РАДОЮ МІНІСТРІВ ПОСТАНОВА ПРО ПРЕДСТАВЛЕННЯ В МІСЯЧНИЙ СТРОК В МИТНІ УСТАНОВИ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ ЗАКОРДОННИХ ЧУЖОЗЕМНИХ ТОВАРІВ, ЯКІ НЕ БУЛИ ВЧАСНО ОПЛАЧЕНІ МИТОМ

1. Всім особам і інституціям, які мають торговельну професію та торговельне посередництво і у яких перебувають де-які закордонні чужоземні товари, вчасно не оплачені митом, пропонується на протязі місяця, з дня оголошення цієї постанови у ”Державному Вістникові”, представити ці товари до одної з митниць Української Держави для догляду, оплати митом, а в належних випадках, для таврування. Після цього зазначені товари, по постановах митниць, будуть повернуті власникам товару без перешкод, незалежно від виданих по військових обставинах пстанов про заборону привозу та вивозу де-яких товарів для внутрішнього спожиття.

2. По скінченню вищезазначеного (п.1) строку, до чужоземних товарів, не оплачених митом, які знайдено буде в межах Української Держави, будуть пристосовані в повній мірі всі карні постанови Устава Митного (т. VI, Св. Зак. вид. 1910 р.) про пачкарство.

3. З дня оголошення у ”Державному вістникові” цієї постанови торговля не оплаченими митом чужоземними товарами безумовно заьороняється, і до всіх випадків продажу цих товарів будуть пристосовані постанови про пачкарство. (Св. Зак. т. VI вид. 1910 р. Уст. Митн. Арт.1045 і слід.).

За Голову Ради Міністрів М. В а с и л е н к о.
За Міністра Фінансів Г. К у р и л о.

Державний Вістник. - 1918. - 15 серпня.

№ 132

МАЛА РАДА МІНІСТРІВ РЕЕСТР № 9
в засіданнях 12, 15 і 16 Серпня розглядала
нижчезазначені справи

[…]

ПО МІНІСТЕРСТВУ ФІНАНСІВ

14.

Законопроект про продовження уповноважень на 1918 рік обраних на підставі арт.X п.п. 2, 3, 4 і 5 “Закона о Государственномъ подоходномъ налогъ” членів Присутствій по подоходовому податку та їх заступників.

ПОСТАНОВИЛА: Законопроект у х в а л и т и.

15.

Про асігнування в роспорядження Департаменту Простих Податків 670.000 карб.

ПОСТАНОВИЛА: Законопроект у х в а л и т и.

16.

Законопроект про відновлення і відміну де-яких постанов про прості податки.

ПОСТАНОВИЛА: Законопроект у х в а л и т и.

[…]

ПО МІНІСТЕРСТВУ ФІНАНСІВ

39.

Про підвищення патонтного податку з місць виробу та продажу річей, оподаткованих акцизом.

ПОСТАНОВИЛА: Законопроект ухвалити та провадити до життя з 1-го вересня ц. р.

Представник Міністерства Народнього Здоровля залишився при окремій думці, гадаючи не встановляти патентного податку з закладів, виробляючих галенові й инші складні фармацептичні препарати з спирту.

40.

Про підвищення ставок гербової оплати.

ПОСТАНОВИЛА: Законопроект ухвалити, але підвищити до 10 карб. ставки оплати по п.п. 9 і 28 арт.13 Статуту, і змінити ст.20 законопроекту відповідно закону про підвищення підсудністі мировых суддів.

Закон провадити до життя з 15 вересня ц. р.

41.

Про скасування з 1-го Січня 1918 р. Закону 19/IV 1915 року про військовий податок.

ПОСТАНОВИЛА: Законопроект у х в а л и т и.

42.

Про звільнення від акцизних та митних податків виноградового вина, що привозиться з за кордону християнськими церквами та монастирями для религійної мети.

ПОСТАНОВИЛА: Законопроект ухвалити та провадити в життя з 1-го Вересня ц. р.

[…]

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 24 а, арк. 24 зв.-26 зв.

№ 133

[Оголошення][*]

Центральний Банк
Т-ва Взаємного Кредиту на Україні.

(Статут затверджено 13-го серпня 1918 р.)

Основний капітал 3.000.000 рублів, що поділені на 12.000 акцій по 250 рублів кожна. Бюро установників відкрило свої дії в міс. Києві, Хрещатик 27, (в приміщені Київського Промислового Товариства Взаємного Кредиту).

5163-1

Державний Вістник. - 1918. - 6 вересня.

№ 134[*]

УКРАЇНСЬКА
ДЕРЖАВА.

___

Міністерство Фінансів.
Юрисконсульт. част.

___

Липня 23 дня 1918 р.

Проект закону про обмеження ввезення в Україну російських грошових знаків[**]

1. Ввезення на територію України 5% зобов'язань і білетів (серій) Російського Государственнаго Казначейства забороняється.

2. Ввезення на територію України Російських Государственних кредитових білетів і розмінних казначейських знаків допускається на підставі нижчевказаних правил:

а) При перетині кордону окремими особами дозволяється взяти з собою Російських Государственних кредитових білетів і розмінних скарбових знаків на суму не більш 10.000 руб. на кожну особу; при перетині кордону сім'ями дозволяється взяти з собою: голові сім'ї – кредитових білетів і розмінних скарбових знаків на суму не вищу за 10.000 руб., а решті членам сім'ї – на суму не вищу 2.000 руб. на кожного, з тим, однак, щоб загальна сума Російських кредитових білетів і розмінних скарбових знаків, що ввозяться на Україну, не перевищувала 20.000 руб. на одну сім'ю.

б) При перетині або переїзді кордону українським громадянам і громадянкам дозволяється брати з собою Російських кредитових білетів і скарбових знаків на суму, що перевищує норми, встановлені попереднім пунктом, але з тим, щоб суми ці не перевищували 100.000 руб. на одну сім'ю і щоб сім'ї, що мають при собі кредитові білети і розмінні скарбові знаки на такі суми, представляли посвідчення відповідного українського консула про те, що ці суми є результатом ліквідації майна даної сім'ї.

3. Кожна окрема особа, при перетинанні кордону, має право взяти з собою купонів від %% Російських Государственних паперів поточних або збіглих термінів на суму не вище 250 р., при переході кордону сім'ями кількість таких купонів не повинна перевищувати 500 рублів на кожну сім'ю.

---

[*] Перекладено з російської із дотриманням стилістики тогочасної української мови – *П.Г.-Н.*

[*] Переклад з російської П.Гай-Нижника.

[**] Затверджений 14 серпня 1918 р. – *П.Г.-Н.*

4. У випадку виявлення в поштових відправленнях і посилках, а також при особах, що переходять чи переїжджають кордон зобов'язань або білетів Російського Государственнаго Казначейства такі конфіскуються в прибуток скарбниці. Рівним чином конфіскуються Російські кредитові білети, купони від Російських %% Государственних паперів і скарбові розмінні знаки в сумах, що перевищують норми, встановлені ст.ст. 2 та 3.

Неманов Л.М. Финансовая политика Украины (7 ноября 1917 - 4 февраля 1919 г.). - К.: Культура и знаніе, 1919. - С. 194-195.

№ 135

Відповідь Фінансово-Розчотньої Комісії при Мировій Делегації України на заяву Фінансово-Розчотньої Комісії при Російській Мировій Делегації 14-го серпня 1918 року

Заява, яку подано 14 серпня 1918 року Головою Російської Фінансово-Розчотної Комісії при Мировій Делегації п. Х.Раковським, містить в собі 8 абзаців, з яких 5 перших містять в собі міркування, котрі закінчуються положенням, що "Никакие территориальные изменения права верховенства (и при расчленении – дисмембрации – государства), не допускают посягательства с чьей бы то ни было стороны на государственный суверенитет".

Українська Фінансово-Розчотна Комісія при Мировій Делегації не вважає можливим тут вступати в критику ступеня підставності тієї аргументації, котра міститься в перших 5 абзацах заяви Російської Комісії і привела Російську Комісію, в особі її Голови, до вище процитованого тезису, поза як в данім разі, науково-академічна контроверза являється зайвою для вирішення окресленого питання, яке стоїть на черзі, – тим більше, що Українській Комісії навіть не було випадку заперечувати той загальний тезис, що "Территорияльные изменения" – в тім числі і "расчленение (дисмембрация) государства" на нові самостійні держави – "не умаляют и не допускают посягательства с чьей бы то ни было стороны на государственный суверенитет" над тими територіями, над якими він формально встановився.

Абзаци 5 і 7 в заяві Російської Комісії аргументують те положення – той тезис, що "юридическим последствием для отделяющейся части (т.е. при расчленении, дисмембрации государства) является обязанность принять международніе обязательства, которые специально лежат на отделяющейся области, как местного, так и личного характера". Далі наводиться 4 випадки з історії, – треба думати, як юридичні прецеденти.

В абзаці 8 своєї заяви Російська Комісія стверджує, уже не посилаючись на історичні приклади, такий тезис, що "другим последствием для отпадающей части государства (при расчленении – дисмембрации – государства) является обязанность возместить убытки государства, от которого она отделяется, происходящие от этого отделения в самом широком смысле этого понятия". Тільки що наведена цитата передана тут точно і без всяких змін в знаках розділових.

II.

Українська Фінансово-Розчотна Комісія залишає на боці оцінку дійсного реального значіння наведених в заяві Російської Фінансово-Розчотної Комісії 4-ох випадків з 1839, 1859, 1871 і 1878 років, але вона констатує, що з абзацу 6-го в заяві Російської Комісії – Українська Комісія повинна зробити такий висновок, що, як це твердить Російська Комісія, на Україну, котра складає знову державу відроджену, – з розпавшоїся – "расчленившейся" – "дисмембрированной" Російської Імперії – начислюються зі всієї суми зобов'язань розпавшоїся Російської Імперії виключно тільки такі зобов'язання, котрі лежать спеціально на тих краях, що склали територію Української Держави.

Що ж торкається процитованого вище в абзаці 8-му тезису, то цей тезис, в запропонованій формуліровці, у всякім разі не піддається виразній оцінці його конкретного змісту.

III.

Переходячи до позитивного розв'язання питання, яке стоїть на черзі, Українська Комісія базується на загальновизнаному основному принципі, діючім як в праві в середині Держави, так і в праві між Державами, як абсолютний юридичний догмат, а саме: на тому тезисі, що res transit cum onere suo.

Цьому ґрунтовному началу відповідає і його конешний юридично-логічний коррелат: що підпадаюча річ надає новому власникові, до якого вона переходить, також всі приналежні до неї права, разом із зобов'язаннями.

Загальні державні борги всіх виглядів, також в Російській Імперії, завсігди забезпечувались всіми маєтками Держави, – тобто всіми маєтковими цінностями всякого роду, які належать Державі, в чім би вони не містились і де б вони не знаходились. Такий, завсігди і всюди, був загальний – взагалі – принцип, котрий понад усім і в окремих випадках формально підтверджувався законами і написами. Приватні Державні зобов'язання, в окремих спеціальних випадках, забезпечуються в першу чергу коштами приналежних установ (бюджетовими – скарбовими або спеціальними – власними) і майнами, які віднесено до їх приналежного відання.

IV.

Українська Держава не має замаху на суверенітет і, в тім числі, на так зване "территориальное верховенство" Російської Соціялістичної Федеративної Світської Республіки. Але Українська Держава вимагає, по праву і справедливости, розпределення того скарбового майна, яким володіла бувша Російська Імперія, і Українська Комісія, на підставі всесторонньої справедливости, пропонує готовність Української Держави, при цій умові, прийняти на себе припадаючу частину боргів занепавшої Держави – Російської Імперії. В цій незмінній позиції Української Держави нема ніякого з її боку домагання на яку-небудь участь в імперіумі на території Світської Республіки, або на який-небудь територіальний кондомініум, а тільки окреслене і точне домагання перевести розрахунок між Україною і Світською Республікою у всім широкім активі і пассиві маєткових правовідносин бувшої Російської Імперії, в утворенні якої, протягом двох з половиною століть з гаком, – а саме: в період самого інтенсивного розвитку Російської Імперії, – Україні належала також сама інтенсивна і цілком рівноцінна участь.

Українська Комісія звертає увагу на той безперечний юридично тезис, що права фіска на нерухоме майно в сучаснім державнім праві не складають ніякого ні імперіума, ні так званого домініум – еміненс, а вміщаються в загальнім цівільнім правовім строї. Такий порядок річей неодмовно признається і панує уже багато віків. Він точно встановився без всяких вагань також в бувшій Російській Імперії.

Українська Комісія завдяки цьому стоїть непохитно на заявленій нею позиції, що фінансовий розрахунок між Світською Республікою і Україною повинен розширюватися на все майно казни і всі зобов'язання занепавшої Російської Імперії, котрі були налице до того часу, коли Україна конституіровалась, як самостійна Держава, у 1917 році.

V.

Що торкається історичних прикладів з 1839-го, 1859, 1871 і 1978 років, які приводяться в 6 і 7 абзацах заяви Російської Комісії, то Українська Комісія заявляє, що їй добре відомо, що бувши ми прикладами – випадками – в міжнародових відносинах питання права не розв'язуються уже по тій простій причині, що ці приклади, яким бажають несправедливо надати значіння юридичних прецедентів, взагалі мають, кожний свій

специфічний індивідуальний характер по змісту і по політичній обстанові і зокрема, це треба сказати також сказати також про наведені в заяві Російської Комісії 4 приклади.

Упавши Російська Імперія уявляє, в данім відношенні, – в свою чергу, цілком свій особливий приклад і вимагає власного – індивідуального розв'язання, згідно з його корінними одмінами.

VI.

Відносно 8-го абзаца в заяві Російської Комісії, Українська Комісія не рахує можливим взагалі висловитися, поки сформульований в цім абзаці тезис не буде вияснено в досить зрозумілій конкретній формі. В запропонованій формуліровці Українська Комісія не може з'ясувати собі цього пункту в заяві Російської Комісії.

Дорошенко Д. Історія України 1917-1923 рр. - Т.ІІ. Українська Гетьманська Держава 1918 року.
- К.: Темпора, 2002. - С. 320-322.

№ 136

Закон про підвищення ставок оплати зі страхування майна та про встановлення пені за несвоєчасну або неповну виплату їх

"… з 15 серпня 1918 року розмір оплати зі страхування майна збільшити вдвоє з тим, щоб по страхуваннях, де ця оплата через таке підвищення складатиме більш од сорока відсотків премії, яка одержується по полісу, оплата виправлялася лише в розмірі сорока відсотків премії".

Державний Вістник. - 1918. - 3 вересня.

№ 137

Накази про призначення та увільнення.

По Департаменті Загальної Канцелярії.

16 серпня 1918 року. № 172. – Урядовець Окремих доручень VII кляси Загальної Канцелярії Міністерства Фінансів Микола Козловський призначається Урядовцем Особливих доручень VI кляси з дня 16 серпня 1918 року.

Міністр Фінансів А. Р ж е п е ц ь к и й.

Державний Вістник. - 1918. - 31 жовтня.

№ 138*

Резолюції винесені на з'їзді «Суозіфу» 16 та 17-го серпня 1918 р.

Резолюція по фінансуванні промисловості.

1) Вважати видачі іпотечних ссуд для промислових підприємств єдино раціональним для дійсного моменту, настійливо вимагаючого збільшення обігових коштів.

2) Іпотечний кредит ні в якому разі не може вважатися для держави ризикованим, позаяк цінність підприємств значно перевищує їхню баланссову вартість.

3) Для короткотермінового кредиту під товари не робити перешкод вимогою колективності і встановити ті норми оцінки, які раніше практикувалися комерційними банками.

Известія Союза промышленности, торговли, финансовъ и сельскаго хозяйства Украины. - 1918. - неділя. - 25 (12) серпня. - № 17. - С. 4.

№ 139

[З резолюції Наради землевласників України, яка відбулася в серпні 1918 р. у Міністерстві фінансів з приводу обговорення Статуту Українського Державного Земельного банку]

[…] Вважає при існуванню Державного Земельного Банку будь-яку примусову спродаж землі для утворення земельного фонду непотрібною.

[…] Запевняє, що добровільний продаж землі вистарчатиме цілковито, щоб утворити фонд Банку для майбутньої парцеляції й розпродажу землі дрібним власникам.

Христюк П. Замітки і матеріали до історії української революції 1917-1920 рр. - Т. 3. Українська революція: розвідки і матеріали .- Відень: Український соціольогічний інститут, 1921. - С. 103.

№ 140

Затверджую
ПАВЛО СКОРОПАДСЬКИЙ.
23 серпня 1918 року. Київ.
Посвідчив: Державний Секретарь, Сенатор
С е р г і й З а в а д с ь к и й.

УХВАЛЕНИЙ РАДОЮ МІНІСТРІВ ЗАКОН ПРО ЗАТВЕРДЖЕННЯ СТАТУТУ ДЕРЖАВНОГО ЗЕМЕЛЬНОГО БАНКУ.

1. Докладені до цього Статут Державного Земельного Банку, Правила про тимчасові свідоцтва цього Банку і прикладені до Статуту додатки ухвалити.

* Перекладено з російської із дотриманням стилістики тогочасної української мови – *П.Г.-Н.*

2. Допомогу Державного Земельного Банку на купівлю земель (арт.36 Статуту цього Банку) обмежити земельними нормами, які затверджені законом від 14 червня цього року.

3. Асигнувати з коштів Державної Скарбниці в резервовий капітал Державного Земельного Банку пятьдесять міліонів карбованців.

4. Діючі на території України ”Отдъленія Всероссійскаго Государственнаго Дворянскаго Земельнаго и Крестьянскаго Поземельнаго Банковъ” скасувати з передачою завідування справами ”Особаго Отдъла Дворянскаго Земельнаго Банка” особливим Відділам Державного Земельного Банку, які при останньому утворюються.

5. Приналежні “Всероссійскимъ Госсударственному Дворянскому Земельному Банку съ Особымъ его Отдъломъ и Крестьянскому Поземельному Банку” нерухомі та рухомі майна, що знаходяться на території України, рівно як усі права по позичках, виданих цими Банками під маєтки, які знаходяться на території України, передати до Державного Земельного Банку.

6. Відповідальність Української Держави по зобовязаннях, що лежать на ”Всероссійскихъ Государственному Дворянскому Дворянскому Земельному съ Особымъ его Отдъломъ и Крестьянскому Поземельному Банкахъ”, буде визначена особливою умовою Української Держави з Великоросією.

До того часу, поки не буде такої умови, Державний Земельний Банк приймає на себе відповідальність: а) по боргах Земельним Банкам, котрі лежали на маєтках, що знаходяться на території України, і котрі були прийняті на себе Крестьянским Поземельним Банком на підставі 160-174 ст. його уставу і б) по умовах та зобовязаннях, виданих по маєтках, які перейшли у власність Державного Земельного Банку на підставі пункта 4-го цього закону.

7. Належні Українській Державі долі запасних, власних та инших капіталів “Государственнаго Дворянскаго Земельнаго Банка, Особаго Отдъла его и Крестьянскаго Поземельнаго Банка”, як надійде згода по цьому питанню з Великоросією, залічити в запасний капітал Державного Земельного Банку.

8. Надати Державному Земельному Банкові:

а) вчинити, згідно представленню Міністра Фінансів, перший випуск свідоцтв Державного Земельного Банку на суму двісті міліонів карбованців, призначивши прибуток їх в чотири з половиною відсотки річних, без увільнення цього прибутку від збору з прибутків від грошових капіталів;

б) у випадку потреби, в виді тимчасової міри і на строк, котрий визначить Міністр Фінансів, чинити видачу пожичок та оплату тих маєтків, що купуються на кошти Банку, тимчасовими свідоцтвами Банку по правилах, до цього докладених, і

в) видавати, у випадку потреби, в виплату за маєтки, що набуває Банк за свій кошт, особливі короткострокові зобовязання на умовах, котрі визначить Міністр Фінансів.

9. Надати Міністрові Фінансів право розрішувати Державному Земельному Банкові видавати в рахунок виплати за маєтки, що Банк набуває за свій кошт, іменні зобовязання, визначивши прибуток їх у шість відсотків річних, з увільненням цього прибутку від збору від грошових капіталів, а рівно визначати, яка частина покупної ціни може оплачуватися свідоцтвами Банку, яка іменними його зобовязаннями і готовими грішми.

10. Ріжницю між сумами відсотків, що виплачує Державний Земельний Банк по іменних його зобовязаннях та платіжах, що належать йому по пожичках, прийняти на кошти Державної Скарбниці, з внесенням необхідного на цей предмет кредиту в державний роспис доходів та видатків.

11. Ухвалити докладений до цього роспис платні служачим Державного Земельного Банку.

12. Надати Міністрові Фінансів, Управителеві Банку та Управителям Відділів, по належности, право перевести служачих у призначених до скасування ”Отдълахъ Всероссійскихъ Государственнаго Дворянскаго Земельнаго и Крестьянскаго Поземельнаго Банковъ” на Україні, не виключаючи прикомандірованих осіб центрального управління тих Банків та инших Всеросійських Відділів, на службу в Державний Земельний Банк на

відповідні посади, залишивши за ними всі набуті службою права та переваги і без задержання належних по закону одлічок з утримання при призначенні на посаду від Правительства.

Служачих, що не одержали призначення в Державний Земельний Банк, лишити за штатом на підставах, які мають бути встановлені Радою Міністрів по представленню Міністра Фінансів.

За Голову Ради Міністрів, Сенатор М. В а с и л е н к о.
Міністр Фінансів А. Р ж е п е ц ь к и й.

Державний Вістник. - 1918. - 6 вересня.

№ 141

Затверджую.
ПАВЛО СКОРОПАДСЬКИЙ.

23 серпня 1918 року. Київ.

Посвідчив: Державний Секретар,
Сенатор С е р г і й З а в а д с ь к и й.

УХВАЛЕНИЙ РАДОЮ МІНІСТРІВ ЗАКОН ПРО ЗНИЖКУ ПЕНІ, ЩО НАРАХОВАНО НА ВЛАСНИКІВ ЦУКРОВАРЕНЬ ЗА НЕСВОЄЧАСНУ ВИПЛАТУ НИМИ АКЦИЗУ

На зміну 1004 ст. ”Уст. об. акц. сб.” (Св. Зак. V т. вид. 1901 р.) надати Міністрові Фінансів право знижати розмір пені з власників цукроварень з суми всієї недоплати акцизу за цукор, яка лічиться на кожнім власникові цукроварні, до 1 % на місяць з цієї суми, але лише в виключних випадках, з умовою, щоб акциз, вкупі з пенею, належав затриманню з власників цукроварень з перших платіжів, належних їм за цукор.

За Голову Ради Міністрів Сенатор
М. В а с и л е н к о.
Міністр Фінансів
А. Р ж е п е ц ь к и й.

Державний Вістник. - 1918. - 3 вересня.

№ 142

Накази про призначення та увільнення.

По Державному Банкові.

23 серпня 1918 року. № 4. – Згідно з ухваленим Гетьманом докладом Міністра Фінансів призначаються на посади:

Товариша Директора Державного Банку – Микола Костецький, Управителя Київської Контори Державного Банку – Віктор Ігнатович. Обидва з 1-го червня 1918 року.

За Міністра Фінансів, Товариш Міністра К. З а м е н.

Державний Вістник. - 1918. - 10 вересня.

№ 143

Затверджую.
ПАВЛО СКОРОПАДСЬКИЙ.
23 серпня 1918 року. Київ.
Посвідчив: Державний Секретарь, Сенатор
С е р г і й З а в а д с ь к и й.

УХВАЛЕНИЙ РАДОЮ МІНІСТРІВ ЗАКОН ПРО ПІДВИЩЕННЯ СТАВОК ОПЛАТИ ЗІ СТРАХУВАННЯ МАЙНА ТА ПРО ВСТАНОВЛЕННЯ ПЕНІ ЗА НЕСВОЄЧАСНУ АБО НЕПОВНУ ВИПЛАТУ ЇХ.

В відміну, доповнення та зміну відповідних законів постановити:

1. По страхуваннях, по котрих належить вносити оплату, яку встановлено арт. 378 Ст. про ”пошлини” /Св. Зак. т. V вид. 1914 року/ з 15 серпня 1918 року розмір оплати зі страхування майна збільшити вдвоє з тим, щоб по страхуваннях, де ця оплата через таке підвищення складатиме більш од сорока відсотків премії, яка одержується по полісу, оплата виправлялася лише в розмірі сорока відсотків премії.

П р и м і т к а. До 15 серпня 1918 року страхова оплата виправляється в розмірі, який встановлено законом від 4 жовтня 1914 року /”Собр. Узак. и Расп. Прав.” 1914 року арт. 2870/.

2. Оплату в підвищеному розмірі, вказаному в попередньому артикулі, виправляти з 15 серпня 1918 року також і по всіх страхуваннях, які складені хоч і раніш 15 серпня 1918 року, але на кількість років; при чому по цих страхуваннях оплата згідно з новим тарифом виправляється після 15 серпня 1918 року, починаючи з числа й місяця, відповідних дневі, в який складено договір страхування.

3. За невчасне або неповне внесення до Скарбниці оплати зі страхування майна на установи, котрим належить ті оплати виправляти, налічується пеня в розмірі одного відсотку в місяць з невиплаченої суми, рахуючи неповний місяць за повний, а невиплачені суми з пенею виправляються в порядкові, який встановлено для правіжки казенних недоплат.

4. Представники Страхових Товариств, яких Правління перебувають по за межами Вкраїни, повинні внести в місцеві Скарбниці не пізніш від 1 вересня 1918 року всі суми, котрі одержані ними як страхові або гербові оплати по страхуваннях, складених на майно, що знаходиться в межах України, і які суми ще не відіслані ними до місця перебування Правлінь Страхових Товариств.

За Голову Ради Міністрів, Сенатор М. В а с и л е н к о.
Міністр Фінансів А. Р ж е п е ц ь к и й.

Державний Вістник. - 1918. - 3 вересня.

№ 144

Затверджую
ПАВЛО СКОРОПАДСЬКИЙ.
26 серпня 1918 року. Київ.
Посвідчив: Державний Секретарь, Сенатор
С е р г і й З а в а д с ь к и й.

УХВАЛЕНИЙ РАДОЮ МІНІСТРІВ ЗАКОН ПРО ЗАДОВОЛЕННЯ УТРИМАННЯМ СЛУЖАЧИХ, ПРИЗНАЧЕНИХ ДО СКАСУВАННЯ ВІДДІЛІВ ДЕРЖАВНОГО ДВОРЯНСЬКОГО ЗЕМЕЛЬНОГО ТА СЕЛЯНСЬКОГО ПОЗЕМЕЛЬНОГО БАНКІВ.

Дозволити Відділам Державного Дворянського Земельного та Селянського Поземельного Банків вчинити обрахунок по виплаті утримання служачи за час з 1-го червня цього року по день скасування цих Відділів, згідно з законом 23-го серпня 1918 року про затвердження Статуту Державного Земельного Банку, на підставі доданого до цього розпису.

В. об. Голови Ради Міністрів, Сенатор
М. В а с и л е н к о.
За Міністра Фінансів Г. К у р и л о.

Державний Вістник. - 1918. - 6 вересня.

№ 145

Р о с п и с п л а т н і у р я д о в ц я м п р и з н а ч е н и х д о с к а с у в а н н я В і д д і л і в Д е р ж а в н о г о Д в о р я н с ь к о г о З е м е л ь н о г о т а С е л я н с ь к о г о П о з е м е л ь н о г о Б а н к і в.

Назва посади.	В Київі	В инших Містах
	Карб.	Карб.
Управитель Відділом…….....	10.800 скарб. пом.	9.500 скарб. пом.
ен Оцінник та Непремінний Член старшої платні…...	9.000	8.000
Непремінний Член молодшої платні…….....	8.000	7.500
арші Бухгальтер та Контрольор Центрального Управ-ління Банків, Завідуючий Бухгальтерією і Контролем у Відділах…….	9.000	8.000
арші Бухгальтер та Контрольор Центрального Управ- ління, Помічники Завідуючих Бухгальтерією і конт- ролем у Відділах…….....	8.000	7.500
Діловод, Бухгальтер, а також Контрольор { старшої Центрального Управ- платні. ління……...	7.200	6.600
Діловод, Бухгальтер та Контрольор { молодшої Центрального Управління…….... платні.		
Помічники Діловода { 1 ряду.	6.600	5.400

та Бухгальтера……. 2 ряду.		
Канцелярські урядовці……..……. {	5.400	4.800
Служачі по вільному найму до……	4.800	4.500
Кур'єри та инші низчі служачі до……..	4.200	3.900
	3.900	3.600
	3.600	3.300
	2.400	2.100

В. об. Голови Ради Міністрів, Сенатор М. В а с и л е н к о.
За Міністра Фінансів Г. К у р и л о.

Державний Вістник. - 1918. - 6 вересня.

№ 146

О Б ' Я В А.

Постановою Міністра Фінансів від 3-го травня 1918 року, був встановлений обовязковий для всіх громадян і установ України прийом нарівні з кредитовими білєтами, в усі платежі, купонів сроків не пізніще 1-го вересня 1918 року, від облігацій: 5 % внутрішніх позичок 1 і 2 випусків 1905 року, 3 виписку 1908 року, – 5 % позичок 1914 і 1915 років, другої внутрішньої – 5 $^{1}/_{2}$ % позички 1915 року, – військових 5 $^{1}/_{2}$ % позичок 1914, 1915 і 1916 років і 5 % позички волі 1917 року.

Зазначена постанова зістається в силі, але з огляду на приближення 1-го вересня 1918 року, не обовязкові до прийому в платежі, як громадянами по-меж ними, так і установами.

Серпня 29 1918 року.

Міністр Фінансів А. Р ж е п е ц ь к и й.

Державний Вістник. - 1918. - 10 вересня.

№ 147

Накази про призначення та увільнення.

По Державному Земельному Банку.

29 серпня 1918 року. № 184/2. – Призначаються, згідно з обранням Київського Областного Союзу Земельних власників і на підставі 85 ст. Статуту Державного Земельного Банку, Членами Комітету Догляду Державного Земельного Банку: Зноско-Боровський Олександер Олександрович, Мазаракі Фаддій Хаддієвич і Оголевец Петро Яковлевич з 1 вересня 1918 року.

29 серпня 1918 року. № 185/3. – Призначаються: Начальниками Відділів Державного Земельного Банку: Іполит Вікторович Булацель, Костянтин Євгенович Малютін, Ілія Олександрович Успенський та Іван Ларіонович Лілікович з 1 вересня 1918 року, Членами Ради Відділів Державного Земельного Банку: Волинського: Олександер Вікторович Росов та Володимир Семенович Семенов, Катеринославського: Володимир Андрієвич Котельников,

Микола Акинфович Малютін, Костянтин Васильович Рожденственський та Іван Іванович Ритов, Київського: Пилип Йосипович Лагун, Йосип Климович Мельник, Лєонід Захарович Нечаєв та Василь Вікторович Новицький, Одеського: Семен Герасимович Горбачик, Олександер Олександрович Попов, Микола Іванович Царенко та Микола Адольфович Яниковський, Подільського: Веніямин Констянтинович Костянтинов, Опанас Іванович Орлов, Арсень Хрисанфович Яницький, Полтавського: Олександер Борисович Арапов, Карл-Вільгельм Генрихович Гойєр, Іван Олександрович Долбин та Дмитро Юхимович Корсунський, Харківського: Борис Андрієвич Баженов, Давид Павлович Колосов, Олександер Карпович Ланговий та Микола Борисович Трушковський, Чернигівського: Петро Володимирович Борсук, Микола Васильович Біляїв, Констянтин Васильович Красовський та Тимофей Трохимович Таточко, – всі з 1 вересня 1918 року. Головним Бухгальтером Полтавського Відділу Державного Земельного Банку: Петро Петорович Соколов з 1 вересня 1918 року. Головними Контрольорами Відділів Державного Земельного Банку: Катеринославського – Адольф Карлович Фендрих, Одеського – Митрофан Федорович Лінчевський і Чернигівського – Антін Михайлович Громико з 1 вересня 1918 року. Помічниками Головних Бухгальтерів Відділів Державного Земельного Банку: Волинського – Петро Олександрович Денисов, Катеринославського: Олекса Радіонович Чернета, Київського – Леонид Павлович Попов, та Іван Сидорович Петренко, Одеського – Костянтин-Рейнгольд Єдуардович Бах, Подільського – Петро Іванович Мамонтов, Полтавського – Михайло Петрович Антоніїв та Сергій Петрович Рудіч, Харківського – Семен Карпович Орловський і Чернигівського – Микола Васильович Баумштейн та Олександер Андрієвич Фрунза, – всі з 1 вересня 1918 року.

Міністр Фінансів А. Р ж е п е ц ь к и й.

Державний Вістник. - 1918. - 13 жовтня.

№ 148

Накази про призначення та увільнення.

По Відділах Селянського Поземельного Банку.

29 серпня 1918 року. № 187/6. – Лишається за штатом Управитель Подільського Відділу Костянтин Павлович Фаворин з 1 вересня 1918 року на загальній підставі, яка визначена в законі 2 серпня 1918 року.

29 серпня 1918 року. № 188/7. – Лишаються за штатом: Непремінні Члени Відділів: Волинського – Мартин Лаврентьович Скоморовський і Подільського – Михайло Гаврилович Кожевников з 1 вересня 1918 року на загальній підставі, яка визначена в законі 2 серпня 1918 року.

31 серпня 1918 року. № 195/5. – Лишаються за штатом: Непремінні Члени Відділів: Одеського – Євген Іванович Ільїн та Франц-Людвіг Францевич Янкевич, Полтавського – Василь Андрієвич Соловєв, Харківського – Микола Петрович Олександров та Микола Петрович Граціянський і Чернигівського – Михайло Миколаєвич Малахов на загальній підставі, яка визначена в законі 2 серпня 1918 року, – всі з 1 вересня 1918 року.

31 серпня 1918 року. № 196/4. – Призначаються: Членом Ради Волинського Відділу Володимир Михайлович Володимиров і Членами Оцінниками Відділів Державного Земельного Банку: Волинського вищої платні: Петро Ільіч Архипов, Володимир Миколаєвич

Виноградов, Петро Дмитрович Гладун, Сергій Павлович Довкгело, Павло Іванович Даценко, Олекса Іванович Леонтьїв, Лев Олександрович Новіцький та Сергій Васильович Семенов і низчої платні: Андрій Павлович Демчук-Демчинський, Олександер Степанович Сергієнко та Ян Мартинович Упит; Катеринославського – вищої платні: Олекса Павлович Баранов, Олександер Миколаєвич Барсуков, Іван Вікторович Бакланов, Микола Федорович Грієльський, Олександер Инокентьєвич Добровольський, Іван Михайлович Крат, Євген Герасимович Мищенко та Нарциз Адольфович Турчинович; Київського – вищої платні: Василь Іванович Богословський, Йосип Семенович Бруй, Сергій Платонович Журавльов, Олександер Миколайович Козловський, Іван Васильович Максимовський, Донат Анатольєвич Петровський, Андрій Андрієвич Славинський та Іван Васильович Федоров; Одеського – вищої платні: Доминик-Іван Онофрієвич Блинас, Володимир Денисович Бочковський, Василь Іванович Ведерников, Олександер Антонович Гвоздинський, Володимир Дмитрович Гладун, Петро Семенович Гусар, Іван Георгієвич Дмитрієв, Анатоль Васильович Добротворський, Ілья Іванович Кирянов, Йосип-Антін Олександрович Ковалевський, Гаврило Гаврилович Кожевников, Михайло Дементьєвич Конашевич, Георг Герасимович Лашков, Андрій-Адам Марцелинович-Адамович Лисовський, Генадь Іванович Промптов та Петро Васильович Тумим і низчої платні – Іван Михеєвич Ступин; Подільського – вищої платні: Павло Павлович Федорович та Віктор Іванович Касяненко; Полтавського – вищої платні: Сергій Григорович Градовський, Георг Карпович Орловський та Володимир Агафонович Бернацький; Харківського – вищої платні: Микола Єгорович Девятов, Михайло Васильович Кибальчич та Олександер Олександрович Федоров; Чернигівського – вищої платні: Павло Іванович Золднер, Микола Володимирович Котляревський, Олександер Андрієвич Тарнавський, Аполінарій Констянтинович Чижевський та Іван Гаврилович Яновський, – всі з 1-го вересня 1918 року.

5 вересня 1918 року. № 199.

Згідно з ухваленим Гетьманом докладом моім призначаються Управителями Відділів Державного Земельного Банку: Волинського – Петро Нафаілович Яценко, Катеринославського – Василь Вікторович Горицький, Київського – Вячеслав Миколайович Верховський, Одеського – Павло Іванович Грицевич, Подільського – Лєонід Едуардович Сметанкін, Полтавського – Петро Олександрович Афремов, Харківського – Михайло Миколаєвич Любимов, Чернигівського – Микола Павлович Масловський – всі з 1-го вересня 1918 року.

Міністр Фінансів А. Р ж е п е ц ь к и й.

Державний Вістник. - 1918. - 13 жовтня.

№ 149

Затверджую
ПАВЛО СКОРОПАДСЬКИЙ.
30 серпня 1918 року. Київ.
Посвідчив: Державний Секретарь, Сенатор
С е р г і й З а в а рм с ь к и й.

УХВАЛЕНИЙ РАДОЮ МІНІСТРІВ ЗАКОН ПРО ДОПОВНЕННЯ, ВІДНОВЛЕННЯ Й ВІДМІНУ ДЕ-ЯКИХ ПОСТАНОВ ПРО ПРОСТІ ПОДАТКИ (Стат. про прост. податк., Св. Зак. т. V., вид. 1914 року).*

I.

1. Державний податок з нерухомого майна в містах, посадах та містечках правити, на протязі 1918 і 1919 р.р., в розмірі 8 % з середнього чистого прибутку зазначеного майна.

2. За часи правіжки зазначеного в попередньому (1) пункті податку поступління цього податку розкладати по слідуючих правилах:

1) із сум, які вступають на рахунок податку, сім восьмих зачисляється на прибуток казни.

2) Останні суми податку обертаються:

а) ті, що поступають по міських поселеннях, в котрих введено міський статут, з нерухомого майна, яке міститься в міській межі і на відведеній міському поселенню землі, – в прибуток відповідного міського поселення, і б) ті, що поступають по міських поселеннях, в котрих введено міський статут, з нерухомого майна, яке міститься по-за міською межою і по-за землями, які відведені міському поселенню, але в межах селітебної площі, дійсно занятої міським поселенням, а також ті, що поступають по міських поселеннях, в котрих не введено міського статуту, – в прибуток відповідних Повітових Земств.

3. Суми, які зазначені в літ. б. п.2 цього артикулу, підлягають витраченню на загальних, встановлених для земств, підставах.

II.

1. Підвищити на 1918 і 1919 р.р., на пятьдесять відсотків оклади основного промислового податку на торговельні підприємства I, II і III розрядів і на промислові I-IV розрядів, на ярмаркові підприємства і на парові судна, а також на особисті промислові заняття експедиторів, біржевих маклєрів і біржевих нотарів (Св. Зак. т.V Стат. прост. подат., вид. 1914 р., додат. До арт.449 відом. IV і розр. II і III від. V).

2. Затримувати в прибуток Державної Скарбниці за свідоцтва купецького стану, які вибіраються на 1918 і 1919 р.р., першої гільдії – сто карбованців і другої гільдії – сорок карбованців.

3. Затримувати з ціни промислових свідоцтв, які вибіраються на 1918 і 1919 р.р., встановлені в земські і міські прибутки і на губерніяльні земські повинности оплатки, а також і всякі інші місцеві оплатки з ціни промислових свідоцтв без збільшення такої на 50 %; місцеві оплатки з сословних свідоцтв купецького стану виправляти з вартости цих свідоцтв: по першій гільдії – в сімдесять пять карбованців і по другій гільдії – в тридцять карбованців.

III.

Арт.510 Статуту простих податків (Св. Зак. т.V., вид. 1914 р.) скласти так:

510. Податок з капіталу виплачується обовязаними оголошувати звіти підприємствами, чистий прибуток яких не перевищує трьох відсотків на їх основний капітал, – в розмірі 15

* Відповідний законопроект розглядався і був ухвалений Малою Радою Міністрів в середині серпня (Журнал засідань Малої Ради Міністрів від 12, 15, 16 серпня 1918 р.) – ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 24 а, арк. 23-26 зв. – *П.Г.-Н.*

копійок, а останніми – в розмірі 20 копійок з кожної повної сотні карбованців основного капіталу підприємства.

IV.

Встановлений попереднім (III) артикулом розмір податку з капіталу, а також ставки відсоткового збору з прибутку підприємств, які обовязані оголошувати звіти, визначені в відд. II закону 6 квітня 1916 року (Собр. Узак. Прав. 1916 арт.838), затримувати, на протязі 1918 і 1919 років, в півтораразовому розмірі, але з тим, щоб ставки відсоткового збору не перевищували тридцяти відсотків з прибутку зазначених підприємств.

V.

Відділ II Закону 13 травня 1916 р. (Собр. Узак. 1916 року № 131 арт.998) про звищення розмірів відчислень на сплачування цінности майна скасувати й встановити з 1-го січня 1918 року розміри відчислень, зазначених в літ. В п. 2 арт. 519 Статуту простих податків (Св. Зак. т.V від. 1914 року).

За Голову Ради Міністрів, Сенатор Н. В а с и л е н к о.
Міністр Фінансів А. Р ж е п е ц ь к и й.

Державний Вістник. - 1918. - 10 вересня.

№ 150

П О С Т А Н О В А
Міністерства Фінансів

Надалі до загального відновлення оплати купонів від позики, випущених, або гарантованих бувшим Російським Урядом, встановлюється низчеслідуючий порядок одержання авансів в рахунок процентів по паперам цих позик.

1) Установам Державного Банку, Скарбницям і Державним Ощадним Касам розрішається видавати під обезпечення паперів, прийнятих іми на хоронення і по другим операціям, безпроцентові аванси в розмірі сум причитаючихся по купонам минулих строків.

2) Зазначена льгота росповсюджується лише на ці папери, котрі будуть здані вищезгаданім установам не пізніш 15 Жовтня* 1 Листопада 1918 року.

3) Папери прийняти на хоронення, або по другим операціям комерційними банками і заявлені ими до 15-го Жовтня** 1 Листопада 1918 року Державному Банку, користуються перевагами, встановленими п.п. 1 й 2. Уднак же Державний Банк має право вимагати передачи йому самих паперів на хоронення.

4) Папери, прийняти згідно п.п. 1-3 на хоронення, або по другим операціям вищезгаданими установами підлягають в випадкові востребування іх власниками, возврату зо всіма бувшими при них купонами сроків після 1 Вересня 1918 року, при умові уплати сум, получених як-би авансів в рахунок процентів. –

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 14, арк. 25.

* У документі цю дату заклеснено – *П.Г.-Н.*
** У документі цю дату закреслено – *П.Г.-Н.*

№ 151

Державний Земельний Банк

1-го цього вересня відкрив свої операції;

управління Банку знаходиться в м. Київі, на Володимирській вулиці в будинку № 10, а Відділи його маються у всіх губерніях Украни в помешканнях бувших Відділів Крестьянського Поземельного Банку; особи бажаючі одержати відомости мають звертатися до Канцелярії Банку й його Відділів в присутні дні від 10-ти до 4-х годин.

7752-2-2

Державний Вістник. - 1918. - 5 жовтня.

№ 152

МАЛА РАДА МІНІСТРІВ РЕЕСТР № 10
в засіданнях 2 і 5 вересня 1918 року
розглядала нижчезазначені справи

[…]

ПО МІНІСТЕРСТВУ ФІНАНСІВ

14.

Про встановлення патентного податку з місць виробу й продажу квасу, овочової води, морсів, штучних мінеральних вод і инших безалкогольних напоїв.

ПОСТАНОВИЛА: законопроект ухвалити, але доповнити вказівками:

а) що особи, винуваті в невиконанні постанов цього закону караються по ст.29 Уст. о Наказ. б) що заклади, котрі відкриваються у другому півріччі, підлягають податку в розмірі половини річної вартости, і в) що з 1918 р. усі заклади платять патентний податок в розмірі половини річної вартости.

Представник Міністерства Народнього Здоровля висловився проти цього законопроекту, позаяк зменьшення ціни безалкогольних напоїв з'являється значним засобом у боротьбі з алкоголізмом.

15.

Про реквізіцію шкляного посуду, корків та смоли, необхідних для потреб скарбової горілчаної монополії.

ПОСТАНОВИЛА: законопроект ухвалити.

16.

Про заснування при Міністерстві Ради по справах Скарбових Монополій.

ПОСТАНОВИЛА: Законопроект ухвалити з тим, а) щоб по питанням, які торкаються инших відомств, обов'язково запрошувалися в склад наради представників цих відомств, і б) щоб кредит на утримання членів, яких назначає Міністр Фінансів, відпускалося в смітному порядкові.

17.

Про реченці виплати доходового податку в 1918 році.

ПОСТАНОВИЛА: законопроект ухвалити з деякими змінами реченців в котрі виплачується податок.

18.

Про асігнування 50.000 карбованців на улаштування комор Гербової Скарбниці.

ПОСТАНОВИЛА: Одпуск 50.000 карбованців ухвалити.

[…]

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 24 а, арк. 30 зв.-31 зв.

№ 153

Накази про призначення та увільнення.

По Департаменті Загальної Канцелярії.

4 вересня 1918 року. № 200. – Призначається: помічник діловода Загальної Канцелярії Міністерства Фінансів Кузьмич Дмитро – діловодом з 1-го вересня 1918 року.

5 вересня 1918 року. № 7. – Призначаються: урядовець 1-ої ранги Ленець Петро – головним журналістом, урядовець 1-ої ранги Яновицький Олекса – помічником діловода, урядовець 2-ої ранги Скоропадська Софія – урядовцем 1-ої ранги, урядовці 3-ої ранги Гонорський Микола, Добровольський Володимир, Лядецька Наталія, Булавицький Яким та Пальчевська Євгенія – урядовцями 2-ої ранги, практиканти Вальдт Володимир та Шкрабій Олена – урядовцями 3-ої ранги всі з 1-го вересня 1918 року.

Товариш Міністра Фінансів М а т у с е в и ч.

Державний Вістник. - 1918. - 31 жовтня.

№ 154

Ухвален[о]
6 Вересня 1918 року
Р. Р. Мін. Д. Дітят[*ін*]

ДОКЛАД

ДО РАДИ
МІНІСТРІВ
УКРАЇНСЬКОЇ
ДЕРЖАВИ

В лік рахунку по кошторисові Окремого Корпусу Кордонної Охорони на біжучий 1918 рік на ріжні потреби утримання Корпусу з дозволу Ради Міністрів уже отримано 9.028.170 карб.

Позаяк гроші ці майже всі витрачені, то виникає потреба в відпуску коштів на дальше істнування Корпусу.

На підставі вище зазначеного прохаю в як найскорійшім часі затвердити і видати в лік кошторису на ріжні потреби утримання Корпусу на Вересень місяць тим часом поки кошторис буде затверджений ще п ‘ я т ь м і л і о н і в карбованців (5.000.000 карб.).

ДОДАТОК: Роспись о видатках на утримання Окремого Корпусу Кордонної Охорони. –

М і н і с т р Ф і н а н с і в А. Ржепецький
”7” Вересня 1918 р.
м. Київ

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 184, арк. 2.

№ 155

МАЛА РАДА МІНІСТРІВ Реєстр № 11
в засіданнях 9-го і 12-го вересня
розглядала нищезазначені справи
[…]
ПО МІНІСТЕРСТВУ ФІНАНСІВ
14.

Про реченці виплати доходового податку в 1918 р.

ПОСТАНОВИЛА. Законопроект ухвалити але змінити загальний реченець з 15-го вересня на 1 жовтня.

15.

Про асігнування 585.000 карб. в рахунок сміти Департаменту Митних Зборів.

ПОСТАНОВИЛА: Отпуск 585.000 карб. ухвалити.

16.

Про зміну ставок акцизу з вина, спирта, горильчаних виробів та сивушних масел, про відміну загального безакцизного відрахунку та встановленні граничних втрат при охороненні спирту, котрі звільняються від оплати акцизом.

ПОСТАНОВИЛА: Законопроект ухвалити та провадити до життя, зі дня його затвердження.

17.

Про доповнення установи про скарбовий продаж цуку.

ПОСТАНОВИЛА: законопроект ухвалити з слідуючими змінами:

а) дозволити приватнім особам провозити через кордон до п’яти фунтів на кожну особу.

б) встановити, що акцизному доглядові належить тільки послідую[?]

[…]

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 188, арк. 3 зв.

№ 156

Копія

І.
П Р О Т О К О Л
економічного договору межи Українською Державою з одної;
а Німеччини і Австро-Угорщини з другої сторони на господарський 1918/1919 рік.

З огляду на скінчення економічного договору, заключеного 23-го Квітня 1918 року межи Україною, Німеччиною і Австро-Угорщиною, зійшлись представники Української Держави, а також Німеччини і Австро-Угорщини на основі артикулу XIII названого договору, в Київі до переговорів.

При цьому головою представників Української Держави був Міністр Торгу і Промисловости – Сергій ГУТНІК,

представників Німеччини – ціс. н. з. Посол п. с. дійсний тайний радник Альфонс барон МУММ фон-ШВАРЦЕНШТЕЙН,

представників Австро-Угорщини ц. і к. н. п. уповноважений Посол і тайний радник Іван граф ФОРГАЧ фон ГІМЕС і ГАЧ.

Переговори велись в комісіях. Позаяк роботи в комісіях скінчились, то сьогодня в кінцевім засіданні загальної Комісії прийшло між представниками Української Держави з одного боку і представниками Німеччини та Австро-Угорщини з другого боку до слідуючої

згоди. При цьому належить рахувати прилоги № 1-10 враз з підприлогами 1а і б, 3а до 3з, 5А-В, яко основні частини цього економічного договору.

I. ХЛІБ

[…]

II. ІНШІ СПОЖИВНІ ПРИПАСИ

[…]

III. СИРОВИНА

[…]

IV. ВВІЗ ТОВАРІВ

[…]

V. ФІНАНСИ

Що до фінансів заключено долучену в прилозі 6 згоду про фінанси від 10 Вересня 1918 р. Центральні Держави оплачиватимуть хліб, цукор і спірт відповідно до цього фінансового договору /прилога 6/. –

Коли б договор в якімсь часі не прийшов до виконання і або коли б наступив випадок § 9 уст. 3 фінансового договору, то Центральні Держави оплачиватимуть за хліб, цукор і спірт по половині в марках і коронах по курсах і постановах фінансового договору; виняток становить хліб о скільки, що Україна до його добування не дає достаточних засобів. Право Центральних Держав платити за хліб, цукор і спірт в карбованцях, які вони одержали за вивози на Україну, постановами цього уступу не порушується.

Оскільки Центральні Держави ці карбованці одержуватимуть на підставі вивозів для приватних українських установ мають вони їх переважно вживати до оплати хліба.

Коли вивіз був доконаний для українських урядових установ, то заплата повинна відбуватися шляхом зарахування. О скільки в прилогах до економічного договору означені е ціни в рублях, то вони рахуються яко постановлені в карбованцях; через те не порушується право Центральних Держав о стільки платити рублями, о скільки вони мають право ввоза рублів.

VI. ДОРОЖНІ ЗНОСИНИ

/Комунікація/

[…]

VII. ПЕРЕВІЗ

[…]

VIII. ЗАЛІЗНОДОРОЖНІ ТАРИФИ

[…]

IX. МИТА

Що до мита заключено долучену в прилозі 10 згоду про мита від 10-го Вересня 1918 р.

X. ОРГАНІЗАЦІЇ

[…]

XI. БОЛГАРІЯ І ТУРЕЧЧИНА

[…]

XII. ПРОТЯГ ЧАСУ

Цей економічний договор відноситься до часу 30-го Червня 1919 року.

Згоди входять в силу, о скільки вони ще не є в діяльности від дня підписання. О скільки в прилогах нема іншої постанови, відносяться названі кількости часу від І-го Серпня 1918 року до 30-го Червня 1919 року.

Заключаючі договор Держави зійдуться в Травні 1919 року до переговорів, щоб наново зробити економичні згоди межи Україною з одного боку, а Німеччиною і Австро-Угорщиною з другого боку.

Київ, 10-го Вересня 1918 року.

ГОЛОВА Загальної Комісії:
Міністр Торгу і Промисловости – С. ГУТНІК
А. МУММ
ФОРГАЧ

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 32, арк. 261-264 зв.

№ 157

Прилога 6

Угода про фінанси.

§ 1. Осередні Держави приймають на себе з випускаємих Україною державних або банкових кредитних білетів такі на суму 1 600 000 000 (один мільярд шістьсот мільйонів) карбованців.

§ 2. Осередні Держави мають право одержати цю суму до 30 червня 1919 року разом або частинами. Прийом може робитись в сумах не менш 10 000 000 (десять мільйонів) карбованців, при чім загальна сума одержаних карбованців протягом одного місяця не повинна перевищати 250 000 000 (двохсот п'ятидесяти мільйонів) карбованців у вересні, жовтні, листопаді і грудні 1918 р. і 100 000 000 (сто мільйонів) в послідуючі місяці до 30 червня 1919 р.

Осередні Держави повідомляють Україну до 20-го числа кожного місяця, яку скількість карбованців вони бажають одержати в слідую чому місяці.

Коли Осередні Держави в одному місяці не скористаються своїм правом встановленим в § 1 або скористуються їм частиною, то їм надається право на пропорційональне збільшення вільних сум в розмірі недодержаної скількости.

Україна відкриє інституціям, вказаним Осередніми Державами, рахунок в карбованцях в Державному Банку Київа, Одеси і Харкова і буде їх кредитувати в розмірі потрібних сум.

Поперед того, як відкрити рахунок в якому-небудь філіяльному Відділі Державного Банку у Київі, необхідно попереднє заручитись згодою Державного Банку в Київі.

Україна ручається за те, що суми, вказані в рахунках вищезгаданих інституцій, можуть бути в кожний момент виплачені готівкою.

Осередні Держави подбають про те, щоб виплата по сім рахункам робилась по можливості чеками.

§ 3. Україна заключає договір, міркуючи, що Осередні Держави зроблять все можливе, щоб допомогти Україні перевести в життя міркуєму валютну реформу тим, що вони приймуть на себе замову по друкуванню карбованців, а теж доставку паперу й фарби.

Україна через се збільшила свою замову в Державній Типографії в Берліні до кругої суми в 11 500 000 000 гривен = 5 750 000 000 карбованців, яка замова повинна бути виконана до 1 січня 1919 р. при захованню первоначального розділу строків для доставки замовлених карбованців і теж при захованню розділа згідно з первоначальною замовою.

Україна постільки визволяється від обов'язків представлення кредитних білетів, поскільки Державна Типографія не виконала замови України згідно з виробленим планом постачання. Непостачання зі сторони Державної Типографії постільки не приймаються на увагу, поскільки Осередні Держави не скористували повністю свого права на одержання карбованців.

Коли Державна Типографія шляхом збільшеного постачання в будучому вирівняє суму, котрої не хватає, то тим самим збільшується право Осередніх Держав на одержання карбованців на ті суми, на які Україна раніш вимагала визволення від обов'язку представлення кредитних білетів.

§ 4. Осередні Держави будуть пристосовувати одержані ними карбованці лише для задоволення потреб їх війська і їх приватних закупочних організацій і теж для виконання прийнятих ними на себе обов'язків на Україні.

§ 5. Україна буде постачати Осереднім Державам лише такі кредитові білети, котрі мають на Україні безмежну законну платежну силу й котрі еквівалентні карбованцям, утвореним законом 19-го грудня 1917 р.

Україна визначає для всього періода часу сього договору встановлену в законі 19-го грудня 1917 р. вагу чистого золота в золотому карбованці не нижче ваги чистого золота золотої монети в дві корони австро-угорської валюти.

[§] 6. Одержання Осередніми Державами кредитових білетів робиться так, що Україні представляється готівкою в її розпорядження в кожному окремому випадку 5 000 000 корон пропорціонально одержаній Осередніми Державами сумі кредитових білетів до загальної суми 1 600 мільйонів, а саме: по курсу 0,85 (вісімдесять п'ять сотих) карбованця за одну марку і 0,50 (пятьдесять сотих) карбованця за одну корону.

Решта виплачується наполовину в марках, наполовину в коронах по вищевказаним курсам слідуючим чином: на 50% відкривається для Українського Уряду конто в Державному Банку в Берліні, поскільки мова іде про марки, і в Австро-Угорському Банку в Відні і в Будапешті, поскільки мова іде про корони; щодо других 50%, то Україна одержує за 25% 3 1/2 відсоткові дворічні на пред'явителя німецькі державні казначейські білети по нарицательній ціні за вичотом поштучних відсотків за 25% – 3 1/2 % дворічні, призначені на пред'явителя, австро-угорські скарбничі білети по нарицательній ціні з зачотом поштучних відсотків. Державні скарбничі білети заготовлюються примірниками в 100 000 марок, або по бажанню України в декілька сот тисяч; австро-угорські скарбничі білети заготовляються примірниками в 100 000 корон, або в декілька тисяч корон.

Німецькі, австрійські і угорські скарбничі білети передаються в Державний Банк для України. Вони повинні бути відновлені постільки, поскільки Україна поки не має права ними користуватися.

§ 7. Україна не буде вільно розпоряджуваться предоставленими їй по смислу § 6 сумами й переданими скарбничими білетами, призначеними виключно для валютних цілей України, до істечення однорічного строку після підписання будучого мирового договору між Осередніми Державами і находячимися з ними в становищі війни 5 великими державами і, значить, не може передавати такі в інші інституції. Їй буде однак предоставлено можливість до істечення сього строку розпоряджуватись сими сумами і скарбничими білетами, а саме: сумами, находячимися в Державному Банку в Берліні й німецькими державними скарбничими білетами, – для цілей закупа товарів в Німеччині або для виплати по обов'язанням приватних і державних німецьких інституцій або для передачі банкам і банковим конторам в Німеччині, допущеним до торгу девізами; сумами, находячимися в Австро-Угорському Банку, а теж австрійськими і угорськими скарбничими білетами для цілей закупки товарів в Австро-Угорщині або для виплати по обов'язанням приватним і державним австрійським і угорським інституціям, або ж для передачі членам де візової Централі в Відні або Будапешті.

Розпорядження скарбничими білетами буде мати місце постільки, поскільки не послідує інша згода між Осередніми Державами і Україною, – через переуступку скарбничих білетів Уряду тієї Держави, котра видала скарбничі білети по нарицательній ціні з надбавкою поштучних відсотків.

Осередні Держави обов'язуються, а саме кожна Держава відносно виданих нею скарбничих білетів, такі по вимозі України по нарицательній ціні з надбавкою поштучних відсотків оборотно закупити постільки, поскільки Україна має право сими скарбничими білетами розпоряджуватися.

Україна має, крім того, право розпоряджуватись своїми сумами в марках до 1% одержаних карбованців для виплат за кордоном через девізову Централю в Берліні; своїми ж сумами в коронах до 1% одержаних карбованців через девізову Централю в Відні і Будапешті.

Причитаючіїся суми на державному і на австро-угорському Банку будуть оплачуватись 3 1/2 річними відсотками і будуть визволені від податків.

§ 8. Поштове повідомлення, а також розрахування з боку України робиться через Український Державний Банк або через його уповноважених; з боку Німеччини через

Державний Банк у Берліні або через його уповноважених; з боку Австро-Угорщини через Австро-Угорський Банк у Відні або його уповноважених.

§ 9. Осередні Держави мають право до 30 червня 1919 року ввезти на Україну не більш, як 500 000 000 рублів. Осередні Держави бажаючи допомогти Україні при її валютній реформі, постараються по мірі можливости обмежити ввіз рубля сумою меншою вищезазначеної.

Ввіз цей виконується лише для залагодження потреб війська Осередніх Держав на Україні, причому Осередні Держави обмовляють можливість другої згоди про ціль пристосування ввозимих рублів.

Осередні Держави роблять відповідну вказівку щодо обмежень ввоза рублів на Україну особам як військовим, так і приватним, котрі працюють на Україні в приватних закупочних організаціях.

Ввіз рубля позволяється вищезазначеним і другим особам лише на основі українського законодавства.

Осередні Держави приймають до відома, що Україна міркує для неукраїнських громадян обмежувати скількість рублів, котру може мати з собою кожний в'їжджаючий на територію України, сумою в тисячу рублів.Осередні Держави звільняються від вищевказаного обов'язання і знову одержують право необмеженого ввозу рубля в випадку:

1) якщо з яких-небудь причин підготовлення валютної реформи (наприклад об'яву про обмін рублів на карбованці) до 1-го січня 1919 року не буде переведене в життя. Виключення з цього правила буде мати місце лише тоді, коли німецька Державна Друкарня не виконає прийнятих нею на себе обов'язків по заключним друкарським договорам в такій скількости, що внаслід цього підготовлення валютної реформи зробилось неможливим;

2) якщо після 1-го січня 1919 р. послідує 2-х тижневий період, за час котрого на Україні у вільному обороті карбованець в порівнянні з рублевими кредитовими білетами вартости 1 000, 250, 50 та 25 рублів не розцінювався пересічно десятою відсотками вище. Строк 1 січня 1919 року буде відложено до 1 лютого 1919 р. в тому випадку, якщо Німецька Державна Друкарня не постачить Україні до 31 грудня 1918 р. таку скількість кредитових білетів, щоби їй до того часу по виключенню постачених Осередніми Державами кредитових білетів на підставі цього договору оставалось в її розпорядженні дев'ять з половиною мільярдів гривен.

Осередні Держави мусять сповістити Україну в тижневий строк, якщо вони обмірковують знову приступити до ввозу рубля.

Під рублями по смислу цього параграфа розуміються окрім рублів в кредитових білетах також: відсоткові білети внутрішнього руського займу, руські серії займів і казначейські білети, а також інші, як платежні знаки, що знаходяться в обороті руських цінних паперів.

§ 10. Цей договір звільняється во всіх заінтересованих державах від гербових і других податків.

Київ, 10 вересня 1918 року.

Дорошенко Д. Історія України 1917-1923 рр. - Т.ІІ. Українська Гетьманська Держава 1918 року.
- К.: Темпора, 2002. - С. 313-315.

№ 158

Копія

I.

Прилога 10.

УГОДА ПРО МИТО

§ 1.

Заключаючі договір сторони годяться в цьому, що від 1 Червня 1918 р. Центральні Держави мають оплачувати лише договорні мита і оплати, а саме:

1) В зносинах між Німеччиною і Україною служуть за підставу постанови торгового і мореплавного договору від 10 Лютого /29 Січня/ 1894 р. включно до доданої до него частини кінцевого протоколу від 9 Лютого 1897 р. в зміненім додатковим договором і протоколом від 28 Липня /15 Липня/ 1904 р. виді, а також мировий договір від 9 Лютого 1918 р. заключений між Німеччиною, Австро-Угорщиною, Болгарією і Туреччиною з одного, а Українською Народньою Республікою з другого боку.

2) В зносинах між Австро-Угорщиною і Україною служуть за підставу постанови торгового і мореплавного договору від 15 Лютого 1906 р., а також мирового договору між Німеччиною, Австро-Угорщиною, Болгарією і Туреччиною з одної, а Українською Народньою Республікою з другої сторони.

3) В зносинах між Болгарією і Туреччиною з одної, а Україною з другої сторони служуть за підставу постанови мирового договору від 9 Лютого 1918 р. про права найбільше приязної нації, заключеного між Німеччиною, Австро-Угорщиною, Болгарією і Туреччиною з одного, а Українською Народньою Республікою з другого боку.

§ 2.

О скільки по 1 Червня 1918 р. Центральні Держави оплачували вищі ставки, то їх не належить звернути.

За ввезені товари в часі до 1 Червня 1918 р. повинні згідно з постановами російських законів від 15 Лютого і 18 Березня 1915 р. платитися вищі ставки і о скільки це вже не сталося, повинні бути доплачені.

§ 3.

Заключаючі договор сторони приступять негайно до спільних переговорів, щоби в інтересі товарообміну між обома державами впровадити упрощення і полекшення українських митових формальностів. –

Київ, 10 Вересня 1918 р.

ПОДПИСИ:

Відфельдт	Дюре
Гоффінгер	Матусевич
Не читко	Не читко
Шіллер	Ларочі.

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 32, арк. 306-307.

№ 159

Договір про фінанси.[*]

§ 1.

Центральні Держави придбають від України на суму 1.600.000.000 карбованців, випущених нею Державних Скарбових знаків та (або) кредитових білетів.

§ 2.

Центральні Держави мають право вимогти здачі цієї суми, повністю або частково, до 30 червня 1919 року. Здача може бути завимогована сумами не менш 10-ти мільйонів; при цьому загальна сума, вимагаємих до здачі протягом місяця, не повинна перевищувати цифри 250 мільйонів на місяць у вересні, жовтні, листопаді та грудні і 100 міл[ьйонів] карбованців на місяць протягом інших місяців до 30 червня 1919 р.

Центральні Держави зобов'язані повідомляти Україні до 20 числа кожного місяця, яку суму вони передбачають придбати протягом наступного місяця. Якщо протягом будь-якого місяця Центральні Держави зовсім не скористаються своїм правом купівлі карбованців, або придбають тільки частину суми, що передбачена в частині 1 параграфу 2 для даного місяця, то наступні місяці право вимоги карбованців відповідно збільшується, з розподілом цього збільшення на усі місяці, що залишилися, в пропорції встановленій в першому абзаці вказаного параграфу.

Україна відкриє особам та установам, які будуть вказані Центральними Державами, в конторах Державного Банку в Києві, Одесі та Харкові, поточні рахунки в карбованцях і буде кредитувати їх сумами, котрі будуть вказувані Центральними державами.

Для відкриття рахунків в інших відділеннях Державного Банку необхідно попередня згода Державного Банку в Києві.

Україна гарантує, що кредитовані по цих рахунках суми будуть у будь-який момент виплачуватися, в випадкові вимоги, готівковими грішми. Центральні Держави приймуть, однак, всі міри, щоб платежі за цими рахунками за можливості здійснювалися чеками.

§ 3.

Україна заключає договір у передбаченні, що Центральні Держави зроблять все від них залежне для допомоги Україні в переведенні грошової реформи, а саме приймуть на себе друк кредитових білетів і постачання паперу та фарб.

Державна типографія в Берліні збільшить до 1 січня 1919 року прийняте нею замовлення на видрук білетів до загальної суми, визначаємої в 11 S мільярдів гривень, рівних 5.750.000.000 карбованців. Білети будуть друкуватися в тих же вартостях, як до дійсного часу, причому загальна сума здаваних білетів повинна бути розподілена за вартостями, згідно поданому Україною замовленню.

Україна звільняється від зобов'язання надання карбованців, поскільки німецька державна типографія не доставила умовленої кількості білетів.

Якщо б Центральні Держави не використали повністю свого права придбання за відомий період, то невиконання зобов'язань німецькою державною типографією також не приймається до уваги на відповідну суму. Якщо ж державна типографія пізнішими постачаннями нових білетів поповнить недостачу, то право Центральних Держав збільшується за рахунок сум, від здачі яких Україна відмовилася в попередні місяці.

§ 4.

Центральні Держави скористаються придбаними сумами тільки для покриття потреб їхніх військ на Україні й там же розташованих цивільних організацій по закупівлі продуктів, а також для розплати по інших своїх зобов'язаннях на території України.

[*] Переклад з російської П.Гай-Нижника.

§ 5.

Україна буде надавати Центральним Державам грошові знаки, які мають необмежену платіжну силу й однакові вартістю з карбованцем, що випускаються на підставі закону 19 грудня 1917 року.

Україна гарантує, що під час дії дійсного договору законна вага чистого золота в карбованці буде не нижче золотого вмісту двох австро-угорських крон.

§ 6.

Карбованці будуть придбані Центральними Державами на наступних умовах: Україна отримає готівкою загалом до 5.000.000 марок і 5.000.000 крон, пропорційно тій частині загальної суми 1.600.000.000 карбованців, котра дійсно виявиться зданою Центральним Державам. Розрахунок відбувається за курсом 0,85 карб. за марку та 0,50 карб. за крону. Залишок вартості наданих Центральним Державам карбованців сплачується Україні на половину марками, наполовину кронами за тими ж курсами наступним робом:

50% загальної належної суми сплачується Українському Урядові кредитуванням поточного рахунку в Державному Банкові в Берліні, для частини платежу, що належить у марках, та Австро-Угорському Банкові у Відні та Будапешті, для частини платежу, що належить у кронах.

На решту 50% загальної належної суми Україна отримує: на 25% дворічні 3 S % Німецькі Державні скарбові зобов'язання, на показника, за нарицальною ціною з приліченням до їхньої ціни відсотків, що наросли, і на 25% дворічні 3 S % Державні зобов'язання скарбниці Австро-Угорщини (на показника) за нарицальною ціною з приліченням відсотків, що наросли.

Німецькі Державні зобов'язання будуть вартістю в 100.000 марок і Австро-Угорські в 100.000 крон кожна, або ж за бажанням України у вартості кратній 100.000.

Німецькі, Австрійські та Угорські зобов'язання скарбниці мають бути здані Державному Банку в Києві. Зобов'язання ці належать до відновлення, оскільки Україна не може ще вільно розпоряджатися ними відповідно § 7.

§ 7.

Щодо кредитованих Україні, згідно § 6 по поточних рахунках, а також сум, переданих нею Державними скарбницями зобов'язаннями, суми які визначені винятково для валютних потреб України, остання може вільно розпоряджатися не раніше одного року після укладення миру між Центральними Державами та усіма п'ятьма Великими Державами, що знаходяться з нею в дійсний час у стані війни. Зокрема Україна протягом цього терміну не може переуступити ці суми, однак, Україна може ще до витоку цього терміну скористатися цими сумами на наступних підставах:

Відкритим їй рахунком у Рейхсбанку в Берліні та Німецькими Державними зобов'язаннями, вона може скористатися для купівлі товарів у Німеччині й для сплати по боргам Німецьким Державним установам та приватним установам і особам для передачі їх на рахунки, що відкриваються Українським Урядом в банках та банківських домах Німеччини, допущених до здійснення валютних операцій.

Рахунком, відкритим їй в Австро-Угорському – у Відні та Будапешті і Австро-Угорськими Державними скарбовими зобов'язаннями, Україна може скористатися для купівлі товарів в Австро-Угорщині і для сплати по боргах Австро-Угорським державним установам та приватним установам і особам, або для перенесення на рахунки, що відкриваються Українським Урядом в банках та банківських домах Австро-Угорщини, допущених до валютних операцій.

Реалізація Державних скарбових зобов'язань за умови, що між Центральними Державами і Україною не буде вироблено інші угоди, може бути тільки здійснена зворотнім продажем цих зобов'язань тій Державі, яким зобов'язання ці були випущені при цьому за нарицальною ціною, з налічуванням відсотків, що наросли.

Центральні Держави з свого боку, зобов'язуються купувати в України випущені кожною з них зобов'язання за нарицальною ціною (з додаванням відсотків), у відповідності з належним правом Україні розпорядження означеними зобов'язаннями.

Україна надалі має право для своїх розрахунків із закордоном (тобто поза Німеччиною та Австро-Угорщиною) скористатися своїм поточним рахунком в марках, у розмірі 1 % вартості сданих нею карбованців через Розрахунковий Відділ у Берліні та поточними рахунками в кронах у розмірі 1% вартості зданих нею карбованців, через Розрахункові Відділи в Відні та Будапешті.

Рахунки в Німецькому Державному та Австро-Угорському Банку сплачуються З $^{1}/_{3}$ % річних, без виліку державних податків.

Неманов'ъ Л.М. Финансовая политика Украины (7 ноября 1917 - 4 февраля 1919 г.). - К.: Культура и знаніе, 1919. - С. 194-195.

№ 160

До № 4495 – 9/XX
М. З. С.
УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ
Окремий Ветеринарний Виділ
"6" Вересня 1918 р.
№ 582
м. Київ

ДО РАДИ МІНІСТРІВ

ЗАКОНОПРОЕКТ ПРО ВСТАНОВЛЕННЯ ВІД 13 ВЕРЕСНЯ Ц / Р. НОВИХ НОРМ ВІДСОТКОВОГО ЗБОРУ З ПРОМИСЛОВОЇ ХУДОБИ ТА ПТИЦІ.

[…]

Відсотковий збір, який до сього часу збірається не може лічитися нормальним. Норми його були встановлені тоді, коли вартість худоби була у десять раз меньше існуючих зараз цін.

[…][*]

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 175, арк. 4-5.

№ 161

УХВАЛЕНА РАДОЮ МІНІСТРІВ
П О С Т А Н О В А
ПРО АСІГНУВАННЯ В РОСПОРЯДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОГО СЕКРЕТАРЯ 2.160.000 КАРБОВАНЦІВ ДЛЯ ОПЛАТИ ЗАМОВЛЕНОГО РУЛОННОГО ПАПІРУ

Затверджую *Павло Скоропадський*
14.9.918
К і і в

Посвідчив:
В. О. Державного Секретаря
Іг. Кістяковський.

Асігнувати в роспорядження Державного Секретаря в рахунок сміти на 1918 рік

[*] За це висловилися майже всі самоврядування Української Держави. Необхідність прийняття такого рішення пропонувалося з огляду на скрутний фінансовий стан держави [ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 175, арк. 4 зв.] – *П.Г.-Н.*

2.160.000 карбованців для оплати торговельної спілці “Ost” у Відні за замовлений рулонний папір. Розрахунок перевести через Кредитову Канцелярію Міністерства Фінансів.

ГОЛОВА РАДИ МІНІСТРІВ [*підпис – Ф. Лизогуб*]
В. О. ДЕРЖАВНИЙ СЕКРЕТАРЯ [*підпис – Іг. Кістяковський*]

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 63, арк. 1.

№ 162

Затверджую
П а в л о С к о р о п а д с ь к и й.
24. 9. 918[*]
Кіів
Посвідчив: За Державного Секретаря
М. М о г и л я н с ь к и й.

УХВАЛЕНА РАДОЮ МІНІСТРІВ
П О С Т А Н О В А
ПРО ВСТАНОВЛЕННЯ НОВИХ НОРМ ВІДСОТКОВОГО ЗБОРУ З ПРОМИСЛОВОЇ ХУДОБИ ТА ПТИЦІ.

1. Докладені до цього норми відсоткового збору з промислової худоби та птиці ухвалити та запропонувати їх в життя з 13-го Вересня 1918 року строком на один рік.
2. Визнати, що квитки про виплату відсоткового збору мають силу на півроку.
3. Зазначений у ст. 1 збір зачисляти в прибутки Державної Скарбниці, а на покриття видатків, що раніш відносилися на цей збір, відпускати щорічно з коштів Державної Скарбниці необхідні суми.

В. о. ГОЛОВИ РАДИ МІНІСТРІВ Сенатор [*підпис*]
МІНІСТР ЗЕМЕЛЬНИХ СПРАВ В. К о л о к о л ь ц о в.

ЦДАВОВ України.- Ф. 1064, оп. 1, спр. 175, арк. 1.

№ 163

Затверджую
П а в л о С к о р о п а д с ь к и й
24. 9. 918
Київ
Посвідчив: За Державного Секретаря
М. М о г и л я н с ь к и й

УХВАЛЕНА РАДОЮ МІНІСТРІВ
П О С Т А Н О В А
ПРО АСІГНУВАННЯ В РОСПОРЯДЖЕННЯ ДЕПАРТАМЕНТУ МИТНИХ ЗБОРІВ НА РІЖНІ ПОТРЕБИ 585.000 КАРБОВАНЦІВ

Асігнувати в роспорядження Департаменту Митних Зборів з коштів Державної Скарбниці в рахунок сміти 1918 року: на опал скарбових будинків і наємних помешкань для

[*] 24 вересня 1918 року П.Скоропадським було також затверджено “Закон про витяг з обігу кредитових білетів у 100 карбованців зразка 1917 року” // Вістник Холмського Губерніяльного Староства. - 1918. - № 9. - 2 листопада. – *П.Г.-Н.*

Митних Установ на Україні – двісті п’ятдесят тисяч (250.000) карбованців, на набуття Митними Установами необхідних господарських та канцелярських предметів, меблів та инш. – сто п’ятдесят тисяч (150.000) карбованців; на задоволення подорожніми грішми служачих при командіровках – сімдесят п’ять тисяч (75.000) карбованців; на закуп штампів і машинок для таврування крамів і крамничих місць – сто тисяч (100.000) карбованців; на видавання служачим Митного Відомства допомоги в ріжнорідних випадках – десять тисяч (10.000) карбованців, а разом п’ятсот вісімдесят п’ять тисяч карбованців (585.000 К.).

В. о. ГОЛОВИ РАДИ МІНІСТРІВ, Сенатор [*підпис нерозбірливий*]
МІНІСТР ФІНАНСІВ А. Р ж е п е ц ь к и й

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 178, арк. 1.

№ 164

Обіжник про пристосування пільгового тарифу до товарів, які привозяться з Німеччини, Австро-Угорщини, Болгарії і Туреччини

24 вересня 1918 року. № 6241.

Митним Установам.

Надсилаючи при цьому для належного виконання і керування копію заключеної 10 вересня ц. р. між Україною та Центральними Державами згоди про митні пошлини, Департамент Митних Зборів звертає увагу на § 2 згоди, по котрому:

1) виплачені Центральними Державами після 1 червня ц. р. більш високі, в порівнянню з встановленними згодою, ставки не підлягають зверненню і

2) за товари ввезені до 1 червня ц. р., повинні бути виплачені ставки, згідно з законом 15 лютого і 18 березня 1915 року і, по скільки це не мало ще місця, ця виплата повинна бути зроблена додатково.

Директор Департаменту Митних Зборів П. А н д р е є в

Державний Вістник. - 1918. - 31 жовтня.

№ 165

МІНІСТЕРСТВО
ТОРГУ І ПРОМИСЛОВОСТИ

Департамент
Зовнішнього Торгу

Відділ Торг. Екон. Дог.

”25” Вересня 1918 р.
№ 3838/4320
вул. Столипинська 55-б тел.32-34

ВИСОКОПОВАЖНОМУ ПАНУ
ДЕРЖАВНОМУ СЕКРЕТАРЮ

Загальний реєстр
Державної Канцелярії
Вх. № 2506
”26” Вересня 1918 р.

Міністерство Торгу і Промисловости має за честь переслати при цьому один примірник копій договору Української Держави з Центральними Державами від 10-го Вересня с. р. на німецькій

К сведенію
М. Могилянскаго
25/IX 1918
Державна Канцелярія
Д-т Загальних Справ
ОДЕРЖАНО
”26” Вересня 1918 р.
№ 5613

мові і один на українській і російській з 21

З цих додатків бракує у німецькому і українському тексті № 6, котрий находиться в Міністерстві Фінансів.

При цьому зазначається, що орігіналом лічиться німецький текст.

МІНІСТР ТОРГУ І ПРОМИСЛОВОСТИ С.М.ГУТНИК

ДИРЕКТОР ДЕПАРТАМЕНТУ
ЗОВНІШНЬОГО ТОРГУ К о р о л і в

НАЧАЛЬНИК ВІДДІЛУ
ТОРГОВО-ЕКОНОМИЧНИХ ДОГОВОРІВ [*підпис*]

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 32, арк. 281.

№ 166

Обіжник про ліквідацію Комісаріятів-Агентур

28 вересня 1918 року. № 6453.

Згідно з постановою Ради Народніх Міністрів з 26/III б. р. за № 439, міністерством торгу і Промисловости були утворені на головних кордонних пунктах Комісаріяти-Агентури, завданням котрих було як контролювання експортуємих і імпортуємих грузів і товарів, згідно з істнуючими законами Українського Уряду, господарськими умовами з Центральними Державами і окремими розпорядженнями Міністерства Торгу і Промисловости, так і регістрація кількости експортованих і імпортованих товарів.

Позаяк в сучасний мент майже по всьому кордоні Української Держави установлена Кордонна Охорона і розпочали свою діяльність Митні Установи, тому істнування згаданих Комісаріятів-Агентур Міністерство Торгу і промисловости уважає за непотрібне.

З огляду на вищезазначене, Міністерство торгу і Промисловости одночасно видало циркулярне розпорядження, аби всі істнуючі нині Комісаріяти-Агентури припинили свою діяльність і всі товари, які є затримані, з усім до цього діловодством, передали для належної ліквідації найблизчим митницям.

Подаючи вищез’ясоване Митному Відомству до відома, Департамент Митних Зборів доручає митним установам прийняти від Комісарів-Агентів Міністерства Торгу і Промисловости всі затримані ними товари з належним до цього діловодством для дальшого відповідного зліквідування їх і в будучім виконувати обовязки по контролю і регістрації товароруху, присвоєні вказаним вище Комісарам.

Директор Департаменту Митних Зборів П. А н д р е є в

Державний Вістник. - 1918. - 31 жовтня.

№ 167

Затверджую
П а в л о С к о р о п а д с ь к и й
28. 9. 918.
Київ
Посвідчив: За Державного Секретаря
М. М о г и л я н с ь к и й

УХВАЛЕНИЙ РАДОЮ МІНІСТРІВ
З А К О Н

ПРО АСІГНУВАННЯ В РОСПОРЯДЖЕННЯ МІНІСТРА ФІНАНСІВ 5.000.000 КАРБОВАНЦІВ НА УТРИМАННЯ ОКРЕМОГО КОРПУСУ КОРДОННОЇ ОХОРОНИ

Асігнування в роспорядження Міністра Фінансів з коштів Державної Скарбниці в рахунок сміти 1918 року п’ять миліонів (5.000.000) карбованців на утримання Окремого Корпусу Кордонної Охорони на вересень цього року. –

ГОЛОВА РАДИ МІНІСТРІВ Ф. Л И З О Г У Б
МІНІСТР ФІНАНСІВ А. Р Ж Е П Е Ц Ь К И Й

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 184, арк. 1.

№ 168

Затверджую.
ПАВЛО СКОРОПАДСЬКИЙ.
28 вересня 1918 року. Київ.
Посвідчив: За Державного Секретаря
М и к о л а М о г и л я н с ь к и й.

УХВАЛЕНИЙ РАДОЮ МІНІСТРІВ ЗАКОН ПРО ВИДАЧУ АВАНСІВ В РАХУНОК ВІДСОТКІВ З ПАПЕРІВ ТИХ ПОЗИК, ЯКІ ВИПУЩЕНО АБО ГАРАНТОВАНО БУВШИМ РОСІЙСЬКИМ УРЯДОМ.

Наперед, аж доки не настане поновлення сплати купонів від позик, випущених або гарантованих бувшим Російським Урядом, встановлюється такий порядок одержування авансів в рахунок відсотків з паперів цих позик.

1. Установам Державного Банку, Скарбницям та Державним Ощадним Касам дозволяється видавати безвідсоткові аванси під забезпечення паперів, прийнятих ними на сховок та по инших операціях, в розмірі сум, які припадають на купони минулих строків.

2. Зазначена пільга поширюється тільки на ті папери, котрі будуть здані вищеназваним установам не пізніш од 1-го листопада 1918 року.

3. Папери, прийняті на сховок або по инших операціях комерційними банками, які мають діяльність на Україні, і заявлені ними до 1-го листопаду 1918 року Державному Банкові, користуються перевагами, які встановлюються ст.ст. 1 та 2 цього закону. Одначе Державний Банк має право вимагати, щоб ті папери передавалися йому на сховок.

4. Папери, прийняті згідно з ст.ст. 1-3 цього закону на сховок або по инших операціях вищеназваними встановами, мають повертатися іх власникам, коли б вони іх бажали одібрати, зі всіма купонами, які були при них, строків після 1-го вересня 1918 року, з тією умовою, що будуть сплачені суми, одержані, яко аванс, в рахунок відсотків.

5. Винуваті в поданні до Державного Банку завідомо неправдивих відомостей про відсоткові папери, які переховуються в банках, присуджуються до кари, зазначеною першою та другою степенями статті 38 “Уложенія о Наказаніях”, коли не підлягають вищій карі на підставі инших законів.

Голова Ради Міністрів Ф. Л и з о г у б.
Міністр Фінансів А. Р ж е п е ц ь к и й.

Державний Вістник. - 1918. - 5 жовтня.

№ 169

Затверджую.
ПАВЛО СКОРОПАДСЬКИЙ.
30 вересня 1918 року. Київ.

Посвідчив: За Державного Секретаря
М и к о л а М о г и л я н с ь к и й.

УХВАЛЕНА РАДОЮ МІНІСТРІВ ПОСТАНОВА ПРО ВСТАНОВЛЕННЯ ПОПУДОВОГО ЗБОРУ З ДОНЕЦЬКОГО ПАЛИВА.

1) Для поповнення збитків Державної Монополії торгу Донецьким мінеральним паливом, а також для покриття витрат по розпреділенню палива – дозволити Міністрові Торгу та Промисловости встановляти попудовий збір в розмірі не більш 20 копійок з пуда вугілля й антрациту і не більш 30 копійок з пуда коксу й брикетів.

2) Цей збір виправляти з одержувателів через вписування його в залізничну накладну й передавати його Державним Скарбницям.

3) Три чвертки сум з одержаного збору зараховуються у фонд для поповнення збитків по Державній Монополії, а одна чверть зараховується в розпорядження Головноуповноваженого по паливу для поповнення витрат по утриманню інституцій, котрі відають розпреділенням палива.

4) Надати право Міністрові Торгу та Промисловости перевести в життя цю Постанову по телєграфові.

Голова Ради Міністрів Ф. Л и з о г у б.
Міністр Торгу та Промисловости С. М. Г у т н и к.

Державний Вістник. - 1918. - 5 жовтня; ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 173, арк. 1-2.

№ 170

М. Туган-Барановський

Грошова криза української кооперації.*

За останній час грошове становище української кооперації до такої міри погіршало, що починає будити самі серйозні побоювання.

Достаток грошей, який характеризує минулий рік, коли кооперативи примушені були одмовляти в принятті вкладів – так їх було багато – змінився на гострий брак грошей.

"Це безгрішшя, – каже Х.А.Барановський в "Бюллетенях Українського Народнього Кооперативного Банку" (№№ 4-5), – якось разом виникло по всіх кутках України: і Харків, і Одеса, і Житомір, і Миколаїв, і Київ, і Катеринослав – наче змовились, і всі разом, так, в кінці червня, заголосували про відсутність грошей у кооперативних установах".

Візьмем, наприклад, рух каси центральної кредітової установи – Українбанку:

1918 рік.	Каса та біжучі рахунки в кредітов. установах.
1 січня	3.100.037
1 лютого	4.124.792
1 березня	2.429.476
1 квітня	...3.935.087
1 червня	..6.705.224
1 травня	..5.430.389
1 липня	3.917.257
1 серпня	..1.945.259
1 вересня	1.937.117

Як бачимо, з 5-6 міліонів карбованців каса Українбанку спустилася нище 2 міліонів карбованців. Цей відплив грошей був утворений в Українбанку не стільки відпливом вкладок, скільки зростом учотної операції банку:

	Учтені векселі і спеціальні біжучі рахунки, забезпечені векселями.	Вклади та біжучі рахунки.
1 січня	346.610 карб.	2.732.152
1 лютого	496.610 ”	3.510.989
1 березня	1.021.610 ”	3.478.668
1 квітня	1.246.963 ”	5.325.520
1 травня	1.442.521 ”	7.883.808
1 червня	2.033.576 ”	12.909.308
1 липня	4.553.187 ”	14.628.907
1 серпня	8.216.546 ”	14.446.443
1 вересня	8.840.991 ”	14.508.012

Загальна сума вкладок росте в Українбанку до липня, досягає в цім місяці махімum'а, а потім падає, але не на велику суму. Навпаки, сума учтених векселів після липня майже подвоюється; цим головним чином і було викликано зменшення каси банку.

---

* Стаття подається у неповному (за невеличкими виїмками) вигляді; наведено зміст, який відображає погляд автора на стан вітчизняного грошового ринку та національної фінансової системи і цілком зберігає загальний вигляд публікації – *П.Г.-Н.*

Наведені числа відносяться до балансу всіх відділів Українбанку, – але Українбанк одкривав за цей рік нові відділи, які притягали нові вклади. Коли ми візьмемо вклади тільки головної контори банку, то картина буде инша:

Звичайні біжучі рахунки головної контори Українбанку.

Липня	20……	16.528.407 карб.
Серпня	1……...	13.072.886 ”
”	5……...	12.772.325 ”
”	10……	12.118.482 ”
”	20……...	12.223.515 ”
Вересня	1……	12.070.005 ”
”	5……	11.894.966 ”
”	10……	11.000.350 ”
”	20……	10.881.396 ”
”	25……	10.839.642 ”

Тут ми бачимо вже великий відплив вкладів, – біжучі рахунки зменшилися з 20 липня на 25 вересня з 16 до 10 міліонів карбованців, – себ-то більш, як на третю частину.

Звернемось до другої великої установи кооперативного кредіту в Київі – до Союзбанку. І тут ми побачимо досить подібну картину.

Каса та біжучі рахунки в кредітових установах.

1 січня……..	1.024.374 карб.
1 лютого…….	786.400 ”
1 березня……	664.294 ”
1 квітня……	1.028.181 ”
1 травня……...	2.745.788 ”
1 червня……..	2.308.539 ”
1 липня……	1.576.464 ”
1 серпня……..	1.034.367 ”
1 вересня……	518.125 ”

І тут ми бачимо зріст каси на літо, при чому свого maximum’а каса досягає на травень; потім каса починає зменьшатися і на 1 вересня спускається дуже низько – нище, ніж вона була 1 березня – після виходу з Київа большевиків.

Чим-же було ваикликано це зменшення каси Союзбанку? Як і в Українбанку, головним чином зростом позичок з боку банку. Вкладки ж в Союзбанку не тільки не зменшилися, але навіть зросли.

	Обрахунок дебіторів.	Всі вкладки і біжучі рахунки.
1 січня	3.947.524	10.242.190
1 лютого	4.587.335	10.262.199
1 березня	4.296.121	10.142.397
1 квітня	3.095.112	10.320.078
1 травня	4.934.416	12.741.700
1 червня	7.741.039	13.726.808
1 липня	9.217.499	16.130.681
1 серпня	7.705.828	16.288.994
1 вересня	8.356.020	17.085.817

В той час, як до травня обрахунок дебіторів висловлювався сумою в 3-4 міліони, після травня цей обрахунок виростає до 7-8 міліонів карбованців. Що торкається до вкладів, то вони ростуть в Союзбанку і після липня, хоч темп їх зросту з кінця літа значно повільнішав.

[…]

Як відомо, пріватні банки мають готівкою дуже не великі суми, бо готових грошей на ринкові взагалі дуже мало, рівняючи з потребами обороту. Каса банків складається переважно з біжучих рахунків банків в Державному Банкові і банки проводять росплати зі своїми клієнтами переважно чеками на Державний Банок.

Але і тут ми не маємо можливости використати данні Державного Банку за місяці раніш серпня, бо більш ранні данні не зрівнювані з останніми, позаяк вони тичаться до ріжної кількости відділів Державного Банку і кількість відділів Державного Банку, по яким маються звідки балансів, до 1 серпня менша, ніж після 1 серпня. Таким чином ми маємо зрівнювані дані про рухи біжучих рахунків приватних кредітових установ в Державному Банкові тільки з 1 серпня.

Ось ці дані:

Біжучі рахунки приватних кредітових установ по всіх відділах Державного Банку України:

1 серпня……223.496 тисяч карб.
1 вересня……..203.081 ” ”
8 ” ……231.880 ” ”
15 ” ……212.177 ” ”
23 ” ……249.857 ” ”

Тут ми не бачимо нічого подібного до руху каси установ кооперативного кредіту. Біжучі рахунки приватних кредітових установ не тільки не зменьшуються у вересні, але значно зростають і на 23 вересня вони більш, як на 20 міліонів карбованців перевисшують біжучі рахунки від 1 серпня.

Загальна грошова криза, яка гостро почувається на Україні, рівняючи з грошовою кризою кооперативів, має зовсім инший характер: вона висловлюється не в бракові капіталів в банках, а в бракові грошевих знаків для потреб народнього господарства. Не зважаючи на те, що в обороті в країнах, що утворились з частин колишньої Російської Імперії мається тепер колосальна сума грошей понад 50 міліардів карб. – другими словами, кількість грошей в межах бувшої Російської Імперії виросла більше ніж в 25 разів – і щоденно випускається на ринок в межах Московщини скількасот міліонів карб., а в українських грошей друкується в цей час по відомостям, які подані мені вповні компетентними особами, до 50 міліонів карбованців в день – не дивлячись на все це ринок почуває гостру недостачу в грошевих знаках.

І в цьому нічого дивного немає. Грошевий поток, що все зростає і зростає, не в силах заповнити пустоту, котра з’являється у наслідку ще бистріщого росту потреби в грошах.

Як не побільшувати кількости грошей, грошей все занадто мало для потреб обороту. І навіть можна сказати, що до певної міри чим більше випускається грошей, тим їх менше, порівнюючи з потребою обороту.

Пояснюється цей парадокс дуже просто: тим, що товарні ціни зростають ще більш швидким темпом. Торгова спекуляція, передбачаючи неминучий зріст товарних цін, обгоняє цей зріст і пустота, що утворюється на грошевому ринкові, не може бути заповнена ніякими випусками нових грошевих знаків, вартість котрих падає так хутко.

Ось через що в ділових сферах всі скаржаться на брак грошей і говорять про ”грошеву кризу”.

“Питання про відсутність грошевих знаків, – читаємо наприклад в № 4 ”Финансоваго Журнала”, – до сеї пори не загубило ще своєї гостроти, не дивлячись на те, що загальна кількість знаків, котрі обертаються на ринкові, значно збільшилася. В обороті маються російські гроші, українські, німецькі, австрійські; вулиця повна грішми; разом з тим, ні в

Державному Банкові, ні в пріватних банках готівки немає, і всі вклади якимсь таємничим шляхом доходять до банківських кладових тільки в виді чеків та скарбових обов'язків. Не дивлячись на видиму жвавість банковських операцій по біжучим рахункам, готівка всеж-таки застряває в чиїхсь цупких руках. З огляду на це, одержання готівки з банків надзвичайно утруднено, чеки з трудом реалізуються. Банковські кола серйозно стурбовані цим з'явищем".

Ця грошева криза продовжує гнітити народне господарство України, і од нього в рівній мірі страждають як кооперативи, так і капіталістичні підприємства. Але ця грошева криза не має нічого спільного з тим зменьшенням каси – инакше кажучи, вільних капіталів в розпорядження підприємств, котре так гостро виявилося за останні тижні в кооперації.

Ця остання криза, як показує порівняння руху каси кооперативних установ з касою капіталістичних банків, охоплює собою тільки кооперацію, в протилежність капіталістичному світові.

На жаль, я не маю в своєму розпорядженню даних про рух балансів українських капіталістичних банків за серпень і вересень. Але ось, наприклад, що пише про банки орган, що близько стоїть до них, – "Финансовый Журнал".

"Київські банки з дня виходу большовиків цілком очуняли. Життя в банках тепер нагадує життя до війни. Біжучі рахунки в де-яких великих банках збільшились на 70-100 %… По тим відомостям, які маються, що-денні вступління готівки тільки в двох великих банках доходить до 5-6 міл. карб." ("Финансовый Журнал". Август).

"Як загальне з'явище для великих банків, помічено в значній мірі приплив вкладів та біжучих рахунків. І можна з певністю сказати, що, не дивлячись на велику заборгованість Українським Відділам, котра лічиться за столичними правліннями [*маються на увазі правління петроградських і московських банків – П.Г.-Н.*], банки вже і в цей час браку в засобах майже не почувають. Всі внески і біжучі рахунки готівкою повертаються безперешкодно теж готівкою. Вживаються заходи до побільшення видач і по старим біжучим рахункам. Розвивається, і в дуже значних розмірах, активні операції. Специфичні умови цього часу, розуміється, у де-якій мірі перешкоджають жвавій, діяльности банків, але всеж-таки треба константувати, що після надзвичайного роспаду, котрий відбивався і на роботі банків, становище останніх треба рахувати вповні міцним" ("Финансовый Журнал". 16 сентября).

Таким чином, в той час як кооперативні установи у самій ріжній формі терплять від браку вільних капіталів, капіталістичні кола нічого подібного не почувають. Иншими словами, безгрішшя, яке виявилося в середині літа в кооперації, не є загальним безгрішшям, не є загальною кризою грошевого ринку, а лише кризою кооперативного грошевого ринку, кризою, яка належить кооперації, як такої.

[…]

Що-ж означає собою ця криза кооперативнаго господарства? Вона викликана ненормальним ходом кооперативнаго будівництва за останній час, а саме, насамперед, ненормальним розвитком кооперативної продукції.

Зріст кооперативної продукції пійшов занадто швидким темпом – ось який урок ми мусимо витягти з вищенаведених фактів про становище кооперативного грошевого ринку.

[…]

Туган-Барановський М. Грошова криза української кооперації // Українська кооперація. - 1918. - Кн. 4. - жовтень. - С. 1-12.

№ 171

[РЕФЕРАТ-АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ РАДИ МІНІСТРІВ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ НА ЧОЛІ З Ф.А.ЛИЗОГУБОМ][*]

[…]

В області фінансово-економічній повинен бути відмічений закон про винну монополію, що дає крім зростання державних прибутків, стіль необхідних Українській Державі для відновлення всього життя держави, ще й можливість боротися з безпорядочним винокуренням, що наглядається в дійсний час у широких розмірах на селі.

Установленням Державного Земельного Банку, Кабінет поклав на широкий шлях державний іпотечний кредит в інтересах підтримання і розвитку нового земельного устрою, встановленого земельним законом. Державний Земельний Банк має за мету утворення міцних дрібних господарств і співдію підняттю виробничості сільського господарства.

Для цієї мети банк видає ссуди на купівлю під заставу землі, купує землі за рахунок банку, проваджує перпеляцію і продаж землі. Крім того банк видає ссуди під заставу землі для виробництва корінних меліорацій, пов'язаних із зміною природних властивостей землі.

В цілях строгого проведення в життя земельного закону від 14 червня 1918 року співвласники і товариства зобов'язані провести між членами товариства та співвласниками розподіл приналежного їм закладеного майна, відповідно до норм земельного закону.

Теж зроблено Кабінетом по відношенню до всіх інших видів державного кредиту з установленням Українського Державного /кредитового/ Банку, пристосованого за своєю структурою до торгівельно-промислового життя Української Держави із всіма її особливостями.

Для полегшення грошового обігу і усунення всіх пов'язаних з дійсним його важким становищем, складнощами Кабінетом дозволено випуск скарбових і грошових знаків на суми, що забезпечують необхідну для держави і її населення необхідну готівку грошових знаків.

За час революції населення цілком відвикло від сплати податів і податків. Слабке поступління їх поклало вимогу утворення більш твердої організації збирання їх, для чого видано закон про податних зборчих та розсильних і особливо про волосних зборчих для сільського населення.

В цілях підвищення державних прибутків збільшено ставки існуючих податків на сірники, папіросні гільзи.

Для підтримки цукрової промисловості, що складає одно з основних джерел багатств України видано закон про фінансування її шляхом призначення короткотермінових ссуд з державної скарбниці власникам і арендаторам цукрових заводів на обробку плантацій і реалізацію врожаю 1918 року на умовах, що відповідають дійсному моменту.

Асигнація 285 мільйонів карбованців в рахунок сміти цукрової монополії на покриття заборгованості заводів державному і приватним банкам та недоїмок по різним скарбовим зборам – ще більше облегшить цукрову промисловість та дасть їй можливість стати на ноги після перенесених нею в ланці інших галузей промисловості економічних потрясінь.

[…]

ЦДАВОВ України. - ф. 1064, оп. 1, спр. 2, арк. 26 зв.-27 зв.

[*] Автор невідомий. Перекладено з російської із дотриманням стилістики тогочасної української мови – *П.Г.-Н.*

№ 172

Розпорядження Міністра Фінансів, про строк представлення всіх 5% зобовязань Російської Державної Скарбниці до Державного Банку на штемпования.

Згідно з затвердженим 4 жовтня 1918 року законом, всі 5 % зобовязання Російської Державної Скарбниці, які обертаються на території Української Держави, мають бути представлені, для накладання на них окремих штемпів, до інституцій Державного Банку. В тих місцевостях, де інституцій Державного Банку немає, названі зобовязання можуть бути вносимі до місцевих Скарбниць, котрі будуть виробляти пересилку зобовязань до належних інституцій Державного Банку власним розпорядженням.

Граничним строком для представлення зобовязань до штемпования призначається 15 листопаду 1918 року.

Зобовязання, які не будуть представлені до 15 листопаду 1918 року, для накладання на них штемпів, до інституцій Державного Банку або не будуть внесені до того ж строку до Скарбниць, не будуть обовязкові до обігу між приватними особами.

Міністр Фінансів А. Р ж е п е ц ь к и й.

Державний Вістник. - 1918. - 16 жовтня.

№ 173[*]

[Оголошення]

З'їзд представників
ЗЕМЕЛЬНИХ БАНКІВ діючих
на Україні

(Бесарабсько-Таврическього, Донського, Київського, Полтавського, Харківського і Херсонського Земського) оголошує, що на підставі дозволу Міністра Фінансів:

1) названі банки взамін закладних листів будуть тимчасово випускати ТИМЧАСОВІ СВІДОЦТВА, на отримання закладних листів, по їх виготовленні, що користуються всіма правами закладних листів і споряджені[**] чотирма купонами, які будуть оплачуватися вчасно у Правліннях відповідних банків і

2) вплата %%-в за закладними листами з купоновими листами, що вичерпалися, надалі до виготовлення та отримання останніх, буде відбуватися у Правліннях відповідних банків показникам дійсних закладних листів (з талонами), з накладанням знака оплати на закладні листи та талони.

8129-1

Державний Вістник. - 1918. - 5 жовтня.

[*] Перекладено з російської із дотриманням стилістики тогочасної української мови – *П.Г.-Н.*

[**] У тексті "снабжены" – *П.Г.-Н.*

№ 174

ЖУРНАЛ
РАДИ МІНІСТРІВ*
1-го жовтня 1918 р.
. . . . . .

ГОЛОВУВАВ: Ф.А.ЛИЗОГУБ.

ПРИСУТНІ МІНІСТРИ: М.П.ВАСИЛЕНКО, О.Ф.РОГОЗА, А.К.РЖЕПЕЦЬКИЙ, І.О.КІСТЯКІВСЬКИЙ, А.Ф.РОМАНОВ, В.Г.КОЛОКОЛЬЦОВ, С.М.ГУТНИК, С.М.ГЕРБЕЛЬ, В.В.ЗІНЬКІВСЬКИЙ, Д.І.ДОРОШЕНКО, Ю.Н.ВАГНЕР.

За Міністра Товариш Міністра: С.Т.ВАРУН-СЕКРЕТ, К.Е.ЗАМЕН, П.П.ЧУБИНСЬКИЙ.

ЗАПРОШЕНІ: Р.Г.МОЛЛОВ, О.Г.ЛІГНАУ, О.О.СЛИВИНСЬКИЙ, Ген. Хорунжий САВЄЛЬЄВ.

Секретарував: В.Ф.ДІТЯТІН.

Засідання відкрито о 3 год. 30 хв.

СЛУХАЛИ:	ПОСТАНОВИЛИ:
[…]	
II. Доповідь Міністра Фінансів про дозвіл йому затвердити статут акціонерного Комерційного банку під назвою ”Центральний Банк Торгу і Промисло-вости”.	II. Доповідь ухвалити.
III. Внесений Міністром Фінансів законопроект про зміну і доповнення ст. ст. 60^1 та 62 Кредитового Статуту.	III. Доповідь ухвалити.
IV. Доповідь Міністра Фінансів про Доповнення ст. 27 Статуту Українського Державного Банку вказівкою на те, що Директор Державних Ссудо-Зберігальних кас призначається до Ради Державного банку на правах його чину.	IV. Доповідь ухвалити.
[…]	

Засідання закінчено о 7 годині вечора.

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 7, арк. 1-2.

* Переклад з російської П.Гай-Нижника.

№ 175

ЖУРНАЛ
РАДИ МІНІСТРІВ*
2 Жовтня 1918 р.

ГОЛОВУВАВ: Ф.А.ЛИЗОГУБ.
ПРИСУТНІ МІНІСТРИ: М.П.ВАСИЛЕНКО, О.Ф.РОГОЗА, А.К.РЖЕПЕЦЬКИЙ, І.О.КІСТЯКІВСЬКИЙ, А.Ф.РОМАНОВ, В.Г.КОЛОКОЛЬЦОВ, В.Ю.ЛЮБИНСЬКИЙ, С.М.ГУТНИК, Б.А.БУТЕНКО, В.В.ЗІНЬКІВСЬКИЙ, С.М.ГЕРБЕЛЬ, Д.І.ДОРОШЕНКО, Товариш міністра В.А.КОСИНСЬКИЙ, Товариш Державного Контролера Д.В.ВАЛЛІЙСЬКИЙ, Товариш Державного Секретаря М.М.МОГИЛЯНСЬКИЙ.
Секретарував В.Ф.ДІТЯТІН.

Засідання відкрито о 3 годині 30 хв. дня.

I.

СЛУХАЛИ: Поставлене Міністром Фінансів питання про асигнування відпущених Радою Міністрів 6 Вересня с.р. 500.000 карб. на надання допомоги населенню м. Одеси, що постраджало від вибуху у розпорядження Голови Ради Міністрів.
ПОСТАНОВИЛИ: Асигнувати у розпорядження Голови Ради міністрів 500.000 карб. на надання допомоги населенню м. Одеси, що постраждало від вибуху 31 Серпня.

[…]

V.

СЛУХАЛИ: Внесений Міністром Фінансів законопроект про обов'язкове надання в установи Державного Банку для штемпелювання 5 % зобов'язань Російського Государственнаго казначейства.
ПОСТАНОВИЛИ: Законопроект ухвалити.

[…]

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 7, арк. 3-3 зв.

№ 176

МАЛА РАДА МІНІСТРІВ РЕЕСТР № 13
в засіданнях 3, 7, 10, 15 та 17 жовтня ухвалила
одпуск коштів з Дежавної Скарбниці на нижчезазначені справи

[…]

ПО МІНІСТЕРСТВУ ФІНАНСІВ

21.

На влаштування електричного освітлення в будинкові Київської Фінансової Палати – в сумі 32.450 карб.

22.

На утримання урядових осіб Департаменту Митних Зборів (штати Департаменту).

* Переклад з російської П.Гай-Нижника.

23.

На утримання урядових осіб Департаменту Посередніх Податків (штати Департаменту).

[…]

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 24 а, арк. 34.

№ 177

Затверджую
ПАВЛО СКОРОПАДСЬКИЙ.
4 жовтня 1918 року. Київ.
Посвідчив: За Державного Секретаря,
М и к о л а М о г и л я н с ь к и й.

УХВАЛЕНИЙ РАДОЮ МІНІСТРІВ ЗАКОН ПРО ДЕ-ЯКІ ЗМІНИ ТА ДОПОВНЕННЯ ДО ІСТНУЮЧИХ ЗАКОНІВ ПРО ПРОДАЖ ЦУКРУ.

На зміну та доповнення до істнуючих законів про продаж цукру встановив:

1. Продаж цукру та неостаточно вироблених продуктів цукроварення є виключне право казни і знаходиться у віданні Міністерства Фінансів по Департаменті Посередніх Податків.

2. Ввіз цукру та неостаточно вироблених продуктів цукроварення з по-за меж України та вивіз їх за межі України без особливого на те дозволу Міністерства Фінаннсів забороняється.

П р и м і т к а: При переїзді через кордон приватним особам для власної потреби дозволяється беззаборонно провозити цукор та неостаточно вироблені продукти цукроварення в кількости не більш як пять фунтів на одну особу.

3. Випуск цукру та неостаточно вироблених продуктів цукроварення з цукроварень дозволяється тільки за розрішенням акцизного догляду, який завіряє правильність випуску цукру своім написом на провізному документі.

4. Продаж цукру та неостаточно вироблених продуктів провадиться з належних до Міністерства Фінансів закладів, а також із закладів, що їх держать приватні особи, кооперативи та громадські установи, яким цей продаж доручено буде од Міністерства Фінансів.

П р и м і т к а: По розпорядженню Управителя Акцизних Податків продаж цукру та неостаточно вироблених продуктів цукроварення може провадитися й безпосередньо з цукроварень, але тільки цілими мішками або иншими цілими поміщеннями, які взято по книжках на обчислення.

5. Розрішення на продаж цукру та неостаточно вироблених продуктів цукроварення з закладів, що не належать до Міністерства Фінансів, видаються Управителями Акцизних Податків строком на один рік.

6. Установи та приватні особи, що одержали розрішення на продаж цукру та неостаточно вироблених продуктів цукроварення, обовязуються продавати і те і друге по ціні, призначеній Міністром Фінансів.

7. Особи, що держать заклади, в яких дозволено продаж цукру та неостаточно вироблених продуктів цукроварення, здобувають за такий продаж нагороду від казни на умовах і в розмірі, які визначаються од Міністра Фінансів.

8. Дозволи на право продажу цукру та неостаточно вироблених продуктів цукроварення видаються певній особі та не можуть без згоди з Управителем Акцизних Податків передаватися иншим особам. Коли-б виявилося таке передавання, то дозволи, що

видані були на право продажу, відбираються по розпорядженню Управителя Акцизних Податків.

9. Провіз і пронесення цукру та неостаточно вироблених продуктів цукроварення установами та особами, що одержали розрішення на продаж цукру чи цих продуктів, в кількости більш од трьох пудів без належних для того документів, забороняється. Перевірка провізних документів провадиться акцизним доглядом.

10. За всі недостачі цукру та неостаточно вироблених продуктів цукроварення, зверх граничних утрат, що встановлюються Міністерством Фінансів, із заводів стягається ріжниця між казенною продажною ціною та заготовочною вартістю втраченого цукру та продуктів.

11. За вивіз цукру або продуктів цукроварення за кордон, а також за ввіз цукру чи цукрових продуктів з-за кордону без належного на те дозволу, винуваті особи, крім конфіскації всього цукру, що ввезено або що вивозиться, підпадають: на першій раз – грошовій карі в розмірі потрійної вартости всього ввезеного або вивезеного цукру чи продуктів цукроварення, рахуючи по казенній продажній ціні, та замкненню до вязниці на строк від 2 до 4 місяців; на другий та на дальші рази – грошовій карі в розмірі почвірної вартости всього ввезеного або вивезеного цукру чи продуктів, рахуючи по казенній продажній ціні, та замкненню до вязниці на строк від 4 до 8 місяців.

12. За випуск цукру або продуктів цукроварення з цукроварень або рафінадних заводів без належного на те дозволу чи наряду винуваті особи, крім належної сплати за випущений цукор та за продукти, підпадають:

на перший раз – грошовій карі в розмірі почвірної вартости цукру або продуктів цукроварення, випущених без належного дозволу, рахуючи по казенній продажній ціні, та замкненню до вязниці на строк від 2 до 4 місяців;

на другий раз – грошовій карі в розмірі шестиразової вартости цукру або продуктів цукроварення, випущених без належного дозволу, рахуючи по казенній продажній ціні, та замкненню до вязниці на строк від 4 до 8 місяців;

на третій та на дальші рази – грошовій карі в розмірі восьмиразової вартости цукру або продуктів цукроварення, випущених без належного дозволу рахуючи по казенній продажній ціні, та замкненню до вязниці на строк від 8 місяців до 1 року й 4 місяців.

13. За придбання з цукроварень цукру чи продуктів цукроварення, випущених без належного на те дозволу, винуваті особи, крім конфіскації всього неправильно випущеного цукру або продуктів, підпадають:

на перший раз – грошовій карі в розмірі подвійної вартости неправильно набутих цукру або продуктів, рахуючи по казенній продажній ціні, та замкненню до вязниці на строк від 2 до 4 місяців;

на другий та дальші рази – грошовій карі в розмірі почвірної вартости неправильно набутих цукру або продуктів, рахуючи по казенній продажній ціні, та замкненню до вязниці на строк від 4 до 8 місяців.

14. За випуск цукру або продуктів цукроварення з цукроварень або рафінадних заводів з порушенням визначеного в дозволах або нарядах порядку сплати за цукор, винні особи, крім виплати недодержаної казною суми, підпадають:

на перший раз – грошовій карі в розмірі повної вартости цукру або продуктів цукроварення, випущених з порушенням установленого порядку сплати за них, рахуючи по казенній продажній ціні; на другий та дальші рази – грошовій карі в розмірі подвійної вартости цукру або продуктів цукроварення, випущених з порушенням установленого порядку сплати за них, рахуючи по казенній продажній ціні.

15. За випуск цукру або продуктів цукроварення з цукроварень або рафінадних заводів, навіть і за належними дозволами або нарядами, але без складання встановлених документів, або без записування до книг, а також за порушення инших правил по казенному продажу цукру, винні підпадають:

за кожне порушення грошовій карі в розмірі від пятисот до трьох тисяч карбованців.

16. За продаж цукру або продуктів цукроварення без належного на те дозволу від Міністерства Фінансів або Акцизного Управління, а також за хоронення цукру в торгових закладах без належного дозволу на торгівлю їм, винні особи крім конфіскації всього наявного цукру або продуктів цукроварення, підпадають:

на перший раз – грошовій карі в розмірі від пятисот до трьох тисяч карбованців та арештові на строк від 3 тижнів до 3 місяців;

на другий раз – грошовій карі в розмірі від одної тисячі до десяти тисяч карбованців та замкненню до вязниці на строк від 2 до 4 місяців;

на третій та на дальші рази – грошовій карі в розмірі від трьох тисяч до двадцяти тисяч карбованців та замкненню до вязниці на строк від 4 до 8 місяців.

17. За продаж цукру або продуктів цукроварення по ціні вищій проти тієї, яку встановлено Міністерством Фінансів, винні підпадають:

на перший раз – грошовій карі в розмірі вартости проданого по підвищеній ціні цукру або продуктів цукроварення, рахуючи по казенній продажній ціні, але в усякім випадкові не нижче від пятисот карбованців, та арештові на строк від 3 тижнів до 3 місяців;

на другий раз – грошовій карі в розмірі подвійної вартости всього проданого по підвищеній ціні цукру або продуктів цукроварення, рахуючи по казенній продажній ціні, але в усякім випадкові не нижче від тисячі карбованців, та замкненню до вязниці на строк від 2 до 4 місяців. Окрім того, від винуватців назад відбираються розрішення на продаж цукру або продуктів цукроварення.

18. За провіз або пронесення без належних на те документів цукру чи продуктів цукроварення в кількости більш од трьох пудів винні особи, крім конфіскації всього виявленого цукру, підпадають:

на перший раз – грошовій карі в розмірі від ста до пятисот карбованців та арештові на строк від 7 днів до 3 тижнів; на другий та дальші рази – грошовій карі в розмірі від пятисот до тисячі карбованців та арештові на строк від 3 тижнів до 3 місяців.

19. На вчинки, які передбачаються цим законом, поширюється чинність ст. ст. 1243, 1244 та 1245 ”Свода Уставъ объ Акцызныхъ Сборахъ” /т. V. Св. Зак., изд. 1901 года/.

Голова Ради Міністрів Ф. Л и з о г у б.

Міністр Фінансів А. Р ж е п е ц ь к и й.

Державний Вістник. - 1918. - 13 жовтня; ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 116, арк. 1-3.

№ 178

_ Копія._

Державний Вістник № 56.

Затверджую. Павло Скоропадський. 4 жовтня 1918 р. м.Київ.
Посвідчив: за Державного Секретаря Микола Могилянський.

Ухвалений Радою Міністрів закон про обов’язкове приставлення до установ Державного Банку для штемпелювання 5% з’обовязань “Російського Государственнаго Казначейства.”

На зміну закона од 4-го грудня 1917 р. про обертання нарівні з грошовими знаками 5% з’обовязань “Російскаго Государственнаго Казначейства” постановити:

1/ Всі % з’обовязання “Російськаго Государственнаго Казначейства”, що обертаються на території Украіни, мають бути приставлені до установ Державного Банку для накладання особливих штемплів.

2/ Строки на порядок приставлення /п.1/ зазначенних з’обовязань до установ Державного Банку визначаються Міністром Фінансів.

3/ З’обовязання, які не будуть приставлені в установлені Міністром Фінансів /п.2/ строки до Установ Державного Банку, щоб понакладати на них предбачені п.1 цього закону штемпелі, не при[й]матимуться урядовими касами й не будуть обов’язкові до обертання поміж приватними особами.

4/ Надати право Міністрові Фінансів дозволяти в надзвичайних випадках приставляти для штемпелювання 5% з’обовязання “Російськаго Государственнаго Казначейства” ще і після тих строків, що мають бути встановлені згідно п.2 цього закону.

Голова Ради Міністрів Ф.Лизогуб.
Міністр Фінансів А.Ржепецький.

Згідно:
Ст. Діловод *Фурса.*

ЦДАВОВ України. - Ф. 1509, оп. 5, спр. 6, арк. 28-28 зв.

№ 179

ЖУРНАЛ
РАДИ МІНІСТРІВ*
5 Жовтня 1918 р.
№ . . . . . .

ГОЛОВУВАВ: Ф.А.ЛИЗОГУБ.
ПРИСУТНІ МІНІСТРИ: М.П.ВАСИЛЕНКО, О.Ф.РОГОЗА, А.К.РЖЕПЕЦЬКИЙ, І.О.КІСТЯКІВСЬКИЙ, А.Ф.РОМАНОВ, В.Г.КОЛОКОЛЬЦОВ, В.Ю.ЛЮБИНСЬКИЙ, С.М.ГУТНИК, Б.А.БУТЕНКО, В.В.ЗІНЬКІВСЬКИЙ, С.М.ГЕРБЕЛЬ, Ю.Н.ВАГНЕР, Державний Контролер Г.Є.АФАНАС’ЄВ, Товариш Державного Секретаря М.М.МОГИЛЯНСЬКИЙ.

Запрошені: С.Г.ВАРУН-СЕКРЕТ, Ген. Хор. О.Г.ЛІГНАУ, Ген. Хор. САВЄЛЬЄВ, О.В.СЛИВИНСЬКИЙ.

Секретарував: В.Ф.ДІТЯТІН.

I.

СЛУХАЛИ: Представлення Міністра Фінансів про асигнування 100.000 карб. на меблювання, ремонт, опалення та освітлення приміщень Міністерства Фінансів.

ПОСТАНОВИЛИ: Доповідь ухвалити.

[…]

Засідання закінчено о 7 год. 10 хв. веч.

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 7, арк. 4-5 зв.

* Переклад з російської П.Гай-Нижника.

№ 180

Копія

Ж У Р Н А Л № 2 2 3

Фінансової Комісії при Міністерстві Фінансів
Жовтня 5-го дня 1918 р.

Присутні:

Голова Комісії Дир. Деп. Держ. Скарбниці Х.М.Лебідь-Юрчик.

Представник Мін. Фін. П.І.Рудченко,
" " " " С.А.Соколов,
" " " " С.В.Андреєв,
" " Державного Контролю М.В.НАСТАСІВИЧ,
" " Торгу і Промисловости О.О.АЛЕКСАШИН,
" " " Я.М.МОРЕЛЕВИЧ,
" " " П.Ю.Левиссон-Леспиг.

За Секретара О.П.ПАРАДИСЬКИЙ.

СЛУХАЛИ:

Доклад М-ва Торгу і Промисловости про Асігнування в роспорядження Міністра в рахунок сміти на 1918 рік суми 5.000 карб. на видатки, зв'язані з організацією з'їзду за для обговорення питань відносно одержання та поживки торфу й вугілля.

ПОСТАНОВИЛИ:

Беручи на увагу заяву представників Відомства, що значно більшая половина проханої суми буде повернута М-ву співучастниками з'їзду, висловитися за сігнування 2.000 карб. в роспорядження Міністра Торгу і Промисловости в Рахунок звичайної сміти на біжучий рік.

Представник Відомства з такою постановою не згодився.

Голова Комісії
Члени:
Первотвор за належної кіль
За Секретара Комісії О.П.Парадиський.
З орігіналом згідно:
За Діловода: [*підпис*].

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 190, арк. 5.

№ 181

Д. Канц.
Деп-т Зак. Спр.
Листопада 1918 р.
№ 1774

Копія

До Пана Редактора
"Державного Вістника"

1792 до Скарбниці

При цьому надсилається для оголошення в "Державному Вістникові" копія ухваленої Радою Міністрів Постанови про

асігнування 5.000 карбованців на організацію з'їзду по торфу й бурому вугіллю.

За Директора Департаменту
Законодавчих Справ Віце-Директор [*підпис*]

Начальник Відділу В а с ь к о в с ь к и й
Діловод [*підпис*]

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 190, арк. 6.

№ 182

ЖУРНАЛ
РАДИ МІНІСТРІВ*

Одерж.
19/X

8-го жовтня 1918 р.
№ . . . . . .

ГОЛОВУВАВ: Ф.А.ЛИЗОГУБ.

Присутні Міністри: М.П.ВАСИЛЕНКО, А.К.РЖЕПЕЦЬКИЙ, І.О.КІСТЯКІВСЬКИЙ, А.Ф.РОМАНОВ, В.Г.КОЛОКОЛЬЦОВ, В.Ю.ЛЮБИНСЬКИЙ, В.В.ЗІНЬКІВСЬКИЙ, Д.І.ДОРОШЕНКО, Ю.Н.ВАГНЕР, Державний Контролер Г.Є.АФАНАС'ЄВ, За Міністрів Товариші Міністра: О.Г.ЛІГНАУ, С.В.БОРОДАЄВСЬКИЙ, П.П.ЧУБИНСЬКИЙ, Товариш Державного Секретаря М.М.МОГИЛЯНСЬКИЙ.

Секретарував В.Ф.ДІТЯТІН.

З а с і д а н н я в і д к р и т о о 9 г о д и н і в е ч о р а.

СЛУХАЛИ:	ПОСТАНОВИЛИ:
	[…]
II. Заяву Міністра Фінансів з питання про присвоєння Пану ГЕТЬМАНУ особистого утримання у розмірі 25.000 карб. на місяць.	II. Визнати за необхідне розробку законопроекту про присвоєння особистого утримання Пана ГЕТЬМАНА і доручити таку Державній Канцелярії. Надалі до затвердження законопроекту відпускати на утримання Пана ГЕТЬМАНА по 25.000 карб. щомісячно, починаючи з 29-го квітня с/р.
	[…]

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 7, арк. 9-11 зв.

* Переклад з російської П.Гай-Нижника.

№ 183

Державний Банк і кооперація

Державний Банк поставив на порядок денний полагодження справи кредитування ним кооперації. На першім засіданні Ради Банку 11 жовтня с.р. вибрано комісію з членів Ради. С.В.Бородаєвського (пом. міністра торгу і промисловости), В.В.Ігнатовича (викон. обов. Управителя Державного Банку), Х.А.Барановського (голови управи Українбанку), К.І.Білинівського (управителя Держ. Кас. Ощадности), Б.Ф.Григоренка (представника до Ради від землевласників) і сій комісії доручено приспішеним порядком виробити основні постанови для згаданого кредитування. Голова комісії С.В.Бородаєвський досить знаний робітник на полі кооператіської справи взяв найживійшу участь в працях комісії; дотепер відбулося вже три засідання її, на яких вироблено основні постанови що до кредитування кредитової кооперації і ся частина праці комісії вже віддана на розгляд Ради Банку, яка, з незначними поправками, їх ухвалила.

Постанови ті такі:

Державний Банк кредитує кооперацію через посередництво союзів і – лиш як виїмок з тої засади – окремі кооперативи, як-що вони належать до ревізійного союза. Приймаючи таку засаду, виходили члени комісії з того погляду, що нині, коли кредитова кооперація має велику скількість окремих малого масштабу складових частин – в виді позичково-ощадних товариств, а, з другого боку, коли майже вся кредитова кооперація вже злучились в союзи, Державному Банкові нема причини, та й тяжко йому, обслуговувати кредитом численні окремі кооперативи; далеко продуктивніше – так в інтересах Банка як і що-до вигідности та належного поставлення кредитування самої кооперації – зосередоточити всю матеріяльну допомогу держави в союзах. Що-до тих кооперативів, які не належать до економічного союзу, то для захования права користуватися кредитом в Державнім Банку вони повинні вступити до ревізійного союзу і тим звільнити Державний Банк від безпосереднього догляду за їх діяльністю. Ті товариства, що не захочуть належати ані до економічного ані до ревізійного союза, або, противно, яких ті союзи не захочуть приняти, позбавлені будуть помочи Державного Банку.

Державний Банк постачає кооперації короткотерміновий кредіт (до 12 місяців). В комісії розглянено також і справу довготермінового кредіту і справа ся рішена в додатнім для кооперації напрямку: узнано, що держава повинна уділювати кредітовій кооперації допомогу, постачаючи їй довготермінові позички з средств Державної Скарбниці і Державних Кас Ощадности.

Процентова норма для союзів має бути на $^1/_2$ низша від норми для окремих товариств, але союзи, користаючи з кредиту Державного Банку, мають право брати з кредитуємих ними членів не більше як $^1/_2$ на свою користь. На забезпечення кредитів Союзи видають Державному Банкові сольо-векселі своїх членів з бланковою написю союзів.

Кредит першої степени для союзів складається з двох частей, так мовити б ”посередничого” і ”особистого”. Першу частину сього кредиту творить загальна сума векселедавчих кредитів, уділюваних Банком всім належачим до союза товариствам, “особистий” кредит оснований виключно на кредітовій здібності самого союза і розмір його (границею є 20 %% кредитів уділених союзом своїм членам) залежить від тих операцій, які провадить союз опріч фінансования своїх членів. Уділювання союзам кредитів другої і вищих степеней – не обмежене граничними нормами і залежить від умов діяльности кождого союза.

Нагляд з боку Державного Банка виявляється в спільних з інструкторами союзів ревізіях союзів, а, в виїмкових випадках, – також окремих товариств. Так союз, як і Державний Банк про свої наміри що-до ревізії кождого союза повинні взаїмно повідомляти один одного і неприбуття одної сторони не затримує ревізії. Що-до змісто ревізія має характер всестороннього розслідження тої чи иншої інституції і має на увазі так

закономірність як і цілевість її операцій, але обмежується лиш констатованнєм фактів, без уділювання адміністрації відповідних вказів.

Такі головні постанови кредитования Державним Банком кредитової кооперації.

Справа основ кредитования споживчої і инших родів кооперації перебуває в стадії розроблення і в недовгім часі буде також розглянена Комісією.

Загальні Збори Уповноважених Полтавської
Спілки Споживчих Товариств.

Українська Кооперація. - 1918. - Кн. 4. - жовтень. - С. 125-128.

№ 184

ЖУРНАЛ
РАДИ МІНІСТРІВ
19-го жовтня 1918 р.
№ . . . . . .

ГОЛОВУВАЛИ: Ф.А.ЛИЗОГУБ і Н.П.ВАСИЛЕНКО
ПРИСУТНІ МІНІСТРИ: А.Ф.РОГОЗА
А.К.РЖЕПЕЦЬКИЙ
І.А.КІСТЯКОВСЬКИЙ
А.Ф.РОМАНОВ
В.Г.КОЛОКОЛЬЦОВ
В.Ю.ЛЮБІНСЬКИЙ
С.М.ГУТНІК
Б.А.БУТЕНКО
В.В.ЗІНЬКОВСЬКИЙ
С.Н.ГЕРБЕЛЬ
Д.І.ДОРОШЕНКО
Ю.Н.ВАГНЕР

Державний Контрольор: Г.Е.АФАНАСЬЕВ
Державний Секретарь: С.В.ЗАВАДСЬКИЙ
Секретарствовали: В.Ф.ДІТЯТІН і О.О.ТАТІЩЕВ

СЛУХАЛИ:	ПОСТАНОВИЛИ:
I. Внесений Міністром Фінансів законопроект про надання Міністрові Фінансів права встановляти строк для заяви Комерційними Банками Державному Банкові Російських Дер-Жавних та урядових гарантированих відсоткових паперів.	I. Законопроект ухвалити.
II. Внесений Міністром Фінансів законопроект про асігнування 40.000 карб. на видатки по утриманню Бюджетових Комісій.	II. Законопроект ухвалити.
[…]	
XVII. Розглядений Малою Радою Міністрів законопроект Міністрів Фінансів і Земельних Справ про порядок продажу казених податкових статів Державному Земельному Банкові і про передачу до відомости	XVII. Ухвалити законопроект, в редакції, прийнятої Малою Радою і внести відповідний законопроект на підпис Пана ГЕТЬМАНА.

Міністерства Земельних Справ де-котрих відділів земель, які належать зазначеному Банкові.

[…]

XIX. Доклад Начальника Штаба ГЕТЬМАНА про відпуск коштів на утримання членів загону Осібного Призначення до 1 жовтня 1918 р.	XIX. Асігнувати, згідно заключення Бюджетової Комісії 55.771 карб.

Голова Ради Міністрів *Ф. Лизогуб*
Мин. Фінансів *А. Ржепецький*
Мин. Нар. Здрав. *В. Любинський*
Міністр Шляхів *Б. Бутенко*

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 7, арк. 19-21.

№ 185

Затверджую.
ПАВЛО СКОРОПАДСЬКИЙ.
20 жовтня 1918 року. Київ.
Посвідчив: Державний Секретарь, Сенатор
С е р г і й З а в а д с ь к и й.

УХВАЛЕНА РАДОЮ МІНІСТРІВ ПОСТАНОВА ПРО ЗМІНУ СТРОКА НА ПОДАННЯ В УЧАСТКОВІ ПО ПОДОХІДНОМУ ПОДАТКУ ПРИСУТСТВІЯ ЗАЯВ ПО АРТ. 82 СТАТУТУ ПРО ПОДОХІДНИЙ ПОДАТОК.

В доповнення й зміну арт. 84 Статуту про подохідний податок, затвердженого 6 квітня 1916 року, постановити:

1/ Прибувші в 1918 році до дня видання цього закону на Україну чужоземні підданці, в тому числі й російські громадяне, які до 1918 рок проживали по за межами України, а рівно прибувші цього року на Україну особи, котрі набули прав українського громадянства на підставі закону 2 липня 1918 року про громадянство Української Держави, в випадкові придбання ними в межах України постійної оселі, одержання служби, або заробків, або переведення промислів чи инших робіт, які дають ім дохід, повинні на протязі одного місяця з дня оголошення цього закону подати безпосередньо в місцеві участкові по подохідному податку Присутствія, або через скарбниці, земські міські, купецькі, міщанські та ремесницькі управи або через волосні управи заяви про той дохід, якого сподіваються за цей рік, а також зазначити час, коли саме вони прибули на Україну.

2/ Коли зазначені в ст. 1 особи прибули на Україну після оголошення цього закону на протязі часу до 1-го грудня 1918 року, то вони повинні подати заяву про дохід в тижневий строк з дня придбання постійної оселі або з початку заробітків, промислів чи иншої роботи, яка дає дохід.

3/ Хазяїни квартир в тих поселеннях в яких, згідно з арт.77 Статуту про подохідний податок, встановлено зобовязок подавати відомості про осіб, що займають помешкання, повинні в 1918 році заявити в місцеві участкові по подохідному податку Присутствія відомості про імя, по батькові, фамілію, звання, професію або заняття осіб, які прибули з по за меж України і зайняли їх помешкання в 1918 році до оголошення цього закону /ст.1/ на протязі одного місяця з дня оголошення цього закону, і на протязі одного тижня такіж відомості про осіб, зазначених в ст.2.

За Голову Ради Міністрів, Сенатор
Н. В а с и л е н к о.
Міністр Фінансів А. Р ж е п е ц ь к и й.

Державний Вістник. - 1918. - 31 жовтня.

№ 186[*]

УКРАЇНСЬКА
Д Е Р Ж А В А

_____

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ

_____

Кредітова Канцелярія

___ , ___

Відділ II_____

Стіл I_____

25 октяб. дня 1918 р.

№ 2199

м. Київ

РАДА МІНІСТРІВ

Статтями від 38 до 41 законів про тимчасовий Державний Устрій Української Держави, доданими до Грамоти ЯСНОВЕЛЬМОЖНОГО ПАНА ГЕТЬМАНА до всього Українського народу від 29 квітня 1918 року було передбачено установлення Комітету Фінансів.

В основу цих статтей були покладені чотири статті Російських Основних Законів "про установлення Комітету Фінансів". При цьому, однак, не було прийнято до уваги ту обставину, що положення про Російський Комітет Фінансів було видано у 1906 році, що воно в дійсний час дещо застаріло і, що в зв'язку з особливостями Українського Державного ладу, відповідні статті російського законодавства повинні були б бути видозмінені. –

Представляючи при сему проект нового положення про установлення Комітету Фінансів на ухвалення Ради Міністрів, вважаю боргом доповісти, що головні, внесені зміни заключаються в наступному.

1. В статті 2 перераховані ті категорії осіб, з яких можуть бути владою ПАНА ГЕТЬМАНА призначаємі члени Комітету Фінансів.

2. Згідно тієї ж 2 статті члени Комітету Фінансів призначаються кожнорічно на термін з першого січня до 31 грудня кожного року /в Росії призначення членів Комітету Фінансів було пожиттєвим/ і

3. Ст. 3 видозмінена в тому відношенні, що Міністру Фінансів надається право вносити до Комітету Фінансів попередньо їхні напрямки в законодавчому порядкові, законопроекти, котрі він визнає потрібним надавати на попереднє обговорення Комітету. –

МІНІСТР ФІНАНСІВ

Д И Р Е К Т О Р [*підпис*]

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 33, арк. 9-9 зв.

[*] Перекладено з російської із дотриманням стилістики тогочасної української мови – *П.Г.-Н.*

№ 187*

УСТАНОВЛЕННЯ КОМІТЕТУ ФІНАНСІВ

Ст. 1. Комитет Фінансів є вища дорадча установа в справах державного кредиту і фінансової політики.

Ст. 2. Комітет Фінансів складається з Голови, його заступника та членів, що призначаються ГЕТЬМАНОМ з видних діячів фінансів, промисловості й торгівлі, представників економічної науки, а також осіб відомих своїм досвідом у справі фінансової адміністрації. Крім того, до складу Комітету входять, на правах членів: Голова Ради Міністрів, Міністр Фінансів та Державний Контролер.

Призначення членів Комітету Фінансів відбувається кожнорічно, на термін з 1-го січня по 31 грудня кожного року.

Ст. 3. На Комітет накладається розгляд вносимих Міністром Фінансів справ, що стосуються Державного кредиту та грошового обігу, в тому рахункові, виявлення часу й умов здійснення Державних Позик, попередньо спрямування відповідних законопроектів у законодавчому порядкові.

ГОЛОВА РАДИ МІНІСТРІВ
МІНІСТР ФІНАНСІВ

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 33, арк. 16.

№ 188

Затверджую.
ПАВЛО СКОРОПАДСЬКИЙ.

25 жовтня 1918 року. Київ.
Посвідчив: За Державн. Секретаря
М и к о л а М о г и л я н с ь к и й.

УХВАЛЕНА РАДОЮ МІНІСТРІВ ПОСТАНОВА ПРО ЗМІНУ п.3 ЗАКОНУ ВІД 28 ВЕРЕСНЯ 1918 РОКУ.

1. На зміну п.3 закону від 28 вересня 1918 року «про видачу авансів в рахунок відсотків від паперів тих позик, які випущено або гарантовано бувшим Російським Урядом», надати Міністрові Фінансів право продовження строку, зазначеного в законі для заяви Державному Банкові вищезгаданих паперів, прийнятих на сховок або по инших операціях Комерційними Банками.

2. Ця постанова набуває силу з дня її затвердження і переводиться в життя по телєграфові.

Голова ради Міністрів Ф. Л и з о г у б.
Міністр Фінансів А. Р ж е п е ц ь к и й.

Державний Вістник. - 1918. - 31 жовтня.

* Перекладено з російської із дотриманням стилістики тогочасної української мови – *П. Г.-Н.*

№ 189

Копія

ЖУРНАЛ № 351
Фінансової Комісії при Міністерстві Фінансів
29-го Жовтня 1918 року

Були присутні:
Заступник Голови Комісії: Віце-Дир. Дер. Скарбниці І.Я.Демяновський,
Ком. Корп. Крдн. Охор. В.В.Савельєв,
Пом. Ком. Кор.. Корд. Охор. В.І.[?]шіховський,
Представники від Відомства: Начал. Пост. Корп. Корд. Ох. А.И.Костенко,
Архіт. строітель інжен. В.Вілявін,
" Державного Контр.: А.І.Новалінський,
" Департ. Дер. Скарб. І.М.Руденко, М.[?].Буткевич,
За Секретара Драчевський,

_.-._.-._.-._.-._.-._.-._.-._.-._.-._.-._.-._

С л у х а л и:	П о с т а н о в и л и:
1/. Законопроект М-ва Фінансів про відпуск 1.297.814 карб. 51 коп. на придбання від Ліквідаційної Комісії Червоного Хреста розбірних бараків під помешкання отрядів Корпусу Кордонної Охорони. Інформація: Ознайомившись з тими матеріялами, які набуваються у Ліквідаційної Комісії Червоного Хреста на оборудован-Ня розбірних бараків представники М-ва Фінансів вказували на те, що обрахунком Корпусу передбачається придбання краски захистного та палевого кольору в кількости більш, ніж слід по Урочному Положенню, а саме: захистного кольору на 335 пуд., а палевої на 130 пуд /більш 30%/ на суму 335 к. 45 + 131 к. 51 = 21.706 карб.; Крім того, зайвих деревя-них матеріялів набувається на 6.109.карб 51 коп. більше, ніж потрібно, а разом на 27.814 карб. 51 коп; коли виключити ці 27.814 карб. 51 коп., то Комісія не мала би, перешкод супротив відпуску останньої суми в розмірі 1.270.000 карбованців.	З огляду на за[з]начене в інформації Комісія постановила: висловитись за асігнування й росповсюдження п.Міністра Фінансів – 1.270.000 карбованців на придбання розбірних бараків Окремому Корпусові Кордонної Охорони.
2/ Про одноразовий відпуск 6.844.000 карб. на канцелярські і господарські видатки, придбання кінського і людського рихтунку і др. видатки в рахунок кошторису 1918 р. В зв'язку з тим, що кошторис на утримання Окремого Корпусу Кордонної Охорони не затверджений, представник Контролю поставив питання, як дивитись на відпуск грошей, зазначених в докладі. Комісія висловилась в тому розумінні, що	Комісія постановила висловитись за асігнування в рахунок кошторису Окремого Корпусу Кордонної Охорони на 1918 рік в розпорядження п.Міністра Фінансів авансом на одноразові видатки Окремого Корпуса Кордонної Охорони 6160000 карбованців, а саме: по § 1 ст.15 на канцелярські і

відпуск грошей Корпусів[і] Кордонної Охорони слід уважати, як одноразовий аванс, без якого Корпус не може жити.
З огляду на те, що в загальну суму ввійшли де-які видатки, які провадяться по місячному рощоту, то видатки ці виключити з загального обрахунку:§3 ст.3,§6 ст.4. На ремонт самоходів, яких повного комплекту ще не має, Комісія вирішила відпустити 30.000 карб., а також зменьшити показану в обрахункові суму на пакування і перевоз людського та кінського рихтунку до 50.000 карб. через те, що перевоз рихтунку до залізниц[і] може бути близче, як рахувалось при складанню обрахунку.

Всі ж інши суми визнані необхідними до відпуску і, по зменшенні вищезгаданих сум, складають загальну суму по обрахунку в розмірі 6.160.000 карбованців.

господарські видатки....[?]0.000 карбован.,
по § 1 ст.3 – в утримання і ремонт самоходів 30000 к.
по § 2 ст.3 канцелярські і господарські видатки....205.000 карб.
по § 3 ст.1-а одіж і білізна.....
.....2.500.000 карб.
по §3 ст.1-б зброя.....
.....10.000 карбован.
по § 3 ст.1-в людськ. рихтунок
.....100.000 карб.
по § 3 ст.1-г кінській.....
……..1.200.000 карб.
по § 3 ст.1-д пакування і перевоз.....50.000 карб.
по § 3 ст.3-а купівля коней для старшин, охоронників і обозу..
.....2.000.000 к.
по § 8 ст.3 будування сігнал...
.....15.000 карб.

_ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _
Разом.....6.160.000 карб

Загальний реєстр
Державної Канцелярії
№ 1233 Вх. № 3290
”8” Листопада 1918 р.
До Д-ної К-рії

Орігінал за належними підписами
За Секретаря Комісії Драчевський

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 159, арк.. 2-2 зв.

№ 190

УКРАЇНСЬКА
Д Е Р Ж А В А.

Міністерство Фінансів.

Кредитова канцелярія.

Віддил 1.
Стіл І.
“ “ *Октября 1918 г.*
№.....

Проект

Про Державну українську грошову одиницю.[*]

В Раду Міністрів

В справі устрою фінансів молодої Української Держави, одним з найважливіших завдань мусить бути визнано створення здорового грошового обігу, здатного стати міцним базисом для суспільного розвитку країни і побудови нормального державного бюджету.

[*] Переклад з російської П.Гай-Нижника.

Між тим саме на шляху вирішення вказаного завдання, доводиться зустрічатися з надзвичайно великими труднощами. Російська Держава в її минулому складі, залишила Українській Державі у спадок вкрай розстроєні умови грошового обігу, у вигляді перенасичення ринку знеціненими паперовими знаками, численності різноманітних іноді дуже мало пристосованих до функції грошей, сурогатів, різних місцевих грошей та ін. При цьому, яке б то не було золоте забезпечення відсутнє, позаяк весь золотий фонд Російського Государственнаго Банку залишився в розпорядженні Совітської Республіки. Фінансово-економічні умови Української Держави так само мало прихильні для грошового обігу. Досить великі видатки, що впадають на Державну Скарбниці, не дають можливості в короткий термін винайти, для їхнього покриття, необхідних нормальних державних ресурсів, що змушує прибігати до випусків паперових грошей, як джерела фінансових засобів.

Нарешті нормальна господарча виробнича діяльність, що складає необхідну передумову здорового грошового обігу, відновлюється, після перенесених потрясінь, лише порівняно повільно і на ринку як і раніш у багатьох областях помічається недостача товарів.

Перелічені обставини, самі по собі здатні були створити досить важкі умови грошового обігу і сильно ускладнити міри по його впорядкуванню. Проте головне зло, від якого страждає в дійсний час грошовий обіг України, це той органічний зв'язок, в котрому воно продовжує знаходитися з грошовим обігом Російської Совітської Республіки. Між тим завдяки беззупинним, досягаючим, за наявними відомостями 150-200 міл. рубл. на день, випускам паперових грошей, крайньому безтовар'ю на ринку, а також загальним соціально-політичним умовам Совітської Республіки, купівельна спроможність рубля має там ясно виявлену тенденцію наблизитися до нуля. Ця тенденція, хоча й відповідно послаблена, не може за існуючих умов, не передаватися Українській валюті, вздуваючи тут товарні ціни, розладнюючи всі господарські розрахунки, загублюючи в очах населення довір'я до грошей.

Таким чином для українського грошового обігу створюється цілком недопустиме, без наявності ніяких історичних прецедентів, положення. Грошовий обіг регулюється не Державним Урядом, а чужою державною владою; фінанси держави, інтереси народного господарства, добробут самих широких верств населення приносяться в жертву злочинним експериментам, що здійснюються за кордоном.

Тому, найпершою, найнаполегливішою мірою в області грошового обігу, в теперішній час мусить бути визнана повна емансипація української валюти від російської. Тільки по розв'язанні цього завдання можливо буде приступити до заходів подальшого оздоровлення та впорядкування на Україні.

Спроби створення самостійної української валюти уживалися вже і раніш, в період Центральної Ради. Вони, не призвели, однак, ні до яких результатів, почасти в силу об'єктивних умов того часу, почасти ж в силу того, що не відрізнялися необхідною послідовністю і носили значною мірою мало продуманий випадковий характер. Законами 19 грудня 1917 р. та березня 1918 року, котрі трактують про українську грошову одиницю, були утворені в сутності лише нові назви (карбованець або гривня) для грошових знаків, що випускалися, проте зовсім не самостійна українська валюта. Грошовою одиницею продовжував залишатися рубль, і лише в рублях могли й до сеї пори можуть укладатися всі зробки та відбуватися усі грошові розрахунки. Карбованець та гривня, за діючим нині законодавством, – лише певний різновид грошових знаків в існуючій рубльовій грошовій системі, а не самостійна, незалежна від рубля грошова одиниця. В пудсумкові, законодавство Центральної Ради лише без потреби та користі заплутало і ускладнило умови грошового обігу, не приносячи ніяких позитивних результатів. Зв'язок між українською та російською валютою залишається й після законів 19 грудня 1917 р. та 1 березня 1918 року, непорушеною, з усіма витікаючими звідси для української валюти несприятливими наслідками.

Змальований вище стан речей, вимагав би в теперішній час, прийняття найрішучих і негайних заходів у напрямку повного відокремлення української грошової одиниці та позбавлення російських грошових знаків права ходіння на території України. Такого роду

заходи, проведені без достатньої підготовки та поступовості, мусили були б однак, неминуче викликати значні труднощі в грошому обігові, створити великі незручності та жертви для населення і знов розладнати з труднощами налагоджуване господарче життя та торгівельний оберт, позаяк переважну масу грошових знаків, що знаходяться в обігу на території України, складають грошові знаки російські, для безболісної виїмки котрих необхідно більш чи менш тривалий час і належна підготовка та організація відповідної операції.

Тому, не поступаючися ні в чому принципами і остаточними цілями реформи, Міністр Фінансів вважав би дотримувати при переведенні такої в життя необхідну поступовість, викликану турботами про інтереси населення та безболісного перебігу господарського життя.

Відповідно до сего, на думку Міністра Фінансів, в дійсний належало б остаточно встановити в законодавчому порядкові природу та сутність української державної грошової одиниці. Як відомо, Центральна Рада визнала такою спочатку (законом 19 грудня 1917 р.) карбованець, що містить 17,424 долі щирого золота, а дещо пізніше (закон 1 березня 1918 р.) гривню, із вмістом щирого золота у 8,712 долі. При вирішенні питання про те на якій грошовій одиниці зупинитися в теперішній час, слід безумовно віддати перевагу карбованцю, позаяк з одного боку, золотий паритет має в сучасних умовах, за відсутності розміну й неможливістю розраховувати на швидке його відновлення, лише теоретичне значення, а з іншого боку, карбованець являє собою грошову одиницю, найбільш близьку та звичну для населення, як за назвою, так і за своєю величиною, що відповідає російському рублю. Тому перехід до нової грошової одиниці, якщо за таку буде прийнято карбованець, зможе здійснюватися майже непомітно і в будь-якому випадкові без яких би то не було затруднень та ускладнень для обігу.

Крім встановлення природи основної грошової одиниці української валюти, необхідно надалі, для надання законові справжньої сили, визначити, що усі зробки, акти, рахунки повинні надалі писатися не інакше, як у карбованцях, рівно як у видачі і тому подібне. Незалежно від цього, в тому ж законі належить передбачити і порядок виконання за зробками та зобов'язаннями, що виникли раніш, вказаними в рублях. Надання чинити виконання за сими зробками та зобов'язаннями в рублях, незалежно від терміну наближення виконання, повинно було б значною мірою послабити все значення цієї реформи, позаяк залишало б усю масу існуючих в країні грошових зобов'язань цілком незахищеною супроти знецінення рубля, що продовжується безперервно. Між тим зобов'язання ці за своїм розміром у багато разів перевищують суму готівкових зробок та готівкових грошей, що обертаються в країні і тому їхня належна охорона повинна бути визнана мірою державно необхідною. Зміни вмісту грошового зобов'язання, що зумовлюється знеціненням грошової одиниці, порушує законні права кредиторів, веде збагаченню одних за рахунок інших, похитує весь громадський обіг, руйнує всю організацію кредиту і виключає можливість його існування. Тому уявляється цілковито необхідним особливо обумовити в законі, що виконання за зробками та зобов'язаннями, що відносяться, за своїм виникненням до минулого, повинно бути чинено в новій українській валюті, що має цінності для обігу. Тільки цим шляхом усьому ринку зобов'язань буде надано той захист, на котрий він вправі розраховувати з боку держави.

Що ж стосується до ходіння на території України російських грошових знаків, яке являє найбільш велике зло в сучасних умовах грошового обігу, то за наведеними вище підставами, негайне вилучення їх з обігу неминуче потягнуло б великі ускладнення в перебігові господарчого життя й було б запряжено з великими жертвами для населення. Тому Міністр Фінансів вважав би тимчасово допустити російські грошові знаки в ходінні нарівні з карбованцем, з тим, однак, щоби, за першої можливості, вони були зовсім вилучені з обертання. Про найближчі свої припущення з цього предмету Міністр Фінансів зобов'язується увійти до Ради Міністрів з окремим поданням додатково.

Представляючи при сему на зваження Ради Міністрів текст законопроекту про українську державну грошову одиницю, що формулює наведені вище положення, Міністр Фінансів має честь ходотайствовати про його затвердження.

Міністр Фінансів А. Р ж е п е ц ь к и й.
Директор Г. Л е р х е.

Неманов Л.М. Финансовая политика Украины (7 ноября 1917 - 4 февраля 1919 г.). *- К.: Культура и знаніе, 1919. - С. 200-204.*

№ 191

Про Державну Українську грошову одиницю[*]

В розвиток, доповнення та зміну належних узаконень постановити:

1. Державна Українська грошова одиниця є карбованець, що містить 17,424 долі щирого золота. Карбованець поділяється на дві гривні, що вміщують по сто шагів кожна.

2. Всі обрахунки зборів, надходжень, видач, платежів і усіляких сум у грошових рахунках, актах та всіх взагалі зробрах здійснюється на карбованці.

3. Виконання по зробках та зобов'язаннях, що виникли до видання сього закону й виконаних в рублях, чиняться в карбованцях, за розрахунком: 1 рубль дорівнює 1 карбованцю.

4. Надалі до обміну на українські грошові знаки, російські грошові знаки, виявлені в рублях, зберігають право ходіння, за розрахунком: 1 рубль дорівнює 1 карбованцю, і обов'язкові до прийому у всі платежі (п.п. 2 і 3).

Голова ради міністрів (підпис).
Міністр фінансів (підпис).

Неманов Л.М. Финансовая политика Украины (7 ноября 1917 - 4 февраля 1919 г.).
- К.: Культура и знаніе, 1919. - С. 196.

№ 192

ЖУРНАЛ
РАДИ МІНІСТРІВ
1-го листопаду 1918 року
№ . . . . . .

ГОЛОВУВАВ: Ф.А.ЛІЗОГУБ

Присутні Міністри: А.К.РЖЕПЕЦЬКИЙ, А.Ф.РОГОЗА, А.І.ЛОТОЦЬКИЙ, М.А.СЛАВИНСЬКИЙ, П.Я.СТЕБНИЦЬКИЙ, Б.А.БУТЕНКО, В.Ю.ЛЮБИНСЬКИЙ, В.Е.РЕЙНБОТ, А.Г.ВЯЗЛОВ, В.М.ЛЕОНТОВИЧ, С.Ф.МЕРІНГ, Товариші Міністрів: А.А.ПАЛТОВ, Н.А.ГАВРИЛОВ, Д.В.ВАЛЛІЙСЬКИЙ і Державний Секретар С.В.ЗАВАДСЬКИЙ.

Запрошені: Академик ВЕРНАДСЬКИЙ, проф. ТУГАН-БАРАНОВСЬКИЙ і КРИМСЬКИЙ.

[*] Переклад з російської П.Гай-Нижника.

Секретарював: В.Ф.ДІТЯТІН.

Засідання відкрито в 9 год. вечіра.

СЛУХАЛИ	ПОСТАНОВИЛИ
[…]	
VIII. Внесені Міністром Фінансів законопроекти: 1) про надання Міністрові Фінансів права випустити кредитові білети та знаки Державної Скарбниці на суму до 2.500.000.000 карб. 2) про підстави випуску кредитових білетів і знаків Державної Скарбниці.	VIII. Законопроект ухвалити.
IX. Внесений Міністром Фінансів законопроект про уповноваження Урядів Акціонерних Комерційних банків, відділи та агенства котрих знаходяться в межах України.	IX. Законопроект ухвалити.
X. Внесений Міністром Фінансів законопроект про умови обігу на теріторії Украіни Германських та Австрійських грошових знаків.	X. Законопроект ухвалити.
[…]	

Засідання закрито в 3 год. ранку.

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 7, арк. 23-26.

№ 193

ЖУРНАЛ
РАДИ МІНІСТРІВ*
5-го Листопада 1918 р.
№ . . . . . .

ГОЛОВУВАВ: Ф.А.ЛИЗОГУБ.
ПРИСУТНІ МІНІСТРИ: А.К.РЖЕПЕЦЬКИЙ, О.І.ЛОТОЦЬКИЙ, М.А.СЛАВИНСЬКИЙ, П.Я.СТЕБНИЦЬКИЙ, Б.А.БУТЕНКО, В.Ю.ЛЮБИНСЬКИЙ, В.Є.РЕЙНБОТ, А.Г.ВЯЗЛОВ, В.М.ЛЕОНТОВИЧ, С.Ф.МЕРІНГ.
ТОВАРИШІ МІНІСТРІВ: А.І.ПРОХОРОВИЧ, Д.В.ВАЛЛІЙСЬКИЙ.
ДЕРЖАВНИЙ СЕКРЕТАР: С.В.ЗАВАДСЬКИЙ.
СЕКРЕТАРУВАВ: В.Ф.ДІТЯТІН.

Засідання відкрито о 4 годині 30 хв. дня.

СЛУХАЛИ	ПОСТАНОВИЛИ
[…]	
V/ Представлення Міністра Фінансів про призначення Никонора Васильовича Савича членом Ради Міністра Фінансів.	V/ Кандидатуру Н.В.Савича у х в а л и т и.
[…]	

* Переклад з російської П.Гай-Нижника.

X/ Доповідь Міністра Фінансів з питання про укладення бюджета на 1919 рік.	X/ Доповідь ухвалити і прохати Відомства внести кошториси на 1919 рік до Департаменту Держав- ної Скарбниці не пізніше 25 лис-топада.

[…]

Засідання закрито о 8 год. вечора.

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 7, арк. 27-28 зв.

№ 194

ЖУРНАЛ
ЗАСІДАНЬ РАДИ МІНІСТРІВ
5-го Листопада 1918 р.
№ . . . . . .

Головував: Ф.А.Лізогуб.

Присутні: А.К.Ржепецький, А.І.Лотоцький, М.А.Славинський, П.Я.Стебницький, Б.А.Бутенко, В.Ю.Любинський, В.Е.Рейнбот, А.Г.Вязлов, В.Н.Леонтович, С.Ф.Мерінг.

Товаріші Міністрів: А.И.Прохорович, Д.В.Валлійський.

Секретарствував: В.Ф.Дітятін.

Засідання почато о 4 г. 30 хв. дня.

СЛУХАЛИ:	УХВАЛИЛИ:
	[…]
V. Внесення Міністра Фінансів про призначення Никонора Васильєвича Савича членом Ради Міністра Фінансів.	V. Кандидатуру Н.В.Савича ухвалити.
	[…]
X. Доклад Міністра Фінансів по питання про складання бюджету на 1919 рік.	X. Доклад ухвалити і прохати Відомства внести кошториси на 1919 рік до Департаменту Державної Скарбниці не пізніще 25 листопада.
XI. Доклад Міністра Торгу і Промисловости про склад Доно-Української Комісії по справам Донецького палива.	XI. Членами Доно-Української Комісії затвердити: I. Постійними членами Комісії: 1) Члена Ради Міністра Торгу і Промисловости Віктора Аркадьєвича Гаєвського – від Міністерства Торгу і Промисловости. 2) Інспектора експлоатації залізниць Миколу Константиновича Д'якова – від Міністерства Шляхів. 3) Товариша Міністра Фінансів Бориса Вісентієвича Матусевича – від Міністерства Фінансів. II. Непостійними членами: 4) Члена Ради Міністра Торгу і Промисловости Олексія Владимиро-

вича Мономахова – від Міністерства Торгу і Промисловости.

5) Директора Департамента Палива та Металу Міністерства Торгу і Промисловости Ростислава Олександровича Ранова – від того ж Міністерства.

6) Товариша Міністра Шляхів Андрея Васільєвича Лукашевіча – від Міністерства Шляхів.

Засідання закінчилося о 8 год. 20 хв. вечора.

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 24, арк. 1[а] зв.-2 зв.

№ 195

Про обов'язкове представлення до обміну Російських кредитових білетів вартістю в 250 рублів [5-те листопада 1918 р.].[*]

1. Російські кредитові білети вартістю в 250 руб. повинні бути представлені до обміну на інші, що мають законне ходіння на території України грошові знаки в установи Державного Банку, Скарбниці, Державні Ощадні Каси та інші установлення, за вказівкою Міністра Фінансів.

2. Крайній термін для здійснення вказаного в п.I сього закону обміну встановлюється Міністром Фінансів; після сього терміну Російські кредитові білети вартістю в 250 р. позбавляються права ходіння на території України і перестають бути обов'язковими до прийняття в платежі, як між приватними особами, так і в усіх грошових рахунках із скарбницею.

3. При здійсненні обміну Російських кредитових білетів вартістю в 250 р. на інші, що мають законне ходіння на території України, грошові знаки дотримуються правила про обмін вітхих кредитових білетів на нові.

4. Самий порядок обміну Російських кредитових білетів вартістю в 250 р. визначається Міністром Фінансів, ним же можуть бути встановлені для окремих кас, що здійснюють обмін, граничні суми вище яких означені кредитові білети не можуть бути представлені до обміну одночасно однією особою.

5. Для здійснення вказаного в п.I сього закону обміну Міністру Фінансів дозволяється здійснювати випуски кредитових білетів і знаків Державної скарбниці більш встановленої законом листопада 1918 року граничної суми.

Голова Ради Міністрів (Підпис).

Міністр Фінансів (Підпис).

Неманов'ъ Л.М. Финансовая политика Украины (7 ноября 1917 - 4 февраля 1919 г.). - К.: Культура и знаніе, 1919. - С. 197.

[*] Переклад з російської П.Гай-Нижника.

№ 196

ЖУРНАЛ
РАДИ МІНІСТРІВ*
7-го листопада 1918 року
№ 130

Головував: Ф.А.ЛИЗОГУБ.
Присутні Міністри: А.К.РЖЕПЕЦЬКИЙ, О.І.ЛОТОЦЬКИЙ, М.А.СЛАВИНСЬКИЙ, П.Я.СТЕБНИЦЬКИЙ, Б.А.БУТЕНКО, В.Ю.ЛЮБИНСЬКИЙ, С.М.ГЕРБЕЛЬ, В.Є.РЕЙНБОТ, А.Г.ВЯЗЛОВ, В.М.ЛЕОНТОВИЧ, С.Ф.МЕРІНГ, С.М.ПЕТРОВ.
Товариші Міністрів: О.О.ПАЛТОВ, Ю.О.КОРНІЄНКО.
Державний Секретар: С.В.ЗАВАДСЬКИЙ.
Запрошені: К.Е.ЗАМЕН, ген. хор. САВЄЛЬЄВ, та С.Т.ВАРУН-СЕКРЕТ.
Секретарували: В.Ф.ДІТЯТІН та І.В.ТОЛЛІ.

СЛУХАЛИ:	ПОСТАНОВИЛИ:
	[…]
II/ Внесений Міністром Фінансів законопроект про штати Осібного корпусу кордонної охорони.	II/ а) Штати затвердити привласнивши чинам корпусу ставки у розмірі, що запрошувалися Міністерством Фінансів т. б. на 18.600 карб. на рік більш асигнування бюджетової комісії й штати запровадити у дію з 1-го липня 1918 року. б) Прохати Міністра Фінансів у спішному порядкові представити на розгляд Ради Міністрів законопроект про нову систему призначення премій за поїмку контрабанди чинам Осібного корпусу кордонної охорони, прийнявши до уваги побажання Ради Міністрів про прискорення видачі премій чинам та їхнім начальникам, що відзначилися.
III/ Внесена Міністром Фінансів доповідь про відпуск 2.600.000 карб. на здійснення у 1918 р. Експедицією заготовок Державних Паперів будівельних робіт.	III/ Доповідь ухвалити.
IV/ Внесена Міністром Фінансів доповідь про асигнування 12.000.000 карбованців авансом на видатки по Експедиції заготовок Державних Паперів.	IV/ Доповідь ухвалити.
V/ Внесена Міністром Фінансів доповідь про асигнування 7.000.000 карбованців на видатки по виго-	V/ Доповідь ухвалити.

* Переклад з російської П.Гай-Нижника.

товленню кредитових білетів та білетів Державної Скарбниці.	
VI/ Внесена Міністром Фінансів доповідь про асигнування 300.000 карбованців на видатки по боротьбі з підробкою грошових знаків та по розшуку вкрадених скарбових грошових сум.	VI/ Доповідь ухвалити.
VII/ Внесений Міністром Фінансів законопроект про надання Міністрові Фінансів права приймати необхідні на його погляд міри до вилучення з обігу цінностей, що мають ходіння у якості грошових знаків.	VII/ Законопроект ухвалити.
VIII/ Внесений Міністром Фінансів законопроект про обов'язкове представлення до обміну Російських кредитових білетів вартістю у 250 рублів.	VIII/ Законопроект ухвалити виключивши з нього статтю 6-у.
IX/ Внесена Міністром Фінансів доповідь про дозвіл вільного вивозу за кордон Російських грошових знаків і цін них паперів.	IX/ Законопроект ухвалити з доданням у тексті закону слів "з України" після слів "вільний вивіз".

[…]

Засідання закінчено о 1 годині 30 хв. ночі.

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 7, арк. 31-32 зв.

№ 197

ЖУРНАЛ
РАДИ МІНІСТРІВ*
8-го листопада 1918 р.
№ . . . . . .

ГОЛОВУВАВ: А.К.РЖЕПЕЦЬКИЙ

ПРИСУТНІ МІНІСТРИ: О.Ф.РОГОЗА, М.А.СЛАВИНСЬКИЙ, В.Ю.ЛЮБИНСЬКИЙ, С.М.ГЕРБЕЛЬ, А.Г.ВЯЗЛОВ, В.М.ЛЕОНТОВИЧ, С.Ф.МЕРІНГ, С.М.ПЕТРОВ.

ТОВАРИШІ МІНІСТРІВ: Г.М.КУРИЛО, В.А.КУЛЯБКО-КОРЕЦЬКИЙ, П.П.ЧУБИНСЬКИЙ, К.К.МИРОВИЧ, ХОЛОДНИЙ.

ДЕРЖАВНИЙ СЕКРЕТАР: С.В.ЗАВАДСЬКИЙ.

ЗАПРОШЕНІ: С.В.БОРОДАЄВСЬКИЙ.

СЕКРЕТАРУВАЛИ: О.О.ТАТІЩЄВ, І.В.ТОЛЛІ.

Засідання відкрито о 9 г. вечора.

* Переклад з російської П.Гай-Нижника.

СЛУХАЛИ:	ПОСТАНОВИЛИ:
1/. Поставлене займаючим місце Голови Ради Міністрів питання про дні засідань Ради Міністрів на наступному тижні, а також про повістку засідань.	1/ Засідання Ради призначити на понеділок 11-го листопада о 8 $^1/_2$ годині вечора, у вівторок 12-го о 8 $^1/_2$ години вечора, в середу 13-го о 4 години дня /до 6 години вечора/, у четвер о 8 $^1/_2$ години вечора, в п'ятницю 15-го о 8 $^1/_2$ години вечора. На повістку засідань постановити: В понеділок 11 листопада: а/. Доповідь Державного Секретаря б/. Доповідь Міністра Продовольства /один законопроектів/ в/. Доповідь Військового Міністра. г/. Доповідь Міністра Землеробства. д/. Доповідь Головноуповноваженого по забудові З в і р и н ц я. У вівторок 12-го а/. Обговорення питання про С о й м. б/. Доповідь Міністра Народньої Освіти. В середу 13-го а/. Доповідь Державного Контролера б/. Доповідь Міністра Закордонних Справ. В четвер 14-го а/. Доповідь Міністра З д р а в і я та Призріння. б/. Доповідь Міністра Фінансів. в/. Доповідь Міністра Шляхів Сполучення. В п'ятницю 15-го а/. Доповідь Міністра Торгу і Промисловости. б/. Доповідь Міністра Праці. в/. Доповідь Малої Р а д и.
II/. Внесена Військовим Міністром установлення посади редакції: Головноуповноваженого по евакуації військовополонених з Австро-Угорщини.	II/. Доповідь ухвалити у нищеподаній доповідь про […]
[…]	[…]
IV/ Законопроекти, розглянуті у Малій Раді Міністрів й що значаться у дода ному реєстрі № 14.	IV/ […] в/. по питанню про зміну діючого поштово-телеграфного тарифу – за реєстром № 26 – ухвалити законопроект згідно пропозицій Малої Ради, за вийнятком у розмірі першопочатково проектованому Міністерством Внутріш- ніх Справ. Крім того

звернути увагу відомств на необхідність відображати в законах цифри не у копійках, а у шагах.

г/. з питання про порядок видавання дозволів на влаштування лотерей – за реєстром № 29 – визнати за необхідне витягнути з закону вказівку на можливість влаштування лотерей на суму вище 25.000 карб. й самому законові надати найменування “тимчасового”.

[…]

і/. з питання про умови дозволу подачи у клубах та зборах гральних карт – за реєстром № 61 – ухвалити прийнятий Малою Радою законопроект і, згідно висловленому Малою Радою побажання, подвоїти встановлені діючим законом ставки митного мита з к а р т, що завозяться з-за кордону.

[…]

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 192, арк. 3-5 зв.

№ 198

Про припинення ходіння
Російських скарбових знаків вартістю в 20 та 40 рублів.[*]

На зміну і доповнення належних узаконень постановити:

1. Російські скарбові знаки вартістю в 20 та 40 р. позбавляються права ходіння на території України.

2. До 31 грудня 1918 року означені скарбові знаки приймаються до обміну на Українські грошові знаки установами Державного Банку, Скарбницями, Державними Ощадними Касами та іншими установленнями, за вказівками Міністра Фінансів. До витоку того ж терміну Російські скарбові знаки допускаються до прийому у всі платежі Урядовими Касами і Державними Кредитовими Установленнями.

3. За обмін Російських скарбових знаків на Українські грошові знаки береться збір в розмірі 10% нарицальної вартості представлених до обміну знаків. Означений 10% збір утримується і при прийомі скарбових знаків у платежі Урядовими Касами та Державними Кредитовими установленнями.

4. При обміні Російських скарбових знаків на Українські грошові знаки дотримуються правила, встановлені для обміну вітхих кредитових білетів на нові.

5. Міністру Фінансів надається встановлювати для окремих кас, що здійснюють обмін Російських скарбових знаків, граничні суми, вище яких означені скарбові знаки не можуть бути представлені до обміну одночасно однією особою.

6. Для здійснення передбаченою п.2 сього закону операції обміну, Міністру Фінансів надається [право] здійснювати випуски кредитових білетів і знаків Державної Скарбниці поза передбаченою законом 12 жовтня 1918 р. граничної суми в 2.500.000.000 карбованців.

7. Дійсний закон вступає в силу з моменту його затвердження приводиться до виконання Міністром Фінансів по телеграфу.

Неманов Л.М. Финансовая политика Украины (7 ноября 1917 - 4 февраля 1919 г.). - К.: Культура и знаніе, 1919. - С. 198.

[*] Переклад з російської П.Гай-Нижника.

№ 199

ГРАМОТА
Гетьмана всієї України до всіх громадян України

Сучасний мент серед світових подій, коли доля рідного краю, його будуччина та щастя залежать головним робом від державного порядку та громадського спокою, ми звертаємось до всіх громадян України з сердечними, доброзичливими і твердими словами. Тепер було б несвоєчасно розпалювати взаємно між ріжними колами вогонь ворожнечі. Тепер всі, хоч би і думали утворювати державу кожний по-своєму, повинні об'єднатись в одному почутті щирої любові до батьківщини та пам'ятати, що порушати в ці дні звиклий хід державного життя навіть з найкращими замірами було б те саме, що наражати нашу країну на велику небезпеку, а може бути, не дай Боже, і на загибель. Тому ми вважаємо необхідним заявити, що правительство наше, яке безперестанно працює над здійсненням у найближчий час оголошених нами скликання Державного Сойму та земельної реформи, очікує, що в цей страшний час всі громадяне збережуть певний спокій і відмовляться від яких би це не було самочинних виступів. В нашому розпорядженню мається достаточно сили, щоб не допустити до жадного порушення державного порядку, але ми і не думаємо про ці засоби, ми певні в цьому, що наш заклик буде вислуханий з любов'ю до батьківщини і здоровим змислом усіх громадян.

П а в л о С к о р о п а д с ь к и й

10 лист. 1918 р.

Нова Рада. - 1918. - № 211. - 12 листопада (29 жовтня).

№ 200

Розпорядження Міністра Фінансів.[*]

На підставі затвердженого 7 Листопада 1918 р. закону Міністр Фінансів визначає:

1. Всі обігові на території Української Держави Російські кредитові білети, вартістю в 1.000 руб. зразка 1917 р., мають бути представлені для накладу на них особливих штемпелів, в установи Державного Банку. В тих місцевостях, де установ Державного Банку не мається, названі кредитові білети можуть бути вносимо у місцеві скарбниці, котрі будуть здійснювати пересилку кредитових білетів в належну установу Державного Банку своїм розпорядженням, з видачею приносителям в прийомі кредитових білетів особливих іменних квитанцій. Видача за цими квитанціями заштемпельованих кредитових білетів буде здійснюватися не пізніше двох тижнів з дня видачі квитанції.

2. Граничним терміном для представлення Російських Кредитових білетів вартістю в 1000 руб. до штемпелювання призначається 20 грудня 1918 р., з тим, однак, що білети, не заштемпельовані до 10 грудня 1918 р. перестають, з цього строку, бути обов'язковими в платежах між приватними особами і допускаються лише до прийому в платежі та внески в установах Державного Банку, Скарбницях, Державних Ощадних Касах, а також у приватних кредитових установленнях.

3. Після 20 грудня 1918 р. Російські кредитові білети вартістю в 1000 р., не обладнані до того часу встановленими штемпелями, позбавляються всілякого права ходіння на території України, з припиненням прийому їх поіменованими в п.2 сього розпорядження урядовими та приватними установленнями.

Неманов Л.М. Финансовая политика Украины (7 ноября 1917 - 4 февраля 1919 г.). - К.: Культура и знаніе, 1919. - С. 198.

[*] Переклад з російської П.Гай-Нижника.

№ 201

Затверджую
ПАВЛО СКОРОПАДСЬКИЙ
13. 11. 918
Київ
Посвідчив: Державний Секретар
Сенатор С е р г і й З а в а д с ь к и й

УХВАЛЕНИЙ РАДОЮ МІНІСТРІВ ТИМЧАСОВИЙ
З А К О Н

ПРО ПОВНОМІЧНОСТИ ПРАВЛІНЬ АКЦІЙНИХ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ, ЩО ЇХ ВІДДІЛИ ТА АГЕНСТВА ЗНАХОДЯТЬСЯ В МЕЖАХ УКРАЇНИ.

1. Акційні комерційні банки, що місце перебування їхніх правлінь, по їх статутам, визначено в Великоросії і що мають відділи або агенства в межах Української Держави, продовжують діяльність зазначених відділів та агенств на підставі своїх статутів, зо всіма вчиненими до них додатками та змінами, застерігаючи правила, викладені в цьому законі.

2. Функції правлінь вищезазначених банків здійснюються прибувшими в межі Української Держави членами їх правлінь.

3. Про осіб, яким згідно зі ст.2 цього закону, належать функції правлінь, Кредітова Канцелярія, на подання од Комітету з'їздів представників акційних банків короткострокового кредіту, може видавати, по кожному банку окремо, відповідні свідоцтва. Особа, або особи, зазначені в цих свідоцтвах, користуються всіма правами, що для правлінь присвоєні статутами підналежних банків та загальними законами і за свої вчинки по управлінню та завідуванню банком, його відділами та агенствами несуть відповідальність на загальних підставах, для правлінь встановлених.

4. Довіреності по банку, його відділам та агенствам та инші акти можуть видаватися за підписом кожного поодинокого члена правління підна[*леж*]ного банку.

5. Повномічність тих членів правлінь /ст.ст. 2 і 3/ вищезазначених [*банків*], які, згідно з умовами їх обрання, були обрані до упливу строків [*невказано – П.Г.-Н.*]-1918 операційних років, признати продовженими на протязі 1918 та [*невказано – П.Г.-Н.*] років в тим разі, коли не відбувалися законно – викликані та правомічні загальні зібрання акціонерів підналежних банків.

6. Цей закон видається тимчасово, аж до настання умов, при яких можуть бути скликані, з точним достереженням підналежних узаконень та правил статутів, правомічні загальні зібрання акціонерів вищезазначених банків. Час, з якого закон припиняє свою чинність, надається встановити Міністрові Фінансів, з оголошенням про те в "Державному Вістнику".

В. о. ГОЛОВА РАДИ МІНІСТРІВ [*підпис*]
ЗА МІНІСТРА ФІНАНСІВ К. З а м м е н.

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 191, арк. 1-1 зв.

№ 202

ДЕРЖАВНА КАНЦЕЛЯРІЯ
Департамент Законодавчих
Справ
15 Листапада 1918 р.
№ 1893

ДО ПАНА РЕДАКТОРА
”ДЕРЖАВНОГО ВІСТНИКА”

При цьому надсилається для оголошення в ”Державному Вістнику” копія ухваленого Радою Міністрів закону про повномічности правлінь акційних комерційних банків, що їх відділи та агенства знаходяться в межах України.

За Діректора Департаменту
Законодавчих Справ Віце-Діректор [*підпис*]

Начальник Відділу В а с ь к о в с ь к и й.

Згідно. Діловод: [*підпис*]

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 191, арк. 2.

№ 203

Журнал
Наради з питання про запровадженні взаємних операцій як банкових, так і по Ощадним Касам між Україною та Кубанню.[*]

У дійсній нараді, що відбулася 13 сего Листопада приймали участь Представники Української Держави В.В.Ігнатович і К.К.Бєлінський та Представники Кубанського Крайового Уряду В.І.Радіонов та П.П.Сирєйщіков.

Виходячи з міркувань про необхідність в інтересах населення України та Кубані, відновити взаємні стосунки як Банків, так і Ощадних Кас обох Держав, Нарада виробила нижченаведені основні положення, на котрих переказна операція могла б здійснитися.

1) Операції відкриваються знов.

2) Питання про старі перекази залишається відкритим надалі до з’ясування сум несплачених переказів.

3) переказна операція відкривається між містами: Армавіром, Єкатєрінодаром і Енським на Кубані та Києвом і Одесою, Харковом, Катеринославом і Миколаївом на Україні.

До числа перелічених Українських міст, в які має бути запроваджена переказна операція, представники Кубанського Уряду визнали бажаним приєднати також міста: Полтаву і Чернігів. Проти сего заперечував представник України В.В.Ігнатович, виходячи з міркувань про незручності чисто технічного характеру, котрі будуть викликатися при разасигнуванні сум поміж великим числом установ Українського Банку.

4) Кредит встановлюється 5 мільйонів рублів й розподіляється за згодою.

5) Розрахунок через три місяця і три місяця на покриття сальдо.

6) За перевищення кредиту до терміну – покриття по отриманні увідомлення.

7) Розрахунки по рахунку кореспондентів безвідсоткові.

8) Питання про валюту при взаємних розрахунках як по Банковим операціям, так і по Ощадним Касам вирішується шляхом згоди. В дійсний момент курс визначається – 1 карб.

[*] Переклад з російської П.Гай-Нижника.

дорівнює 1 рубл. В подальшій зміні курсу за взаємною згодою.

9) Видача кредитів визнається передчасною.

10) Шифр належить переглядові, причому, в випадкові збереження колишніх шифрів, необхідно умовитися лише про зміну способу їхнього приманення. (Бажано одноподібний шифр для Дону та Кубані).

11) Стосовно до комісійних операцій з векселями та транспортними документами визнається за можливе відновити минулий порядок, що практикувався в установах колишн. Государственного Банку.

12) Відновити перекази між Ощадними Касами України та Кубані на загальних підставах, але з обов'язковою попередньою реєстрацією їх у Київській Ощадній Касі та Єкатеринодарській при Конторі Государственного Банку – за приналежністю з тим, що гранична сума по одному переказі не може перевищувати 5000 рублів.

13) Ставка для переказів встановлюється в 1/5 %.

14) Допускається прийняття на взаємних началах і безкоштовно внесків по книжках Кубанських кас на Україні й зворотно, з обов'язковою реєстрацією в Київській та Єкатеринодарській Ощадних Касах за приналежністю.

15) Встановлюється прийняття страхових премій непрострочених по страхуваннях, що заключні на Україні та Кубані, з реєстрацією в Київській та Єкатеринодарській Ощадних Касах.

16) Розрахунки здійснюються між Україною та Кубанню по операціях Ощадних Кас на кореспондентських началах у ті ж терміни і на тих самих підставах, як і за переказами Банку з відкриттям кредиту в розмірі п'ятисот тисяч рублів.

В. об. Директора Українського Державного Банку Ігнатович. Директор Українських Ощадних Кас К.Бєлінський. Член Надзвичайної Кубанської Місії В.Радіонов. Представник Відомства Фінансів Кубанського Краю Н.Сирєйщіков.

Дорошенко Д. Історія України 1917-1923 рр. - Т.ІІ. Українська Гетьманська Держава 1918 року.
- К.: Темпора, 2002. - С. 334-335.

№ 204

_ Копія. _

Затверджую. Павло Скоропадський. 13 листопаду 1918 р. Київ.

Посвідчив: Державний Секретарь Сенатор Сергій Завадський.

Ухвалена Радою Міністрів постанова про асігнування в розпорядження Міністра Фінансів 12.000.000 карбованців авансом на видатки по Експедиції Заготовок Державних Паперів.

Асігнувати в роспорядження Міністра Фінансів з коштів Державної Скарбниці в рахунок сміти Кредитової Канцелярії на 1918 р. авансом дванадцять міліонів /12.000.000/ карбованців на видатки по Експедиції Заготовок Державних Паперів.

За Голову Ради Міністрів А.Ржепецький.
За Міністра Фінансів К.Замен.

Згідно:
Ст. Діловод *Фурса.*

ЦДАВОВ України. - Ф. 1509, оп. 5, спр. 6, арк. 37.

№ 205

_ Копія. _

Затверджую. Павло Скоропадський. 13 листопаду 1918 р. Київ.

Посвідчив: Державний Секретарь Сенатор Сергій Завадський.

Ухвалена Радою Міністрів Постанова про асігнування 300.000 карбованців на видатки для боротьби з підробленям грошових знаків та для розшукування вкрадених казенних грошових сум.

Асігнувати в розпорядження Міністра Фінансів з коштів Державної Скарбниці в рахунок сміти Кредитової Канцелярії на 1918 рік триста тисяч /300.000/ карбованців на видатки для боротьби з підробленням грошових знаків та для розшукування вкрадених казенних грошових сум.

В. об. Голови Ради Міністрів А.Ржепецький.

За Міністра Фінансів К.Замен.

Згідно:

Ст. Діловод *Фурса.*

ЦДАВОВ України. - Ф. 1509, оп. 5, спр. 6, арк. 36.

№ 206

_ Копія. _

Затверджую. Павло Скоропадський. 13 листопаду 1918 р. Київ.
Посвідчив: Державний Секретарь, Сенатор Сергій Завадський.

Ухвалена Радою Міністрів постанова про надання Міністрові Фінансів права робити необхідні, по його міркуванню, заходи до вилучення з обігу тих цінностей, що мають обертання, як грошові знаки.

Надати Міністрові Фінансів право:

1/ Робити необхідні, по його міркуванню заходи до вилучення з обігу тих цінностей, що мають обертання, як грошові знаки, а саме: а/ купонів від облігацій Російських Державних Позик та білетів Російської Державної Скарбниці; б/ білетів Російської Державної Скарбниці /серій/; в/ 5 % короткострокових зобовязань Російської Державної Скарбниці та г/ инших цінностей, що мають обертання, як грошові знаки.

2. Визначати найблизчі умови, порядок і строки зазначеного /п.1/ вилучення, з оголошенням про те до загального відому в “Державному Вістнику.”

3. Щоб здійснити передбачену п.п.1 та 2 цього закону операцію вилучення, провадити необхідні випуски кредитових білетів та знаків Державної Скарбниці по за передбачену законом 8 листопаду 1918 року граничну суму.

В. об. Голови Ради Міністрів А.Ржепецький.

За Міністра Фінансів К.Замен.

Згідно:

Ст. Діловод *Фурса*

ЦДАВОВ України. - Ф. 1509, оп. 5, спр. 6, арк. 34-34 зв.

№ 207

Копія з копії.

Затверджую: ПАВЛО СКОРОПАДСЬКИЙ.
13 листопаду 1918 року. м.Київ.
Посвідчив Державний Секретарь, Сенатор: Сергій ЗАВАДСЬКИЙ.

Ухвалений Радою Міністрів Закон про підстави випуску кредитових білетів Державної Скарбниці.

На зміну та доповнення належних законів постановити:

1/ Кредитові Білети, встановлені Законом 19 грудня 1917 року, та знаки Державної Скарбниці, встановлені Законами 30 березня та 20 травня 1918 року, випускаються надалі на однакових підставах які зазначено низче в п.п. 2-9.

2/ Кредитові білети та знаки Державної Скарбниці випускаються Державною Скарбницею і забезпечуються усім майном Держави та усіма її прибутками.

3/ Кредитові Білети й знаки Державної Скарбниці являються правним платіжним середком і обовязкові до прийняття в платежі, як між приватними особами, так і в усіх грошових розрахунках з казною.

4/ Кредитові білети й знаки Державної Скарбниці випускаються як в карбованцях, так і в гривнах по розрахунку: 2 гривні рівні одному карбованцю.

5/ Гранична сума випуску кредитових білетів та знаків Державної Скарбниці визначається в Законодавчому порядкові.

6/ Випуск кредитових Білетів та знаків Державної Скарбниці до обігу в межах зазначеної /п.5/ суми провадиться через Державний Банк роспорядженням Міністра Фінансів.

7/ Відомости про випущені до обігу кредитові білети та знаки Державної Скарбниці оголошується до загального відома в “Державному Вістнику.”

8/ Порядок розрахунків Державної Скарбниці з Державним Банком за ті, що передаються цьому останньому кредитові білети та знаки Державної Скарбниці, а також порядок провадження Банком звідомности по цій операції, встановлюється Міністром Фінансів.

9/ Вартости кредитових білетів та знаків Державної Скарбниці встановлюється Міністром Фінансів, Ним же затверджуються зразки належних до друку кредитових білетів та знаків Державної Скарбниці, докладний опис яких оголошується у “Державному Вістнику.”

В. об. Голови Ради Міністрів А.РЖЕПЕЦЬКИЙ

За Міністра Фінансів К.ЗАМЕН

З текстом надрукованим у Державному Вістнику згідно:
За Старшого Діловода /нечиткий/

З оригіналом згідно:
За Старшого Діловода /нечиткий/

Звіряв:
Д і л о в о д /нечиткий/

З копією згідно:
Начальник Відділу Кредитової
Канцелярії [підпис]

Звіряв:
Д і л о в і д [підпис]

ЦДАВОВ України. - Ф. 1509, оп. 5, спр. 8, арк. 85-85 зв.

№ 208

ГРАМОТА
Ясновельможного Пана Гетьмана всієї України Павла Скоропадського.

14 листопада 1918 р.

Перемир'я між Німеччиною і державами Антанти виключене. Найбільш кривава війна скінчилася, і перед народами всього світу стоїть складне завдання: закласти основи нового життя.

Серед решти частин багатостраждальної Росії на Україну випала найбільш щаслива доля. Україна перша навела в себе порядок і законність. При дружній допомозі Центральних держав вона зберегла спокій аж до сьогоднішнього дня. Ставлячись із співчуттям до всіх страждань Великоросії, Україна всіма силами старалась допомогти своїм братам, виявляючи їм велику гостинність і підтримуючи їх всіма можливими засобами в боротьбі за відновлення в Росії міцного державного порядку.

Сьогодні перед нами нове державне завдання. Держави Згоди здавна були друзями колишньої великої і єдиної Російської держави. Тепер, після пережитих Росією великих заворушень, умови її майбутнього існування повинні, безумовно, змінитися. На федеративних принципах має бути відновлена давня могутність і сила Російської держави.

У цій федерації Україні належить одне з чільних місць, бо від неї пішов порядок і законність в краї і в її межах перший раз свідомо відродилися всі принижені і гноблені більшовицьким деспотизмом громадяни колишньої Росії. Від неї пішли дружба і єднання іх славним великим Доном і славними Кубанськими і Терськими козаками. На цих принципах, які, – я вірю, – поділяють всі союзники Росії, держави Згоди, і з якими не можуть не співпрацювати всі без винятку народи не тільки Європи, але й усього світу, має формуватися майбутня політика нашої України. Їй першій належить виступити в справі створення Всеросійської федерації, кінцевою метою якої буде відновлення великої Росії.

В осягненні цієї мети лежить запорука добробуту як всієї Росії, так і забезпечення економічно-культурного розвитку всього українського народу на міцних засадах національно-державної самобутності. Я глибоко переконаний, що інші шляхи були б загибеллю для самої України, тому закликаю всіх, кому дороге її майбутнє, тісно зв'язане з будучиною і щастям всієї Росії, об'єднатись навколо мене і стати грудьми на захист України і Росії. Я вірю, що в цій святій патріотичній справі ви, громадяни і козаки України, а також і решта людей, дасте сердечну і сильну підтримку.

Новосформованому нами кабінетові я доручаю найшвидше виконання цього великого та історичного завдання.

14 листопада 1918 р. Київ. Павло Скоропадський, Гетьман всієї України.

Нагаєвський І. Історія Української Держави двадцятого століття. - К., 1993. - С. 163-164.

№ 209

Затверджую
П а в л о С к о р о п а д с ь к и й
14. 11. 918
Київ
Посвідчив: Державний Секретар,
Сенатор С е р г і й З а в а д с ь к и й

УХВАЛЕНА РАДОЮ МІНІСТРІВ
П О С Т А Н О В А

ПРО АСІГНУВАННЯ В РОСПОРЯДЖЕННЯ МІНІСТРА ФІНАНСІВ 2.033.000 КАРБОВАНЦІВ НА РІЗНІ ВИДАТКИ 1918 РОКУ

Асігнувати в роспорядження Міністра Фінансів з коштів Державної Скарбниці в рахунок сміти Департаменту Державної Скарбниці 1918 року два міліони тридцять три тисячі (2.033.000) карбованців, з котрих:

1) Двадцять тисяч (20.000) карбованців – на видавання допомог урядовцям Департаменту Державної Скарбниці (§ 1 ст. 1-в).

2) Три тисячі (3.000) карбованців – на видавання допомог на виховання дітей ім же (§ 1 ст. 3).

3) Шістсот шість тисяч (606.000) карбованців – на придбання паперу і взагалі на канцелярські і господарські видатки Фінансових Палат і Скарбниць (§ 2 ст. 1-б і § 2 ст. 2-б).

4) Вісімсот двадцять п’ять тисяч п’ятсот (825.500) карбованців – на видавання допомог урядовцям Фінансових Палат і Скарбниць і на поповнення витрат на цю ціль з готового фонду державних прибутків (§ 2 ст. 4).

5) Сімдесят дві тисячі шістсот (72.600) карбованців – на видавання допомог на виховання дітей урядовцям Фінансових Палат і Скарбниць (§ 2 ст. 5).

6) Двадцять п’ять тисяч (25.000) карбованців – на видатки по службовим роз’їздам (§ 3 ст. 1).

7) Двадцять тисяч (20.000) карбованців – на поштово-телеграфні видатки Фінансових Палат і Скарбниць (§ 3 ст. 2).

8) Десять тисяч (10.000) карбованців – на улаштування електричного освітлення в скарбницях (§ 4 ст. 1).

9) Сорок дві тисячі дев’ятсот (42.900) карбованців – на невідкладні роботи по Фінансовим Палатам і Скарбницям, на ремонт будинку Криворожської Скарбниці і покриття видатків по ремонту, зроблених з готового фонду державних прибутків (§ 4 ст. 2).

10) Триста тисяч (300.000) карбованців – на повернення сум, які помилково внесені до прибутку казни (§ 7 ст. 3).

11) Сто вісім тисяч (108.000) карбованців – на видатки, зв’язані з ліквідацією військового часу (§ 16).

В. о. ГОЛОВА РАДИ МІНІСТРІВ А. Р ж е п е ц ь к и й
За МІНІСТРА ФІНАНСІВ К. З а м е н

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 160, арк. 1-1 зв.

№ 210

ЖУРНАЛ
РАДИ МІНІСТРІВ*
15-го листопада 1918 року**
№ . . . . . .

Головував: С.М.ГЕРБЕЛЬ.

Присутні Міністри: А.К.РЖЕПЕЦЬКИЙ, І.О.КІСТЯКІВСЬКИЙ, Г.Е.АФАНАС'ЄВ, Б.О.ШУЦЬКИЙ, О.Г.ПОКРОВСЬКИЙ, В.О.КОСИНСЬКИЙ, С.Ф.МЕРІНГ, В.П.НАУМЕНКО, В.Є.РЕЙНБОТ, В.Ю.ЛЮБИНСЬКИЙ, М.М.ВОРОНОВИЧ, С.М.ПЕТРОВ, Е.В.ЛАНСБЕРГ та Державний Секретар С.В.ЗАВАДСЬКИЙ.

Секретарував: В.Ф.ДІТЯТІН.

З а с і д а н н я в і д к р и т о о 1 г о д и н і д н я.

СЛУХАЛИ:	ПОСТАНОВИЛИ:
[…]	
V. Доповідь Міністра Фінансів про зроблене ним у зв'язку з новим напрямком політики Кабінету щодо Росії розпорядженні про припинення митної війни з Кримом.	V. Розпорядження Міністра Фінансів у х в а л и т и.
[…]	

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 7, арк. 45-45 зв.

№ 211

Копія з копії

На первотворі: "Затверджую. Павло Скоропадський. 15.11.918 р. м.Київ
Посвідчив: Державний Секретарь Сенатор Завадський.

Т а е м н о:

Ухвалена Радою Міністрів постанова про асігнування 10.000.000 крб. на організацію та на утримання Південної Армії.

Асігнувати в розпорядження Міністра Фінансів з коштів Державної Скарбниці десять міліонів (10.000.000) карбованців для передачи їх Урядові Всевеликого війська Донського на організацію та утримання Південної Армії. –

Голова Ради Міністрів (підп) Гербель.
Міністр Фінансів (підп) Ржепецький

З первотвором згідно: Секретарь Ради Міністрів (Підпись)

З копією вірно::
Начальник IV-го
відділу Руденко

З копією згідно:
За Прав. К-рії Пасічний

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 92, арк. 8.

---

* Переклад з російської П.Гай-Нижника.

** Гетьманові України було подано також доповідну записку від представників Астраханського крайового уряду з проханням надання ссуди-позики сумою в 30 млн. крб. 16 листопада П.Скоропадський передав її на розгляд Ради Міністрів, яка постановила: "Рішення питання про задоволення прохання Астраханського Крайового Уряду відкласти до з'ясування більш докладних даних, що торкаються сутності проблеми" [ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 7, арк.. 48 зв.] – *П.Г.-Н.*

№ 212

Копія.

ТАЭМНО.

ЗАТВЕРДЖУЮ: ПАВЛО СКОРОПАДСЬКИЙ 15/11/918 року м.Киів
ПОСВІДЧИВ: ДЕРЖАВНИЙ СЕКРЕТАРЬ, СЕНАТОР СЕРГІЙ ЗАВАДЬСКІЙ

УХВАЛЕНА РАДОЮ МІНІСТРІВ

П О С Т А Н О В А
ПРО АСІГНУВАННЯ 14.116.470 КАРБОВАНЦІВ НА ПОСТАЧАННЯ НІМЕЦЬКИМ ВІЙСЬКОВИМ УКРАІНІ ПРОДОВОЛЬЧИХ ПРОДУКТІВ.

Асігнувати в роспорядження Міністра Продовольчих Справ чотирнадцять міліонів сто шістнадцять тисяч чотиреста сімьдесять карбованців на постачання німецьким військовим на Україні продовольчих продуктів.

ГОЛОВА РАДИ МІНІСТРІВ ГЕРБЕЛЬ
МІНІСТР ФІНАНСІВ А. РЖЕПЕЦЬКИЙ

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 92, арк. 9.

№ 213

Копія з копії
Т А Є М Н О .

На первотворі:
Затверджую. ПАВЛО СКОРОПАДСЬКИЙ. 18-XI-918 р. м.Київ
Посвідчив: Державний Секретар, Сенатор СЕРГІЙ ЗАВАДСЬКИЙ

УХВАЛЕНА РАДОЮ МІНІСТРІВ
П О С Т А Н О В А
ПРО АСІГНУВАННЯ 10.000.000 КАРБОВАНЦІВ В РОЗПОРЯДЖЕННЯ НАЧАЛЬНИКА ШТАБУ ГЕТЬМАНА ВСІЄЇ УКРАЇНИ.

Асігнувати з коштів Державної Скарбниці по сміті Штабу Гетьмана всієї України на 1918 р. в розпорядження Начальника Штаба П. Гетьмана десять міліонів /10.000.000/ карбованців.

ГОЛОВА РАДИ МІНІСТРІВ /Підпис/ ГЕРБЕЛЬ
МІНІСТР ФІНАНСІВ /Підпис/ А.РЖЕПЕЦЬКИЙ

З первотвором згідно:
Секретар Ради Міністрів /Підпис/

З копією згідно:
За Начальника IX-го Відділу
Департаменту Державної Скарбниці [*підпис*]
Звірив: *За* Діловода С. Ковалевський

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 92, арк. 17.

№ 214[*]

К о п і я
ТАЕМНО

На первотворі:
ЗАТВЕРДЖУЮ ПАВЛО СКОРОПАДСЬКИЙ 19-11-918 м.Київ
ПОСВІДЧИВ:ДЕРЖАВНИЙ СЕКРЕТАРЬ СЕНАТОР СЕРГІЙ ЗАВАДСЬКИЙ

УХВАЛЕНА РАДОЮ МІНІСТРІВ
ПОСТАНОВА
ПРО АСІГНУВАННЯ 1.000.000 КАРБОВАНЦІВ ДЛЯ ВИТРАТИ ІХ ПО ВКАЗІВКАХ ГЕТЬМАНА ВСІЕІ УКРАІНИ

Асігнувати з коштів Державної Скарбниці по сміті Міністерства Внутрішніх Справ один міліон (1.000.000) карбованців для витрати іх по вказівках Гетьмана Всіеі Украіни. –

В. Об. Голови Ради Міністрів (Підпись) А.Ржепецький
За Міністра Фінансів (Підпись) К.Замен.
З первотвором згідно:
Секретарь Ради Міністрів (Підпись)
З оригіналом згідно:
За Начальника Х-го відділу
Д-ту Державної Скарбниці
Ст. Діловод
З Копіею згідно:
За Прав. К-рії Пасічний

ЦДАВОВ Україні. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 92, арк. 10.

№ 215

ПОЯСНЮЮЧА ЗАПИСКА

З огляду на те, що Україна визнана самостійної і незалежною Державою, нині виникають питання про порядок обкладення доходовим і промисловим податками чужоземних акційних суспільств [*тобто, товариств – П.Гай-Нижник*] і компаній і чужоземних суспільств взаємного забезпечення (у тому числі і тих із встановлених в бувшій Державі Російській суспільств і компаній, управління яких знаходяться по-за межами Української Держави), які провадять операції як за кордоном, так і в межах Української Держави.

Відступність основних правних норм, встановлюючих порядок обкладання на Україні названих вище суспільств і компаній, які належать до числа найбільш величезних платників доходового й промислового податків, викликає необхідність негайного видання особливого закону, який обовязував би зазначені суспільства і компанії, для протягнення їх до обкладання зазначеними податками, змінити відповідним робом порядок складання ними звітів і балянсів по операціям, які провадяться в межах Української Держави і виділити за-для переведення цих операцій визначену частину належних до них капіталів.

[*] В листопаді 1918 р. Радою Міністрів Української Держави було ухвалено, а П.Скоропадським затверджено таємні постанови про асигнування на організацію заходів громадського спокою: 15.XI.1918. – у розпорядження голови Ради Міністрів – 15 млн. крб. [ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 92, арк. 7], 21.XI.1918. – у розпорядження міністра внутрішніх справ – 10 млн. крб. [ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 92, арк. 13] тощо – *П.Г.-Н.*

М І Р К У В А Н Н Я.

Згідно арт.39 Статуту про державний доходовий податок и арт.арт.509-519 Стат. прост. подат., Зб. Зак., Т. V, вид. 1914 р., при вирахуванні сум доходового і промислового податків, які припадають на підприємства, обовязані оголошувати звіти, приймається в розрахунок суми належних ним основних капіталів.

Тому і приймаючи на увагу, що згідно примітці 3 до арт.39 зазначеного вище Статуту і арт.514 Стат. прост. подат., Зб. Зак. т. V, вид. 1914 р., основним капіталом підприємств, які належать до чужоземних суспільств і компаній і управління яких знаходиться поза межами України, рахується та сума цього капіталу, яка ними виділена з дозволу уряду за-для переведення операцій на Україні, належить обовязати чужоземні акційні суспільства і кампанії і чужоземні сіспільства взаємного забезпечення (у тому числі і ті з суспільств і компаній, які встановлені в бувшій Державі Російській і управління яких знаходяться по-за межами Української Держави) і які переводять операції як на Україні, так і по-за кордоном, виділити з сум належних до них основних капіталів, зазначені частини для переведення операцій на Україні.

Терміном для виділення вказаних вище сум основних капіталів, без особливої трудности для згаданих суспільств і компаній, можно було-б назначити 1 січня 1919 р.

Далі необхідно мати на увазі, що згідно арт.9 і п.2 арт.11 Статуту про державний доходовий податок і арт.513 Стат. прост. подат., вид. 1914 р., чужоземні акційні суспільства і компанії і суспільства взаємного забезпечення, які перевадять свої торговельно-промислові операції як на Україні, так і по-за кордоном належать обкладанню промисловим і доходовим податками по операціям, які перевадяться виключно в межах Української Держави.

З огляду на це і приймаючи на увагу, що обкладання названих суспільств і компаній доходовим і промисловим податками, як підприємств, обовязаних оголошувати звіти, може бути переведено лише на підставах звітів і балянсів, які доставляються ними в Участкові по доходовому податку Присутствія /арт.94 Статуту про державний доходовий податок/ і в Фінансові Палати /арт.320 Стат. прост. подат., Зб. Зак., т. V, вид. 1914 р./, необхідно обовязати ці суспільства і компанії складати й представляти в зазначені вище установи окремі звіти і балянси по операціям, які провадяться ними в межах Української Держави.

Допускаючи, одначе, можливість, що де-які із названих суспільств і компаній в одних випадках, по незалежних від них.

[*закінчення відсутнє у фондовій справі архіву – П.Г.-Н.*]

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 157, арк. 4.

№ 216

Затверджую.
П а в л о С к о р о п а д с ь к и й.
19. 11. 918
Київ
Посвідчив: Державний Секретар
Сенатор С е р г і й З а в а д с ь к и й

УХВАЛЕНИЙ Р А Д О Ю М І Н І С Т Р І В
З А К О Н

ПРО ПОРЯДОК ОПОДАТКУВАННЯ ДЕРЖАВНИМ ПРОМИСЛОВИМ І ПОДОХІДНИМ ПОДАТКАМИ ІНОЗЕМНИХ ТОВАРИСТВ І КОМПАНІЙ

І. Обовязати чужоземні акційні товариства і компанії, а також і чужоземні товариства обопільного страхування, які провадять свої операції як на Україні, так і за кордоном, в тому

числі і ті з утворених в бувшій Російській Державі товариств і компаній, яких правління знаходяться по-за межами України, щоб вони виділили на 1-ше січня 1919 року з основних капіталів визначені суми для провадження операцій в межах Української Держави.

II. Обовязати визначені в розділі 1-ім цього закону товариства і компанії подавати в установлені законом строки до відповідних участкових присутствій по подохідному податку /ст. 94 Статуту про подохідний податок/ та фінансових палат /ст. 520 »Уст. прям. налог. т. V Св. Зак. изд. 1914 г.»/ як окремі звідомлення і балянси по операціям, що провадяться на Україні, так і загальні звідомлення й балянси по всім операціям згаданих товариств і компаній.

III. Аж доки зазначені в розділі 1-ім товариства і компанії не виділять з основних капіталів визначені суми для провадження операцій в межах Української Держави, згадані товариства і компанії підлягають оподаткуванню подохідним і промисловим податками, як підприємства, що не обов'язані публічною звідомністю.

IV. Оподаткування державним промисловим і подохідним податками визначених в розділі 1-ім цього закону товариств і компаній в порядку, визначеному в розділі III-ім провадиться, починаючи з 1918 окладного року.

В. о. ГОЛОВА РАДИ МІНІСТРІВ А. Р ж е п е ц ь к и й.
За МІНІСТРА ФІНАНСІВ К. З а м е н.

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 157, арк. 1-1 зв.

№ 217

Затверджую
П а в л о С к о р о п а д с ь к и й
19.11.918.
Київ
Посвідчив: Державний Секретар
Сенатор С е р г і й З а в а д с ь к и й

УХВАЛЕНА Р А Д О Ю М І Н І С Т Р І В
П О С Т А Н О В А
ПРО АСІГНУВАННЯ 64.006 КАРБОВАНЦІВ ДЛЯ ВИДАЧИ ГРОШОВИХ ДОПОМОГ У ВИКЛЮЧНИХ ВИПАДКАХ УРЯДОВЦЯМ ДЕПАРТАМЕНТУ ПРОСТИХ ПОДАТКІВ ТА ПОДАТКОВОЇ ІНСПЕКЦІЇ

Асігнувати в роспорядження Міністра Фінансів з коштів Державної Скарбниці в рахунок сміти Департаменту Простих Податків на 1918 рік:

по § 1 ст. 1-г – сім тисяч п'ятсот п'ятдесят чотири /7.554/ карбованця,

по § 1 ст. 2-в – дві тисячі сімсот вісімдесят вісім /2.788/ карбованців і

по § 2 ст. 1-б – п'ятдесят три тисячі шістсот шістдесят чотири /53.664/ карбованця, а всього шістдесят чотири тисячі шість /64.006/ карбованців для видачи в виключних випадках грошових допомог урядовцям Департаменту Простих Податків та Податкової Інспекції.

В. О. ГОЛОВИ РАДИ МІНІСТРІВ А. Р ж е п е ц ь к и й
ЗА МІНІСТРА ФІНАНСІВ К. ЗАМЕН

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 152, арк. 1.

№ 218

ПОЯСНЮЮЧА ЗАПИСКА
до законопроекту про асігнування Департаменту Простих Податків Міністерства Фінансів 64.006 карбованців на видавання грошової допомоги в виключних випадках урядовцям Департаменту Простих Податків та Податкової Інспекції.

В кошторис Департаменту Простих Податків Міністерства Фінансів внесений окремий кредіт на видавання допомог в виключних випадках урядовцям Департаменту, Гербової Скарбниці й Податкової Інспекції. Завдяки тому, що кошторис досі не затверджений, прохання вищезазначених урядовців про видавання їм допомог Департаментом залишаються без задоволення.

Вважаючи на дійсно скрутне становище деяких урядовців, як Департаменту Простих Податків і Гербової Скарбниці, так і урядовців Податкової Інспекції і Начальників Відділів Фінансових Палат, котрі підлягають до цього Департаменту, визнаю необхідним прохати асігнування в роспорядження Департаменту Простих Податків з коштів Державної Скарбниці кредіта в сумі шістідесяти чотирьох тисяч шісті /64.006/ карбованців на видавання урядовцям невеликими сумами екстраординарних одноразових допомог більш нуждаючим урядовцям, Міністерство Фінансів виходило з того припущення, що розмір одноразової допомоги може бути призначений в сумах: для осіб VI-ої кляси не більш 400 карб., для осіб VII-ої кляси не більш 300 карб. І для низчих не більш 200 карб. І що число таких допомог не перевисшало 15 % всього даного складу урядовців Податкової Інспекції.

При такому обрахунку кошторисом Департаменту Простих Податків випрощується кредіт на видавання допомог в виключних випадках: за-для Департаменту Простих Податків /по § 1 ст. 1-г/ -- 7.554 карб., за-для Гербової Скарбниці /по § 1 ст. 2-в/ -- 2.788 карб. і за-для Податкової Інспекції /по § 2 ст. 1-б/ -- 53.664 карб., а разом 64.006 карб., яка сума і повинна бути асігнована до затвердження кошторису.

Міністер Фінансів А. Р ж е п е ц ь к и й.

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 152, арк. 4-4 зв.

№ 219

Затверджую
П а в л о С к о р о п а д с ь к и й
19.11.918
Київ
Посвідчив: Державний Секретар,
Сенатор С е р г і й З а в а д с ь к и й

УХВАЛЕНИЙ РАДОЮ МІНІСТРІВ
З А К О Н

ПРО НАДАННЯ МІНІСТЕРСТВУ ТОРГУ Й ПРОМИСЛОВОСТИ ПРАВА КРЕДИТУВАННЯ В КИЇВСЬКІЙ КОНТОРІ ДЕРЖАВНОГО БАНКУ НА СУМУ ДО 15.000.000 КАРБОВАНЦІВ ТА ПРО ПРОВАДЖАННЯ МІНІСТРОМ ФІНАНСІВ ДЛЯ ЦІЄЇ МЕТИ ВИПУСКУ КОРОТКОСТРОЧНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ДЕРЖАВНОЇ СКАРБНИЦІ НА ВІДПОВІДНУ СУМУ:

І. Для одержання необхідних оборотних коштів за для фінансівання операції купівлі та росподілення шмарових масл проміж споживачів надати Міністерству Торгу й

Промисловости право кредитуватися в Київській Конторі Державного Банку на суму до п’ятнадцяти міліонів /15.000.000/ карбованців, в формі спеціяльного біжучого рахунку, під забезпечення короткострочними обов’язаннями Державної Скарбниці.

II. Надати Міністрові Фінансів право: а) перевести для потреб зазначеного в ст.I цього закону кредитування, випуск корткострочних обов’язань Державної Скарбниці на суму до п’ятнадцяти міліонів /15.000.000/ карбованців і б) встановити найблизчі умови та порядок зазначеного кредитування.

В. о. ГОЛОВИ РАДИ МІНІСТРІВ А. Р ж е п е ц ь к и й
За МІНІСТРА ФІНАНСІВ К. З а м е н

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 155, арк. 1.

№ 220

Затверджую
Павло Скоропадський
19.11.918
Кіів
Посвідчив Державний Секретар
Сергей Завадський

Ухвалена РАДОЮ МІНІСТРІВ
П О С Т А Н О В А

про асігнування 1.270.000 карбованців на придбання від Ліквідаційної Комісії Червоного Хреста розбірних бараків для Окремого Корпусу Кордонної охорони.-

Асигнувати в роспорядження Міністра Фінансів з коштів Державної Скарбниці в рахунок сміти 1918 року один міліон двісті сімдесят тисяч /1.270.000/ карбованців на придбання від Ліквідаційної Комісії Червоного Хреста розбірних бараків для Окремого Корпусу кордонної охорони.-

ГОЛОВА РАДИ МІНІСТРІВ [*підпис*]

За Міністра ФІНАНСІВ А. Земіт

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 159, арк. 1.

№ 221

Затверджую
П а в л о С к о р о п а д с ь к и й
20.11.918.
Київ
Посвідчив: Державний Секретарь,
Сенатор С е р г і й З а в а д с ь к и й

УХВАЛЕНА РАДОЮ МІНІСТРІВ
П О С Т А Н О В А

про асігнування в роспорядження Міністра Фінансів 6.160.000 карбованців на канцелярські й господарські видатки й на улаштування людського й кінського комплекту Окремого Корпусу Кордонної Охорони

Асігнувати в роспорядження Міністра Фінансів 6.160.000 карбованців на канцелярські й господарські видатки й на улаштування людського й кінського комплекту Окремого Корпусу Кордонної Охорони.

За Голову Ради Міністрів [*підпис*]
За Міністра Фінансів К. З а м е н

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 146, арк. 1.

№ 222

ЖУРНАЛ
РАДИ МІНІСТРІВ*
23 листопада 1918 р.
№ . . . . . .

ГОЛОВУВАВ: А.К.РЖЕПЕЦЬКИЙ.
ПРИСУТНІ МІНІСТРИ: І.О.КІСТЯКІВСЬКИЙ, Г.Є.АФАНАС'ЄВ, Б.О.ШУЦЬКИЙ, В.О.КОСИНСЬКИЙ, С.Ф.МЕРІНГ, В.П.НАУМЕНКО, В.Є.РЕЙНБОТ, С.М.ПЕТРОВ, В.Ю.ЛЮБИНСЬКИЙ, Є.В.ЛАНСБЕРГ.
ТОВАРИШІ МІНІСТРІВ: Н.А.ГАВРИЛОВ, В.Е.БРУНСТ, К.Е.ЗАМЕН.
ДЕРЖАВНИЙ СЕКРЕТАР: С.В.ЗАВАДСЬКИЙ.
ЗАПРОШЕНІ: В.Т.ВАРЗАР, Р.Г.МОЛЛОВ та П.Я.ДОРОШЕНКО.
СЕКРЕТАРУВАЛИ: В.Ф.ДІТЯТІН та О.О.ТАТІЩЄВ.

З а с і д а н н я в і д к р и т о о 8 г о д. 30 х в. в е ч о р а.

СЛУХАЛИ:	ПОСТАНОВИЛИ:
І/. Доповідь Товариша Міністра Фінансів К.Є.Замен про підстави запропонованих німцями Міністерству Фінансів зробки на цукор, проданий німцям за заключеним	І/. Доповідь ухвалити.

* Переклад з російської П.Гай-Нижника.

ними раніш з Українським Урядом договору.

II/. Поставлене деякими з Міністрів у зв'язку з попередньою доповіддю питання про необхідність установлення при Міністерстві Фінансів особого розрахункового бюро для ліквідації розрахунків з Німеччиною та Австрією.

II/. Визнаючи установлення розрахункового бюро істотно необхідним,доручити Товаришу Міністра Фінансів К.Є.Замену у негайному порядкові представити на розгляд Ради Міністрів законопроект про установлення при кредитовій канцелярії Міністерства Фінансів розрахункового бюро, прийнявши при розробці його до уваги висловлене деякими з Міністрів побажання, щоб у розрахунковому бюро були зосереджені розрахунки не лише з Німеччиною та Австрією, але й зо всіма иншими Державами, з котрими існують розрахункові стосунки.

Разом з тим Рада Міністрів постановила попередити всі відомства про те, що всі розрахунки з Німеччиною та Австрією мають бути вироблені через установлене при Міністерстві Фінансів розрахункове бюро, й що тому до його установлення всі розрахунки з цими державами повинні бути призупинені.

III/. Доповідь Товариша Міністра Фінансів К.Є.Замен про відпустку у розпоряджения Міністра Фінансів авансу в рахунок кошторису Кредитової Канцелярії на 1918 рік – 150.000 карбованців на видатки відрядженням чинів Кредитової Канцелярії.

III/. Доповідь ухвалити.

[…]

Засідання закрито о 1 годині ночі.

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 7, арк. 57-59.

№ 223

№ 109
п. Жеребко
Згоден на внесення до
Ради Міністрів
23.X.18
А. Ржепецький[***]

П. Голові М. Р. М.[*]

ДО РАДИ МІНІСТРІВ[**]
Міністра Фінансів

до законопроекту про зміну акцизу і граничних продажних цін на курильний тютюн та вироби з нього.

ПОЯСНЮЮЧА ЗАПИСКА.

Тариф акцизу і граничних продажних цін на тютюн та тютюнові вироби, встановлений Постановою Центральної Ради 24 Березня сього року, виявляється в дійсний час у невідповідності з сучасним станом тютюнової промисловости. Прийняті в основу цього тарифу вартість тютюну, гільз і різноманітних матеріалів, вживаних при виготовленні тютюну і папірос, а також вартість робочих рук настільки зросли за останній час, що продаж виробів за призначеними цінами вже не покриває вироблених затрат, й фабриканти, без явного збитку для себе, не можуть відпускати товар не лише з встановленою знижкою, але навіть і за повною граничною ціною.

Подальше застосування означеного тарифу загрожує закриттям низки тютюнових фабрик з очевидним падінням скарбового доходу від акцизу і з позбавленням заробітку багачисленного кадру робітників, що обслуговують цю галузь промисловости.

Радою Міністрів
ухвалено в засіданні
18/XI
Секр. Ради Мін.
[*підпис*]

Тому підвищення граничних продажних цін необхідне для запобігання вищевказаних наслідків, а разом з тим, в інтересах скарбниці, що потребує коштів, для збереження установленого співвідношення між продажною ціною та акцизом, є необхідність у відповідному підвищенні акцизу

З огляду на викладене для визначення дійсної вартости тютюну та тютюнових виробів Департаментом Неокладних Зборів, через Акцизний Нагляд були зібрані на фабриках, а потім під головуванням п. Товариша Міністра Фінансів, 26 Вересня і 4 Жовтня с.р., за участю тютюнових фабрикантів відбулися особливі наради, на котрих розглянуті були ці свідчення і вироблені граничні продажні ціни. При цьому визнано за необхідне тютюни ”Бакун і Швіцент”, що випускалися раніше під махорочною бандеролею, виділити у осібну групу, призначивши для них окремий акциз і окремі ціни.

Це нововведення викликається тим, що за останній час ціни на ці тютюни сильно зросли і накладати їх акцизом нарівні з махоркою є вже ненормальним.

На підставі зібраних матеріалів вартість одного пуду жовтого тютюну визначена у 340 карбованців, а переробка у 119 карбованців, підсумок 459 карбованців; вартість ”Бакуна і Швіценту” у 76 к. 94 коп. пуд, а махорки 51 к. 85 коп. пуд, переробка цих тютюнів по 47 к. 07 коп. пуд і відповідно: пуд Бакуна і Швіценту обходиться в готовому вигляді по 124 к. 01 коп., а махорки по 98 к. 92 коп. Відсоток на обіговий капітал прийнято у 6 %, підприємницький прибуток у 5 %; знижка, яку фабриканти мають давати торгівцям з граничної ціни, призначена від 20 до 11 %.

---

[*] П[ану] Голові М[алої] Р[ади] М[іністрів] – *П.Г.-Н.*

[**] Надалі зміст записки написано російською мовою. Подається у перекладі П.Гай-Нижника з урахуванням україномовної термінології тієї пори (з огляду на зміст і правопис відповідного та інших законів Української Держави, що були видані 1918 року тогочасною українською мовою) – *П.Г.-Н.*

[***] Запис у верхньому правому куті (вільної смуги) паперу зроблено російською мовою власноручно міністром фінансів А.К.Ржепецьким – *П.Г.-Н.*

Позаяк існуючі до сього часу ставки акцизу складали від 90 до 110 % вартості тютюну, то відповідно з цим передбачається встановити нові ставки акцизу, вираховуючи їх на вищі гатунки у розмірі 100 %, на середні – 90 % і на нижчі – 80 % від вартості їх.

При визначенні вартости готових папірос, прийнято що на 1000 штук папірос в середньому вживається 1 j фунту тютюну, а це кількість вирахований відповідний акциз з тютюну та гільз і додана вартість робіт та матеріалів. Цей порядок встановлення акцизу і граничних цін на папіроси значно різниться від раніше прийнятого, коли акциз на тютюн у папіросах накладався у більшому розмірі проти встановленого для цього гатунку тютюну, якщо він не уживаний у папіроси. Такий розрахунок зроблений з метою збільшення виробництва папірос і усунення зиску від купівлі окремо тютюну і окремо гільз. Подібні відомості розрахунків вартості тютюну всіх гатунків та папірос при сьому прикладаються.

Підвищення акцизу для вищих гатунків тютюну та папірос відбивається у 100 %, а для нижчих від 30 до 50 %.

Ставки акцизу і граничні продажні ціни цигар та цигарок підвищені проти ставок 1917 року у Т Р И рази.

Середня ставка акцизу за цих цін складе 407 к. 20 коп. з пуду, а передбачаєме підвищення акцизу має дати скарбниці за рік зайвих 120.000.000 карбованців.

На підставі вищевикладених міркувань складений відповідний законопроект, який при сьому маю за честь представити на ухвалу Ради Міністрів.

Міністр Фінансів

В. о. Директора Департаменту
Неокладних Зборів [*підпис*]

”15” Жовтня 1918 року
міс. Київ.

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 134, арк. 5-6.

№ 224

Затверджую
П а в л о С к о р о п а д с ь к и й
25.11.918
Київ
Посвідчив: Державний Секретар,
Сенатор С е р г і й З а в а д с ь к и й

УХВАЛЕНИЙ РАДОЮ МІНІСТРІВ
З А К О Н
про зміну ставок акцизу й граничних продажних цін на тютюн та тютюнові вироби.

На скасування, зміну і доповнення істнуючих законів постановити:

1. Акциз та граничні продажні ціни на тютюн та тютюнові вироби визначаються в розмірі, вказаному в прикладеному до цієї статті таріфові.

2. Кількість курильного тютюну та цигарок третіх сортів, які виробляються на кожній фабриці на протязі року не повинна бути менша: для курильного тютюну III сорта А – восьми відсотків од загальної кількости тютюну всіх сортів, вироблених фабрикою за цейже час; для курильного тютюну III сорта Б – тридцяти двох відсотків од загальної кількости тютюну всіх сортів, вироблених фабрикою за цей-же час; для цигарок III сорта А – вісімнадцяти відсотків од загальної кількости цигарок всіх сортів, вироблених фабрикою за цей-же час; для цигарок III сорта Б – двадцяти семи відсотків од загальної кількости цигарок всіх сортів, вироблених фабрикою за цей-же час.

3. Тютюнові фабрики, котрі не виконували встановленого у ст.2 вимогання відносно кількости виробленного тютюну та цигарок третіх сортів, страчують право на одержання патенту на наступній рік.

П р и м і т к а: Міністрові Фінансів надається право звільняти фабрикантів від Встановлених ст.2 вимогань, коли перепонами до того явилися причини, які не могли бути передбачені, абож усунені фабрикантами.

4. Коли у вазі листяного тютюну, що перевозиться, а також при загальній ревізії фабрик та комор, виявиться неявка, яка перевищуватиме розмір припущеної усушки, тоді стягається: за бракуючу махорку – по вісімдесят карбованців з пуда, за бракуючий бакун та швицент – по девяносто шість карбованців з пуда й за неявку тютюну всіх инших сортів по чотириста вісім карбованців з пуда.

5. Закон цей перевести в життя зі дня його оголошення.

За Голову Ради Міністрів А. Р ж е п е ц ь к и й
За Міністра Фінансів З а м е н[*]

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 134, арк. 1-1 зв.

№ 225

Т А Р И Ф
акцизу та граничних цін на тютюн та тютюнові вироби

Назва виробів і їх сортів	Акциз	Найвищі продажні ціни з акцизом
Ж О В Т И Й Т Ю Т Ю Н		
ВИЩИЙ СОРТ А.		
1 фунт	На один фунт 46 карб.	вільні
1/2 ”		
1/4 ”		
1/5 ”		
ВИЩИЙ СОРТ Б		
1 фунт	На один фунт 34 карб. 40 коп.	Не вище 86 карб.
1/2 ”		” ” 43 карб.
1/4 ”		” ” 21 к. 50 к.
1/8 ”		” ” 10 к. 75 к.
ВИЩИЙ СОРТ В		
1 фунт	На один фунт 28 карб. 80 коп.	Не вище 74 карб.
1/2 ”		” ” 37 карб.
1/4 ”		” ” 18 к. 50 к.

[*] В іншому подібному примірникові (копії) *Закону про зміну ставок акцизу й граничних продажних цін на тютюн та тютюнові вироби* [*ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 134, арк. 4-4 зв.*] додано:

З орігіналом згідно:
За Діректора Департаменту Законодавчих Справ
Віце-Діректор
Начальник Відділу
Діловод

1/8 ”		” ” 5 к. 25 к.
I СОРТ		
1 фунт	На один фунт 16 карб.	Не вище 42 карб.
1/2 ”		” ” 21 карб.
1/4 ”		” ” 10 к. 50 к.
1/8 ”		” ” 5 к. 25 к.
II СОРТ		
	На один фунт 9 карб. 60 коп.	Не вище 14 карб.
1/2 ”		” ” 14 карб.
1/4 ”		” ” 7 карб.
1/8 ”		” ” 3 кар. 50 коп.
III СОРТА А		
1/4 фунта	На один фунт 6 карб. 40 коп.	Не вище 4 карб. 50 коп.
1/8 ”		” ” 2 карб. 25 коп.
III СОРТА Б		
1/4 фунта	На один фунт 5 карб. 20 коп.	Не вище 3 карб. 70 коп.
1/8 ”		” ” 1 карб. 85 коп.

НЮХАТЕЛЬНИЙ ТЮТЮН

1 фунт	На один фунт 9 карб. 60 коп.	Вільні
1/2 ”		
1/4 ”		
1/8 ”		

ЦИГАРИ

I СОРТ		
100 штук	На одну тисячу штук 120 карб.	Вільні
50 ”		
25 ”		
10		
5 ” 2 ”		
” 1 ”		
II СОРТ		
25 штук	На одну тисячу штук 25 карб.	5 карб. 30 коп.
10 ”		2 карб. 10 коп.
5 ”		1 карб. 10 коп.
2 ”		- 45 коп.
III СОРТ		
25 штук	На одну тисячу штук 30 карб.	3 карб. 20 коп.
10 ”		1 карб. 30 коп.
5 ”		- 65 коп.
2 ”		- 30 коп.

ЦИГАРЕТІЙ ПАХИТОСІ

	На одну тисячу штук 27 карб.	Вільні

Ц И Г А Р К И

ВИЩИЙ СОРТ А

250 штук	На одну	
100 ”	тисячу штук	
25 ”	72 карб.	Вільні
20 ”		
10 ”		
5 ”		

ВИЩИЙ СОРТ Б

250 штук	На одну	Не вище 30 карб.
100 ”	тисячу штук	” ” 12 карб.
25 ”	44 карб.	” ” 3 карб.
20 ”		” ” 2 карб. 40 к.
10 ”		” ” 1 карб. 20 к.
5 ”		” ” - 60 к.

I СОРТ

250 штук	На одну	Не вище 19 карб.
100 ”	тисячу штук	” ” 7 карб. 60 к.
25 ”	30 карб.	” ” 1 карб. 90 к.
20 ”		” ” 1 карб. 52 к.
10 ”		” ” - 75 к.
5 ”		” ” - 38 к.

II СОРТ

100 штук	На одну тисячу	Не вище 6 карб. 60 коп.
20 ”	штук 24 карб.	” ” 1 карб. 32 коп.
10 ”		” ” - 66 коп.

III СОРТ А

100 штук	На одну тисячу	Не вище 4 карб. 40 коп.
20 ”	штук 13 карб.	” ” - 88 коп.
10 ”		” ” - 44 коп.

III СОРТ Б

20 штук	На одну тисячу штук 10 карб.	Не вище - 76 коп.

Ш В І Ц Е Н Т І Б А К У Н

1/4 фунта	На один фунт	1 карб. 40 коп.
1/8 ”	2 карб. 40 коп.	- 70 коп.

М А Х О Р К А К У Р И Т Е Л Ь Н А Й Н Ю Х А Т Е Л Ь Н А

1/4 фунта	На один фунт	1 карб. 30 коп.
1/8 ”	2 карб.	- 65 коп.

За Голову Ради Міністрів А. Р ж е п е ц ь к и й
За Міністра Фінансів З а м е н

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 134, арк. 2-3 зв.

№ 226

ЖУРНАЛ
РАДИ МІНІСТРІВ*
25-го листопада 1918 р.
№ . . . . . .

ГОЛОВУВАВ: А.К.РЖЕПЕЦЬКИЙ
ПРИСУТНІ МІНІСТРИ: І.О.КІСТЯКОВСЬКИЙ, Г.О.АФАНАСЬЄВ, Б.О.ШУЦЬКИЙ, В.А.КОСИНСЬКИЙ, С.Ф.МЕРІНГ, В.П.НАУМЕНКО, В.Є.РЕЙНБОТ, С.М.ПЕТРОВ, В.Ю.ЛЮБИНСЬКИЙ, Е.В.ЛАНДСБЕРГ.
ТОВАРИШІ МІНІСТРІВ: К.Е.ЗАМЕН, В.Є.БРУНСТ.
ДЕРЖАВНИЙ СЕКРЕТАР: С.В.ЗАВАДСЬКИЙ.
СЕКРЕТАРУВАВ: В.Ф.ДІТЯТІН.

СЛУХАЛИ:	УХВАЛИЛИ:
[…]	
V. Доповідь Міністра Фінансів про відпуск в розпорядження Міністра Фінансів 1.000.000 карб. на видачу безвідсоткової ссуди надзвичайному посланцю на Україні для надання допомоги Польським біженцям.	V. Доповідь ухвалити.
VI. Доповідь Міністра Фінансів про утворення для об'єднання і виробництва закордонних розрахунків, скарбових установ, міжвідомчого комітету при Міністерстві Фінансів та Розрахункової Палати при Кредитовій Канцелярії сего Міністерства.	VI. Доповідь ухвалити.
[…]	
Засідання закрито о 12 год. ночі.	

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 7, арк. 61-62 зв.

№ 227

ЖУРНАЛ
РАДИ МІНІСТРІВ*
27 листопада 1918 р.
№ ____

ГОЛОВУВАВ: А.К.РЖЕПЕЦЬКИЙ.
ПРИСУТНІ МІНІСТРИ: І.О.КІСТЯКІВСЬКИЙ, Г.О.АФАНАС'ЄВ, В.А.КОСИНСЬКИЙ, С.Ф.МЕРІНГ, М.П.НАУМЕНКО, В.С.РЕЙНБОТ, В.Ю.ЛЮБИМСЬКИЙ, Е.В.ЛАНДСБЕРГ.
ТОВАРИШІ МІНІСТРІВ: К.Е.ЗАМЕН, Д.В.ВАЛЛІЙСЬКИЙ.
СЕКРЕТАРУВАВ: В.Ф.ДИТЯТІН.

* Переклад з російської П.Гай-Нижника.
* Переклад з російської П.Гай-Нижника.

СЛУХАЛИ:	УХВАЛИЛИ:
	[…]
II/. Доповідь Міністра Фінансів про прохання, що поступило до нього, про асигнування Добровольчій армії 10.000.000. карбованців і поставлені в зв'язку з цією доповіддю деякими членами кабінету питання.	II/. Визнати конференцію Урядів Держав федеративно об'єднуючихся з Росією вкрай бажаною і місцем скликання її обрати Київ. Терміном скликання конференції призначити другу половину грудня поточного року. При арміях: добровольчій, південній, донській, встановити представництва для узгодження воєнних дій їх з Українською армією у загальній боротьбі з більшовиками. Визнати, що голови цих представництв повинні бути намічені Міністром Закордонних Справ і ухвалені Радою Міністрів. Військові аташе і торгівельні агенти, що входять до складу представництв, призначаються належними Міністрами. Визнати, що 10.000.000 карбованців можуть бути асигновані за відомих умов, що загороджують інтереси України в її загальній з іншими Державами боротьбі проти більшовиків. З огляду цього просити Міністра Фінансів А.К.Ржепецького переговорити з цього приводу з Представниками Добровольчої армії, прийнявши при цих переговорах до уваги ті міркування, які були висловлені окремими членами кабінету в теперішньому засіданні і про підсумки переговорів доповісти Раді Міністрів. Разом з тим Рада Міністрів ухвалила просити Міністра Закордонних Справ представити доповідь про програму питань, що належать розв'язанню передбачаємою конференцією.
	[…]

Засідання закрито о 1 годині ночі.

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 7, арк. 64-65.

№ 228

К о п і я.
Т а е м н о.

Затверджую. Павло Скоропадський 30.11.918 р. м. Київ.
Посвідчив: Державний Секретарь, Сенатор Сергій Завадський

УХВАЛЕНА РАДОЮ МІНІСТРІВ
ПОСТАНОВА

Про асігнування в розпорядження Міністра Фінансів 10.000.000 карб. для видачи іх позичково Головному Командуванню Добровольчої армії на видатки цієї армії.

Асігнувати в розпорядження Міністра Фінансів з коштів Державної скарбниці по сміті Кредітової Канцелярії 1918 року десять міліонів (10.000.000) карбованців для видачи іх Головному Командуванню Добровольчої армії на видатки цієї армії, як безвідсоткову позику.

За Голову Ради Міністрів А. Ржепецький

За Міністра Фінансів К. Замен

Копія за належними підписями

З копією згідно:
Начальник відділу [*підпис*]

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 92, арк. 14.

№ 229

ЖУРНАЛ
РАДИ МІНІСТРІВ*
3-го грудня 1918 р.
№ 151

Не належить оголошенню

ГОЛОВУВАВ: С.М.ГЕРБЕЛЬ
ПРИСУТНІ МІНІСТРИ: А.К.РЖЕПЕЦЬКИЙ, І.О.КІСТЯКОВСЬКИЙ, Г.О.АФАНАС'ЄВ, Б.О.ШУЦЬКИЙ, В.А.КОСИНСЬКИЙ, С.Ф.МЕРІНГ, В.П.НАУМЕНКО, В.Є.РЕЙНБОТ, С.М.ПЕТРОВ, В.Ю.ЛЮБИНСЬКИЙ, Е.В.ЛАНДСБЕРГ.
ТОВАРИШІ МІНІСТРІВ: М.А.ГАВРИЛОВ, В.Е.БРУНСТ.
ДЕРЖАВНИЙ СЕКРЕТАР: С.В.ЗАВАДСЬКИЙ.
ЗАПРОШЕНІ: ГОЛОВНОКОМАНДУЮЧИЙ ГЕНЕРАЛ-ЛЕЙТЕНАНТ КНЯЗЬ ДОЛГОРУКОВ, КОНТР-АДМІРАЛ ГАДД, Р.Г.МОЛЛОВ, В.Г.ВАРЗАР.
СЕКРЕТАРСТВУВАВ: В.Ф.ДІТЯТІН.
З а с і д а н н я в і д к р и т о о 9 г о д. в е ч о р а.

* Переклад з російської П.Гай-Нижника. Напис "Не належить оголошенню" було зроблено українською мовою – *П.Г.-Н.*

СЛУХАЛИ	ПОСТАНОВИЛИ
[…]	
XIV. Внесений Міністром Фінансів законопроект про вилучення з обігу на ринку цукру вільного продажу.	XIV. Законопроект ухвалити.
[…]	

Засідання закрито о 1 годині ночі.

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 7, арк. 73-75 зв.

№ 230

Копія з Копії
Т А Е М Н О

ЗАТВЕРДЖУЮ ПАВЛО СКОРОПАДСЬКИЙ 3.12.918 р. м.Київ
ПОСВІДЧИВ: ДЕРЖАВНИЙ СЕКРЕТАРЬ СЕРГІЙ ЗАВАДСЬКИЙ

УХВАЛЕНА РАДОЮ МІНІСТРІВ

П О С Т А Н О В А
ПРО АСІГНУВАННЯ В РОСПОРЯДЖЕННЯ НАЧАЛЬНИКА ШТАБУ ГЕТЬМАНА ВСІЕІ УКРАІНИ 348.752 КАРБОВАН. НА ТАЕМНІ ВИДАТКИ

Асігнувати в безвідомне роспорядження Начальника Штабу Гетьмана Всіеі Украіни з коштів Державноі Скарбниці триста сорок вісім тисяч сімьсот п’ятьдесят два (348.752) карбованців на таемні видатки з 1-го вересня по 31 грудня 1918 р.

ГОЛОВА РАДИ МІНІСТРІВ Г Е Р Б Е Л Ь
ДЕРЖАВНИЙ СЕКРЕТАРЬ ЗАВАДСЬКИЙ

З орігіналом згідно:
Віце-Директор Департаменту
Законодавчих Справ Державної Канцелярії

Начальник Відділу (Підпись)

З копією згідно:
За Начальника IX відділу
Департаменту Державноі Скарбниці (Підпись)

Звірив:
За Діловода (Підпись)

З копією вірно:

Зав. канцелярієі [*підпис*]

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 92, арк. 23.

№ 231[*]

Копія.

ТАЕМНО.

ЗАТВЕРДЖУЮ: ПАВЛО СКОРОПАДСЬКИЙ 5.12.918 р. м.Київ
ПОСВІДЧИВ:ДЕРЖАВНИЙ СЕКРЕТАР, СЕНАТОР СЕРГІЙ ЗАВАДСЬКИЙ.

УХВАЛЕНА РАДОЮ МІНІСТРІВ

П О С Т А Н О В А
ПРО АСІГНУВАННЯ 2.000.000 КАРБОВАНЦІВ НА ВИДАТКИ ЩО НЕ НАЛЕЖАТЬ ДО ОГОЛОШЕННЯ.

Асігнувати в роспорядження Голови Ради Міністрів з коштів Державної Скарбниці два мілійона (2.000.000) карбованців на видатки що не належать до оголошення.

ГОЛОВА РАДИ МІНІСТРІВ Г Е Р Б Е Л Ь
МІНІСТР ФІНАНСІВ А.РЖЕПЕЦЬКИЙ

В. О. Віце-Діректора Департаменту Законодавчих Справ
Державної Канцелярії /Підпис/

Начальник Відділ /Підпис/
З оригіналом згідно:
За Начальника Х-го Відділу
Д-ту Державної Скарбниці

Д-ту Державної Скарбниці
Ст. Діловод [*підпис*]

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 92, арк. 24.

[*] В грудні 1918 р. Радою Міністрів Української Держави було ухвалено, а П.Скоропадським затверджено таємні постанови про асигнацію коштів: 2.XII.1918 р. – на заходи по організації громадського спокою в розпорядження міністра внутрішніх справ 5 млн. крб. [*ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 92, арк. 22*]; 5.XII.1918 р. – Міністерству торгу і промисловості на купівлю військового спорядження 35 млн. крб.[*ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 92, арк. 25*]; на поповнення Військового фонду в розпорядження головного начальника постачання: 10.XII.1918 р. – 5 млн. крб. [*ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 92, арк. 27; арк. 29*], 12.XII.1918 р. – 25 млн. крб. [*ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 92, арк. 30*], 13.XII.1918 р. – 35 млн. крб. [*ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 92, арк. 31*] тощо – *П.Г.-Н.*

№ 232

ЖУРНАЛ
РАДИ МІНІСТРІВ**
6-го грудня 1918 р.
№ 153

ГОЛОВУВАВ: С.М.ГЕРБЕЛЬ
ПРИСУТНІ МІНІСТРИ: А.К.РЖЕПЕЦЬКИЙ, І.О.КІСТЯКОВСЬКИЙ, Г.О.АФАНАС'ЄВ, Б.О.ШУЦЬКИЙ, В.А.КОСИНСЬКИЙ, С.Ф.МЕРІНГ, В.П.НАУМЕНКО, В.Є.РЕЙНБОТ, С.М.ПЕТРОВ, В.Ю.ЛЮБИНСЬКИЙ, Е.В.ЛАНСБЕРГ.
ТОВАРИШІ МІНІСТРІВ: В.А.БРУНСТ, М.А.ГАВРИЛОВ.
ДЕРЖАВНИЙ СЕКРЕТАР: С.В.ЗАВАДСЬКИЙ.
СЕКРЕТАРСТВУВАВ: В.Ф.ДІТЯТІН.

Засідання відкрито о 8 год. 40 хв. вечора.

СЛУХАЛИ	ПОСТАНОВИЛИ
1/. Внесений Міністром Фінансів проект правил заключення рахунків по кредитам кошторису 1918 року і виробництва видатків у 1919 році.	1/. Проект правил ухвалити.
[…]	
VII/. Доповідь Міністра Фінансів про належного з б. Персидського Шаха подохідний податок.	VII/. Належний з б. Персидського Шаха подохідний податок за ми нулий час скласти.
[…]	

Засідання закрито о 1 годині ночі.

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 7, арк. 79-81.

№ 233

Журнал Ради Міністрів від 6-го Грудня 1918 року
п. I "Проектъ правилъ одобрить".
Правила
про закінчення по кредітам кошторисів 1918 року та провадження видатків в 1919 році.

1. Всі Міністерства, Головні Управління та инші центральні установи заздалегідь, не чекаючи остаточнього затвердження державного роспису прибутків та видатків на 1918 рік, приступають до складання встановлених істнуючими кошторисними правилами росписань прибутків, очикуемих до впливу, та видатків, які підлягають здійсненню в 1918 р., приймаючи для цього ті цифри прибутків та видатків, які встановлені при розгляді кошторисів в Бюджетовій Комісії. При цьому кредіти на утримання центральних установ зазначаються в росписанних на Київську Фінансову Палату, але окрему від кредітів на місцеві потреби.

** Переклад з російської П.Гай-Нижника.

2. Негайно по затвердженню державного роспису на 1918 рік кожним окремим відомством надсилаються до Департаменту Державної Скарбниці прибуткові та видаткові росписання, у трьох примірниках кожне, для розсилання по належности.

3. По одержанню видаткових росписань на 1918 р., Фінансові Палати відкривають зазначені в них кредіти по своїм рахункам.

Всі відкриття кредітів, які зроблені на протязі 1918 р. по тимчасовим видатковим росписанням, а також по окремим роспорядженням та переводним вимогам, касуються, а здійснені за рахунок таких кредітів видатки рахуються здійсненими за рахунок кредітів, зазначених в річних видаткових росписаннях. В роспорядженні підлеглих відомств та установ залишаються кредіти у розмірі ріжниці між відкритими по річним видатковим росписанням кредітами та здійсненими по касам видатками. Про ті видатки, коли відкритими по річним видатковим росписанням кредітами не будуть покриті фактично зроблені видатки, Фінансові Палати невідкладно доносять відповідним центральним установам для належних роспоряджень про відкриття допущених перетрат та Департаментові Державної Скарбниці.

4. З часу затвердження державного роспису прибутків та видатків на 1918 р., та у всікому випадкові не пізніше 1 січня 1919 р., припиняється провадження видатків з так званого 10-ти міліонного фонду, який був асігнований на утримання нового ладу на Україні /Закони від 14 січня, 11 червня, 15 липня, 24 вересня та 18 листопаду 1918 року/.

5. Одночасово з надісланням до Департаменту Державної Скарбниці видаткових росписань по роспису 1918 р. центральні установи пересилають до названого Департаменту також переліки тих кредітів /з вказівками §§, ст.ст. та літ.літ./, котрі підлягають переліченню на покриття видатків, які були переведені з зазначеного в ст. 4-й десятиміліонного фонду.

6. Всі невитрачені відомствами до часу затвердження роспису або до 1 січня 1919 р. лишки готових грошей, одержаних на здійснення видатків із згаданого в ст. 4-й десятиміліонного фонду, здаються до Київської Скарбниці для залічення до готового фонду державних прибутків, з повідомленням Департаменту Державної Скарбниці, які суми здані, а також коли, на які потреби і по яким чекам вони були одержані.

7. Відкриті по роспису 1918 року кредіти витрачуються в загальному порядкові з пристосуванням до них встановлених правил про льготні терміни, про зведення кошторисів та про задоволення кредіторів скарбу по іменним списам.

8. На далі аж до затвердження державного роспису прибутків та видатків на 1919 рік видатки на задоволення потреб 1919 р. повинні провадитися по тимчасовим видатковим росписанням. Для цього відомства обов'язуються без усякого забару скласти в порядкові ст. 116 Основн. Держ. Зак. та надіслати до Департаменту Державної Скарбниці тимчасові видаткові росписання на перші чотири місяці 1919 р. окремо на Головну Скарбницю та на кожну Фінансову Палату, а також збір тих росписань по кожному кошторису.

9. Зазначені в попередній статті тимчасові видаткові росписання підлягають обговоренню в окремій приМіністерстві Фінансів на чолі з Товаришем Міністра Фінансів, нараді з представників відомства та Державного Контролю. По розгляді цих росписань, збір їх представляється Міністром Фінансів на ухвалення Ради Міністрів. Тимчасові видаткові росписання, по затвердженню їх встановленим порядком, розсилаються через Департамент Державної Скарбниці і в Головну Скарбницю, та Фінансові Палати /ст.ст. 2 та 3 цих правил/.

10. На далі аж до одержання тимчасових видаткових росписань на 1919 р. Головна та Місцеві Скарбниці провадять тільки штатні та господарські видатки, а також самі негайні видатки на канцелярські та господарські потреби, та на утримання будинків, при чому відомства обов'язуються доглядати, щоб ці видатки ні в якому разі спільно не перевищували 1/12 річного видатку на данну потребу по роспису 1918 р. або по розглянутим Бюджетовою Комісією при Міністерстві Фінансів кошторисам, як що роспис не буде ще затверджений.

З оригіналом згідно

Ст. Діловод

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 7, арк. 85-86.

№ 234

Копія

На первотворі:
“Затверджую: П а в л о С к о р о п а д с ь к и й
7/12/918 м.Київ”
“Посвідчив: Державний Секретар, Сенатор С е р г і й З а в а д с ь к и й

УХВАЛЕНА РАДОЮ МІНІСТРІВ

П О С Т А Н О В А
про асігнування в роспорядження Міністра Продовольчих Справ Г.В.Глинки 10.000.000 карб. на видатки по постачанню прибуваючих на Україну військ Держав Згоди та Одеського гарнизону.

Асігнувати в роспорядження Міністра Продовольчих Справ Г.В.Глинки з коштів Державної Скарбниці десять міліонів (10.000.000) карбованців на видатки по постачанню прибуваючих на Україну військ Держав Згоди та війська Одеського гарнизону.

ГОЛОВА РАДИ МІНІСТРІВ /підпис/ ГЕРБЕЛЬ
МІНІСТР ФІНАНСІВ /підпис/ А. РЖЕПЕЦЬКИЙ

З о р і г і н а л о м з г і д н о:
Секретарь Ради Міністрів /підпис/

Выпись из постановленія Совъта Министровъ отъ 7 Декабря 1918 года. ”Ассигновать въ распоряжение Министра Продовольствія Г.В.Глинки 10.000.000 кар. на расходы по снабженію прибывающих на Украину войск Держав Согласія и войск Одесскаго Округа, с тъм чтобы расходованіе этого кредита производилось Г.В.Глинкою по соглашенію с Морским Министром адмиралом Покровским.”
С подлинным върно: Секретарь Совъта Министровъ
(підпис)

З копією згідно:
[*підпис*]

ЦДАВОВ України. - Ф. 1064, оп. 1, спр. 92, арк. 26.

№ 235

ПРОЕКТ БЮДЖЕТУ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ. РІК 1918-й.*

ДЕРЖАВНІ ПРИБУТКИ:

Звичайні прибутки

Відділ I. *Прості податки*

§§ роспису	Обрахунок на 1918 в карбованцях:
1. Податки поземельні з нерухомого майна та податі	22.261.000
1[1]. Державний доходовий податок	75,000.000
2. Державний промисловий податок	53.495,000
3. Побір з прибутків від грошевих капіталів	7.300,000
Разом:	158 056 000

Відділ II. *Посередні податки*

4. Побори з трунків	18.738,000
5. Тютюновий прибуток	200.686,000
6. Прибуток з цигаркових гільз та розрізаного цигаркового паперу	4,614.000
7. Цукровий прибуток	80,401.000
7.1. Чайний прибуток	1,200.000
7.2. Прибуток від продажу гральних карт	50.000
8. Нафтовий прибуток	150.000
9. Сірничковий прибуток	12,007.000
10. Митний прибуток	37,737.000
10[1]. Побори з товарів, що видані Центральним державам	13,364.062
Разом:	468,946.762

Відділ III. *Оплати*

11. Гербові, судові, канцелярські та з запису документів	52,816.300
12. З переходячого майна	27,025.000
13. З товарів і суден в портах	3,000.000
14. З пасажирів та ладуну, які перевозяться залізницями і тимчасовий податок з пасажирів, пакунків і ладунку, а також з перевоженої бавовни	23,675.000
15. З убезпеченого від огню майна	600.000
16. Оплати ріжних назв	12,116.000
Разом:	119,232.000

Відділ IV. *Державні регалії*

17. Гірничий прибуток . . . . . .

---

* Бюджетова комісія, що була створена за Гетьманату П.Скоропадського (29 квітня – 14 грудня 1918 р.) на чолі з Х.Лебідь-Юрчиком, закінчила свою працю 30 грудня 1918 р. і представила її підсумки на розгляд вже Директорії УНР, яка й затвердила український бюджет 24 січня 1919 р. [*Вістник Державних Законів. - 1919. - Вип. VI. - Ч. 95*]. Поданий проект бюджету було підписано міністром фінансів УНР В. Мазуренком і директором Департаменту державної скарбниці Х.Лебідь-Юрчиком, вказано окремо прибутки, "Загальний звод проекту розпису державних прибутків Україні на 1918 рік" й виписки з обрахунку видатків де-яких окремих відомств – *П.Г.-Н.*

18. Монетний прибуток	. . . . .
19. Поштовий прибуток	24,569.000
20. Телеграфний і телефонний прибуток	40,030.000
21. Прибуток від скарбової горілчаної операції	350,900.000
21.1. Прибуток від скарбової цукрової операції	1.321,749.000

Разом: 1.734,248.000

Відділ V. *Скарбове майно та капітали*

22. Оброчні статті та промисли	18,427.346
23. Лісовий прибуток	36,770.000
24. Скарбові залізниці	693,290.000
25. Скарбові заводи, технічні заклади та склади	11,334.561
26. Прибутки від скарбових капіталів та банкових операцій	1,001.500
27. Прибутки від участи скарбу в доходах приватних залізниць	. . . . .

Разом: 760,823.769

Відділ VI. *Вивласнення державного майна*

28. Прибуток від продажу нерухомого майна	918.000

Відділ VII. *Викупні оплати*

29. Незнесене викупне з селян	401.000

Відділ VIII. *Повернення видатків Державної Скарбниці*

30. Обовязкові виплати залізничних товарів	. . . . .
31. Повернення позичок та инших видатків	24,785.619
32. Допомога Державній Скарбниці зі сторонних джерел	5,311.626
33. Військова винагорода	. . . . .

Разом: 30,097.245

Відділ IX. *Ріжнородні прибутки*

34. Ріжні дрібні та випадкові прибутки	3,975.858

Разом звичайних прибутків: 3.179,680.984

Державні видатки

I.
Звичайні видатки

	Обрахунок на 1918 карбованців
1. Вищі державні установи	17,018.312
2. Міністерство Ісповідань	20,941.040
3. М-во Внутрішніх Справ	348,528.708
4. М-во Народнього Здоровля	36,681.540
5. М-во Фінансів	475,183.561
6. М-во Юстиції	106,292.711
7. М-во Закордонних Справ	8,546.097
8. М-во Народньої Освіти	227,762.485
9. М-во Шляхів	1.151,270.183

10. М-во Торгу і Промисловости	18,883.500	
11. М-во Праці	2,358.809	
12. М-во Земельних Справ	87,476.838	
13. М-во Продовольчих Справ	1.251,810.053	
14. М-во Військове	352,101.302	
15. М-во Морське	31,377.399	
16. Державний Контроль	9,919.728	
17. Виплати по державним позичкам	19,200.000	
18. На видавання служачим державних установ відсоткових добавок на дорожнечу, допомоги та инш.	100,000.000	
Разом звичайних видатків		4.265,352.266

II.

Надзвичайні видатки

19. Видатки на формування й утримання ріжних армій	46,000.000	
20. Військовий фонд	25,000.000	
21. Видатки звязані з війною та її наслідками	591,441.685	
22. Будування залізниць	50,556.976	
23. Збільшення оборотних капіталів залізниць	93,500.000	
24. Утворення основного капіталу Державного Банку та оборотних коштів Державного Земельного Банку	150,000.000	
25. Позички земствам, містам та кооперативам	82,000.000	
26. Позичка Польському посольству на допомогу біженцям	1,000.000	
27. Забудова порожніх земель міста Київа	11,170.000	
28. Допомога людності, що потерпіла од вибухів у Київі та Одесі	1,332.500	
29. Видатки по відібранню пограбованих коней	990.000	
30. Боротьба з холерою та иншими пошестями	9,965.000	
31. Утримання контролю в комерційних портах	167.422	
32. Покриття боргів за 1917 рік	1,980.147	
33. Допомога Західній Українській Республіці	6,000.000	
34. Таємні видатки	10,348.752	
35. Ріжні видатки	199.986	
Разом надзвичайних видатків		1.081,383.368
Всього		5.346,735.634

Державні прибутки.

I.

Звичайні прибутки

Карбованців.

1. Прості податки	158,056.000
2. Посередні податки	368,946.762
3. Оплати	119,232.350
4. Державні регалії	1.737,248.000
5. Скарбове майно та капітали	760,823.769
6. Вивласнення державного майна	918.000
7. Викупні оплати	401.000
8. Повернення видатків Державної Скарбниці	30,097.245
9. Ріжнородні прибутки	3,957.858
Разом звичайних прибутків	3.179,680.984

Перевищення звичайних видатків над такими ж прибутками	1.085,671.282

II.

Надвичайні ресурси.

10. Ріжниця між прибутком та операційними видатками Головноуповноваженого по управлінню і ліквідації Організацій воєнного часу	33.000.000
11. Ліквідація майна інституцій воєнного часу Міністерства Військового та Продовольчих Справ	7,630.143
12. Ріжниця між прибутками та видатками по операціям б. Удільного Відомства, а також готівка грошей цього Відоства	12,586.473
13. Від Управління по забудуванню міста Київа за роботи та матеріяли	1,000.000
14. Продаж одібраних від людности пограбованих коней, що їх власників не знайдено	1,000.000
15. Продаж затриманої мануфактури, махорки і тютюну	2,833.501
16. Від відділів комунікації за продовольчі продукти для військово-полонених	1,500.000
17. Експлоатація Черноморської та річної флотилії	10,500.000
Разом надзвичайних ресурсів:	70.050.108
Перевищення надзвичайних видатків над такими ж прибутками	1.011,333.206
Загальний дефіцит по бюджету:	2.097,004.542
Всього:	5.346,735.634

Покриття дефіциту:

18. Випуск згідно законам 27. травня і 9. липня 1918 р. (”Держ. Вістн.”, № 8 і 23) 40 серій білетів Державної Скарбниці	1.004,650.000
19. Від майбутніх кредитових операцій	1.092,354.542
Разом:	2.097,004.542

Всього: 346 735 634

Вістник Державних Законів. - 1919. - Ч. 95. - Вип. VI; Дорошенко Д. Історія України 1917-1923. - Т. 2. Українська Гетьманська Держава. - Ужгород: Накладом Осипа Цюпки, 1930. - С. 277-282. - К.: Темпора, 2002. - С. 192-195; Гнатишак М. Державні гроші України 1917-1920 років. Ілюстрований історико-іконографічний нарис. - Клівленд: Український музей-архів, 1974. - С. 169-173.

№ 236*

Всем, всем по учреждениям Украины. Всем войсковым частям и учреждениям.

Я, Гетман всея Украины, в течении семи с половиной месяцев все свои силы клал на то, чтобы вывести страну из того тяжелого положения, в котором она находилася. Бог не дал мне силы справиться с этой задачей. Ныне в виду сложившихся условий, руководствуясь исключительно благом Украины, от власти отказываюсь.

Павел Скоропадский. 14 декабря 1918 года, город Киев.

Відродження. - 1918. - 15 грудня; Наш путь. - 1918. - 15 грудня; Мир. - 1918. - 15 грудня.

№ 237*

Обсудив требование Директории, Совет Министров постановил сложить с себя полномочия и передать власть Директории.**

Голова Ради Министров Г е р б е л ь,
Министр Финансов Р ж е п е ц к і й,
Міністр народньої освіти В. Н а у м е н к о,
Дер. Контролеръ П е т р о в ъ,
Министр Труда К о с и н с к і й,
Министр Торга и Промышленности М е р и н г ъ,
Министр Внутренних Дел К и с т я к о в с к і й.

Іванис В. Симон Петлюра – президент України. - Торонто, 1952. - С. 82.

---

* Усім, усім по установам України. Усім військовим частинам і установам.

Я, Гетьман всієї України, протягом семи з половиною місяців всі свої сили клав на те, щоб вивести країну з того важкого стану, в якому вона знаходилася. Бог не дав мені сили справитися з цим завданням. Нині з огляду умов що склалися, керуючись винятково благом України, від влади відмовляюся.

Павло Скоропадський. 14 грудня 1918 року, місто Київ.

* Обміркувавши вимогу Директорії, Рада Міністрів ухвалила скласти з себе повноваження і передати владу Директорії.

[переклад П.Гай-Нижника]

** Цю постанову Рада Міністрів, до якої після зречення влади Гетьманом П.Скоропадським перейшла влада в Українській Державі, ухвалила 14 грудня 1918 р. у складі голови Ради Міністрів С.Гербеля, міністра торгу і промисловости С.Мерінга, міністра внутрішніх справ І.Кістяківського, міністра фінансів А.Ржепецького, міністра народної освіти В.Науменка, міністра праці Косинського та державного контролера Петрова – *П.Г.-Н.*

ПЕРЕЛІК ДОКУМЕНТІВ

? 1. Накази про призначення та увільнення. По Департаменту загальної канцелярії, *5 серпня 1918 р.*

? 2. Постанова про надання міністрові фінансів права розпорядження всією чорною годівляною патокою, *6 серпня 1918 р.*

? 3. Закон про встановлення розпису платні служачим в конторах і відділах Державного банку, 6 серпня 1918 р.

? 4. Роспис платні служачим контор Державного банку, 6 серпня 1918 р.

? 5. Обіжник міністра праці в справі подоходового податку, 8 серпня 1918 р.

? 6. Закон про затвердження Статуту Українського Державного банку і асигнування коштів до його основного капіталу, 10 серпня 1918 р.

? 7. Статут Українського Державного банку, 10 серпня 1918 р.

? 8. Закон про тимчасовий порядок обслідування фальшивих монет та кредитових паперів, 10 серпня 1918 р.

? 9. Закон про зміну, доповнення й скасування де-яких артикулів Статуту про паспорти, 10 серпня 1918 р.

? 10. Постанова про представлення в місячний строк в митні установи Української Держави закордонних чужоземних товарів, які не були вчасно оплачені митом, 10 серпня 1918 р.

? 11. [Журнал засідань Малої Ради Міністрів Української Держави]. Реєстр № 9. По Міністерству фінансів, 12, 15, 16 серпня 1918 р.

? 12. Оголошення. Центральний банк Товариства взаємного кредиту на Україні, 13 серпня 1918 р.

? 13. Проект закону про обмеження ввезення в Україну російських грошових знаків, 23 липня 1918 р.

? 14. Відповідь Фінансово-розчотної комісії при Мировій делегації України на заяву Фінансово-розчотної комісії при російській Мировій делегації, 14 серпня 1918 р.

? 15. Закон про підвищення ставок оплати зі страхування майна та про встановлення пені за несвоєчасну або неповну виплату їх, 15 серпня 1918 р.

? 16. Накази про призначення і увільнення. По Департаменту загальної канцелярії Міністерства фінансів Української Держави, 16 серпня 1918 р.

? 17. Резолюції винесені на з'їзді "Суозіфу". Резолюція по фінансуванні промисловості, 16, 17 серпня 1918 р.

? 18. [З резолюції Наради землевласників України, яка відбулася в Міністерстві фінансів Української Держави з приводу обговорення Статуту Українського Державного Земельного банку], серпень 1918 р.

? 19. Закон про затвердження Статуту Державного Земельного банку, 23 серпня 1918 р.

? 20. Закон про знижку пені, що нараховано на власників цукроварень за несвоєчасну виплату ними акцизу, 23 серпня 1918 р.

? 21. Накази про призначення і увільнення. По Державному банку, 23 серпня 1918 р.

? 22. Закон про підвищення ставок оплати зі страхування майна та про встановлення пені за несвоєчасну або неповну виплату їх, 23 серпня 1918 р.

? 23. Закон про задоволення утриманням служачих, призначених до скасування відділів Державного Дворянського Земельного та Селянського Поземельного банків, 26 серпня 1918 р.

? 24. Розпис платні урядовцям призначених до скасування відділів Державного Дворянського Земельного та Селянського Поземельного банків, 26 серпня 1918 р.

? 25. Об'ява [міністра фінансів], 29 серпня 1918 р.

? 26. Накази про призначення і увільнення. По Державному Земельному банку, 29 серпня 1918 р.

? 27. Накази про призначення і увільнення. По відділах Селянського Поземельного банку, 29, 31 серпня, 5 вересня 1918 р.

? 28. Закон про доповнення, відновлення й відміну деяких постанов про прості податки (Стат. про прост. податк., Св. Зак. т. V., вид. 1914 року), 30 серпня 1918 р.

? 29. Постанова Міністерства фінансів [про встановлення порядку одержання авансів в рахунок відсотків по паперах позик випущених або гарантованих колишнім Російським Урядом].

? 30. Державний Земельний банк [оголошення про відкриття операцій], 1 вересня 1918 р.

? 31. [Журнал засідань Малої Ради Міністрів Української Держави]. Реєстр № 10. По Міністерству фінансів, 2, 5 вересня 1918 р.

? 32. Накази про призначення і увільнення. По Департаменту загальної канцелярії, 4, 5 вересня 1918 р.

? 33. Доповідь міністра фінансів до Ради Міністрів Української Держави [прохання затвердити і видати в рахунок кошторису на різні потреби утримання Окремого Корпусу кордонної охорони на вересень 1918 р. додатково 5 млн. крб.], 6-7 вересня 1918 р.

? 34. [Журнал засідань Малої Ради Міністрів Української Держави]. Реєстр № 11. По Міністерству фінансів, 9, 12 вересня 1918 р.

? 35. Протокол економічного договору межи Українською Державою з одної; а Німеччини і Австро-Угорщини з другої сторони на господарський 1918/1919 рік, 10 вересня 1918 р.

? 36. Прилога 6 [До Економічного договору між Українською Державою та Німеччиною і Австро-Угорщиною від 10 вересня 1918 р.]. Угода про фінанси, 10 вересня 1918 р.

? 37. Прилога 10 [До Економічного договору між Українською Державою та Німеччиною і Австро-Угорщиною від 10 вересня 1918 р.]. Угода про мито, 10 вересня 1918 р.

? 38. Договір про фінанси [між Українською Державою та Німеччиною і Австро-Угорщиною], 10 вересня 1918 р.

? 39. До Ради Міністрів [Витяг з пояснюючої записки до Законопроекту про встановлення з 13 вересня 1918 р. нових норм відсоткового збору з промислової худоби та птиці], 6 вересня 1918 р.

? 40. Постанова про асигнування в розпорядження державного секретаря 2 млн. 160 тис. крб. для оплати замовленого рулонного паперу, 14 вересня 1918 р.

? 41. Постанова про встановлення нових норм відсоткового збору з промислової худоби та птиці, 24 вересня 1918 р.

? 42. Постанова про асигнування в розпорядження Департаменту митних зборів на різні потреби 585 тис. крб., 24 вересня 1918 р.

? 43. Обіжник про пристосування пільгового тарифу до товарів, які привозяться з Німеччини, Австро-Угорщини, Болгарії і Туреччини. Митним Установам, 24 вересня 1918 р.

? 44. Високоповажному пану державному секретарю [Повідомлення Міністерства торгу і промисловості про надсилку примірника копій договору Української Держави з Центральними Державами від 10 вересня 1918 р. німецькою, українською та російською мовами], 25-26 вересня 1918 р.

? 45. Обіжник про ліквідацію Комісаріатів-Агентур, 28 вересня 1918 р.

? 46. Закон про асигнування в розпорядження міністра фінансів 5 млн. крб. на утримання Окремого Корпусу кордонної охорони, 28 вересня 1918 р.

? 47. Закон про видачу авансів в рахунок відсотків з паперів тих позик, які випущено або гарантовано бувши російським урядом, 28 вересня 1918 р.

? 48. Постанова про встановлення попудового збору з Донецького палива, 30 вересня 1918 р.

? 49. Туган-Барановський М. Грошова криза української кооперації, жовтень 1918 р.

? 50. [Реферат-аналіз (витяги щодо фінансової сфери) діяльності Ради Міністрів Української Держави на чолі з Ф.А.Лизогубом], недатовано.

? 51. Розпорядження міністра фінансів про строк представлення всіх 5 % зобов'язань російської Державної скарбниці до Державного банку на штемпування, 16 жовтня 1918 р.

? 52. [Оголошення]. З'їзд представників Земельних банків, діючих на Україні, 5 жовтня 1918 р.

? 53. Журнал Ради Міністрів, 1 жовтня 1918 р.

? 54. Журнал Ради Міністрів, 2 жовтня 1918 р.

? 55. [Журнал засідань Малої Ради Міністрів Української Держави]. Реєстр № 13. По Міністерству фінансів, 3, 7, 10, 15, 17 жовтня 1918 р.

? 56. Закон про де-які зміни та доповнення до існуючих законів про продаж цукру, 4 жовтня 1918 р.

? 57. Закон про обов'язкове приставлення до установ Державного банку для штемпелювання 5% зобов'язань "Російського Государственнаго Казначейства", 4 жовтня 1918 р.

? 58. Журнал Ради Міністрів, 5 жовтня 1918 р.

? 59. Журнал № 223 Фінансової Комісії при Міністерстві Фінансів, 5 жовтня 1918 р.

? 60. До пана редактора "Державного Вістника" [Повідомлення Департамента законодавчих справ про надсилку для оглошення Постанови про асігнування 5 тис. крб. на організацію з'їзду по торфу й бурому вугіллю], листопад 1918 р.

? 61. Журнал Ради Міністрів, 8 жовтня 1918 р.

? 62. Державний банк і кооперація, жовтень 1918 р.

? 63. Журнал Ради Міністрів, 19 жовтня 1918 р.

? 64. Постанова про зміну строка на подання в участкові по подохідному податку присутствія заяв по арт.82 Статуту про подохідний податок, 20 жовтня 1918 р.

? 65. [Пояснювальна записка у Раду Міністрів міністра фінансів і директора Кредитової канцелярії Міністерства фінансів про необхідність внесення змін до передбачених повноважень Комітету Фінансів Української Держави], 25 жовтня 1918 р.

? 66. Установлення Комітету фінансів, без дати.

? 67. Постанова про зміну п.3 Закону від 28 вересня 1918 року, 25 жовтня 1918 р.

? 68. Журнал № 351 Фінансової комісії при Міністерстві фінансів, 29 жовтня 1918 р.

? 69. Проект [Закону] про Державну українську грошову одиницю. В Раду Міністрів, жовтень 1918 р.

? 70. [Законопроект] Про Державну Українську грошову одиницю, недатовано [жовтень (?)] 1918 р.

? 71. Журнал Ради Міністрів, 1 листопада 1918 р.

? 72. Журнал Ради Міністрів, 5 листопада 1918 р.

? 73. Журнал Ради Міністрів, 5 листопада 1918 р.

? 74. Про обов'язкове представлення до обміну Російських кредитових білетів вартістю в 250 рублів, 5 листопада 1918 р.

? 75. Журнал Ради Міністрів, 7 листопада 1918 р.

? 76. Журнал Ради Міністрів, 8 листопада 1918 р.

? 77. Про припинення ходіння Російських скарбових знаків вартістю в 20 та 40 рублів, 7 листопада 1918 р.

? 78. Грамота Гетьмана всієї України до всіх громадян України, 10 листопада 1918 р.

? 79. Розпорядження міністра фінансів, 7 листопада 1918 р.

? 80. Закон про повномічности правлінь акційних комерційних банків, що їх відділи та агентства знаходяться в межах України, 13 листопада 1918 р.

? 81. До пана редактора "Державного Вістника" [Увідомлення Департамента законодавчих справ Державної канцелярії про надсилку для оголошення Закону про повномічности правлінь акційних комерційних банків, що їх відділи та агентства знаходяться в межах України], 15 листопада 1918 р.

? 82. Журнал Наради з питання про запровадженні взаємних операцій як банкових, так і по Ощадним Касам між Україною та Кубанню, 13 листопада 1918 р.

? 83. Постанова про асігнування в розпорядження міністра фінансів 12 млн. крб. авансом на видатки по Експедиції заготовок державних паперів, 13 листопада 1918 р.

? 84. Постанова про асигнування 300 тис. крб. на видатки для боротьби з підробленням грошових знаків та для розшукування вкрадених казенних грошових сум, 13 листопада 1918 р.

? 85. Постанова про надання міністрові фінансів права робити необхідні, по його міркуванню, заходи до вилучення з обігу тих цінностей, що мають обертання, як грошові знаки, 13 листопада 1918 р.

? 86. Закон про підстави випуску кредитових білетів Державної скарбниці, 13 листопада 1918 р.

? 87. Грамота Ясновельможного Пана Гетьмана всієї України Павла Скоропадського, 14 листопада 1918 р.

? 88. Постанова про асигнування в розпорядження міністра фінансів 2 млн. 033 тис. крб. на різні видатки 1918 року, 14 листопада 1918 р.

? 89. Журнал Ради Міністрів, 15 листопада 1918 р.

? 90. Постанова (таємна) про асигнування 10 млн. крб. на організацію та на утримання Південної армії, 15 листопада 1918 р.

? 91. Постанова (таємна) про асигнування 14 млн. 116 тис. 470 крб. німецьким військовим [в] Україні продовольчих продуктів, 15 листопада 1918 р.

? 92. Постанова (таємна) про асигнування 10 млн. крб. в розпорядження начальника Штабу Гетьмана всієї України, 18 листопада 1918 р.

? 93. Постанова (таємна) про асигнування 1 млн. крб. для витрати їх по вказівках Гетьмана всієї України, 19 листопада 1918 р.

? 94. Пояснююча записка [міністра фінансів до Закону про порядок оподаткування державним промисловим і подохідним податками іноземних товариств і компаній], без дати.

? 95. Закон про порядок оподаткування державним промисловим і подохідним податками іноземних товариств і компаній, 19 листопада 1918 р.

? 96. Постанова про асигнування 64 тис. 006 крб. для видачі грошових допомог у виключних випадках урядовцям Департаменту простих податків і Податкової інспекції, 19 листопада 1918 р.

? 97. Пояснююча записка [міністра фінансів] до законопроекту про асигнування Департаменту простих податків Міністерства фінансів 64 тис. 006 крб. на видавання грошової допомоги в виключних випадках урядовцям Департаменту простих податків та Податкової інспекції, без дати.

? 98. Закон про надання Міністерству торгу й промисловості права кредитування в Київській конторі Державного банку на суму до 15 млн. крб. та про провадження міністром фінансів для цієї мети випуску короткострочних зобов'язань Державної скарбниці на відповідну суму, 19 листопада 1918 р.

? 99. Постанова про асигнування 1 млн. 270 тис. крб. на придбання від Ліквідаційної комісії Червоного Хреста розбірних бараків для Окремого Корпусу кордонної охорони, 19 листопада 1918 р.

? 100. Постанова про асигнування в роспорядження міністра фінансів 6 млн. 160 тис. крб. на канцелярські й господарські видатки й на улаштування людського й кінського комплекту Окремого Корпусу кордонної охорони, 20 листопада 1918 р.

? 101. Журнал Ради Міністрів, 23 листопада 1918 р.

? 102. Голові М[алої] Р[ади] М[іністрів]. До Ради Міністрів. Міністра фінансів до законопроекту про зміну акцизу і граничних продажних цін на курильний тютюн та вироби з нього пояснююча записка, 15 жовтня 1918 р.

? 103. Закон про зміну ставок акцизу й граничних продажних цін на тютюн та тютюнові вироби, 25 листопада 1918 р.

? 104. Тариф акцизу та граничних цін на тютюн та тютюнові вироби, без дати.

? 105. Журнал Ради Міністрів, 25 листопада 1918 р.

? 106. Журнал Ради Міністрів, 27 листопада 1918 р.

? 107. Постанова (таємна) про асигнування в розпорядження міністра фінансів 10 млн. карб. для видачи їх позичково Головному командуванню Добровольчої армії на видатки цієї армії, 30 листопада 1918 р.

? 108. Журнал Ради Міністрів, 3 грудня 1918 р.

? 109. Постанова (таємна) про асигнування в розпорядження начальника Штабу Гетьмана всієї України 348 тис. 752 крб. на таємні видатки, 3 грудня 1918 р.

? 110. Постанова (таємна) про асигнування 2 млн. крб. на видатки, що не належать до оголошення, 5 грудня 1918 р.

? 111. Журнал Ради Міністрів, 6 грудня 1918 р.

? 112. Журнал Ради Міністрів. Правила про закінчення по кредитам кошторисів 1918 року та провадження видатків в 1919 році, 6 грудня 1918 р.

? 113. Постанова про асигнування в розпорядження міністра продовольчих справ Г.В.Глинки 10 млн. крб. на видатки по постачанню прибуваючих на Україну військ Держав Згоди та Одеського гарнізону, 7 грудня 1918 р.

? 114. Проект бюджету Української Держави. Рік 1918-й, грудень 1918 р.

? 115. [Акт зречення влади Гетьманом П.Скоропадським], 14 грудня 1918 р.

? 116. [Акт закладання Радою Міністрів Української Держави своїх повноважень і передачі влади Директорії], 14 грудня 1918 р.

ПОКАЖЧИК ІМЕН

Абрамов *Микола* – помічник бухгалтера ІІ ряду Херсонського відділу Українського Державного банку.

Абрамович-Барановський *О.Г.* – помічник діловода Департаменту Державної скарбниці Міністерства фінансів Української Держави.

Адне *М.* – лектор консульських курсів (іноземні мови) при Міністерстві закордонних справ Української Держави.

Алексашин *О. О.* – урядовець Міністерства торгу і промисловості Української Держави.

Алексеєв *В'ячеслав* – контролер ІІ ряду Київської контори Українського Державного банку.

Андреєв *П.* – урядовий діяч, за Гетьманату 1918 року – виконуючий обов'язки директора Департаменту митних зборів Міністерства фінансів Української Держави.

Андреєв *С.В.* – урядовець Міністерства фінансів Української Держави, член Фінансової Комісії.

Антоніїв *Михайло Петрович* – помічник головного бухгалтера (з 1 вересня 1918 р.) Полтавського відділу Державного Земельного банку.

Антонович *Дмитро Володимирович (1877-1945)* – громадський, культурний, політичний і державний діяч, мистецтвознавець, професор. Син українського історика В.Антоновича. Один з засновників і лідерів (1900-1905 рр.) Революційної Української партії (РУП), з 1905 р. – УСДРП. Редактор революційних видань "Гасло", "Селянин" (Чернівці, 1902-1903), "Воля" (Харків, 1905). З 1912 р. – викладач історії мистецтв в приватних драматичних школах Києва. В період Першої світової війни – уповноважений Всеросійського земського союзу. В першій половині березня 1917 р. увійшов до Виконавчого гебернського комітету Київщини.

З 7 березня 1917 р. – товариш голови Центральної Ради та голова її маніфестаційної комісії. Голова Українського віча в Києві 19 березня 1917 р. В травні 1917 р. увійшов до президії (комітету) товариства "Український Національний театр". Виступив із реферативною доповіддю на Всеукраїнському робітничому з'їзді в Києві 21 липня 1917 р. У вересні 1917 р. – обраний товаришем голови Київської міської думи. В жовтні 1917 р., за дорученням Центральної Ради, вів переговори з командуванням Чорноморського флоту про українізацію флоту. В листопаді 1917 р. призначений Центральною Радою емісаром в м.Одесу. 21 листопада 1917 р. – 30 січня 1918 р. – генеральний секретар (згодом народний міністр) морських справ УНР в уряді В.Винниченка. 30 січня – 29 квітня 1918 р. – народний міністр морських справ УНР в уряді В.Голубовича. 18 січня 1918 р. подав на затвердження Малої Ради проект українського морського прапора, вироблений Українською Морською Радою. За Гетьманату П.Скоропадського 1918 р. – член (від Міністерства освіти та мистецтва) Комісії Експедиції заготовок державних паперів при Міністерстві фінансів Української Держави по розгляду проектів державних паперів України. В липні 1918 р. мав бути відряджений до Стокгольму призначеним на посаду генерального консула Української Держави у Швеції. Член опозиційного Українського Національного Союзу (УНС), делегат УНС (поряд з Г.Сидоренком) в Яссах на конгресі представників країн Антанти (листопад 1918 р.). З 26 грудня 1918 р. недовгий час народний міністр мистецтв в уряді В.Чеховського. Голова дипломатичної місії УНР у Римі. Один з фундаторів, ректор і професор Українського вільного університету у Відні та Празі. 1925-1945 рр. – директор Музею визвольної боротьби України у Празі.

Арапов *Олександер Борисович* – член Ради (з 1 вересня 1918 р.) Полтавського відділу Державного Земельного банку.

Архипов *Петро Ільіч* – член-оцінник (з 1 вересня 1918 р.) Волинського відділу Державного Земельного банку.

Ауербах *Володимир Олександрович* – урядовий діяч, товариш міністра торгу і промисловості Української Держави. Уповноважений уряду Української Держави на переговорах з Доном про спільне регулювання питань щодо Денецького басейну і один з підписувачів спеціального "Договору про спільне упорядкування справ, що стосуються Донецького басейну" від 5/18 вересня 1918 р. між Українською Державою і Всевеликим військом Донським.

Афанасьєв *Георгій Омелянович (1848, м.Уфа, Башкірія, Росія – 1925, м.Бєлград)* – громадський і державний діяч, професор всесвітньої історії. Народився 1848 р. в в Уфі (Башкірія, Росія). Закінчив Одеський університет, але через "політичну неблагонадійність" змушений був покинути викладацьку (приват-доцент) діяльність. Директор Товариства взаємного кредиту, пізніше став управляючим контори Государственного банку в Києві. Входив до складу правління Південно-Західної Російської експортної палати. Один з співзасновників у Києві Вищих комерційних курсів (відкрилися у 1906 р.), які 1908 р. були перетворені на Комерційний інститут. Тимчасовий комісар Генерального Секретаріату УНР при Київській казенній палаті, в.о. директора кредитового відділу.

Згідно чуток, які виникли в Києві після гетьманського перевороту 29 квітня 1918 р. мав посісти посаду державного контролера в уряді М.Василенка, яку він й посів в уряді Ф.Лизогуба. 3 травня – 14 листопада 1918 р. – державний контролер Української Держави. Один з авторів т.зв. "записки дев'яти" міністрів (від 17 жовтня 1918 р.), яка призвела до кризи в уряді Ф.Лизогуба і змін у зовнішньополітичному курсі України. 14 листопада – 14 грудня 1918 р. – міністр закордонних справ Української Держави в уряді С.Гербеля. Ініціатор скликання в Києві наради антибільшовицьких урядів для вироблення спільних дій проти них. Антантофіл. 22 листопада 1918 р. видав по телеграфу наказ, в якому зазначив, що держави Антанти підтримують гетьманську владу і нададуть їй військову допомогу. Відомий своїми науковими та публіцистичними працями з західноєвропейської історії. Помер 1925 р. в Білгороді.

Афанасьєв *Самійло* – державний діяч. Грудень 1917 р. – квітень 1918 р. – директор Загальної канцелярії Генерального секретарства фінансів, Народного Міністерства фінансів УНР. За Гетьманату П.Скоропадського – директор Департаменту Загальної канцелярії Міністерства фінансів Української Держави (до 17 липня 1918 р.).

Афремов *Петро Олександрович* – управитель (з 1 вересня 1918 р.) Полтавського відділу Державного Земельного банку.

Бадюл *Андрій* – контролер II ряду Одеської контори Українського Державного банку.

Базькевич *М.* – громадський і культурний діяч Харківщини, інженер. Член ради Спілки гірничо-промисловців Півдня Росії. 25 квітня 1918 р. один з членів спільної делегації представників від об'єднаних організацій промисловості, тогівлі, фінансів та сільського господарства України, яка представила уряду УНР декларацію з вимогами зміни фінансово-економічної політики та власним баченням шляхів вирішення господарської руїни в країні. За Гетьманату П.Скоропадського – член Союзу промисловості, торгівлі, фінансів, і сільського господарства України (Протофісу).

Баженов *Борис Андрієвич* – член Ради (з 1 вересня 1918 р.) Харківського відділу Державного Земельного банку.

Баканін *Микола* – помічник бухгалтера II ряду Херсонського відділу Українського Державного банку.

Бакланов *Іван Вікторович* – член-оцінник (з 1 вересня 1918 р.) Катеринославського відділу Державного Земельного банку.

***Баран** Ганна* – урядовець ІІІ ряду Департаменту посередніх податків Міністерства фінансів Української Держави.

***Баранов** Олекса Павлович* – член-оцінник (з 1 вересня 1918 р.) Катеринославського відділу Державного Земельного банку.

***Барановський** Христофор Антонович (19 грудня 1874, с.Немирівці, Бердичівський повіт, Київщина – 7 травня 1941, м.Сан-Пабло, Бразилія)* – громадський і державний діяч, один із лідерів українського кооперативного руху. Народився 1874 р. в селянській родині на Київщині. Незважаючи на відсутність середньої та вищої освіти, завдяки своїм здібностям висунувся як талановитий фінансист українського кооперативного руху. Вважався одним з кращих знавців кооперативної справи. 1907-1917 рр. – директор, голова правління (1911-1917 рр.) Союзбанку в Києві. Редактор журналу Союз банку "Комашня" (органу кредитових кооперативів). З березня 1917 р. – член Виконавчого губернського комітету Київщини. 1917 р. – голова управи Українського народного кооперативного банку (Укрaїнбанку).

17-28 березня 1917 р. – голова Першого губерніяльного кооперативного з'їзду Київщини, який перетворився в першу прилюдну українську маніфестацію. Делегований до Центральної Ради кооперативними організаціями України. Член Комітету (виконавчого органу) Центральної Ради, що пізніше отримав назву "Мала Рада". У травні 1917 р. – член делегації на переговорах з Тимчасовим урядом Росії щодо автономії України. Член Виконавчого губернського комітету Київщини. У червні-липні 1917 р. – генеральний секретар фінансів УНР. В липні 1917 р. разом з В.Винниченком та М.Рафесом представляв на переговорах з Тичасовим урядом у Петрограді вироблену Центральною Радою Конституцію автономного устрою України під назвою "Статут вищого управління України". По від'їзді В.Винниченка та М.Рафеса скликав Нараду з комісарами українських губерній М.Суковкіним (Київщина), А.Вязловим (Волинь), А.Лівицьким (Полтавщина), М.Іскрицьким (Чернігівщина), М.Страдомського (місто Київ) та Д.Дорошенком (край Галичина та Буковина), яка подала до Центральної Ради пораду прийняти до виконання "Тимчасову Інструкцію для Генерального Секретаріату Тимчасового правительства на Україні", вироблену 17 серпня 1917 р. З 25 березня 1918 р. – член спільної торговельно-економічної комісії (з української сторони) між УНР та Центральними державами, передбаченої умовинами Берестейського договору. Член україно-німецько-австрійської фінансової комісії про встановлення розрахункових валютних курсів між УНР і Німеччиною та Австро-Угорщиною (березень-квітень 1918 р.).

За Гетьманату П.Скоропадського у 1918 р. – член Фінансового комітету (з 10 травня 1918 р.); член фінансової комісії по виробленні фінансової угоди між Українською Державою, Німеччиною та Австро-Угорщиною, що була заключена 15 травня 1918 р.; член делегації Української Держави на мирових переговорах з РРФСР. Один з підписантів тексту Договору про пипинення ворожих дій і відновлення залізничної комунікації між Українською Державою та РРФСР від 12 червня 1918 року. 1919 р. – директор Укрaїнбанку, радник Центрального Українського сільськогосподарського союзу і Всеукраїнського кооперативного страхового союзу. 1920 р. – міністр фінансів УНР в уряді В.Прокоповича. Емігрував до Німеччини, а згодом до Бразилії, де й помер 5 травня 1941 р. у Сан-Пабло (Сан-Пауло).

Барбарів – службовець Державного банку; другий, після відставки А.Л.Венеракова, директор української Експедиції заготовок державних паперів (ЕЗДП).

***Барсуков** Олександер Миколайович* – член-оцінник (з 1 вересня 1918 р.) Катеринославського відділу Державного Земельного банку.

***Баумштейн** Микола Васильович* – помічник головного бухгалтера (з 1 вересня 1918 р.) Чернігівського відділу Державного Земельного банку.

Бах *Костянтин-Рейнгольд Єдуардович* – помічник головного бухгалтера (з 1 вересня 1918 р.) Одеського відділу Державного Земельного банку.

Бекаревич *Олександер* – помічник бухгалтера І ряду Херсонського відділу Українського Державного банку.

Бельченко *Микола Миколайович* – помічник діловода Департаменту Державної скарбниці (з 26 липня 1918 р.) Міністерства фінансів Української Держави.

Беренгович *Б.А.* – громадсько-політичний діяч. Член київської "Старої громади". Один з засновників в другій половині грудня 1917 р. (установчі збори відбулися 23 грудня 1917р.) Української Народної партії", але після появи в пресі протестів проти цієї назви з вказівками на те, що так називалася в часи революції 1905-1907 рр. партія, яка ставила собі за мету самостійність України, змінила назву на Українську федеративно-демократичну партію (УФДП). У 1918 році – голова правління Державного Хлібного бюро.

Бертело – французький генерал часів Першої світової війни.

Бернацький *Володимир Агафонович* – член-оцінник (з 1 вересня 1918 р.) Полтавського відділу Державного Земельного банку.

Білімович *О.* – економіст, професор. За Гетьманату П.Скоропадського – член Фінансового комітету (з 10 травня 1918 р.), член Союзу промисловості, торгівлі, фінансів і сільського господарства України (Протофісу). На І з'їзді Протофісу (Київ, 17-19 травня 1918 р.) виступив з доповіддю з проблеми державної фінансової політики.

Білинівський *К І.* – економіст. За Гетьманату П.Скоропадського 1918 р. – управитель державних ощадних кас; заступник голови фінансової комісії делегації Української Держави на переговорах з РРФСР; член (з жовтня 1918 р.) спеціальної комісії по виробленню засад кредитування Державним банком вітчизняної кредитової кооперації; член спільної україно-кубанської фінансової комісії, співавтор виробленої цією комісією і заключеної між Українською Державою і Кубанським Краєм 13 листопада 1918 р. постанови про заведення взаємних переводних операцій, як банківських, так і ощадних кас.

Біляїв *Микола Васильович* – член Ради (з 1 вересня 1918 р.) Чернігівського відділу Державного Земельного банку.

Блинас *Доминик-Іван Онофрієвич* – член-оцінник (з 1 вересня 1918 р.) Одеського відділу Державного Земельного банку.

Бобир-Бухановський *Л.* – кооперативний діяч. За Центральної Ради з 14 березня 1918 р. – член комісії Ради Народних Міністрів УНР з питань товарообміну з Центральними державами. За Гетьманату П.Скоропадського, влітку 1918 р. на з'їзді кооперативних інструкторів в Києві виступив з добре аргументованою доповіддю про необхідність виходу України з рубльової зони, скасування рівного паритету карбованця з рублем і запровадження цілком самостійної фінансової системи. З'їзд прийняв його пропозицію подати урядові меморандум про потребу негайного усамостійнення національної валюти та про позбавлення радянської грошової одиниці функції законного платничого засобу в Українській Державі.

Богдан *Кирило* – помічник бухгалтера ІІІ ряду Херсонського відділу Українського Державного банку.

Богомазов *А.* – мистецтвознавець, графік, учасник конкурсів ЕЗДП на виготовлення проектів українських державни паперів, увів в своїх проектах переважно модерний стиль того часу, підсилений декоративними народними мотивами. Автор проектів українських паперових грошових знаків вартістю у 3 крб., 5 крб., 50 крб., 500 крб. та 5 проектів на грошові знаки, зроблених олівцем.

Богословський *Василь Іванович* – член-оцінник (з 1 вересня 1918 р.) Київського відділу Державного Земельного банку.

Богушевич *Юлія* – урядовець ІІІ ряду Департаменту посередніх податків Міністерства фінансів Української Держави.

Болбочан *Петро (1883-1919)* – військовий діяч, полковник армії УНР та війська Української Держави. Під час Першої світової війни – офіцер 38 Тобольського полку, після поранення – інтендантської служби 5-го армійського корпусу; капітан, потім підполковник російської служби.

Восени 1917 р. – організатор і командир 1-го Українського Республіканського полку 2-ї Сердюцької дивізії в Києві. 24 лютого 1918 р. з боєм на чолі свого куреня звільнив від більшовиків Житомир. Губерніальний комендант Волині. За УНР Центральної Ради у 1918 р. – командант ІІ Запорізького (Республіканського) пішого полку – найкращого підрозділу Запорізької дивізії. Група військ під його командуванням здійснила блискучий перехід через Сиваш у Крим (22 квітня оволодів Джанкоєм, 24 квітня – Симферополем). За Гетьманату П.Скоропадського отаман 1-ї Запорізької дивізії Запорізького корпусу. 5 листопада 1918 р. дістав ранг полковника армії Української Держави. 18 листопада 1918 р. на чолі Запорізької дивізії (яка згодом розгорнулася у корпус) перейшов на бік Директорії, змістив гетьманську адміністрацію і захопив владу в Харкові, розігнав селянський з'їзд у Полтаві. Командував Лівобережною групою армій УНР.

Після відступу з Лівобережжя усунутий від командування корпусом. 9 червня 1919 р. невдало спробував самовільно обійняти командування корпусом і здійснити переворот проти С.Петлюри у Проскурові (нині – м.Хмельницький), але був заарештований. Розстріляний 24 червня 1919 р. за вироком військово-польового суду.

Борн – німецький урядовий радник, доктор. За Гетьманату П.Скоропадського – член (від Бромберзької залізниці) змішаної україно-німецької комісії з питань залізнично-шляхової тарифної угоди, яка розпочала роботу у Києві 27 травня 1918 р.

Бородавко *П.Д.* – помічник бухгалтера Департаменту Державної скарбниці Міністерства фінансів Української Держави.

Бородаєвський *Сергій Васильович (1870, Охтирка, Харківщина – 1924, Прага)* – урядовий, державний, кооперативний діяч, професор. Народився 1870 р. в дворянській сім'ї в Охтирці на Харківщині. Закінчив юридичний факультет Харківського університету. З 1896 р. працював у відділі дрібного кредиту Государственного банку Російської імперії та секретарем Петербурзького відділу Московського комітету для сільських кооперативів. Працював ревізором Управління дрібного капіталу, а потім став членом його Центрального Комітету. Читав лекції про кооперацію на Вищих комерційних курсах і в Політехнічному інституті в Петербурзі. У 1910 р. – віце-директор департаменту російського Міністерства торгівлі і промисловості в Петербурзі. Автор книги "Збірник про дрібний кредит", в якій було подано відомості про суть, законні постанови, організацію й справоведення ощадно-позичкових та кредитових товариств, яка розійшлася шістьма виданнями.

У 1918 р. організував і став на чолі Ради об'єднання виробничих кооперативів в Одесі. За Гетьманату П.Скоропадського – товариш міністра торгу і промисловості; член спеціальної комісії з вироблення нового економічного договору з Центральними державами, який й було заключено 10 вересня 1918 року (підписав між інших: Прилогу 7 "Угоду про упорядкування комунікації (дорожніх зносин)"; Прилогу 8 "Угоду про перевіз товарів"). Голова спеціальної комісії (розпочала роботу з жовтня 1918 р.) по виробленню засад кредитування Державним банком вітчизняної кредитової кооперації. Один з претендентів на посаду міністра торгу і промисловості від Українського Національного Союзу під час жовтневої (1918 р.) урядової кризи. Підписав з українського боку Взаємний договір між Українською Державою та Грузинською Демократичною Республікою від 5 грудня 1918 р.

Емігрував. В 1921-1922 рр. читав лекції про кооперацію в Міжнародній Академії в Брюсселі (Бельгія) та у Сорбонні в Парижі (Франція). З 1923 р. – професор Української Господарчої академії в Подєбрадах (Чехо-Словаччина), Українського технічно-господарчого інституту та Українського Вільного університету в Празі (Чехо-Словаччина).

Борсук *Петро Володимирович* – член Ради (з 1 вересня 1918 р.) Чернігівського відділу Державного Земельного банку.

Бочковський *Володимир Денисович* – член-оцінник (з 1 вересня 1918 р.) Одеського відділу Державного Земельного банку.

Брегвадзе *Н.* – у 1918 р. тимчасово виконуючий обов'язки комісара Грузинської Республіки в Україні.

Бржосніовський *В.Й.* – помічник бухгалтера Департаменту Державної скарбниці Міністерства фінансів Української Держави.

Бржосніовський *І.Й.* – урядовець І рангу Департаменту Державної скарбниці Міністерства фінансів Української Держави.

Бруй *Йосип Семенович* – член-оцінник (з 1 вересня 1918 р.) Київського відділу Державного Земельного банку.

Брунст *Віктор Омелянович* – громадський діяч. Колишній директор Харківської середньої Сільськогосподарської школи. За Гетьманату П.Скоропадського 1918 р. – товариш міністра земельних справ Української Держави.

Брюховський *О.О.* – помічник діловода, урядовець І рангу Департаменту Державної скарбниці Міністерства фінансів Української Держави.

Булавицький *Яким* – урядовець ІІІ рангу (ІІ рангу – з 1 вересня 1918 р.) Департаменту загальної канцелярії Міністерства фінансів Української Держави.

Булатович *Віктор* – виконуючий обов'язки помічника діловода, діловод Департаменту митних зборів Міністерства фінансів Української Держави.

Булацель *Іполит Вікторович* – начальник відділу (з 1 вересня 1918 р.) Українського Державного Земельного банку.

Бунге – міністр фінансів Російської імперії (1881 р.).

Бутенко *Борис Аполонович (? – 1926)* – громадсько-політичний, державний діяч. Інженер шляхів сполучення. Родом з Херсонщини. Був будівничим і директором Подільської залізниці. Член підпільної "Української Народної Громади" ("Української Громади"), що здійснила 29 квітня 1918 р. гетьманський переворот. За Гетьманату П.Скоропадського 1918 р. – міністр шляхів (3 травня – 14 листопада) Української Держави. Вважався соціалістами ворогом української державності, однак виявив себе "найбільш ярим прибічником українізації і в своєму відомстві проводив її з винятковою стрімкістю" (Киевская мысль. – 1918. - № 193). В уряді Ф.Лизогуба належав до до групи міністрів, яка зорганізувалася приватно для підтримки і твердого проведення національного курсу (Бутенко, Дорошенко, Кістяківський, Любинський і Рогоза). Мав репутацію палкого прихильника українізації (напр. Створив особливу комісію з вироблення української технічної термінології для залізниць). Під його керівництвом до середини 1918 р. було відновлено нормальне функціонування шляхів сполучення в державі. Емігрував до Австрії. Помер 1926 р. в еміграції.

Буткевич *М.* – урядовець Департаменту Державної скарбниці Міністерства фінансів Української Держави.

Вагнер *Юлій Миколайович (1865- ?)* – державний діяч, професор біології, відомий вчений-зоолог. Народився у 1865 р. в сім'ї професора Казанського університета. У 1888 р. закінчив Петербурзький університет і з того часу займав кафедру зоології в Київській Політехніці. У 1917 р. член Київського військово-промислового комітету (завідував відділом праці) та Київського виконавчого комітету. Належав до партії народних соціалістів. За Гетьманату П.Скоропадського з 3 травня по 24 жовтня 1918 р. – міністр праці Української Держави. Один з авторів т.зв. "записки дев'яти" міністрів (від 17 жовтня 1918 р.), яка призвела до кризи в уряді Ф.Лизогуба і змін у зовнішньополітичному курсі України. Прагнув реформувати вітчизняне трудове,

робітниче й профспілкове законодавство з використання прогресивного досвіду країн Західної Європи. Належав до масонської ложі "Заря" у Києві.

Валлійський *Д.В.* – державний службовець. До революції був старшим ревізором Київської Контрольної палати, за Гетьманату П.Скоропадського 1918 р. – товариш (заступник) державного контролера Української Держави.

Вальдт *Володимир* – практикант (урядовець III рангу – з 1 вересня 1918 р.) Департаменту загальної канцелярії Міністерства фінансів Української Держави.

Варун-Секрет *Сергій Тимофійович* – державний діяч, поміщик з Херсонщини. До революції – голова Губернської Земської управи на Херсонщині і член Госсударственної Думи Росії. За Гетьманату П.Скоропадського 1918 року – товариш міністра внутрішніх справ.

Василіяді – лектор консульських курсів (консульське діловодство) при Міністерстві закордонних справ Української Держави.

Василевський – економіст, за УНР, а потім й за Гетьманату був членом (з квітня 1918 р.) Фінансової комісії на переговорах з Німеччиною та Австро-Угорщиною про умови здійснення Україною з цими центральноєвропейськими державами грошової трансакції та встановлення валютного розрахункового курсу.

Василенко *Микола Прокопович* (1866-1935) – державний, політичний, громадський і педагогічний діяч, науковець-історик, публіцист. Народився 1866 р. в с.Османі Глухівського повіту на Чернігівщині. Закінчив філологічний факультет університету в Дерті (Дорпаті), історик права. Член "Старої Громади" і ТУПу, співредактор журналу "Киевская старина", редактор (1905 р.) прогресивної українофільської газети "Киевские отклики", редактор "Записок Украинского научного общества". Був засуджений до одноріного ув'язнення, після чого склав іспити за юридичний факультет Одеського університету. 1009 р. – приват-доцент Університету Св.Володимира в Києві. З 1910 р. – член партії кадетів. З 1911 р. – дійсний член Наукового товариства ім.Т.Шевченка у Львові.

У квітні 1917 р. призначений Тимчасовим урядом куратором Київської шкільної округи, в травні – затверджений товаришем міністра освіти Тимчасового уряду. Після гетьманського перевороту – тимчасово голова Ради Міністрів (30 квітня – 10 травня 1918 р.), міністр народної освіти (2 травня – 21 червня 1918 р.), одночасно (з 3 до 20 травня 1918 р.) товариш виконуючого обов'язки міністра закордонних справ і віровизнань, міністр освіти та мистецтва (21 червня – 24 жовтня 1918 р.), Української Держави. Один з авторів т.зв. "записки дев'яти" міністрів (від 17 жовтня 1918 р.), яка призвела до кризи в уряді Ф.Лизогуба і змін у зовнішньополітичному курсі України. Голова Державного Сенату Української Держави. Один з фундаторів Української Академії наук (1918 р.).

В 1920 р. – академік ВУАН, 18 липня 1921 р. обраний її президентом, але не затверджений радянським урядом. Голова Соціально-економічного відділу ВУАН. У 1923 р. репресований в справі "Центру дій", 1925 р. – амністований.

Васьківський (Васьковський) – начальник відділу Департаменту законодавчих справ Державної канцелярії Української Держави.

Ведерников *Василь Іванович* – член-оцінник (з 1 вересня 1918 р.) Одеського відділу Державного Земельного банку.

Венгер *Михайло* – бухгалтер II ряду Київської контори Українського Державного банку.

Венеракий *А.Л.* – земський діяч, перший управитель української Експедиції заготовок державних паперів (ЕЗДП).

Вернадський *Володимир Іванович (1863-1945)* – видатний учений-природознавець, доктор геології, академік. Був професором Московського університету, директором Геологічного та мінералогічного музею Петербурзької Академії наук; член Чехо-Словацької, Паризької Академій наук, багатьох інших наукових товариств. Уславився як основоположник геохімії, біогеології та радіогеології.

З червня 1917 р. жив в Україні. За Гетьманату 1918 р. очолив Комісію по створенню Української Академії наук. Перший президент Української Академії наук (1918-1921).

Верховський *Вячеслав Миколайович* – банківський діяч, за Гетьманату П.Скоропадського управитель (з 1 вересня 1918 р.) Київського відділу Державного Земельного банку.

Відфельдт – німецький економіст, один з директорів концерну Круппа. За Гетьманату П.Скоропадського – член (від німецької делегації) спеціальної комісії з вироблення нового економічного договору України з Центральними державами, який й було заключено 10 вересня 1918 року (підписав "Протокол економічного договору між Українською Державою з одної, а Німеччиною і Австро-Угорщиною з другої сторони на господарський 1918/1919 рік", один з підписувачів: Прилоги 2. "Згоди про встановлення Української Продовольчої Ради"; Прилоги 3. "Згоди щодо інших споживчих припасів (з прилогами а до з)", додатків і підприлог до неї; Прилоги 7. "Угоди про упорядкування комінікації (дорожніх зносин)"; Прилоги 8. "Угоди про перевіз товарів"; Прилоги 10 "Угоди про мито"). За словами П.Скоропадського, який його добре знав, "був добре орієнтований у наших справах".

Вільгельм II *Гогенцоллер (1859 р.н)* – останній Імператор (Кайзер) Німеччини (1888-1918). В перші роки правління реформував робітниче законодавство. Прагнув встановити німецьку гегемонію в Європі, на Балканаз та над Туреччиною. Згодом взяв курс на мілітаризацію країни. Один з винуватців розпалення Першої світової війни. В червні 1918 р. телеграмою на ім'я Гетьмана П.Скоропадського висловив співчуття з приводу Звіринецької трагедії в Києві. Запросив голову Української Держави з офіційним візитом до Німеччини, яку П.Скоропадський здійснив з 4 по 15 вересня 1918 р. 5 вересня 1918 р. Імператор особисто приймав Гетьмана всієї України у замку Вільгельмсгоге поблизу Касселя. Під час побачення Вільгельм II вручив П.Скоропадському великий хрест ордена Червоного Орла. Тоді ж відбувся офіційний сніданок, під час якого Імператор і Гетьман обмінялися тостами. Після сніданку між Вільгельмом II і П.Скоропадським відбулася довготривала особиста розмова. 9 листопада 1918 р., після вибуху революції в Німеччині, зрікся престолу і емігрував до Голандії. Автор спогадів "Події й постаті з 1878 – 1918 рр.".

Вілявін *В.* – архітектор, інженер-будівельник.

Винниченко *Володимир Кирилович (1880 – 1951)* – політичний і державний діяч, письменник. Навчався на юридичному факультеті Київського університету. У 1903 р. був виключений з університету за революційну діяльність, трічи тікав з ув'язнення. Член РУП, один з організаторів і керівників УСДРП (1905 р.), редактор партійного органу "Боротьба". За революційну діяльність переслідувався царською адміністрацією. У 1906-1914 рр. був змушений жити в еміграції, звідки нелегально приїздив до Росії. Під час І світової війни нелегально жив у Москві, співробітничав у журналі "Украинская жизнь".

В березні 1917 р. повернувся до Києва. В квітні 1917 р. обраний головою УСДРП, очолив редакцію "Робітничої газети". Член Центральної і Малої Ради, заступник голови Центральної Ради (обраний на Українському Національному конгресі). Керував роботою Національного конгресу, Першого і Другого Всеукраїнських військових з'їздів, Всеукраїнського робітничого і селянського з'їздів. Очолював делегації Центральної Ради на переговорах з Тимчасовим урядом Росії.

Перший голова Генерального Секретаріату і генеральний секретар внутрішніх справ (з 15 червня 1917 р.). Один з авторів універсалів Центральної Ради, багатьох її законодавчих актів і декларацій. 9 січня 1918 р. пішов у відставку. Під час Гетьманату (29 квітня – 14 грудня 1918 р.) з 18 вересня очолював опозиційний Український Національний союз (УНС), був одним з організаторів і керівників повстання проти Гетьмана П.Скоропадського. Голова Директорії (14 листопада 1918 р. – 10 лютого 1919 р.). У лютому 1919 р. емігрував до Відня, де згодом організував Закордонну групу

українських комуністів (згодом – Українська Комуністична партія). Після невдалої спроби у травні – вересні 1920 р. налагодити співробітництво з радянською владою, виїхав за кордон. Під час перебування в Радянській Україні був призначений заступником голови РНК УСРР, але не знайшовши остаточного порозуміння з більшовицьким керівництвом знову виїхав за кордон. В еміграції відійшов від політичного життя. Під час окупації нацистами Франції ув'язнювався в концтаборі. Автор багатьох картин, художніх творів і публіцистичних праць.

Виноградов *Володимир Миколаєвич* – член-оцінник (з 1 вересня 1918 р.) Волинського відділу Державного Земельного банку.

Вишневський *Олександр Андрійович* – громадський, політичний і державний діяч. Поміщик з Київщини, діяч Київського губерніального земства, голова Союзу земельних власників. В квітні 1918 р. – голова Спілки дрібних землевласників України. В уряді Ф.Лизогуба – товариш міністра внутрішніх справ Української Держави.

Вишневський *Б.М.* – помічник бухгалтера Департаменту Державної скарбниці Міністерства фінансів Української Держави.

Вишняков *Микола* – старший контролер Київської контори Українського Державного банку.

Вишоватий – За Гетьманату П.Скоропадського член від Міністерства торгу і промисловості Української Держави змішаної україно-німецької комісії з питань залізнично-шляхової тарифної угоди, яка розпочала роботу у Києві 27 травня 1918 р.

Воблий *К.Т.* – науково-педагогічний діяч, професор. За Гетьманату П.Скоропадського 1918 р. – член Фінансового комітету (з 10 травня 1918 р.); член Вищої Земельної Комісії (започаткована в жовтні 1918 р.), яка розробила проект земельної реформи в Українській Державі, затверджений в листопаді 1918 р. Гетьманом.

Войтенко *Ігнат* – урядовець І рангу Департаменту Державної скарбниці Міністерства фінансів Української Держави, з 27 липня 1918 р. – Департаменту простих податків Міністерства фінансів Української Держави.

Володимиров *Володимир Михайлович* – член Ради (з 1 вересня 1918 р.) Волинського відділу Державного Земельного банку.

Вольський *А.* – економіст, професор. У грудні 1917 р. надав допомогу директорові Державної скарбниці УНР М.Кривецькому у виробленні доповіді "Економічні перспективи розвитку Української Республіки". З 25 березня 1918 р. – член спільної торговельно-економічної комісії (з української сторони) між УНР та Центральними державами, передбаченої умовинами Берестейського договору.

Володковський – директор Департаменту законодавчих справ Державної канцелярії Української Держави.

Воронович *Михайло Михайлович (? – 1918)* – політичний і державний діяч. Земельний власник, колишній губернатор Бесарабії. Член таємної організації "Українська Народна Громада" ("Українська Громада"), що здійснила 29 квітня 1918 р. гетьманський переворот. Делегат від Київщини і головуючий на З'їзді Хліборобів, який проголосив 29 квітня 1918 р. Гетьманом всієї України генерала П.Скоропадського. За Гетьманату – товариш міністра внутрішніх справ (10 травня – 14 листопада 1918 р.), міністр ісповідань (з 14 листопада 1918 р.) Української Держави. Розстріляний повстанцями наприкінці 1918 р. при спробі дістатися з дипломатичним дорученням на конференцію представників Антанти в Яссах.

В'язлов *Андрій Григорович (1862, с.Броніці, Волинь – 1919, Кам'янець-Подільський)* – громадський, політичний і державний діяч, юрист. Син селянина на Волині. Народився 1870 р. в с.Броніці Могилівського повіту на Поділлі. 1896 р. закінчив юридичний факультет Київського університету, був мировим суддею і членом окружного суду. В 1906 р. став депутатом І Державної Думи, належав до української парламентської

фракції. Опісля записався в адвокатуру і брав активну участь українському громадському житті.

В період Першої світової війни – член комітету Південно-Західного фронту Всеросійського союзу міст при штабі 8-ї армії. Член Товариства українських поступовців (ТУП) і Ради ТУПу, 1917 р. – член Тимчасового ЦК Союзу автономістів-федералістів. Член партії соціалістів-федералістів. Губернський комісар Центральної Ради на Волині. 17 квітня 1918 р. – призначений Радою Народних Міністрів начальником головної тюремної управи з правами товариша народного міністра судових справ УНР, член Генерального суду УНР. За Гетьманату П.Скоропадського – генеральний суддя (з 2 квітня 1918 р.), сенатор Адміністраційного Генерального суду Державного Сенату (з липня 1918 р.) Української Держави. В липні 1918 р. затверджений Гетьманом на посаді начальником Головного Управління місцями замкнення при Міністерстві юстиції на правах товариша міністра юстиції Української Держави. З 24 жовтня по 14 листопада 1918 р. – міністр юстиції (судівництва) Української Держави. У 1919 р. очолював Український Червоний Хрест. Помер у 1919 р. в Кам'янці-Подільському.

Гаврилов *Микола Олександрович* – завідуючий справою постачання армії при Ставці Верховного головнокомандуючого. Товариш (заступник) міністра харчових справ УНР (в уряді В.Голубовича) і Української Держави. П.Скоропадський згадував про нього як про "людину надзвичайно прудку і спритну". Гетьман свідчив, що саме в руках М.Гаврилова знаходилося фактичне керівництво міністерством, це була людина "найбільш освідомлена й зумівши зробитися вкрай необхідною в усіх питаннях, що пов'язані з продовольством". Розробив і втілив в життя систему хлібних закупівель через Хлібне бюро. Член української комісії для укладання торгівельних договорів з Центральними державами. У листопаді 1918 р. заарештований військами Директорії.

Гадд – контр-адмірал Української Держави.

Гаєвський *Віктор Аркадійович* – За Гетьманату – член Ради міністра торгу і промисловості; постійний член (від Міністерства торгу і промисловості Української Держави) Доно-Української Комісії по справам Донецького палива.

Гальке – президент Бромберзької залізниці (Німеччина). За Гетьманату П.Скоропадського – член (від Бромберзької залізниці) змішаної україно-німецької комісії з питань залізнично-шляхової тарифної угоди, яка розпочала роботу у Києві 27 травня 1918 р.

Гальчинська *О.* – вдова директора Київської контори Государственного банка Росії.

Гальчинський *Микола Антонович* – директор Київської контори Государственного банка Росії (до 1917 р.).

Гвоздинський *Олександер Антонович* – член-оцінник (з 1 вересня 1918 р.) Одеського відділу Державного Земельного банку.

Гіжицький *Михайло* – активний діяч таємної організації "Українська Народна Громада" ("Українська Громада"), що здійснила державний переворот в Україні 29 квітня 1918 р. За Гетьманату П.Скоропадського 1918 р. – державний секретар в уряді Ф.Лизогуба. У 1919 р. входив до крайно правого політичного блоку в Одесі.

Гільшер *Георгій* – діловод Кредитової канцелярії Міністерства фінансів Української Держави.

Гінч – німецький урядовий радник. За Гетьманату П.Скоропадського – член (від німецької Варшавської воєнно-генеральної залізниці) змішаної україно-німецької комісії з питань залізнично-шляхової тарифної угоди, яка розпочала роботу у Києві 27 травня 1918 р.

Гербель *Сергій Миколайович* – громадський, державний діяч. Гофмейстер, земельний власник з Херсонщини. Харківський губернатор. За царату у 1903-1904 рр. – Харківський губернатор, у 1904-1912 рр. – начальник Головного управління у справах

місцевого господарства Міністерства внутрішніх справ Російської імперії; член Государственного Совєта. Під час Першої світової війни – головноуповноважений з постачання продовольством діючої армії, здобув репутацію визначного організатора продовольчої справи; головноуповноважений по постачанню армій Румунського фронту. Був відомий, як чесний і енергійний адміністратор, завзятий ворог хабарництва й усіляких зловживань та надужить урядовців. Антантофіл.

За Гетьманату П.Скоропадського 1918 р. – з 29 травня по липень 1918 р. – уповноважений голови Ради Міністрів при Головній квартирі австро-угорських військ в Одесі; з кінця липня – член спеціальної комісії з вироблення нового економічного договору з Центральними державами, який й було заключено 10 вересня 1918 року (піписав "Протокол економічного договору між Українською Державою з одної, а Німеччиною і Австро-Угорщиною з другої сторони на господарський 1918/1919 рік", а також: Прилогу 2. "Згоду про встановлення Української Продовольчої Ради"; Прилогу 3. "Згоду щодо інших споживчих припасів (з підприлогами а до з)"; Прилогу 3 а. "Худоба" з підприлогами і додатками).

В липні 1918 р. призначений міністром продовольчих справ після відставки Ю.Соколовського. Один з авторів т.зв. "записки дев'яти" міністрів (від 17 жовтня 1918 р.), яка призвела до кризи в уряді Ф.Лизогуба і змін у зовнішньополітичному курсі України; 24 жовтня – 14 листопада 1918 р. – міністр продовольчих справ Української Держави. 14 листопада – 14 грудня 1918 р. – голова Ради Міністрів і міністр земельних справ Української Держави. Після зречення Гетьмана добровільно здався Директорії і був ув'язнений в Лук'янівській в'язниці у Києві.

Гетьман *(дивіться: Скоропадський П.)*

Гітлер *(Hitler) (Шикльгрубер) Адольф* – вождь Націонал-соціалістичної робітничої партії Німеччини. Фюрер націської Німеччини (Третьої Імперії німецького народу). Головний винуватець розв'язання Другої світової війни. Після розгрому Польщі декларацією від 12 жовтня 1939 р. утворив з частини переможеної Речі Посполитої Генеральну Губернію на чолі з генерал-губернатором Гансом Франком з центром у Кракові. 22 червня 1941 р. напав на СРСР. Наказав утворити 17 липня 1941 р. нове міністерство для окупованих східних областей на чолі з його міністром Альфредом Розенбергом. 1 серпня 1941 р. Галичину було прилучено до Генеральної Губернії, а її губернатором призначено доктора А.Вехтера. 20 серпня 1941 р. за наказом А.Гітлера з окупованих українських земель було створено Райхскомісаріят "Україна" на чолі з гауляйтером Східної Прусії Еріхом Кохом. Осідок райхскомісара визначався у м.Рівному на Волині.

10 березня 1942 р. окупаційний уряд України в Рівному, на підставі розпорядження від 5 березня 1942 р., випустив під грифом Центрального емісійного банку України 8 банкнот, виготовлених на високоякісному папері з водяними знаками у карбованцевій валюті номіналами: 1, 5, 10, 20, 50, 100, 200 та 500 крб. Було також виготовлено купюри вартістю у 2 крб., проте їх не емітовано у обіг.

Гладишко *П.С.* – урядовець II рангу (з 1 серпня 1918 р. – I рангу) Департаменту Державної скарбниці Міністерства фінансів Української Держави.

Гладун *Володимир Дмитрович* – член-оцінник (з 1 вересня 1918 р.) Одеського відділу Державного Земельного банку.

Гладун *Петро Дмитрович* – член-оцінник (з 1 вересня 1918 р.) Волинського відділу Державного Земельного банку.

Глинка *(Глінка) Г.В.* – міністр продовольства Української Держави (Гетьманату П.Скоропадського) в уряді С.Гербеля (14 листопада – 14 грудня 1918 р.).

Голіцин *Олександр Дмитрович, князь* – громадський діяч. Землевласник на Харківщині, відомий земський діяч, депутат Государственої Думи Росії. Брат останнього голови

Ради Міністрів царської Росії М.Д.Голіцина. Член "Союзу земельних власників". Делегат (уповноважений) від Харківщини і член президії на З'їзді Хліборобів, який проголосив 29 квітня 1918 р. Гетьманом всієї України генерала П.Скоропадського. Голова Союзу промисловості, торгівлі, фінансів і сільського господарства України (Протофісу).

За Гетьманату П.Скоропадського – член Фінансового комітету (з 10 травня 1918 р.); з кінця травня 1918 р. – голова спеціальної комісії при Міністерстві внутрішніх справ Української Держави по перегляду закону про організацію земського самоврядування. До кінця літа 1918 р. комісія виробила новий закон про вибори до земств, який 5 вересня 1918 р. був ухвалений Радою Міністрів і затверджений Гетьманом П.Скоропадським.

Гойєр *Карл-Вільгельм Генрихович* – член Ради (з 1 вересня 1918 р.) Полтавського відділу Державного Земельного банку.

Гонорський *Микола* – урядовець ІІІ рангу (ІІ рангу – з 1 вересня 1918 р.) Департаменту загальної канцелярії Міністерства фінансів Української Держави.

Горбач *Андрій* – урядовець ІІ рангу (до 3 серпня 1918 р.) Департаменту Державної скарбниці Міністерства фінансів.

Горбачик *Семен Герасимович* – член Ради (з 1 вересня 1918 р.) Одеського відділу Державного Земельного банку.

Горицький *Василь Вікторович* – банківський діяч, за Гетьманату П.Скоропадського управитель (з 1 вересня 1918 р.) Катеринославського відділу Державного Земельного банку.

Гоффінгер – австро-угорський політичний діяч, дипломат. Генеральний консул Австро-Угорської імперії у Києві за Української Держави (Гетьманату) 1918 р. З кінця липня 1918 р. – член спеціальної комісії (від Австро-Угорщини) з вироблення нового економічного договору між Українською Державою та Німеччиною і Австро-Угорщиною, який й було заключено 10 вересня 1918 року (піписав "Протокол економічного договору між Українською Державою з одної, а Німеччиною і Австро-Угорщиною з другої сторони на господарський 1918/1919 рік" та: Прилогу 2. "Згоду про встановлення Української Продовольчої Ради"; Прилогу 3. "Згоду щодо інших споживчих припасів (з прилогами а до з) з додатками та підприлогами; Прилогу 8. "Угоду про перевіз товарів"; Прилогу 10. "Угоду про мито").

Градовський *Сергій Григорович* – член-оцінник (з 1 вересня 1918 р.) Полтавського відділу Державного Земельного банку.

Гребень *Г.* – Член "Горносоюзу". 25 квітня 1918 р. один з членів спільної делегації представників від об'єднаних організацій промисловості, тогівлі, фінансів та сільського господарства України, яка представила уряду УНР декларацію з вимогами зміни фінансово-економічної політики та власним баченням шляхів вирішення господарської руїни в країні. За Гетьманату П.Скоропадського – член Союзу промисловості, торгівлі, фінансів, і сільського господарства України (Протофісу).

Гренер *(Groener) Вільгельм (1867-1939)* – військовий і державний діяч, генерал-лейтенант німецької служби, начальник штабу німецьких окупаційних військ в Україні. Народився 1858 р. у сім'ї полкового скарбника з Віртемберга. Закінчив Академію німецького Генерального Штабу. З початком Першої світової війни завідував проводом німецьких залізниць та організацією на них військових перевезень (польове управління залізницями), керуючий військовою промисловістю, заступник військового міністра. Наприкінці 1916 р. – на фронті (з серпня 1917 р. – командир дивізії, згодом – корпусу на Західному, потім на Східному фронтах).

З березня 1918 р. – начальник штабу групи армій "Київ". Весною 1918 р. призначений начальником Штабу німецьких військ в Україні. 24 квітня 1918 р.

зустрівся з генералом П.Скоропадським і висунув йому дев'ять умов, при погодженні на виконання яких, німецьке політичне керівництво прихильно поставилося б до можливого приходу П.Скоропадського до влади, а окупаційне командування зайняло б при поваленні Центральної Ради активний нейтралітет. В жовтні 1918 р. призначений на посаду Першого генерал-квартирмейстера Штабу Верховного командування німецьких військ (замість ген. Е.Людендорфа). Керував відступом німецької армії.

По заключенні Версальського миру – у відставці. Після революції в Німеччині (листопад 1918 р.) став міністром шляхів сполучення, а згодом міністром Рейхсверу (збройних сил) Веймарської Республіки. Був головою Ради Українського наукового інституту в Берліні. Автор спогадів, які є цінним джерелом для розуміння українно-німецьких стосунків у 1918 р.: Groener W. Lebenserinnerungen // Von Brest-Litovsk zur deutschen Novemberrevolution / Baumgart W. (red.). – Gottingen, 1971. – С. 259-451.

Григоренко *Б.* – член "Союзу земельних власників". За Гетьманату П.Скоропадського 1918 р. – член Ради Українського Державного банку (перше засідання якої відбулося 11 жовтня 1918 р.), як представник від землевласників; член комісії Державного банку, якій було доручено у терміновому порядку виробити основні постанови щодо кредитування Держбанком кооперативних кредитових установ.

Грицевич *Павло Іванович* – банківський діяч, за Гетьманату П.Скоропадського управитель (з 1 вересня 1918 р.) Одеського відділу Державного Земельного банку.

Гришманюк – гравер Експедиції заготовок державних паперів (ЕЗДП), в 1920 р. у Відні виготовив проект поштової марки УНР у 2 гривні.

Грієльський *Микола Федорович* – член-оцінник (з 1 вересня 1918 р.) Катеринославського відділу Державного Земельного банку.

Грінкевич *Віктор* – урядовець І рангу, помічник діловода (з 1 червня 1918 р.) Департаменту митних зборів Міністерства фінансів Української Держави.

Граціянський *Микола Петрович* – непремінний член Харківського відділу Селянського Поземельного банку (з 1 вересня 1918 р. – поза штатом на загальних підставах).

Громико *Антін Михайлович* – головний контролер (з 1 вересня 1918 р.) Чернігівського відділу Державного Земельного банку.

Грушевський *Володимир* – бухгалтер 1 рангу Київської контори Українського Державного банку

Губський *Павло* – бухгалтер ІІ рангу Одеської контори Українського Державного банку.

Гукович *Павло Михайлович* – урядовець окремих доручень VI класу Експедиції заготовок державних паперів (ЕЗДП) Української Держави.

Гуменний *Андрій Я.* – з січня 1918 р. директор Відділу посередніх податків Генерального секретарства (згодом Народного Міністерства) фінансів УНР. За Гетьманату П.Скоропадського – директор Департаменту посередніх податків Міністерства фінансів Української Держави; член (з травня 1918 р.) Економічної комісії Української Держави на мировых переговорах з РРФСР.

Гусар *Петро Семенович* – член-оцінник (з 1 вересня 1918 р.) Одеського відділу Державного Земельного банку.

Гутник *(Гутнік) Сергій Михайлович* – впливовий одеський фінансист, громадський, державний діяч. Жидівського походження. Голова Одеського біржового комітету. Член конституційно-демократичної партії (кадетів). 3 травня – 24 жовтня 1918 р. – міністр торгу і промисловості Української Держави. 15 травня 1918 р. взяв участь, поряд з іншими міністрами, у відкритті з'їзду представників промисловості, торгівлі фінансів і сільського господарства України. Перед закриттям зібрання заявив, що вважає недопустимою державну благочинність промисловості, але знайде для неї кредит на комерційних основах, причому золото, яке мали дати кредитори, "потече не в наші

кишені, а оплодотворить життя всього українського народу". Один з активних провідників економічної війни України з Румунією через окупацію останньою Бесарабії. Провадив політику концентрації закордонної політики України через державні централі. 20 серпня 1918 р. одержав особливі права по регулювані зовнішнього товарообміну. Як голова делегації представників Української Держави підписав від її імені 10 вересня 1918 р. "Економічний договір між Українською Державою з однієї, а Німеччиною і Австро-Угорщиною з другої сторони на господарський 1918/1919 рік". Один з авторів т.зв. "записки дев'яти" міністрів (від 17 жовтня 1918 р.), яка призвела до кризи в уряді Ф.Лизогуба і змін у зовнішньополітичному курсі України. П.Скоропадський покладав на інтелект С.Гутника великі надії, характеризував його як "блискуче" розумну людину, проте яка надто мало зробила для України.

Данилів *Олексій Прокопович* – діловод Експедиції заготовок державних паперів (ЕЗДП) Української Держави.

Дарочі – З кінця липня 1918 р. – член спеціальної комісії (від Австро-Угорщини) з вироблення нового економічного договору між Українською Державою та Німеччиною і Австро-Угорщиною, який й було заключено 10 вересня 1918 року (піписав "Протокол економічного договору між Українською Державою з одної, а Німеччиною і Австро-Угорщиною з другої сторони на господарський 1918/1919 рік" та: Прилогу 2. "Згоду про встановлення Української Продовольчої Ради"; Прилогу 3. "Згоду щодо інших споживчих припасів (з прилогами а до з) з додатками та підприлогами; Пррилогу 7. "Угоду про упорядкування комунікації (дорожніх зносин)"; Прилогу 8. "Угоду про перевіз товарів"; Прилогу 9. "Згоду про залізничні тарифи"; Прилогу 10. "Угоду про мито".

Дашкевич-Горбацький *Володислав* – педагог, військовослужбовець, генерал-майор російського Генерального штабу. Викладав тактику в Пажеському корпусі. Під час Першої світової війни командував полком, а згодом 24-ю піхотною дивізією. Був активним членом "Української Народної Громади" ("Української Громади") і фактичним керівником гетьманського перевороту. 29 квітня 1918 р. очолював боївки, що захоплювали урядові інституції в ніч перевороту. 29 квітня – липень 1918 р. – начальник Штабу Пана Гетьмана. З липня 1918 р. перебував при П.Скоропадському. В жовтні 1918 р. призначений головою надзвичайної місії Української Держави до Румунії. Посланець гетьманського уряду на переговори з представниками Антанти у Яссах.

Дащенко *Володимир Тихонович* – урядовець ІІ ряду (з 1 травня 1918 р. – І-го ряду) Департаменту посередніх податків Міністерства фінансів Української Держави.

Даценко *Павло Іванович* – член-оцінник (з 1 вересня 1918 р.) Волинського відділу Державного Земельного банку.

Девятов *Микола Єгорович* – член-оцінник (з 1 вересня 1918 р.) Харківського відділу Державного Земельного банку.

Демяновський *І. Я.* – за Гетьманату 1918 р. – віце-директор Департаменту Державної скарбниці Української Держави; заступник голови Фінансової комісії при Міністерстві фінансів Української Держави.

Демчук-Демчинський *Андрій Павлович* – член-оцінник нижчої платні (з 1 вересня 1918 р.) Волинського відділу Державного Земельного банку.

Денисов *Петро Олександрович* – помічник головного бухгалтера (з 1 вересня 1918 р.) Волинського відділу Державного Земельного банку.

Дєнікін *Антон Іванович (1872-1947)* – військовий, політичний і державний діяч, генерал-лейтенант російської служби, один з лідерів білого руху. Народився 1872 р. Закінчив Академію Російського Генерального штабу (1899). Один з видатних генералів царської армії, учасник Першої світової війни. У 1917 р. – командувач 8-м армійським корпусом

в 4-й армії ген. О.Рогози; з 5 квітня – начальник Штабу Верховного Головнокомандуючого; 31 травня (13 червня) – 30 липня (12 серпня) -- головнокомандуючий орміями Західного фронту; 2-29 серпня (15 серпня – 11 вересня) – головнокомандуючий арміями Південно-Західного фронту.

В серпні 1917 р. підтримав заколот Л.Корнілова, був заарештований разом з іншими й утримувався у в'язниці в Бихові. Звідти 19 листопада 1917 р. разом з Л.Корніловим та іншими втік на Дон при занятті міста більшовиками. Там брав участь в організації Добровольчої армії, а з квітня 1918 р., після того як Л.Корлілова було вбито під Катеринодаром, 31 серпня став 1-м заступником голови "Особливої наради", з жовтня 1918 р. – головнокомандуючим Добрармії. Ярий противник української державності. У 1918 р. наніс низку поразок більшовицьким кавказьким військам, а у 1919 р. – українським республіканським. З 8 січня 1919 р. – головнокомандуючий "Збройними Силами Півдня Росії", заступник "Верховного правителя Росії" О.Колчака, з 4 січня 1920 р. – водночас "Верховний правитель" Півдня Росії.

У 1919 р. заняв Царицин, Камишин, Воронеж, Лівобережну Україну, в жовтні 1919 р. – Орьол й увійшов до Тульської губернії Росії. В жовтні ж 1919 р. зазнав відчутних поразок від Червоної армії під Орлом та Воронежем і поступово відвів свої війська на південь. Частина його армії відступила у Крим, іншу було переправлено туди ж в березні 1920 р. з Новоросійська. Отримавши несхвалення офіцерства, передав 23 березня 1920 р. командування ген. П.Врангелю і в квітні 1920 р. виїхав за кордон, де видав п'ять томів опису революційних подій і перебігу громадянської війни в Росії ("Очерки русской смуты". – Париж, 1921-1926). Помер в США у 1947 р.

Дівішек *Віра Павлівна* – урядовець II рангу (з 1 липня 1918 р.) Департаменту посередніх податків Міністерства фінансів Української Держави.

Діманштейн *Я.* – економіст, професор, За Гетьманату П.Скоропадського член Союзу промисловості, торгівлі, фінансів і сільського господарства України (Протофісу). На I з'їзді Протофісу (Київ, 17-19 травня 1918 р.) виступив з доповіддю з проблеми державної фінансової політики. Наполягав на збереженні єдиної всеросійської грошової одиниці – рубля, навіть випуску українського "рубля" на противагу російському. Антибільшови, українофоб.

Дітмар *Н., фон* – промисловець, фінансист. Член ради Спілки гірничо-промисловців Півдня Росії. 25 квітня 1918 р. один з членів спільної делегації представників від об'єднаних організацій промисловості, тогівлі, фінансів та сільського господарства України, яка представила уряду УНР декларацію з вимогами зміни фінансово-економічної політики та власним баченням шляхів вирішення господарської руїни в країні. За Гетьманату П.Скоропадського – член Фінансового комітету (з 10 травня 1918 р.). Голова з'їзду представників промисловості, тогівлі, фінансів та сільського господарства України, який відбувся у Києві 17-19 травня 1918 р. і утвореної на ньому впливової проросійської організації – Союзу промисловості, тогівлі, фінансів та сільського господарства України (Протофісу). Член російської київської делегації (від ради Союзу промисловців), що прибула у Ясси на переговори з представниками Антанти.

Дітятін *В. Ф.* – секретар Ради Міністрів Української Держави.

Диновський *К.К.* – економіст. За Гетьманату П.Скоропадського – член Фінансового комітету (з 10 травня 1918 р.); член фінансової комісії делегації Української Держави на переговорах з РРФСР.

Дмитрієв *Іван Георгієвич* – член Ради (з 1 вересня 1918 р.) Одеського відділу Державного Земельного банку.

Добрий *А.Ю.* – директор Київського банку зовнішньої торгівлі, фінансист, член фінансової комісії Центральної Ради на переговорах з Німеччиною про торговельну угоду. Жидівського походження. 24 листопада 1917 р. від імені банків підтримав поданий

голові Генерального Секретаріату В.Винниченку на нараді представників київських банків, Всеросійської спілки власників цукроварень, Союзу земельних власників, Союзу службовців в сільському господарстві, управляючих акцизними зборами Київської, Волинської, Подільської, Чернігівської й Полтавської губерній О.Вишневським декларацію, яка рішуче пртестувала проти скасування Центральною Радою права власності на землю. Вів переговори з німецьким командуванням про умови торговельного договору, і разом з цим власні фінансові операції щодо цукрових заводів. Це призвело до того, що А.Ю.Добрий за вказівкою міністра внутрішніх справ М.С.Ткаченка був таємно заарештований і вивезений з Києва до Харкова. На його захист німецьке військове командування звернулося до Ради Народних Міністрів УНР з офіційним протестом і розпочало слідство, заарештувавши ряд представників Центральної Ради, причетних до цієї справи. Його "викрадення" стало приводом для німецької військової влади запровадити в Україні німецькі польові суди з перебранням ними судівництва щодо вчинків проти громадського порядку і карних злочинів проти німецьких та австро-угорських військ, брутально втрутитися в діяльність Центральної Ради і українського уряду. Голова уряду УНР В.Голубович, М.Ткаченко та О.Жуковський були віддані під німецький військовий суд. За Гетьманату П.Скоропадського в липні 1918 р. над ними відбувся військовий суд. А.Ю.Доброго було звільнено з в'язниці після приходу до влади П.П.Скоропадського. За Гетьманату – голова Фінансового комітету (з 10 травня 1918 р.) при Раді Міністрів Української Держави.

Добровольський *Володимир* – урядовець ІІІ рангу (ІІ рангу – з 1 вересня 1918 р.) Департаменту загальної канцелярії Міністерства фінансів Української Держави.

Добровольський *Олександер Інокентійович* – член-оцінник (з 1 вересня 1918 р.) Катеринославського відділу Державного Земельного банку.

Добротворський *Анатоль Васильович* – член-оцінник (з 1 вересня 1918 р.) Одеського відділу Державного Земельного банку.

Довкгело *Сергій Павлович* – член-оцінник (з 1 вересня 1918 р.) Волинського відділу Державного Земельного банку.

Долбин *Іван Олександрович*– член Ради (з 1 вересня 1918 р.) Полтавського відділу Державного Земельного банку.

Долгоруков *Олександр Миколайович, князь* – військовий і політичний діяч, генерал-лейтенант від кавалерії російської служби. Під час Першої світової війни в 1914-1915 рр., обіймаючи посаду командира Кавалергардського полку, підлягав П.Скоропадському як командиру бригади. 1917 року командував Першим кавалерійським корпусом.

У 1918 р. – голова військової монархічної партії в Києві. Давній товариш і спів службовець П.Скоропадського по Пажеському корпусу і кавалергардському полку. 27 листопада 1918 р. призначений Головнокомандуючим військами Гетьманату у боротьбі з Директорією (замість ген.Келлера). Намагався позбутися впливу білогвардійських осередків на гетьманські військові формування. Вороже ставився до Добровольчої армії генерала А.Дєнікіна і навіть був заарештував його представника генерала Ломновського за його інтриги в Києві.

Після зречення Гетьмана П.Скоропадського оголосив про капітуляцію своїх військ перед військом Директорії і відбув до Одеси.

Дорошенко *Дмитро Іванович (1882-1951)* – політичний, громадський, державний діяч, публіцист, історик, професор. Навчався у Варшавському та Петербурзькому університетах. Випускник Київського університету. Член Революційної української партії, УСДРП та Товариства українських поступовців, активний учасник українського просвітницького руху. В період Першої світової війни – уповноважений Союзу міст Південно-Західного фронту на території Галичини і Буковини. Після Лютневої

революції (1917 р.) – крайовий комісар Галичини й Буковини (з правами генерал-губернатора) від Тимчасового уряду. Член Виконавчого губернського комітету Київщини, помічник губернського комісара Київщини. Член УПСФ (ЦК УПСФ), член і один з засновників Української Центральної Ради, губерніальний комісар Центральної Ради на Чернігівщині. В серпні 1917 р. формував Генеральний Секретаріат.

За Гетьманату П.Скоропадського: 20 травня – 2 вересня 1918 р. – керуючий Міністерством закордонних справ Української Держави; 2 вересня – 14 листопада 1918 р. – міністр закордонних справ Української Держави. В уряді Ф.Лизогуба належав до до групи міністрів, яка зорганізувалася приватно для підтримки і твердого проведення національного курсу (Бутенко, Дорошенко, Кістяківський, Любинський і Рогоза). В 1919 р. – приват-доцент Кам'янець-Подільського українського державного університету.

З 1919 р. – в еміграції: професор Українського Вільного Університету (1921-1951) в Празі, професор Карлового (1926-1936) в Празі і Варшавського (1936-1939) університетів. Викладав у Віденському, Берлінському і Женевському університетах історію України. директор Українського Наукового Інституту (1926-1931), президент Української Вільної Академії мистецтв та наук у Мюнхені (1945-1951). Активно співробітничав з монархічним Союзом Гетьманців-Державників. Після Другої світової війни – професор Колегії Св. Андрія у Вінніпезі (Канада).

Автор змістовних спогадів ("Мої спогади про давнє-минуле" за 1901-1914 рр. і "Мої спогади про недавнє-минуле" за 1914-1920 рр.), грунтовного опису доби української революції в праці "Історія України 1917-1923 рр." (Ужгород, 1932. – Т.1; 1930. – Т.2).

Дорошенко *Петро Якович (1858-1919)* – походив із старовинного гетьманського роду. Закінчив Університет Св. Володимира в Києві. Чернігівський земський діяч, співробітник архівної комісії, знавець української старовини. Працював директором Дворянського пансіону в Чернігові. За Центральної Ради – директор Чернігівської української гімназії.

За Гетьманату П.Скоропадського йому пропонувалася посада голови Ради Міністрів. 15 липня 1918 р. був призначений головою Управління в справах мистецтва і національної культури Міністерства народної освіти та мистецтва з правами товариша (заступника) міністра; зберіг цю посаду й за Директорії УНР. Був головою організаційного комітету по створенню Київського державного українського університету. У серпні 1918 р. призначений Гетьманом П.Скоропадським членом Колегії верховних правителів на випадок своєї хвороби або смерті. З сформуванням тимчасового проросійського Кабінету Міністрів на чолі з С.Гербелем П.Дорошенкові було доручено Гетьманом розпочати переговори з національними діячами про сформування нового уряду з виразно українським обличчям. Під час заколоту Директорії був посередником у переговорах Січових Стрільців (зокрема Є.Коновальця) з керівництвом країни.

Евакуювався з урядом Директорії у Вінницю і Кам'янець-Подільський. У липні 1919 р. розстріляний в Одесі "в порядку червоного терору", нібито сплутаний зі своїм небожем – Д.І.Дорошенком.

Драчевський – секретар Фінансової комісії при Міністерстві фінансів Української Держави.

Дюре (Діре) – член спеціальної комісії з вироблення нового економічного договору між Українською Державою та Німеччиною і Австро-Угорщиною, який й було заключено 10 вересня 1918 року (піписав "Протокол економічного договору між Українською Державою з одної, а Німеччиною і Австро-Угорщиною з другої сторони на господарський 1918/1919 рік" та: Прилогу 2. "Згоду про встановлення Української Продовольчої Ради"; Прилогу 3. "Згоду щодо інших споживчих припасів (з прилогами а до з) з додатками та підприлогами; Додаток № 4. "Згоду відносно сировців"; Додаток 5. "Згоду відносно ввозу товарів"; Підприлогу 5 б. "Угоду про постачання нафтових

продуктів"; Додаток 5 с. "Згоду відносно цін нафтових продуктів"; Прилогу 10. "Угоду про мито").

Дядинюк *Е.П.* – урядовий рахівник Департаменту Державної скарбниці Міністерства фінансів Української Держави.

Д'яків *Микола Костянтинович* – інспектор експлуатації залізниць, постійний член (від Міністерства шляхів Української Держави) Доно-Української Комісії по справам Донецького палива.

Енін *(Єнін) Ф.* – економіст. За Гетьманату П.Скоропадського – член Фінансового комітету (з 10 травня 1918 р.).

Енно *(Henno) Еміль* – французький дипломат, призначений консулом в Києві за УНР Центральної Ради, головний інформатор уряду Франції в українських справах за Гетьманату П.Скоропадського 1918 р. За гетьманської влади діяв у Яссах, представляючи інтереси Антанти. Прибувши наприкінці листопада 1918 р. до Одеси повідомляв телеграфом уряд Гетьмана про підтримку з боку країн Антанти і швидке надання допомоги у відновленні правопорядку в країні.

Єфремов *Сергій Олександрович (1882-1939)* – політичний, громадський, державний діяч, публіцист, вчений-літературознавець. Закінчив Київський університет. У 1905 р. разом з Б.Грінченком заснував Українську радикальну партію, член Української радикально-демократичної партії. Співробітник українських видань "Киевская старина", "Рада", "Нова громада", "Літературно-науковий вісник", "Основа" та ін. Активний діяч ТУПу. Належав до київської масонської ложі "Заря". В 1917 р. – голова ЦК Союзу автономістів-федералістів, член ЦК УПСФ, член і один з заступників Української Центральної Ради, член Малої Ради, заступник голови Центральної Ради, генеральний секретар міжнаціональних справ (червень-серпень 1917 р.). Дійсний член Наукового Товариства ім. Т.Шевченка. Академік Всеукраїнської Академії наук УРСР., віце-президент ВУАН Репресований ОДПУ СРСР у справах так званого організованого ним у 1920 р. "Братство української державності", у 1926 р. "Союзу визволення України". Засуджений у 1930 р. Помер на засланні.

Ждаха *М.* – український митець, брав участь у конкурсах Експедиції заготовок державних паперів по виготовленні проектів державних паперів України.

Жовтобрух *Арсень Галактіонович* – урядовець II ряду (з 1 травня 1918 р. – I-го ряду) Департаменту посередніх податків Міністерства фінансів Української Держави.

Жосан *Дмитро* – контролер I ряду Одеської контори Українського Державного банку.

Жуковський *Мирон Іванович* – урядовець II ряду (з 16 травня 1918 р.) Департаменту посередніх податків Міністерства фінансів Української Держави.

Жуковський *О.П.* – урядовий рахівник Департаменту Державної скарбниці Міністерства фінансів Української Держави.

Журавльов *Сергій Платонович* – член-оцінник (з 1 вересня 1918 р.) Київського відділу Державного Земельного банку.

Завадський *Микола* – контролер I ряду Київської контори Українського Державного банку.

Завадський *Сергій Володиславович* – судовий, громадський, державний діяч, юрист, сенатор Української Держави. Народився на Поділлі, походив з старої польсько-української родини. За Гетьманату П.Скоропадського – виконувач обов'язків голови Генерального Суду, товариш (з 6 травня) міністра судових справ. З початку липня 1918 р. – державний секретар Української Держави. З 26 липня – сенатор Загального зібрання Генерального суду. Згідно ухваленому Радою Міністрів 1 серпня 1918 р. "Тимчасового закону про Верховне Управління Державою на випадок смерті, тяжкої хвороби і перебування поза межами Держави Ясновельможного Пана Гетьмана всієї України" був призначеним другим, після П.Я.Дорошенка, Верховним Правителем Української

Держави. Один з авторів т.зв. “записки дев’яти” міністрів (від 17 жовтня 1918 р.), яка призвела до кризи в уряді Ф.Лизогуба і змін у зовнішньополітичному курсі України. З 1922 р. в еміграції у Празі, де змінив своє лояльне ставлення до українства і виступав з проросійських єдинонедєлімських позицій.

***Загул** П.П.* – урядовий рахівник Департаменту Державної скарбниці Міністерства фінансів Української Держави.

***Закс** К.* – економіст. За Гетьманату П.Скоропадського – член Фінансового комітету (з 10 травня 1918 р.).

***Заммен** (Замен) К., фон* – директор Кредитової канцелярії Міністерства фінансів Росії в Петербурзі. За Гетьманату П.Скоропадського 1918 р. – товариш міністра фінансів Української Держави; член (з липня 1918 р.) спеціальної комісії з вироблення нового економічного договору Української Держави з Центральними державами, який й було заключено 10 вересня 1918 року.

Зерінг – німецький таємний урядовий радник. За Гетьманату П.Скоропадського – член (від Данцигзької залізниці) змішаної україно-німецької комісії з питань залізнично-шляхової тарифної угоди, яка розпочала роботу у Києві 27 травня 1918 р.

***Зіньківський (Зінкивський)** Василь Васильович* (1881-1962) – вчений-психолог, церковний і державний діяч. Народився у Проскурівському повіті на Поділлі. Екстраординарний професор філософії Університету Св. Володимира в Києві, виконуючий обов’язки екстраординарного професора Українського народного (згодом – державного) університету, Українського педагогічного інституту.

Популярний церковно-громадський діяч, відомий обстоюванням оновлення церковного життя на засадах ідеального християнства, невтручання влади у справи церкви, автокефалії української церкви.

У травні – жовтні 1918 р. – міністр культів (сповідань) Української Держави. Один з авторів т.зв. “записки дев’яти” міністрів (від 17 жовтня 1918 р.), яка призвела до кризи в уряді Ф.Лизогуба і змін у зовнішньополітичному курсі України. 1919 р. емігрував до Югославії.

***Зновицький** Касьян* – старший контролер Київської контори Українського Державного банку.

***Зноско (Значко)-Боровський** Олександер Олександрович* – делегат і учасник, член комісії для погодження в промовах З‘їзду хліборобів, що відбувся 29 квітня 1918 р. у Києві і проголосив ген. П.Скоропадського Гетьманом всієї України. Керуючий справами Союзу Хліборобів. Один з трьох членів (за наказом міністра фінансів А.Ржепецького від 29 серпня 1918 р.) Комітету догляду Державного Земельного банку (з 1 вересня того ж року). Евакуювався з білогвардійцями; помер від тифу.

***Золднер** Павло Іванович* – член-оцінник (з 1 вересня 1918 р.) Чернігівського відділу Державного Земельного банку.

***Золотов** Григорій* – митець, художник, маляр, графік. Викладав у друкарській школі В.Кульженка в Києві. В період національно-визвольних змагань брав участь у конкурсах Експедиції заготовок державних паперів по виготовленні проектів державних паперів України. Виготовив затверджені спеціальною комісією ЕЗДП зразки державних паперових грошових одиниць Української Держави: знаків Державної скарбниці номіналом у 10 та 1000 крб.; проекти водяних знаків до державних паперових грошових знаків України, поштові марки номіналом у 20, шагів, 3 грн., 4 грн., 10 грн, гербову марку у 10 шагів, векселевий папір у 5000 крб. Збереглися копії його олівцевих проектів грошових знаків на 5 картонах. Широко використовував бароккові елементи безпосередньо, переносячи їх на замовлені державні знаки і додаючи також інші стилі.

Іванів *Леонтій* – рахівник (з 1 серпня 1918 р.) Департаменту загальної канцелярії Міністерства фінансів Української Держави.

Ігнатович *Віктор* – управитель (з 1 червня 1918 р.) Київської контори Українського Державного банку.

Іванцев *Валєнтин Андрієвич* – столоначальник петроградського Департаменту митних зборів Міністерства фінансів Росії, виконуючий обов'язки діловода (з 4 червня 1918 р.) Департаменту митних зборів Міністерства фінансів Української Держави.

Іващенко – діловод Департаменту загальних справ Державної канцелярії Української Держави.

Ігнатович *Володимир Вікторович (1888-1928) – громадський, державний діяч, фінансист*. Членом "Старої громади" в Києві (її касир), а з 1901 р. працює в Київському відділенні Государственного банку. Член масонської ложі "Заря" у Києві, до якої також належали такі відомі діячі як барон Штейнгель, Корчак-Чепурківський, Вагнер, Чехович, Єфремов. З березня 1917 р. працює в спеціальній підкомісії Шкільної комісії Міської ради Києва, яка мала розробити план запровадження української мови в школах міста. В грудні 1917 р. – член-засновник Української федеративно-демократичної партії. 9 березня 1918 р. призначений Радою Народних Міністрів УНР директором контори Державного банку.

За Гетьманату 1918 року перебував на посаді виконуючого обов'язки, а потім й директора Українського Державного банку. Член Фінансової комісії УНР та Української Держави. Член української державної фінансової комісії на переговорах з Німеччиною та Австро-Угорщиною та на мировых переговорах з РРФСР. Член (з 11 жовтня 1918 р.) комісії Ради Державного банку, якій було доручено у терміновому порядку виробити основні постанови щодо кредитування Держбанком кооперативних кредитових установ. Учасник вироблення "Згоди щодо поштово-телеграфних зносин" між Українською Державою і Кубанню. Після закінчення громадянської війни залишився у Києві, де й помер у 1928 році.

Ільїн *Євген Іванович* – непремінний член Одеського відділу Селянського Поземельного банку (з 1 вересня 1918 р. – поза штатом на загальних підставах).

Іщук *Павло* – доглядач Одеської митниці Української Держави.

Ейхельман *Оттон Оттонович* – професор права Університету Св. Володимира в Києві. За Гетьманату П.Скоропадського 1918 р. – член Ради Міністерства закордонних справ Української Держави; член української делегації на мировых переговорах Української Держави з РРФСР; член спеціальної комісії на україно-румунських переговорах (з вересня 1918 р.); лектор консульських курсів (міжнародне загальне право, право міжнародніх зносин і договори) при Міністерстві закордонних справ Української Держави.

Канівецький *Олександер Мойсейович* – урядовець II рангу (з 6 серпня 1918 р.) Департаменту Державної скарбниці Міністерства фінансів Української Держави.

Карчевський *К.Г.* – виконуючий обов'язки помічника діловода, діловод Департаменту митних зборів Міністерства фінансів Української Держави.

Касяненко *Віктор Іванович* – член-оцінник (з 1 вересня 1918 р.) Подільського відділу Державного Земельного банку.

Кєрєнскій *Алєксандр Фьодорович (1881-1970)* – громадський, політичний та державний діяч, присяжний повірений. Закінчив юридичний факультет Казанського університету, адвокат, захисник у політичних процесах, член IV Государственної Думи Росії, популярний політичний оратор. Під час світової війни оборонець.В 1917 р. – член російської партії соціалістів-революціонерів (есерів), член Тимчасового комітету Государственної Думи. 1917 р. – заступник голови Петроградської Ради. Після

Лютневої революції – міністр юстиції Тимчасового уряду (з 2 березня 1917 р.), з травня по вересень 1917 р. – військовий і морський міністр; з 8 (21) липня до 30 жовтня 1917 р. – міністр-голова Тимчасового уряду, з вересня одночасно – Верховний головнокомандуючий. Надхненник і організатор невдалого наступу 18 липня 1917 р. З вересня 1917 р. – голова "Директорії" Тимчасового уряду. Після більшовицького жовтневого (листопадового) перевороту 1917 р. – організатор військового наступу 3-го кіннотного корпусу генерала П.Краснова на Петроград. З 1918 р. – в еміграції. Стояв на правому фланзі закордонних есерів, видавав газету "День". Помер в США.

Кибальчич *Михайло Васильович* – член-оцінник (з 1 вересня 1918 р.) Харківського відділу Державного Земельного банку.

Кирянов *Ілья Іванович* – член-оцінник (з 1 вересня 1918 р.) Одеського відділу Державного Земельного банку.

Кіндратева *Лідія Митрофанівна* – урядовець II рангу (з 1 липня 1918 р.) Департаменту посередніх податків Міністерства фінансів Української Держави.

Кірілов *Іван* – помічник контролера по ощадній касі Херсонського відділу Українського Державного банку.

Кістяківський (Кістяковський) *Ігор Олександрович (1876-?)* – московський присяжний повірений, кадет, Народився 1876 р. у Києві в сім'ї відомого українського вченого і громадського діяча, професора Київського університету Олександра Федоровича Кістяковського (1829-1884) та сестри відомого українського діяча П.П.Чубинського. Дитинство та юнацький вік прожив під впливом таких українських діячів, як В.Антонович (що також доводився йому родичем), В.Науменко, П.Житецький та ін. Закінчив юридичний факультет Київського університету з золотою медаллю за роботу з історії римського права. По закінченні університету виїхав до Німеччини і провів там три роки, вивча.чи у різних німецьких університетах цивільне та римське право. Після повернення до Росії став доцентом Київського університету по кафедрі римського права. В 1903 р. виїхав з Києва до Москви, де зайнявся адвокатурою. Одночасно викладав в місцевому університеті, як приват-доцент, цивільний кодекс. Залишив університет у 1910 р. на знак протесту проти втручання в університетське самоврядування з боку міністра освіти Кассо; разом з тим продовжував читати лекції в Московському комерційному інституті. В якості адвоката придбав собі широку популярність у Москві. Мешкаючи у Москві, жваво цікавився українським національним рухом і матеріально підтримував видання "Украинской Жизни". На його світогляд свого часу глибоко вплинули праці М.Драгоманова, з яким його познайомив старший брат, відомий український вчений і завзятий драгоманівець Богдан Олександрович Кістяковський.

За Гетьманату П.Скоропадського 1918 р.: травень – червень – державний секретар Української Держави; з червня – міністр внутрішніх справ Української Держави. В уряді Ф.Лизогуба належав до до групи міністрів, яка зорганізувалася приватно для підтримки і твердого проведення національного курсу Бутенко, Дорошенко, Кістяківський, Любинський і Рогоза). Заступник голови (до 10 серпня 1918 р.) української мирової делегації на переговорах з РРФСР. З серпня 1918 р. – сенатор Загального зібрання Державного Сенату Української Держави. Був прихильником жорстких дій щодо соціалістів та більшовиків. Арештував С.Петлюру, але на ультиматум німців змушений був його звільнити, арештував більшовиків Єгорова, Дибенко, наказав здійснити трус в приміщенні мирової делегації РРФСР та більшовицького консульства. Під час обшуків було знайдено докази підривної діяльності більшовицьких делегатів, їхні таємні антидержавні зносини з українськими соціалістами та представниками німецького штабу. Віддав наказ арештувати більшовика Д.Мануїльського після зриву делегації РРФСР мирових переговорів з

Україною. Наслідком була вимога радника німецького посла негайного звільнення арештованих, повернення вилучених при обшуці документів і відставки І.Кістяківського. Це призвело до урядової кризи, коли 9 міністрів, вступившись за міністра внутрішніх справ, подали у відставку. Емігрував.

Клепачівський *Костянтин Йосипович* – державний діяч, останній директор Державного банку УНР. Народився 12 жовтня 1887 у Ново-Іванівці Хорольського повіту на Полтавщині в сім'ї священика. З 1908 р. мешкав у Лохвиці, навчався у Лубнах, Житомирі, Казані та Петербурзі, де вивчав право. По закінченні працював аплікатором в Окружному суді. Працював в інспекційному відділі Государственного банку. В грудні 1917 р. переїхав до Києва на працю в Українському Державному банку. Один з засновників Держбанку УНР. З листопада 1919 р. – директор Державного банку УНР. Керував евакуацією Держбанку з Києва і далі аж до Ченстохова. Сигнував емісію двох останніх, незакінчених білетів номіналом у 50 та 1000 грн., що друкувалися у Відні.В січні 1945 р. виїхав до Німеччини в Авсбург; в жовтні 1949 р. переселився до США у Філадельфію, згодом – у Зайон поблизу Чікаго.

Кнапп – автор економічної теорії, згідно з якою державна паперова грошова одиниця необов'язково повинна забезпечуватися певною масою золотого запасу, а може спиратися на державний авторитет.

Коба *П.П.* – помічник бухгалтера Департаменту Державної скарбниці Міністерства фінансів Української Держави.

Ковалевський *Йосип-Антін Олександрович* – член-оцінник (з 1 вересня 1918 р.) Одеського відділу Державного Земельного банку.

Ковалевський *С.* – діловод Департаменту Державної скарбниці Міністерства фінансів Української Держави.

Коваль-Медвецький *Л.В.* – помічник бухгалтера Департаменту Державної скарбниці Міністерства фінансів Української Держави.

Кованько – професор, лектор консульських курсів (економія транспорту) при Міністерстві закордонних справ Української Держави.

Козенюк В.Г. – урядовець І рангу Департаменту Державної скарбниці Міністерства фінансів Української Держави.

Козинець *Тимош* – канцелярський урядовець Херсонського відділу Українського Державного банку.

Козловський *Г.І.* – урядовий рахівник Департаменту Державної скарбниці Міністерства фінансів Української Держави.

Кожевников *Гаврило Гаврилович* – член-оцінник (з 1 вересня 1918 р.) Одеського відділу Державного Земельного банку.

Кожевников *Михайло Гаврилович* – непремінний член Подільського відділу Селянського Поземельного банку (з 1 вересня 1918 р. – поза штатом на загальних підставах).

Козловський *Микола* – урядовець окремих доручень VII клясу (з 16 серпня 1918 р. – VI клясу) Департаменту загальної канцелярії Міністерства фінансів Української Держави.

Козловський *Олександер Миколайович* – член-оцінник (з 1 вересня 1918 р.) Київського відділу Державного Земельного банку.

Колокольцов *(Колокольцев) Василь Васильович* – громадський, державний діяч, вчений-агроном. Дідич і землевласник з Харківської губернії, був головою Вовчанського повітового земства, набув широкої популярності як організатор земського господарства: агрономії, медицини, шкільництва та інших галузів життя. За Гетьманату П.Скоропадського 1918 р. – міністр земельних справ Української Держави (10 травня – 24 жовтня 1918 р.). Прихильник приватної власності на землю, що поряд із здійсненим

ним скороченням штатів міністерства призвело до конфлікту із співробітниками і кількаденного страйку апарату низки міністерств наприкінці травня 1918 р. Один з авторів т.зв. “записки дев’яти” міністрів (від 17 жовтня 1918 р.), яка призвела до кризи в уряді Ф.Лизогуба і змін у зовнішньополітичному курсі України.

Колосов *Давид Павлович* – член Ради (з 1 вересня 1918 р.) Харківського відділу Державного Земельного банку.

Конашевич *Михайло Дементьєвич* – член-оцінник (з 1 вересня 1918 р.) Одеського відділу Державного Земельного банку.

Колокольцов *(Колокольцев) Василь Васильович* – громадський, державний діяч, вчений-агроном. Дідич і землевласник з Харківської губернії, був головою Вовчанського повітового земства, набув широкої популярності як організатор земського господарства: агрономії, медицини, шкільництва та інших галузів життя. За Гетьманату П.Скоропадського 1918 р. – міністр земельних справ Української Держави (10 травня – 24 жовтня 1918 р.). Прихильник приватної власності на землю, що поряд із здійсненим ним скороченням штатів міністерства призвело до конфлікту із співробітниками і кількаденного страйку апарату низки міністерств наприкінці травня 1918 р. Один з авторів т.зв. “записки дев’яти” міністрів (від 17 жовтня 1918 р.), яка призвела до кризи в уряді Ф.Лизогуба і змін у зовнішньополітичному курсі України.

Концеску *П.* – голова надзвичайної місії уряду Румунії в Українській Державі, повномочний міністр, заступник міністра закордонних справ Румунії (прибув до Києва 26 вересня 1918 р.).

Копецький *Микола Петрович* – урядовець ІІ рангу (з 1 липня 1918 р.) Департаменту посередніх податків Міністерства фінансів Української Держави.

Коркушко *А.А.* – інженер. За Гетьманату П.Скоропадського – член (від Міністерства шляхів сполучення Української Держави) змішаної україно-німецької комісії з питань залізнично-шляхової тарифної угоди, яка розпочала роботу у Києві 27 травня 1918 р.

Корнієнко *Юрій Антонович* – державний діяч, військовослужбовець, генерал. Під час Першої світової війни – начальник інтенданства армій Південно-Західного фронту. За Гетьманату П.Скоропадського 1918 р. – другий товариш міністра військових справ Української Держави, що завідував військовою інтендатурою та постачанням української армії. За словами Гетьмана він завжди залишався для П.Скоропадського “загадкою” і керівник Української Держави не був впевнений, що цей посадовець працював “без злого умислу”.

Королів *Ф.Л.* – директор Департаменту зовнішнього торгу Міністерства торгу і промисловості Української Держави; член спільної україно-німецько-австро-угорської комісії по визначенню товарообміну між Україною та Центральними державами, що розпочала роботу в Києві 25 березня 1918 р.; член Економічної комісії делегації Української Держави на мирових переговорах з РРФСР; член Комісії по виробленню нового економічного догору між Українською Державою та Центральними державами, який було заключено згодом 10 вересня 1918 р. (один з підписувачів з українського боку: Додатку 5. “Згоди відносно ввозу товарів” та Прилоги 8. “Угоди про перевіз товарів”).

Корсунський *Дмитро Юхимович* – член Ради (з 1 вересня 1918 р.) Полтавського відділу Державного Земельного банку.

Корчак-Чепурківський *Авксентій В.* – урядовий діяч, доктор медицини, професор. Приват-доцент Університету Святого Володимира у Києві. Член масонської ложі ”Заря” у Києві, до якої також належали такі відомі діячі як барон Штейнгель, Ігнатович, Вагнер, Чехович, Єфремов. За Гетьманату П.Скоропадського 1918 р. – директор Санітарного департаменту Міністерства народного здоров’я та опікування Української Держави;

ординарний професор (з 1 липня 1918 р.) Київського Державного українського університету (кафедра гігієни), декан медичного факультету (наказом з вересня, а призначенням з 14 серпня 1918 р.) Київського Державного українського університету.

Косинський *Володимир Андрійович (1866-?)* – громадський, політичний і державний діяч, вчений-економіст. Народився в дворянській родині Глухівського повіту на Чернігівщині. Професор Київського політехнічного інституту. Член Центральної Ради від партії кадетів. За Гетьманату П.Скоропадського 1918 р. – товариш міністра (10 травня – 14 листопада 1918 р.) і міністр праці (14 листопада – 14 грудня 1918 р.) Української Держави. Голова (з 15 липня 1918 р.) Комітету праці при Міністерстві праці Української Держави. Член Вищої Земельної Комісії (започаткована в жовтні 1918 р.), яка розробила проект земельної реформи в Українській Державі, затверджений в листопаді 1918 р. Гетьманом. Один з засновників і перших академіків (з 14 листопада 1918 р.) Української Академії наук (кафедра сільського господарства). З 1922 р. в еміграції.

Косинський *Вячеслав* – старший секретар Київської контори Українського Державного банку.

Костенко *А. І.* – начальник постачання Окремого Корпусу Кордонної охорони Української Держави.

Костецький *М.* – банківський діяч. За Гетьманату П.Скоропадського з 1 червня 1918 р. – товариш директора Державного банку (за наказом Гетьмана від 23 серпня) Української Держави.

Костюків *Никодим* – урядовець (з 1 червня 1918 р.) І рангу Департаменту загальної канцелярії Міністерства фінансів Української Держави.

Костянтинов *Веніямин Констянтинович* – член Ради (з 1 вересня 1918 р.) Подільського відділу Державного Земельного банку.

Котельников *Володимир Андрієвич* – член Ради (з 1 вересня 1918 р.) Катеринославського відділу Державного Земельного банку.

Котляревський *Микола Володимирович* – член-оцінник (з 1 вересня 1918 р.) Чернігівського відділу Державного Земельного банку.

Кочубей *Василь Васильович* – князь, військовослужбовець, громадський і політичний діяч. Походив з давнього козацького роду, спорідненого із Скоропадськими. Один з провідників Вільного Козацтва; осавул Кубанський, сотник; делегат Всеукраїнського з'їзду Вільного Козацтва (16-20 жовтня 1917 р.). Заступник Отамана Вільного Козацтва генерала П.Скоропадського, член Генеральної Ради Вільного Козацтва, генеральний писар (тобто начальник штабу) Вільного Козацтва. Член таємної організації "Українська Народна Громада" ("Українська Громада"), що здійснила державний переворот в Україні 29 квітня 1918 р. За Гетьманату П.Скоропадського 1918 р. – особистий ад'ютант (осавул) Гетьмана всієї України в ранзі сотника; член Фінансового комітету (з 10 травня 1918 р.) Української Держави. В еміграції – один з провідників Союзу Гетьманців Державників і Гетьманського (монархічного) руху.

Краснов *Пьотр Ніколаєвіч (1869-1947)* – військовий, політичний і державний діяч, козачий генерал-лейтенант російської служби, учасник Першої світової війни, один з керівників козачого білого руху. Народився 1859 р. Активний учасник корніловського заколоту. У 1917 р. на чолі знятого з фронту 3-го кінnотного корпусу з наказу Кєрєнського здійсний невдалий військовий наступ на більшовицький Петроград.

У травні 1918 р. обраний Отаманом Області Всевеликого війська Донського (1918-1919). Створив козачу армію яка знищила на Дону радянську владу. З листопада 1918 р. на станції Скороходово (між Харковим та Полтавою) зустрівся з Гетьманом П.Скоропадським. Прихильник єдиної і неподільної Росії, особистий приятель і

бойовий товариш П.Скоропадського. Здійснив успішний наступ на більшовицькому фронті, поступово зайняв увесь Дон, просунувся у Саратівську та Воронежську губернії. Взимку 1918-1919 рр. зазнав низку поразок від Червоної армії, під впливом яких змушений був у січні 1919 р. підпорядкуватися А.Дєнікіну, невдовзі піти у відставку і передати свою армію під його командування.

Емігрував в лютому 1919 р. Під час Другої світової війни співробітничав з гітлерівським режимом, створював козацькі формування у складі Вермахту. Був захоплений радянськими військами і страчений. Автор широко відомих спогадів та історичних романів.

Красовський *Констянтин Васильович* – член Ради (з 1 вересня 1918 р.) Чернігівського відділу Державного Земельного банку.

Крат *Іван Михайлович* – член-оцінник (з 1 вересня 1918 р.) Катеринославського відділу Державного Земельного банку.

Крезуб-Думин *А.* – громадський і політичний діяч, військовослужбовець, полковник. Учасник протигетьманського виступу Директорії (брав участь у її засіданні 14 листопада в Білій Церкві, коли було ухвалено остаточне рішення про початок повстання проти Гетьмана) та Січових Стрільців в листопаді-грудні 1918 р.; начальник охорони полонених колишніх гетьманських міністрів. Автор спогадів "Повстання проти гетьмана Скоропадського і січові стрільці" (Літературно-Науковий Вістник. – 1928. – Кн.XII).

Кривецький *Михайло Єремійович (?-1929)* – політичний і громадський діяч, економіст. Член партії соціалістів-федералістів, згодом – соціалістів-самостійників. Працівник Міністерства фінансів Росії в Петрограді. З грудня 1917 р. по березень 1918 р. – директор Державного банку УНР і Департамента Державної Скарбниці Міністерства фінансів УНР. З березня 1919 р. – народний міністр фінансів УНР (замість захопленого і полоненого поляками у Львові Ст.Федака) в Кабінеті С.Остапенка. Емігрував до Австрії, згодом – до Франції.

Кримський *Агатангел* – видатний вчений-лінгвіст, сходознавець, громадський діяч, один з засновників УАН, професор, академік. За Гетьманату П.Скоропадського 1918 р – постійний член Термінологічної комісії Державного секретаріату Української Держави; член Комісії для вироблення законопроекту про заснування Української Академії наук в Києві (комісію було утворено в червні 1918 р.). Наказом Гетьмана від 14 листопада 1918 р. призначений невідмінним секретарем Української Академії наук. Зберіг цю посаду й в ВУАНі.

Кричевський *Василь Григорович (12 січня 1893, Ворожба, Харківщина – 15 листопада 1952 р., Каракас, Венесуела)* – видатний графік, митець, декоратор, імпресіоніст, пейзажист, театральний і фільмовий декоратор, архітектор-пректодавець будинків (зокрема, будинку губерніального земства в Полтаві, 1903 р.), професор. Один з організаторів, ректор і професор (народне мистецтво, орнамент, архітектура) Української Академії мистецтв (відкрилася 22 листопада 1917 р.); на пропозицію спеціальної підготовчої Комісії виготовив проекти малого і великого Державних Гербів УНР та велику Державну Печатку УНР, які були затверджені 22 березня 1918 р. Центральною Радою; брав участь у конкурсах ЕЗДП на виготовлення державних цінних паперів УНР та Української Держави (було прийнято до виготовлення його проект грошового знака у 2 грн., емітованої за Гетьманату у 1918 р.);

За СРСР – професор різних інститутів (1921-1944 рр.), організатор Шевченківського музею в Києві, член Всеукраїнської Академії наук, заслужений діяч мистецтва (1940 р.), почесний доктор мистецтвознавства; На виставці в Києві в 1940 р. було 1100 його творчих експонатів; професор Керамічної школи у Миргороді, ректор Вищої

Образотворчої студії у Львові (1943 р.). Емігрував у 1944 р. Мистецький доробок майстра становить близько 3000 образів.

Кузьмич *Дмитро* – урядовець київської Фінансової палати, помічник діловода (з 5 серпня 1918 р.), діловод (з 1 вересня 1918 р.) Департаменту загальної канцелярії Міністерства фінансів Української Держави.

Кульженко *Василь Стефанович (1865-1934*) – видавець, організатор (1903 р.) і викладач Київської школи графіки та друкарства. у його київській друкарні, що містилася по вул. Пушкінській, 6, з грудня 1917 р. по липень 1919 р. друкувалися українські державні паперові грошові знаки, державні папери, поштові марки; з того ж часу там було розташовано Експедицію заготовок державних паперів (ЕЗДП) України (УНР та Української Держави). В 1924-1928 рр. – професор Київського художнього інституту, редактор журналу "Искусство".

Кулябко-Корецький *Віктор Аркадійович (1874 - ?)* – інженер-електротехнік, завідував поштою і телеграфом. Народився в шляхетській сім'ї на Полтавщині Лубенського повіту. Товариш міністра внутрішніх справ Української Держави; завідувач (на правах товариша міністра) Управління пошт і телеграфів при Міністерстві внутрішніх справ. 14 листопада 1918 р. від імені уряду Української Держави підписав заключену між Україною та Кубанню "Згоду щодо поштово-телеграфних зносин".

Куріленко *Іван* – старший контролер Київської контори Українського Державного банку.

Курило (Курилло) *Григорій Митрофанович* – товариш (заступник) міністра фінансів Української Держави. Під час виходу міністра фінансів А.Ржепецького у короткотермінову відпустку 31 липня 1918 р. Г.Курило тимчасово виконував його обов'язки.

Лавровський – заступник директора відділу кредитових білетів Українського Державного банку.

Лагун *Пилип Йосипович* – член Ради (з 1 вересня 1918 р.) Київського відділу Державного Земельного банку.

Ланговий *Олександер Карпович* – член Ради (з 1 вересня 1918 р.) Харківського відділу Державного Земельного банку.

Лансберг *В.Є.* – інженер, відомий в Росії фахівець з експлуатації залізниць. 14 листопада – 14 грудня 1918 р. – міністр шляхів Української Держави. Після повалення Гетьманату емігрував до Польщі. П.Скоропадський оцінював його ділові якості "на голову вище усіх колишніх членів останнього кабінету" С.Гербеля; він був енергійний, знаючий справу, спокійний у критичну хвилину і чудово розбирався в обстановці.

Лашкевич *Є.П.* – за Гетьманату П.Скоропадського з 15 липня 1918 р. комісар голови Ради Міністрів на Гомельському кордонному перепускному пункті Української Держави.

Лашков *Георг Герасимович* – член-оцінник (з 1 вересня 1918 р.) Одеського відділу Державного Земельного банку.

Лебідь-Юрчик *Харитон Михайлович (1877-1945)* – громадський, державний діяч, економіст із східного Поділля. З березня 1918 р. – директор Державної скарбниці УНР. З переворотом 29 квітня 1918 року і встановленням Гетьманату його було залишено на цій посаді. З 28 червня 1918 р. він голова створеної при Міністерстві фінансів Фінансовій комісії. Голова спеціальної Бюджетової комісію при Департаменті Державної скарбниці Міністерства фінансів УНР, а згодом й Гетьманату. У 1919 році – заступник міністра фінансів УНР і доцент Державного українського університету в Кам'янці-Подільському. Згодом емігрував до Польщі, а звідти до Німеччини, де й помер. Його прізвищем занотовано 8 знаків Державної скарбниці і 4 облігації УНР. На вигнанні зайнявся науковою працею та написом спогадів про свою службу на благо Української держави, які стали важливим аналітичним джерелом до історії становлення

і розвитку вітчизняної фінансової та бюджетної політики початку XX століття. Перш за все, це німецькомовна праця "Перший український державний бюджет на 1918 р.", що була опублікована в Берліні у "Abhandlungen des Ukrainischen Wisserschaftlichen Institutes in Berlin" в 1929 р. (Lebid-Jurcyk Ch. Das erste ukrainische Staatsbudget fьr das Juhe 1918 // Abhandlungen des Ukrainischen Wissenschaftlichen Institutes in Berlin. - Bd. 2. - 1929. - S. 148-186) та видана 1927 р. у Львові "Бюджетове право", яка і досі залишається цінним дослідом з бюджетової справи тих часів.

***Левіссон-Леспіг** П.Ю.* – за Гетьманату П.Скоропадського урядовець Міністерства торгу і промисловості Української Держави.

***Левіцький** Іван* – помічник касира III ряду Херсонського відділу Українського Державного банку.

***Ленець** Петро* – урядовець I рангу, головний журналіст (з 1 вересня 1918 р.) Департаменту загальної канцелярії Міністерства фінансів Української Держави.

***Леонтович** Володимир Миколайович (1899-1933)* – громадський, політичний і державний діяч, письменник (В.Левенко), меценат. Народився в Лубинському повіті на Полтавщині. Закінчив юридичний факультет Московського університету. Землевласник, поміщик і власник цукроварні на Полтавщині. Член "Київської старої громади". Співробітник газет "Громадська думка" (видавав разом з Є.Чикаленком у 1905-1906 рр.), "Нова громада" (редактор, 1906 р.), "Рада". Голова Товариства підмоги українській літературі, науці і штуці. Член Товариства українських поступовців (ТУП), уповноважений Комітету Союзу міст Південно-Західного фронту (1916 р.). 1917 р. – член ради ТУПу, член ЦК Союзу українських автономістів-федералістів, який представляв у Центральній Раді. Належав до УПСФ. За Гетьманату П.Скоропадського – міністр земельних справ (з 24 жовтня 1918 р.) Української Держави. Один з авторів земельної реформи. Член Вищої Земельної Комісії (започаткована в жовтні 1918 р.), яка розробила проект земельної реформи в Українській Державі, затверджений в листопаді 1918 року. Гетьманом. 1919 року емігрував до Туреччини, потім до Югославії та Чехо-Словаччини.

***Леонтьїв** Олекса Іванович* – член-оцінник (з 1 вересня 1918 р.) Волинського відділу Державного Земельного банку.

***Лерхе** Герман Германович* – державний діяч. За Гетьманату П.Скоропадського 1918 р. – директор Кредитової канцелярії Міністерства фінансів, товариш (заступник) міністра фінансів Української Держави. Голова фінансової комісії української Комісії з розрахунків з Великоросією на мирових переговорах між Українською Державою та РРФСР.

***Лизогуб** Федір Андрійович (1851-1928)* – громадський і державний діяч. Його батько, власник маєтку в Седневі поблизу Чернігова, приятелював з Т.Шевченком. Походив з старого козацького роду. У 1901-1905 рр. – голова Полтавської губернської земської управи. Покровительствував розвиткові української культури й мистецтва. Його заходами підтримувано на Полтавщині домашній промисел (гончарство, ткацтво, шитво тощо), в Миргороді створено спеціальну художньо-промислову школу імені Гоголя, збудовано у Полтаві Земський будинок в українському стилі, закладено музей тощо. З 1915 р. – член Ради для заведення земського самоврядування при намісникові Кавказа. У 1917 р. – завідувач відділом закордонних підданих Міністерства закордонних справ Росії.

За Гетьманату П.Скоропадського з травня до 14 листопада 1918 р. – голова Ради Міністрів Української Держави і водночас (до липня 1918 р.) – міністр внутрішніх справ. Сенатор Загального Зібрання Державного Сенату. Помер в еміграції в Бєлграді.

***Лисовський** Андрій-Адам Марцелинович-Адамович* – член-оцінник (з 1 вересня 1918 р.) Одеського відділу Державного Земельного банку.

***Лігнау** Олександр Олександрович (1859-1923)* – генерал-майор Генерального штабу російської служби; генеральний хорунжий армії Української Держави. Походив з

німецьких колоністів Херсонщини. Під час Першої світової війни – начальник штабу (у 1917 р.) 7-го Сибірського корпусу. За Центральної Ради – отаман 11-ї пішої дивізії.

За Гетьманату П.Скоропадського 1918 р. – з 15 травня – товариш (заступник) військового міністра Української Держави. Був противником формування для боротьби з більшовиками вільнонайманих з українців імпровізованих військових частин. З 27 жовтня 1918 р. – командуючий 7-м (Харківським) корпусом. Користувався повагою у війську за чесну працю для розбудови української державності та армії. Після повалення Гетьманату виїхав на Дон у Добровольчу армію. Помер 1923 р. в еміграції.

Лілікович *Іван Ларіонович* – начальник відділу (з 1 вересня 1918 р.) Українського Державного Земельного банку.

Лілов *В.О.* – комісар голови Ради Міністрів на Жлобинському кордонному перепускному пункті (наказ міністра внутрішніх справ від 26 липня 1918 р. № 221).

Лінчевський *Митрофан Федорович* – головний контролер (з 1 вересня 1918 р.) Одеського відділу Державного Земельного банку.

Літцау *М.Б.* – член змішаної німецько-української комісії (від української Південно-Західної залізниці) з питань залізнично-шляхової тарифної угоди між Українською Державою і Німеччиною, що розпочала роботу в Києві 27 травня 1918 р.

Ліхарстов *Кость* – помічник контролера Херсонського відділу Українського Державного банку.

Лопчинський *Володимир* – виконуючий обов'язки діловода (з 1 серпня 1918 р.) Департаменту загальної канцелярії Міністерства фінансів Української Держави.

Лоський *Костянтин (Кость) Володимирович (1874-1933)* – громадський діяч, юрист, публіцист. Народився в Петербурзі. Походив з шляхетської родини на Херсонщині. Закінчив юридичний факультет Петербурзького університету. У 1917 р. працював на різних адміністративних посадах у Сибіру, Холмщині, Польщі. В квітні 1917 р. призначений товаришем (заступником) тернопільського губерніального комісара, з серпня 1917 р. – директор біженець кого департаменту Генерального секретарства внутрішніх справ. Співробітничав в газеті "Нова Рада". Належав до УПСФ. Голова київської міської української ради. 25 серпня 1917 р. – на з'їзді делегатів від холмських біженців-селян у Києві обраний комісаром Холмщини і затверджений Центральною Радою. У жовтні-листопаді 1917 р. – представник Генерального Секретаріату при штабі Київської військової округи. З 5 грудня 1917 р. виконував обов'язки директора канцелярії Секретарства міжнародних справ. За Гетьманату П.Скоропадського – директор Загального департаменту Міністерства закордонних справ, голова української дипломатичної місії в Фінляндії.

Лотоцький *Олександр Гнатович (1870-1939)* – громадський і державний діяч, відомий український письменник (псевдонім Білоусенко), публіцист, вчений-історик, знавець церковної справи. Закінчив Київську Духовну академію. Служив у Державному контролі, був помічником генерал-контролера. Один із засновників видавництв "Вік" (Київ), "Благодійного товариства видання загальнокорисних книг" (Петербург). Член РУПу, ТУПу, з 1917 р. – партії соціалістів-федералістів. У 1917 р. – голова Виконавчого комітету Української Національної Ради в Петрограді, з травня – губерніальний комісар Буковини й Покуття. З вересня до листопада – член Генерального Секретаріату (генеральний писар). З лютого до квітня 1917 р. – державний контролер УНР.

За Гетьманату П.Скоропадського з 24 жовтня до 14 листопада 1918 р. – міністр ісповідань Української Держави. З січня 1919 р. до березня 1920 р. – посол УНР в Туреччині. В еміграції – професор Варшавського університету, засновник і директор Українського наукового інституту у Варшаві (1930-1938 рр.). Міністр внутрішніх справ і заступник голови Ради Міністрів УНР (в екзилі).

Лутцау *М.Б.* – За Гетьманату П.Скоропадського – член (від Південно-західної залізниці Української Держави) змішаної україно-німецької комісії з питань залізнично-шляхової тарифної угоди, яка розпочала роботу у Києві 27 травня 1918 р.

Лукашев *Кузьма Михайлович* – урядовець ІІ ряду Департаменту посередніх податків Міністерства фінансів Української Держави.

Лукашевіч *Андрій Васильович* – товариш (заступник) міністра шляхів Української Держави; непостійний член (від Міністерства шляхів Української Держави) Доно-Української Комісії по справам Донецького палива.

Любимов *Михайло Миколаєвич* – банківський діяч, за Гетьманату П.Скоропадського управитель (з 1 вересня 1918 р.) Харківського відділу Державного Земельного банку.

Любинський *Всеволод Юрійович (1840-1920)* – лікар-фармаколог. Родом з Київщини. Член підпільної "Української Народної Громади" ("Української Громади"), що здійснила 29 квітня 1918 р. гетьманський переворот. За Гетьманату П.Скоропадського 1918 р. – міністр народного здоров'я й опікування Української Держави. В уряді Ф.Лизогуба належав до до групи міністрів, яка зорганізувалася приватно для підтримки і твердого проведення національного курсу (Бутенко, Дорошенко, Кістяківський, Любинський і Рогоза).

Лядецька *Наталія* – урядовка ІІІ рангу (ІІ рангу – з 1 вересня 1918 р.) Департаменту загальної канцелярії Міністерства фінансів Української Держави.

Лященко *Юрко* – старший контролер Київської контори Українського Державного банку.

Мазаракі *Фаддій Хаддієвич* – банківський діяч. За Гетьманату П.Скоропадського 1918 р. – один з трьох членів (за наказом міністра фінансів А.Ржепецького від 29 серпня 1918 р.) Комітету догляду Державного Земельного банку (з 1 вересня того ж року).

Мазуренко *Василь Петрович (1877-?)* – державний і політичний діяч, інженер-технолог, економіст, дипломат, професор. Народився 1877 р. у с. Криворотка (Північний Кавказ, Область Всевеликого війська Донського, Росія) в селянській родині. У 90-х рр. XIX ст. навчався у Воронежі. 1897 р. вступив до Петербурзького технологічного інституту; був одним з організаторів українського студентського руху, очолював Петербурзьку українську студентську громаду. З 1903 р. член Північного комітету Революційної Української партії (РУП). 1904 р. брав участь у загальностудентському з'їзді нелегальних студентських громад. Один із засновників (1905 р.) Української соціал-демократичної робітничої партії (УСДРП), входив до редакції часописів УСДРП "Вільна Україна" та "Наша думка". У 1905 р. – член Головного комітету Всеросійського селянського союзу. Після Лютневої революції (1917 р.) в Росії виїздить на Дон, де його обирають (в березні 1917 р.) членом президії виконавчого комітету Області Всевеликого війська Донського.

Після повернення в Україну обраний до Центральної Ради від Херсонської губернії, був запрошений (з 2 жовтня 1917 р.) на посаду товариша (заступника) генерального секретаря торгу і промисловості УНР. З листопада 1917 р. – січень 1918 р. – товариш (заступник) генерального секретаря з фінансових справ УНР. Січень-березень 1918 р. – товариш народного міністра фінансів УНР. Березень-квітень 1918 р. – виконуючий обов'язки народного міністра фінансів УНР. Травень – 14 грудня 1918 р. – товариш міністра фінансів Української Держави (Гетьманату) П.Скоропадського. Грудень 1918 р. – січень 1919 р. – виконуючий обов'язки міністра фінансів в уряді В.М.Чехівського Директорії УНР.

За його безпосередньої участи було підготовлено низку законопроектів з фінансової політики Української Центральної Ради, зокрема, про запровадження національної грошової одиниці, про податки, про державні кошти УНР, запровадження зиску в цукровій монополії на користь УНР, про заснування Головної скарбниці України, про

перетворення київської контори Госсударственного банка в Український Державний банк. Під час Гетьманату Павла Скоропадського (29 квітня – 14 грудня 1918 р.) входив до опозиційного блоку – Українського Національного Союзу (УНС). У його помешканні велися переговори В.Винниченка з більшовиками Х.Раковським та Д.Мануїльським, на яких обговорювалися заходи щодо повалення влади Гетьмана. У 1918 р. було створено перший державний бюджет України, який підписав В.Мазуренко.

1919 р. – радник дипломатичної місії УНР в Італії, а згодом в Австрії. 1921 р. повернувся в Радянську Україну (УСРР). Працював на посаді професора Харківського технологічного центру. 1921-1931 рр. – директор Палати мір і ваг УСРР. 1931 р. арештований у справі т.зв. "Українського національного центру" і засуджений до шестирічного ув'язнення. Час і обставини його смерті залишаються нез'ясованими.

Максимовський *Іван Васильович* – член-оцінник (з 1 вересня 1918 р.) Київського відділу Державного Земельного банку.

Малахов *Михайло Миколаєвич* – непремінний член Чернігівського відділу Селянського Поземельного банку (з 1 вересня 1918 р. – поза штатом на загальних підставах).

Малютін *Костянтин Євгенович* – начальник відділу (з 1 вересня 1918 р.) Українського Державного Земельного банку.

Малютін *Микола Акинфович* – член Ради (з 1 вересня 1918 р.) Катеринославського відділу Державного Земельного банку.

Мамонтов *Петро Іванович* – помічник головного бухгалтера (з 1 вересня 1918 р.) Подільського відділу Державного Земельного банку.

Мануїльський *Дмітрій* (1883) – Народився в Острозькому повіті на Волині. Закінчив в еміграції університетський курс в Парижі. Член РСДРП, КП(б)У. У 1918 р. очолював більшовицьку делегацію на мирових переговорах у Києві між Українською Державою та РРФСР. Зав'язав контакт з українськими соціалістичними силами, опозиційними гетьманському режимові. Встановив зв'язок з діячами опозиційного УНС; мав особисті зустрічі з В.Винниченком (в приміщенні товариша міністра фінансів есдека В.Мазуренка), з яким уклав усну угоду про співпрацю у поваленні існуючої влади в Україні. Один з винуватців зумисної затяжки і провалу мирових переговорів. В 1920 р. – член Всеукраїнського ревкому, в 1920-1921 рр. – наркомзем УСРР. З 1924 р. – член президії ІККІ.

Марголін *Арнольд Давидович (1877-1956)* – жидівський політичний і громадський діяч, присяжний повірений. Лідер жидівського товариства "територіалістів", член ЦК Російської партії народних соціалістів. В добу українського національного відродження вступив в партію українських соціалістів-федералістів. З 20 квітня по 29 квітня 1918 р. – генеральний суддя УНР. За Гетьманату П.Скоропадського з 26 липня 1918 р. – сенатор Карного Генерального суду Державного Сенату Української Держави. 1919 р. – посол УНР у Лондоні, товариш міністра закордонних справ УНР в уряді В.Чехівського, у 1919 р. кураторствовав (разом з Вольфзоном) над таємною спільну діяльність деяких німецьких банків і крупних жидівських фінансистів, член закорд.делегації. В еміграції (США) – професор Українського технічного інституту. Видав за кордоном книгу своїх спогадів "Україна і політика Антанти".

Мартос *Борис Миколайович (20 травня 1879 – 19 вересня 1977)* – громадський, політичний і державний діяч, вчений-економіст. Член РУП, згодом – УСДРП. До 1917 р. – організатор кооперативних товариств, голова Ради Дніпросоюзу. Входив до складу ЦК Селянської спілки, заступник голови Спілки. Член Центральної Ради і Малої Ради від фракції УСДРП. Перший генеральний секретар земельних справ УНР (8 вересня – 26 грудня 1917 р.). У 1917 р. – заступник генерального секретаря земельних справ. Один з авторів проекту земельного закону Центральної Ради. Редактор тижневика "Воля" (орган УСДРП). У 1918 р. – голова Українського кооперативного комітету. За

Директорії – міністр фінансів, голова Ради Міністрів УНР (1919). На еміграції – професор Української господарської академії в Чехо-Словаччині.

Маркс *Карл-Генріх (1818-1883)* – німецький економіст, соціолог і політичний діяч, теоретик наукового соціалізму.

Маршинський *Аполінарій* – урядовий діяч. З кінця грудня 1917 р. – директор відділу прямих податків Народного Міністерства фінансів УНР. З 29 квітня 1918 р. – департаменту прямих податків Міністерства фінансів Української Держави.

Масло *Т.Й.* – урядовий рахівник Департаменту Державної скарбниці Міністерства фінансів Української Держави.

Масловський *Микола Павлович* – банківський діяч, за Гетьманату П.Скоропадського управитель (з 1 вересня 1918 р.) Чернігівського відділу Державного Земельного банку.

Матусевич *Борис Вісентійович* – державний діяч. За Гетьманату П.Скоропадського – товариш міністра фінансів Української Держави; член спеціальної комісії з вироблення нового економічного договору з Центральними державами, який й було заключено 10 вересня 1918 року (один з підписувачів: Прилоги 3 “Згоди щодо інших споживчих припасів /з підприлогами а до з/; Прилоги 3 д. “М’ясні консерви”; Прилоги 3 о. “Яйця”; Прилоги 9. “Угода про залізничні тарифи”); постійний член (від Міністерства фінансів Української Держави) Доно-Української Комісії по справам Донецького палива.

Мацієвич Кость Андріянович *(18 травня 1874, с.Деркачі, Київщина – 2 квітня 1942, Подєбради (?), Чехо-Словаччина)* – громадський, політичний і кооперативний діяч, вчений-агроном. Народився 18 травня в с.Деркачі Васильківського повіту на Київщині. Одержав диплом агронома у сільсько-господарському інституті в Пулавах. 1897 р. – вчений секретар Сільсько-господарського товариства в Полтаві. 1907-1911 рр. – ув’язнений на 4 роки за співпрацю з революційною організацією “Селянський Союз”. З 1911 р. – редактор видань Харківського сільсько-господарського товариства й популярного журналу цього товариства “Хлібороб”. З 1916 р. – професор сільсько-господарських наук у вищих школах Петрограда.

Член Центральної Ради і Малої Ради від УПСФ. З 8 серпня – 19 грудня 1917 р. – товариш (заступник) генерального секретаря земельних справ. Залишив посаду, не погоджуючись з есерівським проектом соціалізації землі. У 1918 р. – організатор вищих кооперативних союзів: голова ради “Централу”, заступник голови ради “Коопцентралу”, член редакційної колегії журналу “Українська кооперація”, в якому опублікував кілька статей про ідеологію української кооперації. Член Управи Всеукраїнського союзу земств. Редактор громадсько-наукового тижневика “Вісник громадської агрономії”.

За Гетьманату П.Скоропадського 1918 р. – член економічної комісії (почала працювати з 25 березня 1918 р.) на україно-німецько-австро-угорських переговорах з питань торгівлі; член української делегації (політична комісія) на мирових переговорах Української Держави з РРФСР; лектор консульських курсів (сільськогосподарська політика) при Міністерстві закордонних справ Української Держави.

За Директорії – міністр закордонних справ, голова дипломатичної місії УНР в Румунії. В еміграції – професор Української господарчої академії в Подєбрадах у Чехо-Словацькій Республіці.

Мейснер – німецький урядовий радник, доктор. За Гетьманату П.Скоропадського – член з німецького боку (від Українського залізничного поста) змішаної україно-німецької комісії з питань залізнично-шляхової тарифної угоди, яка розпочала роботу у Києві 27 травня 1918 р.

Мельник *Йосип Климович* – член Ради (з 1 вересня 1918 р.) Київського відділу Державного Земельного банку.

Мерінг *Сергій Федорович (1862-1920)* – впливовий представник цукроварного промислу, політичний, громадський і державний діяч. Син відомого в Києві професора Ф.Мерінга. За Гетьманату П.Скоропадського – з 24 жовтня по 14 грудня 1918 р. міністр торгу і промисловості Української Держави (пройшов до складу уряду як кандидат від Протофісу).

Метакса *Юрко* – контролер ІІ ряду Київської контори Українського Державного банку.

Мирович *Констянтин Констянтинович* – громадський і державний діяч. За Гетьманату П.Скоропадського – товариш (заступник) міністра ісповідань Української Держави. На Всеукраїнському Церковному Соборі, що відкрив свою діяльність 7 січня 1018 р. у Києві, – член однієї з секцій Собору (просвітньої комісії). Залишився на посаді товариша міністра й після повалення Гетьманату за Директорії УНР.

Михайловський *А.І.* – колишній заступник директора російської ЕЗДП; у 1918-1919 рр. – директор Експедиції заготовок державних паперів (ЕЗДП) України.

Мільський *В.* – діловод Департаменту загальних справ Державної канцелярії Української Держави.

Мищенко *Євген Герасимович* – член-оцінник (з 1 вересня 1918 р.) Катеринославського відділу Державного Земельного банку.

Мовчан *Зиновія Ксенофонтівна* – урядовець ІІІ ряду Департаменту посередніх податків Міністерства фінансів Української Держави.

Могилянський *Микола Михайлович (1871-1933)* – громадський і державний діяч, український етнограф і археограф, професор-антрополог. Народився 1871 р. у дворянській родині Городнянського повіту на Чернігівщині. Закінчив Петербурзький університет, служив в дирекції музею імператора Алєксандра ІІІ в Петербурзі. Працював у Петербурзькій Академії наук. За політичними поглядами був близький до кадетів. У 1918 р. повернувся в Україну. За Гетьманату П.Скоропадського 1918 р. – з 20 травня 1918 р. став товаришем державного секретаря Української Держави; голова юридично-редакційної Комісії української делегації на мирових переговорах між Українською Державою та РРФСР; посланець (у вересні 1918 р.) Гетьманату у Францію, прибув до Парижу вже після повалення влади П.Скоропадського. Веміграції з 1919 р. (Швейцарія, Франція, Чехія), де намагався створити Український національний комітет з гаслом "Без Росії немає України", співробітничав з російською еміграцією і викладав у Російському університеті (Прага).

Мозалевський *Іван* – фахівець з дереворізу та медериту, виробник екселебрісів, ілюстрацій до книг, мініатюр зі слонової кістки. Народився 1890 року на Чернігівщині, вивчав графіку у перербурзькій Академії мистецтв. Очолював Мистецько-гравірувальний відділ Експедиції заготовок державних паперів України (березень 1918 р. - червень 1919 р.). Автор проектів двох грошових знаків Державної скарбниці номіналом в 1000 та 2000 грн., що були виготовлені у 1918 р. в німецькій "Reichsdruckerei". Автор проектів консульських марок, талонів, поштових марок, актових паперів, грошових знаків тощо. Викладав в Українській студії пластичного мистецтва в Празі в 1923-1929 рр. Мав низку виставок у столицях Європи. У 1946 р. повернувся у Радянську Україну (оселився в Криму).

Моллов *Р.Г.* – військовослужбовець. За Гетьманату П.Скоропадського 1918 р. – головноуповноважений по управлінню й ліквідації інституцій і організацій воєнного часу з правами товариша міністра.

Мономахов *Олексій Володимирович* – за Гетьманату 1918 р. – член Ради міністра торгу і промисловості; непостійний член (від Міністерства торгу і промисловості Української Держави) Доно-Української Комісії по справам Донецького палива.

Морелевич *Я.М.* – економіст, урядовець Міністерства торгу і промисловості Української Держави.

Мумм *фон Шварценштейн (Mumm von Schwarzenstein) Альфонс Філіп, барон (1880-1918)* – німецький дипломат, цісарський надзвичайних завдань посол, дійсний таємний радник, один з найвизначніших професійних дипломатів Райху. До 1917 р. – виконувач обов'язки представника Німеччини в Токіо (Японія) і Вашингтоні (США), посол Німеччини в Пекіні (Китай). В березні-листопаді 1918 р. – посол в УНР та Українській Державі.

Мухамед-Алі-Шах – колишній шах Персії (Ірану), який після позбавлення його влади і трону мешкав на території України.

Нарбут *Георгій (Юрій) Іванович (26 лютого 1889, хут.Нарбутів, Чернігівщина – 23 травня 1920 р., Київ)* – видатний український митець, графік, засновник власної оригінальної графічної школи, геральдик, майстер ілюстрацій, екслібрісів. Народився 26 лютого 1889 р. на хуторі Нарбутів поблизу Глухова на Чернігівщині. Професор Академії мистецтв в Петербурзі. Працював у Глухові, Петербурзі, Мюнхені. Оформлював виставки в Петербурзі (1912 р.) й міжнародну виставку друкарства в Лейпцигу в Німеччині (1914). Мистецько-графічна творчість спочатку була класично-ампірна, проте згодом збагачується традиціями української історичної спадщини, передусім часів барокко.

Після революційних подій 1917 р. в Росії повертається в Україну, у Київ. Професор (графічне мистецтво) Української Академії мистецтв (відкрилася в Києві 22 листопада 1917 р.), з грудня 1918 р. – ректор УАМ. Автор декорацій до опери "Черевички" П.Чайковського, що мала бути поставлена українською мовою в театрі Бергоньє Молодим Українським Театром Л.Курбаса в сезоні 1917-1918 року. За Центральної Ради був членом Комісії по створенню Герба УНР. Брав участь у конкурсах на виготовлення державних цінних паперів, оголошуваних Експедицією заготовок державних паперів України у 1917-1919 рр. Автор проекту першого грошового знаку незалежної України – 100 крб. УНР. За Гетьманату П.Скоропадського автор проекту Державного Герба і Державної Печатки Української Держави, який було затверджено 29 листопада 1918 р. спеціальною Комісією по створенню Герба України. Автор грошових знаків УНР і Гетьманату: 100 крб. (1917 р.), кредитових білетів у гривневій вартості: 10, 100 і 500 грн., облігацій у гривнях: 50, 100, 200 і 1000 грн. Та поштових марок і розмінної "дзвінкої монети" у 30, 40 і 50 шагів (усього 12 вартостей, емісії 1918-1919 рр.). Крім того в 1920 р. у Відні було розпочато незакінчений друк зпроектованих ним українських грошових знаків двох номіналів (50 та 1000 грн.).

Після поразки національно-визвольних змагань і встановлення УСРР залишився в столиці України. Невдовзі, 23 травня 1920 року, знесилений від тифу, помер у Києві. Його ім'ям названо оригінальний шрифт – "нарбутівка". В жовтні 1926 р. відбулася його перша посмертна виставка. У 1931 р. "Жержвидав" України розпочав друк великої монографії про Ю.Нарбута, проте виготовлення книги було заборонено, а вже готову частину знищено. "Він створив цілу епоху в розвитку українського мистецтва", – писав про Ю.Нарбута В.Січинський. Виготовлені ним зразки українських державних паперових грошових знаків і облігацій, поштових марок і розмінної дзвінкої монети, герба Києва і Української абетки, державних герба і печатки Української Фнржави 1918 р., до сьогодні вражають своєю величною майстерністю, глибиною стилю, модерністю і неповторністю неосяжного нарбутівського таланту.

Настасієвич *М.В.* – урядовець Державного контролю Української Держави, преставник Державного контролю у Фінансовій комісії уряду Гетьманату.

Науменко *Володимир Павлович (1852-1919)* – громадський і державний діяч, педагог, історик літератури, філолог, журналіст. 1873-1903 рр. – вчитель російської мови і

словесності київських 2-ї чоловічої, Міністерської і Фундуклеївської жіночих гімназій, Колегії Павла Галагана, Київського Володимирського Кадетського корпусу. З 1905 до 1914 рр. – директор приватних гімназій і власної гімназії. Редактор журналу "Киевская старина" (з 1907 р. – "Україна"). В 1914-1917 рр. очолював Українське наукове товариство у Києві, був одним з його засновників. Член "Старої Громади", на основі якої за його участі було створено Українську федеративно-демократичну партію.

15 березня 1917 обраний (заочно) заступником голови Центральної Ради, але не увійшов до її складу. 7 квітня 1917 р. Тимчасовим урядом був призначений заступником попечителя, а з травня – попечителем (куратором) Київської шкільної округи. Був надто поступливим російській шовіністичній інтелигенції, що гальмувало темпи українізації шкільної освіти. За це став об'єктом критики з боку Центральної Ради і Генерального секретарства освіти. За Гетьманату П.Скоропадського – член ради Міністерства народної освіти, а з 15 листопада до 14 грудня 1918 р. – міністр народної освіти і мистецтва Української Держави. Будучи науковим співробітником ВУАН, заарештований більшовиками і розстріляний в Києві 8 липня 1919 р. як "бувший міністр гетьманський".

Негель *Н.* – завідувач цинкографією Мистецько-гравірувального відділу Експедиції заготовок державних паперів (ЕЗДП) України. Член окремої комісії при Міністерстві фінансів УНР та Української Держави, яка займалася оцінкою і прийняттям (чи відхиленням) проекту певного державного паперу.

Нечаєв *Лєонід Захарович* – член Ради (з 1 вересня 1918 р.) Київського відділу Державного Земельного банку.

Нікітін *Андрій* – бухгалтер І ряду Київської контори Українського Державного банку.

Никитенко *Олена* – урядовець ІІ рангу (до 1 серпня 1918 р.) Департаменту Державної скарбниці Міністерства фінансів Української Держави.

Новалінський *А. І.* – урядовець служби Державного контролю Української Держави.

Новицький *Василь Вікторович* – член Ради (з 1 вересня 1918 р.) Київського відділу Державного Земельного банку.

Новіцький *Лев Олександрович* – член-оцінник (з 1 вересня 1918 р.) Волинського відділу Державного Земельного банку.

Облакевич – Чернігівський скарбник.

Огієнко *Іван Іванович (1882-1972)* – громадський, державний і церковний діяч, митрополит, вчений-мовознавець, історик церкви. Член УПСФ. Приват-доцент Університету Св. Володимира в Києві. Один з засновників Українського народного (з 1918 р. – державного українського) університету в Києві. За Гетьманату П.Скоропадського 1918 р. – екстраординарний професор (історико-філологічного факультету) Київського державного українського університету; перший ректор Кам'янець-Подільського державного українського університету; лектор консульських курсів (українська мова) при Міністерстві закордонних справ Української Держави.

1919 р. – міністр освіти УНР в урядах В.Чеховського і С.Остапенка. 1919-1920 рр. – міністр віросповідань УНР в урядах І.Мазепи та В.Прокоповича. 1920 р. емігрував до Польщі, до 1924 р. – міністр у справах віровизнання уряду УНР в екзині. Викладав у вищих школах Львова і Варшави. 1951 р. обраний головою Української греко-католицької церкви у Канаді і митрополитом Вінніпега.

Оголевец *Петро Яковлевич* – банківський діяч. За Гетьманату П.Скоропадського 1918 р. – один з трьох членів (за наказом міністра фінансів А.Ржепецького від 29 серпня 1918 р.) Комітету догляду Державного Земельного банку (з 1 вересня того ж року).

Озеров *Микола Олексійович* – виконуючий обов'язки старшого рахівничого, помічник діловода (з 3 серпня 1918 р.) Департаменту Державної скарбниці Міністерства фінансів Української Держави.

Олександров *Микола Петрович* – непремінний член Харківського відділу Селянського Поземельного банку (з 1 вересня 1918 р. – поза штатом на загальних підставах).

Онкель *Р.* – лектор консульських курсів (таріфна сістема і техніка) при Міністерстві закордонних справ Української Держави.

Орел *Микола* – контролер І ряду Київської контори Українського Державного банку.

Орлов *Опанас Іванович* – член Ради (з 1 вересня 1918 р.) Подільського відділу Державного Земельного банку.

Орловський *Георг Карпович* – член-оцінник (з 1 вересня 1918 р.) Полтавського відділу Державного Земельного банку.

Орловський *Семен Карпович* – помічник головного бухгалтера (з 1 вересня 1918 р.) Харківського відділу Державного Земельного банку.

Остапенко *Сергій Степанович* – громадський, політичний і державний діяч, економіст, професор. В січні 1918 р. – економічний радник делегації УНР на переговорах в Бересті (Бресті-Литовському) з Центральними державами. За Гетьманату П.Скоропадського 1918 р. – член української делегації (економічна комісія) на мирових переговорах Української Держави з РРФСР; лектор консульських курсів (економічна політика України, економічна географія Лівобережної України, економія транспорту) при Міністерстві закордонних справ Української Держави. Голова уряду Директорії УНР (лютий-квітень 1919 р.).

Островський – лектор консульських курсів (нотаріяльне право) при Міністерстві закордонних справ Української Держави.

Павлов *Володимир Михайдович* – управитель Керченської митниці, виконуючий обов'язки (з 1 червня 1918 р.) начальника розпорядково-законодавчого відділу і управитель канцелярії Департаменту митних зборів Міністерства фінансів Української Держави.

Палтов *Олександр Олександрович* – державний діяч. Камергер, директор канцелярії Міністра шляхів сполучення Росії. Росіянин за походженням. За російської окупації Західної України під час Першої світової війни – юрисконсульт правління Галицько-Буковинських залізниць.

Активний діяч таємної "Української Народної Громади" ("Української Громади"), яка 29 квітня 1918 р. вчинила державний переворот в Києві і поставила на Гетьмана всієї України ген. П.Скоропадського. Автор проектів "Грамоти до всього Українського Народу" та "Законів про тимчасовий державний устрій України", виданих 29 квітня 1918 р. Гетьманом. За Гетьманату П.Скоропадського – товариш (заступник) міністра закордонних справ Української Держави (з 3 травня до 14 листопада 1918 р.); в липні 1918 р. – член представництва Української Держави на переговорах з Всевеликим Військом Донським; на початку серпня 1918 р. разом із головою Ради Міністрів відвідав з офіційною місією Берлін; супроводжував офіційний візит Гетьмана П.Скоропадського до Німеччини в вересні 1918 р. Мав репутацію відвертого германофіла і фактичного керівника зовнішньополітичного відомства Гетьманату. Був противником видання, хоча й співавтором, Грамоти П.Скоропадського про федерацію з білою Росією і радив Гетьману очолити крайню течію українського руху. Весь період Гетьманату був державним радником в уряді Української Держави, довіреною особою Гетьмана і керівником його канцелярії.

Пальшау *Володимир* – контролер І ряду Київської контори Українського Державного банку.

Пальчевська *Євгенія* – урядовка ІІ рангу (І рангу – з 1 вересня 1918 р.) Департаменту загальної канцелярії Міністерства фінансів Української Держави.

Папчинський *М.К.* – помічник діловода, діловод (з 1 серпня 1918 р.) Департаменту Державної скарбниці Міністерства фінансів Української Держави.

Парадиський *О.П.* – секретар Фінансової комісії при Міністерстві фінансів Української Держави.

Пасічний – службовець урядової канцелярії Української Держави.

Пахаревський *Василь* – секретар (згодом – бухгалтер) І ряду Київської контори Українського Державного банку.

Пахаревський *Платон* – бухгалтер І ряду Київської контори Українського Державного банку.

Пекур *Михайло* – тимчасово вільнонайманий Херсонського відділу Українського Державного банку.

Петенко – гравер Мистецько-гравірувального відділу Експедиції заготовок державних паперів (ЕЗДП) України. Член окремої комісії при Міністерстві фінансів УНР та Української Держави, яка займалася оцінкою і прийняттям (чи відхиленням) проекту певного державного паперу.

Петлюра *Симон Васильович (1879-1926)* – громадський, політичний, державний діяч, публіцист. В 1895 – 1901 р. навчався в Полтавській духовній семінарії, з якої був виключений за участь у діяльності таємної української громади. Вчителював і працював в "Експедиції з дослідження степових областей" на Кубані. Член РУП. Співробітник газети "Рада", журналу "Україна", "Вільна Україна" (СПб.). Редактор есдеківської газети "Слово" (Київ), у 1912 р. – журналу "Украинская жизнь" (Москва). В 1916-1917 рр. – заступник уповноваженого "Союзу Земств" на Західному фронті (м.Мінськ). В квітні 1917 р. обраний головою Української фронтової ради військ Західного фронту, яка делегувала його на І Всеукраїнський військовий з'їзд.

З 1917 р. – член ЦК УСДРП, голова Українського Генерального Військового Комітету, член Української Центральної Ради, генеральний секретар військових справ. 18 грудня 1917 р. вийшов зі складу Генерального Секретаріату, не погоджуючися з його військовою політикою. В січні 1918 р. організував Гайдамацький Кіш Слобідської України на Лівобережжі і брав участь у боях за Київ під час більшовицького повстання в місті. З квітня 1918 р. – голова Київського губерніального земства та Всеукраїнського Союзу Земств. З жовтня 1918 р. – член, з 9 травня 1919 р. – голова Директорії УНР, Головний Отаман Республіканських військ УНР. В 1919 р. заключив військову спілку з Польщею, відмовившись на користь останньої від Галиччини та Волині. З 1921 р. – в еміграції, з 1924 р. – голова уряду УНР в екзилі. 25 травня 1926 р. забитий більшовицьким агентом НКВС С.-Ш.Шварцбардом у Парижі.

Петренко *Іван Сидорович* – помічник головного бухгалтера (з 1 вересня 1918 р.) Київського відділу Державного Земельного банку.

Петров *С. М.* – державний службовець. До революції служив у польовому контролі в центральних установах російського контролю в Петербурзі. Державний службовець Гетьманату П.Скоропадського; з 14 листопада по 14 грудня 1918 р. – державний контролер Української Держави.

Петровський *Донат Анатольєвич* – член-оцінник (з 1 вересня 1918 р.) Київського відділу Державного Земельного банку.

Пилипченко *М.Я.* – урядовець ІІ рангу Департаменту Державної скарбниці Міністерства фінансів Української Держави.

Платон – давньогрецький філософ.

Покровський *Андрій Г.* – військовослужбовець, віце-адмірал російської служби, адмірал Української Держави. З 27 березня 1918 р. – начальник охорони південно-західної частини Чорного моря (Одеського повіту), з 3 травня 1918 р. – головний начальник

портів Чорного та Азовського морів і командуючий флотом, з 12 листопада 1918 р. – морський міністр Української Держави.

Попов *Леонид Павлович* – помічник головного бухгалтера (з 1 вересня 1918 р.) Київського відділу Державного Земельного банку.

Попов *Олександер Олександрович* – член Ради (з 1 вересня 1918 р.) Одеського відділу Державного Земельного банку.

Поповиченко *Степан Андрієвич* – урядовець III рангу (з 1 липня 1918 р. – I рангу) Департаменту посередніх податків Міністерства фінансів Української Держави.

Прєображенскій Є. – провідний фахівець фінансової думки більшовицької Росії, професор. Був прихильником необмеженого випуску нічим незабезпеченої грошової маси Наркоматом фінансів РРФСР, вважаючи безпежна емісія гіперінфляцій них грошових знаків спричиниться до руйнації світового буржуазного ладу.

Промптов *Генадь Іванович* – член-оцінник (з 1 вересня 1918 р.) Одеського відділу Державного Земельного банку.

Прядкін Я. – промисловець, член "Вуглесоюзу". 25 квітня 1918 р. один з членів спільної делегації представників від об'єднаних організацій промисловості, тогівлі, фінансів та сільського господарства України, яка представила уряду УНР декларацію з вимогами зміни фінансово-економічної політики та власним баченням шляхів вирішення господарської руїни в країні. За Гетьманату П.Скоропадського – член Союзу промисловості, торгівлі, фінансів, і сільського господарства України (Протофісу).

Радецька *Марія Антонівна* – урядовець II ряду Департаменту посередніх податків Міністерства фінансів Української Держави.

Радіонов *В. І.* – член Надзвичайної Кубанської місії на "Нараді з питання про введенні взаємних операцій як банкових, так і по Ощадним Касам між Україною та Кубанню", яке відбулося 13 листопада 1918 року в Києві.

Радович *Е.В.* – інженер шляхів сполучення. За Гетьманату П.Скоропадського – член з українського боку (від Південно-західної залізниці) змішаної україно-німецької комісії з питань залізнично-шляхової тарифної угоди, яка розпочала роботу у Києві 27 травня 1918 р.

Раковський *Християн Георгійович (1873-1941)* – політичний та державний діяч. Народився 1873 р. в Добруджі, колишній румунський підданий. Учасник соціалістичного руху в Болгарії, Румунії, Франції, Росії. Закінчив медичний факультет у Відні. Звільнений з румунського ув'язнення російським гарнізоном у Яссах 1 травня 1917 р., перебрався до Петрограду і вступив до РКП(б). В 1917 р. – голова ВЧК в Одесі, Севастополі, в травні-червні 1918 р. – голова урядової делегації РРФСР на мирових переговорах з Українською Державою. У 1918 р. – голова "Верховної автономної колегії по боротьбі з контрреволюцією в Румунії та на Україні", член Румчероду (Виконкому Румунського фронту і Чорноморського флоту). З січня 1919 р. – голова Ради Народних Комісарів Тимчасового робітничо-селянського уряду (з 29 січня – Ради Народних Комісарів УСРР) і Надзвичайної комісії по боротьбі з "бандитизмом". В 1920 р. – член Реввійськради Південно-Західного фронту Червоної армії, голова Особливої комісії по паливу і продовольству, голова Економічної ради України. Член Політбюро ЦК КП(б)У, ЦК РКП(б), ВУЦВК, ВЦВК. З 1923 р. – посол в Англії, потім – у Франції. У 1926-1927 рр. – активний діяч т.зв. "троцькістсько-зинов'євського блоку". В 1928-1934 рр. – у засланні, з 1934 р. – голова місії Червоного Хреста в Японії. Репресований 1938 р. Розстріляний у 1941 р. НКВС СРСР.

Ранов *Ростислав Олександрович* – за Гетьманату 1918 р. – директор Департаменту палива та металу Міністерства торгу і промисловості Української Держави; непостійний член

(від Міністерства торгу і промисловості Української Держави) Доно-Української Комісії по справам Донецького палива.

Рапштинсткий *Микола Нестерович* – урядовець І рангу (з 30 липня 1918 р.) Департаменту Державної скарбниці Міністерства фінансів Української Держави.

Рафальський *Анатолій-Витольд Владиславович* – столоначальник петроградського Департаменту митних зборів Міністерства фінансів Росії, з 20 червня 1918 р. – діловод Департаменту митних зборів Міністерства фінансів Української Держави.

Рейнбот *Віктор Євгенович* – правник, державний діяч. До 1917 р. служив у Міністерстві юстиції, головою Петербурзького окружного суду. За Гетьманату П.Скоропадського 1918 р. – товариш (заступник) міністра внутрішніх справ; з 24 жовтня – тимчасово керуючий Міністерством внутрішніх справ, з 14 листопада до 14 грудня 1918 р. – міністр юстиції Української Держави.

Рейтеровський *Михайло* – контролер І ряду Київської контори Українського Державного банку.

Різен*, фон* – німецький таємний урядовий радник. За Гетьманату П.Скоропадського 1918 р. – член змішаної німецько-української комісії (від Кенігзбергської залізниці) з питань залізнично-шляхової тарифної угоди між Українською Державою і Німеччиною, що розпочала роботу в Києві 27 травня 1918 р.

Ризен*, фон* – німецький таємний урядовий радник. За Гетьманату П.Скоропадського – член з німецького боку (від Кенігзберзької залізниці) змішаної україно-німецької комісії з питань залізнично-шляхової тарифної угоди, яка розпочала роботу у Києві 27 травня 1918 р.

Ржепецький *Антон Карлович* – громадський і державний діяч. Походив із старої київської польсько-української шляхти. До революції 1917 р. – голова Землеробного синдикату, п’ять років працював у банках, голова Товариства взаємного кредиту, радник Київської міської думи, очолював виборчу комісію для обрання до Державної думи. Під час Першої світової війни – голова “Тетянинського комітету”, що опікувався біженцями. Член партії кадетів.

За Гетьманату П.Скоропадського – міністр фінансів Української Держави (травень – 14 грудня 1918 р.). Відзначився на цій посаді створенням стабільної української грошової системи з високим курсом національної валюти. Один з авторів т.зв. “записки дев’яти” міністрів (від 17 жовтня 1918 р.), яка призвела до кризи в уряді Ф.Лизогуба і змін у зовнішньополітичному курсі України.

З опануванням Києва військами Директорії, поряд з іншими гетьманськими урядовцями, був заарештований в грудні 1918 р. Примусово утримувався під вартою в готелі “Версаль”, після чого був переведений до Лук’янівської в’язниці. При відступі Директорії перед натиском більшовиків до Вінниці, туди було перевезено і в’язнів. Більше року країни Антанти (зокрема Франція через генерала Бертело) вимагали від уряду УНР звільнення Гербеля, Ржепецького, Рейнбота та інших. Як згадував начальник охорони полонених Крезуб-Думин, згодом в'язнів, а отже й гетьманського міністра фінансів, було переправлено до Одеси і там ”подаровано” Антанті. Подальша доля невідома.

Ритов *Іван Іванович* – член Ради (з 1 вересня 1918 р.) Катеринославського відділу Державного Земельного банку.

Рогальський *Леонід Лукович* – урядовець ІІ рангу (з 1 липня 1918 р. – І рангу) Департаменту посередніх податків Міністерства фінансів Української Держави.

Рогоза *Олександр Францович* – військовий діяч. Походив із старовинного роду української шляхи. Генерального штабу генерал-лейтенант російської служби. Під час Першої

світової війни командував 25-м армійським корпусом, 40ою армією на Західному і Румунському фронтах.

За Гетьманату – генеральний бунчужний, військовий міністр Української Держави (2 травня – 14 листопада 1918 р.). П.Скоропадський називав його "у всіх відношеннях лицарем без страху та докору". В день від'їзду Гетьмана з візитом до Німеччини, 2 вересня 1918 р., був призначений одним з членів Колегії Верховних Правителів Української Держави. В уряді Ф.Лизогуба належав до до групи міністрів, яка зорганізувалася приватно для підтримки і твердого проведення національного курсу (Бутенко, Дорошенко, Кістяківський, Любинський і Рогоза). Вбитий більшовиками 1919 року.

Родзянко *В.П.* – урядовця особистих доручень VIII класу Міністерства внутрішніх справ Української Держави, комісар голови Ради Міністрів на Ростовському кордонному пропускному пункті (наказ міністра внутрішніх справ за № 173 від 8 липня 1918 р.) Української Держави.

Рожденственський *Костянтин Васильович* – член Ради (з 1 вересня 1918 р.) Катеринославського відділу Державного Земельного банку.

Романов *Володимир Федорович* – правник. За Гетьманату П.Скоропадського 1918 р. – товариш державного секретаря, державний секретар, сенатор Адміністративного Генерального Суду Державного Сенату Української Держави.

Романов *Олексій Федорович* – правник, державний діяч. За Гетьманату П.Скоропадського – товариш міністра юстиції (травень-липень 1918 р.), міністр юстиції Української Держави (з липня до 24 жовтня 1918 р.). Сенатор Загального зібрання Державного Сенату Української Держави. Один з авторів т.зв. "записки дев'яти" міністрів (від 17 жовтня 1918 р.), яка призвела до кризи в уряді Ф.Лизогуба і змін у зовнішньополітичному курсі України. Русофіл.

Романови*, династія* – царська династія в Росії. Останній імператор – Ніколай II (Ніколай Алєксандровіч Романов) (1868-1918) царював з 1894 по 1917 рр. Повалений внаслідок Лютневої (1917 р.) революції.

Ромишевський – член з українського боку (від Південно-західної залізниці) змішаної україно-німецької комісії з питань залізнично-шляхової тарифної угоди, яка розпочала роботу у Києві 27 травня 1918 р.

Росов *Олександер Вікторович* – член Ради (з 1 вересня 1918 р.) Волинського відділу Державного Земельного банку.

Ротерт *К.* – інженер. За Гетьманату П.Скоропадського член з українського боку (від Міністерства торгу і промисловости Української Держави) змішаної україно-німецької комісії з питань залізнично-шляхової тарифної угоди, яка розпочала роботу у Києві 27 травня 1918 р.

Руденко – начальник IV-го відділу Державного Секретаріату Української Держави.

Руденко *І. М.* – урядовець Департаменту Державної скарбниці Міністерства фінансів Української Держави.

Рудіч *Сергій Петрович* – помічник головного бухгалтера (з 1 вересня 1918 р.) Полтавського відділу Державного Земельного банку.

Рудченко *П.І.* – урядовець Міністерства фінансів Української Держави, представник Міністерства фінансів у Фінансовій комісії.

Рутченко А. – промисловець, член ради Спілки гірничо-промисловців Півдня Росії. 25 квітня 1918 р. один з членів спільної делегації представників від об'єднаних організацій промисловості, тогівлі, фінансів та сільського господарства України, яка представила уряду УНР декларацію з вимогами зміни фінансово-економічної політики та власним баченням шляхів вирішення господарської руїни в країні. За Гетьманату

П.Скоропадського – член Союзу промисловості, торгівлі, фінансів, і сільського господарства України (Протофісу).

Савельєв *В. В.* – генерал-хорунжий Української Держави, командир Окремого Корпусу Кордонної охорони Української Держави.

Савицький *Г.* – начальник відділу Кредитової канцелярії Міністерства фінансів Української Держави.

Савич *Никонор Васильович* – за Гетьманату 1918 р. член Ради міністра фінансів (з 5 листопада по 14 грудня 1918 р.) Української Держави.

Санковська *Надія* – урядовець ІІ рангу (з 1 серпня 1918 р.) Департаменту Державної скарбниці Міністерства фінансів Української Держави.

Свідерський Н. – промисловець, член "Вуглесоюзу". 25 квітня 1918 р. один з членів спільної делегації представників від об'єднаних організацій промисловості, тогівлі, фінансів та сільського господарства України, яка представила уряду УНР декларацію з вимогами зміни фінансово-економічної політики та власним баченням шляхів вирішення господарської руїни в країні. За Гетьманату П.Скоропадського – член Союзу промисловості, торгівлі, фінансів, і сільського господарства України (Протофісу).

Свістельник *В.І.* – урядовий рахівник Департаменту Державної скарбниці Міністерства фінансів Української Держави.

Севрук *Петро* – бухгалтер ІІ ряду Київської контори Українського Державного банку.

Семенов *Володимир Семенович* – член Ради (з 1 вересня 1918 р.) Волинського відділу Державного Земельного банку.

Семенов *Сергій Васильович* – член-оцінник (з 1 вересня 1918 р.) Волинського відділу Державного Земельного банку.

Сергеєв *Спиридон* – помічник бухгалтера ІІІ ряду Херсонського відділу Українського Державного банку.

Сергієнко *Олександер Степанович* – член-оцінник нижчої платні (з 1 вересня 1918 р.) Волинського відділу Державного Земельного банку.

Середа *Антін (30 січня 1890 р., Шкарівка, Київщина – 11 серпня 1961 р., Корсунь-Шевченківський)* – графік, майстер декоративного мистецтва, професор мистецтвознавства. Народився 30 січня 1890 р. у Шкарівці поблизу Білої Церкви на Київщині. Автор проекту зразків двох грошових знаків: перших в історії України поштових розмінних марок номіналом у 10 і 20 шагів УНР (надруковані в липні 1918 р. в Києві) і емітованих як "розмінна монета". Помер 11 серпня 1961 р. у Крсунь-Шевченківському. Похований у Києві.

Сирєйщіков *Н. П.* – представник Відомства фінансів Кубанського Краю. Учасник "Наради з питання про введенні взаємних операцій як банкових, так і по Ощадним Касам між Україною та Кубанню", яке відбулося 13 листопада 1918 р. в Києві.

Сичугов *Микола Васильович* – урядовець ІІІ ряду Департаменту посередніх податків Міністерства фінансів Української Держави.

Скоморовський *Мартин Лаврентійович* – непремінний член Волинського відділу Селянського Поземельного банку (з 1 вересня 1918 р. – поза штатом на загальних підставах).

Скоропадська *Софія* – урядовка ІІ рангу (І рангу – з 1 вересня 1918 р.) Департаменту загальної канцелярії Міністерства фінансів Української Держави.

Скоропадський *Павло Петрович (3 (16) травня 1873 р., Вісбаден, Німеччина – 26 квітня 1945 р., Меттен, Баварія-Німеччина)* – військовий, політичний, державний діяч, Гетьман всієї України і голова Української Держави.

Народився 3 (16) травня 1873 р. у Вісбадені, де його мати відпочивала на мінеральних водах Німеччини. Нащадок старого гетьмансько-козацького роду. 1886-1893 рр. – навчання у Пажеському корпусі в Петербурзі. В чині корнета поступив на службу до Кавалергардського полку тимчасово виконуючим обов'язки командира ескадрону. 1895 р. – полковий ад'ютант, в грудні 1897 р. – поручник.

Учасник російсько-японської війни (1904-1905 рр.). З квітня 1904 р. – на фронті (осавул 3-тього Верхньоудинського козачого полку в Мукдені; ад'ютант командуючого Східного загону Манчжурської армії ген. А.Кєллєра). Восени 1904 р. призначений командиром 5-ї сотні 2-го Читинського козачого полку Забайкальського козачого війська, невдовзі – ад'ютантом головнокомандувача російськими військами на Далекому Сході ген. Лінєвіча.

В 1905 р. – флігель-ад'ютант Його Імператорської Величності Ніколая II. 1906 р. – полковник. 4 вересня 1910 р. – командир 20-го драгунського Фінляндського полку. Квітень 1911 р. – командир лейб-гвардії Кінного полку. 25 березня 1912 р. – генерал-майор свити Його Імператорської Величності з зарахуванням до Імператорського полку.

Учасник Першої світової війни. 6 серпня 1914 р. його полк відзначився у бою під Краупішкеном. За цей бій Георгієвська дума Кінної гвардії нагородила П.Скоропадського (наказ від 13 жовтня 1914 р.) орденом Святого Георгія IV ступеня. У 1915-1916 рр. – командувач гвардійською кавалерійською дивізією, яка успішно діяла у Прибалтиці. Влітку 1916 р. отримав чин генерал-лейтенанта. 22 січня 1917 р. – командувач 34-м армійським корпусом, який розташовувався на терені України. Тут вперше познайомився з масовим українським рухом. В серпні 1917 р., відповідно до наказу ген. Конілова, українізував корпус, який дістав назву 1-го Українського армійського корпусу. Нагороджений Георгієвською зброєю і усіма орденами до Святого Володимира IV ступеня включно.

16-17 жовтня 1917 р. на З'їзді Вільного Козацтва в Чигирині обраний почесним військовим отаманом Вільного Козацтва. В листопаді 1917 р. розброїв збільшовизований 2-й гвардійський корпус, який залишив фронт і рухався на Київ проти Центральної Ради на чолі з Є.Бош. В кінці 1917 р. через саботаж Генерального Секретаріату і Центральної Ради відмовився від командування корпусом.

В березні 1918 р. створив "Українську Народну Громаду" ("Українську Громаду"), яка, спираючись на підтримку УХДП, Союзу Земельних власників та на власні збройні боївки, за активного нейтралітету німців, організувала і здійснила державний переворот. 29 квітня 1918 р. на З'їзді Хліборобів у Києві проголошений Гетьманом всієї України. 29 квітня – 14 грудня 1918 р. – Гетьман Української Держави.

В 1918-1945 рр. – в еміграції в Німеччині. З 1920 р. повертається до політичної діяльності. Лідер Українського союзу хліборобів-державників (УСХД), згодом – Союзу гетьманців-державників (СГД) та Гетьманського (монархічного) Руху. Співзасновник Українського Наукового інституту при Берлінському університеті (1925-1945 рр.). Доклав зусиль до звільнення з німецьких концтаборів провідників ОУН С.Бандери, А.Мельника, Я.Стецька та ін. Смертельно поранений 16 квітня 1945 р. під час бомбардування станціх Платлінг, що поблизу Мюнхена в Баварії (Німеччина). Помер 26 квітня 1945 р. в шпиталі монастиря Меттен (Баварія). Похований в Оберстсдорфі (Німеччина).

Славинський *Андрій Андрієвич* – член-оцінник (з 1 вересня 1918 р.) Київського відділу Державного Земельного банку.

Славинський *Максим Антонович (1868-1945)* – громадський і політичний діяч, публіцист, поет. Син селянина з Київщини. Закінчив Київський університет. За фахом – юрист. 1906 р. редагував газети "Свобода і право", "Свободная мысль", "Украинский вестник",

“Вестник Европы”. Видав енциклопедичний двотомник “Украинский народ в его прошлом и настоящем” (Петроград, 1914-1916). Депутат І Государственої Думи.

1917 р. – член Української Національної ради в Петрограді, представник Центральної Ради при Тимчасовому уряді. Один з організаторів Республікансько-демократичної партії (Російської РДП), член її ЦК. В Тимчасовому уряді – голова Особливої наради з провінціальної реформи (з правами міністра), представник Тимчасового уряду при Центральній Раді і на З’їзді народів Росії в Києві. З травня 1918 р. – член ради Міністерства закордонних справ Української Держави. Був тимчасовим представником Української Держави на Дону. Член делегації Української Держави на переговорах з РРФСР. 24 жовтня – 11 листопада 1918 р. – міністр праці Української Держави. 1919 р. – голова дипломатичної місії УНР в Чехо-Словаччині. На еміграції професор Українського педагогічного інституту в Празі. 1945 р. заарештований і вивезений до СРСР, помер у в’язниці.

Сливинський *Олександр Володимирович (1886-1956)* – військовий і державний діяч. Генерального штабу підполковник російської служби. Наприкінці Першої світової війни обіймав посаду начальника штабу кавалерійського корпусу. Увійшов до складу Українського генерального військового комітету (голова – С.Петлюра) після ІІ Всеукраїнського військового з’їзду (червень 1917 р.). Член Української Центральної Ради. Голова Української ради Румунського фронту, комісар Центральної Ради Румунського фронту. З 29 листопада 1917 р. – полковник, заступник начальника Українського Генерального військового штабу Армії УНР. З січня 1918 р. – начальник штабу Гайдамацького коша Слобідської України, з березня 1918 р. – начальник Українського Генерального військового штабу за Центральної Ради. Розробив план створення української армії (8 корпусів) з кадрів частин, що залишилися на терені України із складу Південно-Західного та Румунського фронтів: з 10-го армійського корпусу – Київський, з 25-го – Волинський, з 26-го – Полтавський, з 31-го – Чернігівський, з 32-го та 3-го – Подільський, з 9-го та 11-го – Харківський, з 8-го та 40-го – Одеський, з Кавказького корпусу – Катеринославський.

Під час гетьманського перевороту 29 квітня 1918 р. перейшов на бік генерала П.Скоропадського. За Гетьманату з червня 1918 р. – начальник Генерального штабу Війська Української Держави. Був військовим експертом делегації Української Держави на мирових переговорах з РРФСР. П.Скоропадський згадував про цього молодого офіцера як про “надзвичайно честолюбну, проте одночасно з цим розумну і працьовиту людину, що на українське питання він дивиться так само, як і я [тобто, Гетьман – П.Г.-Н.], а, окрім того, дуже працездатний”.

Після повалення Гетьманату – на еміграції в Німеччині й Канаді. У складі республіканських військ Директорії участі не брав.

Смєтанкін *Лєонід Едуардович* – управитель (з 1 вересня 1918 р.) Подільського відділу Державного Земельного банку.

Соколов Б. – промисловець, член ради Спілки гірничо-промисловців Півдня Росії. 25 квітня 1918 р. один з членів спільної делегації представників від об’єднаних організацій промисловості, тогівлі, фінансів та сільського господарства України, яка представила уряду УНР декларацію з вимогами зміни фінансово-економічної політики та власним баченням шляхів вирішення господарської руїни в країні. За Гетьманату П.Скоропадського – член Союзу промисловості, торгівлі, фінансів, і сільського господарства України (Протофісу).

Соколов В. – промисловець, член “Горносоюзу”. 25 квітня 1918 р. один з членів спільної делегації представників від об’єднаних організацій промисловості, тогівлі, фінансів та сільського господарства України, яка представила уряду УНР декларацію з вимогами зміни фінансово-економічної політики та власним баченням шляхів вирішення

господарської руїни в країні. За Гетьманату П.Скоропадського – член Союзу промисловості, торгівлі, фінансів, і сільського господарства України (Протофісу).

Соколов *Петро Петрович* – головний бухгалтер (з 1 вересня 1918 р.) Полтавського відділу Державного Земельного банку.

Соколов *С.А.* – урядовець Міністерства фінансів Української Держави, представник Міністерства фінансів у Фінансовій комісії при Раді Міністрів Української Держави

Соколовський *С.* – голова фінансово-економічної ради, член комісії з товарообігу з Центральними державами при уряді УНР (1918 р.). В квітні 1918 р. – голова дирекції Українського Державного телеграфного агенства УНР.

Соколовський *Юрій Юрійович* – державний діяч. До революції – завідувач агрономічним відділом Полтавського земства. Член партії кадетів.

За Гетьманату П.Скоропадського у травні-липні 1918 р. – міністр харчових справ і тимчасово виконуючий обов'язки міністра хліборобства Української Держави. Наприкінці 1918 р. виїхав з дипломатичною місією до Румунії. Помер в еміграції у 1922 р.

Солов'єв *Василь Андрієвич* – непремінний член Полтавського відділу Селянського Поземельного банку (з 1 вересня 1918 р. – поза штатом на загальних підставах).

Смірнов *Олександер* – бухгалтер ІІ ряду Київської контори Українського Державного банку.

Старжевський *Іван* – старший бухгалтер Київської контори Українського Державного банку.

Стебницький *Петро Януарович (1862-1923)* – письменник (псевдонім – П.Смуток), громадський і державний діяч. Народився 1862 р. на Київщині в сім'ї священика. Закінчив 1-шу київську гімназію й фізико-математичний факультет Київського університету. Служив в Петербурзі у Міністерстві фінансів; брав участь в науковій літературі по фінансово-економічних справах. Був відомий як видатний український громадський діяч. Член ТУПу. Очолював "Благодійне товариство видання загальнокорисних і дешевих книг". Після Лютневої революції очолив Українську Національну раду в Петрограді. Разом з О.Лотоцьким підготував для Тимчасового уряду записку про нагальне задоволення національних інтересів українського народу (березень 1917 р.). Член ЦК УПСФ. 1917 р. – комісар у справах України при Тимчасовому уряді. В уряді УНР В.Голубовича – член фінансово-економічної ради, входив до дирекції Українського державного телеграфного агенства. За Гетьманату П.Скоропадського 1918 р. – заступник голови (з 10 серпня) делегації Української Держави на мирових переговорах з РРФСР, сенатор Адміністраційного Генерального Суду Державного Сенату. З 24 жовтня до 14 листопада 1918 р. – міністр народної освіти і мистецтва Української Держави. За радянської влади – керівник комісії ВУАН для складання енциклопедичного словника.

Стоматьєв *Іван* – помічник бухгалтера І ряду Херсонського відділу Українського Державного банку.

Ступин *Іван Михеєвич* – член-оцінник нижчої платні (з 1 вересня 1918 р.) Одеського відділу Державного Земельного банку.

Сулькевич *М.О.* – генерал-лейтенант російської служби. За походженням – литовський татарин. До революції 1917 р. – командувач Мусульманським корпусом на Румунському фронті. Поставлений на чолі проросійського т.зв. Кримського уряду німецьким окупаційним командуванням. 18 червня 1918 р. уряд Сулькевича виступив з декларацією, що краєвий уряд ставить перед собою завдання "збереження самостійності Кримського півострова аж до остаточного з'ясування його міжнародного становища і відновлення законності і порядку". Гетьманський уряд України здійснив економічно-торговельну блокаду Криму, внаслідок чого півострів перейшов під

автономне підпорядкування Українській Державі. Наприкінці 1918 р., після евакуації німецьких військ, Крим перейшов під владу Добровольчої армії А.Дєнікіна. Генерал Сулькевич став військовим міністром Азербаджану.

Супрун *Григорій* – директор кредитової канцелярії Генерального секретарства фінансів (пізніше – Народного Міністерства фінансів) УНР (до 29 квітня 1918 р.), член комісії з товарообміну між УНР та Центральними державами при уряді УНР.

Таран *Олександер* – помічник касира І ряду Кременчугського відділу Українського Державного банку.

Татаринов *Кузьма* – архіваріус Київської контори Українського Державного банку.

Татіщев *О. О.* – секретар Ради Міністрів Української Держави.

Таточко *Тимофей Трохимович* – член Ради (з 1 вересня 1918 р.) Чернігівського відділу Державного Земельного банку.

Тарнавський *Олександер Андрієвич* – член-оцінник (з 1 вересня 1918 р.) Чернігівського відділу Державного Земельного банку.

Ташков *Юрко* – бухгалтер ІІ ряду Одеської контори Українського Державного банку.

Терновський *Іван Яковлевич* – урядовець ІІ рангу (до 1 липня 1918 р.) Департаменту посередніх податків Міністерства фінансів Української Держави.

Тімрот *Сергій* – помічник бухгалтера І ряду Херсонського відділу Українського Державного банку.

Тимошенко *В.П.* – економіст. Член від УНР та Української Держави передбаченої Берестейським договором україно-німецько-австро-угорської фінансово-економічної комісії, що розпочала свою роботу з 25 березня 1918 р.; член економічної комісії української мирової делегації на переговорах між Українською Державою та РРФСР влітку 1918 р.; учасник-гість (влітку 1918 р.) Українського ккооперативного з'їзду, який звернувся до уряду Гетьмана з меморандумом про необхідність усамостійнення української валюти; член спеціальної комісії з вироблення нового економічного договору з Центральними державами, який й було заключено 10 вересня 1918 року (підписав між інших: Додаток 5. "Згоду відносно ввозу товарів", Підприлогу 5 б. "Угоду про постачання нафтових продуктів", Додаток 5 с. "Згоду відносно цін нафтових продуктів" від 9 вересня 1918 р.).

Тирмос – економіст, член україно-німецько-австро-угорської фінансової комісії по виробленню фінансової угоди від 15 травня та Економічної угоди від 10 вересня 1918 р.

Толлі *І.В.* – секретар Ради Міністрів Української Держави.

Трушковський *Микола Борисович* – член Ради (з 1 вересня 1918 р.) Харківського відділу Державного Земельного банку.

Туган-Барановський *Михайло Іванович (21 січня 1865, с.Сольоне, Полтавщина –лютий 1919*) – громадський і державний діяч, економіст, відомий вчений, автор численних праць російською, німецькою та українською мовами, один з найвидатніших мислителів-ідеологів кооперації і суспільного солідаризму.

Родом з с.Сольоного Лохвицького повіту на Полтавщині. 1890 р. – доктор політичної економії по закінченні природничого і правно-економічного факультетів Харківського університету. Професор політичної економії Петроградського університету, економічного факультету Петербурзької політехніки й Комерційного інституту. Співробітник марксистських видань "Новое слово", "Начало" та ін. Відомий кооперативний діяч. В 1895-1907 рр. – легальний марксист, згодом – кадет, з 1917 р. – член УПСФ, автор програми партії. Влітку 1917 р. – повернувся в Україну, працював деканом юридичного факультету Українського Народного університету в Києві. 8 вересня – 14 грудня 1917 р. – генеральний секретар фінансів і виконуючий обов'язки генерального секретаря торгу і промисловості УНР.

За Гетьманату П.Скоропадського 1918 р. – ординарний професор, декан фізично-математичного факультету першого Державного Українського університету в Києві. Голова Ради Українського центрального кооперативного комітету і Українського товариства економістів. Надхненник запровадження Україною власної грошової одиниці, національної фінансової системи і виходу з російської рубльової зони. У 1918 р. один із засновників Української Академії наук, голова соціально-економічного відділу. Головував на III Всеукраїнському загальнокооперативному з'їзді. Склав першу програму "Кооперативного інституту". Помер в лютому 1919 р. під час подорожі до Парижу в складі делегації УНР на мирову конференцію.

Тумим *Петро Васильович* – член-оцінник (з 1 вересня 1918 р.) Одеського відділу Державного Земельного банку.

Турчинович *Нарциз Адольфович* – член-оцінник нижчої платні (з 1 вересня 1918 р.) Катеринославського відділу Державного Земельного банку.

Упит *Ян Мартинович* – член-оцінник нижчої платні (з 1 вересня 1918 р.) Волинського відділу Державного Земельного банку.

Успенський *Ілія Олександрович* – начальник відділу (з 1 вересня 1918 р.) Українського Державного Земельного банку.

Устимович (Сахно-Устимович) *Микола Миколайович (1863-1918)* – інженер-технолог, громадський діяч. Діяльний член підпільної "Української Народної Громади" ("Української Громади"), що здійснила 29 квітня 1918 р. гетьманський переворот в Києві. 29-30 квітня 1918 р. – отаман (голова) Ради Міністрів Української Держави. Загинув під час протигетьманського повстання.

Уткін *Яків* – бухгалтер II ряду Київської контори Українського Державного банку.

Харамбура *Сидір* – урядовець II ряду Департаменту посередніх податків Народного Міністерства фінансів УНР.

Хільчевський *Юліян* – старший бухгалтер Київської контори Українського Державного банку.

Хлєбнікова *Олександра Іванівна* – урядовець II рангу (з 6 серпня 1918 р.) Департаменту Державної скарбниці Міністерства фінансів Української Держави.

Фаворин *Костянтин Павлович* – управитель Подільського відділу Селянського Поземельного банку (з 1 вересня 1918 р. – поза штатом на загальних підставах).

Фєнін *А.* – промисловець, член ради Спілки гірничо-промисловців Півдня Росії. 25 квітня 1918 р. один з членів спільної делегації представників від об'єднаних організацій промисловості, тогівлі, фінансів та сільського господарства України, яка представила уряду УНР декларацію з вимогами зміни фінансово-економічної політики та власним баченням шляхів вирішення господарської руїни в країні. За Гетьманату П.Скоропадського – член Союзу промисловості, торгівлі, фінансів, і сільського господарства України (Протофісу).

Федоров *Іван Васильович* – член-оцінник (з 1 вересня 1918 р.) Київського відділу Державного Земельного банку.

Федоров *Олександер Олександрович* – член-оцінник (з 1 вересня 1918 р.) Харківського відділу Державного Земельного банку.

Федорович *Павло Павлович* – член-оцінник (з 1 вересня 1918 р.) Подільського відділу Державного Земельного банку.

Фендрих *Адольф Карлович* – головний контролер (з 1 вересня 1918 р.) Катеринославського відділу Державного Земельного банку.

Фесенко *Е.І.* – власник типографії в Одесі (вул. Рішельєвська, 47), в якій з березня по грудень 1918 р. друкувадися українські державні паперові грошові знаки і поштові марки.

Форгач *Іван (Йоганн; Янош) фон Гімес і Гач(Forgach Johan von Thymes und Gacz), граф (1870-?)* – австро-угорський дипломат, цісарський і королівський надзвичайний представник, уповноважений посол і таємний радник. Угорець за походженням. До першої світової війни – австро-угорський посланець у Бєлграді. З березня до вересня 1918 р. – голова австро-угорської торговельної делегації, згодом посол Австро-Угорської імперії в УНР (з 29 квітня – посол в Українській Державі). Сприяв анулюванню австро-угорським урядом таємного договору про поділ Галичини і недопущенню української адміністрації в Холмщину.

Фош – французький маршал в часи Першої світової війни, в вересні 1918 р. командував наступом військ Антанти на західному німецькому фронті.

Фрунза *Олександер Андрієвич* – помічник головного бухгалтера (з 1 вересня 1918 р.) Чернігівського відділу Державного Земельного банку.

Фуке – німецький урядовий радник. За Гетьманату П.Скоропадського – член з німецького боку (від Бромбергзької залізниці) змішаної україно-німецької комісії з питань залізнично-шляхової тарифної угоди між Українською Державою і Німеччиною, яка розпочала роботу у Києві 27 травня 1918 р.

Фурса – старший діловод Державного секретаріату Української Держави.

Харамбура *Сидір* – урядовець ІІ ряду Департаменту посередніх податків Народного Міністерства фінансів УНР.

Хільчевський *Юліян* – старший бухгалтер Київської контори Українського Державного банку.

Хлєбнікова *Олександра Іванівна* – урядовець ІІ рангу (з 6 серпня 1918 р.) Департаменту Державної скарбниці Міністерства фінансів Української Держави.

Холодний *Петро Іванович (1876-1930)* – громадський і педагогічний діяч, видатний маляр, вчений-хімік. Професор Київського політехнічного інституту. Поміщик Переяславського повіту на Полтавщині. Член ТУПу. У 1917 р. – директор 1-ої української гімназії, один з організаторів Товариства шкільної освіти і Всеукраїнської вчительської спілки. В Центральній Раді представляв просвітні організації м.Києва (обраний на Українському національному конгресі). Належав до УПСФ, член її фракції в Комітеті Центральної Ради. З 12 вересня 1917 р. – товариш (заступник) генерального секретаря освіти. Залишався на цій посаді (товариша міністра народної освіти) до 1920 р. (в тому числі й за Гетьманату П.Скоропадського, затверджений на цій посаді 16 травня 1918 р.). За Гетьманату 1918 р. – голова Культурної комісії Української Держави на мирових переговорах з РРФСР. 22 жовтня 1918 р. від імені Міністерства освіти Української Держави відкрив Державний український університет в Кам'янці-Подільському. На еміграції у Польщі. Співзасновник гуртка діячів українського мистецтва у Львові.

Христюк *Павло Оникійович (1890-1941)* – громадський, політичний та державний діяч, публіцист, літературознавець. Навчався в Київському Політехнічному інституті. В 1917 р. – член ЦК УПСР (з 5 квітня), член ЦК Селянської Спілки (з 16 червня), член Української Центральної Ради, член Малої Ради, генеральний писар Генерального Секретаріату (з 15 червня), згодом – міністр внутрішніх справ (18 січня – лютий 1918 р.). З лютого 1918 р. – державний секретар УНР. В 1919 р. – товариш міністра внутрішніх справ УНР. З 1919 по 1923 рр. – в еміграції у Відні: член закордонної делегації УПСР, співредактор журналу "Борітеся – поборете!". В 1923 р. повернувся в Україну. В 1928-1931 рр. працював у Товаристві робітників науки і техніки для

сприяння соціалістичному будівництву (Харків). Редагував часопис "Література і мистецтво", працював науковим співробітником Інституту ім.Т.Шевченка, в Українбанку. В 1931 р. репресований ОДПУ СРСР. Засуджений в справі Українського національного центру. Помер на засланні. Автор фундаментальних розвідок з історії революційного руху в Україні.

Царенко *Микола Іванович* – член Ради (з 1 вересня 1918 р.) Одеського відділу Державного Земельного банку.

Циборовський *Валєнтин* – бухгалтера II ряду Київської контори Українського Державного банку.

Цєханович *Павло* – помічник бухгалтера II ряду Херсонського відділу Українського Державного банку.

Чернета *Олекса Радіонович* – помічник головного бухгалтера (з 1 вересня 1918 р.) Катеринославського відділу Державного Земельного банку.

Чекірда *Яків Микитович* – помічник діловода Департаменту Державної скарбниці (до 1 серпня 1918 р.) Міністерства фінансів Української Держави.

Чехович – громадський діяч, член масонської ложі "Заря" у Києві, до якої також належали такі відомі діячі як барон Штейнгель, Корчак-Чепурківський, Вагнер, Ігнатович, Єфремов.

Чижевський *Аполінарій Констянтинович* – член-оцінник (з 1 вересня 1918 р.) Чернігівського відділу Державного Земельного банку.

Чикаленко *Євген Харлампійович (21 листопада 1861 р., Перешори, Херсонщина –20 червня 1929 р., Прага)* – громадський і політичний діяч, землевласник, видавець, меценат, філантроп. Член "Старої Громади", один з засновників і лідерів Товариства українських поступовців (ТУП), фундатор Академічного дому у Львові. Належав до Загальної безпартійної демократичної організації, Української демократичної партії (1904 р.), Української демократично-радикальної партії (1905 р.). Видавець газет "Громадська думка", "Рада". Обраний до Центральної Ради від Союзу автономістів-федералістів, однак активної участі в політичному житті не приймав. Один з претендентів (поряд з М.Міхновським та П.Скоропадським), які розглядалися німецьким окупаційним командуванням на диктатора України навесні 1918 р. На еміграції у Чехо-Словацькій Республіці.

Чубинський *Михайло Павлович* – юрист, вчений правознавець, син П.П.Чубинського (автора слів українського національного гімну "Ще не вмерла Україна"). Походив з шляхетської родини Переяславського повіту на Полтавщині. Співробітник журналу "Украинская жизнь" (1912-1917, Москва). Належав до партії кадетів. Ординарний професор Харківського університету. Сенатор по карному департаменті Росії. Відомий своїми спеціальними працями з криміналістики. У 1917 р. балотувався до Українських Установчих зборів. За Гетьманату П.Скоропадського – міністр судових справ (3 травня – 26 липня 1918 р.), сенатор Загального Зібрання (з 26 липня 1918 р.); голова Державного Сенату і Карного Генерального суду. Після повалення Української Держави – на службі в дєнікінській адміністрації, де виявляв себе прихильником "єдіної неділімої Росії". Емігрував до Югославії.

Шахт *Гільямар* – німецький фінансист, урядовий і державний діяч, президент Державного банку Німеччини, міністр фінансів Німеччини за уряду націонал-соціалістів. Провів у 1923 р. грошову реформу, випустивши так звані "рентенмарки" (1 рентенмарка обмінювалася за 10 більйонів старих марок). Один з авторів функціональної економічної теорії, згідно з якою державна паперова одиниця необов'язково має бути забезпечена золотим покриттям державного запасу, а основою авторитету і міцності державної валюти є "праця".

Шафіров *Володимир Вікторович* – урядовець ІІ рангу Департаменту Державної скарбниці (до 1 серпня 1918 р.) Міністерства фінансів Української Держави.

Шелухін *Сергій Павлович (1860-1938)* – громадський, політичний та державний діяч, правник, поет (псевдонім С.Павленко), історик. Народився 1860 р. на Полтавщині в дворянській поміщицькій родині. Закінчив юридичний факультет Київського університету. Служив у судовому відомстві на посадах слідчого, прокурора й члена окружного суду. Активний учасник (особливо з 1905 р.) українського громадського життя. В 1902-1917 рр. – член Кишинівського, Одеського окружних судів. Дійсний статський радник. Голова Одеської української громади. В 1917 р. – голова ревкому в Одесі, член ЦК УПСФ, член Української Центральної Ради (від Херсонської губернії). З 15 січня 1918 р. – член Генерального Суду УНР. У лютому-квітні 1918 р. – міністр судових справ УНР (відкликаний з Кабінету за партійною ухвалою).

За Гетьманату П.Скоропадського – член Державного Сенату (з 3 серпня 1918 р.), голова мирової делегації Української Держави на переговорах з РРФСР (23 травня – 7 жовтня 1918 р.). З кінця грудня 1918 р. – виконуючий обов'язки міністра судівництва УНР, член української мирної делегації в Парижі. З 1921 р. – в еміграції: професор права Українського Вільного Університету та Українського педагогічного інституту ім. М.Драгоманова, голова Українського товариства в Чехословаччині, Українського правничого товариства в Чехії. Автор численних праць з історії, права, віршів тощо.

Шіллер – економіст, член спеціальної комісії з вироблення нового економічного договору з Центральними державами, який й було заключено 10 вересня 1918 року (один з підписувачів: Прилоги 9. "Згоди про залізничні тарифи", Прилоги 10. "Угоду про мито").

Шкрабій *Олена* – практикант (урядова ІІІ рангу – з 1 вересня 1918 р.) Департаменту загальної канцелярії Міністерства фінансів Української Держави.

Шольц – німецький таємний урядовий радник. За Гетьманату П.Скоропадського – член (від німецького Міністерства залізниць) змішаної україно-німецької комісії з питань залізнично-шляхової тарифної угоди, яка розпочала роботу у Києві 27 травня 1918 р.

Шрамченко *Святослав (3 травня 1893 р.- 24 червня 1958 р., Філадельфія)* – капітан-лейтенант флоту Української Держави. В еміграції працював у Ченстохові, під час Другої світової війни – у Холмі, по її закінченні – в Ельвангені та Філадельфії. Дослідник українських державних грошових знаків, поштових марок, колекціонер, філателіст.

Штейнгель *Федір (Теодор) Рудольфович, барон (1870-1946)* – громадський діяч, дипломат. Народився 1870 р. на Волині в с.Городок поблизу Рівного. Закінчив природничий факультет Київського університету. Заснував у Городку історико-етнографічний музей Волині. Заступник голови Українського Наукового товариства у Києві. Член Товариства українських поступовців. Депутат І Государственої Думи (українська депутатська фракція). Належав до партії кадетів. В 1915-1917 рр. – голова комітету Південно-Західного фронту Всеросійського Союзу міст. В березні 1917 р. обраний головою виконавчого комітету Ради об'єднаних громадських організацій Київщини. Його кандидатура була запропонована 30 серпня 1917 р. Д.Дорошенком на посаду генерального секретаря торгу і промисловості. Член масонської ложі "Заря" у Києві, до якої також належали такі відомі діячі як Ігнатович, Корчак-Чепурківський, Вагнер, Чехович, Єфремов. За Гетьманату П.Скоропадського 1918 р. – посол Української Держави в Німеччині. Помер 1946 р. в еміграції.

Штенгель *К.В.* – контрольор ІІІ рангу Ревельської митниці, виконуючий обов'язки діловода (з 16 травня 1918 р) Департаменту митних зборів Міністерства фінансів Української Держави.

Шуцький *Д.О.* – генерал-хорунжий Української Держави. За Гетьманату П.Скоропадського з 15 листопада до 14 грудня 1918 р. – військовий міністр Української Держави. Гетьман характеризував цього молодого генерала, як рішучу людину.

Щеніовський *І.* – економіст. За Гетьманату П.Скоропадського – член Фінансового комітету (з 10 травня 1918 р.) Української Держави.

Щенський *Янович Заліський* – урядовець І рангу (до 7 серпня 1918 р.) Департаменту Державної скарбниці Міністерства фінансів Української Держави.

Юзефович *Михайло* – рахівник, урядовець І рангу Експедиції заготовок державних паперів (ЕЗДП) України.

Якушевич *П.Л.* – завідуючий складами при Господарчому Департаменті Загальної канцелярії Української Держави.

Яніцька *Ніна Йосипівна* – урядовець ІІІ рангу (з 1 липня 1918 р. – І рангу) Департаменту посередніх податків Міністерства фінансів Української Держави.

Яниковський *Микола Адольфович* – член Ради (з 1 вересня 1918 р.) Одеського відділу Державного Земельного банку.

Яницький *Арсень Хрисанфович* – член Ради (з 1 вересня 1918 р.) Подільського відділу Державного Земельного банку.

Янкевич *Франц-Людвіг Францевич* – непремінний член Одеського відділу Селянського Поземельного банку (з 1 вересня 1918 р. – поза штатом на загальних підставах).

Яновицький *Олекса* – урядовець І рангу, помічник діловода (з 1 вересня 1918 р.) Департаменту загальної канцелярії Міністерства фінансів Української Держави.

Яновський *Іван Гаврилович* – член-оцінник (з 1 вересня 1918 р.) Чернігівського відділу Державного Земельного банку.

Ярошевич – лектор консульських курсів (економічна географія Правобережної України) при Міністерстві закордонних справ Української Держави.

Яснопольський *Л.М.* – професор. За Гетьманату П.Скоропадського 1918 р. – член Фінансового комітету (з 10 травня 1918 р.) Української Держави; лектор консульських курсів (валюта, гроші) при Міністерстві закордонних справ Української Держави; член української делегації (фінансова комісія) на мирових переговорах між Українською Державою та РРФСР.

Яхимович *Олександер* – старший діловод Кредитової канцелярії Міністерства фінансів Української Держави.

Яценко *Петро Нафаїлович* – банківський діяч. За Гетьманату П.Скоропадського управитель (з 1 вересня 1918 р.) Волинського відділу Державного Земельного банку.

Наукове видання

Гай-Нижник Павло Павлович

Фінансова політика уряду Української Держави Гетьмана Павла Скоропадського (29 квітня – 14 грудня 1918 р.)

Підписано до друку 27.08.2004.
Формат 60х84 1/16. Папір офсетний. Друк офсетний.
Обл.-вид. арк. – 30,0. Ум.-др. арк. – 25,2.
Тираж – 300 прим. Зам. 28-8/4.

Друкарня СПД Щербенок С. Г.
50027 Кривий Ріг, вул. Рокосовського, 5/3.
(0564) 922-077.